

Lagafrumvörp felld.

1. Dýralæknar (frv. SE).

Á 57. fundi í Ed., 3. marz, var útbýtt:
Frv. til l. um breyt. á l. nr. 19 13. apríl 1935,
um breyt. á l. nr. 124 22. des. 1947, um dýra-
lækna [138. mál] (þmfrv., A. 274).

Á 59. fundi í Ed., 3. marz, var frv. tekið til
1. umr.

Flm. (Sigurvin Einarsson): Herra forseti. Með
frv. þessu á þskj. 274, sem hér er til umræðu,
hef ég leyft mér að leggja til, að nokkur breyt-
ing verði gerð á tveimur dýralæknisumdæmum
á Vesturlandi. Frv. er flutt skv. ósk bænda, búa-
ðarfélagsskjórnara og tveggja kaupfélagsstjóra í
bæði Vestur- og Austur-Barðastrandarsýslu.

Samkvæmt lögum nr. 19. frá 1955 nær Dala-
umdæmi yfir Skógarstrandarhrepp í Snæfells-
nessýslu, Dalasýslu og Austur-Barðastrandar-
sýslu, en Ísafjarðarumdæmi nær yfir Vestur-
Barðastrandarsýslu, Vestur-Ísafjarðarsýslu, Ísa-
fjarðarkaupstað, Norður-Ísafjarðarsýslu og Ár-
neshrepp í Strandasýslu. Af þessu er ljóst, að
hér er um mjög misjafnlega stór læknisumdæmi
að ræða. En breytingin, sem felst í þessu frv.,
er sú, að Vestur-Barðastrandarsýsla verði tekin
undan Ísafjarðarumdæminu og sameinuð Dala-
umdæmi. Ástæður til þessa eru m. a., að stærðar-
munur þessara tveggja læknisumdæma er tals-
vert mikill. Það er sýnilegt, að Ísafjarðarum-
dæmi er miklu víðáttumeira og auk þess langtum
erfiðara yfirferðar. Annað atriði má nefna í
þessu sambandi, þótt það hafi kannske ekki
eins mikið að segja, en það er fjöldi búpenings
í þessum tveimur umdæmum. Sérstaklega eru það
þó nautgripir, sem mætti nefna í þessu sam-
bandi, þar sem mest kveður að því, að dýralækni
þurfi til þeirra, miklu frekar en sauðfjár. Það
er að vísu ekki ýkjamikill munur á þessu skv.
síðustu skýrslum hagstofunnar, sem eru frá 1956.
Þá voru 1328 nautgripir í Dalaumdæmi, en 1813
í Ísafjarðarumdæmi, eða 485 gripum fleira. Í
Ísafjarðarumdæmi er 21 hreppsfélag auk Ísa-
fjarðarkaupstaðar, en í Dalaumdæmi 15 hrepps-
félög og enginn kaupstaður.

En ekkert af þessu er þó höfuðástæðan til
þess, að þetta frv. er flutt, hvorki stærðarmun-
ur þessara umdæma né fjöldi búpenings, ekki
heldur fjöldi hreppsfélaga, heldur fyrst og fremst
samgönguferfiðleikar milli Ísafjarðar og Vestur-

Barðastrandarsýslu. Af þessum ástæðum er það,
sem ég hef verið beðinn að flytja þetta frv.

Eins og hv. þingmönnum er kunnugt, er hér um
fjöll og firði að ræða til yfirferðar, eins og
reyndar annars staðar á Vestfjörðum. En hálfu
erfiðara er þó Ísafjarðarumdæmi, eins og það er
nú, en Dalaumdæmi. Ef maður hugsaði sér, að
dýralæknir ætlaði að koma í hverja byggð í
sínu umdæmi, þá hygg ég, að hann þurfi að fara
a. m. k. yfir 12—14 fjallgarða, minni eða stærri,
auk þess sem hann verður að sækja yfir Ísa-
fjarðardjúp á annan veginn og eins og enn er
yfir Arnarfjörð á hinn veginn. Aftur á móti er
Dalahérað þannig, að ekki er yfir önnur fjöll
að fara en þrjá hálsa, sem eru í Austur-Barðas-
trandarsýslu, og ekki um sjóferðir að ræða,
nema ef til þess kemur, að hann þyrfti að fara
út í einhverja af þeim fjórum eyjum, sem enn
eru í byggð og tilheyra Barðastrandarsýslu. Þó
skal ég taka það fram, að mér er ókunnugt um
byggðar eyjar, hvað þær eru margar í Dalasýslu.

Ég hygg, að þetta, sem ég hef nefnt, sýni, að
það er ekki ósanngjarnt að gera hér nokkurn
jöfnuð á. Að öðru leyti vil ég segja það um sam-
göngur um þessi héruð, að eigi dýralæknir að
sitja á Ísafirði eða þar í grennd, og það býst ég
við að verði, þegar dýralæknir kemur þangað,
þá er ekki um það að ræða að komast suður í
Barðastrandarsýslu nema annaðhvort með skipi
eða flugvél. Á landi fer hann það ekki að vetri
til, eða tæplega. Það væri mjög erfið ferð.

Það er öllum ljóst, að það er ekki greitt að-
göngu að ná til dýralæknis á þennan hátt. Flug-
samgöngur að vetrinum eru fremur fáttíðar milli
þessara héraða og í raun og veru varla um þær
að ræða. Skipaferðir eru aftur á móti til að vetr-
inum, en auðvitað ekki tíðar.

Um Dalahérað gegnir nokkuð öðru máli, sem
leiðir af því, sem ég hef áður sagt, bæði um
landslag og stærð umdæmisins. Og þótt Vestur-
Barðastrandarsýslu yrði bætt við það hérað, er
að vísu löng leið vestur alla þá sýslu, en sú er
þó bót í máli, að þar hefur snjóbill áætlu-
narferðir nú alla vetur, og bætir það mjög úr skák.

Að sumrinu er þetta að sjálfsögðu allt á
annan veg. Frá Ísafirði til Vestur-Barðastrandar-
sýslu eru engar áætlunarferðir, þó að vegarsam-
band sé úr Djúpinu þangað. Vegarsamband er
ekkert enn frá Ísafirði eða Vestur-Ísafjarðar-
sýslunni til Barðastrandarsýslu, svo að um sjó-
ferð yrði alltaf að ræða líka, ef ætti að ná til

dýralæknis á þeim tíma árs, auk þess sem þetta er þýsna löng leið. Um hitt héraðið, Vestur-Barðastrandarsýslu, sem ætlað er til með þessu frv. að bætist við Dalahérað, er það að segja, að vegasamband er komið á og áætlunarferðir eru þarna vikulega. Það er því ekki neitt sérstaklega örðugt að sumri til fyrir dýralækni að komast yfir sitt hérað, þó að þessi breyting yrði gerð, því að vegur er kominn í hverja byggð í báðum sýsluhlutunum, Vestur- og Austur-Barðastrandarsýslu.

Þeir fella þann dóm, sem óskað hafa eftir flutningi þessa frv., að þeim sé ekki hentugra að eiga að sækja til dýralæknis á Ísafirði en þótt þeir ættu að sækja til hans hingað til Reykjavíkur, og sennilega væri öllu hentugra að eiga að sækja til læknis hér, vegna þess að ferðir eru greiðari milli Reykjavíkur og Vestur-Barðastrandarsýslu heldur en Ísafjarðar og þess héraðs.

Að sjálfsögðu má nefna fleira, sem mælir með því, að orðið sé við þessari ósk þeirra fyrir vestan um tilfærslu á þessu héraði milli læknisumdæma. Hitt skal ég taka fram, að auðvitað verður aldrei gerður fullkominn jöfnuður á héraðum, þótt byggðir séu færðar milli umdæma. T. d. vil ég þegar taka það fram, að fjöldi búfjár yrði auðvitað meiri í Dalahéraði á eftir, ef þetta yrði gert. En hvað nautgripi snertir, sem ég vil sérstaklega taka til greina í þessu sambandi, yrði þó minni munur á eftir en er nú. Það getur líka verið, að stærð héraðanna verði ekki nærri því jöfn. En móti þessu kemur hitt, að ég hygg, að samgöngurnar verði þeim mun betri á eftir fyrir hvort hérað fyrir sig, eða jafnari réttara sagt, að ekki þyrfti undan því að kvarta, þó að þessi breyting yrði gerð.

Ég vænti þess, að hv. d. greiði fyrir þessu frv., svo að það gæti náð fram að ganga á þessu þingi, og vil ekki fjölyrða þetta frekar við þessa umr., nema tilefni gefist til, en legg til, að frv. verði vísað til hv. landbn. að lokinni þessari umræðu.

Friðjón Þórðarson: Herra forseti. Ég þarf ekki að fara mörgum orðum um þetta frv. hv. þm. Barð., ef því verður vísað til landbn., því að þar gefst væntanlega tilefni til að fjalla um það nánar. Ég vil þó ekki láta hjá líða strax á þessu fyrsta stigi málsins að mótmæla þessu frv.

Núgildandi dýralæknalög gera ráð fyrir því, að dýralæknisumdæmi sé Dalasýsla ásamt Skógarstrandarhreppi í Snæfellsnessýslu og Austur-Barðastrandarsýslu. Álit ég þetta umdæmi ærið nóg og viðáttumikið fyrir einn lækni. Hv. flm. segir, að ástæðan til þess, að þetta frv. sé flutt, sé hvorki stærðarmunur umdæma né fjöldi búpenings. Höfuðrökinn vill hann telja þau, að samgönguferfiðleikar séu miklir milli Ísafjarðar og Vestur-Barðastrandarsýslu. Og eftir því sem hann hefur skýrt frá í grg. frv., gerir hann ráð fyrir, að þessi dýralæknir, eftir að umdæminu hefur verið breytt, ætti aðsetur í Króksfjarðarnesi. En ég vil spyrja hv. þm.: Hvernig er samgöngum háttað milli Austur- og Vestur-Barðastrandarsýslu? Ég veit ekki betur en sú samgönguleið stöðvist snemma á haustin, strax í fyrstu snjóum, og sé ekki fær að vetrarlagi nema

fuglinum fljúgandi. Álit ég þess vegna hina mestu firru að hafa dýralækni búsettan í Króksfjarðarnesi, þar sem hann yrði raunverulega innifrosinn og fenntur meiri hluta ársins. En hins vegar vil ég benda hv. þm. á það, að ef hann telur Vestfjarðumdæmi vera of viðáttumikið og erfitt yfirferðar fyrir einn dýralækni, þá ætti hann að reyna að fara þá leið, sem félagi hans, hv. þm. A-Sk., hefur reynt að fara nú á þessu þingi, og það er að fitja upp á því að skipta Vestfjarðumdæmi í tvennt.

Ég get alls ekki fallt við röksemdir hv. þm., hef ekki fleiri orð um þetta, en vænti þess, að mér gefist tækifæri til að skýra þetta mál betur á næsta stigi.

Flm. (Sigurvin Einarsson): Herra forseti. Það er kannske ekki ástæða til þess að fjölyrða frekar um þetta núna, þar sem við hv. 11. landsk. eigum báðir sæti í þeirri n., sem frv. kemur væntanlega til, svo að við getum sjálfsagt talast við seinna. Þó vil ég aðeins drepa á það, sem hann nefndi, að hann taldi Dalahérað það viðáttumikið, að það væri sannarlega nægilega stórt. Ég get nú í sjálfu sér tekið undir það; þetta er alveg nógu stórt hérað. En hvað vill hann þá segja um Ísafjarðarhéraðið? Er það þá ekki of stórt? Ég hefði haldið það. Hann nefndi það að skipta því í tvennt. En er það líklegt, að hæstv. Alp. vilji nú fallast á að fjölga dýralæknum frá því, sem Alp. er fyrir skömmu búið að gera og áður en séð er hvort það fást nokkrir í þau fimm dýralæknisumdæmi, sem eru óskipuð enn þá? Ég get ekki verið að flytja slíkt mál; ég segi það alveg eins og er. Meðan ekki eru til læknar í nema sjö umdæmi af 12 og hin eru auð, að fara þá að flytja till. um að skipta í tvennt og fjölga þar með dýralæknum, það get ég ekki fengið mig til, af því líka að ég sé ekki nokkra ósannngirni í því að stækka Dalahérað nokkuð til þess að létta á Ísafjarðarhéraði, sem er alveg óhæfilega stórt og óhæfilega erfitt fyrir dýralækni. Ég vona, að hv. þm. mótmæli ekki, að svo sé, að það sé alveg ósambærilegt við Dalahérað. — Hann nefndi það, að samgöngur mundu gersamlega lokast milli Austur- og Vestur-Barðastrandarsýslu og yrði því dýralæknir innifrosinn í Króksfjarðarnesi. Ekki er það nú álitlegt. En verður hann ekki innifrosinn fyrir norðan líka? Hvernig getur hann sinnt Vestur-Barðastrandarsýslu sitjandi á Ísafirði, frekar en hann getur, ef hann væri í Króksfjarðarnesi?

Ég nefndi áðan, að snjóbill hefur fastar áætlunarferðir þessa leið, sem hv. þm. var að tala um að væri frosin. Það er rétt, hún er frosin, en snjóbill fer yfir þetta frost og það í hverri viku og hefur gert í allan vetur.

Nei, ég vil ekki gera lítið úr erfiðleikum að komast yfir Þingmannaheiði að vetri til, það veit ég. En það eru bara allar þessar heiðar að vetri til lokaðar. Hvernig er Breiðadalshéiði? Yfir hana yrði sannarlega læknirinn að fara, ef hann ætti að fara vestur á Rauðasand. Og hann yrði að fara fleiri: Gemlufallsheiði, Hrafnseyrarheiði, Hálfðán, Mikladal og Skersfjall. Þarna eru sex heiðar í röð. Ætli einhver þeirra yrði ekki frosin?

Friðjón Þórðarson: Herra forseti. Það er að eins órstutt leiðrétting. — Hv. þm. Barð. gat þess, að það mundu vera, að því er mig minnir, fimm dýralæknisumdæmi auð eða án dýralæknis nú. Ég veit ekki betur en hæstv. landbrh. sé nýbúinn að skipa þrjá nýja dýralækna, þannig að raunverulega eru ekki nú nema tvö dýralæknisumdæmi án dýralæknis. Þar að auki veit ég a. m. k. um einn mann, sem enn er óráðinn, svo að nú fer að fækka þeim umdæmum, sem vantar lækna.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 13 shlj. atkv. og til landbn. með 13 shlj. atkv.

Á 67. fundi í Ed., 14. marz., var frv. tekið til 2. umr. (A. 274, n. 305 og 306).

Frsm. meiri hl. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Þetta frv., sem hér liggur fyrir, fer fram á það, að breytt sé umdæmum dýralæknanna, þess, sem nú hefur Dali, og hins, sem hefur Vestfirðina.

Þetta frv. er fram komið vegna þess, að síðan dýralæknisumdæmaskipunin var síðast gerð, hafa samgöngur breytzt, svo að líti maður á heild búfjáreigenda á þessum tveimur svæðum, þá er þeim betur séð fyrir dýralæknisþjónustu með þeirri breyt., sem frv. fer fram á.

Fr. fer fram á það, að Vestur-Barðastrandarsýslan, sem að lögum nú heyrir til Vestfjarðaumdæminu, verði tekin af því og sett undir Daluumdæmið. Þróunin í dýralæknismálunum í landinu hefur verið sú, að þeim hefur verið að fjölga smám saman. Þegar við, sem orðnir erum gamlir, eins og ég, munum fyrst eftir okkur, var einn dýralæknir í landinu, sem sat í Reykjavík, og umdæmi hans allt landið. Síðan urðu þeir tveir: annar sunnanlands og hinn fyrir norðan, og svo fjórir: einn í hvoru amti, og svo hefur þeim verið að smáfjölgja, og eftir síðustu breytinguna eru þeir orðnir tólf.

Þó er enn svo, að stórir hlutar af landinu eru í raun og veru dýralæknislausir, þó að þeir heyri undir eitthvert dýralæknisumdæmi. Í þeim hluta hefur verið Vestur-Barðastrandarsýslan, sem átti að sækja dýralækni til Ísafjarðar, þar sem reyndar enginn hefur verið. En þó að það hefði verið maður þar, er það sama, því að samgöngum þar á milli er þannig háttað, að þær eru engar á landi og á sjó með strandferðaskipunum, og dýralæknir til Ísafjarðar mundi yfirleitt ekki vera sóttur þaðan.

En þó að ekki séu mörg ár síðan 1955, að dýralæknislögunum var síðast breytt, hefur þó síðan orðið sú breyting á, að nú er kominn bílvegur eftir endilangri Barðastrandarsýslu, að visu ekki góður enn alls staðar, en fær samt, og þess vegna hægt að nota dýralækni, sem þjónar Daluumdæminu, í þeirri sýslu. Að vetrinum kemur þarna að visu snjór á þá hálsla og heiðar, sem þessi vegur liggur yfir, og teppir venjulegar bílferðir. En nú er líka á því orðin sú breyting, að þarna er kominn snjóbill, sem fer reglulega hálfsmán-aðrarlega eftir sýslunni, og er því ólíku saman að

þarna eða var, þegar Vestur-Barðastrandarsýsla var látin heyra undir Ísafjarðarumdæmi og var eiginlega þar með afskorin frá að ná sér í dýralækni.

Það sést að nokkru leyti, hvernig dýralæknarnir sjálfir líta á þetta. Þegar dýralæknisumdæmunum, sem laus voru og hafa verið árum saman, var slegið upp í vetur, voru þau fimm dýralæknisumdæmin, sem slegið var upp. Það var Dalasýsluumdæmið, Vestfjarðaumdæmið, Skagafjarðarumdæmið, Þingeyjarsýsluumdæmið og Laugarásumdæmið. Þá voru til nýkomnir frá prófi allmargir dýralæknar, og þá sóttu þeir þannig, að þrír sóttu um Laugaráshéraðið, öskuðu helst eftir að vera þar, tveir sóttu um Skagafjörðinn, einn um Suður-Þingeyjarsýsluna og enginn hvorki um Dali né Vestfirði.

Þessi þrjú dýralæknisumdæmi, sem um hafði verið sótt, voru síðan veitt, og slegið upp hinum tveimur, sem enginn sótti um, Dalasýslu og Vestfjarðaumdæmi, ásamt Egilsstaðaumdæmi, sem losnaði, er læknirinn þar fékk Laugarásumdæmi. Þá sótti einn af þeim, sem enn var laus og ekki hafði fengið stöðu, um Daluumdæmið og enginn um Vestfirðina. Einn settist að erlendis, annar er hér enn ekki kominn í neina atvinnu og kys það frekar en að fara á Vestfirðina.

En ég hygg, eftir að hafa hlustað á þá ofur lítið um þetta, að aðalatriðin, sem þeir setja fyrir sig á Vestfjörðunum, eru samgöngur um Vestfirðina og hins vegar, að þeim þyki svæðið of stórt og erfitt. Ég hygg þess vegna, að með því að taka af Vestfjarðaumdæminu Vestur-Barðastrandarsýsluna, sem núna á mun hægara með að ná í dýralækni, sem situr í Dalasýsluumdæmi, muni menn frekar sækja um Vestfjarðaumdæmið.

Þetta út af fyrir sig mælir með því frá mínu sjónarmiði, að frv. verði samþykkt. Hins vegar er ekki því að neita, að það heyrir undir ráðherra hverju sinni að ákveða, hvar dýralæknirinn skuli búsettur í hverju héraði. Nú er það svo, að þarna kemur til greina, hvar hann eigi að vera búsettur, og eftir því sem ég veit best, munu vera til þrjú hús í Dalasýslu, sem lítið eða ekki eru notuð sem stendur og dýralæknir þess vegna mundi geta fengið til afnota. Aftur á móti veit ég ekki um, að neitt slíkt sé til í hvorugri Barðastrandarsýslunni. Í grg. frv. er svona í og með a. m. k. búizt við því, að hann muni sitja í Króksfjarðarnesi, ráðherra muni ákveða það. Um það þori ég ekkert að fullyrða. En það er vitanlegt eða a. m. k. trúlegt, að verði þetta frv. samþykkt og umdæmið stækkað, eins og þar er lagt til, Dalasýsluumdæmið, að hann verði annaðhvort látinn sitja í Saurbænum, þar sem til mun vera hús handa honum, eða þá í Króksfjarðarnesi. Og í báðum tilfellunum er ekki því að neita, að partur af mönnum í Dalasýsluumdæminu mundi eiga lengra að sækja til hans, ef hann sæti þar, meðan aftur á móti Vestur-Barðastrandarsýslan hefði möguleika til að nota hann, sem menn þar hafa ekki eins og lögin eru nú.

Ég held þess vegna, að ef maður lítur á heildarþörf bændanna á þessum svæðum báðum fyrir dýralækna og hvernig henni verði best full-

nægt, þá sé tvímælalaust, að það eigi að samþykkja frv. Mér er alveg ljóst, að þetta er fyrsta breyting, sem kemur fyrir Alp. á dýralækna-lögnum, eins og þau eru nú, og mér er líka ljóst, að þróunin verður sú, að dýralæknaumdæm-unum verður fjölgað, svæðin stækkuð og ef til vill líka breytt, eftir því sem samgöngur breytast í landinu. Ég vil ekki spá neinu um næstu tillögur, sem hér koma fram. Það er í þinginu önnur till., sem fer fram á nýjan dýralækni í Austur-Skaftafellssýslu, sem hafi þá líka syðstu hreppana tvo í Suður-Múlasýslu. Eins mundu margir vilja, að það kæmi dýralæknir á Snæfellsnesið, sem þá tæki hluta af því umdæmi, sem nú er látið heyra undir Dalina, og þegar vegur kæmi yfir Heydalinn, sem ekki verður mörg ár að bíða, þá er alveg gefið, að Skógarströndin verður annaðhvort lögð undir Borgarnes eða dýralæknir kemur á Snæfellsnesið. Ég gæti haldið áfram svona. Það er nokkurn veginn gefið, að svæði, sem heita mega dýralæknislaus, eins og fyrir norðan Öxarfjarðarheiði í Norður-Þingeyjarsýslunni og nyrzti hlutinn af Norður-Múlasýslunni, fara líka að óska eftir dýralækni þar o. s. frv., o. s. frv.

Þetta litla frv. er fyrsta skrefið af mörgum, sem koma á næstu árum, þar sem þörfin vex fyrir dýralækna. Hins vegar er svo ekki því að neita, að þörf fyrir dýralækna á landinu er ákaflega misjöfn, og það kemur til af því, að með þeim löngu vegalengdum, sem við höfum, og þess vegna dýrt að sækja og nota dýralækni víða, þá kinka menn sér við það, nema þar sem hvort tveggja hefur skeð, skepnurnar eru orðnar arðsamar og góðar og þar með dýrar fyrir eigandann og dýrt að missa þær, og þá leggja menn mikið í kostnað til þess að geta náð í dýralækni. Bóndi hér nærlendis, sem hefur um 50 nautgripi, þar sem engin kýrin mjólkur innan við 4 þús. lítra og tvær þær nythæstu upp í kringum 6 þús., mundi hiklaust ná í dýralækni, ef eitthvað bæri út af með gripina, þó að það væri dýrt. Aftur á móti þar sem ekki er að ræða um gripi, t. d. kýr, nema sem mjólka milli tvö og þrjú þús. og jafnvel neðan við tvö, þar kinka menn sér við að fara að leggja í mikinn kostnað, þó að eitthvað sé að gripnum. Nákvæmlega sama er með sauðféð. Af skýrslum frá fódurbirgðafélögnum, sem eru á nokkrum stöðum á landinu, sést glögglega, hve mikinn arð bóndinn hefur brúttó af sínu fé. Sá hreppur, sem 1955—56 hafði hann mestan, hafði 224 kg af dillakjöti eftir hverja fódraða kind, og þeir bændur, sem voru hestir, voru með yfir 30 kg af kindakjöti eftir hverja fódraða kind. En þeir hreppar, sem voru lægstir, voru neðan við 10 kg eftir fódraða kind. Bóndanum, sem býr þar, finnst það ekki verulegur skaði, þó að hann missi eina eða tvær rollur, arðurinn af þeim er svo lítill, meðan hinir, sem eru þar, sem arðurinn er beztur, klifa þrítugan hamarinn og reyna að ná sér í dýralækni, þó að það sé dýrt.

Eftir því sem þetta breytist og fleiri og fleiri koma inn í þann hópinn, sem eignast og á arðsamar skepnur, eftir því fjölgar kröfunum um að hafa dýralækni það nærri sér, að hægt sé að nota hann, og eftir því verður þeim smám saman fjölgað um

landið þvert og endilangt. Þetta fylgist nokkuð í hendur, kröfurnar um dýralækna, þar sem mikið er hugsað um að fá mikinn arð eftir hverja einustu skepnu, heldur en að meira sé hugsað um hitt, að hafa fjöldann mikinn, þó að arðurinn af þeim sé lítill.

Við vorum ekki allir á fundi, þegar frv. var afgreitt. Finnþogi R. Valdimarsson, 4. landsk., var þá ekki mættur, hann var veikur, en ég talaði við hann bæði fyrir og eftir, og síðan var honum sýnt nál., þegar búið var að semja það, og hann skrifaði undir það, svo að það er meiri hluti, — þó að á fundinum væru tveir og tveir, — sem að því stendur að leggja til, að frv. verði samþ. óbreytt.

Ég skal svo ekki hafa þessi orð fleiri, en endurtek það, sem ég áðan sagði, að þegar lítið er á sjónarmið allra þeirra, sem skepnur eiga og á dýralækni geta þurft að halda í þessum tveimur dýralæknisumdæmum, sem hér er gerð tillaga um að breyta takmörkunum á nokkuð, þá tel ég tvímælalaust, að frv. eigi að samþykkjast. Líti maður aftur aðeins á sjónarmið hluta umdæmisins, t. d. Dalasýslubúanna einna, þá er náttúrlega nokkurn veginn gefið, að ráðh., sem ákveður bústaðinn, ef hann ætti að vera með Dalasýslu eina, mundi láta hann sitja í Búðardal, en ef hann fengi þessu nýja umdæmi við bætt, annaðhvort í Saurbænum eða Króksfjarðarhæð. Þá eru nokkrir, sem eiga lengra að sækja hann, óhægara með að sækja hann. Það fer þess vegna eftir því, hvað viðsýnt er lítið á þörf bændanna á svæðinu allra eða hvort maður bindur sig við sjónarmið nokkurra manna á svæðinu, hvort menn samþykkja frv. eða ekki.

Frsm. minni hl. (Friðjón Þórðarson): Herra forseti. Landbn. varð ekki sammála um þetta mál. Tveir nm. lögðu til, að frv. yrði samþ. óbreytt. Einn nm. var fjarstaddur, er málið var afgreitt í n., en við, sem að minnihlutaálitinu stöndum, lögðum til, að það yrði felld.

Ég þarf ekki að fara mjög mörgum orðum um þetta fram yfir það, sem segir í nál. Sannleikurinn er sá, að hv. frsm. meiri hl., sem nú hefur nýlega lokið máli sínu, tók að talsverðu leyti af mér ómakið að halda langa framsögu-ræðu um þetta mál, vegna þess að ræða hans var, a. m. k. allur fyrri hl. hennar, samfelldur áróður fyrir málstað minni hlutans.

Hann vék nokkuð að þróunarsögu dýralækna-mála hér á landi. Rétt er það, að upphaflega var aðeins einn dýralæknir á öllu landinu með aðsetri í Reykjavík. Með lögum frá 1915 verða dýralæknar fjórir, þ. e. einn í hverjum fjórðungi. Með lögum frá 1933 er þeim fjölgað upp í fimm. Síðan koma lög frá 12. júní 1939, sem afnema eldri lög um þetta efni og breytingar á þeim. Skv. lögum frá 1939 er landinu skipt í sex dýralæknisumdæmi, en atvinn. ákveður takmörk þeirra. Síðan er þessum lögum aftur breytt árin 1943 og 1947, og eru þá dýralæknar orðnir átta á öllu landinu. Síðan á árinu 1947 er þessi löggjöf öll endurskoðuð og afnumin með lögum nr. 124 frá 22. des. 1947, og verða þá dýralæknar níu á öllu landinu, en jafnframt eru umdæmi þeirra afmörkuð með lögum. Síðan hefur verið gerð

breyting á lögnum frá 1947, það eru lög nr. 19 frá 13. apríl 1955. Frv. það, sem þá var lagt fyrir Alþ., gerði ráð fyrir því, að bætt yrði við tveimur nýjum dýralæknum, en í meðförum þingsins var þeim þriðja bætt við, þannig að alls eru nú 12 dýralæknisumdæmi á öllu landinu.

Ég vek athygli á því, að með lögnum frá 1955 var Dalasýsluumdæmi minnkað. Það var minnkað með samþykki beggja þingdeilda, allra þm. í báðum þd., engin rödd kom þar á móti. Þetta virðist benda til þess, að hv. þingmönnum hafi þá þótt umdæmið ærið nógu viðáttumikið. Hins vegar var ekkert hreyft við Ísafjarðarumdæmi. Ég veit, að það er stórt og erfitt yfirferðar, en samt sem áður sáu hv. alþm. ekki ástæðu til að minnka það 1955, þegar þó var bætt við þrem nýjum dýralæknum á landinu. Á hinn bóginn vil ég benda á það, að í raun og veru hefur Ísafjarðarumdæmið minnkað af öðrum orsökum, nefnilega þeim, að byggð hefur lagzt í eyði á Hornströndum og Aðalvík og er orðið mjög lítil yfirleitt í Jökulfjörðum.

Hin eðlilega þróun þessara mála hefur að sjálfsögðu orðið sú, eins og hv. 1. þm. N-M. tók mjög greinilega fram, að fjölga dýralæknum. Jafnframt hljóta umdæmi þeirra að smækka. Þessi þróun heldur vafalaust áfram, einkum þegar kostur verður á nægilega mörgum sérmenntuðum mönnum á þessu sviði. Ég vil geta þess, að nú eru, að því er ég bezt veit, sex ungir menn við dýralæknanam erlendis, en aðeins eitt dýralæknisumdæmi laust á öllu landinu. Þess vegna tel ég, að frv. það, sem hér liggur fyrir, gangi í þverðfuga átt við hina eðlilegu þróun. Það miðar að því að stækka umdæmi, sem þegar var ærið nógu stórt, a. m. k. var það nógu stórt að áliti allra alþm. 1955.

Það má svo aðeins athuga, hverjum verður gagn að þessu frv., ef það verður að lögum.

Ég skal játa, að það er þægilegra fyrir íbúa Austur-Barðastrandarsýslu að hafa dýralækni sem næst sér og þá væntanlega í Króksfjarðarnesi, eins og hv. flm. hefur gert ráð fyrir í grg. frv. Það vilja auðvitað allir hafa slíka embættismenn búsetta sem næst sér. En hins vegar tel ég, að það sé til óhagræðis fyrir aðra. Það eru aðeins íbúar Austur-Barðastrandarsýslu, sem kunna að njóta nokkurs hagræðis af þessu frv., ef að lögum verður, en engir aðrir. Það er vitað mál, að Dalamönnum öllum og Skógstrendingum er þessi breyting til hins mesta óhagræðis. Og þegar málið er athugað hlutlaust, kemur í ljós, að Vestur-Barðastrandarsýslu er harla lítill ávinningur að þessu frv., að mínum dómi, og ekki einungis að mínum dómi, heldur einnig að dómi yfirdýralæknis, en hans umsagnar var leit að í málinu. Hann segir svo, með leyfi forseta:

„Sú breyting, sem hér er gert ráð fyrir, leysir því eigi erfiðleika þá, sem bændur í Vestur-Barðastrandarsýslu eiga við að etja, ef þeir þurfa að leita dýralæknis.“

Það væri hægt að ræða meira um þessa um-sögn yfirdýralæknis. Að vísu vill hann vera sem hlutlausastur í álitsgerðinni sjálfri; það hefur hann tjáð mér. Á hinn bóginn veit bæði ég og hv. þm. Barð., hver afstaða hans raunverulega er. Við höfum báðir rætt við hann, að vísu ekki

báðir í sama sinn, en við vitum fullvel, að hann telur þetta enga lausn á vandræðum Vestur-Barðstrendinga, alls enga.

Við verðum að líta svo á, og ég veit að það er áreiðanlega álit allra Dalamanna og Skógstrendinga, að frv. þetta, ef að lögum verður, tákni í raun og veru, að Dalamenn og Skógstrendingar séu sviptir þeim dýralækni, sem löggjöfin hefur heitið þeim allt frá árinu 1947. Þessir menn, allir íbúar Dalasýslu og Skógarstrandarhrepps, verða eftir sem áður að leita dýralæknis til Borgarness, þó að dýralæknir sitji í Króksfjarðarnesi, a. m. k. að vetrarlagi.

Ég vek að því áðan, að mér fyndist frv. þetta ganga í öfuga átt. Hefði ekki verið nær að leita ráða til þess að gera umdæmi Ísafjarðarsýslu þannig úr garði, að einhver sérmenntaður maður hefði fengizt til þess að sækja um það? En þessu var ekki að heilsa í n. Mér virtist, að þar kæmi ekki nema eitt til greina, annaðhvort að samþykkja þetta frv. eða fella það. Ég segi fyrir mig, að bæði ég og hv. 1. þm. Árn. hefðum glaðir reynt að finna málamiðlun á þann hátt að styðja dagskrártill., ef fram hefði komið í málinu, sem miðaði að því að reyna að finna raunhæfa lausn á þessum málum. Við viðurkennum vel erfiðleika Vestfirðinga á því að ná í dýralækni og vitum enn fremur, að það eru fleiri landshlutar, sem eru jafnilla settir, eins og frv. það, sem horið hefur verið fram í hv. Nd., gefur til kynna. Það hefði því vel komið til mála, að okkar dómi, að samþykkja dagskrártill. þess efnis að láta athuga gildandi löggjöf í þessu efni. En eins og málum var háttað, sáum við ekki önnur ráð en að leggja til, að frv. yrði beinlínis fellt, og er það síður en svo gert í þeim tilgangi að ganga á nokkurn hátt á hlut íbúa Vestur-Barðastrandarsýslu eða annarra Vestfirðinga.

Ég get þó ekki stillt mig um að geta þess hér, að Vestfirðingar hafa löngum verið sjálfum sér nógir á mörgum sviðum, og er þetta sízt sagt þeim til hnjóðs. Ég vil benda á það, að skv. skýrslu bún-aðarmálastjóra til búnaðarþings er Búnaðarsamband Vestfirðinga eina sambandið á öllu landinu nú, sem enga hefur héraðsráðunauta. Þó að það sé nú í athugun, hafa Vestfirðingar bjargað sjálfum sér á þessu sviði fram til þessa dags. Og svo að við víkjum aftur að þessu máli, sem hér liggur fyrir: Samkv. upplýsingum yfirdýralæknis eru nú starfandi 4 dýralæknar á Vestfjörðum, að vísu allir ólærðir, en þó þannig, að þeir hafa sinnt dýralæknisstörfum og fá allir einhverja þóknun úr ríkissjóði fyrir sín störf.

En hvernig sem á þetta mál er litið, hefði ég mjög gjarnan viljað athuga möguleika á því t. d. að skipta Ísafjarðarumdæmi í tvennt eða gera aðra þá breytingu á höfum Vestfirðinga að þessu leyti, sem þeir hefðu vel mátt við una. Það hefur og reyndin sannað, að dýralæknar hafa að sjálf-sögðu mest að gera þar, sem mjólkurbú eru og mjólkursala. Í Austur-Barðastrandarsýslu er engin mjólkursala, en hins vegar er mjólkursala hafin í allri Dalasýslu og líkur til, að hún fari vaxandi og kúm fjölgi ört í héraðinu, einkum þegar Heydalsvegur verður fullgerður. Hins vegar veit ég það vel, að það er mjólkursala í Vestur-Barðastrandarsýslu, í Rauðasandshreppi.

Þeir selja eitthvað af mjólk til Patreksfjarðar. En eins og ég hef áður fram tekið, álit ég þetta frv. ekki leysa vandræði Vestur-Barðstrendinga.

Allt frá því löggjafinn gaf Dalamönnum fyrirheit um dýralækni með búsetu í héraðinu, hafa þeir haldið málinu mjög vel vakandi. Ár eftir ár hefur aðalfundur sýslunefndar Dalasýslu gert ályktanir um málið. Að minnsta kosti man ég til þess, að ályktanir voru gerðar í þessu efni árin 1953, 1954, 1956, og s. l. vor, vorið 1957, var gerð svofelld ályktun, með leyfi forseta, hún var samþykkt með öllum greiddum atkvæðum:

„Sýslunefndin lýsir ánægju sinni yfir setningu laga um embættisbústaði héraðsdýralækna, en ítrekar jafnframt áskorun sína á landbrh. um að skipa dýralækni nú þegar í héraði með búsetu í Búðardal og felur oddvita sínum að fá því til leiðar komið, enda telur nefndin, að mál þetta þoli enga bið.“

Dalamenn hafa því gert ítrekaðar tilraunir til þess að fá dýralækni, og við borð lá, að þeim tækist það eitt sinn. Það var Sverrir Markússon frá Ólafsdal, þá nýútskrifaður sem dýralæknir, en þá bauðst honum annað umdæmi, sem hann þá heldur, og er hann nú starfandi dýralæknir á Blönduósi. Hins vegar vil ég vekja athygli á því, að mér er ekki kunnugt um nokkra hreyfingu í Barðastrandarsýslu í þessu efni. Ég hef fengið sendar nokkrar sýslufundargerðir, bæði Austur- og Vestur-Barðastrandarsýslu, og einnig látið athuga það fyrir mig sérstaklega, og ég hef ekki orðið var við, að sýslufundur þeirra sýslna hafi nokkru sinni gert ályktun um málið og alls engin hreyfing verið uppi í þessu efni fyrr en núna aðeins fyrir fáum vikum, þegar íbúar Barðastrandarsýslu og hv. flm. frv. vita fullvel, að dýralæknir er að koma í Dalaumdæmið. Þetta þykir mér dálítið kynlegt og okkur fleiri Dalamönnum.

Ég skal geta þess, að það var einmitt 1. marz s. l., sem þessi nýi dýralæknir var skipaður í Dalaumdæmi, Brynjólfur Sandholt, nýútskrifaður frá Noregi. Ég vil vekja athygli á því, að það er með öllu óvist, að hann hefði nokkru sinni sótt um þetta starf, ef þá hefði verið búið að stækka umdæmið, eins og þetta frv. gerir ráð fyrir. Á hinn bóginn gengur hann að því visu, að hann muni gegna að einhverju leyti dýralæknisstörfum á Vestfjörðum, svo sem aðstæður leyfa, meðan ekki fæst dýralæknir þangað; en til þess þarf enga lagabreytingu, og réttlætist þetta frv. ekki frekar af þeim sökum.

Ég vil einnig undirstrika það sérstaklega, að andstaða við frv. þetta er alls ekki sett fram hér vegna andstöðu við Barðstrendinga. Ég veit, að þeim er það áhugamál eins og fleiri Vestfirðingum að fá dýralækni sem næst sér.

Ég vil geta þess, að þetta mál er á engan hátt pólitískt. Ég hef rætt þetta við hv. þm. Dal. í Nd. og ég get sagt ykkur það, að við erum alveg sammála í þessu efni. Það er því sannfæring mín, að þó að við samþykkjum þetta frv. hér í Ed., þá verður það drepið eða svæft í Nd. Ég sé því enga ástæðu til þess að vera að vekja tálvonir hjá vinum mínum Barðstrendingum eða einhverjum þeirra með því að stuðla að því, að frv. þetta verði samþykkt í Ed.

Það mætti færa fleiri rök gegn þessu frv., svo sem þau, að Dalamenn hafa um margra ára skeið einmitt manna mest orðið að berjast við skæða búfjársjúkdóma, sem á þá hafa herjað, og þurfa að berjast enn, og væri ekki vanþörf á, að dýralæknir, ungur og velmenntaður, tæki þau mál til einhverrar athugunar. Hins vegar hafa Vestfirðingar sem betur fer algerlega sloppið við hina ásæknú búfjársjúkdóma á síðari árum.

En eins og þið hafið nú heyrt af því, sem sagt hefur verið, má þó segja, að höfuðatriðið í þessu máli sé það, að frv. gerir að okkar dómi fleiri mönnum ógagn en gagn og gengur alveg í öfuga átt við nauðsynlega og eðlilega þróun þessara mála, sem er sú að smækka umdæmin og fjölga dýralæknunum. Af þeim ástæðum höfum við, hv. þm. Árn. og ég, lagt til, að frv. yrði felld.

Sigurvin Einarsson: Herra forseti. Það voru aðeins örfá atriði, sem komu fram hjá hv. frsm. minni hl., sem ég vildi víkja að. Hann hefur gagnrýnt mjög þetta frv. og sagði m. a. um það, að ég mundi sjálfur ekki telja það til neinna bóta fyrir Vestur-Barðastrandarsýslu, ef ég hef heyrt þetta rétt.

Mér þykir nú alveg furðulegt að heyra þetta, að ég sé að flytja frv. til hagsbóta fyrir Vestur-Barðastrandarsýslu, sem ég telji sjálfur engar hagsbætur fyrir hana. Það er ekki líklegt, að svona liggi í þessu.

Hann segir líka og þeir í minni hl., að með þessu frv. sé verið að fara í öfuga átt við þá þróun, sem hafi átt sér stað, það sé verið að stækka dýralæknisumdæmi. Ég hélt, að það væri nú augljóst mál, að þegar verið er að flytja Vestur-Barðastrandarsýslu úr Ísafjarðarumdæmi í Dalaumdæmi, þá væri verið að minnka annað hérað alveg nákvæmlega jafnmikið og er verið að stækka hitt, svo að þetta held ég gangi upp hvað stærðina sjálfa snertir.

Annars virðist mér öll ræða hans byggjast á því, að hann gangi út frá því sem einhverjum sjálfsögðum hlut, að dýralæknir Dalahéraðs sitji í Búðardal, og telji, að hann sé innifrosinn í Króksfjarðarnesi eða þeim megin við Gilsfjörð, ef hann yrði þar. Nú vil ég spyrja hv. þm.: Hvað hefur hann fyrir sér í því, að dýralæknirinn eigi að sitja í Búðardal, þó að engin breyting verði gerð á þessum l.? Hefur nokkur ákvörðun verið tekin um það, hvar væntanlegur dýralæknir eigi að sitja. Ég vil beina því til hæstv. landbrh., hvað hafi gerzt í því? Og ef þessi dýralæknir yrði nú kannske settur í Króksfjarðarnes, þrátt fyrir það þó að engin breyting yrði, hvað segir hann þá við því?

Nei, það má nærri geta, að þetta er ekki til óhagræðis Vestur-Barðstrendingum, að flutt er þetta frv., því að þá væru þeir ekki að biðja mig um að flytja það. Það þarf því ekki aðra til að dæma um það. Hvort þeim er það til hagræðis eða óhagræðis, enda vita það allir, að þeir eru sama sem dýralæknislausir með því að hafa dýralækni á Ísafirði, ef hann kemur þá einhvern tíma þangað. Nei, það er verið að skapa hagræði fyrir hinn væntanlega dýralækni í Ísafjarðarumdæmi, um leið og þessi breyting yrði gerð. Það er ekki heldur verið að fara í neina öfuga átt

með flutningi þessa frv. Það er aðeins verið að jafna aðstöðuna milli þessara tveggja héraða, og þó að það að sjálfsögðu hafi einhver óþægindi í för með sér fyrir hluta af Dalasýslu, þá hefur það að sama skapi þægindi í för með sér fyrir annan landshluta.

Hann taldi meira að segja, að ef dýralæknir yrði settur í Króksfjarðarnes eða þeim megin Gilsfjarðar, þá mætti telja dýralæknislaust í Dalahéraði. Ég endurtek það, sem ég sagði áðan, að ef hann yrði nú settur þar, þó að engin breyting yrði gerð á lögunum, og ef þeir eru dýralæknislausir í Dalasýslu, ef dýralæknir situr í Króksfjarðarnesi, hvað er þá um alla búendur Austur-Barðastrandarsýslu, ef dýralæknir situr í Dalasýslu? Eru þessir örðugleikar þarna á milli um samgöngur ekki alveg gagnkvæmir?

Hv. þm. gat þess, að þeir hefðu kosið að flytja dagskráráttill. við þetta frv. Af hverju nefndu þeir það þá ekki í hv. landbn.? Ég veit ekki til, að þeir hafi minnst á það einu einasta orði að flytja dagskráráttill., og ekki flytja þeir hana núna. Hvað kemur til?

Hv. þm. talar um, að það væri nær að skipta Ísafjarðarhéraði og láta þá Vestur-Barðastrandarsýslu vera þar með og fjölga þar með dýralæknum. Ekki flytja þeir neina till. um það heldur.

Þá getur hann þess, að Vestfirðingar séu svo framúrskarandi menn, að þeir séu yfirleitt sjálfum sér nógir, þeir hafi t. d. engan landbúnaðarráðunaut og engan dýralækni, en þeir hafi nú t. d. fjóra sjálfmenntaða dýralækna. Ég skal ekki bera á móti því, að þeir séu margir hverjir vel gefnir, Vestfirðingar, og dugandi menn, en ekki hef ég séð neinn af þessum fjórum dýralæknum á Vestfirðum. Ég hef heyrt getið um einn, sem ég hygg að muni vera kominn á níræðisaldur og fékkst einu sinni við lækningar, en ég held það hljóti að vera, að hann sé kominn um áttætt, því að sonur hans, sem er hér í bænum, er um sextugt, eða rétt nálægt því, svo að það getur ekki skakkað mjög miklu; en að hann fái stíð við dýralækningar núna, það efast ég um, a. m. k. ekki á öllu svæðinu. Það getur verið, að það séu einhverjir fleiri, sem hafa hjálpað kú, sem kallað er, en mér þykir ólíklegt, að Dalamenn séu það á eftir öðrum, að þeir geri það ekki líka svona í viðlögum.

Hann nefndi mjólkursölu, hún væri engin í Austur-Barðastrandarsýslu. En ekki er það nú alveg rétt. Mjólkursala á sér stað á Reykhólum í Reykhólahreppi. Að mjólkursala sé í Dalasýslu, er ég ekkert að vefengja, en það er alveg eins í Vestur-Barðastrandarsýslu, og vegna mjólkursölnnar hafa þeir meira gagn af dýralækninum, ef hann situr í sýslunni, heldur en ef hann situr á Ísafirði. Af honum eru engin not þar af eðlilegum ástæðum vegna samgangna.

Þá drap hann hér á áskorun frá sýslunefnd Dalasýslu um dýralækni, sem hefði búsetu í Búðardal, en hins vegar hefði ekkert heyrzt frá Barðstrendingum fyrr en nú? Er það ekki alveg nóg að heyra það nú? Er það ekki alveg nóg, að þeir geri í vetur, bæði í austur- og vestursýslunni, samþykktir um að fá þessari breytingu komið á, eða eru það einhver rök í málinu, að þeir hafi

ekki flutt fyrir svo og svo löngum tíma þessarar till. sínar eða óskir?

Sem dæmi um það, hvað Dalamenn yrðu illa settir, ef þessi stækkun ætti sér stað, er það, að þeir mundu líklega verða að sækja dýralækni til Borgarness. Ja, er það nú alveg voðalegt fyrir Dalamenn að eiga að sækja dýralækni til Borgarness, þegar á það er að líta, að öll Vestur-Barðastrandarsýsla á að sækja sinn dýralækni norður á Ísafjörð, ef hann er þá nokkur til þar? Ég geri ráð fyrir, að það sé öllu hægara fyrir Dalamenn að sækja til Borgarness og alveg ólíku saman að jafna. Hinir mundu nú sennilega verða að sækja dýralækni alla leið til Reykjavíkur, ef þeir ættu að ná sér í lækni.

Loks gat hann þess eða gaf í skyn fyllilega, að það væri alveg óþarfi fyrir hv. Ed. að samþykkja frv., því að það yrði drepíð í Nd. Ja, mér þykir hann fróður að geta sagt þetta svona alveg fyrir. Ég skal ekkert segja um það, hver verða afdrif þessa frv., þegar þangað kemur. En ekki get ég gert mér neina hugmynd um, hvort það verði drepíð eða ekki drepíð þar. (Gripíð fram í.) Já, eða svæft. En að þm. skuli geta vitað þetta, ég kalla það merkilegt.

En hvernig er það, eiga þá þm. aldrei að flytja frv., ef þeir hafa hugmynd um, að það kunni að verða drepíð í síðari deild? Er það stefna, sem þm. eiga að hafa. Ég fellst ekki á það, og ég flyt frv. eða till. hér í hv. deild alveg án tillits til þess, hvort horfur eru á, að það nái fram að ganga í síðari deild eða ekki.

Hann vitnar í umsögn yfirdýralæknis, sem fylgir prentuð hér með frv., sérstaklega þessi orð: „Sú breyting, sem hér er gert ráð fyrir, leysir því eigi erfiðleika þá, sem bændur í Vestur-Barðastrandarsýslu eiga við að etja.“ Þetta er rétt, þetta stendur í umsögn hans. Og það er líka alveg rétt hjá yfirdýralækni, að það leysir ekki vandann, m. ö. o.: það þurrkar ekki vandann út, þó að þetta verði gert. En hann segir fyrr í þessu áliti sínu, og það las hv. þm. ekki: „Eins og samgöngum er nú háttáð, mun auðveldara fyrir íbúa Vestur-Barðastrandarsýslu að ná til dýralæknis, er situr í Dalaumdæmi, heldur en dýralækni í Ísafjarðarumdæmi, sem væntanlega hefur búsetu á Ísafirði, a. m. k. mun svo vera að sumri til og fram á haust, meðan vegir eru færir.“

Það er ekki hægt að neita því, að yfirdýralæknir sér fullkomlega kosti við þetta, þó að hann að sjálfsögðu taki hitt fram, að það leysi ekki allan vandan. Það segir sig alveg sjálfst líka, en það er veruleg bót að því samt, og af því er frv. flutt, og af því hafa menn í bæði Vestur- og Austur-Barðastrandarsýslu óskað eftir því, að ég flytti það.

Frsm. minni hl. (Friðjón Þórðarson): Herra forseti. Hv. flm. þessa frv. gat þess í upphafi máls síns, að ég virtist ekki álíta, að hann teldi, að frv. þetta væri til hagsbóta Vestur-Barðastrandarsýslu.

Ég minnst nú ekki að hafa sagt neitt um þetta. Það getur vel verið, að hann telji, að það sé til einhverra bóta fyrir Vestur-Barðastrandarsýslu, en hins vegar teljum við í minni hl. það ekki

vera, a. m. k. að mjög litlu leyti, og erum að því leyti sammála yfirdýralækni. Hv. flm. og ég höfum báðir talað við yfirdýralækni og lesið hans álit, og við vitum fullvel, hvað hann álitur í þessu efni. Verð ég að segja, að það er dálítið hlálægt, — en þó kannske samkvæmt þingvenju, — að umsögn yfirdýralæknis er prentuð með nál. meiri hlutans, en ekki minni hl.

Hv. flm. gat þess, að ég teldi alveg tvímæla- laust, að dýralæknirinn ætti að sitja í Búðardal. Það er í sjálfu sér alls ekki höfuðatriði, þótt aðal- fundur sýslunefndar Dalasýslu líti einróma svo á. Hins vegar er það ekki nema eðlilegt, að bú- staður dýralæknis sé sem næst miðju umdæmi. Þess vegna tel ég, að ef umdæmið yrði óbreytt, þá yrði aðsetursstaðurinn valinn alveg tvímæla- laust annaðhvort í Búðardal eða annars staðar um miðbik Dalasýslu. Ef umdæmi þetta yrði stækkað, eins og till. hv. flm. fer fram á, þá væri ekki eðlilegt landfræðilega séð, að læknir- inn sæti í Króksfjarðarnesi, — en einungis land- fræðilega.

Hv. flm. sagði, að ég hefði ekki nefnt dag- skrártill. á nafn í n. Það mun rétt vera hjá hon- um, því að ég þóttist engan grundvöll fyrir slíku finna þar. Ég sagði sem satt var, að ég væri and- vígur frv. Þó hefði ég með ánægju rætt við hinn hluta n. um málamiðlun í þessu efni. Og út af því, sem hv. þm. Barð. sagði í ræðu sinni, sem hann hefur nýlengið, skal ég upplýsa hann um það, að ég skal með mestu ánægju flytja frv. með honum um að skipta Vestfjarðaumdæmi í tvö dýralæknisumdæmi eða reyna að finna aðra leið Vestfirðingum til hagsbóta.

Þá virtist hv. flm. ekki kannast neitt við þá fjóra dýralækna, sem ég nefndi að störfuðu ólærð- ir á Vestfirðum. Taldi sig þó jafnvel kannast við einn mann slíkan, mjög aldraðan. En þessar upplýsingar hef ég ekki frá verri heimildum en yfirdýralækni nú í morgun. Ég gæti lesið þessi nöfn upp, en ég tel það óþarft, skal þó gera það, ef hv. þm. óskar eftir því. (Gripið fram í.) Já, það eru Ásgeir í Æðey, Hólmgeir Jensson í Ön- undarfirði, Bjargmundur Guðmundsson, hann mun vera í Dýrafirði, og Andrés á Brekku, ég held í Dýrafirði. (Gripið fram í.) Já, ég ábyrgist ekkert, hvort mennirnir eru lífs eða liðnir, en vísa því algerlega til yfirdýralæknis. Þetta er skv. upplýsingum hans, og ég hef ekki talið ástæðu til þess að rengja hann í þessu né öðru, sem við höfum átt saman að selda enn sem komið er. Yfirdýralæknir gat þess um leið, að allir þessir menn væru nú styrktir til starfa að einhverju leyti með framlögum úr ríkissjóði, þó að það sé náttúrulega mjög skorið við nögl, eins og vænta má.

Þá hneykslaðist hv. þm. mjög mikið á því, að ég taldi, að frv. þetta — þó að það slyppi lífs af gegnum Ed. — yrði fellt eða svæft í Nd. Ég þykist þó alveg viss um þetta, einkum eftir við- talið við hv. þm. Dal. í Nd., því að hann taldi frv. þetta næsta furðulegt og kæmi ekki til mála að láta það lifa degi lengur. Nei, það er vitað mál, hvort sem þetta mál er rétt lengur eða skemur, að frv. þetta er flutt í þeim eina tilgangi að þoka búsetu dýralæknisins vestur fyrir Gilsfjörð, að Króksfjarðarnesi. Það er undiraldan undir þessu

frv., og þess vegna hefur öll þessi hreyfing verið sett á stað núna á elleftu stundu.

Ég sé svo ekki ástæðu til að ræða meira um frv. á þessu stigi, en vænti þess, að hv. deild felli það.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 68. fundi í Ed., 17 marz, var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

1. gr. felld með 9:4 atkv., að viðhöfðu nafna- kalli, og sögðu

já: PZ, SE, FRV, BSt.

nei: SB, SÓÓ, AG, BjörnJ, FÞ, GTh, JJós, JK, KK.

BjörgJ, EggÞ greiddu ekki atkv.

2 þm. (FS, HermJ) fjarstaddir.

2 þm. gerðu svofellda grein fyrir atkv.:

Alfreð Gíslason: Herra forseti. Ég hef ekki getað sannfærzt um, að sú breyting, sem hér er um að ræða, sé til bóta, og því segi ég nei.

Bernharð Stefánsson: Ég mundi ekki geta sam- þykkt þetta frumvarp óbreytt út úr deildinni, eins og það liggur fyrir. En mér þykir þó ekki rétt að styðja að því með atkv. mínu, að það verði fellt nú þegar, því að ég teldi aðra af- greiðslu á frv. heppilegri en að fella það. Þess vegna segi ég já til þriðju.

Fr. þar með fallið.

2. Veitingasala o. fl. (frv. samgm. Nd.).

Á 13. fundi í Sp., 13. nóv., var útbýtt frá Nd.:

Fr. til l. um veitingasölu, gististaðahald o. fl. [49. mál] (þmfrv., A. 79).

Á 22. fundi í Nd., 15. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Eiríkur Þorsteinsson: Formaður samgm., sem kjörinn var framsögumaður n. í þessu máli, hefur beðið mig vegna fjarveru sinnar að segja örfá orð með frv. því, er hér liggur fyrir.

N. hefur flutt þetta mál eftir beiðni samgmrn., og hún tók málið ekki til neinnar sérstakrar ræki- legrar athugunar á þeim fundi, sem hún hélt um málið, heldur sendi það hér inn óbreytt, og áskilja nm. sér fullan rétt til fylgis við breyting- ar, sem gerðar kunna að verða eða koma fram við málið, enda hefur n. ákveðið að taka það til rækilgrar athugunar eftir þessa umr. í hv. deild.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv.

Á 50. fundi í Nd., 11. febr., var frv. tekið til 2. umr.

Frsm. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. Þegar þetta mál var hér til 1. umr., var höfð um það stutt framsaga af hálfu n. af sérstökum ástæðum.

Ég mun því leyfa mér við þessa umræðu að fara um málið í heild nokkrum orðum.

Árið 1949 skipaði þáv. samgöngumálaráðherra mþn. til þess að endurskoða lög nr. 21 frá 1926, um veitingasölu, gistihúshald o. fl. Nefndina skipuðu þessir menn: Brynjólfur Ingólfsson stjórnarráðsfulltrúi, sem var form. n., Jón Sigurðsson borgarlæknir í Rvík, og voru þeir báðir skipaðir án tilnefningar, Böðvar Steinþórsson, tilnefndur af Sambandi matreiðslu- og framreiðslumanna, Hörður Ólafsson lögfræðingur, tilnefndur af Sambandi veitinga- og gistihúsaeigenda, og Sigurjón Danívalsson, tilnefndur af ferðaskrifstofu ríkisins. Þessi mþn. samdi frv. um veitingasölu, gististaðahald o. fl., og var það lagt fyrir Alþingi 1951, en varð ekki útrætt á því þingi.

Samgmn. hefur nú látið fara fram endurskoðun á ákvæðum þess frv. og gert á því nokkrar breytingar, svo sem skýrt er frá í grg., sem fylgir frv. því, sem hér liggur fyrir.

Lög þau, sem nú gilda um veitingasölu, gistihúshald o. fl., eru meira en 30 ára gömul, og orkar varla tvímælis, að tímabært er að taka þau til endurskoðunar.

Fr. þetta miðar að því að bæta úr þeim göllum, sem vera þykja á gildandi veitingalögum, koma á betra eftirliti en nú er með rekstri gisti- og veitingastaða eftir gæðum og um hreinlæti og aðbúnað í þeim í því skyni, að bættri skipan verði komið á slíka starfsemi.

I. kafli frv. felur í sér orðaskýringar. Þær sýna m. a., að ákvæði þessa frv. eru viðtækari en samsvarandi ákvæði voru í frv. 1951 og ná m. a. til gistiheimila og söluskýla.

Í II. kafla frv. er kveðið svo á, að enginn megi gera sér gististaðahald né veitingasölu að atvinnu, nema hann hafi til þess leyfi lögreglustjóra. Áður en lögreglustjóri veitir leyfi, skal hann leita álits sveitarstjórnar og heilbrigðisnefndar.

Til þess að geta fengið leyfi þarf umsækjandi að vera fjárráða, hafa forræði á búi sínu, hafa óskert borgaralegt réttindi, vera heimilisfastur á Íslandi og hafa ekki hin síðustu þrjú ár verið dæmdur til refsingar fyrir óleyfilegan innflutning, sölu eða veitingu áfengis.

Í III. kafla frv. eru ákvæði um, að ráðuneytinu sé heimilt að flokka gistihús eftir gæðum og auðkenna þannig, að hægt sé að átta sig á, í hvaða flokki þau eru. Lagt er til, að heitið gistihús verði löghelgað sem heiti á gististöðum vissrar stærðar og með ákveðnum búnaði. Í reglugerð, sem ráðuneytið setur, skal setja fyllri reglur um búnað gistihúsa.

Samkvæmt frv. mega þau fyrirtæki ein bera gistihúsnafn, hvort sem er einstakt eða í samsettu heiti, er hlotið hafa til þess sérstakt leyfi lögreglustjóra og þannig fengið viðurkenningu á því, að þau fullnægi vissum lágmarkskröfum um stærð og búnað. Jafnframt því að heimila gistihúsarekstur felur gistihúsleyfi einnig í sér heimild til að reka veitingastarfsemi fyrir dvalargesti og aðra í sambandi við gistihúsið.

Um vinveitingar fer þó eftir áfengislögum.

Skilyrði fyrir því að fá gistihúsleyfi eru þau m. a. samkvæmt frv., að í gistihúsinu starfi að staðaldri maður, er hafi öðlazzt viðurkenningu á

Alþt. 1957. C. (77. löggjafarþing).

því að hafa sérþekkingu til að starfa í gistihúsi með því að hafa lokið brottfararprófi í matreiðslu, framreiðslu eða gistihúsastjórn á innlendum eða erlendum skóla, sem ráðuneytið viðurkennir.

Í IV. kafla frv. eru ákvæði um veitingahús, gistiheimili, gistiskála, greiðasölu og söluskýli. Samkvæmt frv. gildir nafnið veitingahús um veitingastaði af tiltekinni stærð, útbúna til að láta í té ákveðna þjónustu við veitingasölu og hafa fyrirskipaðan búnað. Gistiskáli nefnist staður, þar sem er aðstaða til gistingar, en takmörkuð þjónusta látin í té. En gistiheimili eru samkvæmt frv. þeir gististaðir, er selja gistingu og greiða í atvinnuskyni, en eru að einhverju leyti í sambandi við heimili gestgjafa. Nafnið greiðasala er sameiti um alla þá staði, þar sem seld er næturgisting. Söluskýli er staður, þar sem seldir eru gosdrykkir, öl og sælgæti og sala er ekki háð reglum sölubúða um lokunartíma og annað.

Í reglum, sem ráðuneytið setur, verður greint nánar, hvaða kröfur skuli gerðar til gististaða og hvers flokks þeirra um sig. Sjálfsgert er að gera kröfu til þess, að á öllum gististöðum sé gætt hreinlætis og hollustuhátta, en að öðru leyti verður að gera minni kröfur til hinna smærri gististaða heldur en gistihúsa um þjónustu og allan búnað.

Í V. kafla frv. er lagt til, að ferðaskrifstofa ríkisins hafi með höndum eftirlit með starfsemi gisti- og veitingastaða.

Í VI. kafla frv. eru ákvæði um gjald fyrir leyfi, sem veitt eru til þeirrar starfsemi, sem frv. fjallar um. Gert er ráð fyrir, að leyfið verði að endurnýja á fimm ára fresti gegn 200 kr. gjaldi hvert sinn. Á það að auðvelda aðstöðu lögreglustjóra til þess að hafa yfirumsjón með starfsemi leyfishafa í hverju lögsagnarumdæmi fyrir sig og opna honum leið til þess að fylgja eftir aðfinnslum, ef þörf þykir.

Það nýmæli er í þessum kafla frv., að veita á ráðherra heimild til að ákveða sameiginlegan opnunar- og lokunartíma fyrir alla veitingastaði eða fyrir hverja einstaka grein veitingastarfsemi. Er talið nauðsynlegt, að hægt sé að tryggja, að gisti- og veitingastaðir loki ekki almennt, t. d. á hátíðisdögum, en að því hafa verið nokkur brögð, viðskiptavinum til mikils óhagræðis.

Ákvæði 21. og 22. gr. miða að því að tryggja, að þessi löggjöf raski ekki tilfinnanlega aðstöðu þeirra manna, sem nú stjórna eða vinna við gististaðahald og veitingastarfsemi. Þar er m. a. ákvæði um, að hver sá, sem við gildistöku þessara laga rekur gistihús með eigi færri en 20 rúmum fyrir gesti, geti fengið útgefið sér til handa bráðabirgðaleyfi til að halda rekstri áfram á sama stað til ársloka 1962, þótt gistihúsið fullnægi ekki þeim skilyrðum, sem sett verða um stærð og búnað. Með því er núverandi leyfshöfum veittur frestur til þess að ráða bót á því, sem á skortir, eða að öðrum kosti að breyta nafni fyrirtækisins og falla undir þá flokka, sem veita minni þjónustu og minna er krafist af.

Hv. samgmn., sem flytur þetta frv. að beiðni ráðuneytisins, hefur kynnt sér efni þess á milli umræðna, og eru nefndarmenn sammála um að mæla með því, að frv. verði samþykkt, en ein-

stakir nefndarmenn hafa þó tekið fram, að þeir áskildu sér rétt til þess að fylgja brtt., sem fram kynnu að koma.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 22 shlj. atkv.

2.—9. gr. samþ. með 23 shlj. atkv.

10.—13. gr. samþ. með 24 shlj. atkv.

14.—15. gr. samþ. með 24 shlj. atkv.

16.—17. gr. samþ. með 22 shlj. atkv.

18.—25. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Fyrirsögn frv. og fyrirsagnir kafa þess samþ. án atkvgr.

Fr. vísad til 3. umr. með 24 shlj atkv.

Á 61. fundi í Nd., 6. marz, var frv. tekið til 3. umr.

Frsm. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. Það er nú orðið alllangt síðan 2. umr. fór fram um þetta mál. Á þeim tíma, sem liðinn er frá því að 2. umr. fór fram, hefur nefndin, sem frv. flytur, fengið í hendur umsögn um það frá Sambandi veitinga- og gistihúsaeigenda.

Nefndin hefur tekið þá umsögn og þær ábendingar, sem í henni felast, til gaumgæfilegrar athugunar og borið þau atriði, sem þar koma fram, saman við ákvæði frv. Niðurstaða n. var sú, að þær ábendingar gæfu ekki tilefni til þess að flytja brtt. við þetta frv., og varð það að niðurstöðu nefndarinnar í heild að leggja til, að frv. gengi áfram eins og það liggur nú fyrir.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Á síðasta fundi, þegar fjallað var um þetta mál, gat ég ekki mætt, vegna þess að ég var við jarðarför, en meiri hluti nefndarinnar hafði þá ákveðið að láta frv. fara fram án þess að flytja brtt. við það.

Síðan eru að visu nokkrir dagar, og hefði gefizt tími til þess að flytja brtt. Ég er nú að hugsa um að gera það, og ef úr því verður, þá skal ég búa það út í dag. Ég vildi mælast til, að hæstv. forseti frestaði umr. þess vegna.

Umr. frestað.

Á 62. og 63. fundi í Nd., 7. og 10. marz, var frv. tekið til frh. 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 64. fundi í Nd., 11. marz, var fram haldið 3. umr. um frv. (A. 79, 293).

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Ég hef leyft mér ásamt hv. þm. A-Húnv. að flytja hér smávegis brtt. við frv. um veitingasölu og gistihúshald. Brtt. þessar eru ekki stórvægilegar, en eru þó að okkar áliti til bóta á frv., ef þær yrðu samþ. Fyrsta brtt. er aðeins breyting á orðalagi í 5. tölu-lið 4. gr. Þar segir í frv.:

„Hefur ekki síðustu þrjú ár verið dæmdur til refsingar fyrir óleyfilegan innflutning, sölu eða veitingu áfengis.“

Okkur finnst fara betur á því að segja: „Hefur ekki síðastliðin þrjú ár verið dæmdur fyrir brot á áfengislögunum.“

Þetta virðist vera betra mál, en ná alveg þeim tilgangi, sem ætlað er til með því orðalagi, sem í frv. er. Geri ég ráð fyrir, þegar hv. þm. athuga

þetta, að það verði ekki ágreiningur um að samþykkja þennan lið brtt. okkar.

Þá er önnur brtt., við 5. gr. Við leggjum til, að 5. gr. verði felld niður, og það er vegna þess, að ef hún verður samþykkt, þá er ekki hægt samkvæmt lögunum að veita félagi leyfi til gistihúshalds eða veitingasölu, nema meiri hluti stjórnarinnar, sem firmað ritar, sé íslenzkir ríkisborgarar eða uppfylli að öllu leyti skilyrði 4. gr. Það má vera, að mönnum finnst eðlilegt, að félag fái ekki réttindi til veitingasölu eða gistihúshalds, nema þessu atriði sé fullnægt. En þegar verið er að setja lög um veitingasölu og gistihúshald hér á landi, verður ekki hjá því komizt að gera sér einhverja grein fyrir því, hvernig við hugsum okkur að bæta úr því vandræðaástandi, sem er í landinu í gistihúsa- og veitingamálum.

Ég hygg, að allir séu sammála um, að það vanti hér í landi gistihús, til þess að unnt sé að taka á móti ferðamönnum og veita þá þjónustu, sem nauðsynleg er í hverju landi, sem vill heita ferðamannaland og vill hafa tekjur af ferðamönnum. En það er það, sem við Íslendingar þurfum að keppa að, að hafa tekjur af ferðamönnum eins og flest önnur lönd, flest önnur menningarriki. Það eru ekki litlar tekjur, sem Norðmenn hafa af útlendum ferðamönnum, Danir og Svíar, svo að við nefnum aðeins þau ríki, sem eru okkur skyldust og næst.

Það hefur oft verið rætt um náttúrufegurð á Íslandi, og það er enginn vafi á því, að ef við hefðum skilyrði til að taka á móti ferðamönnum, getur ferðamannastraumurinn hingað stórum aukizt, að taka á móti ferðamönnum getur orðið hér eins og víða annars staðar arðbær atvinnugrein. En til þess að þetta megi verða, þarf að byggja gistihús, svo að hægt sé að veita ferðamönnum þá þjónustu, sem þeir eru vanir að fá í öðrum löndum á ferðalögum sínum. Þetta kostar mikið fé, og ég geri ekki ráð fyrir, að við getum gert þetta nema fá erlent fé í þessu skyni. Það hefur verið talað um, að ýmsir útlendingar hafi áhuga fyrir því að byggja hér gistihús.

Er ástæða til annars en að athuga möguleika á því að fá útlent fé á þann hátt í þessu skyni? Vissulega getum við Íslendingar eins og fleiri smáþjóðir búið þannig um hnútana, að hagsmunir okkar séu á allan hátt tryggðir, þótt horfið væri að því ráði að veita erlendum manni eða erlendu félagi leyfi til þess að byggja hér gistihús, annaðhvort einum eða í félagi við Íslendinga.

Nú mun einhver segja: Það er ástæðulaust að fella þessa grein niður úr því frv., sem hér er um að ræða, því að ef að því ráði verður horfið að veita erlendu félagi eða erlendum mönnum leyfi til þess að byggja hér gistihús, þá verða samín um það sérstök lög.

Þetta má rétt vera. Hitt ætti þó öllum að vera ljóst, að það er ekki til þess að auðvelda það að fá erlenda menn eða félög til þess að hafa áhuga fyrir því að koma hér upp gistihúsi, ef vitað er, að íslensk lög, sem í gildi eru um gistihúshald og veitingasölu, banna það raunverulega, að útlendingar eigi hér eða reki gistihús að meiri hluta til.

Það er þess vegna, sem ég tel, að þessi grein eigi að falla í burtu til þess að hindra það, að

útlendir menn, sem hefðu áhuga fyrir því að byggja hér gistihús, hættu við það vegna þess, að þeim væri bent á, að íslensk lög væru þannig úr garði gerð, að þetta væri með öllu bannað. Ég vænti þess, að hv. alþm. vilji athuga þetta í réttu ljósi, og vænti ég þess þá, að menn geti orðið sammála um, að það fari betur á því að fella greinina niður heldur en að hafa hana í lögnum.

3. brtt. er við 23. gr. og er ekki stór. Þar er lagt til, að þeir, sem hafa veitingaleyfi, fái leyfin endurnýjuð án þess að borga nýtt gjald fyrir, og það virðist vera sanngjarnt. Það virðist vera ástæðulaust að krefja þá, sem hafa veitingaleyfi, þegar lög þessi öðlast gildi, um nýtt gjald fyrir veitingaleyfið, jafnvel þótt það sé ekki hátt. En það ber að hafa í huga, að þeir, sem við veitingasölu fást hér í landi, reka flestir með tapi eða a. m. k. litlum hagnaði, og allt, sem gengur í þá átt að leggja á þá óþarfa gjöld, hjálpar til þess að gera veg þeirra erfiðari og möguleika minni til þess að byggja upp og endurbæta þau veitinga- og gistihús, sem vissulega er þörf á að bæta.

Það er eðlilegt, að það sé erfiðara hér en annars staðar að halda uppi veitingasölu og gistihúsa-haldi vegna fámennisins. A. m. k. á meðan aðeins er hægt að byggja á innlendum ferðamönnum, hlýtur þetta alltaf að verða erfitt. Þetta er skyldu-kvöld á ýmsum, sem taka þetta að sér vegna brýnnar nauðsynjar, en ekki hagnaðarvon, sem rekur menn til þess. En ef svo mætti verða, að útlendir ferðamenn færu að koma hingað í stærri stil en verið hefur, þá gæti veitinga- og gistihúsa-hald hér í landi orðið arðbær atvinnugrein, eins og víða gerist annars staðar.

Frsm. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. Hv. 1. þm. Rang. hefur nú gert grein fyrir brtt., sem hann flytur við þetta frv. ásamt hv. þm. A-Húnv. Ég vil leyfa mér að fara einnig um þessar brtt. fáum orðum. Ég fellst á það, sem fram kom hjá hv. 1. þm. Rang. að þessar brtt. eru í sjálfu sér ekki um mjög veigamikil atriði, en að mínu áliti eru þær ekki til bóta á frv., eins og ég mun nú nánar vika á.

Í 4. gr. frv. eru ákvæði um það, hvaða skilyrðum sá einstaklingur þarf að fullnægja, sem fær útgefið leyfi til þess að reka gistihús. Þau skilyrði eru ekki ströng og eru raunar þau sömu, sem nú eru í lögum og hafa verið í gildi lengi. 1. brtt. á þskj. 293 felur í sér breytingu á 5. tölul. 4. gr., að í stað þess, sem í frv. segir, að aðili hafi ekki hin þrjú síðustu ár verið dæmdur til refsingar fyrir óleyfilegan innflutning, sölu eða veitingu áfengis, þá er lagt til, að í þess stað komi, að aðili hafi ekki hin 3 síðustu ár verið dæmdur fyrir brot á áfengislögum.

Nú vil ég leyfa mér að benda á það, að þessi till., eins og hún er orðuð hér, er miklum mun víðtækari gagnvart veitingahúsaeygendum en orðalag frv. eins og það er nú. Það er hægt að verða brotlegur við áfengislögin í ýmsum fleiri greinum en þeim að hafa staðið að ólöglegum innflutningi áfengis. Það er t. d. bannað í áfengislögnum að búa til áfenga drykki eða gera drykk-hæft áfengi, sem áður hefur verið ódrykkhæft. Það er bannað í áfengislögnum að veita áfengi

manni, sem er bersýnilega ölvaður, og manni, sem yngri er en 21 árs. Það er lögð refsing við því samkvæmt áfengislögnum, ef maður verður uppvís að því, að hann hafi látið viðgangast ólöglega geymslu á áfengi í húsnæði sínu, og þetta ákvæði er áreiðanlega þess eðlis, að það getur snert mjög gistihúsaeygendur. Þá er enn fremur það ákvæði í áfengislögnum, að misnoti veitinga-maður, sem leyfi hefur til áfengisveitinga, leyfi sitt með því að veita áfengi á öðrum tíma eða á annan hátt en honum er heimilt eða aðrar vintegundir en tekið er fram í leyfi hans, ef um það er að ræða, svo og með því að selja áfengi án þess að þess sé neytt á staðnum, þá varði það refsingu; og öll þessi brot, sem ég hef bent á, geta varðað því samkvæmt áfengislögnum, að gistihúsaeygandi missi vinveitingaleyfi. En ég fæ ekki betur skilið en með þessari till., ef samþ. yrði, gæti það komið til viðbótar þeirri refsingu, sem ákveðin er í áfengislögnum, að maður missi gistihúsaleyfið sjálft eða fengi það ekki endurnýjað. Mér þykir því mjög við hóf ákvæðið eins og það stendur í frv. og tel að gistihúsaeygendum yrði ekki ávinningur af samþykkt þessarar till.

Þá er 2. brtt. um það, að 5. gr. frv. falli niður. Eins og ég gat um og flutningsmaður brtt. raunar hafði áður lýst, fjallar 4. gr. frv. um þau skilyrði, sem einstaklingur verður að hlíta, sem fær leyfi til gistihúsa-halds. Í 5. gr. er gert ráð fyrir því, að ef félag fær leyfi til gistihúsa-arekstrar, þurfi meiri hluti stjórnarmanna þess félags og þar á meðal allir þeir, er firmað rita, að fullnægja sömu skilyrðum og einstaklingunum eru sett. Nú leggja hv. flm. brtt. á þskj. 293 til, að þetta ákvæði falli niður. Í því sambandi er þess fyrst að geta, að þetta ákvæði, eins og það er í frv., er ekki nýmæli, heldur hefur staðið í löggjöf, sem að þessu lýtur, nú um 30 ára skeið. Í öðru lagi vil ég benda á, að ef þessi gr. yrði felld niður, þá er opnuð leið fyrir innlenda aðila, sem ekki fullnægja skilyrðum þeim, sem einstaklingum eru sett, að fá leyfi með því að mynda félag, og í sjálfu sér er alls ekki eðlilegt að opna slíka leið. En meginatriðið, sem fyrir hv. flm. brtt. vakir, mun vera það, eins og fyrri flm. gerði grein fyrir, að halda opnu í þessari löggjöf, að erlendir aðilar geti lagt fram fé og staðið að byggingu og rekstri gistihúss hér á landi, t. d. í félagi við innlenda aðila.

Mér er það kunnugt, að meðal manna, sem áhuga hafa á ferðamálum og gistihúsa-arekstri, er uppi sú hugmynd, að hægt sé að leysa stór viðfangsefni á þessu sviði á þennan hátt. Ég ætla ekki í sambandi við þessar brtt. að gera þá hugmynd sérstaklega að umræðuefni. Vel má vera, að hún eigi fullan rétt á sér, en ég bendi á það, að þegar við stofnum hér stór iðnfyrirtæki, t. d. sementsverksmiðju og áburðarverksmiðju, þá setjum við um það sérstaka löggjöf og kveðum nákvæmlega á um, hvernig til þeirra fyrirtækja skuli stofnað og hvernig þeim skuli stjórnað. En við höfum ekki í almennum lögum um iðju og iðnað ákvæði um slík fyrirtæki. Ég lít svo á, að ef sú hugmynd yrði framkvæmd að fá erlent fjármagn í miklum mæli hingað inn í landið til þess að reisa fyrir gistihús og halda uppi rekstri þess, þá sé sú framkvæmd þess eðlis, að það væri eðlilegt að setja um það sérstaka löggjöf og athuga

það alveg sérstaklega hér á hv. Alp., en ekki að taka sérstakt tillit til þess í sambandi við þessa almennu löggjöf um gistihúshald í landinu.

3. brtt. er nú sannast sagna mjög veigalítil. Hún er um það, að fellt sé niður gjald hjá þeim, sem fá veitingaleyfi endurnýjað eftir gildistöku þessara laga. Samkvæmt þessu frv. er gert ráð fyrir því, að lögreglustjórnir í hverju lögsagnarumdæmi fyrir sig veiti leyfi til gistihúshalds. Þeim er ekki ætlað að fylgjast með rekstri gistihúsanna á hverjum stað, það er engin von, að þeir, sem veita leyfin, hafi aðstöðu til þess. En það er gert ráð fyrir því, að öll leyfi, sem veitt eru í þessu skyni, verði endurnýjuð á fimm ára fresti gegn 200 kr. gjaldi hvert sinn. Þetta er í raun og veru ekki fyrst og fremst gert vegna peninganna, heldur er miðað að því að koma þessari skipan á til þess að veita lögreglustjórnunum, þeim sem veita gistihúsaleyfin, aðstöðu til þess fimmta hvert ár að afla upplýsinga og skýrslna um veitingahúsareksturinn, eins og hann hefur gengið á liðnu tímabili, og taka það allt til athugunar, þegar leyfi er endurnýjað. Það má segja, að hliðstæða í þessu efni séu t. d. bifreiðaskirteini, sem á að endurnýja fimmta hvert ár gegn smávægilegu gjaldi. Mér finnst því fullkomlega eðlilegt að samþykkja ákvæði frv. um þetta atriði eins og þau eru nú og mun ekki sjá mér fært að greiða þessum brtt. atkvæði.

Magnús Jónsson: Herra forseti. Það er sérstaklega eitt atriði, sem mig langar til að minnst hér á og vildi leyfa mér að beina til hv. samgm.

Í 23. gr. frv. segir, að öll gistihúsa- og veitingaleyfi samkvæmt lögum nr. 21 15. júní 1926 falli úr gildi við gildistöku þessara laga.

Ég er í nokkrum efa um, að þetta ákvæði fái staðizt. Þeir menn, sem hafa leyfi samkvæmt þeim lögum, hafa ekki fengið þau leyfi sín bundið við neitt ákveðið tímamark. Þar eru sett alveg sérstök ákvæði um það, hvaða skilyrði þeir þurfa að uppfylla, og leyfin eru ekki bundin við neinar sérstakar forsendur, að því er mér skilst eftir þeim lögum, sem réttlæti það, að framkvæmdavaldið eða löggjafinn geti hvenær sem er afturkallað þessi leyfi. Það er að vísu fengin viðurkenning fyrir því með dómi hæstaréttar, að það er hægt að afturkalla veitingaleyfi, ef þannig stendur á, að verið er að gera mjög viðtækar breytingar í sambandi við tilhögun veitinga, þ. e. a. s. á þann hátt, að beinlínis er hætt að leyfa í landinu starfsemi, sem leyfið var við bundið. Á ég þar við leyfi til sölu áfengis. Um það urðu á sínum tíma málaferli, þegar bannlögin voru lögfest. Með þeim var að sjálfsögðu tekinn rétturinn til vinveitinga af þeim, sem áður höfðu haft þau réttindi. Út af þessu urðu málaferli, og liggja fyrir dómur um það efni, þar sem var viðurkennt, að löggjafinn hefði rétt til þess að valda mönnum þessu tjóni án sérstakra bóta, þegar með því væri verið að gera viðtækar og gagngerar breytingar í þá átt beinlínis að banna almennt þá starfsemi, sem leyfið var við bundið, og að það væri ekki hægt að svipta löggjafarvaldið þeim rétti að gera sérstakar breytingar á atvinnuháttum í landinu.

Hitt tel ég að sé miklum mun vafasamara, að það sé hægt, svo að gilt sé, að taka slíkt af mönnum bótaalaust og meira að segja meira en bótaalaust: mér skilst, að það sé ætlunin, að þeir eigi að greiða gjald fyrir að fá leyfi sitt aftur í hendur eftir þessu frv., eins og það liggur fyrir. Ég held a. m. k. að það sé full ástæða til að gera sér grein fyrir því og vil beina því til hv. n., hvort hún hefur kynnt sér það til hlitar, hvort þetta ákvæði fái staðizt að þessu leyti, að svipta menn þessum réttindum. Það hefur að ég hygg aldrei verið talið heimilt í sambandi við margvísleg réttindi, sem borgurunum hafa verið veitt, án þess að þau væru neinum skilyrðum bundin, að svipta menn þessum réttindum, jafnvel þó að það hafi verið gerðar einhverjar breytingar á skipan viðkomandi mála í þá átt að herða jafnvel með einhverju móti þau skilyrði, sem sett hafa verið til þess, að þau leyfi fáið framvegis, enda væri það vitanlega mjög mikið öryggisleysi, ef löggjafinn gæti hvenær sem er, ef honum þóknaðist, með því að breyta í einhverjum minni háttaratriðum löggjöf, og hér er í þessari löggjöf um mjög smávægilegar breytingar að ræða frá því, sem nú er, — að þá gæti löggjafinn, hvenær sem honum hugkvæmdist, látið niður falla öll leyfi, sem veitt hafa verið til margvíslegra réttinda og menn hafa lagað alla sína starfshætti eftir og eiga sína framtíð undir komna, að þeir fái að halda þessum réttindum, meðan þeir ekki sérstaklega af sér brjóta.

Það kann vel að vera, að hv. n. hafi ihugað þetta og aflað sér um það nægilegra upplýsinga. En ég vildi þó, áður en þetta mál fer héðan út úr deildinni, vekja athygli á þessu atriði og vænti þess, að hv. n. gefi okkur fullnægjandi svör um það, hvort hún hafi fyrir því vissu, að þetta ákvæði fái staðizt eða ekki.

Varðandi tvær fyrri brtt., sem hér liggja fyrir frá hv. 1. þm. Rang. (IngJ) og hv. þm. A-Húnv. (JPálm), skal ég ekki margt segja. Það liggur auðvitað ljóst fyrir, að með 1. brtt. eru þyngd mjög verulega skilyrðin fyrir því, að menn geti fengið veitingaleyfi. Ég hef fyrir mitt leyti ekki á neinn hátt neitt við það að athuga, að það sé gert, en það liggur auðvitað ljóst fyrir, að þarna er um að ræða ýmis önnur brot, sem undir þetta falla, heldur en eftir orðalagi frv. sjálfs.

Um 2. brtt. er það að segja, að ég efast um, að þó að hún yrði samþ., mundi hún hafa nokkur áhrif í þá átt að auðvelda það, sem hv. 1. þm. Rang. hér mælti með áðan, að auðið væri fyrir útlendinga að eiga hér aðild að gistihúsarekstri, af þeirri ástæðu, að það eru til önnur almenn lög um atvinnuréttindi og rétt útlendinga til að reka hér fyrirtæki, sem að sjálfsögðu mundu þá koma til greina í sambandi við ákvörðun þess, hvort þetta væri yfirleitt heimilt eða ekki. Og ef á að gera auðveldara en nú er fyrir útlenda aðila að reka slíka starfsemi hér eða eiga aðild að henni, þá er vitanlega nauðsynlegt að gera ráðstafanir til að breyta þeim lagaákvæðum.

Með 4. gr. frv. er nú ekki annað sagt en að viðkomandi aðili skuli hafa verið heimilisfastur hér á Íslandi. Hann þarf ekki að vera íslenskur ríkisborgari, heldur aðeins að hafa verið heimil-

isfastur síðasta ár, og það er einmitt það orðalag, sem notað er í lögum um atvinnuréttindi útlendinga, að þeir verða að hafa átt hér heimili s. l. ár, þannig að þó að 5. gr. væri felld niður, þá mundi það ekki geta komið að neinu gagni til að breyta þessu ákvæði, nema því aðeins að beinlínis væri tekið fram, að þessi ákvæði skyldu ekki gilda í sambandi við veitingarekstur.

Þetta vildi ég aðeins taka fram og sérstaklega óska upplýsinga frá hv. frsm. n. um það, hvort n. hafi ekki tekið þetta atriði, sem ég fyrst gat um, til sérstakrar athugunar.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Hv. 2. þm. Eyf. (MJ) beindi því til frsm. samgmn. að svara fsp. varðandi 23. gr., og býst ég við, að hann geri það. En ég vil eigi að síður aðeins minnst á það, þar sem ræða hv. 2. þm. Eyf. styður að því, að till. mín og hv. þm. A-Húnv. (JPálm) varðandi 3. gr. verði samþ. Ég vil ekki rökræða um, hvort þetta fær staðizt, sem um getur í 19. gr. frv. Ég hygg, að það verði að dæmast svo, og verð ég að minna á, að það er eigi allsjalda, sem lagabreyting nemur úr gildi það, sem áður hefur verið leyft. En í sambandi við samningu þessa frv. gefur sú n., sem frv. samdi, skýringu á 19. gr., sem fjallar um gjöld og leyfi til þessa atvinnurekstrar. Það er auðséð, að fyrir n. vakir ekki það að svipta leyfishafana möguleika á því að halda sínum réttindum, heldur eins og n. segir orðrétt, með leyfi hæstv. forseta:

„Í 2. mgr. er nýmæli, þar sem leyfishöfum er gert að skyldu að endurnýja leyfi sín árlega. Er það gert til að koma á nánara og lífrænna sambandi milli lögreglustjóra og leyfishafa en verið hefur og opna lögreglustjóra leið til að fylgja aðfinnslum eftirlitsins eftir án þess að nota lokunarheimild 10. gr., 2. mgr.“

Ég hygg, að það sé til bóta, ef unnt væri að skapa þannig lífrænna samband, vegna þess að veitingasölu og gistihúsahaldi er þannig háttáð í þessu landi, að það þarf að umbæta það á margan hátt, það þarf eftirlit og það þarf aðhald; og þess vegna hygg ég, að það sé ekki óeðlilegt, þótt þessi lög afturkalli þau leyfi, sem gefin hafa verið, en að þau verði endurveitt án þess að gjald komi fyrir, og að það sé enginn hefndarhugur hjá lögreglustjóra í því sambandi eða refsingarhugur, heldur verði þessi lög til þess að skapa, eins og n. segir: „lífrænna samband á milli þessara aðila“. Mætti þá hugsa sér, að árangur næðist í þeim efnum til bóta.

Það er rétt, sem hv. þm. A-Sk. (PÞ) sagði hér áðan, að endurnýjunargjaldið skv. 19. gr. þessa frv. er aðeins 200 kr. En þegar leyfin hafa fallið úr gildi og leyfið er veitt í fyrsta sinn að nýju, þá er ekki um 200 kr. að ræða, heldur 1000 kr. og 500 kr. í öðru tilfallinu. Það má nú segja, að báðar þessar upphæðir séu svo litlar, að það sé ekki umtalsvert og veitingamenn muni ekkert um að greiða þetta, en blærinn yfir þessu er nú sá og rökstuðningur hv. 2. þm. Eyf. styður einnig að því, að leyfin þurfi ekki að kaupa aftur, heldur endurnýist þau af sjálfu sér, ef veitingamenn hafa ekki brotið af sér, og sýni það, að þeir eigi skilið að hafa þennan atvinnurekstur með höndum.

Hv. þm. A-Sk. og hv. 2. þm. Eyf. bentu á það, að 1. brtt. okkar hv. þm. A-Húnv. leiddi til þess, að það væru gerð strangari ákvæði til þeirra, sem fást við veitingasölu og gistihúsahald. Þetta er ekkert ný upplýsing fyrir okkur flm. Við vissum það, þegar við vorum að semja till., og ég átti ekki von á því frá þessum hv. tveimur þm., að þeim fyndist það aðfinnsluvert, að hér væri flutt brtt. við þetta frv., sem stuðlaði að því, að áfengislögin væru ekki brotin hjá þeim, sem fást við veitingasölu og gistihúsahald. Hvers vegna eru þau brotin hjá þeim, sem fást við veitingasölu og gistihúsahald? Það er vegna þess, að refsingin fyrir það hefur verið lítil í gildandi lögum og áhættan takmörkuð. Það er þess vegna, sem þau hafa verið brotin. Ef okkar till. verður samþ., eiga veitingahúsin svo mikið í hættu, að þau munu reyna að sigla fram hjá þessu skeri, og ég hafði hugsað mér, að hv. þm. A-Sk. og hv. þm. Eyf., sem báðir prédika hér bindindi og batnandi siðferði í áfengismálum, yrðu fyrstir menn til þess að styðja þessa brtt.

Þá er það 2. brtt., um það, að 5. gr. frv. falli niður. Báðir þessir hv. þm., sem hér hafa talað, telja, að hún nái ekki tilgangi sínum, því þótt okkar brtt. verði samþ., þá greiði það ekki fyrir því, að erlendir menn fái aðstöðu til að byggja hér veitingahús. Hv. 2. þm. Eyf. sagði hér áðan, að samkv. ákvæðum 4. gr. væri aðeins um það talað, að til þess að hafa réttindi samkvæmt lögum um atvinnurekstur á Íslandi þyrfti að hafa verið heimilisfastur hér síðasta ár, og þetta væri sama ákvæðið og í þeim lögum, en í 3. lið 4. gr. frv. er sagt: „hefur óskert borgararéttindi“. M. ó. o.: það nægir ekki samkvæmt 4. gr. frv., að maðurinn hafi verið búsettur á landinu s. l. ár, hann verður að vera ríkisborgari. Okkur flm. er að sjálfsögðu ljóst, að þótt 5. gr. þessa frv. verði felld niður, þá er það ekki nema lítið spor í rétta átt, og það nægir ekki til þess, að hér verði byggt gistihús fyrir erlent fjármagn. En verði gr. felld niður, er það þó vitað, að það er ekki í lögum um veitinga- og gistihúsahald á Íslandi beinlínis bannað, að útlendingar komi hér við sögu, og það verður ekki þá mögulegt að veifa slíkum lögum framan í þá útlendinga, sem gjarnan vildu koma hér með fjármagn og byggja gistihús.

Hv. þm. A-Sk. sagði hér áðan: Þetta ákvæði er ekkert nýtt, 5. gr. frv., það hefur staðið í lögum um 30 ára skeið. Það er alveg rétt, það hefur staðið í lögum um 30 ára skeið, en árangurinn af því er okkur öllum augljós. Hér hefur ekki verið byggt gistihús, sem gistihús getur kallast, í 30 ár. 1930 var Hótel Borg byggt, og hér hefur ekki verið byggt stórt gistihús síðan. Ég er ekki að segja, að það sé vegna þess, að þetta hefur gilt og verið ákvæði í lögum, en áreiðanlega hefur útlendingum oft verið bent á þetta ákvæði og það eitt út af fyrir sig jafnvel nægt til þess, að þeir, sem höfðu hug á koma hér og tala við íslensk stjórnarvöld um þessi málefni, hafa hætt við það, eftir að húið var að veifa þessu framan í þá.

Hitt er svo alveg rétt, sem sagt hefur verið, að ef að þessu yrði horfið, þá er vitanlega alltaf möguleiki á því og sjálfsagt að semja nýja löggjöf um það efni. En það, sem fyrir mér og hv. þm. A-Húnv. vakti í sambandi við brtt. um þetta

efni, var að koma í veg fyrir, að það væri hægt strax, þegar einhver útlendingur kæmi á vettvang og vildi kynna sér alla aðstöðu hér, að veifa framan í hann íslenskum lögum og segja: Það þýðir ekkert fyrir þig, góði, að vera að koma hingað og tala um þessi mál, því að samkvæmt lögum um veitinga- og gistihúsaðhald á Íslandi er bannað, að útlendingar komi nærri þessum málum.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Þetta mál er nú ekki nýtt af nálinni. Eins og fram kemur í grg. og hv. þm. er kunnugt um, hefur það áður verið flutt, þó að það sé í nokkuð annarri mynd og lítils háttar breytingar hafi verið á því gerðar, frá því er það fyrst var lagt fram hér á þingi, endurskoðun á þessum lögum 1951.

Hæstv. forseti hefur þess vegna sjálfsagt fulla ástæðu til að gera ráð fyrir því, að þm. séu reiðubúnir til þess að greiða atkvæði um þetta mál nú, og einnig nm. og hv. frsm. samgmn. Ég vildi nú samt sem áður, vegna þess að allmikilvæg atriði hafa komið fram í sambandi við þessa umr. og hér er um 3. umr. að ræða, leyfa mér að fara þess á leit við hæstv. forseta, að umr. verði frestað, svo að okkur gefist nokkur kostur af þessu tilefni að athuga þau atriði, sem hér hafa verið reifuð nánar og eru mikilvæg og snerta atvinnuréttindi, bæði þau, sem menn væntanlega gætu öðlzt í sambandi við gistihúsaðhald hér, og einnig rétt og aðstöðu þeirra, sem áður hafa haft þessi veitingaleyfi, ásamt nokkrum öðrum atriðum. Skal ég einnig fúslega játa, að það kom mér nokkuð á óvart, að þetta mál væri það langt gengið, að 3. umr. málsins væri hér í dag.

Ég tel ekki, að við höfum neina ástæðu eða afsökun í því efni, en leyfi mér samt sem áður að beina þessum tilmælum til hæstv. forseta.

Magnús Jónsson: Herra forseti. Ég stend hér upp nánast til þess að leiðrétta ummæli hv. 1. þm. Rang. Hann lét þau orð falla, að það væri ein-kennilegt, að við hv. þm. A-Sk., sem hefðum verið talsmenn hér í baráttu gegn áfengisnautn, skyldum vera að finna að till. hans og hv. þm. A-Húnv., þar sem þyngd væru ákvæði 4. gr. varðandi brot á lagaákvæðum um sölu og veitingu áfengis. Það er alger misskilningur hjá hv. 1. þm. Rang., að ég hafi sagt eitt einasta orð í þá átt, að ég væri á móti því. Ég sagði beinlínis áðan í minni ræðu, að ég hefði að sjálfsögðu ekkert við það að athuga, að þessi breyting væri gerð í þá átt að þyngja kröfurnar hvað þetta snerti, þannig að það eru algerlega rangtúlkuð mín orð, þegar hv. þm. útfærir þau á þennan hátt. Hitt taldi ég rétt að kæmi fram, þannig að hv. þm. gerðu sér grein fyrir því, hvað hér væri á ferðinni, vegna þess að þegar hv. 1. þm. Rang. talaði fyrir sinni brtt. taldi hann, að því er mér skildist, nánast að það væri málfegrunaratriði að orða þetta á þann hátt heldur en að hafa orðalagið, sem er í 5. lið 4. gr. nú. En ég itreka það, að ég hef sannarlega ekkert á móti því, að sett séu ákvæðnari skilyrði varðandi þetta atriði, og fagna því mjög, ef vænta má stuðnings þessara hv. þm. við bindindismál almennt hér í þinginu, þegar þau eru til umr., og

vonast eftir þá, að þeir tali þá í sama anda og hv. 1. þm. Rang. talaði hér nú.

Ég tel það mjög æskilegt og fagna því, að hæstv. forseti ætlar að verða við óskum hv. 5. þm. Reykv. um að fresta umr., til þess að nánar gefist tækifæri til að athuga ýmis atriði í sambandi við þær brtt., sem fram hafa komið. Hvað sem líður brtt. hv. 1. þm. Rang. og hv. þm. A-Húnv. um að fella niður 5. gr. frv., þá er augljóst mál, að það er ekki hægt að hafa svo einfalda aðferð, vegna þess að það verða að sjálfsögðu að vera til einhver ákvæði um það, hvernig framfylgja skuli ákvæðum 4. gr. í sambandi við félög. Ef ekki eru strangar reglur um það, þá liggur í augum uppi, að það geti vel fyrir komið, að þeir menn, sem brotlegir hefðu orðið við ákvæði 4. gr., t. d. 5. lið hennar, væru látnir reka veitingastarfsemi og án þess að leyfið væri bundið við þeirra nafn. Ef ekki er tekið greinilega fram um það í lögnum sjálfum, hvernig fara skuli með hlutafélög í þessu sambandi, mundi væntanlega ekkert vera talið við það að athuga, þó að kannske meiri hluti þeirra aðila, sem að félaginu stæðu, hefði gerzt brotlegur við ákvæði laganna, ef aðeins sá maðurinn, sem að nafni væri bundinn við veitingaleyfið, væri þar hreinn. Af þessum sökum er sýnilegt, að það verður a. m. k. að koma eitthvert annað ákvæði í stað 5. gr., en má ekki einfaldlega fella hana niður.

Að öðru leyti skal ég taka undir það með hv. 1. þm. Rang., að ég er honum algerlega sammála um, að það ber beinlínis að gera af okkur hálfu ráðstafanir til þess að reyna að laða erlenda aðila að því að setja hér upp gistihús. Það eru engar horfur á því, að við getum leyst þetta, það er búið að standa í vandræðum og öngþveiti árum saman, þetta er mjög tíðkað meðal erlendra þjóða, og ég sé ekki, að það ætti að vera neitt því til fyrirstöðu hér hjá okkur, ef erlendir aðilar vildu leggja í það sitt fé, að koma hér upp myndarlegu gistihúsi og þá að sjálfsögðu að vera háðir þeim ákvæðum íslenskra laga, sem sjálfsögðu eru í því sambandi.

Þetta frv. út af fyrir sig hefur að sjálfsögðu engin áhrif í þá átt, hvorki neikvæð né jákvæð, og það verður vitanlega að gera margvíslegar aðrar ráðstafanir í því sambandi. En það er auðvitað fullkomlega vert að líta á þau rök hv. 1. þm. Rang., að það á þá ekki heldur í frv. að vera ákvæði, sem beinlínis koma í veg fyrir, að þetta geti orðið. En allt hnígur samt að því, að það sé nauðsynlegt, að þessi atriði, sem hér hafa komið fram, verði tekin til nánari athugunar, og því mjög heppilegt, að hæstv. forseti hefur séð sér fært að fallast á að fresta umr.

Umr. frestað.

Á 65. fundi í Nd., 13. marz, var frv. tekið til frh. 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 67. fundi í Nd., 17. marz, var enn fram haldið 3. umr. um frv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Brtt. 293,1 felld með 11:8 atkv.

Brtt. 293,2 felld með 13:7 atkv.
— 293,3 felld með 15:9 atkv.
Frv. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 68. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borið frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 71. fundi í Ed., 21. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til samgmn. með 10 shlj. atkv.

Á 79. fundi í Ed., 17. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 79, n. 376 og 390).

Frsm. meiri hl. (Björgvin Jónsson): Herra forseti. Árið 1949 skipaði þáv. samgmrh. mþn. til þess að endurskoða lög nr. 21 frá 1926, um veitingasölu, gistiúsahald o. fl. N. skipuðu þessir menn: Brynjólfur Ingólfsson stjórnarráðsfulltrúi, sem var form. n., Jón Sigurðsson borgarlæknir í Rvík, voru þeir báðir skipaðir án tilnefningar, Böðvar Steinþórsson frá Sambandi matreiðslu- og framreiðslumanna, Hörður Ólafsson lögfræðingur, tilnefndur af Sambandi veitinga- og gistiúsaeigenda, og Sigurjón Danívalsson, tilnefndur af ferðaskrifstofu ríkisins.

Þessi nefnd samdi frv. að lögum um veitingasölu, gistiúsahald o. fl., og var það lagt fyrir Alþingi 1951, en varð ekki útrætt á því þingi.

Samgmrh. hefur nú látið endurskoða þetta frv. og gert á því nokkrar breytingar, eins og um getur í grg., er því fylgir.

Núgildandi lög um þessi mál eru meira en 30 ára gömul, og orkar það vart tvímælis, að hrýn þörf er orðin á því að endurskoða þau.

Frv. þetta miðar að því að bæta úr þeim göllum, sem vera þykja á gildandi veitingalögum, koma á betra eftirliti en nú er með rekstri gisti- og veitingastaða og skapa grundvöll undir reglugerð um flokkun gististaða eftir gæðum og hreinlæti og aðbúnaði í þeim, í því skyni, að bættari skipan verði komið á slíka starfsemi.

I. kafli frv. felur í sér orðaskýringar. Þær sýna m. a., að ákvæði þessa frv. eru viðtækari en samsvarandi ákvæði voru í frv. 1951 og ná m. a. til gistiheimila og söluskýla.

Í II. kafla frv. er kveðið svo á, að enginn megí gera sér gististaðahald né veitingasölu að atvinnu, nema hann hafi til þess leyfi lögreglustjóra. Áður en lögreglustjóri veitir leyfið, skal hann leita álits sveitarstjórnar og heilbrigðisnefndar. Til þess að geta fengið leyfið þarf umsækjandi að vera fjárráða, hafa forræði á búi sínu, hafa óskert borgaraleg réttindi, vera heimilisfastur á Íslandi og hafa ekki hin síðustu þrjú ár verið dæmdur til refsingar fyrir óleyfilegan innflutning, sölu eða veitingu á áfengi.

Í III. kafla frv. eru ákvæði um, að ráðuneytinu sé heimilt að flokka gistihús eftir gæðum og auðkenna þannig, að hægt sé að átta sig á, í hvaða flokki þau eru.

Lagt er til, að heitið „gistihús“ verði lögskipað sem heiti á gististöðum vissrar stærðar og með ákveðnum búnaði.

Í reglugerð, sem ráðuneytið setur, skal setja fyllri reglur um búnað gistihúsa. Samkvæmt frv. mega þau fyrirtæki ein bera gistihúsanafn, hvort sem er einstakt eða í samsettu heiti, er hlotið hafa til þess sérstakt leyfi lögreglustjóra og þannig fengið viðurkenningu á því, að þau fullnægi vissum lágmarkskröfum um stærð og búnað. Jafnframt því að heimila gistihúsarekstur felur gistihúsaleyfi einnig í sér heimild til að reka veitingastarfsemi fyrir dvalargesti og aðra í sambandi við gistihúsið. Um vinveitingar fer þó eftir áfengislögum. Skilyrði fyrir því að fá gistihúsaleyfi eru m. a. samkvæmt þessu frv., að í gistihúsinu starfi að staðaldri maður, er hafi öðlæzt viðurkenningu á því að hafa sérþekkingu til þess að starfa í gistihúsi með því að hafa lokið burtfararprófi í matreiðslu, framreiðslu eða gistihúsastjórn á innlendum eða erlendum skóla, sem ráðuneytið viðurkennir.

Í IV. kafla frv. eru ákvæði um veitingahús, gistiheimili, gistiskála og greiðasölu og söluskýli. Samkvæmt frv. gildir nafnið veitingahús um veitingastaði af tiltekinni stærð, útbúna til að láta í té þjónustu um veitingasölu og hafa fyrirskipaðan búnað. Gistiskáli nefnist staður, þar sem er aðstaða til gistingar, en takmörkuð þjónusta er látin í té. En gistiheimili eru samkvæmt frv. þeir gististaðir, er selja gistingu og greiða í atvinnuskyni, en eru að einhverju eða öllu leyti í sambandi við heimili gestgjafa. Nafnið greiðasala er samheiti um alla þá staði, þar sem seld er næturgisting. Söluskýli er staður, þar sem seldir eru goddrykkir, öl, sælgæti og salan er ekki háð reglum sölubúða um lokunartíma og annað.

Í reglum, sem ráðuneytið setur, verður greint nánar, hvaða kröfur skuli gerðar til gististaða og hvers flokks þeirra um sig. Sjálfsagt er að gera kröfu til þess, að á öllum gististöðum sé gætt hreinlætis og hollustuhátta, en að öðru leyti verður að gera minni kröfur til hinna smærri gististaða en gistihúsa um þjónustu og allan búnað.

Í V. kafla frv. er lagt til, að ferðaskrifstofa ríkisins hafi með höndum eftirlit með starfsemi gisti- og veitingastaða.

Í VI. kafla frv. eru ákvæði um gjald fyrir leyfi, sem veitt eru til þeirrar starfsemi, sem frv. fjallar um. Gert er ráð fyrir, að leyfin verði endurnýjuð á fimm ára fresti gegn 200 kr. gjaldi hverju sinni. Á það að auðvelda aðstöðu lögreglustjóra til þess að hafa yfirumsjón með starfsemi leyfishafa í hverju lögsagnarumdæmi um sig og opna honum leið til þess að fylgja eftir aðfinnslum, ef þurfa þykir.

Það nýmæli er í þessum kafla frv. að veita ráðherra heimild til að ákveða sameiginlegan opunar- og lokunartíma fyrir alla veitingastarfsemi. Er talið nauðsynlegt, að hægt sé að tryggja, að gisti- og veitingastaðir loki ekki almennt, t. d. á hátíðisdögum, en að því hafa verið nokkur brögð, viðskiptavinum til mikils óhagræðis.

Ákvæði 21. og 22. gr. miða að því að tryggja, að þessi löggjöf raski ekki tilfinnanlega aðstöðu

þeirra manna, sem nú stjórna eða vinna við gisti-
staðahald og veitingastarfsemi. Þar eru m. a. ákvæði um það, að hver sá, sem við gildistöku þessara laga rekur gistihús með eigi færri en 20 rúmum fyrir gesti, geti fengið útgefið sér til handa bráðabirgðaleyfi til að halda rekstrinum áfram á sama stað til ársloka 1962, þótt gistihúsið fullnægi ekki þeim skilyrðum, sem sett verða um stærð og búnað.

Með því er núverandi leyfishöfum veittur frestur til þess að ráða bót á því, sem á skortir, eða að öðrum kosti að breyta um nafn fyrirtækisins og falla undir þá flokka, sem veita minni þjónustu og minna er krafist af.

Samgm. þessarar deildar hefur rætt frv. þetta á þremur fundum sínum. Telur meiri hl. n., hv. þm. Barð., hv. þm. Ak. og ég, að frv. sé til mikilla bóta, og mælir því með því, að það verði samþykkt. Einstakir nm. áskilja sér þó rétt til þess að flytja og fylgja brtt. Minni hl. samgm., þeir hv. þm. N-Ísf. og hv. þm. V-Sk., skilar séráliti um málið og mun gera grein fyrir því álitinu.

Frsm. minni hl. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Það er rétt, sem hv. frsm. meiri hl. sagði, að nefndin hefur ekki getað orðið sammála um þetta mál. Hv. meiri hl. vill samþykkja frv. óbreytt og telur það, eins og hv. frsm. meiri hl. sagði, „til mikilla bóta“, en við í minni hl., ég og hv. þm. V-Sk., teljum, að vísa beri málinu til hæstv. ríkisstjórnar.

Fyrir hv. samgm. Nd. lá álit frá Sambandi veitinga- og gistihúsaeygenda, sem að sjálfsögðu hlýtur að bera bezt skyn á það, hvað henti í þeim efnunum, sem hér um ræðir. Í þessu álit var þeirri skoðun m. a. lýst, að þetta frv. væri gallað og ófullkomið, að lögfesting þess, eins og það liggur nú fyrir, væri lítt eða ekki til bóta.

Jafnframt fór stjórn veitingamannasambandsins fram á það, að horfið yrði frá að samþ. frv. á yfirstandandi Alþingi, en hins vegar yrði að nýju hafin athugun á málinu og samtökum veitingamanna og gistihúsaeygenda þá gefið tækifæri til þess að vera með í þeirri athugun. Ef hins vegar yrði ekki fallið á þessa ósk, taldi sambandið nauðsynlegt, að verulegar breytingar yrðu gerðar á frv.

Við í minni hl. samgm. þessarar hv. deildar höfum talið rétt að fallast á þessi rök veitingamannasambandsins og teljum, að ekki sé rétt að setja löggjöf um þessi mál, sem gangi í berhöggi við vilja þeirra manna, sem hafa veitingasölu og gististaðahald að aðalvinnu. Við teljum, að þessir menn eigi að hafa bezta aðstöðu til þess að vita, hvað henti í þessum efnunum. Við leggjum því til, að frv. verði vísað til ríkisstj. til frekari undirbúnings málinu í heild og að þá verði haft samráð við fyrrgreind samtök. Ef þessi till. okkar verður hins vegar ekki samþykkt, munum við freista þess að fá nokkrar breytingar gerðar á frv. við 3. umr. þess.

Á þessu stigi málsins tel ég ekki rétt að fara út í að ræða efnislega þær breyt., sem æskilegt væri að fá gerðar á frv., en vil fyrst á úr því skorið, hver stefna hv. d. er gagnvart frv., en vil að lokum endurtaka þá skoðun okkar hv. þm. V-Sk., að við teljum, að fráleitt sé að setja lög-

gjöf um svo viðtækt efni, sem hlutaðeigandi samtök telja lítt eða ekki til bóta og mjög ófullnægjandi og gallaða.

Alfreð Gíslason: Herra forseti. Ég vil aðeins með örfáum orðum gera grein fyrir afstöðu minni til þessa frv.

Ég verð að segja það, að mér finnst frv. ekki svo vel úr garði gert sem vera skyldi. Mér finnst það í heild bera vott um hroðvirkni í störfum. Það kann að liggja nokkuð í því, að fyrst fjallar nefnd um þetta mál og semur frv., síðan kemur önnur nefnd og pillar eitthvað lítils háttar í það frv., sem hin nefndin hafði samið, og niðurstaðan orðið sú, að frv., sem hér liggur fyrir, ber mjög keim af hroðvirkni.

Mér er ljóst, að það er nauðsyn á endurskoðun löggjafar um þetta efni, en þar fyrir tel ég ekki rétt, að málið sé afgr. eins og það liggur fyrir nú.

Ég hallast helst að því að vísa málinu til ríkisstj., þannig að hún geti skipað n. að nýju til að fara vandlega yfir það og undirbúa frv., sem boðlegt sé.

Frsm. meiri hl. (Björgvin Jónsson): Herra forseti. Við höfum í samgm., eins og ég sagði áðan, rætt þetta frv. á þremur fundum fram og aftur. Ég verð að viðurkenna, að ég hef ekki þá sérþekkingu á rekstri veitinga- og gististaða, að ég geti örugglega sagt um, hvort frv. sé hroðvirknislega úr garði gert, en ég verð að benda á það, að samtök matsveina og veitingaþjóna hafa eindregið mælt með því, að þetta frv. næði fram að ganga, og eins benda á hitt, að þær sérstöku aths., sem Samband veitinga- og gistihúsaeygenda gerir við þetta frv., virðast ekki við fljóta yfirsýn vera mikilvægar.

Ég get fyrir mína hönd lýst því hér yfir, að ég mundi t. d. fylgja brtt., ef fram kæmi, sem miðar að 1. liðnum, sem þeir tala um, veitingamennirnir, þar sem þeir telja óþessilegt, að felld sé niður ákvæði um, að leita verði leyfis til þess að leyfa gistingu og veitingu um borð í skipum, eftir að þau eru komin á ákvörðunarstað.

Hvað 2. tölul. viðvíkur, þá finnst mér alveg sjálfsagt, að það séu skýr ákvæði í veitingalögum í sambandi við áfengismál. Við vitum, að í veitingahúsum fer fram mikið af samkomum, og það verður að girða fyrir það alveg örugglega í löggjöf, að veitingamenn stundi á nokkurn hátt leynivinsölu, og ég get ekki séð, að það sé á nokkurn hátt móðgun við veitingamannastéttina, þó að löggjafinn girði fyrir það í upphafi, að um nokkra misnotkun á því geti verið að ræða.

Um 3. aths. Sambands veitinga- og gistihúsaeygenda er það að segja, að það eru víst í þessari löggjöf svipuð ákvæði hvað viðkemur erlendum ríkisborgurum og í lögum um aðrar atvinnugreinar, og við töldum ekki ástæðu til að taka upp í þennan lagabálk sérákvæði.

Hvað 4. aths. viðvíkur hygg ég, að við gerum okkur allir grein fyrir því, að ástandið í gistihúsamálum hjá okkur hér á landi er alls ekki jafngott og það ætti að vera, að það er örugglega fullkomin ástæða til þess, að sérstakri stofnun eins og ferðaskrifstofu ríkisins, sem er sá aðill, sem á að hafa forgöngu um t. d. að gera landið að ferða-

mannalandi, sé falið að hafa eftirlit með því, að gististaðir og veitingahús séu eins úr garði gerð og gert er ráð fyrir í löggjöf.

Við vitum, að á ýmsum hinna smærri staða er ákaflega erfitt ýmissa hluta vegna fyrir lögreglustjóra og heilbrigðisnefndir að hafa þetta eftirlit á hendi. Þar kemur margt til, þó að ekki sé annað en sveitarigur og annað slíkt, sem getur gert þetta eftirlit gagnslítið.

Um 5. aths. get ég aðeins vísað til þess, sem ég sagði um þá fjórðu. En ég tel og við í meiri hl. n., að það sé ákaflega mikils virði, að þessi lög séu endurskoðuð. Og þó að svo færi, að það kæmi í ljós, að lögin væru ekki alfullkomin, þá hefur víst annað eins komið fyrir og þó að till. um einhverjar breyt. á lögunum kæmu fram á næsta þingi, eftir að reynslan fer að skera úr um í framkvæmd.

Ég vil mæla eindregið með því, að þessu máli verði vísað til 3. umr., tek það fram, eins og segir í nál. okkar, að við nm. erum óbundnir eða getum fylgt eða flutt brtt., ef hægt er að sýna okkur fram á, að þær séu til bóta.

Jón Kjartansson: Herra forseti. Alkunna er, að hér á landi er tilfinnanlegur skortur gistihúsa. Þessi skortur gistihúsa er mjög tilfinnanlegur vegna erlendra ferðamanna, sem heimsækja landið, enda er það svo, að það er dautt mál að vera að tala um Ísland sem ferðamannaland, meðan gistihúsaástandið er eins og nú er.

Í flestum sveitum landsins er ástandið þannig, að það er ekki um nein gistihús að ræða í þess orðs merkingu. Aðeins eru þar hús, sem opin eru þrjá sumarmánuði eða svo og taka á móti gestum. Rekstur þessara húsa getur ekki talizt atvinnurekstur, heldur eru þar starfrækt í sambandi við búrekstur eða annan atvinnurekstur. En þau eru engu að síður mjög gagnleg og nauðsynleg. Ástandið er þannig á heimilum víðast hvar í sveitum, að þar er ekki kleift að taka á móti gestum, svo að nokkru nemi. Það er fólksfæðin, sem þessu veldur. Af þessari ástæðu er brýn nauðsyn, að sumargistihús séu starfrækt, sem veita gestum móttöku, enda er það víða í sveitarfélögum og jafnvel sýslufélögum, að þau veita þessum húsum eða þeim mönnum hlunnindi á ýmsa lund, er vildu taka að sér rekstur slíkra gistihúsa.

Af ástæðum þeim, sem ég hef hér nefnt, má það vera ljóst, að ekkert má aðhafast, sem torveldar rekstur þessara sumargistihúsa. En ég get hins vegar ekki séð betur en að ef þetta frv. verður gert að lögum, þá muni þetta vera torveldað. Skal ég benda hér á nokkur dæmi.

Í 23. gr. frv. eru öll gistihúsa- og veitingaleyfi skv. eldri lögum felld úr gildi með gildistöku þessara laga. Þetta þýðir, að ef starfrækja á þessi sumargistihús áfram, verður að fá til þess ný leyfi og verður að greiða fyrir það 500—1000 kr. Þar sem ég þekki til og þessi sumargistihús eru rekin, er það iðulega þannig, að það er ekki gróðavegur, heldur beint tap á rekstri þeirra. Virðist því lítið vit í því að vera að íþyngja þessum aðilum með því að skattleggja þá með því að krefjast æði mikils gjalds til þess að mega opna þau og reka þau.

Alpt. 1957. C. (77. löggjafarþing).

Í 4. lið 11. gr. er svo fyrir mælt, að á gistihúsi starfi að staðaldri maður, sem fullnægir skilyrðum 12. gr., þ. e. að hann hafi lokið brottfararprófi í matreiðslu, framreiðslu og gistihúsaþjónu frá innlendum eða erlendum skóla, sem rn. viðurkenni. Að vísu nær þetta ekki til þeirra sumargistihúsa, sem nú eru starfrækt, en það nær til allra, sem vilja koma upp slíkum húsum og starfrækja þau. Sjá allir, að það er sama sem gersamlega að drepa þessa viðleitni að krefjast þess, að gistihúsið taki svo dýra menn til rekstrarins aðeins þrjá sumarmánuðina. Ég þekki það mjög vel, að góðar húsmæður eða konur, sem hafa verið fengnar til þess að reka slík gistihús, eru fullkomlega hæfar til þess, og ég tel það ekki samandi að útiloka þær gersamlega frá þessu starfi, ef fáanlegar eru.

Ég tel nauðsynlegt, að þetta mál fái betri undirbúning. Það kallar ekkert að, að mér sýnist, til þess að afgreiða málið. Ég vil því mjög eindregið mælast til þess, að málinu verði vísað til ríkisstj. til frekari endurskoðunar, og ekki sízt með tilliti til þeirra sumargistihúsa, sem starfrækt eru og ég tel brýna nauðsyn á að starfrækja áfram. Það getur farið svo, ef Alþ. eða löggjafinn ætlar að fara að þyngja starf þessara húsa, að þeim yrði heinlínis lokað. En við vitum, að nú er mikið um orlofsferðir hér innanlands, og því tel ég alveg brýna nauðsyn hera til þess, að þau séu einmitt opin um sumarmánuðina.

ATKVGR.

Till. frá minni hl. samgm. á þskj. 390 um að vísa frv. til ríkisstj. felld með 7:7 atkv.

1. gr. samþ. með 8:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: FRV, FS, KK, PZ, SE, BjörgJ, Eggþ, BSt. nei: FÞ, GTh, JJós, JK, SB, SÓÓ.

AG, BjörnJ greiddu ekki atkv.

1 þm. (HermJ) fjarstaddur.

1 þm. gerði svofellda grein fyrir atkv.:

Bernharð Stefánsson: Ég tel, að þá vankanta, sem kunna að vera á frv., megí vel laga við 3. umr. málsins, og segi já.

2.—9. gr. samþ. með 8:1 atkv.

10.—13. gr. samþ. með 8 slj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: KK, PZ, SE, BjörgJ, Eggþ, FRV, FS, BSt. FÞ, GTh, JJós, JK, SB, SÓÓ, AG, BjörnJ greiddu ekki atkv.

1 þm. (HermJ) fjarstaddur.

Forseti (BSt): Út af því, hvort þessar greinar hafa verið löglega samþykktar, vil ég benda á, að í 44. gr. þingskapa stendur:

„Hvorug þingdeildin má gera nokkra ályktun, nema meira en helmingur þingdeildarmanna sé á fundi og greiði atkv. Þingmaður, sem er á fundi, en greiðir ekki atkv. við nafnakall, án lögmætra ástæðna, telst taka þátt í atkvæðagreiðslunni.“

Þetta sýnist mér alveg ótvírætt.

Þá var vikið að því, að þetta mundi koma í bága við stjórnarskrána. Mun átt við ákvæði 53. gr., sem segir, að hvorug þingdeildin geti samþykkt mál, nema meira en helmingur þingdeildarmanna sé á fundi og greiði þar atkvæði. En ákvæði

þingskapanna, sem setja nánari reglur um starfs-tilhögun á þinginu, segir, að sá þingmaður, sem við nafnakall greiðir ekki atkv., teljist taka þátt í atkvæðagreiðslunni.

Samkvæmt þessu og samkvæmt því, sem áður hefur komið fyrir hér í Alþingi og verið úrskurðað, þá eru 10.—13. gr. frv. samþykktar.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Í 53. gr. stjórnarskrárinnar segir:

„Hvorug þingdeildin getur gert samþykkt um mál, nema meira en helmingur þingdeildarmanna sé á fundi og greiði þar atkv.“

Þessi ákvæði eru alveg skýr. Og þannig var það skilið um langan aldur á Alþingi, að ef ekki fékkst meiri hluti þingmanna eða deildarmanna til þess að segja já eða nei, þá var frv. eða till. þar með fallin.

Fyrir nokkrum árum var gerð sú breyting á þingsköpum með 44. gr. þeirra að túlka þetta ákvæði stjórnarskrárinnar með alveg furðulegum hætti, og túlkunin er á þá leið, að sá maður, sem greiðir ekki atkv., skuli samt teljast greiða atkv. Það er náttúrliga eftir allri heilbrigðri skynsemi ljóst, að þetta ákvæði þingskapa brýtur í bága við stjórnarskrána og fær ekki staðizt. Þegar þessi þingskapabreyting var hér á ferðinni í Alþingi, var þessu að sjálfsögðu mótmælt sem stjórnarskrárbroti. En það var keyrt í gegnum þingið engu að síður, og þannig hefur þessu verið beitt nú um alllangan aldur, svo að auðvitað er það rétt, að hæstv. forseti kveður nú upp sinn úrskurð í samræmi við það, sem tíðkamt hefur nú um nokkurra ára skeið. En hitt þótti okkur hv. þm. V-Sk. rétt að benda á, fyrst þetta tilfelli kom fyrir, sem gerist nú ekki mjög oft, að það fæst ekki helmingur þdm. til þess að greiða atkv. með eða móti. Ég er þeirrar skoðunar og hef jafnan verið, að þetta ákvæði þingskapa, þessi túlkun, sem brýtur algerlega í bága við ákvæði stjórnarskrárinnar, skýlaust ákvæði stjórnarskrárinnar, fái ekki staðizt og þess vegna séu skv. réttum skilningi á stjórnarskránni þessar greinar fallnar.

Ég vildi aðeins láta þessar athugasemdir koma hér fram.

Forseti (BSt): Ég álit, að tilhögun funda hér á Alb. og atkvgr. verði að fara eftir þingsköpunum. Og þar sem, eins og hv. 6. þm. Reykv. viðurkennir, þetta er venja, þetta er bæði þingskapa-ákvæði og venja um mörg ár að fara eftir því, þá sé ég ekki annað en þannig beri að gera. Hvað það snertir, að það komi í bága við stjórnarskrána, það get ég ekki séð, því að það er þingskapanna að segja til um það, hvað sé að greiða atkv. og hvernig eigi að greiða atkv. Ef þetta kemur í bága við stjórnarskrána, þá hafa verið til ákvæði áður í þingsköpum frá upphafi vega,

sem eru alveg þau sömu, en þó ekki þannig, að áskilinn sé endilega meiri hluti þeirra, sem á fundi eru, að samþykkja mál eða málsatriði, því að lengi var það þingskapaákvæði, að þeir, sem ekki greiða atkv., teljast til meiri hlutans. Því var breytt síðar. Um nokkur ár var það svo, að það var ekkert ákvæði um þetta, sem hér um ræðir, en svo 44. gr. þingskapa sett fyrir æði mörgum árum, og hefur verið eftir henni farið.

Ég sé mér ekki fært að úrskurða þvert ofan í þingsköpin og viðteknar venjur. Þess vegna lít ég svo á, að 10.—13. gr. séu samþykktar. — Svo má bæta því við, að í sjálfu sér stappar það nærri, að það sé nú skylda þm. að greiða atkv., þó að það sé ekki alveg beinlínis.

14.—15. gr. samþ. með 8 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: FS, KK, PZ, SE, BjörgJ, Eggþ, FRV, BSt.

Frþ, GTh, JK, SB, SÓÓ, AG, BjörnJ greiddu ekki atkv.

2 þm. (HermJ, JJós) fjarstaddir.

16.—17. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

18.—25. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn frv. og fyrirsagnir kafla þess samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 83. fundi í Ed., 22. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 85. fundi í Ed., 28. apríl, var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 79, 446).

Frsm. meiri hl. (Björgvin Jónsson): Herra forseti. Þar sem greinilega kom fram hér í hv. d. við 2. umr. um þetta mál, að nokkuð mikill ágreiningur var um ýmis atriði því viðkomandi, þá hélt samgmn. tvo fundi milli 2. og 3. umr. Á fyrri fundinn voru kvaddir menn frá samtökum veitingahúsaeigenda og samtökum matreiðslu- og framreiðslumanna. Seinni fundinn sat með okkur Brynjólfur Ingólfsson, formaður n. þeirrar, sem á sínum tíma útbjó þessa löggjöf. Árangurinn af þessum fundum var sá, að samgmn. leggur óskipt til, að þær þrjár brtt., er eru á þskj. 446, verði samþ. En þeir Sigurður Bjarnason, hv. þm. N-Ísf., og Jón Kjartansson, hv. þm. V-Sk., áskilja sér rétt til að bera fram eða fylgja öðrum brtt., er fram kynnu að koma.

ATKVGR.

Brtt. 446,1 samþ. með 9 shlj. atkv.

— 446,2 samþ. með 10 shlj. atkv.

— 446,3 samþ. með 9 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, fellt með 6:6 atkv.

Lagafrumvörp afgreidd með rökstuddri dagskrá.

1. Tollskrá o. fl. (frv. GTh o. fl.).

Á 6. fundi í Ed., 21. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 27 29. maí 1957, um breyt. á l. nr. 90 25. nóv. 1954, um tollskrá o. fl. [19. mál] (þmfrv., A. 24).

Flm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Hag-nýting jarðhitans er eitt hið mesta hagsmunamál Íslendinga. Reynsla er þegar fengin af nokkrum hitaveitum hér á landi, sem hafa sýnt það, að þær hafa sparað gjaldeyri stórkostlega fyrir þjóð-ina, orðið fjárhagslega góð og nýt fyrirtæki og til mikilla þæginda og hagsbóta fyrir þá lands-menn, sem þeirra hafa notið. Enn eru geysilegar auðlindir ónotaðar og ókannaðar eða lítt kann-aðar í þessum efnum.

Allir landsmenn munu á einu máli um, að kosta beri kapps um að kanna þessar auðlindir og hag-nýta þær til hagsbóta fyrir allan landslýð. En grundvallarskilyrði þess, að svo megi verða, er það, að hingað séu fengnir til landsins hagkvæmir jarðborar til þess að bora eftir heitu vatni og gufu.

Í fyrra sömdu ríkisstj. og bæjarstjórn Reykja-víkur um það að fá hingað til landsins í samlög-um mjög stórvirkan gufubor til þess að kanna helztu jarðhita- og gufusvæðin hér á landi, eins og Krýsuvíkursvæðið, Námaskarð og þar í grennd, Hengilssvæðið o. fl. En það er ekki eingöngu, að á þessum stórvirka bor þurfi að halda, heldur þarf á næstu árum vafalaust að kaupa fleiri jarðbora af ýmsum gerðum til þess að rannsaka jarðhitann víðs vegar um land.

Nú er það svo, að í gildandi lögum eru allhá aðflutningsgjöld lögð á slík tæki, og virðist ekki fullkomið samræmi milli þess, hversu há aðflut-ningsgjöld eru lögð af slíkum tækjum, og þess, sem tekið er í aðflutningsgjöld af ýmsum öðrum nauðsynjatakjum vegna framleiðslunnar og hag-nýtingar orkulindanna. M. a. er svo ákveðið í toll-skránni, að fjmrn. eru veittar margvíslegar heim-ildir til þess að gefa eftir eða lækka aðflutnings-gjöld af ýmsum nauðsynlegum tækjum vegna sjávarútvegs, landbúnaðar og iðnaðar, og enn fremur eru í sjálfri tollskránni lágir tollstigar fyrir ýmis slík tæki. Það er hvort tveggja í senn, að tollar og aðflutningsgjöld eru yfirleitt lægri á slíkum nauðsynjatakjum fyrir atvinnu og fram-leiðslu heldur en öðrum og auk þess veittar margvíslegar undanþáguheimildir í tollskránni.

Þetta frv., sem hér liggur fyrir og flutt er af

hv. 1. landsk. og hv. 4. þm. Reykv. ásamt mér, fer fram á það, að fjmrn. sé veitt heimild til þess að fella niður eða lækka aðflutningsgjöld af jarð-borum, sem notaðir eru til að bora eftir gufu eða heitu vatni, og tækjum til þeirra.

Ég gat um það, að slíkar heimildir væru marg-ar í lögum, og má m. a. nefna þær heimildir, sem einnig hafa verið notaðar, að verulegar lækkanir á tollum hafa átt sér stað varðandi vélar og tæki í skip og báta, sem smíðaðir eru innanlands. Landbúnaðarvélar og áhöld eru í tiltölulega lág-um flokki aðflutningsgjalda. Vélar til veiðar-færagerðar, margvíslegs iðnaðar eru einnig ýmist í lágum flokki eða undanþáguheimildir.

Ég vænti þess, að hv. þdm. geti fallið á, að eðlilegt sé að veita slíkar lækkanarheimildir varðandi þessi þýðingarmiklu tæki til hagnýting-ar jarðhitans, og legg til, að frv. sé vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Það eru nokkur orð við 1. umr. til leiðbeiningar um málið, nokkrar upplýsingar, sem ég vildi gjarnan gefa. Ég vil fyrst minnst þess, að ríkisstj. tók upp á fjárlagafrumvarp sitt fyrir árið 1956 fyrstu fjár-veitingu til þess að kaupa stórvirkan jarðbor. Síðar, þ. e. síðar á árinu 1956, varð samkomulag um það, að ríkið og Reykjavíkurbær stæðu sam-an að þessum borkaupum. Var þá einnig ráðgert að kaupa stærri bor en forráðamenn raforku-málanna höfðu áður talað um. Síðar var veitt nokkur fúlgá á fjárlögum ársins í ár í sama skyni.

Þetta er í fáum orðum aðdragandi málsins að því er ríkið snertir. Fram kom ósk frá bæjarstj. Reykjavíkur til ríkisstj. um, að hún beitti sér fyrir því, að fallið yrði frá að innheimta aðflut-ningsgjald af bornum, sem nú er kominn fyrir nokkru, en ekki hefur enn þá verið leystur inn, og hefur þar staðið á því, að Reykjavíkurbær hefur ekki greitt sinn hluta af andvirði borsins.

Ríkisstj. ihugaði þetta mál og komst að þeirri niðurstöðu, að hún gæti ekki beitt sér fyrir þessu, og færði fyrir því þau rök, að aðflutningsgjöldin væru ákveðin með lögum frá Alþ. og væru hlið-stæð gjöld ráðgerð af þessu tæki og mörgum öðr-um vélum og tækjum. Þessi gjöld væru ætluð sumpart til þess að standa undir uppþótum á út-flutningsframleiðslu landsmanna. Af þessum ástæðum gæti ríkisstj. ekki beitt sér fyrir því, að borinn yrði undanþeginn aðflutningsgjöldum.

Borgarstjórnin í Reykjavík, þ. e. hv. þm. Gunnar Thoroddsen, hefur nú flutt hér frv. ásamt tveim-

ur öðrum þm., þar sem farið er fram á það við Alp., að það samþykki heimild til þess að fella þessi aðflutningsgjöld niður. Hefur borgarstjórn ekki viljað taka fullgild þau rök, sem ríkisstj. færði fram í bréfi sínu varðandi þetta mál.

Það er víkið að því í grg. frv., af hverju þetta sé talið eðlilegt, það sé m. a. talið eðlilegt vegna þess, að heimildir séu í lögum til ivilnana frá tollskránni, og eru þar nefnd þrjú dæmi sérstaklega, þ. e. garn og vélar til veiðarfæragæðar, jeppabifreiðar og efni, vélar og tæki í skip og báta, sem smiðaðir eru innanlands.

Ég vil fyrst benda á, að ástæðan til þess, að gert er ráð fyrir því, að heimilt sé að afnema öll aðflutningsgjöld af garni og vélum til veiðarfæragæðar, er sú, að veiðarfæraframleiðsla hefur enga tollvernd af neinu tagi og verður að keppa við erlendar veiðarfæragæðir. Alveg sama er að segja um efni og vélar og tæki í skip. Skipasmíðastöðvarnar verða að keppa við innflutning á skipum, sem smiðuð eru erlendis og flutt eru inn tollfrjáls svo að segja, og væri þess vegna alveg augljóst, að þessi iðngrein gæti ekki komið til mála, ef ekki væri fallið frá því að innheimta aðflutningsgjöld af efni og vélum í skip. Það er ekkert hliðstætt í þessu við þetta tæki, sem hér er rætt um í frv.

Þá er það varðandi jeppabifreiðar. Um þær er það að segja, að af jeppabifreiðum eru innheimt jafnhá aðflutningsgjöld og af vöruflutningabifreiðum, en þau aðflutningsgjöld eru mun hærri en þau aðflutningsgjöld, sem gert er ráð fyrir að greiða af þessu tæki. Þarna á sér stað einhver misskilningur í grg. fyrir frv.

Þá vil ég og gefa upplýsingar mönnum til ihugunar og nefndinni, sem fær málið til meðferðar, og greina frá nokkrum tækjum og nokkrum vélategundum, sem gert er ráð fyrir að borguð séu af jafnhá gjöld og af bornum, en hér kemur samanburður mjög til greina. Það eru rafmótorar, rafalar og túrbínur. Það eru gufuvélar og hlutar til þeirra, allt nema katlar. Vélar til mjólkurvinnslu, vélar til tövinnu og ullarþvottar, vélar til niðursuðu, sútnar, lýsishreinsunar, fiðurhreinsunar. Vélar til sildariðnaðar og annars fiskiðnaðar svo og til hvalvinnslu. Frystivélar allar og flökunarvélar. Sjálfvirk löndunartæki. Síðan mætti telja hér til viðbótar nær allar vélar til iðnaðarins, sem gert er ráð fyrir að greidd séu af yfirleitt annaðhvort alveg sömu gjöld eða nær alveg sömu gjöld.

Það er þess vegna alveg augljóst mál og þarf ekki að grafa djúpt til þess að sjá það, að ef samþykkt væri að undanþiggja þetta tæki, sem hér er rætt um, frá greiðslu gjalda í útflutningssjóð og til ríkisins, mundu alveg eðlilega koma fram kröfur um það sama frá fjöldamörgum öðrum aðilum, sem greiða alveg hliðstæð gjöld af þýðingarmestu tækjum til framleiðslu, og nægir í því sambandi t. d. að nefna frystivélar, flökunarvélar og mjólkurvinnsluvélar. Það hefur nýlega verið flutt inn mjög mikið af flökunarvélum, og þeir aðilar hafa vitaskuld greitt þessi gjöld. Sama er að segja um tæki til mjólkurbúanna, sem eru að endurnýja sig hvert af öðru, og svo tækin til rafstöðvanna eða aflstöðvanna, sem ég líka nefndi.

Nú vita það allir hv. þm., að ástæðan til þess, að það þarf að innheimta þessi háu gjöld af þessum tækjum eins og öðrum, er sú, að við búum við uppbótarkerfið. Við skrásetjum ekki okkar gjaldreyri þannig, að framleiðslan geti borið sig, heldur innheimtum við í þess stað gifurlega háar fjárhæðir og notum ýmist í gegnum útflutningssjóðinn til beinna uppbóta á framleiðslunni eða þá í gegnum ríkissjóðinn til þess að greiða niður verðlag á vörum og halda þannig niðri framleiðslukostnaðinum innanlands. Þetta útheimtir hundruð milljóna á hundruð milljóna ofan og óhugsandi að ná þessum fjárhæðum inn öðruvísi en að innheimta há gjöld af svo að segja hverri einustu vörutegund, sem til landsins er flutt. Og eins og okkar gengisskráningu er hátt-að, er það líka náttúrulega augljóst mál, að þær vörur, sem eru undanþegnar eða búa við lægri gjöld en almennt gerist, njóta í raun og veru styrks úr þjóðarþúinu. Þannig er samhengið.

Ég held, að það hljóti þess vegna að liggja ljóst fyrir við athugun á þessu máli, að það er ekki eðlilegt að taka þetta mál þeim tókum, sem hv. flm. frv. gera ráð fyrir, heldur verði að hafa þann háttinn á að greiða af þessu þýðingarmikla tæki þessi gjöld, og gildir þar það sama og fyrir fjöldamarga aðra, sem flytja inn og kaupa þýðingarmikil áhöld.

Ég hef að sjálfsögðu ekkert á móti því, að málið fari til hv. fjhn., en ég mundi fyrir mitt leyti álíta eðlilegt, að n. afgreiddi þetta mál sem fyrst, þannig að það yrði ekki nein töf á afgreiðslu málsins. Það lægi þá fljótt fyrir, hver niðurstaða hv. Alþingis verður. En ríkisstj. er eindregið þeirrar skoðunar, að það sé ekki hægt að verða við því að undanþiggja borinn gjöldunum.

Alfred Gíslason: Herra forseti. Það eru tvær meginástæður fyrir því, að ég gerðist meðflutningsmaður að frv. á þskj. 24. Hinni fyrri, að sanngjarnt verði að teljast, að jafnmikilsvert tæki og hér er um að ræða verði undanþegið að einhverju leyti aðflutningsgjöldum, hefur 1. flm., hv. 6. þm. Reykv., gert grein fyrir, og mun ég ekki gera það að umtalsefni, aðeins lýsa mig samþykkan í aðalatriðum því, sem hann sagði um það efni. Hin ástæðan fyrir minni hlutdeild er sú, að ég tel fjárhagsafkomu bæjarsjóðs Reykjavíkur nú svo slæma, að það eitt réttlæti fram komið frv. Vil ég fara nokkrum orðum um það og fáein önnur atriði, er komið hafa fram í sambandi við umræður um þetta bormál að undanfögnu.

Í október 1956 gerðu ríki og Reykjavíkurbær með sér samning um kaup á stórvirkum jarðbor. Skyldi hvor aðili greiða helminginn af verði borsins og hafa hann jafnt til afnota eftir nánar tilgreindum reglum, á meðan sameignin stæði.

Þessi mikli jarðbor er nú kominn til landsins fyrir a. m. k. tveim mánuðum. Öllum ber saman um, að þetta tæki þurfi að komast í gagníð sem fyrst, en af einhverjum ástæðum, sem menn deila nokkuð um, hefur það dregið til þessa dags.

Á fundi bæjarstjórnar Reykjavíkur 3. okt. s. l. var með öllum greiddum atkvæðum samþykkt till. um að skora á ríkisstj. og Alþingi að fella

niður eða lækka verulega gjöld til ríkissjóðs af jarðbörnum, sem þá var kominn til landsins fyrir nokkru, keyptur sameiginlega af ríkissjóði og bæjarsjóði.

Ástæðan til, að bæjarstjórnin stóð óskipt að þessari samþykkt, er óvefengjanlega sú, að greiðslugeta bæjarsjóðsins er talin mjög litil um þessar mundir, en hins vegar brýn þörf á, að þetta dýra nytjateki komist í notkun sem fyrst. Samhaldni bæjarfulltrúanna í þessu máli byggðist þannig á því áliti, að bæjarsjóður Reykjavíkur sé í kröggum. Bókuð athugasemd eins fulltrúans, Þórðar Björnssonar, sýnir þetta glögglega, en hann gerði grein fyrir atkvæði sínu með þessum orðum: „Með því að ég tel, að upplýst hafi verið í umr. um málið, að bæjarsjóði sé nú í svipinn ókleift að leggja út umrædd gjöld að sínum hluta, greiði ég tillögunni atkvæði.“

Hæstv. ríkisstj. hefur þegar svarað tilmælum bæjarstjórnarinnar um eftirgjöf á aðflutningsgjöldum. Er í svarinu bent á, að þau aðflutningsgjöld, sem greiða beri af jarðbörnum, séu ákveðin með lögum frá Alþingi og að slík gjöld greiði allir að sjálfsögðu jafnt samkvæmt lögum, af þessum ástæðum geti ríkisstj. ekki orðið við áskorun bæjarstjórnarinnar um þetta efni. Hins vegar kveðst hæstv. ríkisstj. reiðubúin til fyrir sitt leyti að samþykkja niðurfellingu samningsins um sameign ríkis og bæjar á börnum, þannig að ríkið yrði eitt eigandi hans, og mundi það fúst til að framkvæma fyrir Reykjavíkurbæ þau verk, sem farið yrði fram á og um semdist.

Þetta svar ríkisstj. hafa sumir andstæðingar hennar reynt að túlka sem fjandskap við Reykjavík, en slík túlkun er þó hrein fjarstæða. Hæstv. ríkisstj. er bundin af gildandi lagafyrirmælum, sem ekki heimila undanþágu í þessu efni. Í því felst enginn fjandskapur af hennar hálfu. Það, að hún býðst til að leysa bæinn frá gerðum samningum, ber þvert á móti vott um velvild. Með því sýnir hún að mínum dómi vilja sinn til að hjálpa aðþrengdu bæjarfélagi á löglegan hátt.

Ég vil í þessu sambandi leggja áherzlu á þá persónulegu skoðun mína, að það sé í frekasta lagi ranglátt að væna hæstv. ríkisstj. um stírfni eða óvild í garð Reykjavíkur; hún hefur þvert á móti í mörgum eignum gert betur við þetta bæjarfélag en fyrri ríkisstj. gerðu. Skal ég þessari fullyrðingu minni til stuðnings nefna hér örfá dæmi.

Yfirvöld bæjarins höfðu lengi árangurslaust sótt um fjárfestingarleyfi fyrir væntanlegri sorpeyðingarstöð í tíð fyrrverandi stjórna. Það leyfi fengu þau á fyrsta missiri hæstv. ríkisstj., þeirrar er nú situr. Vegna tregðu fyrri ríkisstj. á að veita fjárfestingarleyfi eða vegna áhugaleysis bæjaryfirvalda, nema hvort tveggja komi til, hefur bygging nauðsynlegra barna- og unglingaskóla farizt fyrir á undanförunum árum, svo að til vandræða horfir nú. Þetta ástand í skólamálu bæjarins er hinn ráðandi meiri hluti bæjarstjórnar farinn að óttast, og er ástæðan efalaust væntanlegar kosningar í vetur. Hann sækir því um fjárfestingarleyfi í gríð og ergi — og hvað skeður? Hann fær leyfi, sem eru mörgum hundradshlutum hærri en nokkurn tíma gerðist í tíð fyrri ríkisstj.

Núverandi hæstv. ríkisstj. hefur stóráukið átak-ið til útrýmingar húsnæðisleysi og heilsuspillandi íbúðum í landinu. Skyldi Reykjavík hafa farið varhluta af þeirri auknu aðstoð við húsbýggjendur? Ég lét formann húsnæðismálastjórnar svara þessu, en hann segir svo, með leyfi hæstv. forseta, í grein, sem hann birti nýlega:

„Hið sanna er, að á þessu ári hefur Reykjavíkurbær fengið greiddar upphæðir úr sjóði þeim, sem ætlaður er til útrýmingar heilsuspillandi íbúða, eins og hér segir: 23. janúar 900 þús. kr., 1. apríl 360 þús. kr., 29. maí 2 millj. 520 þús. kr. Samtals 3 millj. 780 þús. kr.“

Árlegt framlag ríkissjóðs í sjóð þennan er nú 4 millj., var áður 3 millj. kr., en var hækkað fyrir atþeina núv. ríkisstj. með lögum nr. 42 1957. Hefur því Reykjavíkurbær þegar tekið til sín 3.78 af 4 millj. kr., sem ríkið leggur fram í ár, eða 94.5% af framlaginu. Árið 1956 var framlag ríkisins samkvæmt lögum nr. 55 1955 3 millj. kr., og fór þá til bæjarins 14. marz 2 millj. 250 þús. kr., 15. des. 900 þús. kr., samtals 3 millj. 150 þús. kr. eða meira en allt framlag ríkisins. Rétt er að geta þess, að greiðslur þessar hafa verið inntar af hendi allmiklu fyrr en heimilt var samkvæmt reglugerð, en hún leyfir ekki útborgun fjárlins, fyrr en lokið er smíði hinnar nýju íbúðar og útrýmingu hinnar heilsuspillandi, sem flutt er úr.

Í viðskiptum sínum við Reykjavíkurbæ hefur því húsnæðismálastjórn gert betur við bæinn en hann átti rétt og kröfu á samkvæmt lögum og raunar betur en lög leyfðu. Til þess að gera þó enn betur, án þess að þverbrjóta allar reglur, hefur húsnæðismálastjórn í sumar afhent bænum skriflegt loforð fyrir 3 millj. 150 þús. kr. viðbót, sem útborgast strax og skilyrðum samkvæmt lögum er fullnægt. Þeirri yfirlýsingu mun bærinn þegar hafa komið í peninga, og er þá upphæðin í ár komin upp í 6.9 millj.“

Þessi greinargerð formanns húsnæðismálastjórnar sýnir það ljóslega, að ekki hefur ríkisvaldið niðzt á Reykjavík í þessu mikilsverða efni. Hinn ráðandi meiri hluti bæjarstjórnar Reykjavíkur leggur árlega hærri útsvör á hvern íbúa að meðaltali en nokkurt annað bæjarfélag í landinu, og útsvör Reykjavíkur hækka á ári hverju langt fram yfir það, sem fjölgun íbúa og aukning dýrtíðar nemur. Nú á þessu ári reyndi félmrn. að hafa áhrif á ráðamenn bæjarins og fá þá til að hafa ekki heildarupphæð útsvara mjög miklu hærri en gerðist hjá þeim bæjarfélögum öðrum, er hæst höfðu útsvör. En tilraunin bar engan árangur. Ráðamennirnir sátu við sinn keip og gáfu í skyn, að mikilsverðar verklegar framkvæmdir yrðu stöðvaðar, ef umbeðin útsvarsupphæð, allt að 199 millj. kr., fengist ekki lögleyfð. Félmrn. lét undan, og það var ekki fyrr en það vitnaðist, að niðurgjöfnun útsvara í Rvík var ólögleg og bæjarbúum ætlað að greiða tæpum 7 millj. kr. meira en bæjarstjórn hafði samþykkt og lög leyfðu, að hæstv. félmrh. tók í taumana. Honum bar skylda til að reyna að koma í veg fyrir ólöglegar aðgerðir forráðamanna bæjarins og valdniðslu, og það gerði hann. Aðgerðir félmrn. í þessu útsvarsmáli öllu voru í þágu bæjarfélagsins og því til gagns, en ekki óþurftar.

Þessi dæmi ættu að nægja til að sýna, að hæstv. ríkisstj. hefur síður en svo gengið á hlut Reykjavíkinga; hún hefur þvert á móti hlynnt að þeirra málum fyrri ríkisstjórnnum fremur.

Vafalítið yrði það bæjarsjóði óhagkvæmt að missa eignarhlut sinn í jarðbornum. Starfræksla hans verður bænum dýrari, ef hann aðeins er leigjandi hans, en ekki eigandi. Þetta atriði mun vera þungvægt í augum bæjarfulltrúanna. Því vilja þeir ógjarn láta til þess koma, að Reykjavíkurbær gangi frá gerðum samningum um borinn, svo sem boðið er upp á í svarbréfi hæstv. ríkisstj., en hún gat ekki betur boðið.

Nú er það hlutur hins háa Alþingis í þessu máli. Fundur bæjarstjórnar 3. okt. skoraði ekki aðeins á ríkisstj., heldur og Alþingi, að niður yrðu felld eða lækkuð aðflutningsgjöld á bornum. Hæstv. ríkisstj. hefur gefið sitt svar, en Alþingi hefur til þessa ekki átt kost á að svara.

Frv. það, sem nú liggur fyrir, er flutt í þeim tilgangi að fá svar við tilmælum bæjarstjórnarinnar. Það vald, sem ríkisstj. brestur í þessu efni, hefur hið háa Alþingi. Það getur með lagabreytingu orðið við áskoruninni, ef því sýnist svo, og um þess undirtektir er nú spurt af bæjarstjórn Reykjavíkur.

Afgreiðsla frv. verður svar þingsins í þessu máli.

Ég skal nú ekki orðlengja þetta miklu meira. Veigamestu rökin fyrir því að samþykkja frv., sem fyrir liggur, eru þau, að Reykjavík á í fjárhagslegum erfiðleikum, a. m. k. nú um hrið. Útsvör hafa greiðt treglega í seinni tíð, í september t. d. 4 millj. kr. minna en á sama tíma í fyrra, eftir því sem borgarstjóri Reykjavíkur upplýsti nýlega. Það er vonandi aðeins stundarfyrirbæri. Hitt er alvarlegra, ef fjárhagsgeta bæjarins til að standa undir nauðsynlegum og sjálfsögðum framkvæmdum fer smám saman og til langframa þverrandi. En ýmislegt bendir til þess, að fjármálastjórn bæjarins sé í óreiðu, svo mikilli óreiðu, að jafnvel ráðamönnum ofbjóði. Á það gæti bent sú staðreynd, að nýlega var í bæjarstjórn samþykkt till. um að setja á stofn skrifstofu, er hafi það verkefni að gera að staðaldri tillögur um aukna hagkvæmni í vinnubrögðum og starfsháttum bæjarins og stofnana hans og sparnað í rekstri.

Ef einhver skyldi segja sem svo, að óreiða og sukk í fjármálum séu óafsakanleg sjálfskaparviti og að bæjarfélag verðskuldi þá stjórn, sem það kys sér, þá væri ég ekki alveg sammála því. A. m. k. tel ég ástæðu til, að hver þegn geri sitt til að draga úr illum afleiðingum óreiðunnar, þannig að þær komi ekki harðar niður en óhjákvæmilegt er. Því vil ég að lokum biðja hv. þd. að athuga vandlega, hvort ekki sé unnt að koma Reykjavíkurbæ til hjálpar í þessu máli.

Flm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Ég hef gert grein fyrir þeim rökum, sem ég tel liggja til þessa frv. frá mínu sjónarmiði, og hv. meðflm. minn, 1. landsk., hefur sínar ástæður, sem hann hefur gert hér allýtarlega grein fyrir og ég skal ekki rekja. En að því leyti sem hann ræðir hér um bæjarmálefni Rvíkur, þá mun ég ekki ræða þau við hv. þm. hér, því að við höfum sameiginleg-

an vettvang annars staðar, þar sem tækifæri gefst til þess, en það er á fundum bæjarstjórnar Reykjavíkur.

En í ræðu hans kom fram misskilningur að einu leyti. Þetta frv. fjallar ekki eingöngu um aðflutningsgjöld af þeim gufubor, sem ríkissjóður og bæjarsjóður Reykjavíkur kaupa í sameiningu, heldur almennt um innflutning jarðbora og tækja til þeirra. Og í öðru lagi snerta aðflutningsgjöld af þessum stórvirka gufubor ekki eingöngu Reykjavíkurbæ, heldur marga aðra aðila, því að það eru margir aðilar, sem eiga eftir að njóta góðs af þessum bor og verða auðvitað að greiða sinn hluta af rekstrarkostnaði hans. En rekstrarkostnaður þessa bors verður að sjálfsögðu þeim mun hærri sem stofnkostnaðurinn — og þar innifalin aðflutningsgjöldin — er hærri. M. a. mun að sjálfsögðu verða borað nú á næstunni í Krýsuvík, sem Hafnarfjarðarbær hefur að mestu og eins og nú standa sakir alveg umráðarétt yfir, og þeir aðilar, sem eiga að njóta þessa bors og standa undir rekstri hans, þurfa að borga þeim mun hærri gjöld sem stofnkostnaðurinn er meiri.

Út af ræðu hæstv. fjmrh. vil ég segja: Það má eðlilegt teljast, að hann bendi hér á önnur tæki eða vélar og efnivörur, sem í hans augum eru hliðstæðar jarðbörum og tækjum til þeirra, og ég ætla, að hvenær sem ákveðið er, hver tollhæð eða aðflutningsgjalda skuli vera af hverri vörutegund eða undanþáguheimildir, þá er alltaf vitnað í eitthvað annað, sem sumir telja hliðstætt. En samt sem áður er það nú svo, að í sjálfri tollskránni er löng grein, 3. gr., þar sem er upptalning á margvíslegum undanþáguheimildum. Og undanþáguheimildirnar, sem sé heimildir fyrir fjármálaráðherra til að lækka eða undanþiggja hitt og þetta tollum og aðflutningsgjöldum, eru svo margar, að stafrófið hefur ekki nægt. Undanþágurnar eru svo margar, að það byrjar á a, b, c og endar á þ, æ, ö, svo er farið að bæta við undanþágum undir liðunum aa og bb og komið niður í ff, þannig að þegar ég var að semja frv., þurfti ég til að vera í samræmi við allar þessar undanþáguheimildir að nefna þessa undanþágu gg, held ég að það sé. Svona eru margar undanþágurnar, og vitanlega er hægt að benda á eitthvað undir hverjum einasta staflið, þar sem einhverjar hliðstæður eru að einhverra dómi. En það eru engin rök í málinu. Aðalatriðið er það, að aðflutningsgjöldin eru svo há af þessu þýðingarmikla tæki fyrir hagnýtingu jarðhitans, að þegar innkaupsverð á bornum er um 6 millj. kr., þá eru hin opinberu gjöld 3 millj. kr. Og ég ætla, að hver maður sjái, að þótt ríkissjóður þurfi að sjálfsögðu á sínu að halda, þá er hér fullangt gengið, þegar um jafnmikið þjóðnytfajfyrirtæki og þjóðnytfatæki er að ræða eins og hér.

Ein af höfuðröksemdunum fyrir synjun hæstv. ríkisstj. á því að veita hér eftirgjöf eða undanþágu er, að þessi aðflutningsgjöld séu ákveðin í lögum, og þetta frv. er nú einmitt flutt til þess að hjálpa ríkisstjórninni til þess að geta gefið þessa undanþágu eða eftirgjöf, þannig að hún fái lagaheimild sem grundvöll.

Í ræðu hæstv. fjmrh. kom fram eitt atriði, sem getur valdið misskilningi. Hann gaf það í skyn, að Reykjavíkurbær hefði ekki greitt sinn hluta og

á því stæði, að hægt væri að taka borinn í notkun.

Ég vil taka það fram, að þegar reiknaður er stofnkostnaður og áfallinn kostnaður við borinn, hefur Reykjavíkurbær greitt rúml. helming, þegar frá eru skilin aðflutningsgjöldin. Og bærinn hefur ekki talið ástæðu til þess, meðan þetta mál væri óafgert og nú í höndum Alþingis, að fara að greiða að fullu sinn hluta af aðflutningsgjöldunum, eins og þau nú eru, þar sem vel er hugsanlegt og líkur til þess, að meiri hl. Alþ. sé fylgjandi að veita hér nokkra undanþágu eða lækun. En varðandi allan annan stofnkostnað og áfallinn kostnað borsins en aðflutningsgjöldin hefur Reykjavíkurbær þegar greitt rúml. helming.

Ég skal ekki fara hér í upptalningu neitt að ráði á hliðstæðum tækjum, en það má nefna það, eins og kemur fram í grg., að aðflutningsgjöld af yfirleitt öllum áhöldum og vélum vegna landbúnaðar eru miklu lægri en af jarðborum. Enn fremur er t. d., svo að ég taki eitthvað af handahófi, í m-lið 3. gr. tollskrárinnar heimild til lækkunar eða niðurfellingar á votheysturnum, vélautbúnaði til að steypa þá, og enn fremur af vélum og áhöldum til landbúnaðar og landbúnaðarframleiðslu, þ. e. a. s. það eru tvenns konar ákvæði varðandi þær: Í fyrsta lagi eru þær settar í miklu lægri tollflokk en þessir borar og í öðru lagi heimild jafnvel til að undanþiggja frá því lága gjaldi.

Ég tel ekki ástæðu til að fara um þetta fleiri orðum að sinni, en vænti þess, að hv. dm. taki frv. vel og fallist á þau rök, sem í grg. eru færð fram fyrir því.

Eggert Þorsteinsson: Herra forseti. Þar sem tveir af meðflm. mínum að því frv., sem hér er til umr., hafa nú skýrt nokkuð ástæður og afstöðu sína til málsins og jafnframt ástæðuna til þess, að málið er hér flutt, tel ég rétt með örfáum orðum að vitna hér einnig um þessa hluti og skal þá taka það fram, að auk þess sem ég er mörgu því, sem þeir hafa báðir fram talið, samþykkur, þá er þó höfuðástæðan til þess, að ég er meðflutningsmaður að þessu frv., sú, að víst má telja, að tæki þau, sem frv. ræðir um, verði leigð milli hinna ýmsu bæjarfélaga, en allir hv. alþm. vita svo aftur um fjárhag bæjar- og sveitarfélaga, sem árlega leita á náðir fjárveitingarvalds þingsins um ýmiss konar fyrirgreiðslu vegna fjárskorts. Ég álit því, að beinlínis geti verið hér um að ræða bókfærsluatriði hjá ríkissjóði, um það, hvort nú þegar verði lækkuð hin væntanlega leiga bæjarfélaganna eða hvort gengið verður til móts við óskir bæjarfélaganna um undanþágu frá þessari leigu síðar. Af þessum ástæðum tel ég rétt, að nú þegar verði veitt heimild til þeirrar undanþágu frá gjöldum til ríkissjóðs, sem í frv. ræðir. Vegna skrifu í tveim dagblöðum bæjarins um mál þetta vil ég þó taka fram, að meðflutningur minn að frv. þessu þýðir ekki það sama og að allir samflokksmenn mínir á hv. Alþ. séu sömu skoðunar.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Hv. þm. Alfreð Gíslason tók fram, að aðalástæðan fyrir því, að hann væri meðflm. að þessu máli, væri sú, að hann teldi, að fjárhagur Reykjavíkurbæjar væri

þannig, að hann gæti ekki greitt sinn hluta af andvirði borsins og ekki staðið við þá samninga, sem bærinn hefur gert við ríkissjóð.

Út af þessu vil ég taka það fram, að mér sýnist ekki vera hægt að fara þá leið til þess að leysa fjárhagsvandræði Reykjavíkurbæjar að brjóta niður tolla- og aðflutningsgjaldakerfið, heldur verði að finna til þess aðrar leiðir. Ég vil í því sambandi alveg sérstaklega benda á, að ríkisstj. hefur boðizt til þess, eins og hv. þm. raunar tók fram, að leysa Reykjavíkurbæ frá samningi um borinn og standa eitt að því að eignast hann, eins og raunar í öndverðu var gert ráð fyrir, en leigja síðan eða láta borinn í té gegn sanngjörnu gjaldi til þess að vinna þau verk, sem honum eru ætluð. Og ég ætla, að ríkistj. geti ekki betur gert en að bjóðast til þess að leysa málið á þennan hátt. Á þetta vil ég minna. Þess vegna sýnist mér algerlega ástæðulaust að hugsa sér, að það sé hægt með þessum rökum að fá þetta frv. fram, en frv. mundi verða til þess að raska mjög því tekjukerfi, sem ríkissjóður og framleiðslan byggir á.

Varðandi það, sem hv. 6. þm. Reykv. (GTh) tók fram, vil ég segja, að ég benti á, að þau rök, sem greind eru í frumvarpsgreinargerðinni, fá ekki staðizt, og vil rifja það upp aftur. Það er miskilningur alger, sem þar er sagt um jeppabifreiðarnar, og það fær heldur ekki staðizt að bera borkaupin saman við veiðarfæragerð og bátasmiðar innanlands. Ég taldi mig einnig hafa gert grein fyrir því, að aðflutningsgjöld þau, sem gert er ráð fyrir að greidd séu af borum, séu í samræmi við aðflutningsgjöld af mörgum hliðstæðum tækjum. Ég veit, að allir sjá í hendi sér, að ef menn færu inn á þá braut að undanþiggja þessi tæki, mundu vitaskuld koma kröfur um stórkostlegar undanþágur hliðstæðra tækja, sem ég greindi frá. Og hverjum dettur í hug, að þingið gæti staðið á því að samþykkja þessa breytingu, en fella síðan till., sem kæmu fram um að gera jafnt undir höfði tækjum eins og flökonarvélum, mjólkurvinnsluvélum, raforkuvélum o. s. frv. Það er ómögulegt að slíta þetta úr samhengi. Tolla-málin verða að skoðast í heild.

Það er rétt, sem hv. þm. tók fram, að af sumum tækjum til landbúnaðar eru aftur lægri gjöld og sumum tækjum til sjávarútvegs, t. d. eins og bátavélum. En aftur á móti stendur hitt, sem ég benti á, að af mörgum tækjum, sem eru algerlega hliðstæð þessu, einmitt alveg hliðstæð, að mér sýnist, er gert ráð fyrir sams konar gjöldum og í þessu tilfelli.

Hv. þm. sagði, að hvað sem þessum samanburði liði, sem hann vildi ekki svo mjög fara út í og mótmælti ekki, þá stæði það, að þetta tæki væri of dýrt. Það gæti verið ástæða til þess að ræða þetta atriði mikið. En ég vil aðeins benda á eitt: Segjum, að við byggjum ekki hér við neitt upp-bótakerfi, hvorki uppbætur á útflyttar framleiðsluvörur né niðurgreiðslur á vörum innanlands, sem margir teldu að væri æskilegast, og þá sá háttur hafður hér í staðinn fyrir uppbótakerfi að skrá gengi krónunnar þannig, að framleiðsluávinnumvegirnir gætu staðizt án uppbóta. Það er staðreynd, að þá mundi þessi bor vera dýrari en hann er nú, þótt gjöldin séu greidd, eins og lög gera

ráð fyrir. E. t. v. sýnir þetta gleggsta mynd af sambhenginu í málinu.

Þessu vildi ég bæta við það, sem ég hafði tekið fram varðandi þetta mál. En eins og ég sagði áðan, finnst mér eðlilegt, að hv. fjhn. fái málið og að það verði afgreitt fljótt. Og ég vil segja það sem mína skoðun, að mér finnst það óafsakanlegt af Reykjavíkurbæ að hafa ekki staðið við samninginn um borinn og greitt gjöldin, þannig að borinn kæmist í notkun. En það er önnur saga, sem er kannske ekki ástæða til að fara að ræða svo mikið hér fram og aftur. Hér er það höfuðmálið, hvort hv. Alþ. getur fallist á frv. eða ekki, ríkisstj. sýnist það alls ekki vera hægt, eins og málavextir eru.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 10:1 atkv. og til fjhn. með 11 slj. atkv.

Á 10. fundi í Ed., 28. okt., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Ed., 29. okt., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 24, n. 46 og 49).

Frsm. meiri hl. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Fjhn. þessarar d. hefur ekki getað orðið sammála um afgreiðslu málsins. Meiri hl. nefndarinnar, hv. 4. þm. Reykv., hv. 2. þm. Árn. og ég, leggur til, að frv. verði samþ. óbreytt, en minni hl. leggur til, að það verði afgreitt með rökstuddri dagskrá.

Þetta mál var rætt nokkuð við 1. umr., og þarf ég ekki að rekja það mjög ýtarlega hér. Megin-efni þess er það, að fjmrn. verði veitt heimild til þess að fella niður eða lækka aðflutningsgjöld á jarðborum, sem notaðir eru til að bora eftir gufu eða heitu vatni, eða tækjum til þeirra.

Eins og tekið er fram í grg. og rætt var hér við 1. umr., er hagnýting jarðhitans hið mesta hagsmunamál Íslendinga og sjálfsagt af opinberri hálfu að greiða fyrir því eftir föngum, að sá jarðhiti verði hagnýttur. Hitaveitur hafa verið gerðar fyrir nokkra kaupstaði, og nú er mikill áhugi manna fyrir að bora sem víðast eftir heitu vatni og gufu til þess að nota þá orku bæði til upphitunar og til raforkuframleiðslu og efnavinnslu, eftir því sem orka hrekkur til.

Grundvallarskilyrði þess, að hægt sé að hagnýta þessa orku sem bezt, er auðvitað, að tiltækir séu jarðborar til að bora eftir gufu og heitu vatni. Um einn slíkan bor varð samkomulag í fyrra milli ríkisstjórnar og Reykjavíkurbæjar að kaupa til landsins. Þetta er gufubor, sem fyrst og fremst er hugsaður til að bora eftir gufu á gufuvæðum, eins og Krýsuvík, Námaskarði, Hengli og víðar. Hér er um mikið og stórvirkt tæki að ræða, sem kostar hingað komið með nügildandi aðflutningsgjöldum rúmar 11 millj. kr.

Rökin fyrir því, að hér er farið fram á að veita ríkisstj. heimild til að fella niður eða lækka aðflutningsgjöld af þessu, eru einkum þau, sem nú skal greina:

Í fyrsta lagi þykir það réttmætt og sjálfsagt,

að ríkisvaldið stuðli að því, að unnt sé að eignast slík tæki og að þau verði ekki allt of dýr í stofnkostnaði og rekstri. Hér er ekki eingöngu um þann gufubor að ræða, sem nú er kominn til landsins í samlögum ríkis og Reykjavíkurbæjar, heldur eiga þar ýmis slík tæki eftir að fara, og um slík bráðnaðsynleg tæki þykir það óeðlilegt, að tekin séu mjög há opinber gjöld. Það er þannig um þennan gufubor, að opinber gjöld af honum eftir síðustu upplýsingum stjórnar fyrirtækisins munu vera um 3.5 millj., eins og ég gat um.

Mér virðist og okkur flm., að virkjanir jarðhita séu nægilega dýrar, þó að ekki sé aukið á þær með því að gera undirbúningstækin og rekstur þeirra miklu dýrari en brýn þörf er á.

Í öðru lagi má geta þess, að það eru ekki aðeins þeir aðilar, ríkissjóður og bæjarstjórn Reykjavíkur, sem hér eiga hlut að máli. Þessi tæki verða notuð af ýmsum bæjar- og sveitarfélögum hér á landi, og vitanlega verður rekstrarkostnaður þeirra sumpart og að verulegu leyti miðaður við stofnkostnaðinn, þ. e. a. s. það verður í rekstrinum að reikna með eðlilegum greiðslum af stofnkostnaði, og þessi rekstur verður auðvitað þeim mun dýrari eða afnotagjöld borsins sem stofnkostnaðurinn er dýrari.

Með því að halda dauðahaldi í þessi gifurlega háu gjöld, opinber gjöld, er því verið að gera erfiðara fyrir alla þá aðila og öll bæjar- og sveitarfélög landsins, sem þurfa að nota slík tæki síðar, miklu erfiðara og dýrara en þyrfti að vera.

Ég vil enn fremur geta þess í sambandi við umr., sem um þetta hafa farið fram, að þessi umræddi gufubor hefur stórhækkað í verði, fyrst og fremst af völdum Alþ. og ríkisstj., síðan sameignarsamningurinn var gerður milli þessara tveggja aðila í október í fyrra. Síðan í október í fyrra, þegar sameignarsamningurinn var undirritaður, hefur þessi gufubor hækkað í verði um tæpar 2 millj. kr., eða nánar tiltekið rúml. 1.7 millj. kr.

Ég nefndi það, að það eru ekki aðeins ríkissjóður og Reykjavíkurbær, sem hér eiga hlut að máli. Eitt fyrsta verkefnið, sem þessi bor á að sinna, verður borun á hinu mikla jarðhita- og gufusvæði í Krýsuvík, sem er í eigu og umráðum Hafnarfjarðarkaupstaðar. Varðandi þá orku, sem þar fæst, má að sjálfsögðu gera ráð fyrir, að það verði nálæg bæjar- og sveitarfélög, sem njóta góðs af henni, Hafnarfjörður, Kópavogur, Reykjavík o. fl. Og ef stofnkostnaður borsins er gerður hærri en sanngjarnt mætti teljast með óhöflegum opinberum gjöldum, bitnar það að sjálfsögðu á þessum sveitarfélögum og að sjálfsögðu á öllum þeim, sem eiga að njóta þessara orku eða hitans síðar. Það kemur fram á fleiri aðilum, því að næsta verkefni þessa mikla jarðbors, eftir að borað hefur verið í Krýsuvík, er Námaskarði í Þingeyjarsýslu, — það er gert ráð fyrir að bora þar — og má því gera ráð fyrir, að þetta skipti nokkru máli fyrir þá sýslu og kaupstað, sem þar er, og nálægar sveitir.

Ég þarf í rauninni ekki að telja fram frekar til áréttingar því, sem sagt var hér við 1. umr., rök fyrir þessu máli, en skal þó aðeins minnst á það, hvað komið hefur fram til að andmæla því, að það mætti veita þessa heimild til lækkunar á

aðflutningsgjöldum, heimild, sem er samsvarandi við nær óteljandi heimildir í gildandi lögum.

Í gildandi tollskrá 1954 eru mjög margar, skipta mörgum tugum þær heimildir, sem eru til undanþágu á ýmiss konar nauðsynjatekjum og efni-vöru, og enn hefur á þessu ári, 1957, verið bætt töluvert að tilhlutan núverandi ríkisstj. við þær undanþáguheimildir. Sú röksemd, að með þessu litla frv. sé verið að brjóta niður tollkerfi landsins, er því svo fjarri öllu lagi, að mig furðar, að henni skuli haldið fram hér í þingi af jafnmætum og hyggnum manni og frsm. minni hl. er.

Ég taldi hér upp nokkrar slíkar undanþágur við 1. umr. þessa máls og þarf ekki að telja það frekar, þær eru nefndar m. a. í grg. þessa frv. Í þeim lögum, sem samþ. voru um breytingar á tollskrárlögum á síðasta þingi að tilhlutan núverandi ríkisstj., er bætt við fjölda undanþáguheimilda, m. a. að lækka eða fella niður aðflutningsgjöld af hvalveiðaskutlum og hvalveiðabyssum og skotfærum til þeirra og veiðarfærum, svo að aðeins lítil dæmi séu nefnd, vefnaðargarni úr baðmull og gerviefnum, ef viðtakandi vörunnar rekur dúkaverksmiðju, og þannig mætti lengi telja. Sem sagt, það eru ekki aðeins óteljandi undanþáguheimildir í gildandi tollskrá frá 1954, heldur var að tilhlutan núv. ríkisstj. og núv. þingmeirihluta bætt riflega við þær undanþáguheimildir, án þess að þá kæmu orð um það, að verið væri að brjóta niður tollakerfi þjóðarinnar, þó að ein og ein undanþáguheimild væri veitt. Nei, sú röksemd er tæpast svaraverð.

Önnur röksemd er sú, að ríkissjóður megi ekki missa þær tekjur, sem þessi aðflutningsgjöld eru af jarðborum. Ríkisstj. sjálf hefur svarað og hrakið þá röksemd, því að hún býðst sjálf til þess að taka þennan bor og þar með, ef hún er ein eigandi, fær hún að sjálfsögðu ekki neinar greiðslur, tollagreiðslur eða aðflutningsgjöld, eins og hún ætlast til og mun fá að sjálfsögðu frá þeim aðilum, sem eru sameigendur hennar. M. ö. o.: um leið og ríkisstj. segir og stjórnarflokkarnir í öðru orðinu, að ríkissjóður verði að fá þessa peninga, þessar tekjur, þá býðst hún í hinu orðinu til þess að gerast einn eigandi að þessu með þeim afleiðingum, að hún fær engar tekjur. Að visu geri ég ráð fyrir, að ríkisstj. muni, ef hún væri einn eigandi þessa gufubors, reikna í endurgjaldi eða leigugjaldi fyrir borinn til annarra með stofnkostnaði einnig þessa tolla. En þó að hún tæki þannig frá sveitarfélögunum þessa tolla á löngum tíma, er öllum ljóst, að ef hún væri ein eigandi borsins, mundi hún ekki fá þetta fé a. m. k. að svo stöddu.

Þessari röksemd, að ríkissjóður hafi ekki efni á því og megi ekki missa þessar tolltekjur, þurfi að fá þessa peninga strax, hefur ríkisstj. sjálf svarað og hrakið það eftirminnilega.

Inn í þessar umræður hefur blandast það, að annar flm. þessa frv., hv. 1. landsk., hefur reynt eftir megni að ljá andstæðingum málsins nokkrar röksemdir til þess að vera á móti því, og í nál. minni hl. nefndarinnar er sumt af þeim röksemdum hv. flm. tekið upp. Ég verð nú að segja, að ég býst við, að það sé allt að því einsdæmi, að flm. máls sýni þau heilindi í stuðningi við það að gefa andstæðingum málsins þannig vopn í hendur.

Alpt. 1957. C. (77. löggjafarþing).

En hann um það, af hverjum heilindum hann stendur að þessu máli. Í nál. minni hl. er rætt um það, að bágborinn fjárhagur Reykjavíkur-bæjar eigi að teljast ein af röksemdunum fyrir því að lækka þessi aðflutningsgjöld. Ég vil taka það skýrt fram, að bæjarstjórn Reykjavíkur hefur einróma skorað á Alþingi og ríkisstj. að lækka þessa tolla. En það er ekki byggt á þeirri röksemd, sem hv. 1. landsk. þm. reynir að hampa hér, að fjárhagur Reykjavíkur-bæjar sé svo bágborinn. Að visu er rétt að taka það fram, að vegna aðgerða ríkisstj. á ýmsum sviðum er hjá bæjar-sjóði Reykjavíkur örðugra um handbært fé nú en ella hefði verið með venjulegum hætti, ef þessar aðgerðir ríkisstj. hefðu ekki komið til. Hitt er auðvitað fjarstæða að ætla að tala um bágborinn fjárhag bæjarsjóðs Reykjavíkur sem rök fyrir þessu máli. Bæjarsjóður Reykjavíkur á, eins og ég gat hér um við 1. umr., milli 2 og 3 tuga milljóna hjá ríkissjóði, sem ríkisstj. hefur ekki fengið til að standa skil á, og ef Alþingi neitar um lækkan eða undanþágu á þessum aðflutningsgjöldum, mun Reykjavíkur-bær að sjálf-sögðu greiða þessa tolla og aðflutningsgjöld með skuldajöfnun við ríkissjóð, þannig að sá fjár-skortur eða bágborinn fjárhagur, sem hv. 1. landsk. leyfir sér að tala hér um, er náttúrlega engin ástæða í þessu máli.

Það hafa margar leiðir verið reyndar í þessu efni, til þess að svo þurfi ekki lengur að standa, að þetta stórvirka og dýra tæki skuli haft í haldi og lokað inni nú hátt á annan mánuð. Það hefur verið reynt að fá nokkra liðkun á aðflutningsgjöldunum. Ríkisstj. hefur neitað því, og Alþingi á nú eftir að skera úr um það efni. Það hefur verið boðið fram að setja fulla tryggingu, bankatryggingu, fyrir greiðslu þessara aðflutningsgjalda, meðan beðið væri eftir úrskurði Alþingis. Frá fjmrh. er þvert nei við því að losa þetta stórvirka tæki úr því haldi, sem hann hefur það í, nema beinhardir peningar út í hönd komi til. Ég verð að segja, að þetta er í rauninni alveg einstæð framkoma af öðrum eiganda slíks stórvirks tækis, og ég ætla, að t. d. ef einhver gjöld hefðu átt að greiðast, svo að nokkru næmi, af þessu tæki, t. d. til bæjarsjóðs Rvíkur, söluskattur, sem sveitarfélögin ættu að fá, eða annað, hefði engum bæjarfulltrúa í Reykjavík dottið í hug að stöðva þetta stórvirka tæki af þeim ástæðum. Hér er alveg um einstæða óbilgirni og stirfni af hálfu hæstv. ríkisstj. að ræða. Það var henni auðvitað gersamlega útlátalaust að láta leysa borinn úr haldi, strax þegar hann kom hingað, því að ríkisstj. gat haft alveg fullar tryggingar fyrir skilvisri greiðslu á þessum aðflutningsgjöldum af hálfu Reykjavíkur-bæjar, strax þegar endanlega væri úr því skorið, hver þau aðflutningsgjöld ættu að vera.

Varðandi þær röksemdir, ef röksemdir skyldi kalla, sem bæði í nál. minni hl. greinir, málgögn stjórnarflokkanna hafa tönnlast á, hæstv. fjmrh. líka, að verið sé að brjóta niður tollakerfi landsins með þessu, má minna á það, að hæstv. núv. fjmrh. hefur sjálfur ekkert verið feiminn við það að bera fram ýmsar tillögur um lækkanir og undanþágur. Við skulum segja t. d., að fyrir nokkrum árum flutti hann sjálfur till. um að

undanþiggja t. d. vélbáta aðflutningsgjöldum. Annað skiptið ekki fyrir löngu flutti hann — var fjmrh. þá sjálfur — till. um það að endurgreiða aðflutningsgjöld af minnum, sem fluttir hefðu verið frá Kanada. Ég veit ekki, hvort hann hefur verið að gera þá sjálfur tilraun til að brjóta niður sitt eigið tollakerfi. En ég mundi nú ætla, að þeir jarðborar eða þessi nauðsynlegu tæki til hagnýtingar jarðhitans séu þó öllu þýðingarmeiri fyrir þjóðfélagið í heild heldur en till. fjmrh. fyrir nokkrum árum um að fella niður aðflutningsgjöld af minnum. Ég vænti þess, að hv. þdm. fallist á það, að sanngjarnt sé og réttmætt vegna þjóðarhagsmuna að veita heimild til að lina nokkuð á þeim háu gjöldum, sem af þessum nauðsynlegu tækjum eru nú tekin.

Frsm. minni hl. (Bernharð Stefánsson): Herra forseti. Hv. frsm. meiri hl. hefur nú gert grein fyrir því, að n. klofnaði, og á hvern hátt hún klofnaði.

Það er vitanlega hagsmunamál fyrir Reykjavíkurbæ og fyrir þjóðina, að hægt verði að hagnýta jarðhitann sem bezt, eins og hv. frsm. meiri hl. byrjaði ræðu sína á að tala um, hvilíkt hagsmunamál það væri. Ég sé ekki, að afstaða minni hl. n. gagni neitt í þá átt að hindra, að jarðborar komi til landsins og a. m. k. að þessi jarðbor, sem kominn er til landsins og hefur orðið tilefni til þess, að þetta frv. er flutt, verði notaður. Og ég sé ekki, að ríkisstj. hafi heldur gert neinar þær ráðstafanir, sem geti komið í bága við það, að þessi jarðbor verði notaður, heldur jafnvel þvert á móti, að tilboð hennar um kaupin gætu orðið til þess, að sú framkvæmd að bora eftir gufu og jarðhita með þessu tæki yrði viðtækari en annars hefði orðið.

Svo sem fyrirsjáanlegt var í upphafi, leggur meiri hl. n. til, að frv. verði samþykkt, enda eru tveir af flm. frv. í fjhn. og vitanlega skipuðu sér í þann hluta hennar, sem mælir með frv.

Hv. 1. flm. virtist nú ekki áðan vera með flm. sínum sérstaklega þakklátur fyrir hans meðmæli með frv., sem komu fram við 1. umr., en ég skildi nú þann hv. þm. allt öðruvísi en hv. 6. þm. Reykv. (GTh) gerir. Ég held, að hann hafi alls ekki verið að leggja andstæðingum málsins nein vopn í hendur, heldur þvert á móti var hans ræða til þess að sýna fram á það frá hans sjónarmiði, að það væri nauðsyn á að samþykkja þetta frv. En við tveir minnihlutamennirnir í fjhn., ég og hv. 8. landsk. þm., treystum okkur ekki til að mæla með frv. eins og það liggur fyrir, og til þess eru einkum þrjár ástæður, sem komnar eru nú fram í nál. okkar og ég þarf þess vegna ekki að fara mörgum orðum um.

Fyrsta og aðalástæða okkar er sú, að við teljum, að samþykkt frv. mundi valda óheppilegri röskun á tollakerfi landsins. Við segjum ekki, að það brjóti tollakerfi niður, heldur að það valdi óheppilegri röskun. Eins og upplýst er í nál. okkar og kom fram í ræðu hæstv. fjmrh. við 1. umr. þessa máls, eru ýmiss konar tæki mjög gagnleg í sama tollaflokki og þessir borar. Ég sé ekki ástæðu til að telja þau upp, enda hef ég ekki tæmandi yfirlit um það, en trúað gæti ég því, að ýmsum, sem þurfa á slíkum tækjum að halda, fyndist, að það

væri engu síður ástæða til þess að slaka til um tolla á þeim en á þessum jarðborum, t. d. eins og túrbínur í rafstöðvar, gufuvélar og hlutar til þeirra, vélar til niðursuðu, sútnar, lýsishreinsunar og margt fleira, frystivélar, flökunarvélar og sjálfvirk löndunartæki. Ætli það þætti ekki eins réttlátt að fella niður eða lækka aðflutningsgjöld af þessum tækjum eins og á jarðborunum, ef þetta yrði samþykkt? Hugsunarháttur fjölda manna er orðinn sá í landinu, og það vitum við, að ef einhver tilslökun er gerð eða einhver friðindi veitt, þá vilja allir, sem telja sig sambærilega við það, fá það sama. Þess vegna má nærri geta, hvaða kröfur yrðu gerðar beinlínis af þessum sökum. Og meira að segja hv. frsm. meiri hl. og aðalflm. þessa máls, það er ein hans aðalröksemd fyrir því, að samþykkja beri þetta frv., að slíkar tilslakanir hafi verið veittar áður og vegna annarra hluta. En það er nú um þessar tilslakanir að segja, að ég hef oft orðið var við það, að þær hafa valdið ýmiss konar vafningum og óánægju, og þó að slíkar undanþágur séu til í lögum nú, þá held ég, að það batnaði alls ekki við það að fjölga þeim. Það mundi ekki draga úr kröfunum við það.

Það eru líka töluvert aðrar ástæður fyrir hendi nú en oft hafa verið undanfarið. Í fyrra gekk greiðlega að afgreiða tekjuhallalaus fjárlög. Árin þar áður tvö eða þrjú var tekjuafgangur hjá ríkissjóði, en greiðsluafgangur á ríkisreikningi. En nú eru fjárlögin með 70 millj. kr. greiðsluhalla, þ. e. a. s. fjárlagafrumvarpið. Mér virðist því, að það sé sízt tími til þess nú að skerða tekjur ríkissjóðs, eins og mundi verða, ef gengið væri inn á þá braut, sem lögð er með þessu frv.

Nú er ég ekki að segja, að það mundi valda einum straumhvörfum eitt út af fyrir sig, þó að gefinn væri eftir tollur á þessum jarðbor. En það er bara það, sem á eftir kæmi, að standa þá á móti öðrum kröfum jafnréttis.

Við í minni hl. álitum, eins og ástatt er, að það sé yfirleitt ekki sanngjarnt að aflétta aðflutningsgjöldum vegna þess beinlínis, hvernig miklum hluta þeirra er varið. Það vita allir, að gengi íslenskra peninga er haldið uppi með aðflutningsgjöldum. Ef því væri hætt, mundu bæði jarðborar og annað, sem flutt er til landsins, stórhækka í verði, og yrði þá líklega ekki mikill munur á verði slíkra hluta, þó að gjöldunum væri aflétt, eins og nú er með gjöldunum. Og meðan stórfé er árlega varið til að halda niðri vöruverði og greiða stórfelldar uppbætur á útfluttar vörur, sýnist okkur ekki vera sérstaklega heppilegur tími til þess að lækka aðflutningsgjöld.

Hv. 2. flm. frv., 1. landsk. þm., talaði með frv. hér við 1. umr., en ekki á móti því, og hann talaði á þeim grundvelli, að það væri mikil nauðsyn fyrir Reykjavík að losna undan þessum gjöldum vegna þess, hvað kaupstaðurinn væri illa settur fjárhagslega. Mér skildist hann vera að mæla með frv. og beitti þessum rökum, enda hafa þessi rök oft verið borin fram, þegar ýmsir hafa verið að biðja um styrki úr ríkissjóði og önnur friðindi. En jafnvel þó að tekið væri trúanlegt það, sem hv. 2. flm. frv. hélt hér fram, sé ég ekki, að það sé nauðsyn að bæta úr vandræðum

Reykjavíkur á þennan hátt, þar sem ríkið hefur boðizt til að kaupa hlut Reykjavíkurborgar í þessu tæki og eiga þennan bor einsamalt, vitanlega með það fyrir augum að nota það svo til þess, sem það er ætlað til, bæði í þágu Reykjavíkurbæjar og annarra landsmanna.

Nú lét hv. frsm. meiri hl. orð liggja að því, að það væri kyndugt, að ríkið hefði peninga til þess að eignast þennan bor einsamalt, en mætti ekki missa aðflutningsgjöldin af honum. Við þessu er það að segja, að fyrst og fremst er fjárveiting til þess að kaupa þennan bor, og þeir peningar eru fyrir hendi, sem tvö þing hafa veitt. Og í öðru lagi er það, að eins og ég sagði rétt áðan, mundi það ekki svo miklu raska, þetta eina mál út af fyrir sig kannske, heldur miklu fremur þeir dila, sem þetta drægi á eftir sér. Þess vegna er það m. a., að við sjáum ekki ástæðu til að mæla með þessu frv. Við vildum þó ekki leggja til, að frv. yrði fellt, heldur leggjum til, að það verði afgreitt með rökstuddri dagskrá, sem prentuð er í nál. okkar á þskj. 46, sem hv. þm. hafa fyrir framan sig og ég sé því ekki ástæðu til að lesa. En í þessari till. til dagskrár eru dregnar saman í örstutt mál þær ástæður, sem til þess liggja, að við teljum ekki rétt að samþykkja frv. nú og leggjum til, að hv. d. geri þær ástæður að sínum ástæðum fyrir því að vísa málinu frá.

Hv. frsm. meiri hl. taldi, að ríkisvaldinu bæri að stuðla að þeim framkvæmdum, sem þetta mál fjallar um. Ég get fallizt á það, að ríkisvaldinu beri að stuðla að þeim framkvæmdum, eftir því sem efni standa til og það getur. Ég álit einmitt, að það geri það með því að hafa gengizt fyrir því, að þessi stórvirki bor kæmi til landsins, og ekki hvað sízt með því að bjóðast til að kaupa hlut Reykjavíkurbæjar, til þess einmitt að þetta tæki geti orðið notað í þágu alþjóðar, ekki eingöngu fyrir Reykjavík, heldur í alþjóðarþágu. Og ég verð að segja það sem mína skoðun persónulega, að um þetta stórvirka tæki, hvað sem liður minni borum, sem keyptir kynnu að verða, er það eðlilegasta fyrirkomulagið, að ríkið eigi þetta. Það þarf ekki að vera fleiri ár að bora á sama staðnum. Það er ákaflega eðlilegt, að þessi bor verði fluttur um landið og víðar leitað eftir jarðhita með honum en hér á litlu svæði. Hvernig færi svo um sams konar tæki eða tæki til sömu nota, minni og ódýrari, er dálítið annað mál, þó að einstakir staðir ættu þá þau.

Vitanlega er þessi bor nógu dýr, þó að ofan á verðið bætist ekki aðflutningsgjöld, og svo má segja um fjöldamargt. Sem betur fer, er nú mest allt af innflutningi til landsins hlutir, sem eru gagnlegir á einn eða annan hátt. En það eru greidd aðflutningsgjöld af flestu því, sem til landsins flyzt, þrátt fyrir það, af nauðsyn ríkisins til þess að fá peninga, því að ríkið er nú einu sinni komið út á þá braut, og þar held ég að enginn geti kennt verulega öðrum frekar en sjálfum sér, að það er komið inn á þá braut. En það má nærri geta, að einhvers staðar þarf að taka allt það stórfé, sem til þess þarf nú orðið að halda atvinnuvegunum á floti, sem eiginlega eru undirstaða alls ríkisbúskaparins.

Það er ákaflega einkennilegt fyrirkomulag í efnahagsmálum, sem ríkir hér á landi og hefur

rikt og smáþróast, og ekki hægt að sjá, að það geti staðið lengi, að halda þeim atvinnuvegum, sem yfirleitt skapa þjóðinni tekjur, uppi með greiðslum ýmist úr ríkissjóði eða þá útflutnings-sjóði, sem einnig verður að afla tekna til með aðflutningsgjöldum og öðru slíku. En þetta er nú einu sinni staðreynd, að svona er þetta nú í dag. Svona hefur það þróast í hálfan annan áratug eða upp undir það, fyrst núna að þess verður vart, að straumurinn er þó hægari en verið hefur og það miklu hægari en verið hefur undanfarið. Dýrtíðin vex ekki neitt nándar nærri nú um sinn eins og oft áður, en gagngerð breyting hefur ekki á þessu orðið, þannig að þjóðin hafi horfið frá þessu fyrirkomulagi, sem þó væri hægara, því að vitanlega gæti þjóðin það, ef almenn samtök í landinu væru um það, því að þetta er að taka úr öðrum vasanum og láta í hinn.

Hv. frsm. meiri hl. var að tala um það, að ef aðflutningsgjöld af þessum bor yrðu innheimt á annað borð, mundi Reykjavíkurbær greiða með skuldajöfnuði, því að bærinn ætti stórfé hjá ríkissjóði. Ég skal játa, að ég er því ekki svo kunnugur, hvort bærinn á nú stórfé hjá ríkissjóði. Það eru að visu ýmis gjöld, sem ríkið hefur skuldbundið sig til að greiða bæjar- og sveitarfélögum á sínum tíma, en ég hygg, að það sé með flest þau gjöld þannig, að það fari eftir því, hvað greiðslan gengur hart, hvað er veitt til þess á fjárlögum. Það getur vel verið, að Reykjavíkurbær eigi eitthvað hjá ríkissjóði, sem er kræft. Ef svo er, að þetta gæti jafnast með skuldajöfnuði, ef það virkilega er, þá finnst mér, að báðir mættu vel við una að nokkru leyti. Ríkið fengi þá sín réttmætu gjöld og losnaði við skuldir, og Reykjavíkurbær fengi þennan hluta skuldanna greiddan. Ég efast nú dálítið um það reyndar, að bærinn eigi beinlínis hjá ríkissjóði þetta mikla fé, þannig að það sé kræft, og þá er nú dálítið annað uppi á teningnum.

Það fer eins og fara vill um úrslit þessa frv. Líkur benda til að sjálfsögðu, að það verði samþykkt, og þá það. En ég er ekki í nokkrum vafa um, að það er óskynsamlegt að taka svona einstakt atriði út úr og setja lög um það, að þessi innflutningur skuli vera undanþeginn innflutningsgjöldum, og ég álit, að það væri miklu réttara að hafa það alveg ákveðið í tollskrá, hvaða gjöld skuli greiða af hverjum hlut, og afnema allar slíkar undanþágur, sem eru ótiltekna, heldur aðeins í heimildarformi, en till. liggur nú ekki fyrir um það.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Það voru aðeins örfá orð í tilefni af einu atriði í ræðu hv. frsm. meiri hl. En út af ræðu hans að öðru leyti er ekki ástæða til þess að segja margt, því að í henni komu ekki fram nein ný rök fyrir þessu máli, og hann gerði enga tilraun til að hnekkja þeim rökum, sem minni hl. hv. fjhn. hefur fært fyrir sínu máli. En þetta, sem kom mér til þess að segja örfá orð, var það, að nú tók hv. þm. upp á því að halda því fram, að það væri einstök óbíl-girni af fjmrh. og fjmrn. að halda bornum, eins og hann mun hafa komizt að orði.

Ég hygg, að þessum hv. þm. sé það vel ljóst, og það er auðvitað a. m. k. öllum öðrum hv. þm.

ljóst, að það ber að greiða tolla af vörum, áður en þær eru afhentar til notkunar. En hv. þm. leyfir sér að kalla það óbilgirni, að fjmrn. vill halda sér við lögin að þessu leyti og að það þarf að greiða tollinn, áður en innflutningurinn getur átt sér stað.

Mér finnst vera fáheyrt að heyra þetta af munni þingmanns. En út af þessu vil ég segja það sem mína skoðun, að mér finnst hv. þm., sem er borgarstjóri í Reykjavík, hafa sýnt í þessu máli alveg einstæðan ómyndarskap með því að gera samninga við ríkisstj. um sameign á bornum, gorta af framkvæmd sinni í því efni, eins og hann hefur gert, raupa af henni og telja til mikilsverðrar forgöngu í málefnum Reykvinga, en skorta síðan manndóm til að standa við samninginn, þegar til á að taka, hafa ekkert nema refjar í stað þess að ganga hreinlega fram og standa við þær skuldbindingar, sem hann hefur tekið að sér, og við samning, sem hann hefur gert. Og ekki nóg með það. Hann heldur málinu svo gersamlega í sjálfheldu, að hann vill ekki heldur losa sig við samninginn. Hann vill hvorki standa við samninginn né losa sig við hann. Þetta er svo einstæður ómyndarskapur, að ég sé sérstaka ástæðu til þess að benda á hann í tilefni af því, að þessi hv. þm. var að tala um, að fjmrn. héldi bornum með óbilgirni.

Frsm. meiri hl. (Gunnar Thoroddsen): Hv. frsm. minni hl. fjhn. reyndi að svara þeim röksemdum, sem ég hafði hér fram flutt, m. a. þegar ég benti á, að fjöldamargar undanþágur væru í lögum og m. a. hefði síðasta Alp. samþykkt nokkrar í viðbót. Svar hv. frsm. við þessu er þetta: Nú eru aðstæður gerbreyttar frá því í fyrra. Þá var afkoma ríkissjóðs góð. Þá hafði verið greiðsluhagnaður hjá ríkissjóði. Nú er öldin önnur. Nú leggur ríkisstj. fram fjárlagafrv. með yfir 70 millj. kr. greiðsluhalla. — Það virðist þá vera komið þannig, svo að ég noti orðalag hv. 1. landsk. þm., að það sé orðinn bágborinn fjárhagur ríkissjóðs, en ekki bæjarsjóðs, sem veldur því, að útilokað sé að fella niður aðflutningsgjöld. — Það verður ekki annað ráðið af orðum hv. frsm. minni hl. en að vegna þess, hvað illa sé komið fyrir ríkissjóði nú, þoli hann þetta ekki. En hinu hefur hv. frsm. alls ekki getað svarað, hvernig er hægt að koma heim og saman, annars vegar að ríkissjóðurinn megi ekki missa þessa peninga, þessi aðflutningsgjöld, hann þurfi að fá þau þegar í stað, og hins vegar, að ríkissjóður hafi vel efni á því að gerast einn eigandi borsins og borga hann einn.

Sú tilraun til svars, sem hv. frsm. reyndi, var það, að það væri til fé fyrir þessu, það væri veitt í fjárlögum. Þetta er alger misskilningur. Ég veit þetta stafar bara af vanþekkingu hv. þm. Í fjárlögum fyrir árið 1956 er í fyrsta skipti veitt fé til þessara hluta. Og það stendur í fjárlögum: Fyrri greiðslan af tveim 1250 þús. í gildandi fjárlögum fyrir árið í ár stendur: Til kaupa á jarðbor, síðari greiðsla af tveim, 1250 þús. Það er sem sagt 2.5 millj., sem veitt er í fjárlögum til þessara hluta. Borinn kostar alls, eins og ég gat um, yfir 11 millj. kr., þegar aðflutningsgjöld eru talin með. Þó að þeim sé sleppt, þó að ríkissjóður

ætli sér ekki að greiða sjálfu sér eða þessu fyrir-tæki aðflutningsgjöldin, þá er þó 7.5 millj., sem þarf að greiða vegna borkaupanna, en aðeins 2.5, sem hefur verið veitt í fjárlögum. Og í fjárlagafrv., sem nú liggur fyrir, er ekki einn einasti eyrir til þess. Að visu eru í fjárlögum frá 1956 og 1957 veittar nokkrar fjárhæðir sem rekstrar-kostnaður borsins, og við skulum segja, að þeim fjárhæðum hafi verið haldið eftir og eigi nú að nota það líka til að greiða stofnkostnað borsins. Samt sem áður skortir gifurlega mikið á, margar milljónir, að þessar fjárveitingar hrökkvi fyrir stofnkostnaði borsins.

Mér þykir leitt, að hv. frsm., sem ég veit að jafnan vill hafa það, sem sannara reynist, skuli hafa borið fram svo staðlausa stafi um þetta efni, en líklega hefur hann haft fjmrh. fyrir heimild.

Hæstv. fjmrh. kom hér og segir, að ég hafi enga tilraun gert til að hnekkja þeim rökum, sem fram hafa komið. Það þarf náttúrlega þó nokkur brjóstheilindi til að koma hér upp í stólinn og tala svo, þegar ég hef gert þessar röksemdir svokölluðu ýtarlega að umtalsefni og sýnt fram á, hversu gagnrök ríkisstj. gegn þessu stangast gersamlega hvað á annað og í rauninni ekki heil brú í þeim. Og hann talar um, að það sé einstæður ómyndarskapur af borgarstjóranum í Reykjavík, hvernig hann hafi hegðað sér í þessu máli, að gera samning við ríkisstj., gorta af forgöngu og skorta svo manndóm til að standa við. Ég vil aðeins minna þennan hæstv. ráðh. á það, að fyrir hans forgöngu hefur stofnkostnaður þessa bors, síðan samningurinn var gerður við hann, hækkað um nærri 2 millj. kr. En hitt finnst mér nokkuð furðulegt, þegar þessi hæstv. ráðh. leyfir sér að tala um, að af hendi Reykjavíkurbæjar sé ekkert annað en refjar í stað greiðslna, þar sem það er vitanlegt, að ár eftir ár hefur þessi hæstv. ráðherra staðið í vegi fyrir því, að bæjar- og sveitarfélög á Íslandi fengju greiðslur, sem ríkissjóður á að greiða til ýmissa framkvæmda, bæði vegna þátttöku eða hluta ríkissjóðs í skólabýggingum, í hafnarmannvirkjum, í íþróttamannvirkjum, í heilbrigðisstofnunum. Ár eftir ár hlaðast upp skuldabaggar, og ekki hefur tekizt að fá verulega bót á því þrátt fyrir ítrekaðar tilraunir á undanförnum árum, m. a. samstarfsmanna þessa hæstv. ráðh. í ríkisstj., fyrst og fremst vegna þess, að þessi hæstv. ráðh. hefur jafnan staðið í gegn. Og svo er nú komið, eins og ég lýsti hér við 1. umr., að skuldir ríkissjóðs til Reykjavíkurbæjar eins, svo að sleppt sé öðrum sveitarfélögum, eru 23 millj. kr. Svo leyfir þessi hæstv. ráðh. sér að koma og tala um refjar af hendi Reykjavíkurbæjar í þessu efni, þar sem þó er vitanlegt og sannað, að núverandi hæstv. fjmrh. er verstí skuldaþrjótur, sem setið hefur í ríkisstj. Íslands.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Hv. þm., sem síðast talaði, veit vel, að allt það, sem hann sagði hér síðast um skuldabagga ríkisins og vanskil til Reykjavíkurbæjar, er algerlega út í hött, enda má nærri geta, hvort þessi hv. þm., í jafnmiklum erfiðleikum og hann á fjárhagslega með bæinn, hefði ekki innheimt þetta fé, ef þetta væru raun-

verulegar skuldir ríkisins. Það má nærri geta, hvort hann léti þetta fé standa ár eftir ár og reyndi ekki að innheimta, ef hér væri um skuldir að ræða. Þetta er allt út í hött, og hv. þm. veit það. Hann veit, að ríkissjóður er skuldbundinn til að greiða samkv. því, sem fé er veitt á fjárlögum til þessara framkvæmda. Það væri þokkalegur vitnisburður um forstöðu hans fyrir málefnum Reykvikinga, ef hann héldi fjárhag bæjarins í fullkominni sjálfhældu, eins og hann gerir, en vanrækir að innheimta, ef hann ætti úti-standandi stórfé hjá ríkissjóði. Það væri þokkaleg lýsing á sjálfs hans forstöðu fyrir málefnum bæjarins, sem hann væri þá að gefa hér með þessum fullyrðingum, ef nokkur glóra væri í því, sem hann heldur fram. En sannleikurinn er sá, að hér er ekki um neina skuld að ræða, af þeirri einföldu ástæðu, að ríkissjóður á að leggja fram eins og fé er veitt til á fjárlögum.

Það er alveg sama, hvar að þessu er komið hjá þessum hv. þm., það er engin heil brú til í öllum þessum refjum hans. Hann segir, að síðan samningurinn var gerður um borinn, hafi verið bætt við tollana og aðflutningsgjöldin. Vitanlega verða menn að taka þeim landslögum, sem sett eru, og þeim áhrifum, sem þau landslög hafa á samninga, sem þeir hafa gert. Verða þá vitanlega allir aðilar, sem að samningunum standa, jafnt að taka á sig það, sem löggjafinn kann á að leggja, eftir að samningar eru gerðir. En ef hann er í svo miklum vandræðum með þetta mál allt saman og þessar 2 millj., sem hann talar um, að hafi verið bætt ofan á verðið á bornum með löggjöfinni frá síðasta þingi, eru honum ofvið, hvers vegna afsalar hann sér þá ekki samningnum, eins og ríkisstj. hefur stungið upp á? Hvernig stendur á því, að hann heldur þessu máli í algerri sjálfhældu og tekur ekki því boði ríkisstj., að hún standi þá ein að borkaupunum? Hvers vegna er hann með þessar refjar, sem ég kalla enn, í stað þess að gera annað hvort, borga það, sem hann á að borga, eða afsala sér samningnum og ríkið eitt eigi borinn?

Frsm. meiri hl. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Þar sem hæstv. fjmrh. talar hér um viðskipti ríkissjóðs og bæjarfélaga eins og hann hafi ekki hugmynd um, hvernig málum er hátt-að, skal ég aðeins fara um það nokkrum orðum.

Það er svo ákveðið í lögum, að um ýmsar framkvæmdir og starfsemi er verkaskipting milli ríkissjóðs og sveitarfélaganna. Varðandi t. d. skólana er það ákveðið, að sveitarfélögin greiði helming stofnkostnaðar þeirra, en ríkissjóður helming. Það er enginn fyrirvari í þessum lögum um, að ríkissjóður skuli greiða eftir því, sem fé er veitt í fjárlögum. Það er rangt hjá hæstv. ráðh. um hafnarmannvirki er ákveðið, að sveitarfélögin greiði vissan hluta, en ríkissjóður einnig sinn hluta. Í þeim lögum er að visu fyrirvari, eftir því sem fé er veitt í fjárlögum. Um sjúkrahús og heilbrigðisstofnanir er svo ákveðið, að sveitarfélögin greiði yfirleitt 3/5 af stofnkostnaði, en ríkissjóður 2/5. Um íþróttamannvirki, fimleikahús, sundlaugar og annað þess háttar er ekki ákveðið í lögum, en menntmrn. og forgöngumenn þessara mála hafa frá upphafi ákveðið, að íþrótt-

sjóður eða ríkissjóður greiði 40% af stofnkostnaði þessara mannvirkja á móti sveitarfélögunum. Hér er um verkaskiptingu að ræða, og það er auðvitað sjálfsögð krafa, að ríkissjóður standi í skilum og greiði sinn hluta af þessum stofnkostnaði jafnóðum og sveitarfélögin. Hitt eru í rauninni refjar og hrein fásinna að ætlast til þess, að bæjar- og sveitarfélög séu að leggja út stórfé fyrir ríkissjóð vegna stofnkostnaðar þessara mannvirkja og bygginga, sem þessir báðir aðilar hafa samkv. lögum tekið að sér sameiginlega.

Þannig liggja þessi mál fyrir. Í fyrsta lagi hefur hæstv. núv. fjmrh. vanrækt það og staðið á móti því, að nægar fjárveitingar fengjust í fjárlögum þessi ár, sem hann hefur verið fjmrh., síðan 1950. Hann hefur staðið gegn því, að Alb. veitti í fjárlögum nægilegt fé til þess að mæta framlögum bæjar- og sveitarfélaganna. Þar sem ekki er áskilnaður eða fyrirvari um það, að greitt skuli eftir því, sem fé er veitt í fjárlögum, hefur hann einnig staðið gegn því, að ríkissjóður greiddi sinn hluta. Og þegar verið er að ráðstafa t. d. á undanförunum árum greiðsluafgangi ríkissjóðs, þá hefur venjulega með mestu herkjum og eftirtölum tekið að fá einhvern örlitinn hluta af því til þess að greiða þessar vanskilaskuldir ríkissjóðs við bæjar- og sveitarfélögin. Þetta veit hver einasta bæjarstjórn og sveitarstjórn á Íslandi. Svo þykir mér hæstv. ráðh. bæta gráu ofan á svart, þegar hann hælist um yfir því, að bæjar- og sveitarfélögin skuli ekki stefna honum fyrir dómstólana til að standa í skilum. Ég hef tekið það fram hér áður, að um margar þessar greiðslur er ekki ákveðið í lögum, að ríkissjóður skuli alltaf greiða jafnóðum og framkvæmdum miðar áfram, þó að hlutfallið sé ákveðið í lögnum. Þess vegna er um a. m. k. sumar þessar greiðslur tilgangslausar að leita til dómstólanna til að fá hæstv. ráðh. dæmdan. En það sýnir, hversu ráðh. er forstokkaður og forhertur í syndinni, að hann ekki aðeins refjast við að greiða og stuðla að því, að veitt sé fé til greiðslna til sveitar- og bæjarfélaganna, heldur hælist hann um og reynir að ögra bæjar- og sveitarfélögunum með því, að þau hafi ekki stefnt honum fyrir dómstólana.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Það virðist nú vera útrætt um borinn, því að hv. þm. minntist ekki á hann í síðustu ræðu. En út af því, sem hann sagði um greiðslu á kostnaðarþátttöku ríkissjóðs við hin ýmsu mannvirki, þar sem hann færði allt úr lagi, sem að því lýtur, þá vita allir hv. alþm., að það hefur enginn ágreiningur verið um það áratugum saman hér á hv. Alb. og í öllum ríkisstj., sem setið hafa, að það bæri að skilja löggjöfina um framlög ríkisins til skóla-kostnaðar, til hafnarmála og til annarra slíkra mála þannig, að ríkið ætti að greiða jafnóðum og féð væri veitt til þess á fjárlögum. Og ég lýsi því hér með yfir, að flokksbræður hv. þm., sem hafa setið með mér í ríkisstj., hafa ekki haft annan skilning á þessum málum en þennan. Þeir hafa litið þannig á, að það ætti að greiða féð eftir því, sem fé væri veitt til á fjárlögum. Einnig kom nú fram hjá hv. þm. það, sem sker úr í þessu. Hann sagði, að hér væri ekki um löglega

skuldakröfu að ræða. Hann klykksti allan belginginn áðan út með því að lýsa því yfir, að hér væri ekki um löglega skuldakröfu að ræða, sem hægt væri að ganga eftir eftir venjulegum leiðum. Vegna hvers ekki? Vegna þess að málið er vaxið eins og ég upplýsti og eins og allir hv. þm. hafa lítið á áratugum saman. Ef það stæðist, að það ætti að greiða jafnóðum, hvað sem fjárveitingum líður, þá væri hér um að ræða skuldbindingar, sem fallnar væru í gjalddaga.

Varðandi það, að ég hafi staðið á móti framlögum til þessara framkvæmda, þá veit ég ekki betur en að það hafi yfirleitt verið höfuðrögsefni á hendur mér nú upp á síðkastið af hendi málgagns þessa hv. þm. og Sjálfstfl., að ég hafi gengið allt of langt í því að samþykkja ríkisútgjöld. Ég hef verið ausinn rógi dag eftir dag, viku eftir viku, mánuð eftir mánuð í málgagni þessa hv. þm. fyrir það, að ég hafi gengið allt of langt í því á undanförnum árum að taka það í mál, að svo mikið væri sett á fjárlögin og ríkisútgjöldin sett svo há sem þau hafa orðið. Samræmið er svo sem álíka hjá honum og hv. flokksbræðrum hans öðrum, sem hafa rætt það mál.

Alfreð Gíslason: Herra forseti. Hv. 6. þm. Reykv. talaði fyrir þessu frv. við 1. umr. Ég tók til máls á eftir og tók það fram þá, að ég væri í höfuðatriðum honum sammála í því, sem hann þá sagði og voru rök fyrir því, að þetta frv. hlyti samþykki hér á Alþingi. En ég bætti dálitlu við, þ. e. a. s. ég brá upp annarri hlið á þessu máli í því skyni að styrkja og styðja aðstöðu þeirra, sem berjast fyrir málinu hér á Alþingi.

Fyrir þetta virðist hv. 6. þm. Reykv. kunna mér litlar þakkir. Hann virðist vera mér mjög ósammála í því, sem ég flutti málinu til stuðnings. En skyldi það nú vera svo í raun og veru, þegar betur er að gáð? A. m. k. viðurkenndi hann í sinni fyrstu ræðu nú í dag, að bæjarsjóður Reykjavíkur ætti í nokkrum erfiðleikum um greiðslur nú um stundarsakir. En nægir þetta ekki til þess að bera það fram sem ástæðu, sem rök í málinu, að Reykjavíkurber á um stundarsakir í greiðsluörðugleikum? Ég sagði þetta einnig í minni ræðu við 1. umr. málsins, en ég gat þess líka, að ég væri hræddur um, að þessir greiðsluörðugleikar bæjarsjóðs væru meira en stundarfyrirbrigði.

Af þessu ræð ég það, að hv. 6. þm. Reykv. muni mér ekki mjög svo ósammála um það, að hið háa Alp. komi hér til stuðnings bæjarfélaginu einmitt einnig af þessum ástæðum. Þess vegna dró ég þessa hlið fram við 1. umr., því að ég taldi, að það mundi styðja málið, en ekki spilla fyrir því í augum hv. þdm. Það er nefnilega engin nýlunda, að sveitarfélög leiti til Alp. um aðstoð í ýmsu formi. Ég fyrir mitt leyti tel það sjálfsagt, að þegar sveitarfélag þannig leitar til Alp., þá sé rétt að athuga slíkt mál gaumgæfilega og með velvild og helzt ef unnt er að verða við beiðinni um aðstoð. Það er máské óvenjulegt, að höfuðborgin þurfi að leita til hins háa Alp. um slíka aðstoð. En ef það kemur fyrir, þá ber hv. alþm. að taka það líka til greina og athuga með sömu velvild og um hvert annað sveitarfélag væri að ræða.

Ég vil því enn og aftur mælast til þess við hv.

þdm., að þeir athugi málið vel áður en þeir greiða atkvæði á móti frv., og að þeir einmitt taki þessa hlið málsins með í sínu fullnaðarmati.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 14., 15., 16. og 17. fundi í Ed., 31. okt., 1., 4. og 5. nóv., var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, en á fundinum 4. nóv. mælti

Jón Kjartansson: Herra forseti. Ég get ekki skilið, hvað liggur á að afgreiða þetta í dag, þar sem vitað er, að Sjálfstfl. allur er fjarverandi. Það er tilviljun, að ég er hér staddur; ég fer út núna með leyfi hæstv. forseta til þess að vera við jarðarför. Ég get ekki ímyndað mér, að það sé neitt til бага, þó að málið frestist til morguns, þegar þannig stendur á.

Forseti (BSt): Þegar þetta mál var til 1. umr., var lögð áherzla á það af aðalfm. málsins og sömuleiðis hæstv. fjmrh., að málinu yrði hraðað, og sú n., sem fékk það til meðferðar, skilaði nál. strax daginn eftir, að því var til hennar vísað. Þetta er í þriðja sinn, sem málið er hér á dagskrá til atkvgr., og er því auðvitað mjög erfið að verða við þessum tilmælum. En ég tel það nú samt rétt, þar sem, eins og hv. þm. sagði, það má heita, að allur Sjálfstfl. sé fjarverandi, eins og tilkynnt hefur verið í Sp., að verða við þeim tilmælum í þetta sinn, en þannig getur það ekki gengið öllu lengur.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Þegar þetta mál átti að koma til atkvæða síðast, var beðið um frestun á því. Við henni varð herra forseti með þeim orðum, að því yrði frestað í þetta sinn, en það yrði þá gengið til atkvæða um það á mánudag, þá yrði það á dagskrá og þá yrði gengið til atkvæða um það. Mér þykir mjög leiðinlegt, ef hann stendur ekki við sin orð, og sé enga ástæðu til þess að geta látið flutningsmenn málsins leika sér að því að reyna að tefja, að borinn komist í vinnu, með því að segja, að það hafi staðið á afgreiðslu þessa máls á Alþingi.

Forseti (BSt): Þetta er alveg rétt, sem hv. 1. þm. N-M. segir, að ég sagði á síðasta fundi, að málið yrði tekið til atkvgr. á þessum fundi. En ég tel það ekki nein brigmæli af mér, þó að ég, eins og hann orðaði það, standi ekki við það, því að ég gat ekki séð það fyrir, að jafnmargir þm. yrðu fjarstaddir. (PZ: Þeir hafa séð það fyrir, — jarðarförin var ákveðin löngu áður.) Það kann að vera, en það barst engin tilkynning til mín um þá jarðarför, og ég vissi ekkert um hana þá. Sá maður, sem verið er að jarða, var starfsmaður Sjálfstfl., og mér finnst það eðlilegt, að flokksmenn vilji fylgja honum til grafar.

Í þetta sinn, en ekki oft, er þá málið tekið út af dagskrá af þessum ástæðum, verður ekki tekið oft út af dagskrá vegna beiðni. (Gripið fram í.) Ég sagði: ekki af þessum ástæðum, þó að beðið sé um það þannig. Mér finnst það ekki beinlínis skróp, þegar sótt er um leyfi að vera fjarverandi og forseti sameinaðs þings hefur veitt það, eins og hann tilkynnti á fundi rétt áðan. Það eru að

ganga veikindi í bænum, smitandi veikindi. Það er vel hugsanlegt, að svo margir verði veikir næst, þegar á að taka þetta mál til atkvgr., að ég telji rétt að taka það enn út af dagskrá. En að öllu forfallalaus verða greidd atkv. um það á morgun.

Á fundinum 5. nóv. mælti

forseti (BSt): Viðvíkjandi 2. dagskrármálinu er það að segja, að það hefur nokkrum sinnum verið tekið af dagskrá, t. d. á föstudaginn var samkv. beiðni hv. 1. flm. frv., sökum þess að hann taldi, að einn þm. d. væri veikur, og í gær sökum þess, að Sjálfstæðisflokksmenn vildu vera við jarðarför, og oftast hefur það verið tekið af dagskrá, sem ég man nú ekki nákvæmlega orsakir til. Þar sem þetta hefur gengið svo og ekki þykir fært að taka þetta mál til atkvgr., ef menn vantar í d., þá er það tekið af dagskrá og verður ekki tekið á dagskrá, nema líkur bendi til, að d. sé fullskipuð. Og tel ég það á ábyrgð flutningsmanna, að svo dregst. (GTh: Má ég fá skýringu á síðustu orðum hæstv. forseta, að það sé á ábyrgð flutningsmanna, að deildin sé fullskipuð. Hvað á forseti við með því?) Ég sagði það ekki. Ég sagði, að það væri á ábyrgð flutningsmanna, að málið dregst, þar sem auðvelt hefði verið að greiða atkv. um það bæði á föstudaginn og í gær.

Frsm. meiri hl. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Ég skal ekki gera athugasemdir við það, þó að forseti taki málið af dagskrá nú. En hitt finnst mér algerlega tilefnislaust af hæstv. forseta, að vera með þessi hnýfilyrði, sem ég vil segja svo, í garð flutningsmanna. Á föstudaginn var óskaði ég þess, að málið væri tekið af dagskrá, vegna þess að tvo þm. Sjálfstfl. vantaði. Í gær var svo ástatt, að þm. Sjálfstfl. þurftu að vera við útför. Aðrar óskir hafa ekki komið fram af hálfu flutningsmanna eða þingmanna Sjálfstfl. um frestun á málinu. Yfirlýsing forseta var nú á þá lund, að það yrði ekki tekið á dagskrá næst, fyrr en líkur væru til, að deildin væri fullskipuð, og er það á ábyrgð flutningsmanna, orðaði hæstv. forseti. Ég óskaði skýringar á þessu, og ég óska þess, að málið verði sem allra fyrst tekið til afgreiðslu. Það hefur oft komið fyrir, að vegna fjarveru sé mál tekið af dagskrá og atkvgr. ekki látin fara fram, án þess að því þyrfti að fylgja einhver skætingur frá þingmönnum eða hæstv. forseta, og ég vil frábiðja mér slíkt.

Forseti (BSt): Það, sem ég sagði, ber ekki að skoða sem nokkurn skæting, heldur er hitt staðreynd, að málið hefur tvisvar verið tekið af dagskrá af völdum hv. 1. flm. frv., sökum þess að deildin var ekki fullskipuð, og á föstudaginn nefndi hann aðeins einn þm., sem væri fjarstaddur sökum lasleika, hv. þm. N-Ísf. (GTh: Það voru 2 þm. Sjálfstfl. fjarstaddir.) Það var vítað, að hv. þm. Vestm. var fjarstaddur sökum dvalar utanlands, og slíkt er ekki hægt að taka til greina, vegna þess að þeir menn, sem fara utan, á meðan þingið stendur, og ekki hafa varamenn, afsala sér, á meðan þeir eru utanlands, öllum rétti til þátttöku í þingmálum, og það er ekki hægt að

taka til greina. Á föstudaginn var það tekið af dagskrá vegna þess, samkvæmt ósk hv. 1. flm., að einn þm. var fjarstaddur sökum lasleika. Nú er það vítað, að tveir þm. eru fjarstaddir sökum lasleika. Eins og ég hef áður bent á, mundu verða vandkvæði með þetta mál, ef ætti að taka tillit til slíks, og ég benti á það á föstudaginn, að eins og menn vita, þá er að ganga smitandi veiki í bænum, sem margir leggjast í, og m. a. eru þingmenn farnir að leggjast í þeirri veiki, og ég sé ekki, að það eigi að taka þetta tillit með einn frekar en annan, ekki frekar hv. þm. N-Ísf. en aðra, t. d. hv. þm. S-Þ. og hv. 4. landsk. þm. Þess vegna er það, að ég mun ekki taka málið á dagskrá, fyrr en líkur eru til, að d. geti verið fullskipuð. Vitanlega getur alltaf komið eitthvað það fyrir, frá því að dagskrá er ákveðin og þar til fundur er settur, að einhver sé forfallaður, en ég mun ekki taka það á dagskrá, fyrr en líkur eru til, að d. sé fullskipuð, og tel það alveg í samræmi við það, sem gert hefur verið undanfarið. Eru þetta ekki neinar slettur til eins eða neins. Þetta er bara staðreynd. Svona hefur það verið, og svona verður það, úr því að það hefur verið undanfarið.

Frsm. meiri hl. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Að sjálfsögðu hef ég ekkert við það að athuga, að máli sé frestað vegna fjarveru eða veikinda þingmanna. Ég er því alveg sammála og tel eðlilegt, að atkvgr. fari ekki fram nú. Það er hitt, sem ég mótmæli, að forseti hafði hér þau ummæli, að dráttur málsins, dráttur atkvgr. væri á ábyrgð flm. Það eru þau ummæli, sem eru gersamlega ástæðulaus og ég mótmæli.

Forseti (BSt): Þessi ummæli eru alls ekki ástæðulaus, því að sannleikurinn er sá, að hv. þingmenn Sjálfstfl. gátu verið við atkvgr. í gær og verið við jarðarförina einnig, en þótti það óviðkunnannlegt að koma á fund klæddir á þann hátt, sem þeir hefðu þá orðið að gera. Jarðarförin byrjaði kl. 2, en fundur í Ed. byrjaði kl. hálf tvö. Ég tek því ekkert aftur af því, sem ég hef sagt um það.

Á 27. fundi í Ed., 26. nóv., var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 46 samþ. með 9:8 atkv.

2. Siglingalög.

Á 29. fundi í Sp., 21. febr., var útbýtt frá Ed.: Frv. til l. um breyt. á siglingalögum, nr 56 frá 30. nóv. 1914 [126. mál] (þmfrv., A. 251).

Á 56. fundi í Ed., 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Eggert Þorsteinsson): Herra forseti. Frv. það, sem ég hef leyft mér að flytja hér fyrir hönd stjórnar Sjómannafélags Reykjavíkur á

þskj. 251, er hvorki stórt né mikið að sniðum, enda — eins og í lok grg. þess segir — aðeins um nauðsynlega leiðréttingu að ræða. Það, sem er höfuðatriði frv., er nánast það, að það er ætlað til þess, að aukinn hluti björgunarlauna fari nú til skipshafnar, og er nánast um það að breyta þeim skiptareglum, sem þar hafa gilt frá fornu fari. Það þykir nú eðlilegt og rétt af þeim, sem hlut eiga að máli, að þessi hlutur hinna starfandi sjómanna verði nokkuð hækkaður frá því, sem áður hefur verið, og miðar frv. að því, að 40% fari nú til skipshafnar í stað 33½% áður.

Því er ekki að leyna, að nokkuð er hlutur skipstjóra rýrður með samþykkt þessa frv. frá því, sem áður var, eða því, sem nú er í gildandi lögum. Þess ber þó að gæta, að hér er gerð tilraun til þess að leiðrétta þann misskilning, sem verið hefur í lögnum, kannske hefur átt við á þeim tíma, er lögín voru upphaflega sett, að miða við kaup skipshafnar, þ. e. a. s. fastakaupið eða þá tryggingu, sem sjómönnum er tryggð í hinum einstöku tilfellum. Í þess stað á nú að miða við tekjur manna næsta mánuð á undan, og mun það nokkuð bæta úr því, sem frv. rýrir að öðru leyti hlut skipstjórans.

Eftir gildandi l. hefur skipstjóri helming þess hluta, sem til skipshafnarinnar gengur, og síðan aftur sinn hluta miðað við kaup af því, sem endanlega skiptist á milli skipshafnarinnar í heild. Með frv. þessu er lagt til, að hlutur skipstjóra verði einungis miðaður við tekjur hans, eins og áður sagði, næsta mánuð á undan, eins og annarra skipverja.

Ég tel, að með þessum orðum sé ljóst, hvað frv. felur í sér, og þurfi á þessu stigi ekki frekari framsögu við. Það er, eins og ég sagði í upphafi, ekki um neina byltingu að ræða á gildandi lögum, heldur aðeins um það, sem gæti heyrt undir nauðsynlega leiðréttingu.

Ég vildi svo að lokum óska þess, að málinu yrði að lokinni þessari umr. vísað til hæstv. sjútnv.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 11 shl. atkv. og til sjútnv. með 12 shl. atkv.

Á 81. fundi í Ed., 18. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 251, n. 378 og 396).

Frsm. meiri hl. (Eggert Þorsteinsson): Herra forseti. N. hefur rætt þetta mál á nokkrum fundum sínum, og eftir að hafa leitað umsagna allmargra hlutaðeigandi aðila, sem hugsanlegt var að gætu átt hér hlut að máli, þ. e. a. s. viðkomandi stéttarféлага, skipafélaga o. s. frv., varð að lokum einróma samþykkt nefndarinnar að flytja þá rökstuddu dagskrá, sem á þskj. 396 er. Vil ég að ósk hv. þm. Seyðf. koma því hér með á framfæri, að hann tekur aftur minnihlutanál. á þskj. 378 og mun fylgja því meirihlutaáliti, sem útbýtt hefur verið nú á þskj. 396.

Það kom m. a. fram í umsögnum þessara aðila, að hér er um allviðkvæmt mál að ræða og af þeim sökum einum væri rétt, að það hlyti frekari umr. eða viðræður milli þeirra aðila, sem hér eiga hlut að máli, auk þess sem það kom fram

í umr. í n., að þeir möguleikar, sem nú virðast fram undan hjá íslenskum þjóðinni um að stækka sín friðunartakmörk um fiskveiðilandhelgi, kunni að geta orkað til breyttra aðstæðna hvað við kemur björgunum eða starfsemi björgunarskipa. Af þessum ástæðum öllum þykir n. eðlilegt og rétt að afgreiða málið ekki nú, en afgr. það með hinni velviljuðu rökstuddu dagskrá, sem á þskj. 396 er, og eins og ég áðan sagði, er nefndin öll einróma. Þó að út hafi komið tvö nál., þá er nefndin nú einhuga um þá rökstuddu dagskrá, sem á þskj. 396 er, og þm. Seyðf. hefur ákveðið að draga sitt nál. á þskj. 378 til baka.

ATKVGR.

Till. á þskj. 378 um að vísa málinu til ríkisstj. tekin aftur.

Rökst. dagskrá á þskj. 396 samþ. með 14 shl. atkv.

3. Dýralæknar (frv. PÞ).

Á 26. fundi í Sp., 12. febr., var útbýtt frá Nd.: Frv. til l. um breyt. á l. nr 19/1955, um breyt. á l. nr. 124/1947, um dýralækna [120. mál] (þmfrv., A. 236).

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. Það kemur ávallt betur og betur í ljós, að þjónusta sú, er dýralæknar veita, er bændastétt landsins mjög mikils virði. Á síðari árum hafa verið gerðar miklar kynbætur búfjár, og fer þar saman áhugi bændastéttarinnar, hvatning af hálfu ráðunauta í landbúnaðarmálum og nokkur fjárhagslegur stuðningur, sem veittur er til þess skv. lögum um búfjárrækt. En eftir því sem bændur kosta meira kapps um að kynbæta búfé sitt, svo að hver einstaklingur skili sem bestum arði, eftir því er nauðsynlegra, að dýralæknar veiti þá þjónustu, sem þeim er ætlað og þeir geta veitt.

Skv. lögum eru nú 12 dýralæknaumdæmi í landinu. Sum þeirra ná yfir eina sýslu, en önnur yfir stærra landssvæði. Það dýralæknaumdæmi, sem er stærst, er Austurlandsumdæmi, sem nær yfir landssvæðið frá Langanesi að Skeiðarársandi. Það er augljóst, að þetta er svo stórt landssvæði og torvelt yfirferðar, að einum dýralækni er það um megn að veita fullnægjandi þjónustu á öllu þessu svæði.

Dýralæknir á Austurlandi hefur aðsetur á Egilsstöðum. Þaðan er mjög löng leið, eða um 200 km, til Hornafjarðar, og að vetrarlagi er sú leið illfær eða ófær bifreiðum. Reynslan hefur því orðið sú, að Austur-Skaftfellingar eru nær útilokaðir frá því að njóta þjónustu dýralæknis. Það hefur því fyrir nokkru vaknað áhugi á því meðal bændna í héraðinu, að stofnað yrði nýtt dýralæknisumdæmi, Hornafjarðarumdæmi, á þann hátt að umdæmi Austurlands yrði skipt í tvennt. Hafa fulltrúafundir bændna í Austur-Skaftafellssýslu gert itrekaðar samþykktir í þessa átt.

Þetta frv. er flutt í því skyni að verða við óskum héraðsbúa um það, að hv. Alþ. taki þetta mál til meðferðar. Það er efni frv., að lagt er til, að dýralæknaumdæmi Austurlands verði skipt þannig, að dýralæknirinn á Egilsstöðum veiti þjónustu í Norður-Múlasýslu, Seyðisfirði, Neskaupstað og nyrðri hluta Suður-Múlasýslu, að Berufirði, en stofnað verði nýtt dýralæknaumdæmi, Hornafjarðarumdæmi, og starfssvið þess dýralæknis verði frá Skeiðarársandi að Berufirði.

Ég legg til, að þessu frv. verði vísað til hv. landbn., þegar þessari umr. lýkur.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til landbn. með 18 shlj. atkv.

Á 82. fundi í Nd., 22. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 236, n. 418).

Frsm. (Ásgeir Bjarnason): Herra forseti. Samkvæmt gildandi lögum um dýralækna er gert ráð fyrir, að þeir skuli vera alls tólf. Starfandi eru nú dýralæknar í ellefu af dýralæknisumdæmunum. Enn þá vantar því dýralækni í eitt af þessum umdæmum, þ. e. Vestfjarðumdæmi. Við dýralæknisnám erlendis eru nokkrir, og er von til þess, að einn komi á næsta vetri og nokkrir á næstu árum.

Með fjölgandi búfé og aukinni framleiðslugetu þess hefur það sýnt sig, að meiri þörf er á nákvæmni í fóðrun og meðferð allri en áður var. Verkefni dýralækna hefur því vaxið ört hin síðari ár, ekki sízt í þeim héruðum, sem hafa marga nautgripi og þar af leiðandi mikla mjólkurframleiðslu.

Það liggur ljóst fyrir, að umdæmi dýralæknis á Austurlandi, sem nær yfir Múlasýslur báðar, Seyðisfjörð, Neskaupstað og Austur-Skaftafellssýslu, er það stórt og erfitt yfirferðar, að það er ekki hægt að veita jafngóða þjónustu alls staðar innan þess. Það mælir því margt með því að skipta Austurlandsumdæmi á þann hátt, sem gert er ráð fyrir í því frv., sem hér um ræðir, enda er eini staðurinn, þar sem um mjólkursölu og mjólkurbúsrekstur er að ræða, í Hornafjarðarumdæmi. Það mælir því margt með því, að þar sé staðsettur læknir í nágrenni.

Yfirdýralæknir fékk frv. þetta til umsagnar og mælti með því, að Austurlandsumdæmi yrði skipt, en á annan hátt en þann, sem frv. gerir ráð fyrir, og þar lagði yfirdýralæknir til grundvallar búpeningsfjöldann, og er það út af fyrir sig sanngjarn sjónarmið. En eftir að n. hafði athugað landfræðilega staðhætti Austurlandsumdæmis, komst hún að raun um, að bezt not yrðu að dýralæknum með þeirri skiptingu, sem frv. sjálf gerir ráð fyrir, og leggur því n. til, að það verði samþ. óbreytt.

Ég vil geta þess, að hv. 6. landsk. þm. mun gera grein fyrir afstöðu sinni til málsins. En ég vænti þess, að hv. þm. samþ. frv. eins og það liggur fyrir þinginu.

Gunnar Jóhannsson: Herra forseti. Í sambandi við nál. á þskj. 418 er þess getið, að ég hafi sérstöðu í málinu. — Eins og þeim málum, sem Alþ. 1957. C. (77. löggjafarþing).

hér um ræðir, er nú háttað, hefur ekki tekizt að fá fulllærða dýralækna í öll þau dýralæknishéruð, sem ákveðin eru lögum samkvæmt. Á meðan ástandið er þannig, sé ég ekki neina sérstaka ástæðu til þess að fjölga dýralæknishéruðum, enda tel ég ekki miklar líkur fyrir því, að í jafnfámennt hérað og Austur-Skaftafellssýsla er fáiast á næstunni dýralæknir.

Af ofangreidum ástæðum get ég ekki mælt með frv. og mæli því gegn því.

Páll Þorsteinsson: Herra forseti. Ég kvaddi mér hljóðs aðallega til að þakka hv. landbn. fyrir góða afgreiðslu á þessu máli. Með afgreiðslu n. á málinu er viðurkenning hennar fengin fyrir því, að full samgirni mæli með því að skipta dýralæknisumdæmi Austurlands.

En út af þeirri sérstöðu, sem hv. 6. landsk. þm. lýsti, vil ég ítreka það, sem fram kom hjá frsm. hv. landbn., að nú er einungis eitt dýralæknisumdæmi óveitt, og þegar eru nokkrir ungrir menn við dýralæknánám erlendis, sem vænta má að komi til starfa hér á landi innan skamms.

Hv. 6. landsk. dró það einnig fram sem rök fyrir sinni sérstöðu, að Austur-Skaftafellssýsla væri svo fámenn, að litlar líkur væru til þess, að þangað fengist dýralæknir, þó að þetta frv. yrði samþ. Út af því vil ég benda á, að samkvæmt frv. eiga tveir syðstu hreppar Suður-Múlasýslu að vera í dýralæknaumdæmi Hornafjarðar, og enn fremur má benda á það til samanburðar, að hérað eins og t. d. Dalasýsla mun ekki vera miklum mun fjölmennara en það hérað verður, sem stofnað verður samkvæmt frv., sem hér liggur fyrir.

Ég vil því eindregið vænta þess, að hv. þdm. fallist á sjónarmið meiri hl. landbn. og samþykki þetta frv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 16:4 atkv.
 2. gr. samþ. með 17:4 atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Fr. vísar til 3. umr. með 18:4 atkv.

Á 83. fundi í Nd., 25. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 85. fundi í Nd., 29. apríl, var frv. aftur tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 86. fundi í Nd., 2. maí, var fram haldið 3. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 16:3 atkv. og afgr. til Ed.

Á 87. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði horizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 88. fundi í Ed., 5. maí, var frv. tekið til 1. umr. Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til landbn. með 10 shlj. atkv.

Á 98. fundi í Ed., 16. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 236, n. 516, 470, 471).

Frsm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Þetta frv. er komið hingað til d. frá Nd., og eins og það kom hingað, fór það fram á, að bætt væri einum dýralækni við tölu þjónandi dýralækna í landinu og honum ætluð Austur-Skaftafellssýsla og partur syðst af Suður-Múlasýslu.

Við athugun á þeim dýralæknum, sem starfandi eru, og hvernig landinu er skipt á milli þeirra í ákveðin dýralæknisumdæmi, kom mjög greinilega í ljós, að stóru svæðin á landinu liggja svo afskekkt og svo langt frá dýralæknum, bæði vegna vegalengda og samgangna, að þeir hafa dýralæknis mjög litil not. Það hlýtur því að koma að því fyrr eða síðar, að fjölga þurfi dýralæknum allverulega, og undir meðferð málsins komu fram hér í hv. d. frá tveimur alþm., er hér sitja, hv. þm. Barð. og hv. þm. V-Sk., till. um tvö ný dýralæknisembætti. Það lágu þannig fyrir nefndinni umsóknir um þrjú ný dýralæknisembætti í raun og veru, þó að ekki væri nema eitt í frv. sjálfu.

Nú er það svo, að það er nokkuð margt, sem þarf að taka tillit til, þegar ákveða á, hve margir dýralæknar eru í landinu og hve stór umdæmi hver þeirra hafi. Það var sú tíð, að enginn dýralæknir var í landinu, svo var hann einn um margra ára skeið, síðan tveir o. s. frv., smáfjölgandi.

Það, sem þarna kemur einkum til greina, er í fyrsta lagi þetta, að því meira sem skepnan er notuð, því meiri afkasta sem krafist er af henni, því meiri hætta er á, að hún veikist af ýmsum sjúkdómum og því meiri þörf verður fyrir dýralækni. Þetta hefur verið að smábreytast hér á landi og dálítið misjafnt um landið. Fyrir aldarfjórðungi var meðalkýrnytin á landinu ekki nema líðugt 2000 lítrar, nú er hún komin á fjórða þús. lítra, og nú eru komnar sveitir, sem eru komnar yfir 4000 lítra eftir meðalkúna, og þeim kúm er miklu hættara við misfellum en hinum.

Meðalafrakstur eftir kind á fódri var milli 10 og 11 kg af kjöti fyrir 25 árum, en er núna kominn upp í kringum 15 eftir hverja fódraða kind. Af-
raksturinn hefur aukizt í landinu sem heild, og þar með er meiri hætta á ýmiss konar sjúkdómum í sauðfénu.

Þetta er ákaflega misjafnt eftir landshlutum, og það er líka misjafnt eftir einstökum bæjum. Ég var seinast á laugardagskvöldið var að fara yfir einn hrepp á landinu, og þar munaði fullum helmingi, sem sá bóndinn, sem hafði mestan arð af sínu fé á kind, hafði umfram þann, sem hafði hann minnstan, og ég hef séð hann enn meiri innan sama hrepps. Og þegar ég ber saman hreppana á sama hátt, kemur sams konar munur í ljós. Það eru til hreppar, þar sem sauðféð er aðalbústofninn, sem hafa yfir 20 og allt upp í 22 kg af kjöti eftir hverja kind, sem þeir hafa á fódri, og svo eru til aðrir, sem ekki ná 10 kg eftir kindina.

Þetta gerir það að verkum, að þörfin fyrir dýralækna er þegar af þessari ástæðu misjöfn um landið, og til þessa þarf vitanlega að taka tillit, þegar maður ætlar dýralæknunum ákveðinn stað. Það á að taka tillit til, hvað mikið menn halda að liggi fyrir af starfi í hverju einstöku héraði.

Samhliða verður þó náttúrulega að taka tillit til þess, hvernig er að fara um héraðið og hve skepnumargt það er.

Eftir því sem meðferðin á fénu batnar, verður þörfin á dýralæknum þess vegna meiri. Menn leggja meira kapp á að fá læknað það, sem að er hverri skepnu, sem von er á að gefi mikinn arð, heldur en þeirri skepnu, sem er ekki von á að gefi nema lítinn arð. Bóndi t. d. í fyrsta vestur í Strandasýslu, sem missti — af því að hann náði ekki í dýralækni — 14 ær, sem voru með 27 lömb innan í sér, og sá hreppur er venjulega með yfir 20 kg af kjöti eftir kindina, hann mundi hafa viljað borga þó nokkuð fyrir að ná í dýralækni þar. En hefði hann verið í öðrum hreppum, þar sem ekki er einu sinni lamb innan í hverri á og ekki nema 9—10 kg eftir kindina af kjöti, þá hefði hann ekki viljað offra miklu í að ná í dýralækni til þess að bjarga ánum.

Þetta er svo misjafnt, og það verður að rannsaka það, og meta, hve mikil þörf er að mæta þeim óskum bændanna, sem almennar eru um land allt, að fjölga dýralæknunum, búa til ný dýralæknisumdæmi. Því ákvað nefndin að vísa þessu máli frá með rökstuddri dagskrá, og hún gerði það líka með tilliti til þess, að eins og málið liggur núna, útskrifast enginn nýr dýralæknir á þessu ári, en eitt dýralæknisumdæmi er þegar laust til í landinu, sem ekki fæst maður í. En það eru 6 menn við nám, sem koma smám saman, 3 af þeim komnir svo langt, að það er nokkurn veginn vissa fyrir því, að þeir klári sitt nám; hinir tiltölulega nýlega byrjaðir, og það heldast nú sumir þar úr lestinni, hafa gert og gera, eins og t. d. Jóhann Sigurjónsson skáld á sínum tíma, Eggert Briem frá Viðey o. fl., o. fl., sem hafa byrjað á dýralæknisnámi og hætta svo við það. Þess vegna veit maður ekki, hvað við fáum marga dýralækna núna á næstunni, en við teljum víst, að þeir komi a. m. k. á næstu tveimur, þremur árunum, þegar maður telur árið í ár með.

Við leggjum þess vegna til, að frv. verði afgr. með rökstuddri dagskrá til ríkisstj. Og í trausti þess, að ríkisstj. láti athuga gaumgæfilega þörf bænda fyrir fleiri dýralækna en nú eru og hvernig landinu skuli skipt í umdæmi með það fyrir augum, að þessari þörf bænda verði sem best fullnægt, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.

Við ætlumst sem sagt til þess, að ríkisstj. láti einhverja, yfirdýralækninn eða einhverja, kynna sér þetta sem allra best og rannsaka þetta aftur, og við vonum, að þær till. verði tilbúnar um sama leyti og fyrstu mennirnir verða tilbúnir til þess að taka stöðu í nýjum dýralæknisumdæmum.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 516 samþ. með 12 shlj. atkv.

4. Útsvör (frv. KK og SE).

Á 79. fundi í Ed., 17. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 66 12. apríl 1945, um útsvör [175. mál] (þmfrv., A. 403).

Á 82. fundi í Ed., 21. apríl, var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 10 hlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Lögum um útsvör hefur lítið verið breytt síðan 1945, og mörg ákvæði þeirra eru vitanlega miklu eldri og sum orðin mjög gömul. Hins vegar hafa margs konar breytingar orðið í þjóðlífinu síðan 1945 og ekki að undra, þótt til sé í lögunum ákvæði, sem breytingar þurfi með.

Þetta fyrirferðarlitla frv., sem við hv. þm. Barð. leyfum okkur að flytja til breytinga á lögunum, er við ákvæðin um, hvar leggja skal á gjaldþegn útsvar og hvaða sveit fái útsvar hans. Þær breytingar eru aðallega miðaðar við það að ráða bót á annmarka, sem þarna er á löggjöfinni og veldur miklum árekstrum, ekki aðeins milli gjaldenda og sveitarstjórnar, heldur milli sveitarstjórnna, og veitist þar ýmsum betur í átökum og alls ekki alltaf eftir málstað, eins og vera bæri, heldur sigrar sá oft, sem er aðgangsharðastur og stendur bezt að vígi til að beita skjótfengnum úrskurðum og lögtaksaðföllum, af því að lagaákvæðin, sem nú gilda, eru svo óskýr.

III. kafli útsvarslaganna er með fyrirsögninni: „Hvar leggja skal á gjaldþegn hvern og hvaða sveit fær útsvar hans.“ Þegar landsþing Sambands ísl. sveitarfélaga var síðast haldið, leitaðist formaður þess við að fá lögfræðing til að flytja erindi fyrir landsþingið og svara til hlitar í því erindi spurningunum: hvar skal útsvar á lagt og hvar goldið? En allir, sem leitað var til, færðust undan því að gera þetta, af því að lögin væru ekki nægilega skýr um þessi atriði, m. ö. o. óskýranleg að því er snertir þessi mikilsverðu atriði.

Ég get um þetta af því, að það er vottur þess, að þarna er breytinga þörf, hvort sem okkur flm. þessa frv. hefur tekizt með frv. eða ekki að finna heppilegustu úrbótina.

1. gr. III. kaflans er 8. gr. laganna. Hún hefst á þessa leið: „Þar skal leggja útsvar á gjaldþegn, sem hann hafði heimilisfang vitanlega eða samkvæmt manntali næst á undan niðurfjöfnun.“ Útsvarsskyldan er eftir orðanna hljóðan þar, sem maður á heimili vitanlega eða samkvæmt manntali næst á undan niðurfjöfnun.

Þetta „vitanlega eða samkv. manntali“ hefur verið teygð og togað, enda reynzt teygjanlegt eins og hrátt skinn.

Árið 1945, þegar Alþingi athugaði lögin seinast í heild, var ekki búið að koma jafngóðri skipan á aðsetursskráningu fólks og nú er. Umrædd ákvæði urðu þá óhjákvæmilega að vera rúm. Skráningin var svo ófullnægjandi.

Lögin um þjóðskrá og almannaskráningu, sem sett voru 1956, skapa nú aftur á móti skilyrði til að eyða hráskinnaleiknum um heimilisfang. Nú geta niðurfjöfnunarnefndir útsvara fengið hjá

þjóðskránni með stuttum fyrirvara ábyggilegar upplýsingar um aðsetur og lögheimili. Nú er hægt að byggja lagaákvæði um útsvarsskyldu á því, að þessar upplýsingar geti verið fyrir hendi, og þarf ekki að nota teygjanlegt orðalag til þess að ná yfir það eins og 1945.

Í frv., sem hér liggur fyrir, er þess vegna lagt til að leggja þjóðskrána til grundvallar í þessu efni. En með því er auðvitað ekki allur vandinn leystur. Í þjóðfélaginu fer margt fólk milli héraða til að fá sér atvinnu um stundarsakir. Það er mjög eðlilegt. Þetta fólk hefur aðsetur utan heimilissveitar um lengri eða skemmri tíma, mánuði, missiri, ár og stundum árum saman, án þess að breyta um lögheimili.

Ákvæði vantar í lögin um það, hvenær slík dvöl í aðseturssveit gerir fólk útsvarsskyld þar.

Frv. felur í sér slík ákvæði. Í grg. frv. eru þessi ákvæði rökstudd allýtarlega. Lagt er til, að gjaldþegn, sem hefur haft skráð aðsetur í öðru sveitarfélagi en lögheimilissveit sinni í 2 ár óslitið og er þar enn, þegar niður er jafnað útsvörum, verði útsvarsskyldur í aðseturssveitinni eins og lögheimilissveit væri, hins vegar skili aðseturssveitin lögheimilissveitinni 5/12 af útsvarinu í það skiptið, af því að lögheimilissveitin hefur vitanlega haft útgjöld af mannum á útsvarsárinu.

Vera má, að einhverjum þyki dvalartíminn 2 ár langur, sem útsvarsskyldan er miðuð við skv. frv. Hvort það er langur eða stuttur tími í þessu sambandi, er auðvitað matsatriði. En þegar lítið er á það, hvað þjóðfélagið leggur mikið fram til atvinnumála, og þau framlög skapa einstaklingum í raun og veru mikinn rétt til vinnu, hvar sem þeir eru staddir, þá er ekki ástæða til að telja gengið á hlut dvalarsveitar með því að hafa tímann talsvert langan. Þar að auki eru stéttar-samtök orðin svo sterk, að utanhéradsmáður fær varla tækifæri til tekjuöflunar í því sveitarfélagi, sem er sjálfa sér nóg eða hefur enga þörf fyrir vinnu hans. Dvalarmaðurinn er venjulega ekki aðseturssveitinni til baga, nema síður sé. Lögheimilissveitin hefur öll sveitarleg skyldustörf hans vegna og ber sveitarlega ábyrgð á honum, ef hann ber upp á sker efnalega.

Að skylda menn til þess að flytja lögheimili, tel ég varla viðeigandi. Hins vegar gerum við flm. ráð fyrir því í frv., að allt tilkall frá lögheimilissveit til útsvars falli niður, ef ¼ hluti tekna er ekki það, sem maðurinn aflar í lögheimilissveitinni, eftir að atvinnusveitin hefur fengið álögu-réttinn.

Ég hygg, að ef þessi ákvæði gengju í gildi, mundi varla líða langur tími til þess, að heimilisfangið er flutt, eftir að álögurétturinn færist til aðseturssveitar.

Ég er viss um það, að ef þessi ákvæði yrðu lög-leidd, sem í frv. eru, mundi deilum fækka stórlega um það, hvar útsvör skuli lögð á almenna gjaldþegna og hvar þau skuli goldin.

Mér hefur verið tjáð með heimildum, sem ég veit ekki annað en séu góðar, að niðurfjöfnunarnefnd Reykjavíkurbæjar hafi s. l. haust lagt útsvör á á annað þúsund manns, sem hafði dvöl, en ekki lögheimili hér í borginni, og gert það a. m. k. í mörgum tilfellum án vissu um gjaldskyldu

fólksins, en til að prófa rétt sinn til útsvars frá þessu fólki. Ég lá stjórn Reykjavíkur þetta ekki. En mikill úlfabytur heyrðist, mörg útsvarsmál gengu til úrskurðar, sem féllu á ýmsa vegu, mikil fyrirhöfn varð af þessu, leiðindi og hrein og bein ómök. Ef ákvæði laga um útsvarsskylduna hefðu verið skýr, hefði höfuðborgin ekki þurft að stofna til þessarar álagningar upp á von og óvon um árangurinn og réttmætið. Þessi leið, sem þarna var farin og varð að fara, er orðin á allt of tæpu vaði. Ég nefndi dæmið um Reykjavík, af því að það er stærsta dæmið um árekstra í landinu, þar sem Reykjavík er fjölmennasta sveitarfélagið.

Fr. þetta hefur dálítið verið athugað af aðilum, sem málið skiptir miklu. Fulltrúaráð Sambands íslenskra sveitarfélaga hélt ársfund sinn hér í Reykjavík seint í fyrra mánuði. Ég lagði frv. fram á þeim fundi. Ég lagði áherzlu á, að frv. væri uppkast, og það um aths. og bendingar til lagfæringar. Frv. var vísað til n., sem tók það til athugunar og skilaði nál., sem ég tel rétt að lesa hér, með leyfi hæstv. forseta:

„N. hefur athugað uppkast að frv. til l. um breyt. á l. nr. 66 frá 12. apríl 1945, um útsvör, sem Karl Kristjánsson alþingismaður lagði fram á fundinum.

N. leggur til, að fulltrúaráðið lýsi því yfir, að það telji tillögur þær, sem í uppkastinu felast, stefna í rétta átt, að því leyti sem þær miða að því að gera lagaákvæði um rétt sveitarfélaga til útsvarsálagningar skýrari en nú er og stefna að því að fyrirbyggja útsvarsálagningu á einstaklinga á tveim stöðum. Skýrari ákvæði um þessi atriði mundu fyrirbyggja margvíslegan ágreining, sem nú á sér stað milli sveitarfélaga annars vegar og einstaklinga hins vegar. En með því að fundurinn hefur ekki haft tíma til þess að athuga framlagðar till. nægilega vel, vísar hann málinu til stjórnar sambandsins til nánari athugunar í samráði við flutningsmann.“

Þetta nál. var samþ. Stjórn Sambands íslenskra sveitarfélaga hafði frv. til athugunar. Ég gat ekki mætt á þeim fundi, sem hún hélt um málið, en mér hefur horizt útdráttur úr fundargerð frá stjórninni, þar sem hún segir álit sitt. Útdrátturinn er í bréfi frá formanni sambandsins, og ég vil lesa það hér, með leyfi hæstv. forseta:

„Reykjavík, 15. apríl 1958.

Stjórn Sambands íslenskra sveitarfélaga hefur í samræmi við samþykkt síðasta fulltrúaráðsfundar tekið til athugunar frv. það um útsvör, er þér, hr. alþingismaður, lögð þar fram. Á stjórnarfundinum 14. apríl s. l., þar sem mál þetta var rætt, komst stjórnin að eftirfarandi niðurstöðu:

Stjórnin telur mjög æskilegt, að sett verði skýrari ákvæði um útsvarsskyldu gjaldþegna til þess að koma í veg fyrir ágreining á milli sveitarfélaga, en telur hæpið, að í þessu frv. sé tekið nægilegt tillit til allra atriða, sem athuga þarf í því sambandi.

Þetta viljum vér tjá yður hér með.

Virðingarfyllst,

Jónas Guðmundsson.“

Ég viðurkenni, að það er vandi að setja ákvæði um það efni, sem frv. fjallar um. Hins vegar er nauðsynlegt, að það sé gert. Nauðsynina viðurkennir bæði fulltrúaráðið og sambandsstjórnin í

ályktunum sínum. Aftur á móti hika bæði fulltrúaráðið og sambandsstjórnin samkvæmt ályktunum við að lýsa yfir samþykki á frv. eins og það liggur fyrir, en benda heldur ekki á sérstaka annmarka, sem ætla má þó að þessir aðilar hefðu gert, ef þeir hefðu komið auga á þá með fullri vissu. Ég bað einmitt um slíkar bendingar.

Þó/að við flm. höfum tekið stefnu á ákveðið vað með frv. þessu, tökum við að sjálfsögðu þakksamlega brtt. um betra vað, ef einhver kemur auga á það, en gamla vaðið er ófært og óviðunandi orðið og þess vegna skylt að leita að nýju.

Ég óska þess, að frv. þessu verði vísað til 2. umr. og til n., en mér er ekki alveg ljóst, hvaða n. það væri, sem eðlilegast væri að fengi frv. til umr. Mér skilst, að frv., sem eru um sveitarstjórnarmálefni, en það er þetta frv. um útsvör, hafi áður fyrr venjulega verið vísað til fjhn., en upp á síðkastið hefur þeim áreiðanlega stundum verið vísað til allshn. Nú er ein n. enn til, heillbr.- og félmn., sem er að vísu yngsta n., og eftir nafni hennar að dæma mætti telja eðlilegt, að hún fjallaði um svona mál. En af því að ég er í þeirri n. og af því að mér þykir æskilegt, að sem flestir fjalli um þetta mál, og það mundu verða fleiri nýir menn, sem kæmu að því, ef það færi til annarrar n. en félmn., þá ætla ég að leggja til, að því verði vísað til allshn., en geri það þó ekki að neinu kappsmáli, því að ég tel, að málið gæti farið til hvorrar af þessum þremur n., sem ég hef nefnt, og átt þar heima til athugunar.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég vil byrja á því að gera það að minni till., að málið fari til heillbr.- og félmn. En annars voru það tvö atriði, sem mig langaði til að benda þeirri n. á, sem fær málið til meðferðar, og þó reyndar sérstaklega eitt.

Það atriði, sem ég legg mesta áherzlu á og bið n. að athuga, er þetta: Það koma árlega margar kærur alla leið upp í ríkisskattaneftnd frá mönnum, sem hafa þá aðstöðu, að þeir telja heimili sitt á einum stað og vinna að öllu leyti á öðrum. Þessir menn kæra til niðurrjónunarnefndar, yfirskattaneftndar og svo til okkar, en kæra þó oftast ekki nema yfir öðru útsvarinu, í öðrum hreppnum. Nú hefur ríkisskattaneftnd ekki leyfi til að hreyfa útsvör, nema útsvör, sem kært er yfir. Afleiðingin af þessu er þess vegna oft sú, að maður er með yfirborðslögheimili, líkt og þegar Þórður úri fór að telja sig uppi á Kolviðarhóli og var dæmdur að eiga ekki lögheimili þar, og ýmis fleiri slík dæmi, og þess vegna alveg augljóst, hvar hann á að borga útsvarið. En þá hefur hann bara ekki kært yfir útsvarinu á hinum staðnum, og svo verðum við að láta bæði útsvörin standa á honum. Þetta er alveg ófært. Við þurfum að fá leyfi til þess með lögum — ríkisskattaneftndin — að fella niður útsvar á manni, þó að það hafi ekki verið kært yfir því, ef það upplýsist undir meðferð málsins, að hann hafi átt að borga útsvarið á öðrum staðnum af tveimur, sem á hann hefur verið lagt. Við erum oft að reyna að synda þarna einhvern milliveg, lækka það, svo að maður borgi ekki allt of mikið í útsvör, miklu meira en honum bar á öðrum staðnum. Það er náttúrulega óréttlæti gagnvart þeim hrepp-

um, sem þá á hlut að máli. En ævinlega fá þessir menn miklu herra útsvar en ætti að vera.

Það var seinast á laugardaginn, hygg ég, að við höfum verið með þrjá menn, sem svona stóð á um. Lá alveg augljóst fyrir, hvar þeir áttu að borga útsvarið. Þeir höfðu kært á þeim staðnum, sem þeir áttu að borga það, en jafnframt haft útsvar heima í sveitinni, þar sem þeir vildu telja sitt lögheimili, sem var í einu tilfellingu herra en útsvarið, sem var lagt á hér í Reykjavík, af því að það var alveg áætlað út í loftið þar í þeirri sveit, sem hann vill kalla lögheimili.

Þetta vil ég biðja n. að athuga, — væntanlega heilbr.- og félmn., því að ég geri till. um, að það fari þangað, ég vona, að það verði, þessi mál eiga þar heima, — og reyna að fá inn í l. heimild um það, að þegar svona stendur á, þá sé, ja, líklega ríkisskattaneftnd og kannske strax í undirnefndunum, að við fáum heimild til þess að fella niður útsvar af mönnum, sem lagt er á, þó að þeir hafi ekki kært, ef það upplýsist undir meðferð málsins, að þeir eigi ekki að borga útsvar þar. En það megum við ekki núna.

Hitt er það, að þjóðskráin, sem hér á nú að leggja til grundvallar og ég tel að verði að leggja til grundvallar, er ákaflega óbyggileg. Það liggja hjá okkur núna kærur frá þremur mönnum, sem hafa farið til Ameríku, verið þar í atvinnu í tvö ár, einn í þrjú ár, og ekki tilkynnt neinn flutning og eru því á þjóðskránni taldir eiga heimili í ákveðnum húsum í Reykjavík. Það er dálítið vandgert, hvernig á að fara með þessa menn. Sömuleiðis hafa núna ekki alls fyrir löngu legið hjá okkur kærur frá tveimur sjómönnum, öðrum, sem hafði verið á skipum frá Noregi og Ástralíu, og hinum, sem hafði verið á skipum í Noregi og Ameríku, báðir um þriggja ára skeið, og aldrei tilkynnt flutning og standa hér í þjóðskránni. Þeir koma með vottorð um, að það hafi verið lagt á þá útsvar í löndunum, sem þeir hafa verið skráðir á skip frá, og sýna það, að það hefur verið lagt á þá þar, og tvísköttunarsamningur er ekki fyrir hendi nema fyrir ósköp fá lönd og ekki þessi lönd, sem þarna var um að ræða. Það getur vel verið, að það sé ekki hægt að finna neina leið aðra en láta þjóðskrána ráða og láta þá bera útsvarið á báðum stöðunum og skatta á báðum stöðunum, en það er náttúrlega dálítið hæpið. Þetta vildi ég líka biðja hana að athuga. Þetta tvennt er í beinu sambandi við þetta frv., sem hérna liggur fyrir. Annað, sem ég fyndi ástæðu til að tala um í útsvarslögnum, um önnur atriði laganna, skal ég sleppa að minnast á, en þetta tvennt heyrir beint undir það, sem hér er um að ræða.

Enn skal ég benda á það, að það er náttúrlega dálítið hæpið og ekki tekið fram hérna, hvernig á að fara með menn, sem eiga lögheimili hérna úti á Seltjarnarnesinu, en hafa allar sínar atvinnutekjur hérna í bænum, hvern einasta eyri, — eða hérna suður í Kópavoginum eða suður í Hafnarfirði. Við höfum hér í deildinni einn þm., sem er bankastjóri hér í Reykjavík, en býr í Kópavogi, og slík tilfelli eru nokkuð mörg. Þessir menn hafa borgað sitt útsvar, þar sem þeir eiga lögheimili, og sveitin, sem borgar þeim kaupið, og sveitin, sem þeir starfa í, hefur ekki fengið neitt

af útsvarinu, síðan hætt var að skipta útsvörum annarra en þeirra, sem flytjast búferlum. Þetta kemur líka undir þessar greinar.

Það var þetta, sem ég vildi benda á, — alveg sérstaklega þetta, að mér blæðir óskaplega í augum, þegar ég verð að láta standa útsvar á mönnum, sem lagt hefur verið á á tveim stöðum, af því að þeir hafa ekki kært nema á öðrum staðnum og af einhverjum ástæðum kært á þeim staðnum, sem þeir tvímælalaust eiga að borga útsvarið á. Ég vil fá leyfi til þess að fella þau útsvör niður.

ATKVGGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 9 shlj. atkv.

Á 102. fundi í Ed., 19. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 403, n. 527).

Óf skammt var liðið frá úthýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samp. með 11 shlj. atkv.

Frsm. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Heilbr.- og félmn. komst að þeirri niðurstöðu, eins og hið prentaða nál. ber með sér, að frv. þetta stefni í rétta átt og feli e. t. v. í sér viðunandi lausn þess vanda, sem því er atlað að leysa. Hins vegar er mjög vandasamt að setja skýr og tæmandi ákvæði um það, hvar útsvör skuli á lögð og hvaða sveit skuli fá útsvar í hverju tilfelli, og það þarf vel og gaumgæfilega að grundvallar þær reglur, sem settar eru, ef þær eiga að geta komið í veg fyrir þær þrætur og átök, sem nú eru um réttinn til útsvarsálagningar og skylduna til greiðslu á hverjum stað.

Þá kemur það einnig til greina, að það má telja fullkomlega tímabært að endurskoða útsvarslög-in í heild. Till. n. er þess vegna sú rökstudda dagskrá, sem lesa má á þskj. 527 og er á þessa leið, með leyfi hæstv. forseta:

„Með því að nauðsynlegt er, að lögin um útsvör verði hið allra fyrsta tekin til rækilegrar endurskoðunar, og þar sem frv. þetta fjallar aðeins um fá atriði þeirrar löggjafar, — þótt þýðingarmikil séu að visu, — þá telur deildin rétt að skora á ríkisstj. að láta endurskoða útsvarslögin í heild, treystir því, að stefna frv. verði til greina tekin við þá endurskoðun, — og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“

Við, sem erum flm. frv., getum fallið á þessa rökstuddu dagskrá. Ég hef meira að segja gerzt aðili að dagskrártil. og fellst á það, sem er rökstuðningur í nál. Og enn fremur kemur það til greina í mínum huga, að nú er svo áliðið þingmáns, að engar líkur eru til, þó að þessi hv. d. afgreiddi frv., að þá kæmist það á leiðarenda og yrði að lögum, því að málefni eins og þetta er þess efnis, að margir vilja sjálfsagt athuga það, áður en þeir ákveða sig um afstöðu til þess.

Þá kemur það enn fremur til greina í mínum huga, að fyrir Nd. liggja tvö frv. um breyt. á útsvarslögnum og annað þeirra, um veltuútsvör, að mínu viti um afar þýðingarmikið atriði. Með því að afgreiða þetta frv. hér með hinna rökstuddu dagskrá, er í raun og veru greitt fyrir erindi frv. um veltuútsvör, en hins vegar er sýnt, að það hlýtur að daga uppi. Að öllu þessu at-

huguðu er það sannfæring mín, að hin rökstudda dagskrá sé rétt afgreiðsla, og ég sætti mig við hana fullkomlega sem flm. og lýsi því yfir fyrir hönd heilbr.- og félmn., að hún telur þetta heppilega niðurstöðu.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 527 samþ. með 12 shlj. atkv.

5. Sveitarstjórnarlög.

Á 5. fundi í Sp., 23. okt., var útbýtt frá Nd.:

Fr. til 1. um breyt. á sveitarstjórnarlögum, nr. 11 1927 [25. mál] (þmfrv., A. 34).

Á 9. fundi í Nd., 25. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Ágúst Þorvaldsson): Herra forseti. Þetta frv. á þskj. 34 fluttum við hv. 2. þm. Rang. hér á þingi í fyrra. Því var vísað til félmn., en hún skilaði aldrei álitum um málið. Nú höfum við leyft okkur að flytja frv. þetta að nýju. Það er nákvæmlega eins og í fyrra og sama grg. Ég sé ekki ástæðu til þess að fara um þetta mörgum orðum nú, en vísa til grg. um efni frv. En efni þess er fyrst og fremst það að gefa íbúum dreifbýlis í þeim hreppum, þar sem þorp er einnig, sama rétt og þorpinu um það að stofna nýtt sveitarfélag, eða þá öllu heldur að sameinast öðru sveitarfélagi, sem þessi byggð ætti betur samstöðu með. Þetta er höfuðefni þeirrar breytingar, sem lagt er til að gerð verði á sveitarstjórnarlögum með þessu frv.

Ég leyfi mér að gera uppástungu um það, að málinu verði enn vísað til hv. heilbr.- og félmn. að lokinni þessari umr. og til 2. umr.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 20 shlj. atkv.

Á 95., 96., 100. og 101. fundi í Nd., 14., 16., 19. og 20. maí, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 102. fundi í Nd., 22. maí, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 34, n. 506).

Frsm. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Þetta frv., sem upphaflega var á þskj. 34, er búið að liggja mjög lengi fyrir heilbr.- og félmn., en n. hefur þó reynt að gera sér grein fyrir, hvað rétt væri að gera í þessu máli. En það, sem hér er um að ræða, er það, að sú breyting verði gerð á sveitarstjórnarlögum, að þar sem myndast hefur kaupún í hreppi eða annars staðar og þar sem íbúafjöldi kaupúnsins er 300 eða meira, þá er skv. lögnum nú gert ráð fyrir því, að ef krafa kemur um það frá slíku kaupúni, þá geti það heimtað að verða sjálfstætt sveitarfélag. Hins vegar hefur sveit eða dreifbýli, sem

er í sama sveitarfélagi nú, ekki hliðstæðan rétt, og í raun og veru var efni frv. miðað við að leiðrétta þetta á þann hátt, að hér væri um gagnkvæman rétt að ræða.

Heilbr.- og félmn. litur svo á, að það sé rétt og eðlilegt, að þetta misræmi verði leiðrétt.

Fr. var sent til Sambands íslenskra sveitarfélaga, og var óskað umsagnar þess um það. Formaður sambandsins lagði á móti frv. með þeim rökstuðningi, að þetta mundi leiða til frekari skiptingar sveitarfélaganna, sem væri óheppileg þróun.

Nú er það vitað mál, að það eru mörg ákvæði í sveitarstjórnarlögum, sem eru orðin úrelt og þurfa endurskoðunar við, og heilbr.- og félmn. var sammála um það, að heppilegast væri að vera ekki að gera breytingu á þessu eina atriði í þeim lögum, er nú gilda um þetta, heldur yrði löggjöfin tekin til fullrar endurskoðunar. Þetta hefur raunverulega staðið til um allan tíma. Það var t. d. komið mjög nærri því og rétt að því, þegar ég fór með þessi mál í ríkisstj., að skipuð yrði n. til þess að endurskoða sveitarstjórnarlöggjöfina í heild. Af því varð þó ekki, og ekki hefur enn orðið af því. En n. varð sammála um að leggja það til, þótt hún líti þannig á, að hér sé um réttmæta leiðréttingu að ræða, að það verði ekki farið að samþykkja þetta frv. eins og það liggur fyrir, heldur afgreiða málið með rökstuddri dagskrá, sem er svo hljóðandi, eins og segir á þskj. 506, en ég vil þó leyfa mér að lesa upp, með leyfi hæstv. forseta:

„Í trausti þess, að ríkisstj. hlutist til um það, að sem fyrst fari fram almenn endurskoðun sveitarstjórnarlaganna til þess að bæta úr ýmsum ágöllum þeirra og að jafnframt verði ákvæðunum um skiptingu sveitarfélaga breytt í þá átt, að réttur til þess að skipta sveitarfélagi, þar sem kaupún og sveit eru í sama hreppi, sé gagnkvæmur, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Félmrh. (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti. Ég skil vel afstöðu hv. heilbr.- og félmn., sem fer í þá átt, að ekki sé ráðlegt að skipta mjög hinum fámennu sveitarfélögum, og tek undir þá skoðun Sambands íslenskra sveitarfélaga, að frekar væri æskilegt, að sveitarfélögum fækkaði og þau yrðu stærri og þannig betur fær um að bera félagslegar byrðar þeirrar heildar, sem þau ná yfir, heldur en hitt, að sveitarfélög skiptist í smærri einingar.

En það, sem ég ætlaði aðallega að segja, var út af hinni rökstuddu dagskrá, sem hefur þá forsendu, að sem fyrst fari fram almenn endurskoðun sveitarstjórnarlaganna. Hv. frsm. n. minntist á, að það hefði staðið til um nokkurt skeið, að endurskoðun á sveitarstjórnarlöggjöfinni færi fram, og af því hefði ekki orðið enn þá. En ég get upplýst, að það er nú búið að skipa mþn. til endurskoðunar á sveitarstjórnarlöggjöfinni, og þeim mönnum, sem í n. hafa verið valdir, hefur verið tilkynnt skipunin, og get ég því vænt þess, að þeir hefji störf nú senn hvað líður. Það ætti því að vera frekar samkomulag um það að samþykkja þessa rökstuddu dagskrá, þegar það er upplýst, að endurskoðunin er svo að segja hafin á hinni almennu sveitarstjórnarlöggjöf.

ATKVGR.
Rökst. dagskrá á þskj. 506 samþ. með 22 shlj. atkv.

6. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. KGuðj og GJóh).

Á 3. fundi í Sp., 16. okt., var útbýtt frá Nd.:
Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 46/1954, um tekjuskatt og eignarskatt [11. mál] (þmfrv., A. 14).

Á 5. fundi í Nd., 18. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Karl Guðjónsson): Herra forseti. Efni þessa frv. er það, að undanþeginn skuli skattlagningu til tekjuskatts sá hluti af atvinnutekjum, sem fenginn er í aukagreiðslu fyrir yfirvinnu við framleiðslustörfin í þjónustu útflutningsframleiðslunnar.

Þetta mál er ekki nýtt hér á Alþingi. Það hefur raunar verið flutt þrisvar sinnum áður efnislega og hefur aldrei fengið afgreiðslu þingsins, ekki vegna þess, að hv. alþm. hafi yfirleitt ekki að meira eða minna leyti viðurkennt réttmæti þess, heldur miklu frekar af hinu, að það virðist hafa valdið þingmönnum nokkrum áhyggjum, að ekki væri tryggt, að svo væri hægt að búa um hnútana við framkvæmd málsins, að ekki kæmi til misnotkunar á þessu skattundanþágúkvæði.

Það er alkunna hjá þeim, sem fylgjast með, hvernig störfin við útflutningsframleiðslu Íslendinga ganga í helztu framleiðslubæjum landsins, að þar verður stundum alveg óhóflega mikið að gera. Þar vinna menn dögum og vikum saman svo langan vinnudag, að aðrir mundu kalla það ígildi tveggja eða hálf þriðja vinnudags, sem þar er framkvæmt á einum sólarhring, þegar unnið er 16—20 klukkutíma við að koma fiski, sem á land hefur borizt, í verkun, í frost eða salt, og því fer viðs fjarri, að verkamennirnir óski yfirleitt eftir því, að svo lengi sé unnið langtíma saman.

Það má rétt vera, sem margir hafa haldið fram, að verkamenn séu ekki frábitnir því að fá einhverja yfirvinnu, sökum þess að hún gefur þeim oft drjúgar tekjur. En svo hóflaus vinna sem framkvæmd er í aflahrotum úti í verstöðvum landsins, hvort heldur er á þorskfiskvertíðum eða síldarvertíðum, er oft og tíðum meiri en svo, að menn óski eftir því að vinna svo lengi sem þeir þó gera. Það er ekki sízt, a. m. k. hjá mörgum af þeim, sem komnir eru á miðjan aldur og þar yfir, hrein ábyrgðartilfinning gagnvart því, að þeir verði, á meðan þeir standa í fætturna, að vinna að því, að verðmæti fari ekki til spillis, að svo lengi er unnið sem raun ber vitni um, enda er það svo, að allar takmarkanir á vinnutíma, þegar svo stendur á, mundu skaða þjóðina, með því að framleiðsla hennar yrði verðmætaminni en hún með þessum hætti verður eða þá bókstaflega yrði minni að vöxtum, því að það segir sig sjálft, að ef alls ekki hefðist undan með fiskvinnslu í landi, þá yrðu fiskibátar að sjálfsögðu að fella niður sjóróðra, þar til búið væri að koma því í verkun, sem í land hefur verið dregið.

Nú er það frá þjóðfélagslegu sjónarmiði ákaflega óæskilegt, að menn vinni svo óskaplega lengi eins og tíðkast, þegar svo á stendur sem ég hef lýst. En öll slík takmörkun mundi þýða minnkun á framleiðslu, eins og nú háttar, og þess vegna hefur mér vitanlega engum komið til hugar að lögþjóða neinar hömlur eða takmarkanir á þessu, sem þó væri frá heilsufarslegu sjónarmiði æskilegt. En það virðist vera nokkuð langt gengið, að þjóðfélagið sjái ekki þennan þegnskap við viðkomandi verkafólk í neinu, heldur skattleggi tekjur þær, sem menn hafa við slík störf, alveg hömlulaust, á meðan t. d. eru undanþeginn skatti þau verðmæti, sem mönnum berast í hendur t. d. fyrir það, að húseign þeirra eða eitthvað slíkt hefur hækkað í verði, máské stundum beinlínis fyrir aðgerðir hins opinbera. Slíkar tekjur, sem menn hafa jafnóskaplega mikið fyrir eins og ég hef hér lýst, eru hömlulaust skattlagðar eftir skattstiga, og þar kemur engin ívilnun til greina miðað við gildandi lög.

Ég er þeirrar skoðunar, að það beri að ívilna um skatt á þær tekjur, sem fengnar eru með þeim hætti, sem ég hef lýst, við mjög mikla yfirvinnu beint í þágu útflutningsframleiðslunnar.

Allir viðurkenna, að þjóðfélagsleg nauðsyn er, að sem snurðulausastur gangur sé á útflutningsframleiðslunni. Og ríkisvaldið hefur gefið nokkur fordæmi um það að ívilna um skatt þeim aðilunum, sem mest á riður að stundi sín störf af kappi. Ég á þar við þá skattívilnun, sem sjómenn fengu með lagabreytingu hér á síðasta Alþingi. Ég sé ekki annað en það, sem lagt er til í þessu frv., sé eðlislega hið sama og þar var gert. Og ég tel eðlilegt, að það skref, sem hér er lagt til í þessu frv. til skattívilnunar, verði stigið.

Ég hef ekki aðstöðu til að reikna það út, hverju það mundi nema í skatti, hverjum tekjum ríkið kynni að verða af í tekjum af skatti með samþykkt þessa frv., en ég er þess fullviss, að það er minni upphæð en svo, að ekki sé vert að láta hana af hendi, þegar virt er að hinu leytnu hættan, sem af því stafaði fyrir þjóðfélagið, ef einn góðan veðurdag verkalýðssamtökin segðu: Nú vinnum við ekki þessa yfirvinnu. — Og það geta þau gert hvern daginn sem þeim sýnist. — Ég hef gert það hér áður og ég vil enn vara við því að treysta um of á langlundargeð þeirra í þessu efni, því að hvað skeður, ef verkalýðssamtökin t. d. í Vestmannaeyjum segja einn góðan veðurdag, þegar aflahrota er yfirstandandi: Nú leyfum við ekki yfirvinnu nema að vissu takmarki og miklum mun minni en tíðkæzt hefur? — Já, þá skeður það, að til spillis fara verðmæti, sem ég er ekki í nokkrum minnsta vafa um að væru þjóðinni að meiri skaða og margföldum skaða við það, sem tekjuskattur í ríkissjóð mundi skerðast við samþykkt þessa frv.

Ég sé svo ekki ástæðu til, þar eð frv. er hér áður kunnugt, að hafa fleiri orð um það að sinni, en vil leggja til, að því verði að þessari umr. lokinni visað til 2. umr. og hv. fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 25 shlj atkv. og fjhu. með 25 shlj. atkv.

Á 94., 95. og 96. fundi í Nd., 13., 14. og 16. maí, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 100. fundi í Nd., 19. maí, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 14, n. 494 og 496, 495).

Frsm. meiri hl. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Fjhn. hefur haft þetta frv. til athugunar, en ekki urðu nm. allir sammála um afgreiðslu þess. Einn nm., 3. þm. Reykv., vill samþ. frv., þó með breytingum, en aðrir nm. telja það mikla annmarka á þeim till., sem í frv. felast, að þeir telja ekki fært að samþ. það, en leggja til í nál. á þskj. 496, að frv. verði afgr. með rökst. dagskrá.

Ég get að mestu látið nægja að vísa til þess, sem segir í nál. meiri hl. Eins og þar er bent á, mundi í mörgum tilfellum ekki unnt að greina tekjur fyrir yfirvinnu við útflutningsvörurnar frá öðrum vinnutekjum. Á þetta t. d. við um tekjur sjómanna á bátafлотanum, en þar er oft um mikla yfirvinnu að ræða. Sama gildir t. d. um vinnu við skipaafgreiðslu. Sérstaklega á hinum smærri höfnum hér við land er það svo, að þar verður að afgreiða farmskip á hvaða tíma sólarhringsins sem þau koma, og er því mjög mikill hluti vinnunnar við skipaafgreiðslu á þeim stöðum framkvæmdur í eftirvinnu, nætur- og helgidagavinnu, og þar blandast vitanlega saman vinna við losun skipanna og útskipun á útflutningsvörum. Þá má nefna sveitarstörf, en þar er um yfirvinnu að ræða allan ársins hring, og hjá þeim verður ekki komið, og verulegur hluti af framleiðsluvörum landbúnaðarins er nú seldur á erlendan markað, svo að þar er um að ræða vinnu við hvort tveggja, útflutningsvörur og nauðsynjavörur til innanlandsnotkunar.

Þá virðist það ekki sanngjarnt að taka þarna út úr yfirvinnu við útflutningsvörurnar, því að mörg önnur störf eru einnig mjög þýðingarmikil fyrir þjóðfélagið. Það er rétt, að oft mun það vera svo, eins og víkið er að í grg. með frv., að þegar aflahrotur eru í verstöðvum, þá kemur það fyrir, að menn þurfa að vinna oft allmikla eftirvinnu og næturvinnu til þess að bjarga aflanum frá skemmdum. Þar verður því í þessum aflahrotum um verulega yfirvinnu að ræða í mörgum tilfellum. En ég tel það vafalaust t. d., að margur bóndinn vildi fremur leggja á sig mikla yfirvinnu í fáeinar vikur ár hvert og vera svo að mestu laus við yfirvinnu þess á milli heldur en þurfa að vinna yfirvinnu allan ársins hring, jafnt á stórhátíðum sem aðra daga, við hirðingu búpeningsins, eins og hann þarf nú að gera.

Það er svo um atvinnuhætti hér á landi, að við mörg nauðsynjastörf verður ekki komið hjá yfirvinnu. Vonandi sýna allir landsmenn þá þegn-hollustu að vinna áfram að nauðsynlegum framleiðslustörfum, þegar þörfin kallar, hvað sem skattamálum líður. Þetta hefur verið gert og er enn, og verður vonandi þannig áfram. Ég vil einnig benda á, að áður hefur verið og er enn verið að létta nokkuð skatta á þeim, sem minnstar tekjur hafa, og má gjarnan líta á það í þessu sambandi.

Raddir hafa komið fram um það að undanförnu, að réttast mundi að afnema tekjuskatt sem

skattstofn fyrir ríkissjóð. Ekki veit ég um afstöðu hv. flm. þessa frv. til þess máls, en allir ættum við að geta verið sammála um, að á meðan þessi tekjustofn er þáttur í fjáröflun hins opinbera, þarf að reyna að haga löggjöfinni um hann þannig, að hún sé framkvæmanleg og að ekki sé áberandi og óviðunandi ósamræmi í aðstöðu manna í þeim efnum. Um það ættu allir að geta orðið á eitt sáttir, að þetta sé nauðsynlegt.

Ég sé ekki ástæðu til að hafa um þetta fleiri orð til viðbótar því, sem segir í nál. meiri hl., en meiri hl. leggur til, að frv. verði afgr. með svo hljóðandi rökstuddri dagskrá, með leyfi hestv. forseta:

„Þar sem oft mundi reynast óframkvæmanlegt að greina atvinnutekjur fyrir yfirvinnu við framleiðslu á útflutningsvörum frá tekjum fyrir önnur störf og þar sem enn fremur væri óeðlilegt að gera mun á skattgreiðslum af atvinnutekjum eftir því, hvort unnið er að framleiðslu á vörum til útflutnings eða t. d. framleiðslu á nauðsynjavörum til innanlandsnotkunar og þar með til gjaldeyrissparnaðar, telur deildin ekki fært að samþ. frv. og tekur fyrir næsta mál á dagskrá.“

Umr. frestað.

Á 101. fundi í Nd., 20. maí, var fram haldið 2. umr. um frv.

Frsm. minni hl. (Einar Olgeirsson): Herra forseti. Fjhn. þessarar deildar varð ekki sammála um afstöðu til þessa frv. Meiri hl. leggur til að afgr. það með rökst. dagskrá, en ég, sem varð þar í minni hluta, legg til að samþ. frv. með þeirri breyt., sem ég legg til að sé gerð á því, á þskj. 495.

Ég er alveg samþykktur tilgangi þessa frv., að það sé nauðsynlegt til þess að hvetja menn til að vinna að útflutningsframleiðslunni sérstaklega, að þeir menn, sem þar leggja á sig yfirvinnu og næturvinnu, eins og oft er nauðsynlegt í mjög ríkum mæli í verstöðvum, skuli vera undanþegnir skatti af vissum hluta þessara tekna, sem þeir þannig afla sér, og ég held, að með þeirri breytingu, sem gerð yrði á frv. með minni brtt., mundi þetta vera alveg skýrt. Hún er takmörkuð þar allmikið og tekið fram, að sé um tímakaupsmenn að ræða og þá, sem vinna að verkun og útflutningi sjávarafurða, þannig að þarna eigi ekki neinn ruglingur að geta orðið. Þessi brtt. er sett fram í samráði við hv. flutningsmenn frv., og ég vil mega vona, að hv. deild geti samþykkt þessa brtt., því að þar með er við því orðið, sem meiri hlutinn hefur gagnrýnt við þetta frv., að það væri ekki nægilega ljóst, hvernig skilja mætti tekjurnar, sem menn afla þannig, frá öðrum tekjum. Ég vil þess vegna eindregið leggja til, að frv. verði samþykkt með þeirri brtt., sem er á þskj. 495.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 102. fundi í Nd., 22. maí, var enn fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 496 samþ. með 20:3 atkv.

Lagafrumvörp, vísað til ríkisstjórnarinnar.

1. Vörumerki.

Á 17. fundi í Sp., 4. des., var útbýtt frá Nd.:
Frv. til l. um breyt. á l. nr. 43 13. nóv. 1903, um
vörumerki [70. mál] (þmfrv., A. 115).

Á 34. fundi í Nd., 6. des., var frv. tekið til l.
umr.

Flm. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. Lög þau, sem nú eru í gildi um vörumerki og skrásetningu þeirra, eru frá 1903 og því orðin meira en hálfir aldar gömul. Á þeim tíma hafa orðið miklar breytingar á íslenskum stjórnarháttum, svo að nokkur ákvæði laga nr. 43 frá 1903, um vörumerki, samrýmast ekki því, sem nú er fylgt í framkvæmd. Sem dæmi þess vil ég nefna þau ákvæði laganna, að viss atriði eigi að leggja undir úrskurð landshöfðingja og að annað megi leyfa skv. konunglegri tilskipun. Það er tímabært að endurskoða þessi lög um vörumerki og lagfæra nokkur ákvæði þeirra, eins og við flm. leggjum til.

En meginefni þessa frv. felst í l. gr. þess, og er það nýmæll. Það er, að heiti, sem íslenzkir aðilar nota sem vörumerki, skuli vera rétt mynduð að lögum íslenzkrar tungu að dómi heimspekideildar Háskóla Íslands.

Hin íslenska tunga er fjöregg þjóðarinnar. Glati þjóðin henni, glatar hún sjálfri sér. Andlegt líf hennar slitnar þá frá rótum, og hvernig fer þá um gróðurinn? Þjóðin öll þarf að vera vel á verði um það að spilla ekki tungu sinni, og löggjafanum ber að veita aðhald í þessu efni með lagasetningu, eftir því sem við verður komið og líklegt er til árangurs. En hver þjóðtunga hefur tvö hlutverk. Hún er tæki andlegra viðskipta þeirra, sem málið tala og rita hverju sinni, og hún er lykill að andlegum fjársjóðum liðins tíma, að svo miklu leyti sem þeir eru geymdir í mæltu máli eða ritum.

Ekki er hægt að bera brígður á, að íslenzkan hefur um lengra skeið en önnur nútímamál í Norðurálfu leyst þá þraut að halda lifandi sambandi við fortiðina. Á þeim grunni hvílir hin þjóðlega íslenska menning og samhengi íslenzkra bókmennta frá öndverðu. Og þetta gefur okkur nú í dag rétt og siðferðilegan styrk til þess að kalla eftir handritunum, sem enn eru geymd í Kaupmannahöfn.

Þjóðskáldið Einar Benediktsson kvaðst skilja,

„að orð er á Íslandi til um allt, sem er hugsað á jörðu.“ Einar Benediktsson mátti djarft um tala. Hjá honum fór saman djúp hugsun og tígulegt orðaval íslenzks máls. Samt sem áður ber eigi að skilja þessi ummæli alveg bókstaflega. Í þeim felst raunverulega sá dómur, að af stofni íslenzkrar tungu megi eftir þörfum mynda orð yfir nýja hluti og hugtök.

Það safn nýyrða, sem gefið hefur verið út og verið er að auka á vegum heimspekideildar Háskóla Íslands, bendir ákveðið í þessa átt.

Á hverju ári eru skrásett allmörg vörumerki. Um leið löggilda íslenzk stjórnarvöld og auglýsa þau heiti, sem nota á sem vörumerki. Árlega fá nokkur orð þegnurétt í tungunni með þessu móti og eru notuð í mæltu máli og í auglýsingum í útvarpi og blöðum. En því fer fjarri, að öll þessi heiti samrýmist réttum reglum íslenzkrar tungu. Lögin veita ekki nægilegt aðhald í þessu efni, og reynslan sýnir, að þeir aðilar, sem fá vörumerki skrásett, fara ekki alltaf vel með það frelsi, sem þeim er veitt um orðavalið.

Á s. l. fimm árum hafa verið skrásett eftir beiðni íslenzkra aðila og löggilt sem vörumerki á innlendri framleiðslu m. a. þessi heiti: Aeroshell, Albol, Alexia, Aldrex, Amaro, Aseptol, Branco, Clorisol, Dioldrex, Elvira, Emperor, Endrex, Gold Else, Klorlux, Lady, Manhattan, Panol, Promesa, Pyro, Sambo, Shelmac, Slank, Sólid, Tempo.

Ég læt þessi dæmi nægja, þó að af meiru sé að taka. En allir finna, að þessi orð samrýmast ekki réttum reglum íslenzkrar tungu og eiga raunverulega ekki heima í málinu.

Þá er á það að líta, hvort það er svo erfitt og vandasamt að mynda góð heiti fyrir vörumerki, að það sé ofraun fyrir íslenska tungu að ætla henni að leysa þá þraut. Augljóst er, að mörg íslenzk orð og algeng fara vel sem vörumerki og að auðvelt er að mynda ný orð af rótum íslenzkra orða fullgild fyrir þessa grein tungunnar. Á sama tíma, þ. e. á s. l. 5 árum, sem löggilt voru sem vörumerki þau orð, sem ég nefndi sem dæmi máli mínu til sönnunar, hafa íslenzkir aðilar valið sér að vörumerki m. a. þessi orð: Alda, Drífa, Egils, Fjörvasól, Græðir, Kjarni, Magni, Móði, Norðri, Rauði borðinn, Perla, Víkings.

Allir finna muninn á þessum nöfnum og hinum. Þau sýna, að íslenskum aðilum verður ekki skotaskuld úr því að finna íslenzk orð yfir vörumerki, ef smekkvísi á málfar er látin ráða. En því fremur má vænta góðs árangurs, ef

islenzkum málfræðingum yrði falið að lagfæra og leiðbeina og mynda ný orð til að nota sem vörumerki.

Í 1. gr. gildandi laga um vörumerki segir svo: „Hver sá, er hér á landi rekur verksmiðjuíðnað eða handiðnað, jarðrækt, máltnám, verzlun eða aðra atvinnu, getur skv. lögum þessum með skrásetningu öðlazt einkarétt til að greina vörur sínar frá vörum annarra í viðskiptum manna á milli.“

Í samræmi við þetta er meginefni laganna, þ. e. um réttindi og skyldur islenzkra aðila og um atvinnu, sem rekin er hér á landi. Breytingar þær, sem í frv. þessu felast, taka og einungis til þess. En um vörumerki, sem skráð eru og veitt er vernd hér á landi eftir beiðni erlendra aðila, gilda sérákvæði, sem eru í 15. gr. laga um vörumerki. Slík heiti eru merki á erlendum vörum, sem fluttar eru inn í landið. Þau heiti eru mynduð á máli þeirrar þjóðar, þar sem varan er framleidd, og eru skrásett á sama veg í mörgum löndum, þar sem varan er seld. En þessi meginregla meðal þjóðanna um vörumerki styður það, sem lagt er til í þessu frv., að heiti, sem notuð eru sem vörumerki á islenzkum vörum, beri islenzkan svip og eins þó að vörurnar séu seldar úr landi.

Fyrir nokkrum árum var hafizt handa um söfnun nýyrða, og hefur verið veitt nokkurt fé til þess í fjárlögum síðustu ára. Hefur þremur háskólakennurum við heimspekideild Háskóla Íslands verið falið að sjá um það verk, en þeir hafa fengið sér til aðstoðar málfróða menn og sérfræðinga í þeim greinum, sem fjallað er um hverju sinni. Við flm. þessa frv. teljum rétt að fela heimspekideild háskólans einnig þann þátt orðasöfnunar og myndunar nýyrða, sem um er fjallað í þessu frv.

Í 4. gr. frv., 2. tölulið, er svo fyrir mælt, að synjað skuli um skrásetningu vörumerkis, ef heiti þess samrýmist ekki réttum reglum islenzkra tungu að dómi heimspekideildar háskólans. Ákvæði frv. ná ekki til þeirra vörumerkja, sem nú eru í gildi, meðan þau halda gildi sínu. En samkv. gildandi lögum ber að endurnýja skrásetningu hvers vörumerkis á tíu ára fresti. Við endurnýjun skrásetningar yrði farið eftir ákvæðum þessa frv., ef að lögum verða, en af því leiðir, að eftir tíu ár verða öll vörumerki islenzkra aðila orðin í samræmi við það, sem fyrir er mælt í þessu frv.

Ég legg til, að málinu verði vísað til hv. allshn. til athugunar.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til allshn. með 19 shlj. atkv.

Á 65. fundi í Nd., 13. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 115, n. 248).

Frsm. (Gísli Guðmundsson): Herra forseti. Allshn. hefur haft þetta frv. til meðferðar og fengið um það umsagnir iðnaðarmálaráðuneytis, Félags ísl. iðnrekenda, Sambands ísl. samvinnufélaga og Verzlunarráðs Íslands. Þessar umsagnir hefur n. kynnt sér vandlega, jafnframt því sem

hún hefur athugað frv., eins og það liggur fyrir. Það er álit n., að það sjónarmið, sem fram kemur í frv., að stefna beri að málvöndun í sambandi við þessi vörumerki, eigi fullan rétt á sér, og sömu-leiðis er hún sammála því, sem fram kemur í grg. frv., að þörf sé á að breyta gildandi lögum, sem nú eru meira en 50 ára gömul. Hins vegar sýnist n., eftir að hún hefur athugað málið og kynnt sér umsagnir, sem fyrir liggja, að rétt sé, að fram fari frekari athugun og endurskoðun á málinu í heild, því að það er nokkuð vandasamt og heppilegt, að meira verði að því unnið, áður en samþykktar eru breytingar á gildandi löggjöf eða ný lög. Hún hefur því lagt til í nál. á þskj. 248, að máli því, sem hér liggur fyrir, verði vísað til ríkisstj., og væntir þess, að ríkisstj. láti fara fram endurskoðun á lögnum frá 1903 um vörumerki.

Ég skal taka það fram nú um leið, af því að ég var annar flm. að þessu frv., að flutningsmenn setta sig við þessa afgreiðslu og viðurkenna það sjónarmið, sem fram kemur hjá nefndinni.

ATKVGR.

Till. frá allshn. á þskj. 248 um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 18 shlj. atkv.

2. Landhelgisbrot.

Á 3. fundi í Sp., 16. okt., var útbýtt frá Ed.:

Fr. til 1. um refsingar fyrir landhelgisbrot [13. mál] (þmfrv., A. 16).

Á 8. fundi í Ed., 24. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Páll Zóphóníasson): Herra forseti. Fyrir tæpum aldarþriðjungi skrifaði ég smágrein í blaðið Dag á Akureyri, sem ég kallaði: „Sjór og land.“ Þar benti ég á þann reginmismun, sem væri á aðstöðu atvinnuveganna, landbúnaðarins annars vegar og sjávarútvegs hins vegar, hvað snerti möguleika til þess að búa í haginn fyrir komandi kynslóðir. Ég benti á það, að þeir, sem landbúnaðinn stunda, gætu eiginlega fá verk framkvæmt fyrir sjálfa sig nema jafnframt að hafa í huga framtíðina og þeir gætu starfað þannig, að þeir gæfu sínum eftirkomendum, komandi kynslóðum, möguleika til þess að afla margfaldrar verðmæta á við það, sem þeir sjálfir gætu gert. Þessu væri allt öðruvísi varið með þá, er sjóinn stunduðu. Meðan landbúnaðarmaðurinn gæti aukið afraksturinn af hverjum hektara lands, sem hann hefði yfir að ráða, kynbætt sitt búfé, svo að það gæti umsett fóðrið í verðmæti og betri vöru en ella, gæti eiginlega sá, er sjóinn stundaði, ekki gert neitt til þess að tryggja það, að synir hans og barnabörn, sem stunduðu sjó á sömu mið eftir 50 eða 100 ár, fengju meiri afköst en hann sjálfur fengi í ár.

Þetta var tekið ákaflega óstinnt upp af útgerðarmönnum þá. Þeir svöruðu þessu og sögðu, að einn þorskur ætti upp undir 15 milljónir hrognar á hverju ári og að tal um það, að fisk-

aflinn mundi minnka og ganga úr sér, væri slík fásinna og vitleysa, að annað eins höfðu þeir ekki heyrt. Og ég náttúrlega þagnaði.

Nú hefur orðið sú breyting á þessu, að það er held ég orðið almennt viðurkennt, að það séu miklar líkur og sumir segja alveg víst, að þótt ekki sé meira gert að fiskveiðum en nú er hér við land og annars staðar, þá séu miklar líkur til þess, að þær gangi meira og minna úr sér ár frá ári.

Nú vitum við það, að þorskurinn safnast saman á sérstökum stöðum, þar sem hann hrygnir, og við vitum líka, að þegar hann safnast þar saman, þá safnast þar líka saman skip til að veiða hann, á meðan hann er að hrygna og áður en hann hrygnir. Við vitum, að þessir litlu fiskar, sem fyrst verða til, berast með straumi vitt um, en þegar þeir eru þá stórir, að þeir geta farið að bjarga sér sjálfir og eru ekki eins háðir áhrifum straumanna, þá leita þeir upp á landgrunninn og eru þar á sínum uppvaxtarárum.

Það er vegna þess, sem nú er talað um og hefur verið talað um að friða landgrunnið fyrir þeim veiðitækjum, sem eru þess eðlis, að þau drepa mergð af þessu ungviði, sem þar elst upp, án þess að nokkur hafi not af því. Það er vegna þessa, sem við viljum stækka okkar landhelgi og fá aukið það svæði kringum landið, sem þetta uppeldi aðallega fer fram á.

En þetta eru ekki allir ásáttir um. Ég man ákaflega vel eftir mikils metnum útgerðarmanni, sem á fundi sagði, þegar var fyrst verið að tala um stækkun landhelginna: „Hvar eiga þá okkar togarar að fiska?“ — Þegar bent var á það, að þeir mundu ekki frekar fá að fiska í landhelgi heldur en aðrir.

Ég man eftir mörgu svipuðu frá mönnum, sem við þessi mál hafa fengið, frá fundum, sem ég hef setið á. Og við vissum það líka, að um langt skeið var það haft fyrir féþúfu af ýmsum mönnum hér við land að vísa erlendum skipstjórum inn á fiskimiðin, þegar talið var, að lítil hætta væri á, að í þá næðist.

Þessi hugsunarháttur allur hefur breytzt. Og þetta er náttúrlega ekki orðið eins algengt nú og það áður var. En ég tel, að það sé stærsti glæpur, sem einn maður fremur, þegar hann syndgar á móti framtíðinni, og það er synd á móti framtíðinni að reyna visvitandi að stuðla að því að rýra tekjur komandi kynslóða. Þetta gera allir þeir, sem veiða í landhelgi með veiðarfærum, sem eyðileggja meira eða minna af ungviði.

Með tilliti til þessa og þess, að Alp. hefur haft sektir við þessu, sem eins og reyndar sektir við öllu öðru eru lágar, og ekki hefur verið hirt um að hækka þær samhliða því, sem peningagildi hefur minnkað, hef ég lagt til í þessu frv., að það yrði farið álíka með þá, sem syndguðu á móti landhelgisreglunum, eins og nú er farið með þá, sem syndga t. d. á móti vissum atriðum í bifreiðalögunum, að taka þá úr umferð, að svipta þá möguleikanum til þess að gera þetta aftur, taka af þeim skipstjóraréttindi. Ég hef lagt til, að við fyrsta brot yrðu réttindi tekin af þeim um eitt ár, en ávilangt, ef um endurtekið brot væri að ræða.

Með þessu hef ég viljað sýna það, að íslenzku

þjóðinni væri alvara í því að hafa landhelgina friðaða og lofa þeim fiski, sem þar elst upp fyrir komandi kynslóðir, að lifa, eftir því sem ástæður væru til.

Ég hef líka gert þetta í annarri meiningu. Ég hef tvívegis fengið það framan í mig hjá erlendum mönnum, að þó að við værum nú að tala hér um stækkun á landhelginni og friðun á henni, þá væri því ekkert beitt gagnvart íslenzkum skipum, það væri svo sem vitað mál, að við lofðum þeim að veiða í landhelgi. Með þessu lagafrv., ef að lögum verður, hef ég þess vegna viljað sýna öðrum það, að við tækjum hart á þessum brotum, að okkur væri full alvara með það að friða uppeldissvæði ungfisksins.

Þetta tvennt hefur fyrir mér vakað, og það fer svo eftir því, hvað mönnum lízt hér á Alp., hvort það verður að lögum eða ekki. En ég hygg, að verði þetta að lögum, geri það hvort tveggja, minnki verulega þau brot, sem framin eru á móti landhelgislögunum yfirleitt, og jafnframt gefi aukinn styrk þeirri kröfu okkar til annarra þjóða að stækka landhelgina og auka friðunarsvæðið.

Ég er ekki alveg viss um, í hvaða n. þetta á að fara. Mér fyndist eðlilegast, að það færi í sjútvn., því að ætla mátti, að hún sé mest inni í málinu, og dæmi það frá því sjónarmiði séð. En það gæti náttúrlega líka komið til mála að setja það í allshn. Ég læt það undir vald forseta, í hvaða n. hann setur það. Ég tel eðlilegra, að það fari til sjútvn. heldur en allshn., þó að ég geri það ekki beint að till. minni.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 13 shlj. atkv og til sjútvn. með 13 shlj. atkv.

Á 24. fundi í Ed., 21. nóv., utan dagskrár, mælti

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Nokkuð snemma á þinginu lagði ég fram mál nr. 13 hér í deildinni, og því var vísað til nefndar skömmu þar á eftir. Ég geri ráð fyrir, að n. hafi átt svo annrikt, að hún hafi ekki mátt vera að því að sinna því enn, — það er um refsingar fyrir landhelgisbrot, — a. m. k. hefur ekkert frá henni komið. En ég vildi nú vænta þess, að hún færi að hugleiða, hvort hún gæti ekki gefið sér tíma til að sinna því. Fundirnir hafa ekki alltaf verið svo langir, að það sé vel skiljanlegt, að það hafi ekki verið hægt að halda nefndarfundi um málið, og óska ég eftir, að forseti fari að ýta á eftir því, að það fari að koma fram nál.

Björn Jónsson: Herra forseti. Sá dráttur, sem hefur orðið á því, að nál. sé skilað um þetta mál, sem hv. 1. þm. N-M. gerði hér að umtalsefni, stafar ekki af því, að nefndin hafi ekki talið sig hafa haft tíma til að sinna málinu. Hún hefur fyrir all löngu haldið einn fund um það, og voru þeir nm., sem á fundinum voru staddir, allir sam-mála um að leita álits nokkurra aðila um þetta mál, áður en það yrði afgreitt úr nefndinni.

Síðan er að vísu liðinn nokkur tími, en þó ekki það langur, að hægt sé að fullyrða, að þessi álit muni ekki koma fyrr en það seint, að fram-

gangi málsins eða afgreiðslu verði hættá búin af þeim sökum. A. m. k. hefur nefndin ekki talið, að þessi dráttur sé enn orðinn svo langur, að það sé ekki rétt að doka við og sjá, hvort þessi álit, sem hún hefur óskað eftir, berist henni. En ég get fullyrt það, að eftir að nefndin hefur fengið þær umsagnir, sem hún telur sér nauðsynlegar til þess að geta afgreitt málið, muni ekki verða töf á því, að það verði afgreitt úr nefndinni.

Forseti (BSt): Eftir því sem orð féllu hjá hv. 8. landsk. þm., má búast við, að n., sem hefur fengið málið til meðferðar, sem hv. 1. þm. N-M. gerði að umtalsefni hér, skili álit, og vænti ég að honum sé fullnægt, a. m. k. til bráðabirgða, með því svari, sem hann hefur fengið nú.

Á 51. fundi í Ed., 13. febr., utan dagskrár, mælti

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Þann 10. októ. 1957 var útbýtt hér í d. máli nr. 13, frv. til laga um refsingar fyrir landhelgisbrot, fluttu af mér. Ég hef áður kallað eftir nál. um þetta frv. Það á að vera ósköp fljótgefið. Tilgangurinn með því var tvenns konar: annars vegar að reyna að fyrirbyggja, að íslenskir togarar leiki sér að því að fara í landhelgi, og hins vegar að sýna öllum umheiminum, að okkur er áhugamál, þegar við erum að tala um það, að við viljum friða okkar landhelgi, og er það svo mikið áhugamál, að við setjum okkur sjálfir strangari reglur en öðrum með því að láta þyngri refsingu ná til íslenskra manna, sem brjóta landhelgina, heldur en annarra.

Nú er komið að því, að farið verður að halda ráðstefnu í Sviss um landhelgismálin og þar á meðal okkar landhelgi og kröfur, og þá hefði ég gjarnan viljað, að það sæist, hver hugur okkar væri til málsins. Sjútvn. hefur ekki enn komið með nál. um þetta, og ég skora á forseta að taka málið á dagskrá strax á morgun eða næstu daga, því að þegar nefndir skirrast viljandi við það að gefa nál. og skila nál. um mál, þá er það venja skv. þingskópum að taka það á dagskrá án nál.

Forseti (BSt): Ég mun kynna mér, hvernig þessu er háttað, og verða við tilmælum hv. þm., að því leyti sem hægt er.

Á 52. fundi í Ed., 14. febr., utan dagskrár, mælti

Björn Jónsson: Herra forseti. Mér er sagt, að á þingfundi í gær, þar sem ég var forfallaður frá að mæta, hafi hv. 1. þm. N-M. kvatt sér hljóðs og kvartað undan því, að frv., sem hann flytur um breytingar á refsingum fyrir landhelgisbrot, hafi ekki verið afgreitt úr sjútvn. og því ekki verið tekið á dagskrá. Þetta mun vera í annað sinn sem hv. 1. þm. N-M. kvartar um þetta, og skýrði ég það á sínum tíma, hið fyrra sinn sem hann kvaddi sér hljóðs um þetta, að þá skorti nefndina umsagnir, sem hún taldi sér nauðsynlegt að fá, áður en hún gæti afgreitt málið. Síðan hefur það gerzt, að sjútvnrh. hefur óskað eftir því, að ríkisstj. fengi tækifæri til þess að athuga frv., áður en það kæmi á dagskrá eða yrði af-

greitt úr nefndinni, og hef ég talið sjálfsagt að verða við því.

Þetta eru sem sagt ástæðurnar fyrir því, að sjútvn. hefur ekki enn þá afgr. málið. Hins vegar get ég lýst því yfir, að vegna þess, hve fast er sótt á að fá málið á dagskrá af hendi hv. þm., mun ég taka það til athugunar í sjútvn., hvort hún vilji skila nál. um málið og afgreiða það, án þess að þeirri athugun, sem ríkisstj. hefur nú á málinu, sé lokið. En að sjálfsögðu mun ég ekki hafa nein afskipti af því, hvort hæstv. forseti tekur málið á dagskrá, án þess að nál. liggi fyrir.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Þegar ég kvaddi mér hljóðs utan dagskrár í gær eða kallaði eftir þessu máli fram, hafði forsetinn ekki tilkynnt, að hv. þm. hefði boðað nein forföll frá þingfundi, og ég vissi ekki annað en hann væri hér í deildinni, eins og honum bar skylda til.

Mér þykir undarlegt, ef ríkisstj. þarf marga mánuði til að athuga málið. Það liggur ósköp einfalt fyrir. Ég hef ekkert á móti því, að ríkisstj. fái málið til athugunar, en hún mun ekki þurfa langan tíma til að athuga það.

Það er ekki nema tvennt, sem um er að ræða: Eigum við annars vegar að reyna að stuðla að því, að landhelgin sé friðuð, svo að hún fari ekki í örtröð vegna ofveiði, og sé friðuð fyrir íslenskum togurum. Ég man ósköp vel eftir því, þegar einn maður, mikils metinn maður í okkar þjóðlífi, sagði fyrst þegar við vorum að ræða þetta: Hvar eiga þá okkar togarar að fiska? — Ég man líka ósköp vel eftir því, sem annar hv. þm. í þingnefnd sagði, þegar talað var um að breyta landhelgislögunum á þann hátt, að fyrir ný lönd, sem ekki hefðu áður fiskað síld hér við land, væri búin til sérstök lína, því að það bar öllum sam- an um, að það væri hægt. Þá stóð hann upp með miklum móð og mælti móti því, það væri ósann- gjarnt að veita það ekki þeim, sem kæmu hér eftir, þó að þeir væru ekki byrjaðir að veiða neitt áður. Ég svo sem þekki þessar raddir. Ég man vel eftir, þegar annað frv. var á ferðinni og var verið að reyna að útloka helztu gæðinga Sjálfstfl., sem meira að segja sumir sitja nú hér á þingi, frá því að vísa togurunum inn í landhelgina. Ég man ósköp vel eftir því. Ég gæti nefnt þá marga, fingurnir á höndunum nægja ekki til að telja þá upp, sem að því stóðu og voru þá áberandi menn í þinginu og utan.

Þetta vil ég reyna að undirstrika að komi ekki fyrir, og jafnframt vil ég sýna það nú, einmitt áður en á að fara að ræða um þessi mál á alþjóðasamkomu í Sviss, að okkur sé þetta svo mikil alvara, að við leggjum þyngri refsingar á Íslendinga, sem gera þetta, heldur en aðrar þjóðir. Við sviptum þá bókstaflega skipstjóraréttindum. Og það er sannarlega ekki meira að gera það við þá menn, sem leika sér að því að fara inn fyrir landhelgislinuna og veiða þar og eyðileggja fram- tíðarvon þjóðarinnar um uppeldi á ungviðinu, heldur en að svipta mann, sem er ölvaður við akstur, akstursleyfi. Það er miklu meira ástæða til þess. Þess vegna skil ég ekki í öðru en ríkisstj. verði fljót að átta sig á þessu, ef hv. nefnd hefur fyrst komið til hugar núna að samþ. frv. Annars hefði náttúrliga verið alveg eins rétt að spyrja

lögfræðing um það eins og sjálfa skipstjórana, eins og mun hafa verið gert af nefndinni.

Jón Kjartansson: Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð. — Ég skil ekki, af hvaða tilefni hv. 1. þm. N-M. er að blanda Sjálfstfl. í þetta mál. Hann kvartaði hér á þingfundi í gær, að mál væri ekki afgreitt úr nefnd, og ég veit ekki betur en stjórnarflokkarnir ráði í nefndum, en ekki Sjálfstfl. Það er eins og hv. þm. hafi gaman af því að vera að létta skapi sínu og koma með slettur til Sjálfstfl. í máli, sem honum kemur ekkert við. Hann getur vitaskuld fengið afgreitt mál án allra aðgerða Sjálfstfl.

Forseti (BSt): Mér virðist þær ástæður, sem hv. form. sjútvn. færði fyrir því, að nefndin hefur ekki enn skilað álit, vera gildar. Þar sem ríkisstj. sjálf hefur óskað eftir að segja sitt álit á málinu áður, finnst mér eðlilegt, a. m. k. um tíma, að verða við þeirri ósk. Ég mun því sjá hvað setur, hvort nefndin innan skamms skilar ekki álit um þetta frv., og ekki taka það á dagskrá án nál., fyrr en mér sýnist útséð um það, að nál. komi.

Á 69. fundi í Ed., 18. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 16, n. 312).

Frsm. (Björgvin Jónsson): Herra forseti. Sjútvn. hefur rætt frv. þetta á þremur fundum sínum og sent það til umsagnar nokkurra aðila.

N. er öll sammála um, að brýna nauðsyn beri til að endurskoða sektarákvæði landhelgislaganna í heild. Það er t. d. augljóst mál, að sektarákvæði þau, sem nú gilda um landhelgisbrot skipa undir 200 rúmllestum, eru ekki viðhlítandi. Það er og augljóst, að næst öruggri og góðri landhelgisgæzlu verka háar sektir gegn því, að ólöglegar veiðar séu stundaðar á friðunarsvæðunum. Nefndin telur því, að brýna nauðsyn beri til, að sektarákvæði laganna í heild séu endurskoðuð, og þá alveg sérstaklega þar sem komið hefur í ljós, að stórar veitur eru þar á.

Við getum hins vegar ekki fallist á það höfuðsþónarmið í frv. hv. 1. þm. N-M., að enn beri að herða þau sérákvæði laganna, er eingöngu snerta íslenska skipstjórnarmenn. Skilyrðislaus réttindasvipting, eins og gert er ráð fyrir í 1. gr. frv., teljum við að geti ekki samrýmt réttarmeðvitund okkar. Við vitum það allir, að jafnvel í dag hafa skipstjórnar ekki yfir svo öruggum staðar-ákvörðunartækjum að ráða, að þeir geti á hverjum tíma sem er og hvernig sem viðrar verið hárvissir um stað skipsins. Skipstjórnar á togveiðum eiga sérstaklega erfitt að fylgjast nákvæmlega með staðarákvörðun hverju sinni, enda mun það hafa verið eina orsök þess, að nokkrir íslenskir botnvörpungar hafa verið teknir að veiðum innan fiskveiðitakmarkanna síðan friðunarlinan var færð út.

Við teljum, að það sé alls ekki rétt að hafa þau ákvæði í þessum lögum, er gætu orðið þess valdandi, að skipstjórnarmenn misstu ævilangt skipstjórnarréttindi sín, máské eingöngu fyrir þá sök, að ekki var unnt að gera nákvæma staðar-ákvörðun. Við skiljum hins vegar og metum þá

viðleitni, er býr á bak við frv. hjá hv. flm. Allt ber að gera, sem unnt er og sanngjarnt, til þess að vernda okkar dýrmætu landhelgi.

Lög um landhelgi og friðun fiskimiða eru nú í mörgu lagi og sum ákvæði þeirra orðin úrelt. Leggur því n. einróma til, að lagaákvæði hér að lútandi verði endurskoðuð og þessu máli verði vísað til hæstv. ríkisstj.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég vil nú þakka n. fyrir það að hafa þó ekki þurft meira en eitthvað á sjötta mánuð til þess að athuga þetta frv. Mikið hefur hún verið upptekin, þegar hún hefur á öllum þeim tíma haldið þrjá fundi um málið.

Það er alltaf gott að hafa mikið að gera. Ég er aldrei ánægður, nema ég geti fundið mér eitthvað til að gera, og þess vegna virði ég það, hve uppteknir þeir hafa verið við sín störf, að mega ekki sinna þessu frv. Það hlýtur að liggja mikið eftir þá, þó að ekki sé það sjáanlegt á þingi.

Þegar ég flutti þetta frv., vakti tvennt fyrir mér. Annars vegar vakti það fyrir mér, að ég þykist sannfærður um það og hef þótt lengi, að með þeim aðferðum, sem stundaðar væru við okkar fiskveiðar, væri mjög mikil hætta á, og ég tel nú vissu, að fiskstofninn gengi úr sér, fiskveiðarnar minnkuðu. Þegar urði er um þá staði, þar sem ungvíðið vex upp, getur það ekki leitt til annars en þess.

Þegar ég hreyfði þessu opinberlega 1926, risu upp fleiri menn, sem töldu, að á þessu væri engin hætta. Það væri svo mikil fjölgun hjá fiskinum, að það væri útilokað, alveg útilokað, að nokkurn tíma gæti orðið um ofveiði að ræða. Og þegar við hér á Alp. fyrir nokkuð mörgum árum vorum að glíma við mennina, sem gerðu það að sinni fépúfu að vísa erlendum togurum inn í landhelgina, þá geri ég ráð fyrir, að þeir hafi gert það í þeirri trú, að það kæmi ekki að sök, veiðin mundi ekki spillast fyrir því. Það tókst nú að knésetja þá, svo að þeir hættu því, a. m. k. mikið til. En um leið og það var, var ágrindin hjá skipstjórnunum alveg eins eftir sem áður, þó að þeir gætu náttúrliga ekki beint vitað, hvað varðskipunum leið og hvar þeir mættu nú fara inn fyrir línuna í dag, eins og þeir vissu oft og tíðum áður, meðan þeim var leiðbeint úr landi.

Það var nú það fyrsta, sem vakti fyrir mér, að reyna að fá þessa landhelgi eða svæði innan landhelginnar friðað, svo að ungvíðið hefði frið til að vera þar og vaxa og verða að fiskum, sem að gagni kæmu síðar.

Annað, sem vakti fyrir mér, var að sýna þeim mönnum svart á hvítu, sem hafa staðið á móti því, að við ykjum friðunarsvæðið með því annaðhvort að færa landhelgina sjálfa út eða þá með því að setja aðra línu utar, þar sem friðað væri það, sem innan hennar væri, á dálítið öðrum grundvelli en hinnar, — það var til að sýna vilja okkar í því, sem ég líka flutti þetta frv.

Nú hefur þetta frv. verið sent til umsagnar ýmissa manna eða stofnana, félagsamtaka. Það hefur verið sent til umsagnar miðstjórnar Alþýðusambands Íslands, sem ekki leggur beint til, að frv. sé samþykkt, en segir þó, að það álit, að það fari í rétta átt, og mælir yfirleitt heldur með

því. Það hefur verið sent til umsagnar Fiskifélags Íslands, stjórn þess klofnað, einn stjórnarnefndarmaðurinn, Pétur Ottesen, vill ekki kannske beint samþykkja frv., en a. m. k. eitthvað í svipaða átt, meðan hinir nm. eru ekki á því og vilja láta fella það. Loks hefur það verið sent til Farmanna- og fiskimannasambands Íslands. Og þar kemur ýmislegt skýrtið fram. Þeir halda því fram, eins og frsm. n. hér áðan, að þau tæki, sem skipin hafi til staðarákvarðana, séu svo ónákvæm, að þau geti oft og einatt ekki vitað, hvort þau séu í landhelgi eða ekki. Og það er eiginlega aðalástæðan til þess, að þeir vilja ekki láta samþykkja frv.

En mér er nú spurn: Þurfa þessir menn að vera það nærri landhelginni, að þeir séu í vafa um, hvort þeir eru innan við hana eða utan? Þurfa þeir að jaðra það upp að henni, að það geti leikið vafi á því? Að vísu segja þeir í þessu nál., að „þegar dimmviðri er, er oft ekki annað við að styðjast en dýpi, sem hvergi er nóg til að ákveða stað skipsins með þeirri nákvæmni, sem þarf til gagnvart landhelgislinunni, og getur komið fyrir, þegar ekki er við annað að styðjast, og eru dæmi fyrir, að menn hafi verið teknir og dæmdir fyrir brot, sem þeir ekki frömdu af ásetningi.“

Þeir víðurkenna hér, allir stýrimennirnir á flotanum og Farmannasambandið, að þetta geti komið fyrir, að þeir geri það óvart. En venjan, hún er hin. Þeir segja þetta sjálfir. Þetta er eftirtektarvert. Ég hélt nú satt að segja, að eins og nú væri komið, mundi það ekki vera venja. En náttúrulega verð ég að trúa þeim, þegar þeir sjálfir eru að segja frá sjálfum sér og segja, að það geti komið fyrir, að þeir séu dæmdir fyrir brot, sem þeir fremji ekki af ásetningi, en venjan sé, að þeir fremji þau af ásetningi. Það er venjan, en hitt getur komið fyrir. Og þess vegna, af því að það getur komið fyrir, þá vilja þeir ekki herða á sektarákvæðunum. Mér þykir þetta nokkuð harður dómur um þá sjálfa, en náttúrulega þekkja þeir það bezt og vita, hver venjan er. Og líklega trúa þeir því þá, að það rýrir ekki framtíðaraflann á komandi árum, ella mundu þeir ekki fara viljandi inn fyrir línu.

Annað, sem gerði það að verkum, að ég vildi fá þessi lög fram, var það, að ég vildi sýna þeim mönnum, sem hafa staðið á móti útvíkkun á okkar landhelgissvæði, hve mikið við leggjum upp úr því að fá meira friðað, hvað mikið kapp við leggjum á það að fá samþykkt að færa línuna út. Og ég vildi sýna það með því, að við beitungum harðari refsíákvæðum en yfirleitt aðrar þjóðir gera fyrir sams konar brot.

Ég er alveg viss um, að það mundi út af fyrir sig hafa stór áhrif, ef það lægi fyrir. Ef það lægi fyrir í dag, að Alþingi Íslendinga liti þannig á þessi mál, að það tæki svo hart á brotum gagnvart sínum eigin þegnum, að það svipti þá menn skipstjóraréttindum, sem inn fyrir færu, þá væri það einhver mesti stuðningur við okkar málstað á þeirri ráðstefnu, sem nú er verið að halda til að ræða um þessi mál. Það var annað atriðið, sem gerði að verkum, að ég flutti þetta frv.

Nú sé ég, að hv. nm. í þessari nefnd, sjútnv., segja, að það sé ekki hægt að dæma öðruvísi skipstjóra, sem er á erlendum botnvörpungi, heldur

en á íslenskum. Ja, hvernig er þetta í öðrum málum? Tökum við rétt af erlendum manni til að keyra bíl, þó að hann sé fullur á bíl hér og valdi slysi? Nei, við gerum það ekki. Við getum það ekki. Við getum tekið af honum rétt til að keyra bíl hér á Íslandi, en við getum ekki tekið af honum réttinn til að keyra bíl annars staðar. Hann er erlendur borgari. Við getum vísað honum úr landi, ef við viljum. Og þegar skipstjóri erlendur, á erlendum togara, á að fá dóm fyrir þetta, þá getum við ekki dæmt af honum rétt til að stjórna skipi í sínu heimalandi. Og það væri gagnslaus dómur, þó að við dæmdum, að hann mætti ekki stjórna skipi innan íslenskrar landhelgi, — algerlega gagnslaus. Þess vegna er þessi mótbára nefndarinnar algerlega út í hött. — Það er á fleiri sviðum, sem við getum ekki dæmt íslenska ríkisborgara á sama hátt og erlendan, vegna þess að hann er einu sinni erlendur ríkisborgari. Við getum látið hann hafa sinn dóm hér, en ekki annars staðar. Og þess vegna er ekki hægt að hugsa sér að dæma erlenda skipstjórnann á sama hátt og hinn íslenska hvað þetta snertir. Það er ekki hægt. Þess vegna er þessi ástæða n. út í hött.

Hins vegar er ég nú ánægður með það út af fyrir sig, að n. hefur þó, eftir að hún er búin að sitja nógu lengi og hugsa málið, komið að þeirri niðurstöðu, að hér þyrfti að verða einhver lagfæring á, og þess vegna leggur hún til, að málinu sé vísað til ríkisstj. til frekari aðgerða og undirbúnings.

Það er gott út af fyrir sig, þegar menn loksins komast að einhverri ákveðinni niðurstöðu í máli, sem þeir velta fyrir sér. Það er leiðinlegt að komast það aldrei. En ég vildi vona og mega óska, að nefndarmennirnir þroskuðust það, að þeir þyrftu ekki fimm mánuði til að komast að svona niðurstöðu eins og þeir hafa gert í þessu máli. Ég vildi óska og vona það.

Frsm. (Björgvin Jónsson): Herra forseti. Hv. 1. þm. N-M. eru, að ég hygg, fullljósar ástæðurnar fyrir því, hvað það dróst úr hömlu, að mál þetta væri afgreitt úr sjútnv. Það hefur held ég verið tvisvar upplýst hér í d. af formanni sjútnv., hverjar eru ástæðurnar fyrir því, og ég ætla ekki að endurtaka það enn. Það eru aðeins rúmar þrjár vikur síðan það var síðast gert hér í d., og þá var hv. þm. hér viðstaddur.

Ég held, að það hafi komið fram í minni fram-sögu, að við í sjútnv., eins og ég hygg landsmenn allir, eigum fá mál, sem við berum eins mikla umhyggju fyrir eins og okkar dýrmætu landhelgi og útfærslu friðunartakmarka, og ekki viðeigandi í sambandi við afgreiðslu þessa máls að vera að karpa um það.

Einhvers staðar stendur, að betra sé að sleppa tíu sekum en hengja einn saklausan. Og það var það sjónarmiðið, sem ég hygg að hafi ráðið hjá okkur í sjútnv. við afgreiðslu þessa máls. Skilyrðislaus réttindasvipting, eins og um getur í 1. gr. frv., er ekki sanngjörn, meðan það liggur fyrir frá öllum siglingafróðum mönnum, yfir-mönnum varðskipanna sem annarra, að það geta verið þær ástæður fyrir landhelgisbrotum, að skipstjórnarmaður viti ekki nákvæmlega, hvar

hann er að veiðum, hvort hann er fyrir utan eða innan friðunartakmörkin. Það hefur verið litið svo á af islenzkum dómstólum hingað til og verður þá örugglega gert hér eftir sem hingað til, að þessar ástæður eru ekki teknar til greina, þegar kveðinn er upp dómur fyrir brotið. Og það eru þegar í landhelgislögunum ákvæði, sem heimila dómstólum að svipta skipstjórnarmenn réttindum til skipstjórnar um lengri eða skemmri tíma, en það er lagt á vald dómaranna, hvort ástæðurnar til brotanna séu þannig vaxnar, að það eigi að uppfylla þetta ákvæði. Og ég vil taka það alveg skýrt fram persónulega, að ég held, að það hafi komið svo skýrt fram, síðan friðunartakmörkin voru færð út, að islenzkir togaraskipstjórnar hafa staðið við hliðina á öðrum landsmönnum í því að halda uppi okkar heiðri í þessu máli, að það er ástæðulaust að koma nú hér inn á Alþ. með einhver sérstök ákvæði þeim til hegningar. Við vitum það einnig allir, að það er mikil keppni í fiskveiðunum og friðunarlinan er mark, sem þessu ákveðna veiðitæki er bannað að fara inn fyrir. Og það er ekkert óeðlilegt, að islenzk eins og erlend skip séu á veiðum nærri því marki, ef þar er meiri aflavon, svo að slysin geta náttúrulega alltaf hent.

En ég vildi aðeins undirstrika það, áður en ég læt þessu máli lokið, að mér fannst það mjög óviðkunnanlegt af hæstv. 1. þm. N-M. að láta þau orð falla í garð islenzkra togaraskipstjóra, sem hann gerði hér áðan, því að þeir hafa sýnt það á undanförunum árum, síðan friðunarlinan var færð út, að þeir hafa ekki sótt eftir að veiða innan friðunartakmarkanna, og orðið okkur á þann hátt til ómetanlegrar aðstoðar í baráttunni fyrir þessu mikilvæga máli.

Páll Zóphóníasson: Ég vil bara benda hv. þm. Seyðf. á það, að það eru ekki mín orð, það voru orð skipstjóranna sjálfra, það eru þeir sjálfir, sem segja: Þegar dimmviðri er, er oft ekki annað við að styðjast en dýpi, sem hvergi er nóg til að ákveða stað skipsins með þeirri nákvæmni, sem þarf til þess gagnvart landhelgislinunni, og því getur komið fyrir, þegar ekki er við annað að styðjast, og eru dæmi fyrir því, að menn hafi verið teknir og dæmdir fyrir brot, sem þeir ekki frömdu af ásetningi.

Það er einstaka dæmi fyrir því, segja skipstjórnarnir sjálfir, að þeir hafi verið dæmdir fyrir brot, sem þeir ekki frömdu af ásetningi. (Gripið fram í.) Það veit ég ekki, það eru undantekningar-dæmi, sem eru til fyrir því. Þetta hafa þeir sjálfir skrifað, en ekki ég.

ATKVGR.

Till. frá sjútn. á þskj. 312 um að vísa málinu til ríkisstj. samp. með 10:3 atkv.

3. Eftirlit með eyðslu hjá ríkinu.

Á 66. fundi í Nd., 14. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um eftirlit til varnar gegn ofeyðslu hjá ríkinu og stofnunum þess [153. mál] (þmfrv., A. 308).

Á 68. fundi í Nd., 18 marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Jón Pálmason): Herra forseti. Þetta frv., sem hér liggur fyrir á þskj. 308, um eftirlit til varnar gegn ofeyðslu hjá ríkinu og stofnunum þess, er af minni hálfu flutt í samráði við minn flokk, Sjálfstfl.

Tilgangur frv. og ástæður eru í aðalatriðum skýrð í grg., sem frv. fylgir, og skal ég ekki fara langt út í að gera grein fyrir því, hverjar ástæðurnar eru. En eins og hv. alþm. geta séð, er aðaltilgangurinn með þessu frv. sá að slá því föstu enn betur en verið hefur, að fjárveitingavald er hjá Alþingi, en ekki hjá ríkisstj. eða ríkisstofnunum.

Í raun og veru er þessu þó slegið föstu í sjálfri stjórnarskránni, að það er Alþingi, sem hefur fjárveitingavaldið, en frá því hefur verið brugðið mjög mikið á undanförunum árum og alltaf í ríkari mæli farið í þá átt, að áhrifavald Alþingis hefur verið í mörgum tilfellum að litlu haft hjá þeim, sem ráðin hafa.

Nú er það náttúrulega augljóst mál, að þó að þetta frv. yrði samþykkt, er ekki þar með fengin víska fyrir því, að það sé ekki eytt af miklu fé hjá ríkinu og þess stofnunum. En það er ætlað til þess, að það sé þá um leið fengin víska fyrir því eða betri trygging en verið hefur fyrir því, að öll fjárlát, öll lán, allar ábyrgðir o. s. frv., það sé ákveðið af Alþingi sjálfu, en ekki af þeim, sem með framkvæmdarvaldið fara. Og ef menn á annað borð vilja, að haft sé eftirlit með því af hálfu Alþingis, þá er það ekki neitt vafaatriði frá minni sjónarmiði, að þeir menn, sem það eftirlit eiga að hafa, verða að vera kosnir af Alþingi sjálfu. Hins vegar gefur að skilja, að það getur orkað tvímælis, hvort það sé rétt, að það séu yfirskoðunarmenn ríkisreikninga eða einhverjir aðrir menn, sem hafa þetta eftirlit með höndum. Það getur verið atriði, sem kemur til greina að athuga, hvort mönnum þykir heppilegra, að það séu þessir menn, sem eru til, sem hafa þetta eftirlit, ellegar það séu kosnir aðrir menn til þeirra starfa.

Nú hefur það verið svo, eins og kunnugt er, að þeir menn, sem hér er um að ræða, yfirskoðunarmenn ríkisreikninga, hafa haft það starf samkvæmt 43. gr. stjórnarskrárinnar að yfirfara reikninga ríkisins, og þeir gera það eftir á, eftir að hin umboðslega endurskoðun hefur farið fram. En reynslan hefur sannað, að þó að þeir geri athugasemdir út af eyðslu umfram fjárlög og annað slíkt, þá hefur ekki verið tekið tillit til þess eins og ætlað er til og vera ber.

Ég hygg, að ef þetta frv. yrði samþykkt, mundi aldrei geta oftast skeð það, sem skeði fyrr á þessu þingi, að fjárlög voru hespuð af á fáum dögum og tiltölulega athugunarlítið hjá því, sem oft

hefur áður verið, því að ef á að setja strangari skorður við því, að ríkisstj. eyði utan fjárlaga stórum upphæðum, mundi eðlilega fyrsta afleiðing af því verða sú, að Alþingi legði í það meiri vinnu og athugaði það nánar, að fjárlögin væru í samræmi við það, sem alveg væri óhjákvæmlegt að framkvæma.

Eins og fram er tekið í grg. fyrir þessu frv., hefur verið gerð fsp. um það, hvernig þessu er háttað í okkar nágrannalöndum, og tiltekin þrjú lönd: Bretland, Bandaríkin og Danmörk.

Í Bretlandi er þessu þannig varið, að þar eru starfandi margar nefndir, sem eru til eftirlits með því, að fyrirmælum þingsins á fjármálasviðinu sé fylgt. Það er viss flokkur af málefnum, sem heyrir undir hverja nefnd til eftirlits, og reglan er sú, að þar í landi er ekki heimilt af hálfu ríkisstj. að greiða neitt umfram það, sem fjárlögin ákveða, umfram það sem þessar eftirlitsnefndir samþykkja.

Í Danmörku er þetta nokkuð mikið á annan veg og eðlilegt, að svo sé, því að þar er það fjv. þingsins, sem hefur þetta eftirlit, en ástandið þar er þannig, að fjv. starfar allt árið um kring, og þess vegna er möguleiki á því fyrir ríkisstj. eða þá, sem með fjármálin fara, að bera hvert það mál undir fjv., sem óskað er eftir að sé farið umfram það, sem fjárlögin ákveða. Þess vegna er það þannig, að það er ekki nein heimild til þess hjá Dönum að greiða fé eða taka ákvarðanir um fjárlöglát, nema því aðeins að fjv. þingsins samþykki það.

Í Bandaríkjunum er þetta töluvert mikið á annan veg. Þar er það að vísu fjöldi starfsmanna, sem hefur eftirlitið með höndum, en þar er þá einn aðalvirkni, fastur embættismaður, sem kosinn er til 15 ára, sem hefur þetta eftirlit með höndum, og það á að vera hans verkvið og hans undirmanna og starfsmanna að hafa eftirlit með því, að verandi fjármálastjórn eyði ekki umfram það, sem fjárlögin eða önnur lög hafa ákveðið.

Ég sé ekki ástæðu til að fjölýrða á þessu stigi meira um málið. Það liggur nokkurn veginn ljóst fyrir, og hv. alþm. geta séð, hvað það er, sem fyrir mér vakir með þessum flutningi. En ég vil leyfa mér að fara fram á, að frv. verði að þessari umræðu lokinni vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Það er eðlilegt, að menn leiti að leiðum til þess að minnka umframgreiðslur, því að þær eru mjög hvímléðar og orrustan út af þeim stendur sífellt, eins og kunnugt er. Það er þess vegna sjálfsagt að mínu viti, að hv. Alþingi og allir, sem hér eiga hlut að máli, ihugi hleypidómalaust allar uppástungur, sem fram kunna að koma og miðaðar eru við að reyna að minnka umframgreiðslur á fjárlögum.

Nú er hér ein slík hugmynd á ferðinni í þessu frv. og frá hv. þm. A-Húnv. Áður en ég vík að henni sérstaklega, vil ég fara örfáum orðum almennt um þetta mál, sumpart af tilefni, sem gefið er í grg. frv., sem hv. þm. hafa séð.

Ég hef heyrt því haldið fram undanfarið, þótt ekki sé tekið svo til orða í grg., að Alþingi væri í þann veginn að missa fjárveitingavald sitt og

það bæri brýna nauðsyn til þess, að Alþingi endurheimti fjárveitingavaldið, eins og sumir hafa komist að orði. Þó að það kæmi ekki fram núna hjá hv. þm. A-Húnv., hef ég séð þetta undanfarið, að menn hafa kastað þessu nokkuð á milli sín. Út af þessu hef ég athugað þetta mál allgaumgæfilega, hvernig saga þess er, og ég hef reynt að gera samanburð á því, hvernig til hefur tekizt með fjárlög og framkvæmd þeirra síðan 1924.

Það er dálítið erfitt að finna fullkominn samanburð, þannig að hann verði alveg öruggur. En ég ætla, að tilhneiginguna í þessu efni sé best að sjá með því að miða við rekstrarreikning ríkissjóðs. Það er vegna þess, að á sjóðsýfirlitinu og eignahreyfingayfirlitinu eru svo margir viðskiptaliðir, sem rugla þennan samanburð, að það þyrfti mjög nákvæma rannsókn, til þess að hægt væri að bera þær tölur saman. Ég held því, að það gefi langréttasta mynd af þessu máli eða a. m. k. hlutfallsmynd að skoða annars vegar fjárveitingar á fjárlögum og hins vegar útgjöld á rekstrarreikningi ríkissjóðs.

Ég hef skipt þessu tímabili í fernt. Ég tek í einu lagi tímabilið 1924—34, og þá kemur í ljós, að umframgreiðslur á rekstrarreikningi umfram fjárlög eru 31.48% að meðaltali, sem er náttúrulega ákaflega há fjárhæð. Síðan tek ég árin 1935—39, og þá fara þessar umframgreiðslur niður í 13.64% að meðaltali. Síðan tek ég enn saman árin 1940—49, þ. e. a. s. 10 ár, og þá hafa umframgreiðslur á rekstrarreikningi að meðaltali verið 55.5%. Loks tek ég árin 1950 og síðan, sem fyrir liggja, 1950—56, og þá kemur í ljós, að umframgreiðslur hafa orðið að meðaltali 10.07%, eða m. ö. o., að umframgreiðslur hafa síðustu árin, frá 1950—56, verið tiltölulega einn fimmti af því, sem þær voru næstu 10 árin á undan.

Það er þess vegna tvímælalaust nokkuð villandi að tala um það, eins og sumir hafa gert, að það bæri sérlega brýna nauðsyn nú til þess að endurheimta fjárveitingavaldið til Alp. Að því leyti er þetta alveg villandi, að nú upp á síðkastið hefur þó þróunin eindregið verið í þá átt, að billið á milli fjárlaga og landsreiknings hefur farið svo ört minnkandi, að umframgreiðslur á rekstrarreikningi eru sem sagt um 1/4 hluti þess, sem þær voru 10 næstu árin á undan að meðaltali.

Nú þyrftu þessar umframgreiðslur auðvitað að verða miklu minni en þær eru enn þá, þó að þær hafi minnkað svona stórkostlega frá því, sem áður var, því að það mátti segja, að fjárveitingavaldið væri óðfluga dregið úr höndum Alp., t. d. á árunum 1940—49, þegar umframgreiðslur á rekstrarreikningi voru að meðaltali 55%, og eitt árið fóru þær upp í 216%. En þó að þetta hafi lagazt verulega síðan, þá er þó þess að gæta, að þetta þyrfti að breytast enn til bóta.

Þá vil ég víkja aðeins örlítið að samanburði í þessu efni, sem er í grg. frv. og er að mínu viti þannig, að hann hefur ekki mikla raunverulega þýðingu, en þar er rætt um umframgreiðslur árin 1950—56 og byggt á niðurstöðum fjárlagala síðustu ára, 1950—54. Þessar tölur eru vafalaust rétt teknar upp, en þær gefa bara ekki rétta mynd af þessum málum. Það er ekki hægt að fá neina samanburðarmynd af þessum málum

með því að taka með ýmsa af þeim viðskiptaliðum, sem eru á 20. gr., eða byggja á fjárukalögunum, því að það hefur verið á reiki, hvernig Alb. hefur gengið frá þeim.

Til dæmis um þetta vil ég bara taka fram, að t. d. 1950 eru fjárukalögin upp á 122.7 millj., og þar eru taldar umframgreiðslur í samanburðinum í grg., 122.7 millj., en í þessari tölu eru t. d. taldir liðir eins og niðurgreiðslur á lausaskuldu ríkissjóðs. Það er náttúrulega ekki undir neinum kringumstæðum hægt að kalla það umframgreiðslur, að greiddar séu niður lausaskuldir ríkissjóðs. Enn fremur eru taldir í þessu sambandi 1950, — ég hef sérstaklega athugað þetta atriði, af því að þetta var í grg. og mér komu þessar tölur svo ókunnuglega fyrir, — þarna er líka 1950 talið fé, sem lagt er út vegna togara-kaupa, mest af því til bráðabirgða, og nam hvorki meiru né minnu en 41½ millj. kr. Fleiri viðskiptaliðir eru þarna, sem eru þannig vaxnir, að það gefur enga mynd af umframgreiðslunum eða þróun þeirra mála að bera saman við fjárukalögin. Það verður að bera saman við reikninginn sjálfan, annaðhvort við rekstrarreikninginn, sem er tvímælalaust langleggst, því að þar koma engir svona viðskiptaliðir inn í, eða þá að fara líka í 20. gr. og taka þá nákvæmlega út, hvað teljast þar raunveruleg útgjöld og hverjir eru þá aðrir viðskiptaliðir, sem ekki geta talizt til útgjalda í því sambandi.

En samanburðurinn verður áreiðanlega gleggstur og gefur nokkuð glögga mynd a. m. k. um þróunina, eins og ég gerði hann hérna áðan, þegar ég upplýsti um umframgreiðslur síðan 1924, dregið saman í fáar tölur.

Þá vil ég ræða ofur lítið um ástæðurnar fyrir umframgreiðslunum, því að ég held, að menn misskilji nokkuð stundum, hverjar þessar umframgreiðslur eru.

Umframgreiðslurnar eru margvíslegar. Þar eru t. d. lögboðnar greiðslur, sem reynast hærri en áætlað hefur verið. Þótt slíkar greiðslur séu inntar af höndum, er ekki með því verið að draga fjárveitingavaldið úr höndum Alb. Þarna kemur aðeins til, hvernig ríkisstj. og Alb. hefur heppnast að sjá fyrir, hversu miklar þessar lögboðnu greiðslur mundu verða. Ef því á að athuga þetta nánar og sjá, að hve miklu leyti veitt er fé án heimilda, yrði að fara fram nákvæm rannsókn á öllum landsreikningunum og samanburður.

En svo eru vitaskuld líka til aðrar umframgreiðslur, og þær eru þannig vaxnar, að rekstrarkostnaður ýmiss konar verður meiri en hann hefur verið veittur á fjárl. Þetta eru þær hreinu umframgreiðslur, sem vitanlega eru allt of miklar í ríkisrekstri okkar og þjóðarþúskap, og engum ætti að vera það ljósara en mér með þá reynslu, sem ég hef haft í fjmrn., hvernig það er að glíma við þann draug. Í því sambandi vil ég t. d. minna á eitt atriði, vegaviðhaldið, sem er geysilega stór liður í ríkisreikningnum. Það hefur jafnvel komið fyrir, að vegaviðhaldið hafi farið 9 millj. kr. fram úr áætlun, sem er alveg gífurleg fjárhæð samanborið við fjárveitinguna. Stundum hefur umframgreiðslan á vegaviðhaldinu komizt miklu neðar, en ævinlega hefur verið einhver umframgreiðsla. Hvernig sem fjmrn. hefur knúið á með

Alþt. 1957. C. (77. löggjafarþing).

að halda vegaviðhaldinu alveg innan ramma fjárveitingarinnar, hefur það aldrei tekizt á síðari árum. Þetta er alls ekki fyrir það, að vegamálastjóri hafi viljað svíkja fjmrn. í þessu eða Alb. Hann hefur verið að reyna að halda eftir, þangað til síðari hluta ársins, svo og svo háum fúlgum og áætlað, að þær ættu að duga til þess að komast með vegaviðhaldið alla leið að áramótunum. En svo hafa alltaf komið fyrir alls konar atvik á árinu, sem hafa raskað þessu. Vegamálastjóri hefur sem sé aldrei talið sér fært að taka frá nógu háa fjárhæð á vorin til þess að mæta óhöppunum síðari hluta ársins, snjómokstri og öðru slíku, þannig að vegaviðhaldið hefur ævinlega farið fram úr áætlun. Þannig er þetta með fleiri liði, og ég veit satt að segja ekki, hvernig á að lækna þetta. Menn hika við að setja nógu háar fjárhæðir í fjárl. Sennilega læknaði þessi meín samt aldrei, nema ríkisstj. eða heir tveir ráðherrar, sem eiga hér hlut að máli, annars vegar sá ráðherra, sem hefur „fag“-ráðuneytið, og hins vegar fjmrh., tækju rögg á sig og neituðu algerlega að greiða nokkurn eyri umfram fjárveitingarnar, hvernig sem á stæði, þó að það kostaði það t. d., að vegir yrðu algerlega ófærir síðast á árinu, og þá í því trausti, að þetta yrði svo alvarlegur atburður, að þeir, sem stýra þessum málum, mundu næst leggja nógu miklið til hliðar til að mæta kostnaði síðari hluta ársins. Þá mundi það vitanlega aftur þýða, að það yrði minna til ráðstöfunar í vegaviðhaldið á vorin.

Svipað er með strandferðirnar, þennan geysistöra lið, og er skemmst að minnast ársins 1955. Þá urðu mjög miklar umframgreiðslur á strandferðunum. Það kom margt til. Það kom til, að orðið höfðu miklar kauphækkningar og verðhækkningar. Við slíkar aðstæður kemur upp spurningin: Á að stöðva strandferðirnar, þegar fjárveitingin er búin, eða á að reyna að halda gangandi með því minnsta fjármagni, sem hlutaðeigendur telja sig geta komizt af með, en það þýðir þá umframgreiðslur? Þessu stendur stjórnnin frammi fyrir, bæði ráðh., sem fer með strandferðirnar, og fjmrh.

Þó að endurskoðendur landsreikninganna yrðu kvaddir til til viðbótar, eins og hér er stungið upp á, mundu þeir lenda alveg í nákvæmlega sama vandanum og ráðherrarnir. Það mundi verða kallað á þá eða öllu heldur þeir yrðu að vera hér í bænum alla tíð til að ráðgast um þessi mál, vera eins konar viðbótarráðherrar. Þeir yrðu að fylgjast með öllum ríkisrekstrinum til þess að geta dæmt um, hvort umframgreiðslur kæmu til greina, og þeir mundu lenda í alveg nákvæmlega sama vandanum og ráðh., hvort það ætti að hætta að borga út vegaviðhaldið og láta vegina lokast eða hvort það ætti að stöðva t. d. strandferðir o. s. frv., o. s. frv. Þannig er það vitanlega engin lausn í sjálfu sér, þó að einhverjum tveimur mönnum eða þremur væri bætt við til ráðuneytis um, hvernig með skyldi fara. Vandinn er þar eftir sem áður, og þarf að taka afstöðu til hans.

Í sambandi við þetta dæmi, sem ég tók um Skipaútgerðina og strandferðirnar, þykir mér fróðlegt að benda á það aftur, að það varð mikil umframgreiðsla hjá strandferðunum 1955. Endurskoðendur landsreikninganna gerðu athugasemdir við það eftir á, eins og hv. þm. A-Húnv. veit.

Þegar þeir svo voru búnir að fá miklar útskýringar á því, hvernig á þessari miklu útgjalda-hækkun stóð, var úrskurður þeirra svofelldur:

„Forstjóri Skipaútgerðarinnar hefur gefið all-ýtarlegar upplýsingar um ýmisleg mikilvæg fjárhagsleg atriði stofnunarinnar, er sýna þörf hennar fyrir mikið fé að óbreyttu fyrirkomulagi á starfi hennar.“

Ég dreg það alls ekki í efa, að menn, sem úrskurða að lokum svona eftir á án þess að standa í vandanum, mundu hafa úrskurðað, ef þeim hefðu verið falin þessi störf, eins og hlutaðeigandi ráðh. hafa gert, að það yrði að halda Skipa-útgerðinni gangandi til áramóta, og umframgreiðslan hefði sjálfsagt orðið nákvæmlega sú sama, þó að það hefði þurft að tala við þá árið 1955.

Þetta er bara til þess að benda á, hversu þetta umframgreiðsluvandamál er margþætt og erfitt viðfangs. Það kemur að lokum að því, að það verður aldrei hægt að koma í veg fyrir umframgreiðslur, nema ráðherrarnir eða þeir, sem til þess verða settir með þeim, tækju þá ákvörðun að stöðva þann rekstur, sem ekki getur komið af með það, sem Alþingi skammtaði. Og ef til vill verður það þetta, sem þarf að gera til þess að koma þessum málum í mun betra horf en þau eru.

Ég er mjög óánægður með þróun þessara mála á undanförunum árum, þó að umframgreiðslurnar hafi stórlega lækkað og ekki orðið nema 1/4 af því, sem þær voru áður. Ég er mjög óánægður með, hvað ráðuneytin hafa mörg verið hirðulitil, að ég ekki segi hirðulaus um það að halda útgjöldum þeirra stofnana í skefjum, sem undir þau heyra.

Oft og tíðum hafa ráðuneytin sjálf og einstakir ráðh. stofnað til stórutgjalda án þess að tala um það einu orði við fjmrn. og stofnað til skuldbindinga á hendur ríkissjóði, og svo hefur bara verið komið með reikningana á eftir. Og svo er stundum bætt gráu ofan á svart með því að senda menn til þess að skammast út af þeim umframgreiðslum og þeirri gjaldaaukningu, sem þannig er til komin.

Ég hef margoft bent á það hér á Alþingi, að ráðuneyti og stofnanir leggja allt of litla vinnu í að vanda áætlanir sínar vegna fjárlaga, en fjmrn. hefur ekki mannafla til þess að fylgjast nákvæmlega með hverri einustu starfsgrein eða hverjum einasta manni svo að segja, sem vinnur í þjónustu ríkisins, og verður að treysta á stofnanir og önnur ráðuneyti um áætlanirnar. En hvernig sem hamast er í því ár eftir ár að fá öruggar áætlanir t. d. um lögboðin útgjöld, þá er ómögulegt að fá þessar áætlanir gerðar tryggar. Ég vil nefna dæmi eins og um kennaralaun. Það hefur ekki ár eftir ár, með hversu miklum eftirgangsmunum sem eftir hefur verið gengið, fengið áætlun um kennaralaun, sem hefur verið nálægt því að standast. Manni sýnist þó, að það ætti að vera hægt að reikna eitt ár fram í tímann svona hér um bil, hvað muni þurfa að fjölga kennurum í landinu. En það hefur ekki tekizt. Svo sýpur fjmrn. seyðið af þessu, verður að borga launin auðvitað langt umfram áætlun og hlýtur svo í þokkabót ádeilur óhlutvandra manna um það, að það sé fjmrn., sem efni til

umframgreiðslanna. Og þannig mætti því miður lengi telja.

Það þarf að fá betri áætlanir í þessum efnum, og útgjaldaráðuneytin verða sannarlega að búa öðruvísi að fjmrn. og Alþingi í þessum málum en þau hafa gert á undanförunum árum, ef takast á að minnka umframgreiðslunum. Og það vil ég segja, að ef ekki er hægt að koma inn nýjum anda að þessu leyti, ef ekki er hægt að lemja það inn í hlutaðeigendur, að það þurfi að gera áætl-ánirnar betur úr garði, ef það tekst ekki, en það eitt væri gert að fela endurskoðendum landsreikninganna að meta það, hvort umframgreiðslur eigi sér stað eða ekki, þá yrði það bara til þess að setja hv. þm. A-Húnv. í nákvæmlega sama vandann að þessu leyti eins og ég hef verið á undanförunum árum, og félaga hans, nákvæmlega sama vandann og leiða yfir hann að þurfa að standa ábyrgan fyrir umframgreiðslunum, því að hann yrði vitanlega í mjög mörgum dæmum að samþykkja þær, eins og ráðh. hafa orðið að gera. En úr umframgreiðslunum drægi sú skipan ekkert. Hv. þm. A-Húnv. yrði eins konar yfirráðherra að þessu leyti ásamt tveim öðrum yfirendurskoðendum landsreikninganna. Þeir mundu svo auðvitað ekki treysta sér til að láta loka vegunum, þeir mundu ekki treysta sér til að láta loka sjúkrahúsum, og þeir mundu ekki treysta sér til þess að láta hætta strandferðunum o. s. frv., þó að fjárveitingarnar væru búnar, og þeir mundu sem sagt eiga allt sitt undir því, hvort áætlanirnar í fjárlögunum hefðu verið nægilega háar eða ekki. Og þeir mundu ekkert frekar ráða við þá, sem gera þessar áætlanir, en fjmrn. hefur gert eða hv. Alþ. hefur gert.

Varðandi umframgreiðslur almennt vil ég taka dæmi 1955, af því að það er reikningurinn, sem liggur herna fyrir hv. Alþ. og kemur hér bráðum til meðferðar í hv. d. Það eru talsvert miklar umframgreiðslur 1955, þó að þær séu litlar, samanborið við það, sem tíðkaðist hér á árum áður og þeir töldu gott þá, skilst mér, sem nú eru óánægðir eða láta í ljós óánægju með umframgreiðslur. Ég vil í þessu sambandi benda á, að 1955 eru umframgreiðslur á langflestum liðum fjárl., og þá er aðalástæðan sú, að á því ári var hækkandi dýrtíð yfirleitt og á því ári voru gerðar ráðstafanir til þess að afnema ýmsar skerðingar á launum embættismanna, sem höfðu verið í gildi undanfarin ár, og þetta hafði mjög mikil áhrif til hækkunar á fjárl. í framkvæmdinni. Sumt af þessu var ákveðið, eftir að gengið var frá fjárl. Annað hafði verið áætlað of lágt. Þetta er aðalástæðan til þess, að útgjöldin fóru talsvert mikið fram úr áætlun.

Þá fóru útgjöldin til þess að greiða niður afurðir rúmar 5 millj. fram úr áætlun, og þó voru niðurgreiðslur á afurðir ekkert auknar 1955, alls ekkert auknar. Þetta var vegna þess, að neyzlan varð meiri en þeir, sem áttu að áætla þessa liði, höfðu gert ráð fyrir. Rúmar 5 millj. bara þessi eini liður. Og þá var einnig ákveðið eftir á af þáverandi ríkisstj. að beita sér fyrir því, að greiddar væru 3 1/2 millj. úr ríkissjóði til uppbóta á útflutning Suðurlandssildar á árinu 1955. Þetta var ákveðið, eftir að fjárl. voru gerð, og síðan staðfest af Alþ., og svona mætti telja.

Þá var líka efnt til umframgreiðslu í flugmálum, stofnkostnaði við flugið, upp undir 2 millj., án þess að það væri ráðgætt um það við fjmrn. einu einasta orði, og stórfelldar skuldbindingar teknar í því sambandi.

Það, sem ég hef sagt um umframgreiðslur almennt, sýnir, að þær eru sumpart fyrir það, að lögleg útgjöld eru ekki nægilega hátt áætluð í fjárl., og hvernig sem fjmrn. hefur brýnt það fyrir þeim, sem hér eiga hlut að máli, að gæta sín vel í þessu efni, hefur það ekki tekizt til fulls. Þó hefur minnkað bilið milli fjárl. og landsreiknings.

Þá koma þær umframgreiðslur, sem eru vegna óhappa, sem mjög erfitt er við að glíma og líka mundi verða mjög erfitt við að fást, þó að endurskoðendur landsreikninganna yrðu þar að vera með í ráðum. Og ég spyr í því sambandi: Eru meiri líkur fyrir því, að yfirskoðunarmenn landsreikninganna geti staðið á móti umframgreiðslum heldur en ráðherrarnir? Ég dreg mjög í efa, að svo sé.

Þá er eitt atriði í sambandi við þetta frv., sem ég vil benda á og er þannig vaxið, að það þarf að skoða vel, hvort þar er ekki fólgin hætt á því, að umframgreiðslurnar aukist stórkostlega frá því, sem verið hefur. Það eru ekki smáræðis óskir um umframgreiðslur, sem ráðherrarnir hafa neitað með skirskotun til þess, að það væri ekki fé til þeirra hluta í fjárl. og þeir hefðu ekki fjárveitingavald. Það er nærri því daglegur viðburður, að ráðh. neiti greiðslum og framlögum með þessum rökstuðningi. En ef búið væri að setja í lög, eins og hv. flm. gerir ráð fyrir, að það sé heimilt að greiða úr ríkissjóði án samþykkis Alþ., en með samþykki yfirskoðunarmanna landsreikninganna, ef þeim er afhent fjárveitingavaldið á þann hátt, sem ég get ekki litið öðruvísi á en meiningin sé að gera með þessu frv., ef þeim er bókstaflega afhent fjárveitingavaldið á milli þinga, og þeir geta þess vegna ekki borið það fyrir sig, að þeim sé algerlega meinað að verða við þessari og þessari ósk, heldur þvert á móti hægt að sýna fram á, að þeir hafi heimild í lögum til að verða við henni, ef þeir vilji, er þá ekki hætt á því, að raunverulegar umframgreiðslur, þ. e. a. s. þær umframgreiðslur, sem hættulegastar eru, stórukist? Ég kasta þessari spurningu fram, því að hér er sannarlega mál á ferðinni, sem þarf að íhuga vandlega.

Enginn mundi verða ánægðari en ég með það að fá aukið aðhald um umframgreiðslurnar, því að þar er vitanlega allur vinningurinn fyrir fjmrn., að það sé sem allra erfiðast að fá umframgreiðslurnar, og þar í fer mikið af starfi fjmrn. að reyna að halda öðrum í skefjum, sem vilja ekki leggja sig fram um að hafa umframgreiðslurnar sem minnstar og sækja á. Ég hef því auðvitað áhuga fyrir öllu, sem raunverulega gæti orðið til þess að standa á móti kröfum um umframgreiðslur. En ég bendi á þessa hættu. Ég bendi á, að þarna er í 2. gr. gert ráð fyrir því, að það sé heimilt að greiða fé úr ríkissjóði utan fjárlaga, ef samþykki yfirskoðunarmannanna komi til. M. ö. o.: Alþ. framselur þá til þeirra fjárveitingavaldið. E. t. v. er þetta til komið hjá hv. þm. A-Húnv. vegna þess, að hann hugsi sem

svo: Alþ. er búið að missa fjárveitingavaldið hvort sem er. Umframgreiðslurnar eru svo miklar. Það er ekkert tekið tillit til þess, hvort fjárveiting er fyrir þessari og þessari fjárhæð eða ekki. — En þetta er byggt á mjög alvarlegum misskilningi hjá hv. þm. A-Húnv., vegna þess að ríkisstj. ver sig stórkostlega umframgreiðslum einmitt með því að vísa til þess, að Alþ. hefur fjárveitingavaldið, og langsamlega mestur hlutinn af umframgreiðslunum er lögboðin útgjöld og þess vegna alls ekkert verið að fara fram hjá Alþ. með því að greiða þau umfram fjárlög. Hitt er hverfandi hluti umframgreiðslunnar, sem er þannig, að það sé hægt að segja, að þær séu fjárveitingar, án þess að Alþ. sé spurt.

Það þarf að skoða mjög vandlega málið allt, áður en lagt er út í það að opna þarna leið til þess, að menn geti fengið nýjar fjárveitingar á milli þinga.

Þá vil ég einnig alveg sérstaklega benda á, að mér finnst það fjarstæða að ætla yfirskoðunarmönnum landsreikninganna að úrskurða um, hvort það megi greiða einhverjar fjárhæðir eða ekki umfram fjárlög. Þetta mundi að mínu viti vera hliðstætt því að fela framkvæmdastjóra í fyrirtæki endurskoðunina eða fela endurskoðanda í fyrirtæki framkvæmdastjórnina. Vitaskuld leiðir það alveg af sjálfu sér, að ef hér ættu að koma til nýir menn, þá ættu það allir aðrir fremur að vera en endurskoðunarmennirnir, því að vitanlegt er það, að þessir endurskoðunarmenn mundu þurfa að leggja dóm á gerðir þeirra manna, sem þarna ættu hlut að máli, ekkert síður en gerðir ráðherra. Það virðist helzt gert ráð fyrir því, að þessir yfirskoðunarmenn landsreikninganna hljóti að vera gæddir einhverjum yfirnáttúrlegum hæfileikum og að það komi ekki til greina, að þeirra verk þurfi að leggja undir nokkurt álit eða gagnrýni. Ef hér ætti að bæta við yfirmönnum, þá koma náttúrlega allra sízt til greina yfirskoðunarmennirnir, sem ættu þá að endurskoða sjálfir sín eigin verk. Þeir ættu sem sé að endurskoða umframgreiðslurnar, eins og þeir hafa gert undanfarið, og fella dóm um, hvort þeim sjálfum hefði tekið rétt að meta, hvort það hefði átt að leyfa umframgreiðslu í einhverju falli eða ekki. Þetta er svo augljóst, að ég er alveg steinhissa á því, að svona uppástunga skuli koma fram, og enn meira hissa var ég, þegar hv. þm. A-Húnv. lýsti því yfir, að upp á þessu væri stungið í samráði við Sjálfstfl. Í þessu er veilla, sem veldur því, að þetta skipulag, að fela yfirskoðunarmönnum þetta starf, mundi aldrei vera mögulegt að taka upp. Það hljóta allir að sjá.

Þá er sýnilegt, að með þessu frv. er ekki bara verið að miða við umframgreiðslur, því að þarna er líka gert ráð fyrir því, að þessir aðilar skuli vera með í því að skipta einstökum liðum á fjárl., sem ekki eru sundurliðaðir, eins og t. d. fjárveitingum til vegaviðhalds og hafnarbóta.

Ég skal ekki fjölyrða meira um þetta mál. Eins og ég sagði í upphafi þessara orða, álit ég sjálf-sagt að athuga hleypidómalaust allar uppástungur, sem koma fram um það að reyna að standa á móti umframgreiðslum, en mér sýnist alveg augljóst, að á þessu frv. eru stórfelldir gallar.

Vil ég ekki sízt minna í því sambandi á það, sem ég sagði um 2. gr. frv., og svo hversu fráleitt væri að fela yfirskoðunarmönnum þetta starf.

Flm. (Jón Pálmason): Herra forseti. Hæstv. ráðh. hefur nú haldið hér nokkuð langa ræðu og talað mjög högværlega um þetta mál og lýst að ýmsu leyti sinni afstöðu og sínum skoðunum, og eins og gefur að skilja, er ýmislegt af því, sem hæstv. ráðh. sagði, rétt, en annað miður, og finnst ég ástæðu til að fara út í ýmis þau atriði, sem hæstv. ráðh. nú vék að.

Það kom fram seint í ræðu hæstv. ráðh., að hann nefndi það, að hér væri ætlunin að setja eins konar yfirráðherra á fjármálasviðinu, sem við yfirskoðunarmenn ættum að vera, og nefndi mig sérstaklega í því sambandi og að við myndum komast í sama vanda að þessu leyti eins og ráðherrar.

Nú vil ég hugga hæstv. ráðh. með því að benda á, að við þessir yfirskoðunarmenn, sem nú eru, erum nú allir saman heldur gamlir menn, og um þessa menn á að skipta á hverju ári, svo að Alþingi hefur það á valdi sínu að fela þetta öðrum mönnum og yngri, hvenær sem því sýnist. Hæstv. ráðh. þarf þess vegna ekki sérstaklega að vera hræddur við okkur, þessa sem nú erum, nema kannske eitt eða tvö ár eða svo. Þar að auki er það algerlega misskilningur á þessu frv. hjá hæstv. ráðh., að það sé ætlunin, að þessir menn hafi nokkurt fjárveitingavald, það er ekki ætlunin. Þeim er ekki ætlað samkvæmt þessu frv. að veita neitt fé, ekki ákveða lán, ekki ákveða ábyrgðir, þeir eiga bara að vera til eftirlits um það, að ekki sé gengið of langt í þessu, eins og gert hefur verið, og að því sé slegið föstu, að enginn ráðherra, sem oft virðist vera tilhneigðing með, ákveði fjárveitingar, ákveði ábyrgðir, ákveði lán. Þeir eiga að vera til varnar gegn því, að þetta sé gert, nema því aðeins að þeir sem umboðsmenn Alþingis samþykki það. En að þeir eigi að hafa nokkurt frumkvæði eða vald til þess að veita nokkurt fé, það er alger misskilningur, ef hæstv. ráðh. eða nokkur annar hefur skilið frv. á þá leið.

Um það atriði, sem ráðh. vék að, að það væri kannske fjarstæðast að fela endurskoðendum ríkisreikninga þetta mál, þá er það auðvitað atriði, sem getur verið eðlilegt deilumál, hvort það væri rétt, að Alþingi kysi í þetta sérstaka nefnd, aðra en yfirskoðunarmenn, eða fæli þeim það, enda hefur verið um það ekki algerlega samkomulag, það get ég jatað. En hitt er vafalaust frá minni sjónarmiði og mætti vera frá sjónarmiði allra alpm., að hverjum sem falið er þetta starf, þá verða það að vera menn, sem eru kosnir af Alþingi og starfa á ábyrgð þess.

Í því frv., sem hér liggur fyrir Alþingi og er frá hæstv. fjmrh., er gert ráð fyrir þriggja manna nefnd, sem eigi að hafa eftirlit á þessu sviði, og þar er farið inn á sömu villigötuna og framkvæmdin hefur verið að því leyti til, að það er ætlað til þess, að ríkisstj. tilnefni tvo þessa menn, þ. e. a. s. tilnefni einn þeirra alveg ákveðið, og annar sé ráðuneytisstjórinn í fjmrn., sem sagt að tveir af þessum mönnum séu frá

framkvæmdarvaldinu, en aðeins einn frá Alþingi. Hvort sem yrði farið út á þá leið, að yfirskoðunarmenn eða einhverjir aðrir menn hefðu þetta vald, þá tel ég það tvímælalaust sjálfsgagt, að það séu menn, sem allir eru kosnir af Alþingi.

Ég skal svo fara nokkuð gegnum þau atriði, sem hæstv. ráðh. vék að og að sumu leyti eru réttmæt, að öðru leyti ekki.

Hæstv. ráðh. kom hér með samanburð á umframgreiðslum frá 1924 og fram á þennan dag og vildi telja, að prósentvís hefðu verið miklu hærri umframgreiðslur á vissum tímabilum og einkum á tímabilinu 1940—49. Þetta kann vel að vera að sé rétt, ég hef ekkert út í það farið, ég hef ekki borið það saman. Það getur vel verið, að þetta sé prósentvís hærri þá. En við verðum að gæta að því, að þá var stríðstími. Á því tímabili var stríðstími og þess vegna meira hopp á greiðslum en ella hefur verið um að ræða. En hitt verð ég að segja, að það er miklu meiri ástæða og miklu réttara frá minni sjónarmiði að taka tölurnar sjálfar heldur en reikna þetta út prósentvís, og sannleikurinn er sá, að samkvæmt þeirri skýrslu, sem hér fylgir í grg. þessa frv., er það auðsætt, að umframgreiðslurnar sum síðustu árin, sem skýrslan nær yfir, eru allt að því 10 sinnum hærri en öll fjárlagaútgjöldin voru fyrsta árið, sem þessi hæstv. ráðh. var fjmrh.

Það stendur nú svo á, að við erum jafngamlir sem þingmenn, en þessi hæstv. ráðh. tók við fjármálaráðherraembættinu 1934 og við fjárl., sem samþykkt voru 1933. Samkvæmt þeim fjárlögum voru öll útgjöld samkvæmt sjóðsýfirliti áætluð það ár 12 millj. kr., rétt losaði 12 millj., ég held 36 þús. kr. í viðbót. Árið 1957 er síðasta ár, sem við höfum áætlun um, því að ég tek ekki enn þá almennilega mark á áætluninni fyrir 1958 vegna þess, hve mikið vantar inn á fjárlögin, og 1957 er áætlunin um öll útgjöld fjárlaganna og útflutningssjóðs, sem líka er ríkisstofnun, hvorki meira né minna en 1243 millj., þ. e. a. s. útgjöld fjárl. 811 millj., tekjur útflutningssjóðs voru áætlaðar 540 millj. kr., en af þeim átti samkvæmt áætlun að fara ¼ eða 108 millj. kr. í ríkissjóð, og þá eru eftir 432 millj. þar til útgjalda og þess vegna öll útgjöldin áætlua á árinu 1957, hvað sem þau nú kunna að verða, hvorki meira né minna en 1243 millj. Það er 103 sinnum hærri en voru öll útgjöld fjárlaganna fyrsta árið, sem þessi hæstv. ráðh. var fjmrh., og það kemur upp, að sum síðustu árin hafa umframgreiðslurnar orðið allt að því 10 sinnum hærri í krónutölu heldur en öll útgjöld fjárlaganna voru fyrsta árið, sem þessi hæstv. ráðh. stjórnaði fjármálunum.

Nú vitum við það auðvitað allir, að það er ekki hægt — og það hefur mér aldrei dottið í hug — að færa alla sök á þessu á þennan hæstv. ráðh., þótt hann hafi verið lengst fjmrh. af öllum. En vegna þess að hann hefur verið lengst fjmrh., þá á hann að vísu meiri sök á því heldur en aðrir. En þar eru margir, sem eiga hlut að máli.

Þá er það þetta atriði, sem hæstv. ráðh. talaði um, hann vildi eingöngu miða við rekstrarútgjöld. Það get ég engan veginn fallið á, því að það eru alveg eins útgjöld, þótt það séu ekki rekstrarútgjöld, það sem varið er til framkvæmda, lánað út o. s. frv., sem alltaf eru stórar upphæðir.

Þess vegna er það rétt regla, sem tekin er, að taka inn á fjáráukalög öll útgjöld, alveg eins þau, sem eru kölluð eignahreyfingar, eins og hin, sem eru rekstrarútgjöld, og það eru sannarlega ekki minni upphæðir. Sumar ríkisstj. og ekki sízt síðustu árin eyða umfram heimildir í eignahreyfingum í framkvæmdum og útlánnum meira en er á rekstrarreikningi, því að þar eru oft og einatt stærstu upphæðirnar ákveðnar á þann veg.

Þá var hæstv. ráðh. að tala um það, að t. d. lausaskuldir ríkisins, lán til togarakaupa o. s. frv., þetta væri óvenjulegt að taka á fjáráukalög. Þetta get ég ekki fallið á, því að það hefur verið regla alla tíð að taka á fjárlög allt það, sem er greitt utan fjárlaga, enda þótt það sé til nauðsynlegra hluta, og það gefur að skilja, að ástæðurnar til umframgreiðslna eru mjög mismunandi. Sumar eru eðlilegar og ekki gott að koma í veg fyrir þær, aðrar eru beinlínis fyrir það, að fjárveitingarvaldið er tekið úr höndum Alþingis og lagt í hendur ráðherranna.

Ég get t. d. alveg viðurkennt það hjá hæstv. ráðh., að upphæð eins og vegaviðhald, það er allt annars eðlis en bein fjárframlög, eyðsla hjá ríkisstofnun, sem stafar af auknum manna fjöldi og auknum kostnaði alla vega lagað. Vegaviðhald hefur nú í rauninni lengst af verið skoðað sem áætlunarupphæð, sem ekki er gott að koma í veg fyrir, þótt eitthvað fari fram úr áætlun.

En það er allt öðru máli að gegna með vegaframkvæmdir. Nú vitum við það, alþm., að ár eftir ár hefur hv. fjvn. lagt í það meiri vinnu en flest annað að skipta nákvæmlega niður fjárveitingum til vegaframkvæmda og skipta því svo nákvæmlega niður, að það er hniðað upp á 5000 kr., og það er baráttu um það milli héraða á hverju einasta þingi, hvernig eigi að vera skipt vegafé, þ. e. vegaframkvæmdafé. En það kemur núna fram ár eftir ár, að það er ekki farið eftir þessu, og síðast er það á þeim reikningi, sem við höfum hér fyrir framan okkur fyrir árið 1956, að þá var eytt til þjóðvega umfram fjárlög hátt á aðra milljón, eða 1770 þús., og þar með er raskað allri þeirri áætlun, allri þeirri vinnu, sem hv. fjvn. hefur lagt í það að skipta á milli héraða, og þetta er gert án þess, að það sé nokkurt eftirlit með því haft frá þingsins hálfu. Þetta má segja að sé eitt af smærri atriðunum. En þetta sýnir, hvernig farið er með fjárveitingavaldið. Og þar sem svo er ástatt, eins og verið hefur og er, að við höfum áhugasama og duglega vegamálastjóra, þegar einstakir vegir eru teknir út úr og einhvers staðar er hægt að fá meira fé til vegaframkvæmdanna en ákveðið hefur verið af Alþingi, þá stendur ekkert á vegamálastjóra að taka feginsamlega á móti því fé, sem hann getur fengið, og það er von og frekar þakklætisvert við hann.

En vegna þess, hvað kneprað hefur verið fé til vegaframkvæmda af Alþingi, er það því verra, þegar einstakir vegir eru teknir út úr og einstakar sýslur og látið til þeirra miklu meira fé en fjárlögin heimila. Ég er með því og hef verið það lengi, að í hlutfalli við aðra eyðslu ætti að láta töluvert meira til vegaframkvæmda en Alþ. hefur ákveðið. En það á Alþingi að ákveða, en ekki ríkisstjórnin, hver sem hún er.

Hitt er svo t. d. varðandi atriði eins og strandferðirnar Hæstv. ráðh. vék að því í sambandi við aths. okkar yfirskoðunarmanna við reikninginn 1955 um strandferðirnar. Það er einmitt ákaflega greinilegt dæmi um það, hvernig ekki á að fara að. Það er ár eftir ár, sem hefur verið eytt millj. í strandferðir umfram það, sem Alþ. hefur ákveðið, stundum mörgum milljónum, sum árin færri milljónum. En ég man nú ekki fyrir vist, hvað voru margar milljónir, sem var eytt umfram fjárlög árið 1955 til strandferðanna. Við yfirskoðunarmenn gerum aths. við þetta og segjum á þá leið: Hér eru þrjár leiðir fyrir hendi. Annaðhvort er það, að Alþ. veiti hærri fjárhæðir til þessara hluta, eða hækkuð séu farmgjöldin eða í þriðja lagi, að það sé dregið úr starfsemiinni. Þarna eru þrír möguleikar fyrir hendi. Svo er það, eins og ráðherrann vék að, að við leggjum til í úrskurðartillögu, að við svo búið verði að standa. Nú vil ég segja ykkur, hv. alþm., frá því, hvernig stendur á þessari till. Það stendur svoléiðis á henni, að þegar við skrifum úrskurðartillögu um reikninginn 1955, þá er búið að ganga frá því hér á Alþingi að strika tvo af þessum möguleikum alveg út. Það er búið að strika þá út hér á Alþ., og það ekki einu sinni, heldur tvisvar, að það skuli hækka farmgjöldin. Það er búið að strika það út að draga úr starfsemiinni, heldur skuli hún aukin. En það er búið áður en kemur til að úrskurða þessa aths. frá okkur, sem er að fullu réttmæt, því að þarna er um að ræða frekju í fjárveitingu frá viðkomandi ríkisstj., sem þá stjórnaði þessum málum, og það er ekki fyrir okkur hent að segja um, þegar Alþ. er búið að taka ákvörðun um það: Þarna á að fara eina leiðina, en ekki tvær, — þá getum við ekki annað sagt: Það verður við svo búið að standa. — Þetta er eitt dæmi af mörgum um það, sem ástæða er til að víkja að í þessu sambandi.

Nú er það svo, að þegar þannig er ástatt, að umframgreiðslur hafa árum saman verið hvorki meira né minna en að meðaltali 100 millj. á ári, þá er það augljóst mál, að það verður eitthvað að gera til að koma í veg fyrir, að þessi spilling haldi áfram, því að þetta tel ég vera hreina spillingu.

Nú skal ég geta þess, að ég hef hér samanburð, sem ég skal gjarnan víkja að, og það er: hvernig er þetta hjá öðru stærsta félagi, sem hefur með að gera fjárlát og sumir núverandi stjórnarherrar eru gjarnir á að vitna oft til, og það er Reykjavíkurbær. Þar er allt annað uppi á teningnum. Þar er sum árin haldið sig við fjárhagsáætlun, sum árin sáralítið umfram. Stundum er það undir. Og ég skal lesa upp um þetta skýrslu fyrir nokkur ár.

Árið 1951 eru áætluð útgjöld Reykjavíkurbæjar 69 millj. rúmar, 69 millj. 417 þús., en urðu 73 millj., þá var farið fram úr áætlun 3.3 millj. 1952 er áætlunin 80 millj. og 960 þús., en varð 83 millj. og 80 þús., umframgreiðsla er þá 2 millj. 120 þús. 1953 er áætlunin 91 millj. 377 þús., en varð 90 millj., það var undir áætlun um 951 þús., það er undir áætlun í framkvæmd bæjarstjórnarinnar hér það ár. 1954 var áætlunin 99 millj. 437 þús., en varð 100 milljónir, það fer fram úr áætlun á nærri 100 millj. útgjöldum ekki nema um 1400

pús. 1955 er eyðslan 779 pús. undir áætlun. 1956 er áætlunin 146 millj., það sem borgað var 154 millj., þá er það 7 millj. og 700 pús., sem það fer fram úr áætlun. 1957, — það er komið um það yfirlit og nokkurn veginn víst, hvernig það verður, þar er áætlunin 165 millj., en varð 164 millj. og 649 pús., það var sem sagt undir áætlun um 361 pús.

Þetta sýnir, að það er miklu hyggilegar að farið í bæjarstjórn Reykjavíkur hvað þetta snertir heldur en hjá ríkisvaldinu, sem hefur með miklu stærri fjárfraðslu að gera. Og að það sé nokkurt vit í því, sem hæstv. ráðh. var hér að tala um, að þarna eigi ekki að taka í samanburðinum annað en rekstrarreikninginn, er alveg fjarri, því að það eru stórar upphæðir, sem eru ákveðnar þar fyrir utan, og aldrei hefur verið eins langt gengið á því sviði og á árinu 1956 skv. þeim reikningi, sem hér liggur fyrir. Það er t. d. ekkert smáræði, sem ábyrgðirnar hafa aukizt. Ef ég man rétt, ukust þær á því eina ári um 290 millj. kr., og það er meira en nokkur dæmi eru áður til. Eins er það með útlán og annað, sem á því ári gengur langt úr hófi frá því, sem verið hefur nokkurn tíma áður, þrátt fyrir mjög hækkuð fjárlög.

Nú eru þetta atriði út af fyrir sig, svona samanburður, ýmis samanburður. Og í sjálfa sér er það svo um fjárfraðslu, og það er meira formsmál en að það sé atriði, sem ástæða er til að þræta stórlega um, því að þegar fjárfraðslu eru samþykkt, er búið að ganga frá öllu saman, og það er ekkert annað að gera, eða reynslan hefur verið sú, að Alþ. hefur ekki séð sér annað fært en samþykkja allt saman. Og ef ríkisreikningurinn er samþykktur, sem náttúrlega er aðalatriðið, þá leiðir það af sjálfu sér, að það verður að samþykkja fjárfraðslu. Og varðandi það, hvort hér er um stærri eða smærri upphæðir að ræða, þá blasir við sem augljóst mál, að umframgreiðslur hjá ríkinu, lán, sem ekki hafa verið ákveðin, og annað slíkt er svo úr hófi fram, að hér verður eitthvað að spyrna við fótum, og það er ekki til neins fyrir neinn mann, hvorki hæstv. fjmrh. né neinn annan að vitna til þess: það eru hér fleiri menn, sem eru samsekkir, — því að ef þannig er hugsað, fást ekki neinar endurbætur á neinu. Aðalatriðið í þessu máli er það, að hér verði gerðar ráðstafanir, sem tryggja það, að ekki haldi áfram á þessari braut. Og ég gat nú í rauninni ekki annað fundið hjá hæstv. ráðh. en hann vildi gjarnan gera einhverjar slíkar ráðstafanir, en það gat hann ekki hugsað sér, að slíkir menn eins og við yfirskoðunarmenn værum látnir hafa nokkur áhrif á það að samþykkja, hvort hann og hans félagar mættu eyða meira fé eða minna. Það er alls ekki ætlunin, þó að þetta frv. væri samþykkt, að þá væru það yfirskoðunarmenn, sem réðu neinum fjárfraðslum, heldur þarf samþykki þeirra til þess, ef ríkisstj. álitur, að það sé óhjákvæmilegt.

Ég verð að jata það, eins og þegar hefur komið fram í því, sem ég hef hér sagt, að það væri ýmislegt, sem kemur á fjárfraðslu, sem hver ríkisstj. verður að borga, eins og t. d. að borga út samkvæmt þáttill. og heimildum í 22. gr., því að það á líka að koma á fjárfraðslu, þó að það séu heimildir fyrir því.

Ég sé það nú, að fundartíminn er búinn, og skal þess vegna ekki fjölýrða meira um þetta að sinni. Ég geri ráð fyrir því, að það verði allir hv. þm. því samþykkir, að þetta frv. fari til athugunar í hv. fjhn., sem hefur annað frv. um þetta efni til athugunar, og þá kemur síðar á þessu þingi til athugunar, hvort mönnum er alvara um það að vilja einhverjar endurbætur á þessu sviði og hvort Alþingi vill koma í veg fyrir það, að fjárfveitingavaldið sé áfram í vaxandi mæli hjá ríkisstj., en það á að vera eingöngu hjá Alþingi sjálfu.

Umr. frestað.

Á 69. fundi í Nd., 20. marz, var fram haldið 1. umr. um frv.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Hv. þm. A-Húsnv. (JPálm), sem flytur þetta frv., hefur gert það að till. sinni, að því verði vísað til fjhn. til athugunar að lokinni 1. umr. Ég á sæti í þeirri n. Mér þykir ástæða til að óska nánari skýringa á nokkrum atriðum í frv. frá hv. flm., áður en málið fer til n. Verð ég þá að ræða nokkuð um einstakar gr. frv. nú við 1. umr. og vænti þess, að forseti hafi ekki við það að athuga.

Í 2. gr. frv. segir, að ríkisstj. skuli eigi hafa heimild til að eyða fé eða ákveða útgjöld umfram það, sem gert er ráð fyrir í fjárl. eða öðrum lögum, nema samþykki yfirskoðunarmanna komi til. Mér sýnist þetta út af fyrir sig nokkuð ljóst orðað, að samkvæmt þessu skilst mér, að stjórnin megi greiða fé úr ríkissjóði umfram það, sem ákveðið er í fjárl., ef hún fær til þess samþykki yfirskoðunarmanna. Þess vegna þótti mér það dálítið einkennilegt, að í ræðu um málið hélt hv. flm. því fram, að það væri ekki ætlað til þess í frv., að yfirskoðunarmennirnir hefðu nokkurt fjárfveitingavald. Mér sýnist einmitt ljóst af orðalagi 2. gr., að ef þetta verður samþ., þá sé yfirskoðunarmönnum þar með veitt fjárfveitingavald. Ríkisstj. getur einmitt leitað heimildar hjá þeim til þess að greiða upphæðir úr ríkissjóði fram yfir það, sem ákveðið er í fjárl. eða öðrum lögum frá Alþingi. Mér finnst þannig vera nokkurt ósamræmi í þessari yfirlýsingu hv. flm. og orðalagi frv. og þætti gott að fá á þessu nánari skýringar.

Í öðrum gr. frv., þeirri 3. og 5., eru ákvæði um skyldu ríkisstj. til þess að hafa samráð við yfirskoðunarmenn um vissar ákvarðanir. Ég vildi leyfa mér að óska skýringa hjá flm. á því, við hvað er átt með þessu. Mér sýnist eðlilegast að skilja þetta þannig, að stjórnin verði í þessum tilfellum að ráðgast við yfirskoðunarmenn um þá hluti, sem þarna ræðir um, og þeir verði að leggja sitt samþykki á hennar till. til þess að þær geti náð fram að ganga, og ég vildi óska þess, að hv. flm. gæfi svör um það, hvort þetta sé ekki réttur skilningur hjá mér á þessum ákvæðum.

Í 4. gr. er aftur á móti talað um það, að ef einhver starfsgrein eða stofnun ríkisins vilji fjölga starfsmönnum eða ráða menn í ólögbundna stöðu og gera aðrar ráðstafanir, sem auka kostnað frá því, sem verið hefur, þá sé skylt að bera allt slíkt undir yfirskoðunarmenn. Mig langar í þriðja lagi að fá skýringu á þessu, hvort það sé þá full-

nægjandi að bera þetta undir yfirskoðunarmenn, en ekki sé nauðsynlegt að fá þeirra samþykki til ráðstafananna. Þótt þetta sé svona orðað, ber e. t. v. að skilja það þannig, að þeir þurfi þarna einnig að veita sitt samþykki, til þess að greiða megi fé umfram það, sem verið hefur, til þeirra ráðstafana, sem nefndar eru í greininni.

Og þá er loks í fjórða lagi ákvæði í síðari málsgr. 6. gr., sem ég vildi óska nánari skýringar á. Í 6. gr. segir, að yfirskoðunarmenn skuli velja sér formann, sem kalli þá til funda og stjórni fundum. Síðan segir: „Verði þeir ekki sammála um eitthvert mál, geta þeir krafist þess, að afgreiðslu á því verði frestað, þar til Alb. gefist færi á að taka afstöðu til þess.“ Ber að skilja þetta þannig, að ef t. d. einn af þessum þremur yfirskoðunarmönnum er ekki hinum sammála, þá geti hann einn komið því til leiðar, að málinu verði frestað, þar til Alb. hefur getað tekið afstöðu til þess? Hefur einn af þessum þremur þannig stöðvunarvald? Ég vildi óska að fá nánari skýringu á þessu.

Í fyrirsögn frv. segir, að það sé um eftirlit til varnar gegn ofeyðslu hjá ríkinu og stofnunum þess, en af ákvæðum í einstökum greinum sýnist mér koma fram, að yfirskoðunarnefndinni sé ætlað miklu stærra verkefni en þetta. Í 3. gr. segir t. d., að enga ríkisstofnun megi setja á fót nema með lögum, og skal hafa samráð við yfirskoðunarmenn um starfsmannafjölda og ráðningar, að svo miklu leyti sem lög um stofnunina ákveða það ekki. Mér sýnist þarna koma fram, að til þess sé ætlað, að yfirskoðunarmenn hafi eitthvað að segja um val manna í stöður eða mannaráðningar. Og í 5. gr. sýnist mér, að þeim sé ætlað enn viðtækara verkefni. Þar segir, að þegar fé er veitt í fjárl. í einu lagi til meiri háttar verka, svo sem atvinnuaukningar, skólabyggingar, vegaviðhalds, hafnarbóta o. fl., þá sé skylt að hafa samráð við yfirskoðunarmenn um skiptinguna. Þetta er vitanlega allt annað en að gæta þess, að fé sé eytt umfram það, sem ákveðið er í fjárl. Þarna er þeim ætlað að fjalla um mál, sem nú eru í höndum hinna ýmsu ráðuneyta og ráðherra, og skipting á fé, sem þannig er veitt í einu lagi er vitanlega allt annað en eftirlit með því, að ekki eyðist fé umfram heimildir fjárlaga.

Í 7. gr. segir, að Alb. skuli ákveða laun yfirskoðunarmanna með tilliti til aukinna starfa. Þetta virðist nú eðlilegt. Svo segir í greininni til viðbótar: „Einnig úrskurðar fjárveitinganefnd Alb. reikninga um skrifstofukostnað þeirra.“ Já, ég geri ráð fyrir því, að þeir þurfi að hafa skrifstofu og eitthvert skrifstofulið, því að mér sýnist þeim vera ætlað mikið að starfa skv. frv. En mér hefði fundið það betur í samræmi við frv. og ákvæði þess yfir höfuð, að Alb. hefði skammtað þeim í askinn fyrir ákveðið tímabil í senn, og það ættu þeir að láta sér nægja, nema sett yrðu í frv. ákvæði um það, að finna skyldi einhvern annan aðila, sem þeir ættu að leita samþykkis hjá, ef skammturinn nægði þeim ekki. En eins og greinin er orðuð núna, sýnist mér, að yfirskoðunarmönnum sé ætlaður möguleiki, sem aðrir hafa ekki samkvæmt frv., að borga það, sem þeir telja að þurfi að greiða út, og

koma með reikninginn á eftir til þingsins. Þessu vildi ég aðeins skjóta fram til athugunar.

Í 8. gr. er ráðuneytisstjórum og forstöðumönnum ríkisstofnana lögð sú skylda á herðar að láta yfirskoðunarmönnum í té allar upplýsingar, sem þeir óska eftir. Það er nú sjálfsagt meiningin hjá flm., að þetta sé þó takmarkað við meðferð fjármuna, sem þessum mönnum er falin, þó að það sé ekki tekið fram í greininni. En e. t. v. væri réttara að taka það fram berum orðum.

Í grg. ræðir flm. nokkuð um fjárgreiðslur frá ríkinu umfram fjárlagaheimildir, og síðan birtir hann í grg. töflu um fjárgreiðslur utan fjárlaga á tímabilinu frá ársbyrjun 1950 til ársloka 1956. Árin 1950—54 hefur hv. þm. tekið tölurnar upp úr fjárlagalogum, sem samþykkt hafa verið á Alb., og hygg ég, að það séu rétt teknar tölur upp úr þeim lögum. Síðan setur hann þarna tölur fyrir árin 1955 og 1956, en þar hafa komið inn einhverjar skekkjur hjá hv. þm., því að vitanlega ætti að byggja þær tölur upp á sama hátt og þær, sem þarna eru nefndar fyrir fyrri árin. En fyrir árið 1955 er tilgreint í grg. 122.2 millj., en samkvæmt frv. til fjárlagaloganna, sem nýlega var lagt hér fram á þingi, hafa umframgreiðslurnar, reiknaðar á þennan hátt, orðið 100 millj. og 400 þús., svo að þarna skakkar rúmlega 20 millj. Og mér sýnist, að það sé ljóst af ríkisreikningi fyrir 1956, sem við höfum einnig fengið í hendur, þótt ekki séu komnar athugasemdir við hann frá yfirskoðunarmönnum, að upphæðin, sem talin er þarna í grg. hjá hv. flm., sé eitthvað milli 20 og 30 millj. of há einnig fyrir það ár.

Það virðist sjálfsagt að fylgja sömu reglu við þessa skýrslugerð fyrir öll árin, sem tekin eru til samanburðar. Annars er það, eins og áður hefur verið tekið fram af hestv. fjmrh. í þessum umr., dálítið hæpið að ýmsu leyti að miða þarna við heildarupphæðir ríkisreikninga, vegna þess að ýmiss konar viðskipti koma þar inn, greiðslur bæði inn og út, sem ekki eru sama eðlis eins og hin venjulegu rekstrargjöld ríkisins. Og viðkomandi þessum umframgreiðslum yfirleitt má líka benda á það, að ríkisstjórn á hverjum tíma hefur fleiri heimildir í höndum til þess að greiða fé úr ríkissjóði heldur en þær, sem eru í gildandi fjárlögum á hverjum tíma. Alb. veitir ýmsar heimildir í sérstökum ályktunum, sem ekki eru teknar inn í fjárlög, stundum afgreiddar eftir að fjárlög hafa verið samþykkt á Alb., þó að þær eigi að gilda fyrir sama árið, og nema slíkar heimildir oft verulegum upphæðum.

Í grg. segir, að á ári hverju geri yfirskoðunarmenn margvíslega innheimtu hjá ríkinu o. s. frv. Rétt er það, að yfirskoðunarmenn benda á í athugasemdum, eins og til er ætlað af þeim, það, sem þeim finnst athugasemdværa, bæði viðkomandi umframgreiðslum og öðru, sem þeir komast að við athugun ríkisreikninga. Við höfum nýlega fengið ríkisreikninginn fyrir 1955 með athugasemdum yfirskoðunarmanna, svörum reikningshaldara og till. yfirskoðunarmanna til úrskurðar. Ég hef lesið yfir þeirra athugasemdir. Nokkrar þeirra eru um umframgreiðslur hjá vissum stofnunum ríkisins. Og ég hef talið saman, hvað þær nema mikilli fjárhæð samtals,

þessar umframgreiðslur, sem yfirskoðunarmenn þarna gera athugasemdir um. Og mér sýnist það vera u. þ. b. 27 eða 28 millj., eitthvað nálægt því. Nú er hins vegar leitað aukafjárveitingar fyrir um 100 millj. í frv. til fjáráukalaga, eins og ég gat um áðan, og kemur fram af þessu, að eitthvað yfir 70 millj. af þeim greiðslum, sem óskað er heimilda fyrir eftir á í frv. til fjáráukalaga, hafa verið þannig, að yfirskoðunarmenn hafa ekki séð neina ástæðu til að gera athugasemdir út af því. Mikill meiri hluti af þessum greiðslum er þannig samkvæmt þessu, að yfirskoðunarmenn hafa talið þær sjálfsagðar og óhjákvæmilegar og því engin ástæða til að gera athugasemdir út af þeim. Og eftir að þeir hafa fengið svör við þessum athugasemdum, sem þeir gerðu m. a. um umframgreiðslurnar, komast þeir að þeirri niðurstöðu, að við þessu hafi ekki verið hægt að gera eða ekki sé það aðfinnsluvert. Vil ég nefna sem dæmi, að ein athugasemd þeirra var um það, að útgjöld póstsins höfðu farið u. þ. b. 2.4 millj. fram úr áætlun, og eftir að þeir hafa fengið skýringar á þessu, segja þeir í till. sínum: „Með svarinu er gerð glögg grein fyrir aðalástæðunum fyrir gjaldahækkuninni.“ Og önnur athugasemd var um áfengisverzlunina, þar sem útgjöldin höfðu orðið rúmlega 2 millj. meiri en áætlað var í fjárl., og þar segja þeir: „Gjaldahækkunar hjá stofnuninni hafa orðið að allmiklu leyti af óviðráðanlegum orsökum.“ Nefna má enn dæmi um umframgreiðslur til flugmála, sem urðu allmiklar eða u. þ. b. 5½ millj. og yfirskoðunarmenn gerðu athugasemd við. Eftir að þeir hafa fengið skýringar, segja þeir svo, með leyfi hæstv. forseta: „Flugmálastjóri hefur með svari sínu gefið ýmsar skýringar á því, hvernig háttáð er um greiðslur hjá stofnuninni, sem virðist að hafi verið óhjákvæmilegt að inna af höndum, og verður við svo búið að standa.“ Og viðvíkjandi veðurstofunni, sem þeir gerðu athugasemd um út af 412 þús. kr. umframgreiðslu, segja þeir, að það sé upplýst með svarinu og megi við svo búið standa. Þannig kemur þetta fram, að það er ekki nema hlutfallslega lítið af umframgreiðslunum eða mikill minni hluti þeirra, sem er þannig, að yfirskoðunarmenn telji ástæðu til að gera athugasemdir þar við. Annars má benda á það viðvíkjandi sumum þessum ríkisstofnunum, að þrátt fyrir það, þótt gjöldin hafi farið fram úr áætlun fjárlaga, hafa þær skilað meiri hagnaði í ríkissjóð en gert var ráð fyrir í fjárlögum. Þannig hefur verið t. d. á þessu ári um áfengisverzlunina og útvarpið, svo að tvær stofnanir séu nefndar. Af visu má segja, að það réttlæti ekki alltaf umframgreiðslur, þó að tekjur stofnunar fari fram úr áætlun fjárlaga, en á þetta má þó benda og einnig það, að aukin tekjuöflun hjá ríkisstofnunum getur oft haft í för með sér óhjákvæmilega aukningu á gjöldunum.

Ég sé nú ekki ástæðu til að hafa mörg orð um þá stefnu, sem fram kemur í frv., að ætla sjálfum yfirskoðunarmönnum ríkisreikninganna að hafa slíkt eftirlit með ráðstöfunum ríkisstjórnar og forstöðumanna ríkisstofnana á ríkisfé, vegna þess að hæstv. fjmrh. ræddi um þá hlið málsins nokkuð hér áður við umr. En ég verð að segja það, að mér finnst þetta óeðlilegt. Mætti þá alveg

eins gera till. um það, að t. d. endurskoðendur í hönkum ríkisins tækju að sér ákvarðanir um lánveitingar frá þeim stofnunum. En nú er það svo og hefur verið þannig undanfarið, að endurskoðun, bæði hjá einstökum stofnunum og ríkinu og stofnunum þess, hefur verið alveg aðskilin frá framkvæmdastjórninni, og þetta held ég að sé eðlilegt. Það mun t. d. ekki vera venja í félögum, sem hafa viðskipti með höndum, að velja menn úr stjórnnum félaganna til þess að endurskoða reikninga þeirra. Það hefur verið talið hingað til, að þetta tvennt gæti ekki farið saman.

Vitanlega er þörf á því, að á hverjum tíma sé reynt að komast hjá eyðslu á ríkisfé fram yfir það, sem nauðsyn krefur, og því er ástæða til að fagna því, þegar menn gera sér far um að benda á einhverjar leiðir til þess að komast hjá óþarfri eyðslu eða stilla útgjöldum sem mest í hóf. En ég verð að efast mjög um það, að bezta ráðið til þess að koma þessum málum í betra horf sé það að búa til nýtt ráðuneyti, sem eigi að vera yfir þeim, sem nú eru fyrir. Þetta nýja ráðuneyti mundi vafalaust þurfa starfslið, e. t. v. nokkuð fjölmennt, og gæti orðið þess vegna allþýr stofnun. Auk þess sýnist mér af frv., að yfirskoðunarmönnum eða þessu nýja ráðuneyti sé ætlað þarna miklu meira starf en að líta eftir ofeyðslu hjá ríkinu og sporna gegn henni, eins og ég hef áður tekið fram.

Magnús Jónsson: Herra forseti. Ég skal nú ekki sérstaklega fara að svara þeirri ræðu, sem hv. þm. V-Húnv. flutti hér áðan, en það vakti þó nokkra athygli mína, hversu óvenjulegt skilningsleysi virtist allt í einu vera komið yfir þennan hv. þm., þannig að hann virtist ekki skilja mjög einföld atriði, sem ekki virðist leika neinn vafi á, eftir orðanna hljóðan þessa máls, hvernig beri að skilja. Þetta er mjög glöggur þm. og reyndur, eins og allir vita, og þess vegna er það næsta einkennilegt, hvernig hann flutti sitt mál hér, því að meginatriði málsins virðast næsta ljós.

Það eru tvö atriði aðeins í hans máli, sem mig langaði til þess þó að víkja að örfáum orðum. Það fyrri, sem einnig kom fram hjá hæstv. fjmrh., er þetta mál var til upphafsumr. hér, var það atriði í 2. gr., að ríkisstj. hafi ekki heimild til að eyða fé nema með því að bera undir yfirskoðunarmenn ríkisreikninga, svo sem nánar segir í greininni. Með þessu móti vildi bæði hæstv. fjmrh. og hv. þm. V-Húnv. halda því fram að væri verið að veita yfirskoðunarmönnum ríkisreikninga sérstakt fjárveitingavald. Og hæstv. fjmrh. benti á það, að hann teldi, að með þessu ákvæði væri verið að taka burt það aðhald, sem nú væri um umframgreiðslur, þar eð ríkisstj. gæti nú borið það fyrir sig, að ekki væri heimild til þeirra umframgreiðslna, sem farið væri fram á. Nú er það svo, að samkvæmt stjórnarskrá Íslands er ekki heimild fyrir neinum umframgreiðslum, og það er ekki gert ráð fyrir, að ríkisstj. hafi heimild til að inna neina greiðslu af hendi nema eftir heimild í fjárlögum eða fjáráukalögum, sem er þá vitanlega gert ráð fyrir að séu sett fyrir fram.

Strangt tekið er því ekki einu sinni heimild

til þess að greiða út fé eftir öðrum lögum, sem sett eru, en þessum. Þetta hefur hins vegar í framkvæmdinni orðið á þann hátt, að bæði hafa verið ákveðnar greiðslur með sérlægum og jafnvel þál., þó að það sé mjög hæpið, að slíkt fái staðizt, og loks hefur verið gengið enn þá lengra, þannig að ríkisstj. hefur á hverjum tíma talið sér heimilt að inna af höndum mjög miklar greiðslur umfram allar heimildir Alþingis. Það er því ekki með þessu ákvæði hér verið að breyta neinu frá því, sem er, heldur aðeins verið að reyna að koma ákveðnu formi og skipulagi á þessa hluti.

Hæstv. ráðh. segir, að það sé oft gott að geta borið það fyrir sig, að það sé ekki heimilt eftir fjárlögum að inna af hendi vissar greiðslur, en það sé burt tekið, ef hægt sé að benda á, að það sé viss stofnun, sem hafi rétt til að veita þessar heimildir.

Þessi rök eru auðvitað algerlega út í bláinn, vegna þess að ef ætti að fara eftir þeim og ef ríkisstj. hagaði sér í samræmi við þessa röksemdafærslu, þá mundi hún ekki greiða neitt fé umfram fjárlög, því að hún hefur ekkert frekar heimild til einnar greiðslu en annarrar, þannig að það er nánast hlægilegt, þegar ráðherra er að bera það fyrir sig við einhvern aðila, sem til hans leitar: Ja, ég hef ekki heimild til að gera þetta, það er engin fjárlagaheimild, — en svo næsti aðili, sem kemur, fær umtölulaust eða umtölulítið fé greitt úr ríkissjóði án allra heimilda.

Það er því algerlega út í loftið, þegar er verið að tala um það, að með þessu ákvæði hér sé verið að setja á laggirnar eitthvert nýtt fjárveitinga-vald. Það kann vel að vera, að það megi orða þetta á einhvern hátt skýrar en hér er, en ég hef alltaf skilið það svo, að hugsun hv. flm. með þessu ákvæði væri sú, að um þær greiðslur, sem ríkisstj. eftir þeim reglum, sem hún fylgir nú, teldi rétt að inna af höndum, væri settur viðbótarhemill, þannig að hún hefði þó ekki þann rétt nema fá samþykki þessa aðila einnig. Þetta held ég að liggi í augum uppi, og það eru því nánast sagt hártoganir að vera að halda því fram, að hér sé verið að taka í burtu einhvern hemil, sem áður hafi verið í þessu efni.

Fyrirspurnir hv. þm. V-Húnv. um 3., 4. og 5. gr. frv. eru líka harla einkennilegar, ef hann hefur íhugað það frv., sem hér liggur fyrir Alþ. frá ríkisstj. um sérstaka nefnd manna til þess einmitt að fylgjast með þessum atriðum, sem í þessum greinum segir. Með þessum greinum frv. skilst mér að hv. flm. hugsi sér, að yfirskoðunar-menn fái einnig það eftirlitsvald, sem þeirri n. var fyrirhugað, þannig að það mál verði óþarft sem sjálfstætt mál.

Að öðru leyti skal ég ekki fara út í þessa sálma um einstök atriði þessa máls, en þetta vakti aðeins undrun mína, að hv. þm. V-Húnv. skyldi sjá ástæðu til þess að flytja hér langa ræðu um atriði, sem virðast mjög einföld og skiljanleg.

Það er nú leitt, að hæstv. fjmrh. skuli ekki hafa aðstöðu til þess að vera hér í dag, að því er virðist vera, því að hann kom hér með í ræðu

sinni í gær ýmis atriði, sem vissulega er ástæða til að gera að nánara umtalsefni.

Það hefur eitt komið fram hér í þessum umr., sem hlýtur að vekja nokkuð eftirtekt þm., og það er ágreiningur sá, sem uppi er um það, hvaða tölur sé eðlilegt að taka í fjárlög og hvaða tölur sé eðlilegt að taka sem umframgreiðslur. En þetta byggist á mjög eðlilegum atriðum, sem þó er mjög bagalegt að skuli vera til staðar, sem sagt þeim, að það er allmikið vafamál eftir uppsetningu ríkisreiknings, eins og hún er nú, hvaða tölur á að taka í fjárlög eða ekki. Um þetta hefur verið ágreiningur oft þing eftir þing milli fjvn. og ráðuneytisins, hvaða tölur skuli vera teknar, og það hefur oft verið breytt til um stórar fjárhæðir, sem fjárlög hafa verið hækkuð frá því, sem ráðuneytið hefur lagt til, vegna þess að það hafa ekki verið tekin með ýmis útgjöld á eignahreyfingu, sem fjvn. hefur talið að ætti eins að taka með og aðrar umframgreiðslur á þeirri grein.

En því miður er þetta töluvert álitamál. Frá hendi ríkisbókhaldsins er þetta að sjálfsögðu mjög skilmerkilega uppsett bókhaldslega séð, en það eru þó á þessu annmarkar, að ekki skuli vera hægt að sjá það nokkuð glögg af ríkisreikningnum, hvaða tölur hér skuli taka og hverjar ekki, þannig að það væri vitanlega mjög æskilegt, ef fjmrh. gæti með sérfræðingum sínum fundið einhverja leið til þess að setja reikninginn þannig upp, að það væri alltaf auðvelt að sjá, hverjar tölur ætti að taka og hverjum að sleppa.

Það var annað atriði í ræðu hæstv. fjmrh., sem mér fannst næsta undarlegt, og það voru viðbrögð hans við þeim röksemdum, sem bent er á í sambandi við flutning þessa máls varðandi umframgreiðslur ríkissjóðs yfir höfuð. Ég hef ekki skilið þetta mál þannig og tel heldur ekki, að það eigi að ræðast þannig, að það sé verið með því að flytja fram árásir á einn né neinn fjmrh. Hér er um að ræða vandamál, sem Alþ. stendur andspenis og þarf að finna einhverja viðhlitandi lausn á. Hæstv. ráðh. hafði hins vegar sýnilega tekið þetta sem beina árás á sig af einhverjum ástæðum og eyddi í það löngum tíma að sanna það, að umframgreiðslur hefðu minnkað prósentvís nú á síðustu árum frá því, sem var á þeim tíma, þegar fjmrh. úr öðrum flokkum hefðu farið með þetta vald.

Ég skal ekki fara út í þennan prósentureikning hér, hann er vafalaust réttur, svo langt sem hann nær. Hitt er auðvitað fjarri öllu lagi, að tala um það, að það sé ekki eðlilegt að taka með eignahreyfingaliði, það sé aðeins rekstrarhlið fjárl., sem taka eigi, og þá fáiast sambærilegar tölur. Þetta verður þegar ljóst af þeirri ástæðu, sem hv. þm. A-Húnv. einnig benti hér á í umr., að það eru mjög mismunandi aðstæður hverju sinni, sem hljóta að orka á það, hvað sé eðlilegt að fjárl. fari fram úr áætlun. Þar verður að líta á efna-hagsþróunina, eins og hún er á viðkomandi árum, og þegar talað er um, að það sé ekkert undarlegt, þó að það verði umframgreiðsla t. d. við vegaviðhald og á ýmsum öðrum liðum, sem hæstv. ráðh. minntist hér á, þá er þó hitt enn þá eðli-

legra, að það sé erfiðara að sporna við umframgreiðslum, sem leiðir af því, að það verða stórkostlegar verðbreytingar, kaupgjaldshækkanir eða aðrar slíkar almennar verðsveiflur, sem orka á svo að segja alla liði fjárl., eins og komið hefur fyrir ýmis þau ár, sem hæstv. fjmrh. benti á að umframgreiðslur hefðu orðið hlutfallslega hæstar. Þetta liggur í augum uppi, og það hefur þess vegna harla litla þýðingu fyrir hina tölulegu hlið málsins að færa fram tölur frá einu ári til annars um það, að þetta hafi prósentvís orðið meira þetta árið en hitt, án þess að geta þá um leið um hinar þrismunandi aðstæður. Og það má t. d. minna á það, að ýmis þau ár, sem tilgreint er í grg. þessa frv. að greiðslur hafi farið mjög langt fram úr áætlun, hefur vísitálan svo að segja ekkert hækkað og mjög litlar verðlagsbreytingar orðið, þrátt fyrir það að umframgreiðslur á fjárl. hafi orðið svo mjög háar sem raun ber vitni um.

Þetta verður auðvitað allt að taka með í reikninginn. Annars finnst mér þetta ekki skipta meginmáli. Það, sem er kjarni málsins og mér finnst að hæstv. fjmrh. hefði átt að taka vinsamlegar á en hann gerði, er sá vandi, sem augljóslega blasir við augum okkar. Þegar umframgreiðslur utan allra heimilda eru árlega um eða yfir 100 millj. kr., eru það slíkar geysiupphæðir, að það er full ástæða til þess, að Alp. ihugi sinn gang og athugi, hvort ekki eru einhver úrræði til þess að spyrna við fótum.

Þá vil ég leyfa mér lítilega að víkja að einstökum atriðum varðandi fjárlagaundirbúninginn, sem hefur hér veigamikla þýðingu og hæstv. fjmrh. gerði nokkuð að umtalsefni. Hann deildi töluvert á önnur ráðuneyti, og mér fannst þær deilur vera ekki fyllilega heiðarlegar að öllu leyti, hvernig hæstv. ráðherra lagði alla áherzlu á að sýna fram á það, að í rauninni væru það allt önnur ráðuneyti en hans, sem hefðu valdið umframgreiðslunum, og það væri í rauninni, að því er manni skildist, af töluverðu ábyrgðarleysi oft haldið á fjármálunum í öðrum ráðuneytum og hann stæði þar í sífelldri baráttu.

Þetta held ég að sé töluvert orðum aukið, og ég vil nú leyfa mér að álíta, að það séu ýmis útgjöld, sem fjmrh. stendur fyrir, sem orki alveg eins mikið tvímælis eins og þau útgjöld, sem koma frá öðrum ráðuneytum.

Hæstv. ráðh. benti á það, að eitt vandamálið við umframgreiðslur væri það, eða orsök umframgreiðslanna væri sú m. a., að ekki væru nógu vandlega undirbúnar till. frá öðrum ráðuneytum um þá fjárlagaliði, sem undir þau heyrðu. Þetta kann vel að vera, að oft og tíðum sé nokkuð höndum til þeirra kastað, og skal það sannarlega ekki afsakað. En það er þó annað atriði, sem ekki er hægt að komast hjá að benda á, og það er það, að fjmrh. hefur mjög fylgt þeirri venju að strika út og lækka — að því er virðist oft og tíðum gersamlega af handahófi — áætlanir einstakra ríkisstofnana og annarra ráðuneyta um útgjöld. Þetta er vitanlega mjög góðra gjalda vert, að hafa þarna aðhald og að fjmrn. lækki áætlun útgjöld, ef hægt er að framkvæma þessa lækku og ef fjmrn. þá fylgir því eftir, að það verði ekki aðeins á pappírnum, sem þessi

lækku verði, heldur í framkvæmd. Það er heldur ekkert fátítt, að fjmrh. neiti að viðurkenna starfsmenn í stofnunum og striki þá út af launaskrá, en síðan er haldið áfram að greiða þessum starfsmönnum laun og þeir eru ráðnir eftir sem áður. Þeir heita bara ekki starfsmenn ríkisins, en þeim eru engu að síður greidd laun. Þetta er auðvitað fráleitt með öllu, og annaðhvort verður að taka laun þessara starfsmanna inn í fjárlög eða þá að sjá verður til þess, að þeim séu alls ekki greidd laun og viðkomandi ríkisstofnanir ráði ekki þessa menn eða láti þá fara. Þetta er m. a. orsök þess, að oft og tíðum er ómögulegt í framkvæmd að framfylgja áætlunum fjárlaga um fjárveitingar til einstakra stofnana, þegar svona er að málunum unnið. Það er byrjað á að strika út útgjöldin við samningu fjárlaga, en síðan er því ekki fylgt eftir, að þessi lækku komist í framkvæmd.

Hér er um veilu að ræða, sem vissulega er þess vert, að það sé tekið til athugunar, og ég hygg að liggi ekki síður hjá fjmrn. en öðrum ráðuneytum, því að það er þó ráðuneytið, sem fjárlögin undirbýr og á að leggja áherzlu á það, að þau séu í sem nánustu samræmi við það, sem ætla má að verði raunveruleg útgjöld ríkissjóðs á viðkomandi ári.

Það er vitanlega alveg rétt hjá hæstv. fjmrh., að það koma á hverju ári ýmis útgjöld umfram fjárlög, sem ógerlegt er að standa gegn, og þar sem svo standa sakir, að Alp. situr ekki nema hluta ársins, þá er oft ógerlegt að bíða með slíkar ákvarðanir, þangað til Alþingi kemur saman. En ég leyfi mér þó að fullyrða, að það séu á hverju ári greiddar úr ríkissjóði allverulegar fjárhæðir í ýmsu sambandi, sem mættu bíða þess, að Alp. tæki um þær ákvarðanir.

Það er hér á Alp. verið að skipta niður fé til ýmissa þarfa og oft um það mikil togstreita. Það var minnst hér á af hv. þm. A-Húnv. t. d. fé til nýbyggingar vega, sem allir vita að er eitt-hvert viðkvæmasta málið í sambandi við meðferð fjárlaga. Þessar fjárveitingar hafa að visu verið inntar af hendi í samræmi við það, sem ákveðið er í fjárlögum, en síðan hefur verið bætt við einstök héruð árlega, eftir því sem samgmrh. eða fjmrh. hefur þóknast, án þess að bera það nokkuð undir fjárveitingavaldið. Ég er með þessu ekki að halda því fram, að það hafi ekki verið full þörf á auknum vegabótum í þessum héruðum. En þegar er búið hér á Alp. að koma sér niður á ákveðið hlutfall milli héraða, nær það auðvitað ekki nokkurri átt, að ríkisstj. umturni þessu síðan öllu alveg eftir sinni vild og án þess að fá nokkrar heimildir til þess. Og það er ekki einungis þetta, heldur sér maður í ríkisreikningum lista yfir ýmsar greiðslur, sem oftast eru færðar á 19. gr., þar sem er um margvíslegar styrkveitingar að ræða, sem eru algerlega hliðstæðar þeim, sem er verið að karpa um hér á Alp. og í fjvn. og er reynt að mynda sér þar, eftir því sem föng eru á, einhverjar reglur um, en síðan koma upplýsingar um það í ríkisreikningi eftir dúk og disk, að það hafi verið inntar af hendi alveg sambærilegar greiðslur til ýmissa annarra aðila, sem aldrei hefur verið undir Alp. borið, og í ýmsum tilfellum er ekki sjáanlegt,

hvernig stendur á, að ekki var hægt að láta bíða, þangað til þær gátu fengið sína eðlilegu meðferð.

Það má vafalaust svara því til, að hér sé ekki um að ræða þær greiðslur, sem geri meiri hluta þeirra umframgreiðslna, sem á hverju ári eru. Eg er ekki að halda því fram, síður en svo, og ég held því heldur ekki fram, að þarna sé ekki um út af fyrir sig þarfa hluti að ræða, eins og yfirleitt er veitt fé hér til. En þetta eru ekki heppileg vinnubrögð, og það er útilokað annað en þetta hljóti að vekja athygli hjá Alþ., sem búið er áður að sitja yfir fjárlögum og fjvn. þingsins vikum og mánuðum saman til þess að reyna að fá í þau eitthvert samræmi og reyna að gera þau þannig úr garði, að þau verði raunveruleg fjárlög, sem fara eigi eftir, — en svo sem sagt kemur nýr aðili, nýr fjárveitingaaðili, fjmrh. eða ríkisstj., að vísu er það fjmrh., sem hefur þar úrslitavaldið, — og ákveður, að svo og svo margir milljónatugir eða jafnvel hundrað milljónir skuli greiddar af ríkisé að auki.

Þá var nokkuð að því fundið, að gert væri ráð fyrir því í þessu frv., að ríkisstj. hefði samráð við yfirskoðunarmenn ríkisreikninga um skiptingu ýmissa fjárhæða, sem veittar eru í einu lagi í fjárlögum. Sannleikurinn er nú sá, að ég álit það með öllu óhæfu, hvernig Alþ. hefur verið stórar upphæðir í einu lagi í fjárlögum í ýmsu skyni, án þess að gera tillögur um ákveðna skiptingu, og síðan er ríkisstj. á hverjum tíma fengið alveg sjálfstætt vald til þess að skipta þessu fé. Það hefur ekki þótt nema sjálfsagt í ýmsum öðrum löndum, sem maður hefur vitneskju frá, að um slíkar skiptingar væri haft samráð við löggjafarþingið, og það er vitanlega ekki nema eðlilegt, að ef sett er á stofn einhver eftirlitsnefnd frá þinginu, eins og hér er gert ráð fyrir, þá beri einnig að hafa samráð við þá nefnd um skiptingu þessara fjárhæða. Alveg táknrænt atriði um þetta efni, sem er óhæfileg skipan á nú, er fé það, sem veitt er til atvinnuaukningar og ríkisstj. er í hendur fengið án nokkurra kvaða frá Alþingi. Um þetta er eilíft þref og karp, og ég álit, að það sé algerlega óviðunandi, enda hefur verið flutt frv. um það hér hvað eftir annað að koma fastri skipan á þessi mál, enda þótt það frv. hafi ekki náð fram að ganga. En hvað sem því líður, er það með öllu óviðunandi, að ekki sé sett frá þinginu einhver fastari skipan á þau mál, heldur látið algerlega lönd og leið um það, hvernig slíku fé er ráðstafað.

Það eru mörg önnur atriði í þessu máli, sem freistandi væri að tala um, en ég ætla ekki að lengja þetta meira að sinni. Það eru vafalaust ýmis atriði þessa frv., sem hér liggja fyrir, sem gætu verið á annan veg. Ég álit það ekkert meginatriði málsins. Hitt álit ég að sé höfuðatriði, sem Alþ. verði að taka afstöðu til og mér finnst, sannast sagna, bæði frá hæstv. fjmrh. og hv. þm. V-Húnv., að komi fram mjög einkennilegt skilningsleysi á, að Alþ. verði að reyna að finna einhver úrræði til þess að setja meiri hemil en verið hefur á greiðslur umfram fjárlög. Það getur vel verið, að með þessu móti sé ekki beinlínis stuðlað að miklum sparnaði. Það skal ég ekkert um segja. En það gæti þó a. m. k. verið

stuðlað að því, að fjárlög yrðu þannig úr garði gerð, að þau yrðu raunveruleg fjárlög, sem ríkisstj. á hverjum tíma yrði að fara eftir. Og það væri þá lagt meira kapp á að undirbúa fjárlögin þannig, að þar væri að finna þá raunverulegu útgjaldaliði, sem yrðu á fjárhagsárinu, en ekki haft í huga, að það væri hægt að fara þá leiðina, sem jafnan hefur verið farin, að greiða fé umfram fjárlög, og síðan á móti hafa tekjur verið áætlaðar oft mun minni en vitanlegt er að þær yrðu, til þess að hafa svigrúm fyrir ríkisstj. til að hafa fé upp í umframgreiðsluna. Þetta er auðvitað óviðunandi.

Það má enginn skilja orð mín svo, að með þessu móti sé ég að halda því fram, að það sé eitthvert sérstakt einkenni stjórnarfarsins í ár eða fyrra, að það séu umframgreiðslur. Það er búið að vera um fjöldamörg ár, og það eina, sem mætti kannske saka menn um, er að hafa ekki tekið það mál upp áður. En það er að sjálfsögðu ekkert svar í þessu vandamáli, þegar menn rísa upp og segja: Ja, umframgreiðslurnar eru jafnvel minni en þær hafa verið áður, og þess vegna á ekkert að gera. — Meðan umframgreiðslurnar nema yfir 100 millj. kr. á ári, er fullkomlega ástæða til að gera eitthvað og þuga alvarlega þær uppástungur, sem fram koma, en hafa ekki allt á hornum sér í því sambandi, eins og bæði hæstv. fjmrh. og þó raunar sérstaklega hv. þm. V-Húnv. gerði hér í sinni ræðu og vildi drepa þessu öllu á dreif og telja, að þetta væri allt marklaust hjál. Það tel ég ekki sæmandi, og það er sérstaklega undarlegt, ef þeir menn, sem ábyrgð bera á fjármálastjórn ríkisins, telja sér sæmandi að taka þannig á hugmyndum, sem varpað er fram til úrlausnar á þessum vanda. Það verð ég að telja mjög eftirtektarvert og ekki bera vott um sérstaklega mikla ábyrgðartilfinningu í þessu máli.

Það hefur verið á það bent í sambandi við þetta mál, að í öðrum löndum sé skipulag, sem veiti ríkisstj. miklu meira aðhald en hér er gert. Í sumum löndum, eins og t. d. Bandaríkjunum, er algerlega óheimilt fyrir ríkisstj. að greiða einn eyri umfram fjárlög, og það verður að sækja um lagaheimild til þingsins hverju sinni, ef ríkisstj. telur sig þurfa að eyða fé umfram það, sem búið er að veita.

Það má að vísu segja, að það sé nokkuð sérstætt, vegna þess að ríkisstj. er ekki þingræðisstjórn, heldur er hún skipuð af forseta, og það má því vissulega færa fram nokkur rök fyrir því, að það sé sérstaða. En einnig í öðrum löndum mun víðast hvar vera haft miklu strangara eftirlit með slíkum fjárgreiðslum en hér er gert, því að hér er eftirlitið nánast ekki neitt. Og slík venja er orðin hér, að átölulaust geti ríkisstj. á hverjum tíma og fjmrh. greitt fjárhæðir úr ríkissjóði, svo að segja eftir sinni vild, ef hann telur sig hafa peninga til þess. Og ef þróunin er þannig í þjóðfélaginu, að hann þykist viss um, að tekjur fari svo og svo mikið fram úr áætlun, þá getur hann haft þetta í hendi sinni.

Þetta kann oft og tíðum að vera þægilegt — og þægilegt fyrir einstaka þingmenn líka. Það skal ég ekkert undan því mæla, að það getur oft verið þægilegt að hafa þennan möguleika

til þess að fá fjárveitingu til ýmissa þarfa. En engu að síður er þó hér það mikil hætta á ferðum varðandi fullkomið los á fjármálastjórninni, að það er ekki hægt við það að una. Og maður fær það á tilfinninguna, þegar ár eftir ár er um 1/6 hluti útgjalda ríkissjóðs kannske eða jafnvel 1/6, 1/7 eða 1/8 hluti útgjalda ríkissjóðs alltaf greiddur utan fjárlaga, að þá sé það nánast brotlegt, þegar við hér sitjum vikum saman yfir því að deila vandlega niður fjárveitingum í fjárlög, en síðan er þessu öllu raskað eftir á.

Þetta tel ég svo miður farið, að ég tel ástæðu til að fagna því, að fram skuli koma sú hugmynd, sem hér er fram sett af hv. þm. A-Húnv. Ég skal persónulega taka það fram sjálfur, að ég hefði jafnvel fremur kosið aðra tilhögun á þessu eftirliti, sem þarna er ráðgert. En það er ekki kjarni málsins, eins og ég áðan sagði, hvort þetta er falið yfirskoðunarmönnum ríkisreikninga eða einhverjum öðrum trúnaðarmönnum, sem Alþingi kys í þessu skyni.

Það er allt til athugunar og verður vafalaust auðið að ná samkomulagi um það atriði að gera á þessu einhverjar breytingar, ef mönnum finnst það skynsamlega og heppilegra til að ná þeim tilgangi, sem frv. stefnir að, og menn vilja af alvöru leitast við að ná samstöðu um málið og sinna því mikla vandamáli, sem þarna er um að ræða. Hins vegar er það náttúrlega augljóst mál, að ef ráðamenn í fjármálum landsins hafa allt á hornum sér í þessu efni, telja, að hér þurfi ekkert að gera og allt, sem á er bent, sé gersamlega ómögulegt, nema þá þannig sé um hnútana búið, að þeir geti ráðið því öllu sjálfir, eins og gert er ráð fyrir með eftirlitsnefnd þá, sem ríkisstj. leggur til að sé sett á laggirnar með öðru frv. hér, þá er auðvitað ekki við neinni lausn málsins að búast. En ég trúi því ekki, að Alþingi telji það ekki skyldu sína gagnvart sjálfu sér að sjá um, að hér verði reynt að búa betur um hnúta en gert hefur verið til þessa.

Umr frestað.

Á 70. fundi í Nd., 21. marz, var frv. tekið til frh. 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 71. fundi í Nd., 24. marz, var enn fram haldið 1. umr. um frv.

Flm. (Jón Pálmason): Herra forseti. Það hefur nú komið í ljós, að þetta frv., sem hér liggur fyrir á þskj. 308, hefur farið mjög í taugarnar á sumum forustumönnum Framsfl. Þetta kom ljóslega fram í ræðu hæstv. fjmrh. og hv. þm. V-Húnv. hér á dögunum, og þetta er í sjálfu sér mjög eðlilegt. Þessir menn vita, að þegar farið er fram á að bæta eitthvað úr þeirri fjármálaspillingu, sem hér hefur ríkt á undanfórnum árum, þá snýr það meira að þeirra flokki en öðrum, vegna þess að hans fulltrúar hafa farið lengst allra með fjármálastjórn hér á landi. Nú skal ég ekki nánar út í það fara, en minnst nokkrum orðum á þau atriði, sem fram komu í ræðu hv. þm. V-Húnv. hér á dögunum, og byrja á að segja það, að mér þótti mjög undarlegt að heyra þá ræðu, því að sumar þær spurningar, sem þessi hv. þm. bar fram, voru líkari því, að það væri

barn að spyrja heldur en fullorðinn maður. Það voru spurningar um augljós atriði, sem í frv. eru. Þrátt fyrir það skal ég víkja að þessum spurningum hv. þm. nokkrum orðum og minnst að öðru leyti á atriði málsins nokkru nánar.

Í fyrsta lagi taldi þessi hv. þm., að samkvæmt 2. gr. frv. væri í því mótsögn, að það mætti ekkert fé veita utan fjárlaga nema með samþykki yfirskoðunarmanna, en þó hefðu þeir ekkert fjárveitingarvald. Nú vita það allir hv. þm. og raunar almenníngur líka, að engin ríkisstjórn og engir ríkisforstjórar hafa neitt fjárveitingarvald að lögum, því að það er Alþ. eitt, sem hefur fjárveitingarvaldið. En þó hefur þetta farið svo, að fjárveitingarvaldið hefur í vaxandi mæli verið tekið úr höndum Alþ. og greiddar háar upphæðir utan fjárlaga, bæði af forstjórum og ráðherrum, og þarf ekki lengra að fara en að vitna í grg. þessa frv. og önnur alkunn atriði. Nú er það ætlunin með því eftirliti, sem hér er gert ráð fyrir, að þeir menn, sem þarna eiga að hafa eftirlit frá hálfu Alþ., séu veggur eða stífla fyrir því, að ráðh. og forstjórar geti haldið áfram þessum leik í svo víðtækum mæli eins og verið hefur og raun er á. Þessi stífla er samkvæmt frv. gerð það glögg og erfið yfirferðar, að það þarf samkvæmt ákvæðum frv. að verða samkomulag milli allra þessara þriggja manna, til þess að einn ráðh., sem fer fram á að veita fé utan fjárlaga, fái leyfi til þess, eða það sé samþykkt af þessum mönnum, þeir þurfa allir að verða sammála, og venjulega eru þessir menn af þremur stjórnsmálaflokkum. Og þótt ætla megi, að það sé jafnan einn af þessum mönnum flokksbróðir verandi fjmrh., þá er þó líklegt, að alltaf verði tveir úr öðrum flokkum, og hér er þess vegna um meiri stíflu að ræða í þessu sambandi en svo, að það sé hægt að segja, að það sé látið fjárveitingarvald í hendur þessara manna, því að það mundi því aðeins koma til greina, að ég hygg, að bæði ráðh. og allir þessir menn yrðu sammála, að það væri um óumflýjanlega nauðsyn að ræða til þess að bjarga einhverju máli. Nú er það enn fremur, að til þess er ætlað, að ef yfirskoðunarmenn verða ekki sammála um eitthvert mál, þá geti minni hluti þeirra heimtað frest á því, þangað til afskipti Alþ. koma til. Þetta munu sumir telja nokkuð hart ákvæði, en það er nú ekki harðara en það, að eins og nú standa sakir hefur það verið s. l. ár og lítur út fyrir að verði þetta ár, að Alþ. stendur 7—8 mánuði, og fresturinn, sem um gæti verið að ræða af þessum sökum, yrði þá ekki lengri en sem svarar 5 mánuðum í mesta lagi.

Þá var hv. þm. að spyrja mig að, við hvað væri átt, þegar talað væri um að hafa samráð við yfirskoðunarmenn um skiptingu á því fé, sem veitt er í einu lagi, eins og t. d. atvinnuaukningarfé og ýmislegt fleira, sem til greina kemur. Þá er ætlað til þess með frv., að um leið og það sé haft samráð við þessa menn, verði þeir að samþykkja skiptinguna. Þetta er alveg í samræmi við það, sem gerist í einu allra þroskaðasta þingræðislandi veraldarinnar, Bretlandi, því að þar verða þær n., sem settar eru af hálfu þingsins til að hafa eftirlit með fjárreiðum, að samþykkja skiptingu á slíku fé, til þess að það sé útkljáð.

Dá var hv. þm. að tala um, hvað væri átt við með því, þegar um nýjar stofnanir væri að ræða og gert er ráð fyrir því skv. frv., að það yrði, að svo miklu leyti sem mannaáðningar þar væru ekki ákveðnar í þeim lögum, sem um stofnunina eru, að hafa samráð við yfirskoðunarmenn um slíkar mannaáðningar. Nú geri ég ráð fyrir, að ef þetta eftirlit væri samþykkt, sem hér er reiknað með, mundi verða ríkt eftir því gengið af öllum, sem völdin hafa, að setja lög um slíkar stofnanir, þannig að það væri sem allra mest af mannaáðningum þar lögákveðið, svo að það þyrfti ekki til mikilla kasta að koma nein deila út af þessu atriði. En ef það væri um það að ræða, eins og iðulega hefur verið gert, að bæta við mönnum í gamlar stofnanir og það í stórum stíl, þá yrði þó að fá samþykki til þess, að slíkt mætti gera, og eins er það, ef kaupa ætti bifreiðar eða gera aðrar ráðstafanir, sem hafa mikinn kostnað í för með sér, eins og iðulega á sér stað í ríkisstarfsrekslunni hér og hvar.

Dá var hv. þm. V-Húnv. að fetta finger út í það, að laun og skrifstofukostnaður yfirskoðunarmanna ætti að ákveðast af Alp. og reikningar að samþykkjast fyrir skrifstofukostnaði af fjvn. Ég sé ekki annað en þetta sé ákaflega eðlilegt ákvæði og hljóti svo að vera. Þegar fram liðu stundir og þetta skipulag væri komið á, yrði náttúrulega tekið á fjárlög einhver áætlun um það, hvað í þetta þyrfti að fara. En annars býst ég við, að hv. þm. viti það allir, að þegar um er að ræða umframgreiðslur á alþingiskostnaði, sem iðulega verða og fara mjög eftir því, hvað þingið stendur lengi, þá þarf aldrei að taka slíkar umframgreiðslur á fjárlög. Alp. þarf ekki sjálfst að biðja um heimild fyrir þeim kostnaði, sem fer til þessarar starfsemi, og þessir menn, sem þarna er um að ræða, yfirskoðunarmennirnir, eru starfsmenn Alp. og mundu verða það alveg eins áfram, ef þetta frv. yrði samþ., og um kostnað við laun þeirra og skrifstofuhald færi nákvæmlega á sama hátt og með skrifstofu þingsins og þá fasta starfsmenn, sem þingið hefur, og þar þarf ekki nein fjárlög til, heldur verður það þingið sjálfst og þá í umboði þess, þegar þar á kemur, fjvn., sem á að fjalla þar um og leggja um það till. fyrir Alp. í eitt sinn.

Þetta er þess vegna, að ég hygg, alveg tilefnislaus aðfinning við frv., þó að gert sé ráð fyrir, að þessi háttur verði á hafður, ef á annað borð frv. yrði samþ.

Dá eru enn fremur nokkur atriði í sambandi við athugasemdir og ásakanir um skekkjur, sem fram komu í ræðu hv. þm. V-Húnv. Hann taldi m. a., að í grg. fyrir þessu frv. væri áætlun um fjárlög fyrir 1955 talin 22 millj. hærri en vera ætti. Fyrir þessu var ég búinn að gera grein, þegar 1. umr. um fjárlögin fór fram, og sýna fram á, hvaða upphæðir það voru, sem ég tel að vanti inn á fjárlögin. Og sannleikurinn er sá, að þar er um að ræða framkvæmdir, annars vegar hjá landssímanum rúmar 10 millj. kr., auk þess upphæð, sem er yfir 11 milljónir kr., á 20. gr. Annars er það svo, að eins og hv. þm. Eyf. tók réttilega fram, þá er það ekki alveg ákveðið og fast, hvort eigi að taka allar þessar tölur inn á fjárlög eða ekki, og um það

hefur verið mikil deila. En þeir, sem standa að okkar fjmrn., þurfa sannarlega ekki mikið að láta í þessu efni, því að það eru ekki nema tvö heldur en þrjú ár, ég held ekki nema tvö ár, síðan hv. fjvn. Alp. hækkaði fjárlagalafrv. um nærri 40 millj. kr., og sjálft ráðuneytið er búið að hækka frv. um fjárlög, frá því að það var lagt herna fyrst fram og þangað til það var tekið til umr., um nokkuð mikið á áttundu millj. kr. Þar að auki er svo að geta þess, að þó að það virðist vera ákaflega vandálftið atriði að taka upp niðurstöðutölur úr ríkisreikningnum og færa það inn á frv. um samþykkt ríkisreikningsins, hefur ekki tekið betur til hjá ráðuneytinu, fjmrn., í þetta sinn en það, að hv. fjhn. Ed. varð að leiðrétta 12 tölur í þeim útreikningi, og þar geta menn séð á þeim þskj., sem hér liggja fyrir. Það mætti því nærri geta, hvernig yrði niðurstaðan á samningi ríkisreikningsins eftir þessu að dæma, ef það væri fjmrn., sem semdi hann. En það gerir það ekki. Það er önnur stofnun, sem er gleggri á tölurnar, sem það gerir, og það er ríkisbókhaldið, sem semur ríkisreikninginn og hefur gert það með mikilli þrýði á undanförunum árum, svo að þar er held ég undantekning og varla til, að yfirskoðunarmenn finni frá þess hálfu nokkra töluskekkju.

Varðandi fjárlögin að öðru leyti er þessi deila alveg í samræmi við það, sem fram kom hjá hæstv. fjmrh. hér í ræðu hans um daginn og tók sig út í þeim prósentureikningi, sem hann flutti hér og síðan hefur birt í Tímanum. Sá prósentureikningur er ákaflega marklítið plagg, og það er af því, að hann er miðaður eingöngu við rekstrarreikning ríkisins, en þar eru ekki teknar með þær tvær gr. fjárlaganna og ríkisreikningsins, sem stærstar umframgreiðslurnar hafa jafnan verið á, og það er 20. gr., sem er kölluð eignahreyfingagrein og er um framkvæmdir og lán, og það er í öðru lagi 3. gr. fjárl., sem er um margar ríkisstofnanir, því að það er sú aðferð á því höfð varðandi 3. gr. fjárl., að inn á rekstrarreikning er ekki tekið annað en mismunur á tekjum og gjöldum hjá þeim stofnunum, sem þar er um að ræða. Og samkvæmt fjárlagalafrv., sem liggur hér fyrir Alp., eru umframgreiðslur samkvæmt 3. gr. fjárl. árið 1955 rúmar 18 millj. kr., en eru raunverulega 28 millj. kr., vegna þess að það eru ekki teknar með yfir 10 millj., sem eru framkvæmdir landssímans og eiga sannarlega að koma inn á fjárlög. Ef á að bera saman útgjöldin og umframgreiðslurnar í heild sinni, verður alveg eins að taka með ríkisstofnanirnar á 3. gr. og útgjöldin á 20. gr. fjárl., sem eru byggð á útlánunum og framlögum til ýmissa framkvæmda, því að það eru sannarlega útgjöld engu síður en margt það, sem er á rekstrarreikningi ríkisins.

Dá eru nokkur atriði, sem ég finn ástæðu til að víkja að í sambandi við ræðu hv. þm. V-Húnv. og snúa að athugasemdum okkar yfirskoðunarmanna við ríkisreikninginn 1955, og ýmislegt af því, sem hann þar sagði, er rétt, því að það eru ekki gerðar athugasemdir við nærri allar umframgreiðslur, sem þar koma fram, og kemur þar fram það sama sem tekið er fram í grg. fyrir þessu frv., að þegar við yfirskoðunarmenn höfum séð

það ár eftir ár. hvernig með þær aðfinningar er farið, sem við berum fram ár eftir ár og koma til Alp., að þær eru ekki teknar til greina, þá er eðlilegt, að við þreytumst á því að grípa nema á stærstu kúlunum, og það eru hlutir, sem við og aðrir sjá að er ákaflega þýðingarlítið að vera að gera athugasemdir við löngu seinna, þegar búið er að eyða fénu. Ég skal t. d. nefna, að samkv. 19. gr. á þessum reikningi hefur verið eytt rúmlega 5 millj. umfram fjárlagaáætlun til dýrtíðar-ráðstafana. Við höfum ekki gert athugasemd við þetta og ekki séð, að það hefði neina þýðingu, vegna þess að það er langt um liðið frá því, að búið er að greiða þetta fé út. En ef við hefðum átt að fjalla um það, áður en til greiðslunnar væri stofnað, væri alveg víst, að við hefðum ekki allir samþykkt sumar þær upphæðir, sem þær eru látnar. Ég segi fyrir mig, að ég mundi aldrei hafa samþykkt að greiða á áttundu millj. til þess að borga niður smjörliki til að eyðileggja markaðinn á smjöri og mör fyrir bændurnar, eins og gert hefur verið með þeirri þrautvitlausu ráðstöfun að borga niður smjörliki alltaf með milljónum króna og gera þær framleiðsluvörur hændastéttarinnar, sem hafa þótt eftirsóknarverðastar, eins og smjör og mör, svo lítt seljanlegar sem raun er á orðin, mörin hér um bil alveg og smjörrið að nokkrum hluta, þannig að það liggja fyrir talsverðar birgðir af því. En að gera athugasemd einu eða tveimur árum eftir að reikningur er gerður fyrir svona upphæð, sem ríkisstj. er búin að ákveða, er ákaflega þýðingarlítið og mundi ekki hafa nein áhrif.

Svona er um marga þessa hluti. En það er eins og þeim, sem með fjármálin fara, hæstv. ráðh. og hv. þm. V-Húsn., sem er formaður fjhn., finnst það eiginlega alveg saklaust, þó að það séu borgaðar út svo og svo margar millj. af einstökum greinum, eins og gert hefur verið t. d. á því ári, sem þarna er um að ræða. Við skulum t. d. taka stofnun eins og ríkisútvarpið, sem eyddi umfram fjárlög á þessu ári nærri 3 millj. kr. og auðvitað að óþörfu. Við höfum gert athugasemdir við þetta og það ár eftir ár, en það bara hækkar alltaf meira og meira. Fjvn. og Alp. hækka við stofnunina töluvert frá því, sem næst var áður, og svo er ár eftir ár greitt enn þá meira utan fjárl. en áður var.

Varðandi stofnun eins og Skipaútgerðina, sem ég ræddi nokkuð um hér í minni síðustu ræðu og hefur eytt umfram fjárlög á þessu ári, að ég ætla, nokkuð á fjórðu millj. kr., þá er það búið mál, þegar reikningurinn kemur til okkar. Við höfum gert athugasemdir við þetta ár eftir ár, en við höfum lagt það til í þetta sinn, sem eðlilegt er, að við svo búið verði að standa, þar sem liðin eru 2 ár og búið að eyða peningunum og ekki nóg með það, heldur er búið að samþykkja tvisvar fjárlög og við erum búnir að sjá einn ríkisreikning í millitíðinni, þar sem allt þetta er tekið með og hækkað enn. En eins og ég gat um um daginn, er í svona falli eins og með Skipaútgerðina um þrjár leiðir að velja. Þegar það er sýnt, að ekki dugir til að standa undir rekstrinum það, sem Alp. hefur reiknað stofnuninni, þá er um þrjár leiðir að velja, annaðhvort er að draga úr starfseminni, að hækka

farmgjöldin ellegar þá að heimta, að Alp. leggi stofnuninni hærri upphæð en það hefur ráðgert. Nú hafa tvær af þessum leiðum verið útilokaðar, og það hefur komið í ljós, áður en við gerðum okkar úrskurðartillögu, að þær voru báðar útilokaðar, bæði hækkan farmgjalda og að draga úr starfseminni, og Alp. var búið að ákveða að hækka framlög til þessarar stofnunar, eins og hún fór fram á, undir þeim kringumstæðum var málið orðið afgreitt af Alp. í raun og veru og ekki hægt fyrir okkur að segja annað en þetta: Þetta verður við svo búið að standa, úr því sem komið er.

Þá er það eitt, sem er í þessu sambandi mjög mikið atriði og kom fram í ræðu hv. þm. V-Húsn. og einnig hjá hæstv. fjmrh. og kemur hvarvetna fram í svörum frá þessari og hinni stofnun, og það er þetta: að stofnunum, sem fá í gegnum sína starfsemi hærri tekjur en áætlað hefur verið á fjárl., sé heimilt að eyða þeim. Þarna erum við yfirskoðunarmenn alveg á gagnstæðri skoðun. Því þó að stofnanir fái hærri tekjur en gert hefur verið ráð fyrir, felst ekki í því nein aukin heimild til þess að eyða umfram þau gjöld, sem ákveðin hafa verið á fjárl. Þetta á sér stað um mjög margar stofnanir, og þær bera því alltaf við: Ja, við höfum fengið svo miklar tekjur, að við getum vel leyft okkur þennan kostnað. — Og ekki nóg með það, heldur er af mörgum stofnunum lánað í ýmsar áttir og það stórfé. Þannig að það er útistandandi, svo að millj. skiptir, hjá mörgum þessum stofnunum, sumt í samningsbundnum lánum, sem ekki er svo staðið við samningana um, sumt í útistandandi fé, sem er frá ári til árs, og eiga sér stað slík útlán í mjög stórum stíl.

Ég drap á það hér í minni seinni ræðu hér á dögnum, hvernig væri ástandið að þessu leyti hjá því félagslega fyrirtæki, sem gengur næst ríkinu, sem er Reykjavíkurbær, og sýndi fram á, að þar er ástandið allt annað varðandi það, hvernig staðið er við þá áætlun, sem gerð er í ársbyrjun. Því að sum árin er eyðslan undir áætlun og önnur tiltölulega lítil borið saman við þau ósköp, sem hjá ríkinu gerast.

Nú er ekki með þessu sagt, og ég vil ekkert um það segja, hvort öll fjárstjórn Reykjavíkurbæjar sé í svo góðu lagi sem mögulegt væri, en að þessu leyti er þó hún á réttari leið. Og ef ríkisstj. væri á sömu brautinni og bæjarstjórn Reykjavíkur hefur verið á undanfórnum árum, væri það sönnun þess, að það væri þingræði ríkjandi, en ekki brotið gegn ákvæðum Alþingis eins stórkostlega og raun hefur verið á á undanfórnum árum.

Það mætti margt segja í þessu sambandi, og eitt dettur mér í hug að minna á, að í lok hins fyrra stríðs, á árunum 1918 og 1919, sté allt verðlag alveg gífurlega upp frá því, sem verið hafði, þaut upp stórkostlega, og allur ríkisreksturinn varð á þeim árum hærri en gert hafði verið ráð fyrir. Þá voru samþ. fjárukaalög fyrir 2 ár, fyrir árin 1918 og 1919, og ég man eftir því, að það var blað eftir blað, kannske heilt ár, verið að stagast á því í Tímanum, hvers lags ógurlega óstjórn þarna væri um að ræða. Þetta voru fjárukaalög in miklu, sem þessir menn kölluðu. En hvað

voru þessi fjáráukalög, sem þá voru kölluð fjáráukalögin miklu? Þau voru 2.2 millj. rúmlega fyrir 2 ár, m. ö. o.: það voru 1100 þús. kr. á ári og lætur nærri að vera um það bil 1% af því, sem gerist síðustu árin núna. Þá voru það fjáráukalögin miklu, en nú er ekki talað um, að það séu nein fjáráukalög miklu, þó að þau séu yfir 100 milljónir, eins og verið hefur ár eftir ár, enda sýndi ég fram á það hér um daginn, að frá því að núverandi hæstv. fjmrh. tók fyrst við og var í starfi 1934 og þangað til á árinu 1957 hafa meira en hundraðfaldast útgjöldin eftir áætlun, því að þau voru áætluð 1934 rúmar 12 millj., en samkv. fjárl. og l. um útflutningssjóð á árinu 1957 var áætlunin upp í 1243 millj. Þetta er meira en hundraðföldun á útgjöldum.

Ég skal nú segja ykkur eina smásögu, sem mér var sögð hér um daginn af öldruðum viðskiptaforkölf. Hann sagðist sem ungur maður hafa verið staddur í Kaupmannahöfn á fyrstu árum Hannesar Hafsteins ráðherra, sem þá var þar að semja um kjötsölu til Noregs, og það stóð svo á, að þar voru þrír ungir menn, sem voru eitthvað að aðstoða ráðherrann, og varð til þess, að hann bauð þeim í hádegismat á hóteli. Þessi hádegismatur kostaði 37 kr. En þegar þeir voru að fara þaðan og ráðh. borgaði, þá segir hann við þá: Ja, þessar 37 kr. verð ég nú að borga úr mínum eigin vasa, því að mér er ætluð alveg föst upphæð til þessarar ferðar, og þess vegna verð ég að borga úr mínum eigin vasa þessar krónur og allt annað, sem ég eyði auk þess, sem mér er ætlað. — Berum þetta saman við núna, þegar það þykir ekki svo mjög til þess takandi, þó að ein ríkisstofnun leyfi sér að halda afmælisveizlu upp á 82 þús. kr. og þó að það fari einn liður í útgjöldum ráðuneytisins fram úr áætlun um nærri 1½ millj., eins og átti sér stað 1955, og svarið, sem fjmrh. gefur við þeirri athugasemd, er ekkert annað en þetta: Ja, það hefur komið í ljós, að fjvn. hefur áætlað þennan lið allt of lágt.

Þetta sýnir, hvernig hugsunarhátturinn er síðustu árin gagnvart því atriði, hvort það eigi að vera Alp. eða ríkisforstjórnir og ráðh., sem ráða fjárveitingunum. Það sýnir hugsunarháttinn, og má fá það mjög mikið út úr þeim svörum, ef menn vilja hafa fyrir því að lesa þau, — út úr þeim svörum, sem ár eftir ár birtast í ríkisreikningi frá forstjórum stofnana og ráðh. varðandi athugasemdir um umframgreiðslur og fleiri atriði frá yfirskoðunarmönnum.

Nú er það náttúrlega svo, að þó að það sé alveg tvímælalaust, að Alp. verður, ef það vill halda sóma sínum, eins og nú er komið, að setja eitthvað nánara eftirlit til varnar þeirri fjármálaspyllingu, sem ég hef hér lýst, þá er ekki þar með sagt, að það sé endilega víst, að það sé rétt, að þetta séu yfirskoðunarmenn. Það getur alveg eins mátt kjósa til þess ákveðna nefnd, og því er ekki að leyna, að ég ætlaði mér það upphaflega, ákveðna n. til þess að hafa það með höndum. En eitthvert eftirlit, einhverja stíflu, einhvern varnargarð verður Alp. hér að setja, ef það vill halda rétti sínum og sýna, að það vilji hafa fjárveitingarvaldið sjálft, en kasta því ekki eins frá sér og það hefur gert á undanförunum árum.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Hv. 2. þm. Eyf. flutti ræðu um þetta mál, þegar það var hér til umr. í deildinni á föstudaginn var. Hann sagði, að í ákvörðun frv. væri ekki gert ráð fyrir neinu nýju fjárveitingarvaldi, sem yrði sett á laggirnar, hins vegar væri þarna viðbótarhemill, sem hann nefndi svo, og hann talaði einnig um eftirlitsvald yfirskoðunarmanna. Ég mun koma að þessu atriði síðar, með fjárveitingarvaldið, og þá einnig víkja eitthvað að því, sem síðasti ræðumaður, hv. þm. A-Húnv. sagði um það atriði.

Hv. 2. þm. Eyf. segir, að ekki beri að skilja þetta frv. eða ræður þeirra sjálfstæðismanna um það sem áráð á neinn sérstakan fjmrh. Flm. hefur nú þó talað í ræðum sínum um spillingu, sem nú væri í þessum efnum, og hv. 2. þm. Eyf. sagði í sinni ræðu, að þegar umframgreiðslur væru komnar um eða yfir 100 millj. kr., væri þörf á því að reyna að finna einhver úrræði til þess að koma í veg fyrir, að slíku fari fram. En það hefur áður verið sýnt fram á það, að umframgreiðslurnar hafa nú síðari árin eða nokkur síðustu árin verið miklu minni en þær hafa stundum áður verið. Það er að visu svo með flm. þessa frv., hv. þm. A-Húnv., að honum er ákaflega illa við prósentureikning og vill helst ekki viðhafa slíka reikningsaðferð, en ég hefði haldið, að 2. þm. Eyf. kannaðist eitthvað við prósentureikning, og ég hafði gert mér í hugarlund, að honum þætti það ekki óeðlilegt, ef á að bera saman umframgreiðslur yfir lengra tímabil, þegar verðbreytingar miklar hafa átt sér stað, að þá væri reiknað út hlutfallslega, hvað umframgreiðslurnar væru miklar, þó að flokksbróðir hans, hv. þm. A-Húnv., vilji ekki á slíkt fallast. Ég get minnt á það, að t. d. árið 1947 voru umframgreiðslurnar, þ. e. a. s. fjáráukal., sem voru samþ. á þingi fyrir það ár, ekki 100 millj., heldur 126 millj., og árið 1948 voru fjáráukalögin 101 millj. eða sem sagt að heita má sama upphæð og er á frv. til fjáráukalaga fyrir árið 1955. Nú held ég, að flestum mönnum sé það ljóst, að 100 millj. árið 1948 voru miklu meira fé en 100 millj. 1955.

En hitt er ekki rétt hjá hv. 2. þm. Eyf., að máli þessu hafi verið illa tekið af hæstv. fjmrh., og það er ekki rétt hjá honum, að ég hafi haft allt á hornum mér í sambandi við frumvarpið og viljað drepa því á dreif, eins og hann sagði í sinni ræðu. Ég einmitt tók það fram, þegar ég ræddi um þetta mál hér fyrst, að ég teldi það gott, að menn reyndu að finna leiðir til þess að minnka enn umframgreiðslurnar. Hitt er allt annað mál, að menn hljóta að hafa rétt til þess og raunar skyldu líka að benda á galla á frv., sem hér eru lögð fyrir, og menn hafa líka fullan rétt til þess, eins og ég hef gert, að óska skýringa á ákvæðum frv., ef þau virðast ekki nógu glögg eða nógu skýrt fram sett. Þetta hef ég gert, og þar með er ekki hægt að segja, að ég hafi tekið málinu illa.

Hv. 2. þm. Eyf. segir, að það sé sjálfsagt ýmis atriði í frv., sem mættu betur fara og á annan veg, en það sé ekkert höfuðatriði. Ég hefði hins vegar haldið, að ef á að koma einhverjum umbótum fram í þessum efnum eða öðrum, væri það nokkurt atriði, hvernig ákvæði ætti að setja um

þau efni. Það skiptir vitanlega máli, hvernig þau frv. eru, sem lögð eru fram, og einstök atriði þeirra, hvort þau eru þannig, að þau séu nothæf, eða eitthvað annað, eitthvað, sem ekki sé hægt að notast við.

Hv. 2. þm. Eyf. sagði m. a., að Alp. legði mikla vinnu í að skipta vegafé milli landshluta, en svo greiði ríkisstj. fram yfir fjárveitingar til einstakra byggðarlaga. Ég hef ekki athugað þetta sérstaklega á heim ríkisreiðingum, sem hér hefur verið lagður fyrir. Það kann að vera, og það hefur stundum komið fyrir, að það hefur eitthvað verið borgað umfram fjárveitingu á þessum gjaldalið, en ég held, að það sé fullvist, að um þetta atriði er engar athugasemdir að finna í athugasemdum yfirskoðunarmanna. Umframgreiðslur, sem kunna að hafa verið, hafa þá verið þannig, að þeir hafa að athuguðu máli talið þetta eðlilegt.

Þá segir hv. 2. þm. Eyf., að það sé óhæfa, að Alp. veiti stórar upphæðir í einu lagi til ýmissa framkvæmda, en ríkisstj. ein skipti fénu. Ég hygg, að þetta hafi verið svo um langan tíma að undanförunu, að Alp. samþykki í einu lagi fjárveitingar til ýmiss konar framkvæmda, sem stjórninni eða viðkomandi ráðuneytum er ætlað að skipta, en fróðlegt væri að vita, hvenær augu hv. þm. opnuðust fyrir því, að þetta væri óhæfa.

Þeir segja, hv. þm. sjálfstæðismanna, að í Bandaríkjum Norður-Ameríku geti ríkisstj. ekki greitt einn eyri umfram fjárl., og telja þetta til fyrirmyndar. En þá mætti spyrja: Hvernig stendur á því, þegar þeir hv. sjálfstæðismenn flytja slíkt frv. sem þetta, sem á að koma í veg fyrir umframgreiðslur, að þeir leggja þar ekki til, að þetta verði ákveðið hér, það verði lagt bann við því, að ríkisstj. greiði nokkuð umfram fjárlagaheimildir? Þetta gera þeir ekki, heldur vilja þeir, að yfirskoðunarmenn ríkisreiðinga komi þarna til skjalanna og geti leyft fjárgreiðslur umfram fjárlög.

Hv. 2. þm. Eyf. endaði sína ræðu með því að segja, að þegar 1/6 eða 1/7 af fjárgreiðslum væri utan fjárl., mætti það teljast brotlegt, að Alp. skyldi sitja lengi yfir því að afgr. fjárl. En hvað mætti þá segja eða hefði mátt segja, þegar svo var ástatt, að rúmlega helmingur af fjárgreiðslum úr ríkissjóði var utan fjárlaga?

Hv. þm. A-Húsnv. taldi þær fyrirspurnir, sem ég bar fram, næsta barnalegar, og ég gerði ráð fyrir, þegar hann hóf mál sitt, að hann mundi gera það, sem honum væri unnt, til þess að uppfræða mig, fáfróðan í þessum efnum. Ég þakka honum fyrir þær upplýsingar, sem hann gaf í tilefni af fyrirspurnum mínum, þó að þær væru takmarkaðri en ég hafði óskað eftir um sum atriðin. Hann heldur því enn fram, að ekki sé til þess ætlazt, að yfirskoðunarmenn ríkisreiðinga fái neitt fjárveitingavald, Alp. hafi það. Hann talar í staðinn um eftirlit og vegg eða stíflu. Ég held, að ég verði að rifja upp enn ákvæði 2. gr. frv. Í henni segir, að ríkisstj. skuli ekki hafa heimild til að eyða fé eða ákveða útgjöld umfram það, sem gert er ráð fyrir í fjárl. eða öðrum l., nema samþykki yfirskoðunarmanna komi til. Þarna er, eins og þetta er orðað, yfirskoðunarmönnum veitt fjárveitingavald. Ef svo stendur á einhverju

sinni, að búið er að eyða allri þeirri fjárupphæð, sem er á fjárl. til einhverra ákveðinna framkvæmda, við getum nefnt sem dæmi t. d. til viðhalds þjóðvega, og svo kæmi það fyrir seint á ári, að það yrðu skemmdir á vegi eða brú, sem lægi yfir vatnsfall á þjóðvegi, og ríkisstj. teldi óhjákvæmilegt, jafnvel þó að búið væri að eyða fjárveitingunni, að gera við þessi vegaspjöll, þá hefur hún skv. þessari frvgr. ekki heimild til að eyða fé í slíkt, nema samþykki yfirskoðunarmanna komi til. Ef þeir hins vegar verða sammála um það, að þetta sé óhjákvæmilegt og eigi að gerast, þá er hægt að leggja fram fé til framkvæmdarinnar og þá aðeins vegna þess, að með þessum ákvæðum er yfirskoðunarmönnum veitt þetta fjárveitingavald. Þetta finnst mér vera svo ljóst skv. 2. gr., að það sé alveg þýðingarlaust fyrir þá flm. og hv. 2. þm. Eyf. að halda öðru fram, enda veit ég ekki, í hvaða skyni það er gert hjá þeim eða hvaða þýðingu það hefur að halda fram í ræðu, að þetta þýði eitthvað allt annað en orðalag gr. segir til um.

Í 6. gr. segir, að ef yfirskoðunarmenn verða ekki sammála um eitthvert mál, geti þeir krafist þess, að afgreiðslu á því verði frestað, þar til Alp. gefist færi á að taka afstöðu til þess. Ég spurði um það, hvort einn af þremur yfirskoðunarmönnum gæti fengið því framgengt, að afgreiðslu mála yrði frestað á þennan hátt, og hv. flm. upplýsti nú, að svo væri. Hann segir, að það þurfi að verða samkomulag milli þessara þriggja manna, yfirskoðunarmannanna, þeir verði allir þrír að verða sammála. Það er gott að fá þessa skýringu á þessu orðalagi. Eins og ég benti á áður, er yfirskoðunarmönnum skv. frv. ætlað miklu meira verk en það eitt að hafa eftirlit með því og standa á verði gegn því, að fé sé eytt umfram fjárlagaheimildir. Þeim er einnig ætlað að ráða ásamt viðkomandi ráðh. því, hvernig skipt er fé, sem veitt er í einu lagi á fjárl. til ákveðinna framkvæmda. Um þetta eru fyriræli í 5. gr. frv. Þar segir: „Þegar veitt er fé í fjárl. í einu lagi til meiri háttar verka, svo sem atvinnuaukningar, skólabýgginga, vegaviðhalds, hafnarbóta o. fl., þá er skylt að hafa samráð við yfirskoðunarmenn um skiptinguna.“ Og ég bar fram fyrirspurn um, hvernig bæri að skilja þetta, og hv. flm. hefur svarað því greinilega, að þetta þýði það, eins og mér virtist raunar í fyrstu, þegar ég las þessa frvgr., að þeir verða að samþykkja skiptinguna og þeir verða allir að samþykkja hana. Skv. þessu mundi það verða svo, ef þetta verður samþ., að t. d. flugmálaráðh. þyrfti að fá samþykki allra yfirskoðunarmanna ríkisreiðninganna, til þess að hann gæti skipt niður því fé, sem veitt er í einu lagi á fjárl. til flugvallagerðar. Þeir yrðu allir og hver fyrir sig að samþ. skiptinguna. Samgmrh. eða vegamálaráðh. yrði á sama hátt að fá samþykki þeirra allra fyrir því, hvernig skipt væri fé, sem veitt er til vegaviðhalds. Þeir yrðu að samþykkja skiptingu á atvinnuaukningarfé. Heilbrmrh. yrði að fá þá til að fallast á skiptingu á framlagi til lækisbústaða og sjúkraskýla, og ríkisstj. þyrfti að fá þá til að ákveða með sér og samþykkja ráðstöfun á því fé, sem veitt er í einu lagi á fjárl. til dýrtíðarráðstafana, og svona mætti lengi

telja. Og hv. þm. A-Húnv. sagði í ræðu sinni áðan, að þeir yfirskoðunarmenn hefðu ekki samþykkt allar þær greiðslur til dýrtíðarráðstafana, sem verið hafa á ríkisreikningi undanfarið, t. d. niðurgreiðslur á smjörlikisverði. M. ö. o.: ef einhver einn af þessum þremur yfirskoðunarmönnum hefði ekki viljað fallast á að verja fé til dýrtíðarráðstafana á allan hátt skv. því, sem ríkisstj. og ráðandi þingmeirihluti á hverjum tíma vildi gera, getur þessi eini yfirskoðunarmaður ríkisreikninganna staðið í vegi fyrir því, að nokkru fé sé varið samkvæmt þessum fjárlagalið til dýrtíðarráðstafana. Einn yfirskoðunarmaður ríkisreikninganna getur skv. þessu hindrað, að það sé nokkurri fjárhæð varið til vegaviðhalds eitt hvert sumarið, með því að neita að samþykkja till. ríkisstj. um skiptingu á því fé, sem varið er til vegaviðhalds. Einn af þremur yfirskoðunarmönnum getur hindrað það, að nokkru fé sé varið til flugvallagerðar eða til byggingar á læknisbústöðum og sjúkrahúsum, þó að Alþ. hafi veitt verulegar upphæðir til þessara framkvæmda og ætlað til þess, að ríkisstj. skipti þessu fé niður í hinar einstöku framkvæmdir.

Ég verð að segja það, að ýmislegt kemur manni nú fyrir sjónir á hinu háa Alþ. í ýmsu formi, og ég hefði nú satt að segja tæpast búizt við þessu frá nágranna mínum, hv. þm. A-Húnv. En látum það nú vera, en enn þá merkilegra er þó það, að svona frv. skuli koma frá hv. Sjálfstfl., því að eftir því sem flm. sagði við 1. umr., er þetta frv. flutt í samráði við flokkinn eða með samþykki hans, — ég man nú ekki, hvort orðið hann notaði, en það var annað hvort. Þetta sýnir, hvert þessi flokkur er nú kominn, að hann skuli bera fram svona till. á Alþ. Það þýðir víst a. m. k. lítið að tala um lýðræðis- og þingræðisástina og bera svo fram slíkar till. eins og þá, sem hér er á ferðinni.

Ég benti hv. þm. A-Húnv. á, að það væru tvær skekkjur í skýrslu hans, sem hann birti í grg. frv. um umframgreiðslurnar undanfarin ár. Flest árin hefur hann tekið þessar tölur eftir fjárlögum fyrir viðkomandi ár, en síðustu tvö árin hefur hann tekið einhverjar aðrar tölur, sem eru töluvert hærri, og ég benti á það, að vitanlega ætti að hafa sömu aðferð við útreikning á þessu fyrir öll árin, því að annars verður samanburðurinn markleysa, og fjárlögin hygg ég að sé óhætt að segja að hafi verið afgreidd eftir sömu reglu frá Alþ. öll þessi ár.

Hv. þm. A-Húnv. var að tala um fjárlögin, sem hefðu verið hér á ferð fyrir ég held nærri 40 árum, og hann vill bera upphæð þeirra saman við það, sem við höfum nú um að fjalla á því herrans ári 1958, þ. e. a. s.: hann hefur ekki fyrir því að athuga, hvað umframgreiðslurnar voru hlutfallslega hvort árið fyrir sig. En eins og ég hef áður sagt, þýðir ekkert að fara fram á slíkt við hann, því að hann vill ekki viðurkenna hlutfallstölur eða prósentureikning. En hann hefði nú gjarnan mátt geta þess í þessu sambandi, hvað fjárlögin sjálf voru há í gamla daga.

Þá sagði hv. þm. A-Húnv. áðan, að útgjöld á fjárlögum hefðu meira en hundraðfaldast síðan 1934, því að nú séu fjárlögin komin upp í 1243 millj. Ég kannast ekki við þetta. Ég man ekki ná-Alþt. 1957. C. (77. löggjafarþing).

kvæmlega, hvað fjárlagaupphæðin fyrir þetta ár er há eða þau fjárlög, sem við vorum að afgreiða hér í vetur, en það er áreiðanlega miklu minna en þessi upphæð, og skakkar þar nokkrum hundruðum millj. Að fara að taka þar með veltuna hjá útflutningssjóði er ekki rétt, vegna þess að þar er aðeins um að ræða peninga, sem koma inn í þann sjóð og fara út úr honum til stuðnings útflutningsatvinnuvegunum fyrst og fremst vegna þess, hvernig hagað er skráningu krónunnar. Þetta veit hv. þm. vel, og það er óviðkomandi greiðslum úr ríkissjóði. En mér finnst það satt að segja ekki efnilegt af yfirskoðunarmanni ríkisreikninga, ef hann getur ekki farið nokkurn veginn rétt með tölur fjárlaga.

Og þá er það sagan, sem hann kom með í lokin af Hannesi Hafstein. Hann segir, að þegar Hannes Hafstein var ráðherra, hafi hann eitt sinn verið úti í kóngsins Kaupmannahöfn og hann hafi boðið þremur ungum Íslendingum með sér á greiðasölustað og gefið þeim að borða, maturinn hafi kostað 37 krónur og svo hafi ráðherrann sagt þeim frá því, að þetta yrði hann nú að borga úr eigin vasa. Aldrei sá ég Hannes Hafstein, og ekki þekkti ég hann neitt öðruvísi en af afspurn, að þetta var fyrsti innlendi ráðherrann hér á voru landi og áreiðanlega um margt merkur stjórnmálamaður, og hann var eitt af okkar þjóðskáldum, eins og kunnugt er. Þess vegna held ég, að það væri réttara fyrir hv. þm. A-Húnv. að spara sér það að koma með sögur um það, að Hannes Hafstein, þegar hann var ráðherra, hafi farið að segja gestum sínum frá því, þegar þeir sátu yfir borðum úti í Kaupmannahöfn, að hann yrði að borga matinn sjálfur. Mér finnst það tæplega viðeigandi að koma með slíkar sögur um þennan fyrsta innlenda ráðherra.

Magnús Jónsson: Herra forseti. Ég skal ekki lengja þessar umr. mikið, þess gerist ekki þörf. Það voru aðeins nokkur atriði, sem ég vildi minnst á.

Það var fyrst varðandi fjárveitingavaldið, sem hv. þm. V-Húnv. (SkG) gat ómögulega skilið annað en hér væri verið að setja á laggirnar og taldi fráleita þá kenningu, sem ég hafði flutt um þetta efni í minni ræðu um málið. Ég get ekki fallið á þessa skoðun hv. þm. V-Húnv. Ég benti á það í minni ræðu, að raunverulega væri ekkert slíkt fjárveitingavald til, hvorki hjá ríkisstj. né neinum öðrum aðila nema Alþ. sjálfu samkvæmt stjórnskipun ríkisins. Hins vegar hefði þróunin orðið sú í framkvæmd, að það hefði haldið innreið sína annað skipulag, sem væri í því fólgið, að ríkisstj. á hverjum tíma hefði greitt allverulegar fjárhæðir af hendi án nokkurrar heimildar. Með þessu frv. hér væri ekki verið að gera á þessu máli neina aðra breytingu en þá að setja fastari reglur um það, hvernig þessum greiðslum yrði háttað. Og það er vitanlega alls ekki gert ráð fyrir því, að ríkisstj. á hverjum tíma geti haft þann hátt á að segja við þá, sem til hennar leita: Farið þið bara í yfirskoðunarmenn ríkisreikninga eða hverja þá, sem í þessa eftirlitsnefnd væru kjörnir, og þeir geta lagt á það blessun sína, að þetta fé verði af hendi greitt. Það er vitanlega

eftir þessu frv. gert ráð fyrir, að það verði ekki breytt um á neinn hátt varðandi þann hemil, sem nú er, að svo miklu leyti sem það er hemill hjá ríkisstj. sjálfri um að reyna að forðast með öllu móti slíkar greiðslur. Ef hins vegar ríkisstj. er þeirrar skoðunar, að hún telji ekki vera hægt að komast hjá þessum greiðslum, þá verður hún, í stað þess eins og er nú í dag, að hún taki endanlega ákvörðun um það sjálf, eftir þessu frv. að bera sig saman við þessa menn og vera háð endanlegu samþykki þeirra, áður en greiðslan er af hendi innt. Þess vegna fæ ég ekki skilið, hvernig er hægt að halda fram þeirri kenningu, að með þessu sé verið að taka úr einhvern hemil, nema því aðeins að hv. þm. V-Húnv. vilji halda því fram, að ríkisstj. muni, ef slík skipan verður upp tekin, verða algerlega ábyrgðarlaus í þessum efnunum og hætta að hafa nokkra tilburði í þá átt að sporna við umframgreiðslum. Það vil ég ekki álita.

Hv. þm. V-Húnv. vildi halda því fram, að með þessu frv. væri sérstök árás gerð á hæstv. núverandi fjmrh., þar sem ég hefði í minni ræðu talað um það, að umframgreiðslur væru nú komnar yfir hundrað millj., og hann taldi, að því er mér skildist, að þá gæti ekki í rauninni verið átt við annan mann en núverandi fjmrh. Nú, látum það gott heita, við hvern sem átt er. Ef það á ekki við annan en hann, þá verður það að sjálfsögðu að vera svo, og þá er það vitanlega mjög leitt, ef hann hefur tekið upp þann hátt og hann einn að hafa umframgreiðslur svona stórfelldar.

Það atriði, að ég hefði forðazt hlutfallareikning í minni ræðu og verið þar á sömu línu og hv. þm. A-Húnv., þá er um það efni að segja, að ég hef að sjálfsögðu ekkert á móti hlutfallareikningi, en hlutfallareikningur hefur því aðeins rétt á sér, að verið sé að bera saman sambærilegar upphæðir. Það er ekki nóg að segja það í þessu sambandi, að vitanlega séu hundrað milljónir minna virði í dag en þær hafi verið fyrir 8 eða 9 árum. Þegar er verið að meta það, hvort ástæða sé til umframgreiðslna á fjárlögum eða ekki, verður að sjálfsögðu að taka það með í reikninginn, hvaða aðstöðu fjmrh. á hverjum tíma hefur til þess að sjá fram í tímann, hver þróunin muni verða á fjárlagaárinu, og það er að sjálfsögðu ákaflega mismunandi aðstaða. Það er alveg rétt, að fjárlög hafa hlutfallslega farið oft miklu meira fram úr áætlun en undanfarin síðustu ár. En í ýmsum þeim tilfellum var gersamlega útilokað fyrir fjmrh. að vita, hver verðlagsþróunin mundi verða á fjárlagaárinu. Og það, sem ég lagði áherzlu á í minni ræðu, var einmitt það, að nú síðustu árin hefði mjög oft verið um að ræða litla hækkun á vísitölu, mjög litla hækkun á vísitölu á fjárlagaárinu, þannig að um verðbreytingar hefði ekki verið að ræða, sem hefðu getað orkað nema að mjög litlu leyti á umframgreiðslur fjárlaga. En þessu er allt annan veg háttað ýmis þau ár, sem hv. þm. V-Húnv. vék hér að í sinni ræðu og hæstv. fjmrh., þannig að það er eigi síður villandi að nota hlutfallsútreikninga þeirra heldur en að nota þann töluútreikning, sem hv. þm. A-Húnv. hefur haft í sínu

frv., ef hægt er að segja, að þar sé um einhvern villandi samanburð að ræða.

Hv. þm. V-Húnv. hefur nú nokkuð dregið í land varðandi það, að hann eða hæstv. ráðh. séu á móti þessu frv., það sé að sjálfsögðu allra góðra gjalda vert að benda á leiðir til þess að draga úr eyðslu hjá ríkinu og umframgreiðslum. En þó gengur nú allt hans mál út á það að finna þessum hugmyndum allt til foráttu. Ég sagði í minni ræðu hér áður, að það gæti vel verið, að það væri hægt að finna einhverja aðra skipan á þessu máli, og flm. hefur hér lýst því yfir, að hann sé til viðræðu um það, og það kemur þá að því í hv. fjhn. að reyna á hinn góða vilja formanns þeirrar nefndar, hv. þm. V-Húnv., sem því miður er sagður ekki vera allt of fljótur að afgr. ýmis mál frá n., ef honum geðjast ekki að þeim. En telji hann þetta mál góðra gjalda vert, eins og hann sagði hér í ræðu sinni áðan, má vænta þess, að hann sé fús til þess að hraða afgreiðslu þess og benda þá á þær leiðir, sem hann telur færari í þessu efni en á er bent í frv.

Það, sem ég benti á í minni ræðu, var, að höfuðatriði málsins væru tvö: annars vegar það, að umframgreiðslurnar væru óviðunandi, og hins vegar það, að það væri sjálfsagt, að Alþingi hefði hér úrskurðarvald eins og um fjárveitingar almennt og um samþykkt fjárlaga. Þetta tel ég vera kjarnann í þessu frv., sem það stefni að. Varðandi hitt atriðið, hvort það ætti að velja einhverja aðra menn til þess að hafa þetta eftirlit með höndum eða ekki, getur það vel komið til álita. En ef það er skoðun hv. þm. V-Húnv., að það hafi enga þýðingu að velja menn til þessa eftirlits, þá held ég, að það stangist mjög á við skoðun hæstv. fjmrh., sem hér nýlega hefur lagt fram frv. um einmitt að velja eftirlitsnefnd til þess að reyna að sporna gegn kostnaði í ríkisrekstri. Hann virðist ekki fordæma þá hugsun, að slík eftirlitsnefnd sé sett á fót, og telur, að það sé líklegt, að hún geti eitthvað orkað í sparnaðar- og aðhaldsátt.

Hv. þm. V-Húnv. hélt hér fram þeirri furðulegu kenningu, að frv. þetta væri nánast brot á bæði lýðræðis- og þingræðisreglum. Það mátti nú ekki minna gagn gera. Hvernig hann fær rökstutt það, skil ég nánast ekki, enda gerði hann nú ekki neina tilraun til að rökstyðja það, hvernig það gæti verið brot á lýðræði og þingræði að leggja til, að áhrif Alþingis væru aukin. Og ég sé ekki, að með þessu sé verið á neinn hátt að leggja til, að lýðræði sé skert, nema hann telji, að það eitt sé lýðræði, að ríkisstj. fái að ráða fjármálunum eins og henni bezt þóknist. Ég hef ekki skilið, að það sé neitt grundvallaratriði lýðræðisins, að sú skipan mála væri á.

Hann spurði að því, hvenær augu mín hefðu opnast fyrir því, að það væri óeðlilegt að veita í stóru lagi opinberar fjárhæðir í fjárlögum, án þess að einhver sérstök skipan væri á um skiptingu þess fjár. Ég vil benda hv. þm. á eitt atriði, sem ég vék að í minni ræðu, og það er varðandi fé það, sem í einu lagi er veitt til atvinnuaukningar. Ég hef hér ásamt fleiri þingmönnum þing eftir þing flutt frv. um að koma þessum málum í skipulegt horf. Og þegar þar er orðið

um að ræða 12—15 millj. kr. á ári, þá er að sjálf-sögðu alveg fjarstætt að hafa það skipulagsleysi á því eins og nú ríkir. Ég held því, að það hafi komið fram fyrir allöngu mín skoðun og skilningur á þessu máli, þannig að það liggi ljóst fyrir, að það sé ekki um að ræða neina nýjung í því efni. Að hve miklu leyti þetta eigi að útfærast í öllum einstökum atriðum, getur vafalaust verið álitamál, en ég fæ ekki séð, að það eyðileggi alla möguleika til þess að hafa skynsamlegan hátt á þessum málum, þó t. d. að það yrði borið undir yfirskoðunarmenn ríkisreikninga varðandi skiptingu þessa fjár. Og það var upplýst hér við 1. umr. þessa máls, að þessi skipan mála væri á höfð t. d. í Englandi, og það hefur enginn, held ég, látið sér detta í hug þar, að það væri gersamlega útilokað, að þingnefnd eða þingkjörnir menn hefðu eitthvert áhrifavald á þessa skiptingu, — og að slíkir hlutir séu ómögulegir hér, sem þar eru taldir mögulegir og eðlilegir, það fæ ég ekki skilið.

Svo kom nú eiginlega rúsinan í málflutningnum fram, þegar hv. þm. sagðist ekki skilja í því, hvernig stæði á, að við legðum ekki til, að sá háttur yrði upp tekinn eins og í Bandaríkjunum, að banna allar umframgreiðslur, — og ekki mundi það nú auðvelda málið, eftir hans skoðun. Annars er ástæðan til þess mjög einföld og skiljanleg, og hún byggist á því, að í Bandaríkjunum situr þingið yfirleitt meginhluta ársins eða svo að segja allt árið, en hér er þó enn svo, enda þótt þingtími hafi nú verið lengdur allríflega undir forsæti núverandi ríkisstj., að það eru nokkrir mánuðir ársins, sem þing situr ekki hér, þannig að það er ekki mögulegt að fá, eins og gert er í Bandaríkjunum, sérstaka lagaheimild hverju sinni, ef um óumflýjanlegar umframgreiðslur er að ræða. Og það er vitanlega viðurkennt af öllum, að það getur slíkt ástand skapast, að það sé óeðlilegt annað en inna af höndum einhverjar umframgreiðslur, þannig að það er að sjálf-sögðu ekki fært að taka upp þá skipan mála að banna það algerlega. Það hefur verið, sýnist mér, reynt að fara skynsamlegan milliveg í þessu frv. varðandi lausn þessa máls, að reyna að setja á það hemil, án þess þó að það sé allt of langt gengið og skapaðir óeðlilegir erfiðleikar.

Ég held það séu ekki önnur atriði í ræðu hv. þm. V-Húnv., sem ég sé ástæðu til þess að svara. Ég skal aðeins að lokum minnst á það, sem hann sagði síðast í sinni ræðu, að það væri ein-kennilegt, að hv. þm. A-Húnv. virtist ekki kunna að fara með tölur, þar sem hann væri að tala um útgjöld ríkissjóðs svo og svo há, að þau hefðu hundraðfaldast á tilteknu tímabili, því að það væri ekki sjáanlegt af fjárlögum.

Vitanlega eru það alveg sambærilegar tölur, sem þarna er um að ræða, því þó að sá háttur hafi verið á hafður að taka þessar fjárveitingar og greiðslur til útflutningsframleiðslunnar á þann hátt að setja á laggirnar sérstakan sjóð til að standa undir þessum greiðslum, þá er fjár aflað í þennan sjóð eftir nákvæmlega sömu leiðum og er aflað til ríkissjóðsins, og það er auðvitað í rauninni hin mesta blekking, sem er til komin eingöngu á þann hátt, að hæstsv. núv. fjmrh.

vildi ekki láta fjárlögin hækka svona mikið. Þá var fundin þessi regla, að mynda bara nýjan sjóð til þess að halda fjárlagaútgjöldunum niðri. Nú hefur verið gengið enn þá lengra í þessu tilfelli með því að taka nýjar og nýjar upphæðir út af fjárlögum. Hvort á að mynda nýjan sjóð enn, það veit ég ekki, en með því að hafa þennan hátt á, er náttúrlega hægt að koma blátt áfram í veg fyrir, að fjárlög hækki nokkurn skap-aðan hlut. Mér skilst jafnvel, að þau lækki nú frá því í fyrra, svo að þetta lítur náttúrlega ljómandi vel út á pappírnum. En að ætla að bjóða nokkrum manni upp á þá kenningu að halda því fram, að þetta sé góð og gild vinnubrögð, — og þetta er náttúrlega hægt í prósentuútreikningi síðar meir, — en ég held samt, að það þýði ekki að ætla að vera að villa um fyrir mönnum í þessu efni og halda því fram, að hér sé bara um fé að ræða, sem ekki skipti nokkru máli, af því að það gangi ekki til að borga einhverja tiltekna hluti, heldur aðrar þarfir. Hér er um að ræða fé, sem ríkið tekur af borgunum til þess að upp-fylla vissar þarfir, sem leiðir af ákveðinni þró-un í þjóðfélaginu, og skiptir auðvitað engu megin-máli, hvort bókhaldslega séð er fært inn í ríkis-sjóðinn eða einhvern annan sjóð, þannig að sá samanburður er fullkomlega eðlilegur.

Ég vil svo aðeins að lokum vænta þess, að vel-vilji sá, sem kom fram hjá hv. þm. V-Húnv. til þess að koma einhverjum skynsamlegum hemli á þessar slauknu umframgreiðslur ríkissjóðs, nægi til þess, að hann muni í fjhn. reyna að ýta þessu máli áfram og þannig, að það geti fengið endanlega afgreiðslu nú á þessu þingi.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 72. fundi í Nd., 25. marz, var enn fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til fjhn. með 24 shlj. atkv.

Á 83. fundi í Nd., 25. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 308, n. 435).

Frsm. (Emil Jónsson): Herra forseti. Þetta frv. á þskj. 308, sem er flutt af hv. þm. A-Húnv., fer í aðalatriðum fram á það, að ríkisstj. verði ekki heimilað að eyða eða stofna til útgjalda, svo að neinu nemi a. m. k., án þess að eftir því verði litið á þann hátt og það samþykkt á þann hátt, sem frv. gerir grein fyrir; enn fremur að ekki verði stofnað til nýrra embætta eða starfa af hálfu hins opinbera né heldur nýjar stofnanir settar á laggirnar, án þess að sömu menn líti eftir því og samþykki það.

Fjhn. þessarar d. hefur haft frv. til meðferðar og telur efni þess út af fyrir sig athyglisvert og að það væri vel, ef takast mætti að finna einhver ráð til þess að ná þeim tilgangi, sem frv. gerir ráð fyrir. Hins vegar er n. þeirrar skoðunar, að þetta mál þurfi meiri undirbúnings við og að þessu eftirliti mætti e. t. v. koma á á annan hátt og heppilegar en frv. gerir ráð fyrir. N. er því

einhuga um að leggja til, að frv. verði vísað til ríkisstj. til athugunar og frekari undirbúnings.

Jón Pálmason: Herra forseti. Ég get nú út af fyrir sig verið þakklátur hv. fjhn. fyrir að skila álitum um þetta mál, því að það er alltaf skemmtilegra, þegar ágreiningur er um mál, að þau geti fengið eðlilega afgreiðslu, heldur en að þau séu söltuð í nefndum, eins og svo mjög tíðkast. En að öðru leyti hef ég lítið að þakka í þessu sambandi við hv. n., vegna þess að sú till., sem hún flytur hér um að vísa þessu frv. til hæstv. ríkisstj., jafngildir því í sjálfu sér að fella málið, ekki sízt með tilliti til þess, að hv. fjhn. hefur mælt með öðru frv., sem í alla staði er ófullnægjandi og hreint sýndarmál, sem hér er fyrr á dag-skránni.

Það eina, sem hv. n. segir í sinni álitargerð um þetta frv., er það, að fyrir því sé ófullnægjandi undirbúningur, en hvorki í nál. né í framsögu-ræðu hv. frsm. er neitt á það minnst, í hverju sá ófullnægjandi undirbúningur liggur, vegna þess að ef það er eitthvað sérstaklega, sem er áfátt varðandi undirbúning málsins, þannig að það liggja ekki nógu ljóst fyrir, þá hefði verið skemmtilegra að geta um, hvað það er. En að minni hyggju liggur þetta mál nokkurn veginn ljóst fyrir, og hv. fjhn. og aðrir hv. þdm. hafa haft nægileg tækifæri til þess að flytja brtt. við frv. En máske er það, sem fyrir hv. n. vakir, sem hér kom fram í einhverri ræðu við 1. umr. þessa máls, að til þess að ná þeim tilgangi, sem frv. fer fram á, væri ekki nauðsynlegt að setja lög, vegna þess að hæstv. ríkisstj. gæti kallað á yfirskoðunarmenn ríkisreikninga og falið þeim að segja álit sitt um hverja umframgreiðslu, sem fyrir liggja, án þess að það sé gert ráð fyrir því skv. ákvæðum 43. gr. stjórnarskrárinnar, sem þessir menn starfa eftir. Ég skal ekki fullyrða, nema það væri mögulegt, — ef það væri vilji fyrir því hér á Alp. og í hæstv. ríkisstj., að þá væri það mögulegt, að stjórnin gæti án lagasetningar falið yfirskoðunarmönnum það verkefni, sem þeim er þarna ætlað. En í alla staði er það þó eðlilegra, að um þetta séu sett lög, vegna þess að hér er um starfsemi að ræða, sem er alls ekki gert ráð fyrir í því, sem sagt er um starf yfirskoðunarmanna í þeirri gr. stjórnarskrárinnar, sem ég hef hér vitnað til.

Nú er, eins og ég vék rækilega að við 1. umr. þessa máls, aðaltilgangurinn með því sá að vernda rétt Alp., þannig að réttur, vald og starf Alp. sé virt af framkvæmdavaldinu, sem hefur alls ekki verið gert á undanförunum árum, vegna þess að það hefur á mörgum sviðum verið svo að farið eins og starf Alp. væri í raun og veru ekki nema til málamynda. Og þetta gildir einkum um það, sem er í rauninni þýðingarmesta starf Alp., sem er að setja fjárl. og ákveða fjárgreiðslur ríkisins.

Nú stendur svo á, að hv. frsm. fjhn. í þessu máli er æðsti maður Alp., hæstv. forseti Sp., og hefur þess vegna til þess ríkari skyldu en allir aðrir menn á þessu þingi að vinna að því að vernda rétt og ákvörðunarvald Alþingis. En það er sannarlega ekki gert, ef það á að verða niðurstaðan að samþykkja eins og fyrir liggur það

stjfrv., sem hér var verið að slíta umr. um áðan, en vísa þessu frv., sem miðar sérstaklega að því að vernda rétt og vald Alp., til stjórnarinnar án nokkurs rökstuðnings um það, hvað hún eigi að gera.

Að síðustu skal ég, af því að ég sé ekki ástæðu til að fjölýrða að svo stöddu, fyrr en frekari tilfærni gefast til, minna á það, að í grg. minni fyrir þessu frv. er að því vikið mjög rækilega, hvernig með þessi mál er farið í okkar nágrannalöndum, þeim löndum, sem við höfum einna mest viðskipti við, bæði í Danmörku, Englandi og Bandaríkjunum. Og varðandi Danmörk er það að segja, að okkar gildandi stjórnarskrá er í aðalatriðum sniðin eftir stjórnarskrá danska konungsríkisins um mjög mörg atriði. Og í öllum þessum löndum er ástandið þannig, að það er mjög fjarlægð því ófremdarástandi, sem hér gildir og gilt hefur á undanförunum árum, en þó hefur aldrei verið eins iskyggilegt og núna síðustu tvö árin. Ef það hefði þótt við eiga af hv. fjhn. að fá skýringar á því nánar, hvernig þessar upplýsingar eru fengnar, þá er til reiðu að sýna fram á það með bréfum og röksemdum, hvernig fengnar eru þær upplýsingar um það, hvernig eftirlitinu er hagað í þeim þrem löndum, sem ég hef hér nefnt. Að þessu leyti liggja ekki fyrir neinar upplýsingar í grg. eða röksemdum fyrir því stjfrv., sem hv. fjhn. ætlast til að fá hér samþykkt á Alp. En bæði þetta og annað gefur mér tilefni til þess að spyrja hv. frsm. um það: Í hverju er það sérstaklega, sem undirbúningi þessa máls er áfátt, og er það þá þannig, að n. eða einstakir nm. hafi ekki séð sér fært að gera brtt. um það, sem hún vildi hafa á annan veg?

Frsm. (Emil Jónsson): Herra forseti. Hv. flm. þessa frv. óskaði eftir að fá gerða nánari grein fyrir því, í hverju fjhn. þætti undirbúningi þessa máls áfátt. Nú veit ég ekki, hvort ég mæli það fyrir munn allrar n., sem ég segi, því að þetta mál var ekki rætt til þrautar þar, en þó var n., að ég ætla, einhuga um þetta álit. En að minnu víti liggur það alls ekki ljóst fyrir, eða a. m. k. ekki fyrir mér, hvað það er, sem gerir yfirskoðunarmenn Alp. fyrst og fremst líklega til þess að geta gegnt þessu hlutverki í öllum atriðum, hvort það gæti ekki hugsast, að það væru einhverjir menn, sem væru a. m. k. jafnfærir til þess og kannske færari, menn, sem dæmdu þá þau mál, sem þarna þarf að skera úr um, af einhverri þekkingu, sem þeir hefðu á málinu, sérþekkingu, sem kannske yfirskoðunarmennirnir hefðu ekki. Eitt af þeim atriðum t. d., sem þessum mönnum er ætlað að gera, er að gera till. um eða ráða um starfsmannafjölda og fyrirkomulag í nýjum stofnunum, sem ríkisvaldið er að setja á fót. Ég hélt t. d., að það mundi kannske vera öllu líklegra til góðs árangurs að fá til einhverja menn með sérþekkingu á þeirri stofnun, sem þar væri um að ræða. Ég er ekki á neinn hátt að draga úr verðleikum hv. yfirskoðunarmanna reikninga ríkisins, sem nú eru, með þessu móti, enda getur verið fjöldi tilvika, þar sem önnur skipan væri heppilegri en endilega að hafa þá í þessu starfi. Það var það, sem fyrir mér vakti, þegar ég taldi,

að málið mætti undirbúa betur að þessu leyti og kanna þá, hvort ekki væri unnt að hafa þetta eftirlit „effektívara“, svo að það kæmi að betri notum en gert er ráð fyrir í frv.

Ég sagði það í minni upphaflegu ræðu, að ég teldi þetta mál athyglisvert, og ég tel mig ekki vera að neinu leyti að stuðla að því að draga úr ákvörðunarvaldi Alþ., þó að ég sé með í því að leggja til, að þessu frv. verði vísað til ríkisstj., heldur eingöngu vildi ég með því stuðla að lausn, sem næði þeim tilgangi betur, sem mér virðist flm. frv. stefna að. Og það er allt annað mál. Ég náttúrlega veit ekki, hvað mikla vinnu flm. hefur lagt í frv. og hversu mikill hans undirbúningur undir flutning þess hefur verið, en mér finnst, a. m. k. fljótt á lítið, að þá mætti hugsa sér á þessu aðra skipun, sem væri líklegri til þess að ná þeim árangri, sem við erum, að mér virðist, sammála um að ætlað sé til að ná.

Jón Pálmason: Herra forseti. Ég þakka nú hv. frsm. fyrir það að gefa skýringu á því frá sínu sjónarmiði, hvað það er, sem hann finnur helzt athugasvert við þetta frv. Hins vegar verð ég nú að segja, að með þeim skýringum, sem hv. frsm. gaf, er ákaflega lítið sagt og í því engin rök um það, að það sé nauðsynlegt af þeim sökum að fresta þessu máli, því að til eru þær leiðir að breyta því að þessu leyti, sem áfátt bykir.

Í fyrsta lagi vil ég þá geta um það, að þó að hv. fjhn. hefði fundizt það, að núv. yfirskoðunarmenn væru kannske ekki manna heppilegastir til að hafa þetta eftirlit með höndum, — það getur vel verið eðlilegt, — þá er þess að geta, að yfirskoðunarmenn eru starfsmenn, sem eru kosnir á hverju ári, og flokkarnir hafa það í hendi sinni að skipta um menn, hvenær sem þeim sýnist. Þar að auki er þess að geta, eins og kunnugt er, að við, sem nú erum yfirskoðunarmenn ríkisreikninga frá hálfu Alþingis, erum nú allir orðnir nokkuð aldraðir menn og ekki ólíklegt, að það sé stuttur okkar starfstími hér eftir á þessu sviði. Að hinu leytinu er svo það, að ég hef lýst því yfir margsinnis, að það er ekkert aðalatriði frá mínu sjónarmiði, hvort það væru yfirskoðunarmenn ríkisreikninga, sem hefðu þetta starf með höndum, ellegar það væru aðrir menn, sem Alþingi kysir, og það væri þá sérstök nefnd, sem væri ætlað það hlutverk. Það er alveg opið atriði frá mínu sjónarmiði, og hv. n. vissi það, að ef hún hefði viljað flytja brtt., sem minni hl. n. flytur nú brtt. um, í rauninni við annað frv., þá er það algerlega opið, því að það getur alltaf verið um það deila og ekkert óeðlilegt við það, þó að hv. nm. hefðu hugsað sem svo, eins og kom fram í ræðu frsm., að það gætu verið aðrir menn, sem hefðu viðtækari þekkingu á þessum hlutum en núv. yfirskoðunarmenn, því að það er ekki neitt bundið við þeirra persónur. Það eru starfsmenn, sem koma og fara og eru kosnir á hverju ári hér á Alþingi. Þess vegna, þó að þessi skýring komi fram frá hv. frsm., gefur hún ekkert tilefni til þess að fresta málinu af þeim sökum. Hví að það er alveg opið fyrir hv. n. að flytja brtt. að því er þetta atriði snertir og færa það í það horf, að það væru aðrir menn, sem væru kosnir af Alþingi til þessa starfs. En það legg ég áherzlu á,

að það eigi að vera menn, skilyrðislaust, sem Alþingi kysir og enginn annar.

Ólafur Björnsson: Herra forseti. Ég vil að gefnu tilefni í þeim umræðum, sem nú hafa farið fram um þetta mál, sem hér liggur fyrir, taka eftirfarandi fram um afstöðu okkar sjálfstæðismanna í fjhn. til þessa máls og frv. hæstv. ríkisstj. um eftirlit með rekstri ríkisins, sem er þessu máli náskýlt, þannig að eðlilegt er, að þau séu rædd sameiginlega:

Á þeim fundi fjhn., sem frv. þessi bæði voru afgreidd, tókum við fram, að við tældum eðlilegt, að þessi mál fengju nánari athugun, áður en endanlega yrði kveðið á um skipan þeirra, og hefðum því talið æskilegast, að afgreiðslu þessara frv. beggja yrði frestað.

Við tókum það að vísu fram, að við hefðum meiri trú á því, að eftirlit með þessum málum í samræmi við þær hugmyndir, sem fram koma í frv. hv. þm. A-Húnv., væri líklegra til að ná árangri heldur en það fyrirkomulag, sem gert er ráð fyrir í frv. hæstv. ríkisstj. Við töldum þó, að einnig í frv. hv. þm. A-Húnv. væru viss atriði, sem nánari athugunar þyrftu við, eins og t. d. ákvæði um valdsvið eftirlitsnefndarinnar eða í þessu tilfelli endurskoðenda ríkisreikninganna, ásamt fleiru, þannig að það eðlilegasta væri að fresta þessum málum báðum.

Nú kom það hins vegar fram í hv. nefnd, að stuðningsmenn hæstv. ríkisstj. hafa um það samið að láta frv. ríkisstj. ganga fram á þessu þingi, þannig að það mál varð að afgreiða á fundinum, og töldum við þá ekki aðra leið fyrir hendi varðandi það frv. en að bera fram okkar brtt., þar sem sniðnir væru af því að okkar álit verstu vankantarnir. Eru þar teknar upp ýmsar hugmyndir úr frv. hv. þm. A-Húnv., m. a. það meginatriði, sem mestur ágreiningur hefur verið um í þessu sambandi, að þessi nefnd sé kjörin af Alþingi, en ekki skipuð á bann hátt, sem frv. hæstv. ríkisstj. gerir ráð fyrir.

Við tókum það einnig fram, að við hefðum mjög litla trú á því, að þetta eftirlit kæmi að verulegu gagni, ef ekki næðu fram að ganga þær brtt., sem við bárum fram. Um það er auðvitað ekki vítað, hvaða meðferð þessar till. fá á þinginu. Við töldum í samræmi við þetta, að við gætum eftir atvikum sætt okkur við það, að frv. hv. þm. A-Húnv. yrði vísað til ríkisstj., og væntum þá auðvitað þess, að málin fái nánari athugun. Við herum að vísu í þessu efni sem öðrum takmarkað traust til hæstv. ríkisstj., þannig að vel má vera, að þessu máli verði ekki sinnt, en þá er möguleiki á að taka það upp aftur. En ég vil undirstrika þá afstöðu okkar, að við teljum, að jafnvel þó að okkar brtt. við frv. ríkisstj. yrðu samþykktar, sé hér aðeins um bráðabirgðalausn að ræða, þannig að skilyrði fyrir því, að þetta eftirlit geti náð tilgangi sínum, verði, að málið í heild verði nánar athugað, hvort sem það verður nú gert fyrir næsta þing eða ekki. Það er auðvitað undir hæstv. ríkisstj. komið.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Ég hef skrifað undir nál. með fyrirvara og vil aðeins skýra frá, af hverju það stafar.

Frv. þetta fjallar að nokkru leyti um eftirlit með því, að fé sé ekki greitt úr ríkissjóði umfram heimildir fjárlaga. Eins og ég hef áður tekið fram í umr. um frv., tel ég rétt, að það sé athugað sem vandlegast, hvaða ráð eru finnanleg til þess að koma á sparnaði í ríkisrekstrinum og þ. á m. til að draga úr umframgreiðslum, eftir því sem unnt er, og ég er samþykktur því, að frv. verði vísað til ríkisstj., í því skyni, að hún taki þetta efni til athugunar, því þó að samþykkt verði stjórnarfrv. um ráðstafanir til að draga úr kostnaði við ríkisreksturinn, eins og ég geri ráð fyrir og tel rétt að gera, þá er þetta mál ekki afgreitt vitanlega til eilíðar með því. Þetta er mál, sem þarf stöðugt að hafa vakandi auga á og reyna að finna ráð til þess að ná sem bestum árangri í þessu efni.

En í þessu frv. eru önnur ákvæði þessu óskyld, sem ég tel svo fráleit, að ekki geti komið til álita að lögfesta þau. Á ég þar við þau fyrir-mæli frv., að eftirlitsmennirnir skuli hafa ákvörðunarvald um skiptingu á fé, sem veitt er í fjárlögum í einu lagi til ákveðinna framkvæmda, svo sem vegaviðhalds og fleiri framkvæmda. Skipting á þessu fé á að vera í höndum ríkisstj. og á hennar ábyrgð, eins og verið hefur, enda er það alveg óviðkomandi ráðstöfunum til að koma í veg fyrir greiðslur umfram fjárlagaheimildir. En þessu tvennu, eftirliti með útgjöldum ríkisins og skiptingu á fé, sem veitt er til vissra verkefna, er hér blandað saman, og þannig er þetta einnig í brtt. hv. minni hl. fjhn. við stjórnarfrv. um ráðstafanir til að draga úr kostnaði við ríkisreksturinn. Með því er verið að seilast eftir valdi til handa eftirlitsmönnum, sem á að vera hjá ríkisstjórninni.

Fyrirvari minn lýtur að þessu ákvæði frv., en eins og áður segir, legg ég til eins og aðrir nm. í fjhn., að frv. verði vísað til ríkisstjórnarinnar.

Jón Pálmason: Herra forseti. Það kom fram í ræðu hv. 9. landsk., að tilgangur hans og hv. 5. þm. Reykv. hafi verið sá, að báðum þessum frv. væri vísað til hæstv. ríkisstj., og það gat út af fyrir sig verið eðlilegt sjónarmið. Nú eru það ekki tillögur n. í heild, og skal ég ekki fara að svo stöddu lengra út í að ræða það.

En hjá hv. form. fjhn., þm. V-Húnv., kom það fram nú hér eins og fyrr, að það, sem hann telur mest að þessu mínu frv., er það, að í því er gert gert ráð fyrir því, að yfirskoðunarmenn hafi íhlutun um það, hvernig skipt er þeim fjárveitingum, sem ákveðnar eru á fjárlögum sameiginlega til ákveðinna verka. Þetta er sérstakt atriði og getur náttúrliga verið alveg eðlilegt, að menn séu ósammála um það, og stóð alveg opið fyrir hv. fjhn. að gera till. um að fella þetta ákvæði út úr frv. Það hafa þeir þó ekki gert. En tilgangurinn með þessu ákvæði er fyrst og fremst sá, að ef þessu fyrirkomulagi yrði á komið, mundi það verða nokkurs konar svipa á Alþingi og fjvn. Alþingis sérstaklega til þess að hætta því fyrirkomulagi, sem er í raun og veru mjög gallað, að veita stórar upphæðir til sameiginlegra verka, án þess að Alþingi skipti þeim sjálf. Og ég gæti hugsað mér, að ef þetta ákvæði væri sett inn í lög, þá mundi afleiðingin fyrst og fremst verða

sú, að Alþingi sjálf skipti upphæðunum miklu meira en það hefur gert að þessu, og þá miðar það að því að herða á því, að Alþingi noti sitt vald til fjárveitinga, en kasti því ekki alveg í hendur verandi ríkisstjórnar.

Þá minntist hv. þm. V-Húnv. á það, að það væri náttúrliga mikil nauðsyn að vinna að því að auka sparnað í ríkisrekstrinum, og það er nú stundum talað um það, en hefur orðið lítið úr, því að alltaf er eyðslan sívaxandi og aldrei eins gífurlega sívaxandi og núna síðustu tvö árin. Nú skal ég segja það alveg hreinlega, að ég er ekkert viss um það, þó að þessu eftirlitsfyrirkomulagi yrði komið á, að það væri nokkur trygging fyrir því til þess að auka sparnað. Það á að vera trygging fyrir því, að það sé Alþ., sem ákveður fjárútlátin, en ekki ríkisstjórnin, og meiri hl. Alþ. hefur það á hverjum tíma eðlilega í sinni hendi að ákveða þau fjárútlát, sem því sýnist, án tillits til þess, hvort þetta eftirlit yrði sett á eða ekki. En það er ætlun mín með þessum frumvarpsflutningi, að það sé Alþ., sem ákveður þetta, en ekki ríkisstj., eins og nú er að mjög verulegu leyti og oft hefur áður verið. Og mér þykir, úr því að þetta er hér til umr., rétt að taka það fram, að það, sem herti alveg sérstaklega á mér með að flytja þetta frv., var það, þegar ég fór að yfirfara reiknings ríkisins fyrir árið 1956 og sá þar, hvíllk ósköp er þar að sjá af umframeyðslu á öllum sviðum. Nú get ég sagt það, að endurskoðun þess reiknings er lokið, og áður en ég varð lasinn fyrir páskana, höfðu mínir samstarfsmenn og ég í félagi gengið frá 40 aths. En ég áskildi mér rétt til þess að bæta þar við, eftir því sem mér sýndist, og ég hef nú verið að fara í gegnum það undanfarið og hugsað mér að bæta þar við 25 aths., svo að það mun verða skilað þessum reikningi með 65 aths., og þar munu hv. alþm. á sínum tíma fá að sjá ýmislegt af því, sem ég er að finna að í grg. míns frv. og ég vil reyna að koma í veg fyrir.

Ef það verður niðurstaðan, sem ég geri ráð fyrir, að það verði samþ. að vísa þessu frv. til hæstv. ríkisstj., eins og fjhn. leggur til, þá væri það kannske mjög heppilegt, að við yfirskoðunarmenn eða ég sérstaklega birtum einhvern slatta, svona 30, 40 af þessum aths., í víðlesnu blaði, til þess að þjóðinni gæfist kostur á að sjá, hvernig svipurinn hefur verið á fjármálastjórninni á því herrans ári 1956.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 84. fundi í Nd., 28. apríl, var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Till. frá fjhn. á þskj. 435 um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 19 shlj. atkv.

4. Fræðsla barna.

Á 24. fundi í Nd., 19. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 34/1946, um fræðslu barna [58. mál] (þmfrv., A. 93).

Á 26. fundi í Nd., 22. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Flm. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Ég skal ekki bæta á þann ofurþunga þingstarfanna, sem ég veit að þjakar þingmenn nú, með því að flytja langa ræðu, heldur einungis vísa til grg. fyrir frv. og láta uppi von mína um, að málinu verði vísað til 2. umr., og legg til, að það fari til menntmn., og vonast til þess, að þrátt fyrir gifurlegar annir takist henni að afgreiða málið.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 19:1 atkv. og til menntmn. með 18 shlj. atkv.

Á 83., 84., 85. og 86 fundi í Nd., 25., 28. og 29. apríl, 2. maí, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 87. fundi í Nd., 5. maí, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 93, n. 187 og 453).

Frsm. minni hl. (Ragnhildur Helgadóttir): Herra forseti. Þetta frv., sem fjallar um breytingu á 53. gr. fræðslulaganna, var flutt snemma á þessu þingi og var þá afgreitt til menntmn. þessarar hv. d. Minni hlutinn gaf út álit um málið fyrir júl, en meiri hl. hins vegar ekki fyrr en nú fyrir nokkrum dögum. Frv. gerir annars vegar ráð fyrir, að ríkið taki að sér að greiða laun kennara við einkabarnaskóla eftir sömu reglum og kennaralaun við aðra barnaskóla, en hins vegar gerir það ráð fyrir, að til löggildingar einkabarnaskóla þurfi meðmæli fræðsluráðs að koma til, til viðbótar þeim skilyrðum, sem nú eru þegar lögbodin. Skv. frv. yrði því aðeins heimilt að greiða laun fastra kennara við einkaskólana úr ríkissjóði, ef þeir: 1) starfa skv. reglugerð, er fræðslumálastjórnin samþykkir, 2) hlíta sama eftirliti og reglum og aðrir barnaskólar, 3) kennarar þeirra fullnægja öllum settum skilyrðum um rétt til kennslu í barnaskólum, 4) fá meðmæli hlutaðeigandi fræðsluráðs, og 5) fá löggildingu fræðslumálastjórnar.

Minni hl. n. telur, að starfsemi einkaskólanna við hlið hinna barnaskólanna í landinu skapi þeim með nokkrum hætti heilbriggt aðhald og sé heppileg fyrir þróun fræðslumálanna yfirleitt. En skilyrði þau, sem frv. setur, til þess að skólarnir geti notið þeirra hlunninda, sem það fjallar um, ættu að tryggja, að fræðsla barna í einkabarnaskólum verði engu síðri en í öðrum barnaskólum. Sömu kröfur eru gerðar til kennara í þessum skólum og öðrum og réttmætt, að þeir njóti því sömu kjara. Líka má benda á, að foreldrar barna í einkaskólum greiða sína skatta og skyldur til hins opinbera eins og annað fólk og því ástæðulaust að láta börn þeirra fara á mis

við þá ókeypis fræðslu, sem börnum er annars látin í té. Loks má nefna, að ef starfsemi einkaskólanna legðist niður, yrði ríkið eða það opinbera hvort eð er að kosta fræðslu þeirra barna, sem annars stunda þar nám.

Þessa seinustu röksemd virðist meiri hl. menntmn. hafa haft í huga, þegar meiri hl. gaf út sitt nál. fyrir nokkrum dögum. En meiri hl. nefndarinnar vill láta athuga það nánar, hversu mikil hætta sé á, að skólahald þetta leggist niður vegna fjárskorts, ef því er áfram haldið með sama hætti og hingað til hefur verið. Þetta ætti hins vegar ekki að vera mjög mikil þörf á að gera, því að frv. þetta mun upphaflega hafa verið flutt einmitt vegna þess, að þessir einkaskólar eiga í örðugleikum. Og þegar lítið er til þeirra raka, sem ég áðan taldi upp, og fyrst og fremst þess, að þetta frv. herðir á kröfunum, sem gerðar eru til einkaskóla, um leið og það ætlar þeim aukin friðindi, sýnist hér vera um svo augljóst réttlætismál að ræða, að unnt ætti að vera að afgreiða það án teljandi ágreinings.

Frsm. meiri hl. (Benedikt Gröndal): Herra forseti. Ef frv. þetta væri samþ., mundi þar með verða stigið ákaflega mikið skref varðandi allt fræðslukerfi landsins, sem gæti haft afleiðingar um ófyrirsjáanlegan tíma og haft veruleg áhrif á það, hvernig kennslukerfi framtíðarinnar verður hér á landi. Menn kunna að halda, að þetta sé að gera mikið úr málinu. En við skulum aðeins líta til reynslu nágrannahjóða okkar um það, hversu alvarlegt það getur verið, ef trúmál og kennslumál blandast mikið saman. Af þessum ástæðum og ýmsum öðrum hefur meiri hl. menntmn. ekki séð sér fært að mæla með samþykkt frv. á þessu stigi.

Hins vegar eru okkur ljósar ýmsar þær aðstæður, sem munu hafa orðið bein orsök þess, að frv. er fram komið. Við leggjum því til, að ríkisstj. kynni sér vandlega fjárhag þessara skóla og athugi hag þeirra, sérstaklega með tilliti til þess, að einhverjir þeirra kynnu að neyðast til eða vera að því komnir að hætta störfum af fjárhagsástæðum.

Ég hef ekki, nema tilefni gefist, frekari orð um þetta nál., en till. meiri hl. menntmn. er, að frv. verði vísað til ríkisstjórnarinnar.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Ég vil fyrst leyfa mér að þakka forseta fyrir það að hlutast til um, að mál þetta væri tekið á dagskrá, og þar með knýja meiri hl. n. til að skila álit, en án hans afskipta er ljóst, að málið hefði verið látið daga uppi, þar sem meiri hl. vildi hliðra sér hjá því að taka afstöðu til þess.

Það má raunar segja, að í nál. hans og till. um afgreiðslu um málið sé að nokkru leyti vikið sér hjá að taka afstöðu til málsins. En því verður samt ekki neitað, að í till. meiri hl. felst nokkur viðurkenning á nauðsyn málsins, og má því segja, að það sé góðra gjalda vert. Þar er því bent til hæstv. ríkisstj. að athuga málið nokkru nánar. Annars kom það glögglega fram hjá hv. frsm. n., að afstaða nefndarmeirihlutans hvílir á algerum misskilningi. Sú andstaða, sem er á móti þessu

máli hér á þingi og á að verulegu leyti rætur sínar að rekja til hæstv. núverandi menntmrh., sprettur af því, að menn rugla saman þjóðhátum á Íslandi við önnur lönd, þar sem verulegar trúmáladeilur eru. Það kann að vera, að í slíkum löndum kunni að vera hættulegt að blanda trúmálum eða sérsjónarmiðum inn í skólalald, eins og segja má að nokkur visir sé til í þessu frv. Við vitum það öll, að í landi eins og Belgíu, sem í raun og veru er byggt af tveimur þjóðum og þar sem tvenn ólík trúarbrögð eru uppi, þar er einmitt skólalaldið og kostnaður við það eitt af mestu vandamálum stjórnmálanna. Og það er undir áhrifum frá slíkum deilum, sem andstaðan gegn þessu litla frv. hér er vaxin. En ekkert slíkt á sér stað í íslensku þjóðfélagi. Við vitum það, að meginhluti þjóðarinnar, svo að segja nær öll þjóðin, tilheyrir einu og sama trúfélagi og hefur enga löngun til þess að senda börnin í mismunandi skóla eftir því, hvaða trúarkenningar þar eru kenndar. Það eru einungis nokkur hundruð menn í öllu landinu, sem víkja frá þessari trúarskoðun, sem hér er ofan á, ekki nema nokkrir fáir tugir barna á hverju ári, sem líkur eru til að bætist við í þann hóp, ef þá hægt er að telja það í tugum, að menn vilji láta börnin ganga í annan en hinn almenna barnaskóla af trúarlegum ástæðum. Hér er því alls ekki grundvöllur fyrir þeim áskilnaði, sem af þessum sökum og vandræðum hefur orðið í landi eins og Belgíu og einstaka löndum öðrum, en það var einmitt til slíks ástands, sem hv. frsm. meiri hl. vitnaði í sínum ummælum. Hann þarf ekkert slíkt að óttast hér á landi. Hér mundi afleiðing þessa frv. nánast verða sú í fyrirsjáanlegri framtíð, að tryggt yrði, að þeir skólar, sem þegar eru fyrir í landinu, þyrftu ekki að leggjast niður. Það eru sérskólar kaþólskra manna, sem þó eru að mestu leyti sóttir af fólki annarrar trúar manna, og eins eða tveggja safnaða mótmælendatrúar.

Hér er ekkert vandamál frá þessu sjónarmiði skoðað. En ég tel, að fræðslumál í þessu bæjarfélagi væru verr komin en þau eru, t. d. ef kaþólski skólinn yrði lagður niður, skólinn í Landakoti. Ég held, að hinn almenni barnaskóli hafi hollt af þeirri litlu samkeppni, sem honum er veitt með þessu skólalaldi, og þeir borgarar, sem kjósa fremur að senda börn sín í þennan sérskóla, hafa ærin útgjöld af því, þrátt fyrir það þótt þetta frv. verði samþ., þannig að engar líkur eru til þess, að þeim fjölgi úr hófi, ef svo má segja. Þvert á móti gengur frv. í þá átt að draga nokkuð úr því misrétti, úr þeim meiri álögum, sem á þetta fólk eru lagðar nú heldur en aðra. Það er sú leiðrétting, sem er aðalefni þessa frv., og það kemur ekki til greina, að neinar slíkar afleiðingar af þessu geti orðið sem hv. frsm. vildi vitna til.

Það má segja, miðað við það, sem ég hér segi, að frv. sé þá ekki ýkja þýðingarmikið. Mér er það ljóst, að þetta er ekkert byltingarfrumvarp í fræðslumálum. Ég skoðaði þetta sem sanngirnismál við þær tiltölulega mjög fáu fjölskyldur, sem óska frekar eftir því að senda börn sín í þessa skóla, og ég tel, eins og ég sagði, að menningarlíf yrði fábreyttara, ef yrði að leggja þá niður vegna fjárhagsvandræða. En það

er vitað mál, að með þeim mikla kostnaði, sem nú er við kennarahald, og með þeim hlunnindum, sem þeir kennarar hafa, er vinna hjá ríkinu og eru launaðir af því, verður æ erfiðara og erfiðara fyrir þessa sérskóla að fá hæfa menn til kennslu hjá sér. Þetta eru ástæðurnar, sem liggja til grundvallar frv. Ég hygg, að það sé mjög vafasamt, að frv. mundi kosta ríkið nokkurn skapadán hlut, miðað við það, ef skólarnir legðust niður, þessir sérskólar, vegna þess að þá mundi börnum í almennum skólum fjölga sem því nemur. Það yrði að bæta kennurum þar við, og það kæmi í einn stað niður. Hitt er ljóst, að miðað við núverandi ástand kostar það ríkið eitthvað. Það skal viðurkennt. En sá kostnaður er tiltölulega mjög lítill, og a. m. k. var það skoðun fræðslumálastjóra, að það væri mjög víðráðanlegt og sanngjarnt, að svona væri að farið.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að fjölyrða meira um þetta mál. Hv. frsm. minni hl. gerði fyrir því mjög röggssamlega grein, að frv. er sanngjarnt í eðli. Ég hef engar tyllivonir um, að það verði samþ. á þinginu, eins og nú háttar málum. Ég er þó þakklátur fyrir, að það skuli fá afgreiðslu, og ég finn og skil, að málið muni sigra, áður en yfir lýkur, af þeirri afgreiðslu, sem það á hér að fá, því að þegar þm. eiga að horfast í augu við það, þá hafa þeir ekki kjark í sér til að greiða hreinlega atkv. á móti því, heldur reyna að víkja því frá með vinsamlegum orðum. Þetta verður til þess, að málið verður tekið upp aftur og aftur, þangað til það nær fram að ganga. Ég vonast til þess, að þeir skólar, sem hér eiga hlut að máli, geti haldizt þann tiltölulega stutta tíma, sem núverandi andi á eftir að ríkja hér í sölum Alþingis, og þetta litla mál verði eitt af þeim, sem leysast úr viðjum, þegar frelsishugur fær á ný að ríkja í sölum Alþingis.

ATKVGR.

Till. frá meiri hl. menntmn. á þskj. 453 um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 12:9 atkv.

5. Skólakostnaður (frv. StgrSt og JS).

Á 70. fundi í Nd., 21. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 41 17. maí 1955, um greiðslu kostnaðar við skóla, sem reknir eru sameiginlega af ríki og sveitarfélögum [157. mál] (þmfrv., A. 330).

Á 71. fundi í Nd., 24. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 72. fundi í Nd., 25. marz, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Steingrímur Steinþórsson): Herra forseti. Við þingmenn Skagf. höfum leyft okkur að bera fram frv. á þskj. 330. Frv. þetta, sem aðeins er ein grein, er borið fram sem ákvæði til bráðabirgða, eða viðaukaákvæði væri nú kannske öllu eðlilegra að kalla það, við lög frá 1955 um

greiðslu kostnaðar við skóla, sem reknir eru sameiginlega af ríki og sveitarfélögum. En efnið í þessu frv. okkar þingmanna Skagf. er það, að ásamt þeim skólum, húsmæðraskólum, sem teknir eru til meðferðar í lögum frá 1955, verði auk þess tekið þarna upp í bráðabirgðaákvæði, að rekstrarkostnaður kvennaskóla þjóðkirkju Íslands að Löngumýri í Skagafirði komi undir ákvæði þessara laga, ef fullnægt er þeim skilyrðum, sem þarna eru sett.

Ég verð að fara örfáum orðum um forsögu þessa máls. Nú um 12—15 ára skeið hefur Ingibjörg Jóhannsdóttir, eigandi stórbýlisins Löngumýrar í Vallhólmi í Skagafirði, rekið einkaskóla á þessari feðraeign sinni. Það hefur verið húsmæðraskóli. Hún kostaði sjálf uppsetningu skólans. Þar hafa verið reistar miklar byggingar. Að visu hefur ríkið veitt nokkurn stofnstyrk í þessu sambandi, en miklu minni en til annarra samberilegra skóla. Hins vegar hefur verið veitt annað framlag á sama hátt og til annarra húsmæðraskóla, bæði hvað snertir kennslu og rekstrarkostnað annan, nú upp á síðkastið. En þetta er einkaskóli og eign ungfrú Ingibjargar Jóhannsdóttur, sem hefur sýnt alveg sérstakan dugnað við þetta skólahald. Og það er mjög eftirtektarvert, einmitt vegna þess, að margir húsmæðraskólar eru til í okkar landi og sumir þeirra hafa verið tómir eða hálfþómir allengi að undanförmu, að þessi skóli hefur ávallt verið fullur. Þarna hafa verið milli 30 og 40 námsmeyjar við þó fremur lélegan húsakost við það, sem bezt gerist, eins og eðlilegt er. Þetta hefur verið smábyggt upp á hverjum vetri, og aðsókn virðist ekki dvinandi, þannig að skólinn hefur alltaf verið alveg yfirfullur, það er óhætt að segja það, og auk þess hafa verið námskeið að sumrinu til, svo að þessi skólastaður hefur verið notaður til hins ýrasta á allan hátt, ekki einungis yfir þann tíma ársins, veturinn, sem venjulega er kennt í skólum, heldur mikinn hluta af sumrinu einnig, með ýmiss konar námskeiðum, og stundum þá verið teknir krakkar þangað líka, sem nokkurs konar barnaheimili.

Nú er Ingibjörg farin að eldast og þreytast og sér nú fram á það, að þótt vonandi sé, að hún eigi allmörg ár eftir sem starfskona enn, þá muni sá tími mjög stytta, sem að líkum lætur. Og þess vegna er það, að hún er nú að athuga um framtíðarstöðu þessa skóla eftirleidis, og hún hefur tekið þá ákvörðun, sem hér er lýst í grg. þessa frv., að hún hefur boðið þjóðkirkju Íslands skólann með þeim skilyrðum, sem þar eru fram tekin. Hún ætlar að gefa að miklu leyti eignir sínar í skólahúsum og nokkurt land umhverfis til skólafundunarinnar, ef hann er svo rekinn á þeim grundvelli, sem hún tekur nánar fram í þeim skilyrðum, sem sett eru og ég sé ekki ástæðu til að fara að lesa beinlínis hér upp fyrir hv. þingmönnum, þar sem það er prentað í grg. frv.

Við þingmenn Skagf. teljum, að nauðsynlegt sé að skapa þessum skóla á Löngumýri, eins vel og hann hefur reynzt þennan tíma, sæmilega tryggja og örugga aðstöðu. Og þar sem biskupinn tjáir sig mjög fúsan að veita þessari gjöf viðtöku, ef unnt sé að skapa skólanum á allan hátt nokkurn

Alþt. 1957. C. (77. löggjafarþing).

vegin trygga rekstraraðstöðu og hann sitji við sama borð og hliðstæðir skólar, þó að eitthvað sé lítils háttar á öðrum grundvelli en venjulegir húsmæðraskólar, eins og fram kemur hér í þessum skilyrðum, sem ungfrú Ingibjörg setur fyrir gjöf sinni, þá teljum við flm., að á þennan hátt sé í raun og veru ekki óeðlilegt á neinn hátt, heldur geti verið ágætt, að þjóðkirkja Íslands hafi einn skóla og geti hagað kennslu og uppeldi þar eftir því, sem þjóðkirkjan vill á kjósa, þó að sjálfsögðu á þann hátt, að hún fylgi í öllu þeim reglum, sem eru um skólahald yfirleitt, og um það, sem kann að verða um það sett. Það er ekki til þess ætlazt, að þarna verði um nokkra einokun að ræða á því, hvernig þetta verði gert, heldur verður þetta undir stjórn menntmrn., eins og aðrir skólar, sem þar heyra undir. En biskupinn tekur fram hér í grg., sem hann sjálfur hefur samið, að hann telur æskilegt, með leyfi hæstv. forseta: „að þjóðkirkja Íslands veiti gjöf þessari viðtöku og starfræki kirkjulegan skóla á Löngumýri, svo framarlega sem kirkjan getur haft til þess fjárhagslega aðstöðu, en frumvarp þetta styður að henni. Er það auðsætt, að kirkjunni, sem ríkið á skv. stjórnarskránni að vernda og styrkja, getur ekki borið minni réttur til skólahalds en einstaklingum.“

Með þessu meinar hann það að sjálfsögðu, að þar sem ungfrú Ingibjörg Jóhannsdóttir hefur verið viðurkennd til þess að reka þennan skóla að undanförmu sem einstaklingur, með þeim stuðningi hvað snertir kennslu og annan rekstrarstyrk, sem þar hefur verið veittur, þá væri það óeðlilegt, ef þjóðkirkja Íslands fengi ekki að verða arftaki hennar, þar sem hún sjálf óskar eftir því, og taka við rekstri þessa skóla.

Ég veit ekki, hvort það er ástæða til þess fyrir mig að segja neitt meira um þetta. Ég veit ég mæli fyrir hönd okkar beggja flm., þegar ég segi, að það eru ekki einungis við, heldur Skagfirðingar yfirleitt, sem eru Ingibjörgu Jóhannsdóttur mjög þakklátir fyrir starf hennar á Löngumýri, því að það er ótrúlegt, hvað hún hefur getað unnið þar mikið við þó að sumu leyti erfið skilyrði, eins og að líkum lætur, þar sem þessi skóli hefur verið í byggingu smátt og smátt og náttúrulega ekki allt verið hægt að gera á sem fullkornastan hátt, eins og liggur í hlutarins eðli. Þess vegna veit ég, að því mun yfirleitt af öllum Skagfirðingum verða tekið mjög vel, ef hægt væri að verða við óskum Ingibjargar um ráðstöfun á þessari stofnun, þegar hún hættir störfum þar eða getur ekki unnið lengur. En eins og grg. ber með sér, er það hennar vilji, að hún fái að starfa við skólann sem kennari og samkennari hennar, Björg Jóhannesdóttir, sem um langt árabil hefur starfað þar með henni að þessum málum, og virðist það í sjálfu sér sjálf-sagður hlutur.

Ég skal ekki hafa þessi orð fleiri, en leyfi mér að óska eftir, að þessu frv. að lokinni þessari umr. verði vísað til hv. menntmn. og 2. umr.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til menntmn. með 21 shlj. atkv.

Á 82., 83., 84. og 85. fundi í Nd., 22., 25., 28. og 29. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 86. fundi í Nd., 2. maí, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 330, n. 415).

Benedikt Gröndal: Herra forseti. Hv. þm. A-Sk. er raunar frsm. í þessu máli, en að honum fjarstöddum get ég — (Forseti: Þá fresta ég bara málinu, ég tók ekki eftir því.) Ég veit ekki, hvort það er ástæða til að fresta því, þar eð nm. voru einhuga um að mæla með samþykkt frv. og gera engar aths. við það, svo að það er ekki ástæða til þess, nema einhverjir aðrir óski þess. (Forseti: Ég bið afsökunar. Mér yfirsást, að hv. þm. A-Sk. er frsm. þessa máls. Það er sjaldan sem hann vantar hér, og ég tel rétt að fresta málinu.)

Umr. frestað.

Á 87. fundi í Nd., 5. maí, var fram haldið 2. umr. um frv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 14:4 atkv.

2. gr. samþ. með 16:2 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísuð til 3. umr. með 16:3 atkv.

Á 89. fundi í Nd., 8. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Frsm. (Páll Þorsteinsson): Ég hafði tekið að mér að hafa á hendi framsögu í þessu máli af hálfu menntmn., en þegar 2. umr. málsins fór fram hér í d., var ég fjarstaddur vegna ferðalags úti á landi. Ég vil því leyfa mér við þessa umr. að fara um málið örfáum orðum af hálfu nefndarinnar.

Menntmn. hefur athugað þetta mál og orðið ásátt um að mæla með samþykkt þess. Einn nm., hv. 3. þm. Reykv., var þó fjarstaddur á fundi n., þegar málið var afgreitt, og hefur ekki tekið afstöðu til málsins.

Um langt skeið hefur Ingibjörg Jóhannsdóttir skólástýra og eigandi skólans á Löngumýri í Skagafirði haldið þar uppi húsmæðrakennslu. Í lögum nr. 49 frá 1946, um húsmæðrafræðslu, er heimilað að veita hliðstæð framlög úr ríkissjóði til rekstrar þessa einkaskóla á Löngumýri og aðrir húsmæðraskólar njóta, og sú heimild hefur verið notuð. En nú eru að verða eigendaskipti að þessari stofnun á þann hátt, að Ingibjörg Jóhannsdóttir afhendir þjóðkirkju Íslands öll hús tilheyrandi þessum skóla á Löngumýri í Skagafirði, og gjöfin er látin í té með vissum skilyrðum, og eitt aðal-skilyrðið er það, að þjóðkirkja Íslands skuldbindi sig til þess að starfrækja framvegis á Löngumýri húsmæðraskóla fyrir ungar stúlkur.

Í Skagafjarðarhéraði er ekki annar húsmæðraskóli, svo að sú fræðsla, sem þarna hefur farið fram og mun halda áfram í þessari stofnun, þótt eigendaskipti verði, er mjög í þágu Skagafjarðarhéraðs, og raunar sækja þessa menntastofnun nemendur víðar að, eins og algengt er um sams konar skóla. En til þess að tryggja sé, að skólinn

verði áfram menntastofnun á þessu sviði, fyrst og fremst fyrir Skagafjörð svo og nemendur annars staðar, sem vilja nema í þessum skóla, þá þykir nauðsyn bera til, að skólinn njóti áfram sama stuðnings þrátt fyrir eigendaskiptin og hann hefur nottið.

Það er efni þessa frv. að fá þetta tryggt með löggjöf. Menntmn. er það kunnugt, að flutningsmenn þessa frv. og aðrir, sem áhuga hafa á þessu máli, hafa hug á því, að skólinn geti einnig átt þess kost að njóta fjárhagsstuðnings til þess að veita fræðslu með námskeiðum, án þess að þau standi í beinu sambandi við aðalskólastarfið. Nefndin athugaði nokkuð þessa hlið málsins. Með frv. þessu, ef að lögum verður, er skóla þeim, sem hér um ræðir, veittur hliðstæður réttur til framlaga úr ríkissjóði til kennaralauna og rekstrarkostnaðar eins og aðrir húsmæðraskólar njóta. En í lögum nr. 49 frá 1946, um húsmæðrafræðslu, er ákvæði um námskeið, sem haldin eru á vegum skólanna. Í 17. gr. þeirra laga segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Námskeið í verklegum greinum, er standa eigi skemur en þrjár vikur, skulu styrkt á sama hátt og önnur kennsla í skólum.“

Menntmn. lítur svo á, að um leið og skólinn á Löngumýri er settur á sama bekk og aðrir húsmæðraskólar, að því er lýtur að rekstrarkostnaði, taki einnig til hans það ákvæði laganna um húsmæðrafræðslu, að námskeið skulu styrkt á sama hátt og önnur kennsla í skólunum. N. leggur því til, að frv. verði samþ. eins og það liggur fyrir, en svo sem ég gat um í upphafi máls míns, var einn nm. fjarstaddur, þegar n. afgreiddi þetta á fundi sínum.

Steingrímur Steinþórsson: Herra forseti. Ég vil aðeins fyrir hönd okkar flm., en meðflm. minn, 2. þm. Skagf., er ekki í bænnum sem stendur, en það vorum við, sem fluttum frv. hér í öndverðu, — ég vil leyfa mér að þakka hv. menntmn. fyrir góða afgreiðslu á frv.

Það er rétt, eins og frsm. n. gat um, að eftir að við lögðum frv. fram, hafði komið ósk frá forstöðukonu og eiganda skólans, Ingibjörgu Jóhannsdóttur, um það, að tryggja væri, að fjárhagsstuðningur eða rekstrarkostnaður við að koma upp námskeiðum á þeim grundvelli, sem hv. frsm. lýsti, yrði viðurkenndur í frv. Nú hefur hv. frsm. lýst því, hvernig menntmn. lítur á þetta atriði, og veit ég, að við flm. getum vel sætt okkur við það, án þess að nokkuð sé farið að hrófla við frv. Ég tel það alveg bindandi í þessu sambandi, og mun alveg rétt skilið hjá hv. n., að það sé í raun og veru óþarfi að taka þetta fram, þar sem þetta er viðurkennt einmitt fyrir húsmæðraskólana almennt.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 18:2 atkv. og afgr. til Ed.

Á 90. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. frv.

Á 91. fundi í Ed., 9. maí, var frv. tekið til 1. umr. Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til menntmn. með 10 shlj. atkv.

Á 102. fundi í Ed., 19. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 330, n. 533).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 13 shlj. atkv.

Frsm. (Sigurvin Einarsson): Herra forseti. Að Löngumýri í Skagafirði hefur verið starfræktur húsmæðraskóli um langa hrið. Þetta er einkaskóli. Stofnandi hans og eigandi er ungfrú Ingibjörg Jóhannsdóttir. Með stofnun og starfrækslu þessa skóla hefur ungfrú Ingibjörg lagt mikinn og lofsverðan skerf til menningarmála íslenzkra húsmæðra.

Skv. heimild í lögum nr. 49 frá 1946 hefur ríkið greitt hluta af kennaralaunum og öðrum rekstrar-kostnaði við þennan skóla eins og aðra húsmæðraskóla í landinu. Með bréfi ungfrú Ingibjargar 6. marz s. l. hefur hún boðið þjóðkirkjunni skólann að gjöf með ákveðnum skilyrðum, sem nánar eru greind í grg. með þessu frv. Gjöfin er fyrst og fremst húsakynni skólans, húsbúnaður, kennslutæki, bókasafn, skrudgarður, trjárekt og 2—3 hektarar lands, en hinn nýi eigandi skólans taki að sér 120 þús. kr. skuld, sem hvílir á þessum eignum. Aðrar skuldbindingar fylgja ekki þessari gjöf. Höfuðskilyrðið, er ungfrú Ingibjörg Jóhannsdóttir setur fyrir þessari gjöf, er sú, að kirkjan starfræki framvegis húsmæðraskóla eða verknámsskóla gagnfræðastigs fyrir ungar stúlkur.

Biskup Íslands hefur lýst sig reiðubúinn að veita þessari gjöf viðtöku fyrir kirkjunnar hönd, ef tryggt er, að kirkjan fái fjárhagslega aðstoð til þess að starfrækja þennan skóla með þeim hætti, sem gefandinn tilgreinir.

Efni þessa frv. er það að tryggja, að þjóðkirkjan geti starfrækt skólann. En það er ekki frekari skuldbinding fyrir ríkið en hefur verið, því að ríkið hefur greitt kostnað við rekstur þessa skóla, eins og ég sagði, og sá kostnaður af hálfu ríkisins eykst ekki neitt við það, að samþykkt verði þetta frv. Sú eina breyting verður með samþykkt þessa frv., að eigendaskipti verða að skólanum og hinn nýi eigandi, þjóðkirkjan, nýtur sömu aðstöðu og ungfrú Ingibjörg Jóhannsdóttir hefur nú.

Menntmn. hefur athugað þetta frv. og mælir með, að það verði samþykkt. Einn nm., hv. 4. landsk. þm., var ekki viðstaddur á þeim fundi n., er afgreiddi málið, og hefur því ekki tekið afstöðu til þess.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 103. fundi í Ed., 20. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Frsm. (Sigurvin Einarsson): Herra forseti. Mér barst ósk í morgun frá hæstv. menntmrh. um, að ég hlutaðist til um við hæstv. forseta, að þetta mál yrði tekið af dagskrá nú í dag, af því að hann þurfi að athuga frv. og mun væntanlega gera það nú síðar í dag. Lengur mun það varla þurfa að dragast.

Forseti (BSt): Mér virðist satt að segja, að það hefði nú verið hægt að vera búinn að athuga þetta frv., ekki margbrotnara en það er. En ég vil þó verða við þessum tilmælum í þetta sinn, og er þá umr. frestað og málið tekið út af dagskrá.

Umr. frestað.

Á 109. fundi í Ed., 28. maí, var frv. tekið til frh. 3. umr.

Er forseti tók málið af dagskrá, mælti

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Það frv., sem er 2. mál á dagskrá og hæstv. forseti hefur lýst yfir að tekið verði af dagskrá núna, er frv. til 1. um breyt. á 1. um greiðslu kostnaðar við skóla og er flutt af báðum þm. Skagf. Efni þess er það, að ákvæði laga um húsmæðraskóla skuli einnig gilda um kvennaskóla þjóðkirkju Íslands að Löngumýri í Skagafirði.

Þetta frv. var samþ., að ég ætla, einróma í hv. Nd., og hér í Ed. hefur menntmn. einnig einróma mælt með frv. Málið er sem sagt búið að ganga í gegnum þrjár umr. í Nd. og tvær umr. hér. Þingvilji sýnist alveg öruggur fyrir þessu máli. Nú liður að þinglokum, og ég vil beina því til hæstv. forseta, að hann veiti atbeina sinn til þess, að þetta mál verði tekið á dagskrá til afgreiðslu, þannig að það geti orðið að lögum, og er þetta í annað skipti, sem málið er tekið af dagskrá við 3. umr. Ég mundi í fyrsta lagi óska skýringa á því, eftir hverra óskum það er gert, og í öðru lagi ítreka óskir mínar til hæstv. forseta um það, að málið verði tekið til afgreiðslu hið allra fyrsta.

Forseti (FS): Málið er í dag tekið af dagskrá samkvæmt beiðni ráðh., sem hefur það til athugunar og ekki hefur lokið henni enn. Um framkvæmd þess að öðru leyti get ég fát eitt sagt sem varaforseti. Ég geri ekki ráð fyrir að stjórna fundi hér nema í dag.

Á 115. fundi í Ed., 2. júní, var fram haldið 3. umr. um frv.

Forsrh. (Hermann Jónasson): Þetta mál, sem hér liggur fyrir, er nú komið langleiðis í gegnum þingið. En ég vildi vekja athygli hv. þd. á því, að ég álit nokkuð fljótráðið að samþ. þetta frv. nú. Ástæðurnar eru þær, að mál þetta er til athugunar í menntmrn., þetta mál sérstaklega, og það ekki að ástæðulausu.

Hér á að setja upp að nokkru leyti nýjan húsmæðraskóla. En ég vil gefa hv. þingdeild þær upplýsingar, að tveir af skólum ríkisins, bæði á Staðarfelli og Hallormsstað, eru reknir þannig, að mjög vafasamt er, að sé samkv. l., vegna þess að það fást ekki nægilega margir nemendur, og hefur svo gengið ár eftir ár. Það er heldur ekkert

launungarmál, að einn af húsmæðraskólum ríkisins hefur orðið að hætta, vegna þess að það hefur ekki fengið aðsókn að honum.

Nú stendur svo á, að skólakerfið allt er í athugun, og það er alveg ljóst af því, sem ég hef sagt, að þessi þáttur verður ekki sízt til athugunar. Til þess að hægt sé að reka skólann samkv. l. á Staðarfelli, þurfa að vera þar 12 nemendur. Það hefur verið ákaflega mikið á mörkum, að sú nemendatala hafi fengið. Á Hallormsstað þurfa að vera 24, og það er það sama ár eftir ár, að á mörkunum er, að hægt sé að reka skólann, og kannske ætti, ef strangt væri farið, að vera búið að leggja báða skólana niður samkvæmt lögum frá Alþingi.

Þess vegna er það, að þar sem þessi sérþáttur skólakerfisins stendur svo sem ég hef hér upplýst og ég geri ráð fyrir að mörgum hv. þm. sé kunnugt um, og þar sem skólakerfið allt verður nú tekið til athugunar, og með því að það kemur fram á hugur víða, að það þurfi frekar að spara heldur en að bæta við útgjöldum, þá vildi ég fara fram á það, að hv. þd. setti sig ekki gegn því, að þessu máli væri vísað til ríkisstj. til endurskoðunar, sem verður byrjað á strax og þinginu er lokið. En ef hv. þd. sér sér það ekki fært, verður málið náttúrlega að ganga sína leið, eins og lög og reglur standa til. En þessar upplýsingar taldi ég mér skylt að gefa, og það er alveg augljóst, að það eru ekki horfur nú frekar á því en endranær með þessa tvo skóla, sem hafa verið á mörkunum, að hægt hafi verið að reka, að það breytist í það horf, að hægt sé að reka þá samkv. lögnum í strangasta skilningi. En þá er náttúrlega dálítið vafasamt, ef þarf að leggja tvo af skólum ríkisins niður, að bæta við einum til viðbótar.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Í grg. þessa frv. er það rakið, hvernig þetta mál er til komið. Ungfrú Ingibjörg Jóhannsdóttir, eigandi og skólastjóri skólans að Löngumýri, hefur gefið þjóðkirkju Íslands öll hús tilheyrandi skólanum að Löngumýri í Skagafirði að undanskildum helmingi gamals timburhúss, en sá helmingur er eign systur hennar. Húsunum fylgir húsbúnaður allur, kennslutæki, bókasafn og annað það, sem við kemur skólahaldi, eins og það er nú. Síðan eru talin upp nánari skilyrði fyrir gjöfinni, m. a. þau, að þjóðkirkja Íslands skuldbindi sig til að starfrækja framvegis á Löngumýri húsmæðraskóla eða verknámsskóla gagnfræðastigsins fyrir ungar stúlkur, þar sem lögð verði aðaláherzla á að reyna að þroska kristlega siðmenningu nemenda og auka áhuga þeirra á fögrum bókmenntum og öðru því, er til eflingar mannkosta horfir, jafnframt því sem haldið sé þar uppi hagnýtri verklegri fræðslu.

Biskup Íslands hefur mjög eindregið mælt með því, að þjóðkirkjan veiti þessari gjöf viðtöku, og leggur til, að þjóðkirkjan starfræki kirkjulegan skóla á Löngumýri. En til þess að svo geti orðið, telur hann, sem eðlilegt er, að skólinn verði að fá þá fjárhagslegu aðstöðu, sem þetta frv. gerir ráð fyrir, en í frv. segir, að ákvæði laga um húsmæðraskóla skuli taka til kennaralauna og rekstrarkostnaður kvennaskóla þjóðkirkju Íslands

að Löngumýri í Skagafirði, enda sé námsskrá hans samþ. af fræðslumálastjórninni.

Þetta er efni málsins. Það var lagt fyrir hv. Nd. Alþ., og voru flutningsmenn báðir þm. Skagf. Málið fór til menntmn. Nd., og mælti hún einróma með því, að það yrði samþ. óbreytt. Málið kom fyrir Ed., var vísað til menntmn. hér. Sú nefnd mælti einnig með því einróma, að frv. væri samþ. óbreytt. Það er því búið að ganga með fullu samkomulagi í gegnum þrjár umr. í Nd. og komið til 3. umr. hér í Ed., og veldur það því að sjálfsögðu nokkurri furðu, að hæstv. ríkisstjórn skuli nú vilja stöðva málið.

Hæstv. menntmrh. (GPÖ) hefur fengið málið tekið út af dagskrá á síðustu stundu, og nú leggur hæstv. forsrh. til, að málinu sé vísað til ríkisstj. og þar með sé það úr sögunni á þessu þingi. Röksemdir hans fyrir þessu eru tvær.

Önnur er sú, að endurskoðun skólalöggjafarinnar allrar sé nú á döfinni. Nú má gera ráð fyrir eftir fyrri endurskoðun skólalöggjafar, að sú endurskoðun geti tekið nokkur ár. Sú n., sem undirbjó núgildandi skólalöggjöf, sem er að mestu frá árunum 1946 og 1947, var að störfum í mörg ár, þótt skipuð væri hinum færustu og nýttu mönnum, vegna þess, hve hér var mikið og ábyrgðarsamt starf á ferðinni. Ég geri ráð fyrir, að sú n., sem annaðhvort er búið að skipa eða er ætlunin að skipa, — ég hef nú ekki heyrt um, að búið sé að því, — muni einnig þurfa alllangan starfstíma, og þessi röksemd mundi því leiða til þess, að málinu yrði slegið á frest um allanga hríð, jafnvel nokkur ár. Ég get því ekki fallið á hana.

Hin röksemdin er sú, að húsmæðraskólar, sem hér séu starfandi, séu ekki og hafi ekki verið um margra ára skeið fullskipaðir og þess vegna þurfi m. a. að endurskoða það mál sérstaklega. Þessu er því til að svara, að sá skóli, sem hér um ræðir, Löngumýrarskólinn, hefur verið og er fullskipaður nemendum um undanfarin ár. Ég ætla, að það séu um 30 nemendur, sem þar geta verið, og er engin ástæða til að ætla annað en sá skóli verði fullskipaður áfram, eins og hann hefur verið undanfarin ár. Ég fæ því ekki séð, að sú röksemd, að húsmæðraskólar séu ekki fullskipaðir sumir hverjir, fái staðizt varðandi þennan skóla.

Ég vildi eindregið leggja til, að mál þetta yrði nú afgr. sem lög, eftir að það hefur hlotið jafneinróma meðferð og samþykkt í báðum þd. hingað til og menntmn. beggja deilda.

Forsrh. (Hermann Jónasson): Það er eiginlega fátt, sem ég þarf að taka fram til viðbótar þeim upplýsingum, sem ég gaf og ekki verður raskað, nema að svo miklu leyti sem hv. síðasti ræðumaður sagði, að skólarnir væru ekki fullsetnir. Það er náttúrlega svo fjarri því, að ég segi það. Þeir eru ekki með þeirri lágmarkstölu, sem er leyfilegt að reka þá með, og er vitanlega órafjarri því, að þeir séu fullsetnir, og þá er bara spurningin þetta, sem fyrir liggur: Á að fara að setja hér upp nýjan húsmæðraskóla þjóðkirkjunnar, á sama tíma og það vofir yfir, að það þurfi að leggja tvo af ríkisskólunum niður? Þetta er það, sem fyrir liggur. En ég ætla ekki að fara

að þreyta umr. um þetta mál frekar, vil þó aðeins geta þess, að það er ekki eins og það eigi að leggja þennan skóla niður, því að hann nýtur mikils ríkisstyrks og heldur að sjálfsögðu áfram að starfa með sama fyrirkomulagi og hann hefur starfað, þangað til ákvörðun verður tekin um málið að athuguðu máli. Ég endurtek þess vegna till. mína, sem ég gerði áðan.

Friðjón Þórðarson: Herra forseti. Það er aðeins út af ummælum hæstv. forsrh. um húsmæðraskólann að Staðarfalli. Hann telur, að við borð liggja, að þurfi að leggja þann skóla niður. Ég get upplýst hv. deild um það, að skólinn hefur í vetur starfað með nemendafjölda yfir það lágmark, sem tilgreint er og á að vera. En rétt er það, að aðsókn að honum var lítil núna um nokkurra ára skeið, vegna þess að það vildi svo óheppilega til, að forstöðukona fór frá skólanum, og kostaði nokkurn tíma að fá aðra nýja. Nú hefur skólinn hins vegar fengið nýja forstöðukonu og allt útlit fyrir, að hann eigi vaxandi gengi að fagna, enda vitum við það allir, að skóli byggist fyrst og fremst á skólastjóra eða skólastýru. Hins vegar hef ég heyrt sagt frá því, að ýmsir aðrir húsmæðraskólar, víða um land, séu mjög þunnskipaðir, og við vitum það allir, að húsmæðraskólinn á Akureyri hefur t. d. verið óstarfhæfur í mörg ár, að ég ætla. Það er því óþarfi að tilgreina Staðarfallsskólann sérstaklega sem skóla, sem eigi að leggja niður. Og ég vil að endingu undirstrika það, að það er líklega eini húsmæðraskólinn á landinu, sem ríkinu ber bein skylda til að halda áfram skv. ákvæði í gjafabréfi, sem samþ. var af Alþ. á sínum tíma.

Forsrh. (Hermann Jónasson): Herra forseti. Það lá að vísu í orðum hv. 11. landsk. þm., að

ég hef farið með rétt mál. Hann sagði, að skólinn mundi starfa með löglegum hætti núna, en það hefði verið tæpt á undanförunum árum. Við skulum ekki vera að tala neitt tæpitungumál með það, að það hefur verið vísað til gjafabréfs, og á þeim grundvelli hefur skólinn verið rekinn með 8 og 9 nemendum í staðinn fyrir 12. (Gripið fram í.) Já, 14 í vetur, segir hann, og það dreg ég heldur ekkert í efa, að það muni vera. Og sama er með Hallormsstað. Ég vildi aðeins, að þetta kæmi fram, því að það lá við, að það væri rengt, sem ég hafði sagt um þetta mál, en þær upplýsingar eru réttar. Það er gott, að það er upplýst núna, að það er tveimur nemendum fleira, og áhugakona um þessi mál fór vestur nú fyrir nokkru, — ég hygg, að það hafi verið s. l. sumar, — til þess að reyna að koma því til vegar, að skólinn gæti haldið áfram löglega, án þess að nefna þar nokkur nöfn, og ræddi við mig, áður en hún fór og eftir að hún kom. En svona hefur það verið á mörkum.

ATKVGR.

Till. frá forsrh. um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 10:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HermJ, KK, PZ, AG, BjörgJ, BjörnJ, EggÞ, FRV, FS, BSt.

nei: GTh, JJós, JK, SB, SÓÓ, SE.

FP greiddi ekki atkvæði.

1 þm. gerði svofellda grein fyrir atkv.:

Bernharð Stefánsson: Ég get vel orðið við óskum hæstv. ríkisstj. um það, að hún fái að athuga þetta mál til næsta þings, þó að ég hins vegar vildi, að málið fengi þinglega afgreiðslu á einhvern hátt, og segi já.

Lagafrumvörp ekki útrædd.

1. Jarðhiti.

Á 3. fundi í Sp., 16. okt., var útbýtt frá Nd.:
Frv. til l. um jarðhita [15. mál] (stjfrv., A. 18).

Á 5. fundi í Nd., 18. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til allshn. með 13:10 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Hæstv. fjmrh. getur ekki mætt á þessum fundi og gerði mér orð að fylgja þessu litla frv. úr hlaði.

Ég sé nú ekki, að það þurfi um það mörg orð að hafa, því að frv. er gamall kunningi. Það er um framlenging á lagaákvæði, sem nú gilda og gilt hafa undanfarin ár til eins árs í senn um það að innheimta eignarskatt með 50% álagi. Ég man ekki, hvenær þetta var í lög tekið fyrst, en hitt man ég, að það eru orðin allmörg ár síðan það var gert og hefur verið framlengt ár frá ári.

Ég legg til, að frv. verði vísað til hv. fjhn. að umr. lokinni.

. ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til fjhn. með 13 shlj. atkv.

2. Varnir gegn útbreiðslu jurtasjúkdóma.

Á 89. fundi í Nd., 8. maí, var útbýtt:

Frv. til l. um varnir gegn útbreiðslu kartöflu-hnúðorma, æxlaveiki í káljurtum og útrýmingu þeirra [184. mál] (stjfrv., A. 481).

Á 90. fundi í Nd., 9. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til landbn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

Á 11. fundi í Ed., 29. okt., var frv. tekið til 2. umr. (A. 6, n. 32).

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Eins og menn sjá á nál. á þskj. 32, var svo til ætlað, að hv. 4. þm. Reykv. yrði frsm. n. í þessu máli. En hann er ekki staddur hér og hefur ekki boðað forföll, svo að ég veit ekki, hvort hann er veikur eða hvernig á því stendur. Fjhn. hefur athugað þetta frv., og eins og sést á nál., sem ég vitnaði til, lögðu viðstaddir nm. fjórir til, að frv. yrði samþ., en einn nm., hv. þm. Vestm., var fjarstaddur, og var þá ekki Sjálfstfl. búinn að tilnefna mann í hans stað, þegar frv. var afgr. í n.

Frv. inniheldur það eitt, að framlengd verði fyrir árið 1958 ákvæði um innheimtu eignarskatts með 50% álagi, eins og tíðkast hefur undanfarin ár. Vitanlega er ekki ástæða til nú að draga úr tekjum ríkissjóðs á þann hátt að fella niður, og var því n. sammála um að mæla með frv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

3. Eignarskattsviðauki.

Á 1. fundi í Ed., 11. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um framlenging á eignarskattsviðauka [6. mál] (stjfrv., A. 6).

Á 5. fundi í Ed., 18. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Á 16. fundi í Ed., 4. nóv., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 16. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.
Á 18. fundi í Nd., 6. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Herra forseti. Með frv. þessu er lagt til að framlengja fyrir árið 1958 ákvæði, sem nú er í lögum um að innheimta eignarskatt með álagi, og er gert ráð fyrir sams konar álagi og innheimt er á yfirstandandi ári.
Ég leyfi mér að leggja til, að málinu verði vísað til hv. fjhn. að lokinni þessari 1. umr.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til fjhn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

4. Sala Skógarkots í Borgarfjarðarsýslu.

Á 3. fundi í Nd., 15. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um heimild fyrir ríkisstj. til að selja jörðina Skógarkot í Andakílshreppi í Borgarfjarðarsýslu [10. mál] (bmfrv., A. 12).

Á 6. fundi í Nd., 21. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Benedikt Gröndal): Herra forseti. Frv. þetta fjallar um að heimila ríkisstj. að selja jörðina Skógarkot í Andakílshreppi Óskari Hjartarsyni bónda að Grjóteyri. Bæði Grjóteyri og Skógarkot eru í Andakílshreppi í Borgarfjarðarsýslu. Eins og getið er í grg., er Skógarkot algerlega húsalaus eyðijörð, sem ekki hefur verið notuð um allan aldur, en einu not, sem vítað er um á seinni árum, er nokkur hrossabeit að sumri til frá Hvanneyri.

Þetta kot er eins og tunga inn í Grjóteyrrand og aðstæður því allar þannig, að geti nokkur hagnýtt þetta landssvæði, þá eru það og verða ábúendur á Grjóteyrrandi. Virðast því öll skynsamleg rök benda til þess, að það sé rétt að fella kotið undir Grjóteyri og því skynsamlegt að heimila ríkisstj. að selja það bóndanum á Grjóteyri.

Ég vil svo leggja til, að þetta frv. gangi að lokinni þessari umr. til landbn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til landbn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

5. Skólakostnaður (frv. PO).

Á 5. fundi í Nd., 18. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 41/1955, um greiðslu kostnaðar við skóla, sem reknir eru sameiginlega af ríki og sveitarfélögum [16. mál] (bmfrv., A. 20).

Á 7. fundi í Nd., 22. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Pétur Ottesen): Herra forseti. Ég hef leyft mér að flytja hér aftur frv. um breyt. á lögum um greiðslu kostnaðar við skóla, sem reknir eru sameiginlega af ríki og sveitarfélögum. Þessu frv. var vísað til menntmn. á síðasta þingi, og var það lengi til athugunar hjá n., sem þó skilaði að lokum álit um málið. Það álit féll á þá lund, að n. stóð ekki saman um afgreiðslu málsins. Meiri hl. n. lagði til að afgreiða málið með rökstuddri dagskrá, en minni hl. mælti hins vegar með samþykkt frv. Í þeirri grg., sem þá fylgdi frv., var allrækilega gerð grein fyrir efni þess og þeim breytingum, sem frv. felur í sér frá ákvæðum, sem um þetta gilda nú. Það var að sumu leyti gert með því að prenta álit, sem héraðsskjórnir fulltrúar, sem héldu fund um málið hér í Reykjavík á s. l. sumri, höfðu gert, auk þess sem ég bætti þar við nokkru.

Mér þykir ekki ástæða til á þessu stigi málsins að fara frekar út í efni þessara breytinga, því að ég hef prentað hér upp að nýju þá grg., sem frv. fylgdi á síðasta þingi.

Í þeirri rökstuddu dagskrá, sem meiri hl. menntmn. flutti og lagði til að yrði samþykkt og málið fengi afgreiðslu á þeim grundvelli, er víðurkennt, að rekstri þeirra skóla, sem frv. þetta tekur til, fylgi svo mikill kostnaður fyrir þau sýslufélög, sem þar eiga hlut að máli, að þeim veitist örðugt að standa straum af sínum hluta kostnaðarins. Hins vegar segir í nál. meiri hl., að hér geti komið fleiri leiðir til greina. Enn fremur segir þar, að n. sé kunnugt um, að af hálfu ríkisstj. fari fram athugun á þessu máli, og með tilliti til þess og í trausti þess, að ríkisstj. leggi fyrir næsta reglulegt Alp. till. um þetta efni, leggja þeir til, að ekki sé ástæða til að lög-festa þetta frv. mitt og tekið verði fyrir næsta mál á dagskrá.

Nú hefur enn ekki bólað á neinum till. til úrlausnar á þessu máli eða frv. frá ríkisstj., sem gengi í þá átt, og hef ég því tekið þann kostinn að flytja þetta frv. enn að nýju og vænti þess fullkomlega, að Alp., sem nú situr, taki til greina þær rökstuddu ástæður, sem eru fyrir þeim breytingum, sem eru í þessu mínu frv., og að málið geti nú fengið afgreiðslu frá þessu þingi á þeim grundvelli, sem ég legg til í mínu frv. En aðeins eru teknar upp í það frv. varatillögur þeirrar n., sem fjallaði um þetta mál af hálfu þeirra héraðsstjórna, sem búa undir þessum þungbæra skólakostnaði, sem er í algerri andstöðu við það, sem annars staðar á sér stað, því að eins og fram er tekið í grg., er það einn landshluti, Austfirðingafjórðungur, þar sem ríkið ber allan kostnað af slíku héraðsskólalagði. Ég vænti þess vegna, að þetta frv. geti nú fengið endanlega afgreiðslu

á þessu yfirstandandi Alþingi. Ég vil svo leggja til, að að lokinni þessari umr. verði frv. vísað til hv. menntmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til menntmn. með 23 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

6. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. RH o. fl.).

Á 7. fundi í Nd., 22. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 46 14. apríl 1954, um tekjuskatt og eignarskatt [20. mál] (þmfrv., A. 26).

Á 8. fundi í Nd., 24. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Ragnhildur Helgadóttir): Herra forseti. Við, sem flytjum frv. á þskj. 26, fluttum á þinginu í fyrra frv., sem alveg var samhljóða, og það fjallar um breytingar á skattgjaldi hjóna. Frv. var í fyrra tekið til einnar umr. og fengið fjárhagsnefnd til fyrirgreiðslu, en átti einhverra hluta vegna þaðan ekki afturkvæmt á því þingi.

Það er vafalaust, að sú skipan, sem nú ríkir í skattamálum hjóna, leiðir til þjóðfélagsvandamáls, sem fer sízt þverrandi. Þessar reglur veikja þann grundvöll þjóðfélagsins, sem sízt skyldi, þ. e. a. s. heimilið sjálft, með því að fólk tekur iðulega upp sambúð ógift í stað þess að ganga í hjónaband. Og það er víðar en á okkar landi, sem við þetta vandamál er að stríða, og það vekur æ fleiri til ihugunar. M. a. eru skattamál hjóna mjög í deilgunni á hinum Norðurlöndunum, og almennur vilji virðist þar vera til að finna leiðir til úrbóta.

Ég mun ekki að þessu sinni hafa mörg orð um nauðsyn breytinga í þessum efnum, þar eð vænta má, að hv. þm. sé mætavel ljóst, að ekki má dragast úr hömlu að lagfæra þennan annmarka nógildandi skattalaga.

Eins og sjá má, er aðalatriði frv. í 2. gr. þess um, að skattskyldum tekjum hjóna skuli skipt til helminga við skattútreikning án tillits til þess, hvort hjónin stunda bæði vinnu utan heimilis eða ekki. Við teljum, að breyting sem þessi í frv. muni koma skattamálum hjóna í mun heilbrigðara horf en nú er. Þetta er að vísu allröttæk breyting, og ríkissjóður kann að fá tilförlulega minna í skatttekjur fyrsta kastið en áður var.

Ýmsa kann meira að segja að undra tilkoma slíks frv. núna, þegar sjálft fjárlagafrv. er með, ja, það er óhætt að segja jafnörvæntingarfullum svip og raun ber vitni. Ríkisbúskapnum er reynt að halda gangandi með bráðabirgðalánunum innanlands í von um stórfelld erlend lán. Það

er ljóst, að það er lífsnauðsyn fyrir þessa þjóð, að hver borgari noti athafnasemi sína sem frekast til öflunar tekna og þá sköpunar verðmæta þjóðarþúinu til handa. Þess vegna verðum við að líta á þau áhrif, sem slík skattalagabreyting mundi hafa, þegar frá liður, og gera okkur ljóst, að íslenska ríkið hefur ekki efni á að láta lög gilda, sem lama athafnasemi einstaklinga, þegar ríkisfjárhagurinn er jafnbághorinn og raun er á. Er fram í sækir, er það vafalaust, að skattalagabreyting í þá átt, sem þetta frv. fer fram á, mundi fremur verða liður í því að koma fjármálum þjóðarinnar í heilbrigðara horf en hitt.

Ég mun svo leggja til, að þessu frv. verði vísað til hv. fjhn. þessarar deildar til athugunar, og vona, að nefndin sýni því meiri skilning en áður hefur verið.

Skúli Guðmundsson: Herra forseti. Ég hef litið yfir þetta frv. á þskj. 26 og grg., sem því fylgir. Ekki hef ég orðið þess var, að þar væru neinar upplýsingar um það, tölulegar, hver áhrif samþykkt frv. mundi hafa á tekjur ríkissjóðs af tekjuskatti. Ef til vill hafa flm. frv. ekki talið ástæðu til að gera um þetta neina áætlun. En ég hef athugað það, hver áhrif þetta hefði á skattgreiðslu hjóna í tveimur tilfellum, ef frv. þetta hefði verið orðið að lögum, þegar skattar voru á lagðir á þessu ári, sem nú er að líða, 1957. Ég hef annars vegar gert athugun á því, hver áhrif það hefði haft á skattgreiðslur hjóna, sem hafa 4 börn á framfæri og 60 þús. kr. nettótekjur. Hjón með þá fjölskyldustærð og þær tekjur skilt mér að hafi borgað nú á þessu ári í tekjuskatt 560 kr. Þetta er nú ekki mikil skattgreiðsla, það er innan við einn af hundraði af nettótekjunum, og mér reiknast svo til, að ef þetta frv. hefði verið orðið að lögum, hefðu þessi hjón borgað, 504 kr. í stað 560 kr., eða 56 kr. lægri skatt. Svo hef ég hins vegar tekið dæmi af hjónum, sem höfðu 160 þús. kr. nettótekjur. Dæmi um slíkt eru áreiðanlega til hér, og víst mun vera hægt að finna hjón, sem hafi meiri hreinar tekjur á ári en þessa upphæð, og ég byggi útreikninginn á því, að þau hafi líka 4 börn á framfæri eins og hin. Þessi hjón þurfa að borga í ár samkvæmt gildandi lögum í tekjuskatt 23780 kr. Það er milli 14 og 15% af nettótekjunum. En ef þetta frv. hefði verið orðið að lögum og skattur þeirra reiknaður eftir því, þá sýnist mér, að þau hefðu átt að greiða 11600 kr., fengið meira en helmingslækkun á skattinum. Mismunurinn er nefnilega 12180 kr. Af því að engir slíkir útreikningar komu fram um áhrif frv. í ræðu hv. frsm., þótti mér rétt að benda á þetta, hver áhrif frv., eins og það er, mundu fyrst og fremst verða. Það er ekki hægt að sjá annað en þetta sé fyrst og fremst frv. um stórfellda lækkun á skatti hátekjufólks. Hins vegar virðist það hafa mjög lítil áhrif til lækkunar á skattgreiðslu hjóna, sem hafa miðlungstekjur eða þar fyrir neðan.

Hv. 1. flm. vék að því í sinni ræðu, að hagar ríkissjóðs mundi ekki vera svo góður sem skyldi, og nefndi það, sem rétt er, að fjárlfrv., sem hér er til meðferðar, er með allmiklum greiðsluhalla, og þingið þarf að sjálfsögðu að finna leiðir til þess að jafna þennan halla, svo að fjárlagaaf-

greiðslan geti orðið viðunandi. Nú er ég ekki viss um, að það sé það, sem er þýðingarmest eða mest á riður í þessum efnum, að ákveða svo mikla lækku á beinum sköttum hátekjumanna sem hér er lagt til.

Ég skal viðurkenna, að það getur verið full ástæða til að gera einhverjar breytingar á laga-ákvæðum um skattgreiðslur hjóna, en ég held, að það þurfi að undirbúa það mál vandlegar og taka öðruvísi á því en gert er þessu frv.

Flm. (Ragnhildur Helgadóttir): Herra forseti. Ég vil leyfa mér að láta í ljós nokkra ánægju yfir þeim áhuga, sem sessunautur minn, hv. þm. V-Húnn, sýnir þessu máli, og að hann hefur eytt tíma í að reyna að reikna út áhrif þessa frv., ef að lögum yrði, á skattgreiðslu hjóna með 4 börn á framfæri. Hann kvartaði um, að upplýsingar um áhrif þessa frv. hefðu ekki komið hér fram. En satt að segja taldi ég heldur leiðara að þreyta hv. þdm. með löngum talnalestri, en hef hins vegar langan lista um áhrif þessa frv. í förum mínum, sem þegar er prentaður í þingtíðindum síðan í fyrra, og einnig hef ég talnalista beint frá skattstofunni og skal fúslega láta formanni hv. fjhn. þessar upplýsingar í té, en þær eru mun nákvæmari og fyllri en þær upplýsingar, sem hv. ræðumaður kom hér með áðan, og sýna, að þetta frv. hefur mjög hagstæð áhrif fyrir öll hjón og ekki sízt þau hjón, þar sem bæði hjónin afla beinna tekna. Hv. ræðumaður lét í það skína, að þetta frv. yrði einungis til þess að lækka stórlega tekjur hátekjumanna, og taldi það mjög miður farið. Þessir hátekjumenn, sem hann vildi telja svo miklar meinvættir þjóðfélagsins, eru í þessum tilfellum kannske helzt hjón, sem bæði afla allgóðra tekna, og veit ég ekki, hverja á að telja hátekjumenn, ef ekki fólk, sem svo er ástatt um. Ef til vill er maðurinn með sínum tekjum einum saman ekki talinn hátekjumaður, en þegar tekjur beggja hjónanna eru lagðar saman, fellur það undir það, sem hv. ræðumaður kallar því nafni. Svo virtist einnig sem hann teldi það galla á þessu frv., að lágir skattar lágtekjufólks lækkuðu lítið. En það liggur í augum uppi, að óréttlætið er meira, því hærri sem skattstiginn verður, og meiri þörf á að lagfæra þá annmarka, sem þar koma fram, heldur en lága skatta lágtekjufólks, sem hefur 4 börn á framfæri, eins og var í því dæmi, sem hv. ræðumaður nefndi. Vissulega væri langæskilegast, að fólk þyrfti enga skatta að greiða. En fyrst fólkið þarf enn þá að greiða beina skatta í þessu þjóðfélagi, þá er sannarlega vert að reyna að koma í framkvæmd því réttlæti, sem nokkur föng eru á.

Hv. ræðumaður spurði einnig, hvort áætluð hefðu verið þau áhrif, sem framkvæmd slíks frv. kynni að hafa á tekjur ríkissjóðs. Étla má, að þótt öll nákvæmni í reikningum skattstofunnar væri viðhöfð, væri gersamlega ómögulegt að segja fyrir um það, hver áhrif slíkt frv. hefði, er nokkuð lítið frá, því að svo mörg atriði hefur slík nýskipan skattamála áhrif á. að það yrði alls ólíkt því, sem nú er. Framtöl yrðu réttari, fólk mundi leggja meira á sig til að afla meiri tekna, og þannig mætti gera ráð fyrir, að þær upp-

Alþt. 1957. C. (77. löggjafarþing).

hæðir, sem yrðu taldar fram til skatts, yrðu mun hærri en að óbreyttu ástandi.

Ég mun svo, eins og ég áður sagði, vona að nefndin sýni þessu máli frekari skilning en áður hefur verið, og hyggj enda, að það muni mega ráða af orðum hv. síðasta ræðumanns, að nokkur áhugi verði nú þessum málum sýndur.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Ég leyfi mér nú að taka í sama streng og hv. síðasti ræðumaður, að nú þykir mér Bleik brugðið, þegar hv. form. fjhn. er nú bara með á takteinum þegar í stað útreikninga og leiðbeiningar varðandi frumvörp um breytingu á skattalöggjöfinni, sem hér eru lögð fram. Sjálfur hef ég staðið að flutningi þessa frv. áður og oftast en einu sinni, og það hefur verið til meðferðar í fjhn. og verið þar langdvölum, mánuðum saman, og það hefur gengið erfiðlega fram til þessa að fá efnislega meðferð á frv. út frá einu eða öðru sjónarmiði, hvort það rýrði um of tekjur ríkissjóðs, eða þá heldur hitt, að það mismunaði skattborgurunum. En ég minni á það, að bæði fyrr og síðar, þegar þetta frv. hefur verið flutt, hefur það komið fram hjá flm., að þeir væru algerlega til viðtals um breytingar á frv. við nánari athugun í fjhn., ef fram kæmu rökstuddar ástæður fyrir því, að það væri kannske eðlilegt, að það væri í einu eða öðru formi öðruvísi. Þetta leiðir af því, að það eru ákaflega óhæg heimatökin fyrir þingmenn að bera fram breytingar á skattalöggjöfinni og geta í upphafi gert sér grein fyrir öllum áhrifum þeirra í einstökum atriðum. Frv. eru því oft og tíðum í upphafi ábending um meginsjónarmið og „prinsíp“, sem þingmennirnir vilja fá viðurkennt í löggjöfinni, en þau þingmannafrv. um breytingar á skattalögum, sem hafa náð fram að ganga, hafa bæði fyrr og síðar tekið margvíslegum breytingum í meðferð þingsins. Og það er sannarlega gott til þess að vænta og ætti að mega leiða það af þeim undirtekningum, sem málið hefur fengið hjá formanni fjhn., að þetta mál muni nú hljóta allt aðra meðferð á þessu þingi en það hefur hlotið fram til þessa.

En það eru svo önnur sjónarmið, sem fram komu í ræðu hv. þm., sem mér finnst ástæða til að gera nánar að umtalsefni, og það er þetta, sem hann hefur haldið fram nú og reyndar víst áður, að hér sé eiginlega um að ræða aðeins lækku á hátekjum. Það eru þessar lækkanir á hátekjum, sem eru þyrnir í augum þessa hv. þm. og reyndar fleiri þingmanna, og væri ástæða til að gera það alveg sérstaklega að umtalsefni. Það er alveg rétt, að tekjuskatturinn er ekki hár á lágum tekjum, en það er vegna þess, hvernig uppbygging í okkar tekjuskattslöggjöf er, að tekjuskatturinn er orðinn óþolandi á hærri tekjum, á þeim svokölluðu hátekjum, og það er öfugstreymi, sem á að binda endi á í okkar þjóðfélagi og menn eiga ekki að blygðast sín fyrir að horfast hreinskilnislega í augu við. Það er staðreynd, og hv. þm. vita það, að fjöldinn af fólki í þessu landi, launastéttir og í sjómanna-stétt, hætta að vinna mánuðum saman á árinu, af því að þeim þykir ekki ómaksins vert að vera að leggja á sig erfiði til þess að afla tekna að langsamlega mestu leyti fyrir ríkissjóð og bæj-

arsjóði, þegar þeir sjálfir bera í hlut af viðbótartekjum, sem þeir kunna að fá, kannske 3 kr. af hverjum 10 kr., eins og skattalöggjöfin er nú uppbyggð. Ég hef staðið að því áður að flytja hér breytingar á skattalöggjöfinni á sínum tíma, till., sem drægju úr þessum óeðlilegu áhrifum, sem hinn hækkandi skattstigi hefur í dag og verðbólgan sjálfkrafa er alltaf að gera æ verri og verri, og voru af hálfu okkar sjálfstæðismanna fluttar till. um, að það yrði tekið tillit til þess vegna þess, hvernig skattstiginn væri af hærri tekjum, sem aðeins hækkuðu vegna aukinnar dýrtíðar á landinu, settu menn upp í miklu hærri skattstiga og þar af leiðandi miklu hærri skatta og versnandi afkomu um leið. Við þessum till. hefur hv. þm. V-Húnv. skellt alveg skolleryrum, og ég tel það hafa verið mikinn skaða, að slík sjónarmið fengust ekki viðurkennd, þegar samþykktar voru breytingarnar síðustu á skattalöggjöfinni. Og þetta er þeim mun alvarlegra mál, þar sem það er vitað, að jafnvel núverandi hæstv. ríkisstj. hefur gengið í það að leysa vinnudeilur og kjaradeilur í þessu þjóðfélagi þannig að láta menn fá kjarabætur, sem byggjast á því, að menn fái í raun og veru ekki hærri tekjur, af því að menn ekki vildu þær, þar sem þær mundu flestar fara í opinber gjöld, tekjuskatta og útsvör til ríkis og bæjarfélaga, heldur eru þær faldar á annan hátt og í raun og veru fela í sér, ef menn vilja vera sanngjarnir og eðlilegir, skattsvik og hljóta að leiða af sér verulega mikil brot á gjald-eyrslöggjöf landsmanna.

Þegar svo er komið, að sjálf hæstv. ríkisstj. leiðist inn á slíkar villigötur vegna skattaálagningarinnar á það, sem nú er kallað hinar háu tekjur, þá er sannarlega ástæða til þess að endurskoða þau mál nánar og horfast alvarlega í augu við þau og vera ekki með þessar villukennningar um það, að hér sé verið að ívilna eitthvað hálaunafólki og stórgróðamönnum, því að það verður enginn stórgróðamaður á Íslandi, sem hefur aðeins hreinar tekjur, sem allar koma til skatts, eins og skattalöggjöfin er í dag.

Ég segi þetta vegna þess, að ég vil þegar í upphafi reyna að vara við þeirri blekkingu, sem hér er höfð í frammi um það, að frv. eins og þetta sé fyrst og fremst til hagsbóta fyrir hátekjufólkið í landinu. Og það sést best á þeim dæmum, sem ég hef nefnt og munu áreiðanlega verða reifuð í sambandi við meðferð þessa máls í fjhn. og við síðari umr. málsins í þinginu.

Það er von mín, að meginsjónarmið þessa frv. nái nú fram að ganga á þessu þingi í einni eða annarri mynd, og eins og ég sagði, legg ég ekki megináherzlu á það, hvort það er nákvæmlega eftir þeim leiðum, sem þarna eru fram settar, eða einhverjum öðrum, ef höfuðsjónarmið og efni málsins er viðurkennt. Og það er út af fyrir sig ánægjuefni, að hv. þm. V-Húnv. og form. fjhn. þessarar d. hefur einmitt í sinni ræðu áðan látið í það skína, að það sé full þörf á því að leiðrétta þetta mál, og þegar málin eru rædd nánar í n., sem er náttúrlega eðlilegt um mál eins og þetta og erfitt er að tíunda við 1. umr. málsins, þá ættu vonir að standa til, að sjónarmið manna gætu færzt nær hvert öðru og einhver árangur fáiist við endanlega afgreiðslu málsins.

Magnús Jónsson: Herra forseti. Það var aðeins eitt atriði, sem mig langaði til að vekja athygli á í sambandi við þetta mál og snertir nokkuð útreikninga þá, sem hv. þm. V-Húnv. kom fram með hér áðan.

Það er auðvitað alveg rétt, að það verður ætíð að hafa hliðsjón af því við afgreiðslu á skatta- og tollamálum hér á Alþ., hvernig það verkar á hag ríkissjóðs, en þó geta atvik staðið þannig, að það sé mjög hæpið að láta það sjónarmið ráða um of gerðum manna.

Ég lít þannig á, að þetta mál, sem hér er flutt, sé réttlætismál, sem ekki verði lengur staðið gegn, og ég held, að það sé mjög vaxandi skilningur hjá þjóðinni fyrir því, að þetta skipulag sé gersamlega óviðunandi. Í því sambandi skiptir engu máli, hvort um er að ræða háar eða lágar tekjur. Hér er um að ræða réttindamál, sem ekki er lengur hægt að skjóta á frest að nái fram að ganga, því að eins og hv. 1. flm. gat hér um áðan, getur þjóðfélagið ekki lengur hagað skipan skattamála þannig, að fólk sé refsað fyrir að stofna til hjúskapar. Svo lengi sem hjónaband og heimili eru viðurkenndir hyrningarsteinar þjóðfélagsins, eru auðvitað ekki til nokkur rök fyrir því, að það fólk, sem til hjúskapar stofnar, skuli af þjóðfélagsins hálfu verða að sæta sérstökum viðurlögum fyrir það að stofna til þessa sambands sín í milli.

Þetta er kjarni þessa máls. Og fram hjá þessu verður ekki gengið. Það er ekki hægt með neinu móti að segja: Hjón, sem samanlagt hafa svo og svo háar tekjur, geta ósköp vel borgað þessa skatta. — Það getur vel verið, að þau geti það, en það er algert aukaatriði í málinu. Hitt er aðalatriðið, að þjóðfélagið er þarna að beita þetta fólk stórfelldum órétti. Hvaða vit er í því, að t. d. karl og kona, sem hvort um sig hefur áður unnið fyrir ákveðnum tekjum og hefur borgað af þeim skatt sitt í hvoru lagi, skuli við það að stofna til hjúskapar verða að greiða stórfelld aukaframlög til ríkis og sveitarfélaga?

Þetta lít ég á að sé kjarni málsins. Og ég held, að við getum ekki lengur varið það þjóðfélagslega séð, að gera ekki þær breytingar, sem hér er um að ræða, í meginatriðum, hvað sem líður tekjuskattmálum ríkissjóðs að öðru leyti. Það atriði verður þá að leysast á annan veg. Þetta vildi ég aðeins leggja áherzlu á, því að frá mínu sjónarmiði skiptir þetta atriði meginmáli, en ekki það, hvort um er að ræða háar eða lágar tekjur eða hvort fólk greiðir í þessu tilfelli þetta háan skatt og í öðru tilfallinu aðra upphæð. Það er miklu minna atriði og getur ekki haft og má ekki hafa afgerandi áhrif á úrslit þeirrar meginhugsunar, sem fram er sett í þessu frumvarpi um breytingar á tekjuskattslögunum.

Hitt er allt annað mál, sem hv. 5. þm. Reykv. hér benti á, að það kann vel að vera, að það sé ástæða til að setja einhverjar takmarkanir í þessu sambandi, þar sem um mjög háar tekjur er að ræða, sem annar aðili aflar. Það er atriði, sem vissulega er hægt að taka til athugunar, og stendur ekki í vegi fyrir samkomulagi við flutningsmenn málsins, að það verði gert, ef menn að öðru leyti telja sér fært að fallast á þá meginhugsun, sem liggur að baki þessu frv.

Gísli Guðmundsson: Herra forseti. Það eru að-eins örfá orð, sem ég vildi láta fylgja þessu frv., um leið og það fer til hv. fjhn. Ég vildi leyfa mér að vekja athygli á því, að skv. ákvæðum 2. gr. frv., þótt að lögum yrðu, lækka ekki skattskyldar tekjur framteljanda. Þ. e. a. s. skattskyldar tekjur hvers framteljanda standa óbreyttar, þó að þetta ákvæði yrði að lögum. Hins vegar eru svo ákvæði í frv. um það, að skattskyldum tekjum hjóna skuli skipt til helminga við álagningu tekjuskattsins, þannig að hvort hjónanna um sig verði sérstakur skattgreiðandi og skatturinn reiknaður sérstaklega af hvorum helmingi, sem að sjálfsögðu mundi hafa áhrif til lækkunar á skattinum, að visu nokkuð mismunandi eftir tekjuhæðinni, eins og hér hefur komið fram í umr. En þetta, að hér er ekki um að ræða lækkun skattskyldra tekna hjá hverjum framteljanda eða á hverju framtali, hefur hins vegar í för með sér, skilst mér, að sú upphæð, sem kemur til athugunar hjá niðurfjöfnunarnefnd á hverjum stað við álagningu útsvara, stendur óbreytt, þrátt fyrir ákvæði þessa frv., þótt að lögum yrði. Og að öðru óbreyttu mundi þetta frv., þótt að lögum yrði, ekki hafa áhrif á upphæð þess útsvars, sem á er lagt á hverjum stað.

Nú er það svo, eins og mönnum er kunnugt, að af þeim gjöldum, sem lögð eru á tekjur manna og þá ekki sízt á hærri tekjur, sem hér hefur nú verið sérstaklega nokkuð rætt um, eru útsvörin, sem lögð eru á í hverju bæjar- og sveitarfélagi, yfirleitt mun hærri upphæð en tekjuskatturinn til ríkisins, þannig að þótt þarna væri gerð nokkur breyting á varðandi tekjuskattsálagninguna, þá vantar þarna mjög mikið á — meiri hluta, ef engin ráðstöfun er gerð í sambandi við útsvörin.

Þetta vildi ég leyfa mér að benda á nú við 1. umr., áður en málið fer til n., og mér sýnist. að ef hnigið er að því ráði að skipta tekjum hjóna og lækka þannig gjöld þeirra, þá eigi að gera það í sambandi við útsvarsálagninguna, og ég vil, eins og ég sagði, benda á, að það mundi muna miklu meira um það fyrir hlutaðeigendur, ef það væri gert.

Ákvæði um þetta geta að sjálfsögðu ekki verið í sama frv. og þau ákvæði, sem hér er um að ræða, af því að þar væri um að ræða breytingu á öðrum lögum, þ. e. a. s. á útsvarslöggjöfinni. En eigi að síður mætti og ætti að taka það til meðferðar jafnhliða. Annars hygg ég, að hæstv. fjmrh. hafi lýst því yfir í ræðu þeirri, sem hann flutti við 1. umr. fjárlaganna, að þetta mál, um skatt á tekjur hjóna, væri til athugunar á vegum ríkisstj. Má þá ætla, að úr þeirri átt komi eitthvað fram um þetta mál og að tækifæri verði til þess að ræða það nánar síðar hér á Alþingi.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til fjhn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

7. Veltuútsvör.

Á 5. fundi í Sp., 23. okt., var útbýtt frá Nd.:

Frv. til 1. um veltuútsvör [24. mál] (þmfrv., A. 33).

Á 8., 9. og 10. fundi í Nd., 24., 25. og 28. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 19. fundi í Nd., 7. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Flm. (Björn Ólafsson): Herra forseti. Á síðasta þingi flutti ég ásamt hv. þm. A-Húnv. og hv. þm. Snæf. frv. um breyt. á útsvarslögum á þann hátt, að veltuútsvar, sem nú er farið að leggja á í öllum sveitarfélögum landsins, væri gert frádráttarhæft, vegna þess mikla misréttis, sem þetta útsvar veldur. Þetta frv. var afgreitt frá þinginu á þann hátt, að meiri hl. fjhn. lagði til, að því yrði vísað til stjórnarinnar, og að sjálf-sögðu hlaut frv. þau örlög.

Það má furðulegt heita, hversu lengi Alþingi og ríkisstjórnir hafa staðið gegn því að veita bæjarfélögunum nýjan og heilbrigðan tekjustofn til þess að standa undir útgjöldum sínum. Löggjafarvaldið hefur á undanförnum árum bætt á bæjarfélögin margvíslegum útgjöldum án þess að sjá þeim fyrir nýjum tekjustofnum.

Það hefur margoft verið bent á, að því hlytu að vera takmörk sett, hversu langt löggjafarvaldið gæti gengið á þeirri braut að skipa bæjarfélögunum að standa undir lögum og ráðstöfunum, sem þingið samþ. og kosta bæjarfélögin mikið fé, án þess að örlaði á því, að þeim væru heimilaðar nýjar leiðir til tekjuöflunar.

Sveitarútsvarið hefur frá öndverðu verið aðaltekjustofn bæjar- og sveitarfélaga. En fyrir nokkrum árum var svo komið, að þessi tekjustofn var orðinn gersamlega ófullnægjandi, ef átti að fullnægja þeim kröfum, sem þegarnir og löggjafarvaldið gerðu til bæjarfélaganna. Þá var gripið til tekjuöflunar, sem ég held mér sé óhætt að fullyrða að eigi hvergi annars staðar nokkra hliðstæðu, en það er veltuútsvarið. Og þetta útsvar, sem bæjarfélögin urðu að gripa til í vandræðum sínum, er lagt á án nokkurs tillits til tekna eða efnahags gjaldendanna.

Þetta stríðir að sjálfsögðu beint gegn lögum um útsvör, sem kveða svo á, að útsvör skuli lögð á eftir eignum og ástæðum. Þarna er farið hveröfugt að. Þetta útsvar mismunar gjaldendum miklu meira en nokkrir aðrir opinberir skattar. Þar að auki er þetta mjög hættuleg tekjuöflun. Það eru nú bæjarfélögin farin að sjá. Og hættan liggur í því, að með þessum útsvörum dregur hið opinbera, sveitar- og bæjarfélögin, til sín eignir og veltufé þeirra atvinnuvega, sem verða að bera þetta útsvar. Nú eru veltuútsvör, held ég mér sé óhætt að fullyrða, lögð á um allt land, og álagningarprósantan mun vera frá 0.6% og upp í 5% og allt þar á milli. Mikið hefur verið talað um þetta útsvar hér í Reykjavík, sem að visu er ekki að furða, þar sem hér eru flest fyrirtækin, sem fyrir útsvarinu verða, en ég fullyrði, að veltuútsvör í Reykjavík eru lægri en annars staðar á landinu, þegar allt kemur til alls.

Með því frv., sem hér er lagt fram, er veltuútsvarið miðað við 3% hæst, og bæjarfélögunum sé lögheimilt að leggja á veltuútsvar, en á öðrum grundvelli en tíðkæzt hefur.

Um það verður ekki deilt, að bæjarfélögunum er ákaflega brýn nauðsyn að halda tekjustofni sem þessum, og það er víst óhætt að fullyrða það, að þau gætu ekki komið af, ef þennan tekjustofn ætti að taka af þeim, án þess að nokkuð annað kæmi í staðinn. Þetta sýnir m. a. sú samþykkt, sem var gerð í síðasta mánuði af fulltrúum bæjarfélaga frá Austur-, Norður- og Vesturlandi, þar sem þeir gerðu ákveðnar till., m. a. í sambandi við veltuútsvarið, að það yrði gert frádráttarhæft, til þess að mönnum væri fært að standa undir því, á sama hátt og við lögðum til í frv., sem ég gat um í byrjun, og að veltuútsvarið gengi jafnt yfir alla. Þar áttu fulltrúar bæjarfélaganna við, að samvinnurekstur bæri að sinu leyti sömu byrðar hvað veltuútsvarið snertir eins og aðrir gjaldendur í landinu. En þessi samþykkt bæjarfélaganna frá þremur landsfjórðungum sýnir líka það, að bæjarfélögunum er orðið ljóst, að ekki er hægt lengur fyrir þau að halda uppi þessum gjaldstofni eða leggja á veltuútsvarið, án þess að það sé gert frádráttarhæft. Þess vegna hafa þeir gert þessa till. sína, að útsvarið verði gert frádráttarhæft. En ég tel, að það fyrirkomulag, sem kemur fram í þessu frv., sé á allan hátt miklu heppilegra og heilbrigðara.

Ég ætla að leyfa mér að taka nokkur dæmi til þess að sýna, hversu veltuútsvarið kemur geipilega ójafnt niður á gjaldendur. Það virðist leika verst þau fyrirtæki, sem hafa mikla veltu og eru rekin með litlum hagnaði af hverri krónu, sem þau velta. Þetta kemur því harðast niður á þeim fyrirtækjum, sem bezt eru rekin frá þjóðhagslegu sjónarmiði. Þessi dæmi, sem ég tek, eru ekki aðeins tekin úr Reykjavík. Þau eru tekin hingað og þangað að af landinu, enda er þetta vandamál í öllum bæjarfélögum landsins. Dæmin eru flest tekin af iðnaðarfyrirtækjum í ýmsum greinum, sem hafa mikinn rekstur á okkar mælikvarða, en þetta á einnig við verzlun og alls konar fyrirtæki í landinu, sem gefa þjónustu á ýmsa lund. Upplýsingarnar eru um skattgreiðslur á þessu ári. Þær eru fengnar hjá lög-giltum endurskoðendum, án þess að upp séu gefin nöfn greiðenda, og er því enginn trúnaður rofinn í sambandi við þessar upplýsingar.

Fyrsta dæmi: veltuútsvar 55800 kr., tekjuskattur og útsvar 300614 kr. Samtals 356414. Nettótekjur fyrirtækisins 504 þús. Afgangur 147 þús. Annað: veltuútsvar 176500, tekjuskattur og útsvar 316599. Samtals 493 þús. af nettótekjum 530 þús. Afgangur er 36951. Menn taka eftir, að tekjurnar eru svipaðar hjá báðum fyrirtækjunum, en fyrra fyrirtækið borgar 55800 í veltuútsvar, en hitt 176500. Þriðja dæmi: veltuútsvar 128080 kr., tekjuskattur og útsvar 221608. Samtals skattar 349688 af nettótekjum 406600. Afgangur 56660. Fjórða dæmi: veltuútsvar 515660, tekjuskattur og útsvar 293011 kr. Samtals 408671. Nettótekjur 503900. Afgangur 95229. Fimmta dæmi: veltuútsvar 138496, tekjuskattur og útsvar 232065 kr. Samtals 370561 af nettótekjum

389400. Afgangur 18839. Sjötta dæmi: veltuútsvar 92100 kr., tekjuskattur og útsvar 27910. Samtals 120010 af nettótekjum 75300 kr. Greitt umfram tekjur 44710. Sjöunda dæmi: veltuútsvar 296450 kr., tekjuskattur og útsvar 208810. Samtals 505260 af nettótekjum 426531. Greitt umfram tekjur 78729. Menn veiti því athygli, að veltuútsvarið af 426 þús. kr. er 296 þús. Áttunda dæmi: veltuútsvar er 172725, tekjuskattur og útsvar 39910. Samtals 212635 af nettótekjum 231940. Greitt umfram tekjur 80695 kr. Níunda dæmi: veltuútsvar 292800, tekjuskattur og útsvar 242561. Samtals 535361 af nettótekjum 433200. Greitt umfram tekjur 102161 kr. Tiunda dæmi: veltuútsvar 836200, tekjuskattur og útsvar 335188. Samtals 1171388 kr. af nettótekjum 512898. Greitt umfram tekjur 658490 kr.

Hér koma svo þrjú dæmi um gjaldendur, sem sýna tap á árinu. Fyrsta dæmi: veltuútsvar 149100, enginn tekjuskattur. Tap 369486 kr. Annað: veltuútsvar 14690, enginn tekjuskattur. Tap á árinu 892 kr. Þriðja: veltuútsvar 290 þús., enginn tekjuskattur. Tap á árinu 589975.

Um það verður ekki deilt, að þessi dæmi eru rétt. Hér er ekki verið að búa til neinar tölur, og þessi dæmi eru tekin víðar en frá Reykjavík. Nettótekjur þeirra tíu skattgreiðenda, sem ég las upp fyrst, nema samtals 3914069 kr. Af þessum tekjum er fyrirtækjunum gert að greiða samtals veltuútsvar 2304811, og tekjuskattur og útsvar 2218276, eða samtals 4523087 eða samtals um að jafnaði 609 þús. kr. á þessum tíu fyrirtækjum umfram tekjurnar. Fimm fyrirtæki af þessum borga samtals 964785 umfram tekjur, en fimm fyrirtæki fá að halda samtals 355767.

Á þessu sést, hversu gifurlega ranglátur skattur veltuútsvarið er. Og þetta sýnir einnig, að ekki er hægt fyrir nokkurt þjóðfélag að halda upp slíkum skatti. Þjóðfélagið er að grafa undan sínum eigin fjárhagsgrundvelli með þessu. Og svona skattur getur ekki staðið nema takmarkaðan tíma. Það er útilokað. Skattgreiðandinn er gersamlega varnarlaus. Hann fær ekki að draga þetta frá. Hann getur ekki fengið að taka tililit til þess á neinn hátt. Veltuútsvarið getur gert hann gjaldþrota á einu ári, þó að hann hafi verið áður vel stæður. Og mér er kunnugt um það, að síðan veltuútsvarið fór að komast í algleyming, er fjöldi fyrirtækja í ýmsum greinum, sem verður að draga skattinn frá eignum sínum. En þegar eignareikningur þeirra er kominn í baklás, ef svo mætti segja, þegar reikningurinn er orðinn öfugur, eru þau skyldug samkv. landslögum að gefa sig upp sem gjaldþrota.

Einn gjaldandi, sem hefur 504 þús. kr., greiðir 55 þús. í veltuútsvar, en annar, sem hefur 512 þús., greiðir 836 þús. í veltuútsvar. Þriðji gjaldandi, sem hefur 75 þús. kr. tekjur, greiðir 92 þús. kr. Og svona mætti lengi halda áfram að telja. Það er því lífsnauðsyn frá þjóðhagslegu sjónarmiði séð að gera breytingu á þessari skattheimtu, annaðhvort á þennan veg, sem hér er lagt til, sem ég álit að sé á heilbrigðasti og á eini, sem getur komið til greina, eða útsvarið verði gert frádráttarhæft, sem er að vísu nokkur bót, en alls ekki fullnægjandi. Ef það verður ekki gert, munu menn sjá, áður en langt um líður, að

veltuútsvarið hefur valdið miklu meiri skaða en menn hafa nokkurn tíma gert sér í hugarlund. Ég þori að fullyrða, að hvergi á byggðu bóli þekkist svona opinber skattur eins og þessi. Hann þekkist hvergi nokkur staðar. En því verður heldur ekki neitað, þó að mikil nauðsyn sé á að breyta skattinum, að bæjarfélögin verða að fá tekjustofn í staðinn fyrir þennan skatt. Það er ekki hægt að afnema skattinn sem slíkan, heldur verða þau að fá eitthvað í staðinn. Og það er hlutverk löggjafans að sjá bæjarfélögunum fyrir skattstofni og að slíkur skattstofn sé heilbrigður, en ekki eins og sá sem nú er og étur stoðirnar undan tekjustofnum ríkisins og bæjarfélögunna eins og fúormur, sem kemst inn í timbur.

Það mun verða sagt, að á þennan hátt verði útsvarið gert að óbeinum skatti, sem landsmenn verði að greiða í vöruverði. Það er alveg rétt, en hins er þá að gæta, eins og ég hef þegar tekið fram, að veltuútsvarið í núverandi mynd er svo fjarstæðukennd skattheimta, að það er aðeins tímaspursmál, hversu lengi er hægt að halda henni áfram. Ef breytingin kemur ekki skjótt, þá mun hún bráðlega valda, eins og ég hef tekið fram, mjög alvarlegum fjárhagslegum erfiðleikum í mörgum helztu atvinnuvegum landsins.

Halldór E. Sigurðsson: Herra forseti. Ég mun ekki fara langt út í það að þessu sinni að ræða frv. það, sem hér liggur fyrir, en vil þó láta það koma fram við þessa umr., að ég tel, að það sé mikil þörf á því að endurskoða lögin um tekjustofna sveitarfélaga. Eins og fram kemur í grg. frv., hefur á síðari áratugum verið bætt mjög gjöldum á sveitarfélögin, án þess að þeim hafi verið séð fyrir nýjum tekjustofnum. Það er óhugsandi, að þau geti staðið undir þeim gjöldum, nema tekjustofnar þeirra séu nokkuð tryggir. Ég held því, að það sé brýn nauðsyn til að athuga útsvarslögin á nýjan leik og tryggja það, að sveitarfélögin hafi þá tekjustofna, sem geti komið þeim að fullu gagni við þau gjöld, sem þau eiga að inna af hendi, og þá þjónustu, sem þeim er ætlað að veita. Með hverju ári sem liður eru gerðar meiri og meiri kröfur til sveitarfélögunna um alls konar þátttöku í félagsmálum og þjónustu við íbúa sína. en tekjustofnar, sem þau hafa að gripa til, eru eingöngu útsvörin.

Þetta frv., sem hér liggur fyrir, gerir ráð fyrir því að forma betur en áður hefur verið þann tekjustofn, sem sveitarfélögin hafa gripið til, sem er veltuútsvörin. Ég held, að það ætti að athuga þá hlið málsins samhliða útsvarslögunum í heild. Ég er ekki alls kostar viss um, að það sé heppilegt að taka einstaka þætti í tekjustofnum sveitarfélögunna til athugunar, en tel hins vegar mikla nauðsyn bera til, að málið verði athugað í heild og tekjustofnar, bæði þessi og aðrir, verði ákveðnir betur en nú er.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til fjhn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

8. Vegalög (frv. JS og StgrSt).

Á 8. fundi í Nd., 24. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 36 14. maí 1955, um breyt. á vegalögum, nr. 34 22. apríl 1947 [29. mál] (þmfrv., A. 38).

Á 10. fundi í Nd., 28. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Jón Sigurðsson): Herra forseti. Frv. það, sem hér liggur fyrir og við flytjum, þm. Skagf., er að mestu samhljóða frv., sem við fluttum á síðasta þingi. Það er aðeins einum lið bætt inn í, Norðurárdalsvegi, sem stafar af því, að með byggingu brúar á Norðurá undan Skeljungshöfða var horfið frá hinu fyrra brúarstæði í Gvendarnesi. Af því leiðir, að talið er nauðsynlegt að taka þennan veg, Norðurárdalsveg, upp í þjóðvegatölu. Að öðru leyti eru breytingarnar hinar sömu og lágu fyrir Alþingi á síðasta þingi.

Eins og kunnugt er, byggist mjólkurframleiðsla m. a. á því, að vegir séu þannig, að unnt sé að halda uppi daglegum mjólkurflutningum allt árið. Þrátt fyrir þessa nauðsyn er langt í land í Skagafirði að koma vegamálum héraðsins í það horf, sem mjólkurframleiðslan og aðrir framleiðsluhættir krefjast.

Aðeins nokkur hluti héraðsbúa getur flutt mjólk að staðaldri til mjólkursamlags sökum vegaleysis og ófullnægjandi samgangna. Stafar þetta, eins og kunnugt er, að nokkru af þeirri tregðu, sem hefur ávallt verið á því, að ríkissjóður legði sýsluvegasjóðunum fé, svo sem þurft hefði á móti framlögum héraðsbúa til þess að standa undir kostnaði við nýlagningar og sömuleiðis viðhald sýsluvega. Af þessum ástæðum hefur sýsluvegum miðað viðast lítið áfram, og vegirnir verða þess vegna ófærir strax og tíð spillist. Þeir mjólkurframleiðendur, sem búa við þessa vegi, verða árlega af þeim sökum fyrir mjög þungum búsfjum, þar sem þeir geta oft og einatt ekki flutt frá sér mjólk mánuðum saman, og þetta verður þá einnig til þess, að aðrir treysta sér ekki til að snúa sér að mjólkurframleiðslu sökum erfiðra flutninga, enda þótt skilyrði séu ágæt til slíkrar framleiðslu. Til þess að ráða bót á þessu hefur Alþingi á undanförunum árum tekið það ráð að taka sýsluvegi upp í þjóðvegatölu og létta þannig nokkuð á sýsluvegasjóðunum. Þrátt fyrir þessa viðleitni og með skírskotun til fjárhags sýsluvegasjóða teljum við flm. fulla nauðsyn bera til, að framangreindir vegir og vegakaflar verði teknir í tölu þjóðvega. Að baki þessum óskum liggja kröfur frá kjósendum okkar viðs vegar í héraðinu.

Þrátt fyrir það, þótt allir þessir vegir eða vegakaflar væru teknir upp í þjóðvegatölu, get ég fullyrt sem kunnugur maður, að í hverjum einasta hreppi sýslunnar eru samt eftir sýsluvegir og vegakaflar, sem sýslan verður að leggja í stórfé, og er ærið verkefni, og auk þess eru eftir samt byggðir, þar sem aðeins er um hreppavegi að ræða og enn ófullkomnari vegi en þá vegi, sem komnir eru í sýsluvegatölu. Þetta sýnir aðeins, hvernig ástandið er og hver þörf er á umbótum í þessu efni.

Ég vil svo óska eftir, að að umr. lokinni verði þessu frv. vísað til samgmn., og læt svo útrætt um þetta mál.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til samgmn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram, en brtt. við það bærust á þskj. 48, 51, 52, 53, 56, 57, 65, 70, 107.

9. Jafnvægi í byggð landsins.

Á 10. fundi í Nd., 28. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um ráðstafanir til að stuðla að jafnvægi í byggð landsins [36. mál] (þmfrv., A. 54).

Á 11. fundi í Nd., 29. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Ég þarf ekki að orðlengja um þetta frv., sem hér liggur fyrir. Hv. þdm. er það kunnugt, því að það hefur legið hér fyrir hinu háa Alþingi nokkrum sinnum áður, að vísu ekki í öllum atriðum eins og þetta frv., sem nú er borið fram, en öll meginatriði málsins eru þó hin sömu.

Með frv. þessu er ætlað til að koma föstu skipulagi á hinar svokölluðu jafnvægisráðstafanir, sem jafnan eru nefndar svo, þ. e. a. s. þær ráðstafanir, sem af hálfu hins opinbera eru gerðar til þess að leggja grundvöll að öruggu atvinnulífi víðs vegar um landið.

Það hefur ekki verið ágreiningur um það hér á Alþingi, að þessar ráðstafanir væri nauðsynlegt að gera, og um allmargra ára bil hefur verið í fjárlögum varið ákveðnum upphæðum í þessu skyni. Á síðasta þingi var sú fjárhæð hækkuð allverulega, og voru á þessu ári til úthlutunar 15 millj. kr.

Það er hins vegar sömu sögu að segja nú eins og áður, að þetta er ákveðið frá ári til árs. Enginn veit fyrir fram, hvað verður til ráðstöfunar á næsta ári, hvorki hvað upphæðin sé há né heldur hverjir það verða, sem úthluta. Þetta hvort tveggja leiðir af sér, að hér verður meira og minna um handahófsaðgerðir að ræða, og það er engum efa bundið, að það fé, sem varið hefur verið til atvinnuaukningar, hefur nýttzt miklum mun verr en hefði verið, ef þessi mál hefðu verið í föstu formi.

Ég held, að það hljóti allir að játa það við nánari íhugun og átta sig á því, að það er auðvitað ekki hægt að framkvæma neinar kerfisbundnar ráðstafanir, sem ná yfir lengri tíma, með því að hafa þetta svo laust í reipunum eins og verið hefur, og það er því engum efa bundið, að það er hin mesta nauðsyn, þó að hingað til hafi ekki fengist samþykki fyrir því, að koma þessum málum í skipulegt horf. Með þessu frv. er sem sagt ætlunin að reyna að leggja grundvöll að skipulagningu þessara mála, og er þá

jafnframt gert ráð fyrir því, að ákveðið verði með lögum um lengri ára bil, hvaða fé verði til ráðstöfunar. Hér er ekki lagt til að auka útgjöld ríkissjóðs frá því, sem var á þessu ári, og ég geri naumast ráð fyrir, að hér á Alþingi sé uppi sú skoðun, að það beri að draga úr þeirri fjárveitingu, sem var á þessu ári, þannig að það ætti naumast að þurfa að verða ágreiningur um þau fjárlát, sem gert er ráð fyrir í þessu frv. Það liggur hins vegar í augum uppi, að því hærrí sem þessar fjárveitingar eru, sem úthlutað er án nokkurra ákvæða eða reglna frá Alþingi, þá vex hættan á því, að ýmiss konar óeðlileg sjónarmið komi til greina við úthlutun þessa fjár, og það er í rauninni fráleitt af Alþingi, sem er með fjárlögum að ákveða um ýmsar minni háttar fjárveitingar, allt niður í nokkur hundruð króna, hvernig því skuli varið, að veita í einu 15 millj. kr. til ráðstöfunar ríkisstj., hver sem hún er á hverjum tíma, án þess að setja nokkrar reglur um það, hvernig þeim fjármunum skuli varið.

Með þessu frv. er ætlunin, að Alþingi sjálfst skipi stjórn hins svokallaða jafnvægisjóðs, sem gert er ráð fyrir að setja á stofn, og að þessi stjórn setji sér ákveðnar starfsreglur á þeim meginsjónarmiðum, sem fram eru sett í frv., og eftir þeim reglum verði síðan úthlutað, þannig að bæði þeir, sem úthluta eiga, verði bundnir við fastar reglur og einnig að sveitarfélög og einstaklingar og aðrir, sem aðstoðar telja sig þurfa, geti fyrir fram vitað um, hvaða sjónarmið ráði við úthlutun þessa fjár og hvaða atriði það eru, sem helzt komi til greina að veitt verði aðstoð til.

Sú aðstoð, sem veitt hefur verið til atvinnuaukningar, hefur víða komið að miklum notum á undanförunum árum, en þó vantar mjög á það á ýmsum stöðum eða a. m. k. töluvert, að þeim tilgangi verði náð, sem til var stofnað með þessu atvinnuaukningarfé. Ef hægt væri um nokkurra ára bil að gera ráð fyrir vissum fjárveitingum eða lánum á ákveðna staði, væri lagður grundvöllur að því, að þar væri hægt að stuðla að meiri háttar atvinnuframkvæmdum, sem lagt gætu traustan grundvöll að atvinnulífinu á viðkomandi staði, og til þess hefur áreiðanlega verið ætlað með þessari aðstoð á undanförunum árum, þó að ekki hafi náðst samkomulag um að koma á þetta föstu skipulagi.

Ég vildi nú leyfa mér að vænta þess, að eftir þá reynslu, sem fengin er af þessum málum, sé hér á Alþingi kominn nægur stuðningur við þá hugmynd að koma þessum málum fyrir á skipulagslegan og kerfisbundinn hátt, þannig að þetta frv. geti náð fram að ganga. Það má auðvitað um það deila, í hvaða formi þetta nákvæmlega eigi að vera, og vel getur verið, að það séu einhver einstök atriði í þessu frv., sem menn kysu að hafa á annan veg. Það er ekki meginatriði málsins, og við flm. erum til viðtals um allar breytingar, sem til bóta mættu horfa. Höfuðatriðið er það, að það er okkar skoðun, að því verði með engu móti lengur skotið á frest að koma þessum málum í kerfisbundið horf, og þar sem virðist vera almennur áhugi á því að halda þessum ráðstöfunum áfram og reyna að ná þeim tilgangi að skapa traust atvinnulíf víðs vegar úti

um byggðir landsins, hlýtur að vera grundvöllur fyrir því að ná samkomulagi um að koma þessum málum í eitthvert skynsamlegt og viðunandi horf. Þessi atvinnumál öll hafa verið rannsökuð ýtarlega á undanförunum árum, af ýmsum aðilum, nefndum, sem í þau hafa verið sett, þannig að það skortir ekki á, að alls konar rannsóknir hafi verið gerðar, sem auðið sé að byggja á laga-setningu sem þessa. Eins og hv. þm. muna, var hér starfandi sérstök nefnd, sem einmitt átti að vinna að þessum málum og lagði fram sínar till. hér á Alþingi. Þær náðu ekki fram að ganga af einhverjum ástæðum.

Frv. því, sem við fluttum hér á síðasta þingi, var vísað til hæstv. ríkisstj. með þeim ummælum frá meiri hl. þeirrar nefndar, að þess væri vænt, að ríkisstj. undirbyggi lagasetningu um þessi mál. Það frv. hefur ekki enn séð hér dagsins ljós, hvort sem hæstv. ríkisstj. hefur það að einhverju leyti í undirbúningi eða ekki. En okkur sýnist, að hér væri um það mikið nauðsynjamál að ræða, að hvort sem það væri ætlun ríkisstj. að leggja fram á þessu þingi eitthvert frv. til úrlausnar í málinu, væri sjálfsagt engu síður til þess að hreyfa því og ýta á eftir aðgerðum í því að leggja fram þetta frv., sem hér liggur fyrir á þskj. 54.

Ég endurtek svo aðeins, að ég vænti þess, að frv. eða sú hugmynd, sem hér liggur á bak við um að koma þessum málum í fast og skipulegt horf, fái nú það nægilegan stuðning á þessu þingi, að lög verði sett um framkvæmd þessara mála. Ég sé svo ekki ástæðu til að orðlengja frekar um málið, en legg til, að því verði að þessari umr. lokinni vísað til 2. umr. og til fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til fjhn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

10. Girðingalög.

Á 20. fundi í Nd., 12. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á girðingalögum, nr. 24 1. febr. 1952 [47. mál] (þmfrv., A. 76).

Á 21. fundi í Nd., 14. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Herra forseti. Við hv. þm. Mýr. höfum leyft okkur að bera hér fram enn þá einu sinni frv. um viðauka og breytingar á girðingalögum. Á síðasta Alþ. bárum við fram frv. sama efnis að mestu leyti eða í öllum höfuðatriðum. Það frv. náði samþykki þessarar hv. d., eftir að landbn. d. hafði gert á því nokkrar breytingar og viðauka. Nú flytjum við þetta frv. að mestu í sama formi og þessi hv. d. gekk frá því á s. l. Alþingi, en þó með þeim viðauka, sem sníða ætti af þá annmarka, sem einkum munu hafa orðið þess valdandi, að það dagaði uppi í hv. Ed. þingsins, en það var, að taldir voru á því möguleikar, að

girðingar með framræsluskurðum gætu e. t. v. fengið meiri styrk en réttmætt væri skv. gildandi jarðræktarlögum. Þetta hefði að visu verið mjög auðvelt fyrir hv. Ed. að leiðrétta og setja undir lekann, hefði hún verið hrædd í þessu efni. En þar sem það var ekki gert, höfum við talið réttara að láta nú þessa öryggisloku fylgja til Ed. nú og höfum bætt hér aftan við um girðingar um skurðina þessu ákvæði, með leyfi hæstv. forseta:

„Nú hefur styrkur verið greiddur á gröft skurðarins samkvæmt 3. lið 11. gr. jarðræktarlaganna, og skal þá aðeins greiða 60% á slíka girðingu samkvæmt 11. gr. VI. kafla sömu laga.“

Ætti þá þar með að vera girt með öllu fyrir það, að slíkar girðingar fengju meiri styrk eða yrðu réttthærri en aðrar, sem nú eru í girðingalögum. Við teljum það rétt, að þetta fylgi, svo að ekki sé neinn uggur í mönnum um það, að hér sé verið að sælast til þess að fá tvöfalda styrki á girðingar, því að það var engan veginn okkar meining með því að flytja það frv., sem hér liggur fyrir enn.

Eins og kunnugt er, fer það stöðugt í vöxt með aukinni framræslu lands alls staðar í öllum byggðum landsins svo að segja, að skurðirnir séu notaðir til vörzlu um leið, og þess vegna er nauðsyn á að fá um slíkar girðingar ákvæði í sjálfum girðingalögum og setja það jafnhliða öðrum girðingum, sem þar eru. Það er ekki hvað síst vegna þeirra skyldna, sem þátt-taka í girðingakostnaði af hlutaðeigandi aðilum er, þar sem um samgirðingar eða landamerkja-girðingar er að ræða, sem er alveg nauðsynlegt að fá þessi ákvæði og það sem allra fyrst.

Þá setti landbn. þessarar hv. d. í frv. á síðasta Alþ. glögg og skýr ákvæði um réttindi og skyldur, þegar vegir eru lagðir um tún og ræktarlönd manna, annaðhvort af einstaklingum eða hinu opinbera. Og þar sem við teljum, að þessara ákvæða sé mjög þörf og sé til mikilla bóta að fá þau einnig inn í girðingalögin, höfum við tekið þau upp í þetta frv. okkar nú, eins og það er flutt hérna að þessu sinni.

Það má vel vera, að það séu frekari breytingar, sem sé þörf á girðingalögum, t. d. um girðingar um afréttarlönd eða í afréttarlöndum og víðar. En þá ættu hv. landbúnaðarnefndir að geta bætt úr því, ef frv. gengur of skammt og ekki tekið tillit til nægilega margra aðstæðna, sem breyta þarf. Treystum við því, að þessi ákvæði, sem hér eru í þessu frv., þurfi ekki að tefjast af þeim sökum, að önnur ákvæði, sem kannske þyrfti að breyta, eru ekki þegar fyrir hendi eða undirbúin. Þau ákvæði, sem í þessu frv. eru, eru svo aðkallandi, að það má ekki fresta lögfestingu þeirra öllu lengur.

Ég vil svo að svo mæltu óska, að þessu frv. verði vísað til 2. umr. og til hv. landbn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til landbn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

11. Húsnæðismálastofnun o. fl. (frv. JóhH o. fl.).

Á 32. fundi í Nd., 3. des., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 42 l. júní 1957, um húsnæðismálastofnun, byggingarsjóð ríkisins, sparnað til íbúðabygginga, breyt. á l. kafla laga nr. 36/1952 o. fl. [68. mál] (þmfrv., A. 113).

Á 33. fundi í Nd., 5. des., var frv. tekið til l. umr.

Flm. (Jóhann Hafstein): Herra forseti. Húsnæðismálin hafa verið mikið vandamál á undanförunum árum og af þeim sökum, sem ég held að hv. þm. séu nú að mestu leyti ljósar, og skal ég a. m. k. ekki að svo komnu lengja mikið mál mitt til þess að rekja þær, en segi aðeins þetta, að höfuðorsakirnar eru áhrif frá styrjaldarárunum, — þau áhrif, sem styrjöldin hafði annars vegar á efnahagsskipan þjóðarinnar og í öðru lagi á atvinnuhætti hennar og leiddu til mjög óvanalegra og mikilla fólksflutninga utan af landsbyggðinni — og fyrst og fremst til Reykjavíkur og nágrennis, þar sem af þessum sökum sköpuðust alveg sérstæð vandamál í sambandi við húsnæðismálin.

Það má einnig minna á það, að á árunum eftir styrjöldina var lítið gert að því að skipa þessum málum af hálfu löggjafarvalds eða ríkisstj., og þegar dró úr þeim mikla stríðsgróða og góða efnahag, sem menn bjuggu við eftir styrjaldarárin, horfðu menn fram á sívaxandi örðugleika við að koma sér upp íbúðarhúsnæði af þeim sökum, hvað lánamarkaðurinn var takmarkaður í landinu, en byggingarnar fyrst í stað eða upp úr styrjöldinni byggðust að langmestu leyti á þeirri eignamyndun, sem hafði orðið hjá einstaklingum sjálfum.

Á árunum upp úr 1950 hreyfðum við sjálfstæðismenn þessum málum oftar en einu sinni hér á þingi og fluttum tillögu um það á tveimur þingum, sem samþykkt var á hinu síðara þingi, að sérstök gangskör yrði gerð að því af hálfu ríkisvaldsins að láta rannsaka lánsfjármálin og leggja fyrir þingið till. til úrbóta í þeim. Og þegar mynduð var ríkisstj. að afstöðnum alþingiskosningum 1953, var það eitt af aðalsamningsatriðunum í þeim stjórnarsamningi, sem þá var gerður, að afla nýs fjár, lánsfjár til íbúðabygginga, og þar sem mestu máli skipti að leggja grundvöll að því að leysa það vandamál til frambúðar. Framkvæmdina á þessu atriði þáv. stjórnarsamnings er að finna í húsnæðismálalöggjöfinni frá 1955. Og það má einnig segja, að með þeirri löggjöf hafi verið lagður grundvöllurinn að nýrri húsnæðismálalöggjöf, sem sett var á síðasta þingi og í langveigamestum atriðum byggðist á fyrri löggjöf, enda þótt í hinni nýju húsnæðismálalöggjöf fælust nokkur nýmæli.

Nú er það svo, að við sjálfstæðismenn höfðum margt að athuga við húsnæðismálalöggjöfina á síðasta þingi og fluttum mjög miklar brtt. við hana og gerðum ýtarlega grein fyrir afstöðu okkar til þeirra þá. Auðvitað tjáir ekki að taka upp allar þær brtt. nú að nýju með sömu þing-

skipun og þá var. Hins vegar höfum við talið óhjákvæmilegt að leggja til, að verulegar breytingar verði nú á þessu þingi gerðar á húsnæðismálalöggjöfinni, og höfum þar takmarkað okkur við ekki mörg atriði, en öll veigamikil og í fullu trausti þess, að fengin reynsla hafi fært stjórnarliðinu heim sanninn um það, að sumt af því, sem lagt hefur verið til áður, er þess eðlis, að betur hefði farið, að það hefði verið samþykkt, og einnig að þau nýmæli, sem hér er um að ræða, muni nú fá hljómgrunn hjá þinginu, þó að það hafi lítið verið hlustað á þau áður.

Ég tel, að eitt m. a., sem hefur orðið þessu máli til tjóns, sé það, að það hefur verið meira hugsað um að gefa út háværar og hástemmdar yfirlýsingar í sambandi við það, sem gera skuli, heldur en hitt, að vinna með samvirkusemi og atorku að lausn vandamála á hverjum tíma.

Ég ætla mér ekki á þessu stigi málsins að gera neitt eldhús að hæstv. ríkisstj. fyrir framgöngu hennar í húsnæðismálunum, hvorki endurtaka þær ásanir og gagnrýni, sem ég hef áður á hana borið vegna setningar húsnæðismálalöggjafarinnar á síðasta þingi, né heldur að svo komnu vegna framkvæmdarinnar á löggjöfinni frá þeim tíma, en geri hins vegar ráð fyrir því, að undir meðferð þessa máls muni gefast næg tækifæri til þess bæði að fá upplýsingar um framkvæmd málsins frá hæstv. ríkisstj. og öðrum aðilum, sem yrðu þá til þess, að menn gætu betur áttað sig á, hvað raunverulega hefur átt sér stað í þessum cnum, hvort aðstaða almennings í þessu landi hefur verið stórlega bætt til þess að koma sér upp eigin húsnæði með löggjöf síðasta þings eða með aðgerðum hæstv. ríkisstj. eða hvort framkvæmd núv. hæstv. ríkisstj. varðandi húsnæðismálin sé að verulegu leyti mikil óhappasaga og í raun og veru þannig, að segja meg, að allur almennigur gjaldi þess, af hversu lítilli alvöru og festu ríkisstj. hefur tekið þessi mál.

Ég skal svo leyfa mér að fara nokkrum orðum um þetta frv. og aðalefni þess. Það eru nokkur atriði, ein 5—6 atriði, sem hér skipta máli.

Það er í fyrsta lagi það, að við leggjum til, að nokkru traustari og fastari skipan sé komið á húsnæðismálastjórn heldur en virzt hefur vera fram til þessa. Með lögum frá 1955 var sett á laggirnar húsnæðismálastjórn, sem átti að hafa þann tilgang að vera yfirstjórn húsnæðismálanna í landinu, ekki aðeins að hafa forgöngu um lánsfjármálin til íbúðabygginga, heldur einnig beita sér fyrir margvíslegum umbótum á sviði húsnæðismálanna. Byrjað var, skömmu eftir að núv. hæstv. ríkisstj. tók við völdum, að breyta skipun húsnæðismálastjórnar með bráðabirgðalögum og meðlimum hennar fjölgað upp í 7 úr 5 og borið við, að svo mikilvæg verkefni væru fyrir höndum, að þess vegna þyrfti að fjölga fulltrúum í húsnæðismálastjórn. Síðar á þinginu var þessu svo breytt aftur, eins og kunnugt er, og nm. fækkað niður í 5. Í framkvæmdinni hygg ég, að það muni hafa verið svo, að það sé í raun og veru ríkisstj. eða hæstv. félmrh., sem hér er ráðamestur aðili, en húsnæðismálastjórnin sjálf í raun og veru miklu ósjálfstæðari og uppburðaminni en ætla mætti, jafnvel eftir löggjöfinni eins og hún er óbreytt.

Nú dreg ég það ekki í efa, að að sjálfsögðu er það verkefni félmrh. að vera yfirmaður húsnæðismálastjórnar eftir þeirri löggjöf, sem fyrir hendi er. En það kann ekki góðri lukku að stýra um húsnæðismálastjórn, sem fær veigamikil verkefni til meðferðar, að það sé æ ofan í æ, að afgreiðsla mála þar sé með þeim hætti, að þar sé enginn sjálfstæður eða hreinn meiri hluti fyrir ákvörðunum mála, en ýmist málin látin liggja óafgreidd í raun og veru í húsnæðismálastjórn eða þá veigamikil mál fái þar afgreiðslu þannig, að í raun og veru hafa þau engan stuðning, ef til vill ekki nema eitt atkvæði, en að slíkri afgreiðslu lokinni sé svo bara þotið með málin í hæstv. félmrh., sem ræður svo fram úr því, eftir því sem honum sýnist á hverjum tíma. Ég tel þetta mjög óheillavænlegt og mjög óeðlilegt, ekki sízt vegna þess, að húsnæðismálastjórn er þannig kosin, að hún er skipuð fulltrúum, sem kosnir eru af sameinuðu Alþingi, og svo fimmta aðilanum af Landsbanka Íslands. Og þar sem meginhlutinn af húsnæðismálastjórninni er kosinn af sameinuðu Alþingi, ætti það að vera að okkar dómi meginreglan í allri hennar starfstillögun og framkvæmd, að þar ráði úrslitum meiri hluti atkvæða, þegar mál eru afgreidd. Ef húsnæðismálastjórnin getur ekki komið sér saman um mál, enginn meiri hluti fæst fyrir afgreiðslu máls og mönnum sýnist sitt hvað og kannske er klofin í marga parta, þá er það hins vegar eðli málsins samkvæmt, að ríkisstj. eða sá ráðh. hennar, sem fer með þessu mál, skeri úr slíkum ágreiningsatriðum.

Af þessum sökum höfum við lagt til, að sett verði inn í löginn nú beint ákvæði um það, að verði ágreiningur í húsnæðismálastjórn, ræður afl atkvæða úrslitum. Og eins eðlilegt og þetta sýnist, þá gæti þetta hins vegar í framkvæmdinni nú, miðað við þá reynslu, sem fyrir liggur, alveg eins verið þannig, að minni hlutinn eða einn af aðilunum, þrátt fyrir það þó að fenginn væri hreinn meiri hluti andstæður, reyndi þó að freista þess að fá sínu máli framgengt einöngu í skjóli ráðherravaldsins.

Í löggjöfinni frá síðasta þingi var svo ákvæðið í 1. gr. í upphafi, að setja skyldi á stofn húsnæðismálastofnun ríkisins. Ja, hvar er nú þessi húsnæðismálastofnun ríkisins, og hvernig hefur hún verið sett á stofn, og hvað felst í raun og veru í þessu ákvæði? Að okkar dómi er það algerlega tilefnislaust og þess vegna lagt til, að það falli niður, en húsnæðismálastjórn hafi yfirumsjón þeirra mála, sem hér um ræðir og löginn fjalla um.

Þá höfum við áður lagt til, sjálfstæðismenn, og talið það væri mjög óviðurkvæmlegt, að sá háttur væri á, að sá eini fulltrúi, sem er frá Landsbankanum í húsnæðismálastjórn, skuli ekki hafa atkvæðisrétt til lánveitinga, — við höfum lagt það til áður, að þetta ákvæði félli niður, og gerum það nú í þessari nýju löggjöf.

Í öðru lagi leggjum við til, að komið sé á fót tækniráði húsnæðismálastjórnar, sem sé skipað fulltrúum frá þeim aðilum, sem við teljum að líklegastir séu til að bera skyn á framkvæmd þessara mála og líklegastir til að geta látið af sér leiða tillögur til úrbóta á sviði húsnæðis-

Alþt. 1957. C. (77. löggjafarþing).

málanna. Þar eru tilgreindir fulltrúar frá húsnæðismálastjórninni sjálfri, frá iðnaðardeild atvinnudeildar háskólans, húsameistara ríkisins, teiknistofu landbúnaðarins, Landssambandi iðnaðarmanna, Félagi isl. iðnrekenda, byggingavörudeild Sambands isl. samvinnufélaga og Félagi isl. byggingarefnakaupmanna.

Það er að vísu svo, að í löggjöfinni, sem nú gildir, segir svo, að félagsmálaráðherra sé heimilt að skipa nefnd sérfróðra manna húsnæðismálastjórn til aðstoðar og ráðuneytis um tæknileg mál og ákveður ráðherra þóknun til nefndarmanna. Í skjóli þessa ákvæðis mætti segja, að ráðherra gæti skipað slíkt tækniráð eins og hér er lagt til og fulltrúum frá þeim aðilum, sem hér er um að ræða. En það er meginmunur á því, hvort löggjafarvaldið ákveður, hvernig slíkt tækniráð skuli skipað, eða hvort það er algerlega á valdi félmrh. að ákveða, hversu fáa eða marga og hverja sérfróða menn húsnæðismálastjórn geti fengið sér til aðstoðar. Þetta ákvæði okkar um tækniráð er þess vegna fyrst og fremst til þess að koma í fastari skorður ákvæðum um það, að húsnæðismálastjórn geti haft sérfróða ráðunauta sér til aðstoðar. En um leið og við leggjum þetta til, höfum við jafnframt lagt til, að niður falli ákvæði í þessari sömu grein, eða 2. gr. núgildandi húsnæðismálastjórnarlöggjafar, sem ganga svo langt í þá átt að rýra sjálfstjórn og rétt sveitarfélaganna, að við fáum ekki séð, að þetta ákvæði gæti leitt til annars en ótrúlega mikils óngþveitis, ef minnsta tilraun væri gerð til þess að framkvæma það, en það er ákvæði um það, að húsnæðismálastjórn sé heimilt að láta undirbúa byggingu íbúðarhúsa hverfa í kaupstöðum með því að láta gera skipulagsuppdrætti að þeim í samráði við skipulagsnefnd ríkisins, og þegar slíkir skipulagsuppdrættir hafa verið samþykktir af skipulagsnefnd og félmrh., er viðkomandi bæjarfélagi skylt að heimila byggingarnar og láta af hendi eða útvega landssvæði fyrir þær, ef með þarf með eignarnámi, og fer um eignarnám samkv. lögum nr. 61 frá 1917. Sömuleiðis er viðkomandi bæjarfélagi skylt að leggja nauðsynlega vegi og leiðslur um slík hverfi innan hæfilegs tíma að mati húsnæðismálastjórnar og félmrh.

Það er mjög eindregin skoðun okkar, að það væri með miklum ólíkindum, að það gæti verið til velfarnaðar, að húsnæðismálastjórn, sem skipuð er fimm mönnum og er þess vegna falið að fjalla um húsnæðismálin um gervallt landið, sé líklegri til þess en sveitarfélögin sjálf að ákveða hagkvæmt og gott skipulag á byggingahverfum viðkomandi bæjar- og sveitarfélaga eða hafa inn-sýn á borð við sveitarstjórnirnar sjálfar um fjárhagsgetu þeirra til þess að ráðast í þær miklu framkvæmdir og tæknilega undirbúning, sem jafnan þarf, þegar um ný íbúðahverfi er að ræða og uppbyggingu þeirra. Mér er ekki kunnugt um, að nokkur tilraun hafi verið gerð til þess, frá því að þessi lög voru samþykkt, að framkvæma þetta ákvæði. og ég verð að segja það, að sjálfur hef ég trú á því, að hv. þm. muni við nánari íhugun geta fallið á, að hér er allt of langt gengið inn á þá braut að skerða rétt sveitarfélaganna, sérstaklega þar sem engin rök hniga að því, að slíkar ráðstafanir gætu

orðið borgurum eða íbúum viðkomandi sveitarfélaga til góðs, miðað við það fyrirkomulag, sem nú er fyrir hendi, þar sem um þessi mál eiga nú að fjalla sveitarstjórnirnar sjálfar, sem eru kjörnar fulltrúum íbúanna í viðkomandi bæjar- og sveitarfélögum. Þetta eitt atriði er ef til vill ekki skaðlegt að því leyti, að það eru næstum því engar líkur til þess, að gerð yrði tilraun til að framkvæma það, en það getur verið skaðlegt og hættulegt sem fordæmi, hættulegt vegna þess, að það er skaðlegt, að löggjafarvaldið gangi of langt í þá átt að skerða rétt sveitarfélaganna, og þess vegna frá því sjónarmiði fyrst og fremst hefur það mikla þýðingu, að slíkir vankantar séu af löggjöfinni sniðnir.

Ekki alls fyrir löngu hefur húsnæðismálastjórn útbúið sérstök umsóknareyðublöð, sem þeir, sem hugsa sér að leita að lánum hjá henni, eiga að útfylla. Þessi ákvörðun um þessi nýju umsóknareyðublöð mun ekki hafa átt neinn stuðning, er eitt af þeim ákvæðum, sem engan stuðning mun hafa átt í húsnæðismálastjórninni sjálfri utan hjá einum manni, formanni húsnæðismálastjórnar, sem er skipaður sem slíkur af félmrh. Og þegar málið liggur þannig fyrir, eftir því sem upplýst er, að reglugerð um þessi margþættu og flóknu umsóknareyðublöð fær eitt atkvæði, eitt með og eitt mótatkvæði og aðrir sitja hjá, þá er það ráðherra, sem tekur sig fram um það að láta útbúa þessi eyðublöð.

Aðalefni þessara nýju reglna mun eiga að vera það, að það eigi að veita lán eftir einhverju svokölluðu stigakerfi. Menn eiga að svara óendanlegum spurningum, og síðan á að gefa einhvers konar einkunnir fyrir spurningarnar eða stig, eitt eða fleiri eftir atvikum, og leggja svo saman stig að leikslökum, og mér skilst, að röð a. m. k. umsækjenda um lánin fari eftir því, hvað þeir fái mörg stig í þessu nýja stigakerfi. Þessi fyrirmynd mun vera sótt til annarra landa í megin-efnum. Hvort hún er eins nákvæm þar og hér, veit ég ekki um. En það verður að vekja athygli á því, að það er næsta mikill munur á því, hvort umsækjendum um lán eru gerð mikil og rík skilyrði um að svara hinum og þessum spurningum, þegar lánveitandinn er að veita lán, sem nemur svo að segja öllum byggingarkostnaði viðkomandi íbúðar, eða allt frá 90 og upp í 100%, eins og mun eiga sér stað sums staðar á Norðurlöndum, þangað sem þessi fyrirmynd er sótt, og með ákaflega löngum lántíma og lágum vextum, eða hvort háttar til eins og hér hjá okkur, þar sem húsnæðismálastjórn sem lánveitandi hefur ekki aðstöðu til að veita nema lítið brot af byggingarkostnaðinum í lán til viðkomandi aðila. Ég held, að menn hafi hér fallið fyrir þeirri freistni að ætla fólkinu eða almenningi í landinu að gefa háum herrum ótæmandi upplýsingar um persónulega hagi sína og áætlanir, eða m. ö. o., að menn hafi fallið fyrir þeirri freistingu að vilja láta líta allt of mikið út, að það séu þeir, sem séu herrarnir á heimilinu, og það séu naumast nokkur mörk einkalífs og persónulegra aðstæðna, sem menn eigi ekki að skýra fyrir þessum háu herrum, áður en þeim eigi að þóknast að fá, eins og verið hefur, til þess að gera lítinn hluta af

lánsfé miðað við þann kostnað, sem íbúðabyggingarnar kosta.

Ég held, að það sé ekkert ofmælt, að það séu langsamlega fæstir, ef það eru nokkrir af alþýðu manna, sem geti án aðstoðar sérfræðinga útfyllt þessi nýju umsóknareyðublöð. Það er farið fram á það, að menn svari eitthvað á þriðja hundrað spurningum. Sumar eru um persónulega hagi manna, aðrar eru um það, hvernig eigi að byggja og hvað kostnaðurinn muni verða við mürsmíði, við trésmíði, og þar á að sundurliða, hvað er gert ráð fyrir að kostnaðurinn alls verði við uppslátt, við ísetningu glugga, hvað kostar vinna við það, meðtalið að leggja pappa, hvað kostar vinna við járn og þakrennur. Varðandi mürsmíðina er gert ráð fyrir, að svarað sé, hvað mürhúðun kosti og járnvinnan kosti. Við erfiðisvinnu: Hvað kostar mikið vinna með handverkfærum, hvað kostar mikið steypuvinna, hvað kostar mikið handlöngun o. fl.? Ef um véla- vinnu er að ræða eða akstur, hvað gerir þá viðkomandi umsækjandi ráð fyrir, að jarðvinna muni kosta mikið, hrærivélin kosti mikið? Akstur á öllum byggingarefnum, hvað á hann að kosta mikið? Og hvað gerir svo viðkomandi umsækjandi ráð fyrir að steypuefni kosti mikið, þ. e. a. s. sement, kalk, sandur, mól, mulningur, greiðsla fyrir malartekju eða steypuefni, selt á byggingarstað? Hvað kostar hrærð steypa seld á byggingarstað? Þegar kemur að timbrinu, á að vita það strax fyrir fram, hvað uppsláttartimbríð muni kosta, veggjaklæðning, þakefni, þiljurnar, þar í asbest, gibsonít o. fl. Þegar kemur að einangruninni, verða menn líka að vita, hvaða einangrun þeir ætla að nota og hvað hún muni þá kosta, hvort það á að vera steinull, og á henni á þá að tilgreina þykktina, hvort það á að vera, — ja, hvað eigum við að segja? — tveggja tommu eða 3½ tommu eða kannske 4 tommu. Og eins korkurinn, það á líka að tilgreina þykktina, og annað efni á að tilgreina. Svo kemur járníð. Þá á að gera grein fyrir væntanlegum kostnaði við steypu- járn, við þakjárn, við saum, glugga- og hurðajárn og þakrennur. Síðan kemur að gluggum, hurðum og skápum, og þá á þessi veslings umsækjandi, sem getur gert sér von um að fá kannske 70 þús. kr. lán, að vita um það, hvað þeir eiga að kosta, gluggarnir, og svara því, — og hurðirnar og eldhússkáparnir, hvað þeir eiga að kosta. Það er spurt hér um ýmislegt í húsum, sem má auðvitað deila um hvort tilheyri byggingarkostnaði eða ekki. Sums staðar eru klæðaskápar innbyggðir, sums staðar ekki. Þegar kemur að pappanum og dúknum, verða menn að vita, hvað kostar þakpappi, einangrunarpappi, hvað gólfdukurinn kostar og hvað límið kostar til að líma gólfdukin. Og málningarefnið verða menn að vita alveg hvað á að kosta, veggfóðrið, hvað kostar vinna við málninguna og veggfóðrunina. Svo þegar kemur að hitunar- og hreinlætistækjum, verða menn að gefa upp, hvað ketillinn eigi að kosta, hvaða kyndingartegund á að nota, — það skiptir nú aldeilis máli fyrir húsnæðismálastjórn að vita, hvaða kyndingartegund á að nota, hvort á að fara kynda með t. d. næturrafmagni eða olíukyndingu eða kannske bara nota kola-

kyndingu. Hvað kosta rörin, og hvað kosta samsetningarnar, hvað kosta ofnarnir, og hvað kostar hitavatnsdunkurinn? Hvað kostar baðker, og hvað kosta vaskar, hvað kosta frárennslisrörin, og hvað kostar vinnan við þetta? Um raflögnina eiga menn bara að gera grein fyrir, hvað muni kosta efni og vinna, en ekki t. d., hvað virarnir eigi að vera þykkir og hvernig þeir eigi að vera einangraðir, heldur ekki hvernig rofa menn ætla að nota, hvort þeir eiga að vera hvítir eða svartir. Svo er loksins ýmislegt, sem eftir er, og það eru teikningar og verkstjórn og tryggingar og skattar o. fl.

Nú er auðvitað í sjálfu sér ágætt, að menn geti gert sér grein fyrir öllu fyrir fram, þegar á að fara að byggja hús, og séu svo slyngir og slungnir, að þeir viti þetta allt saman, sem hér hefur verið talið upp. En hver er nú í raun og veru, sem veit þetta og getur útfyllt þetta fyrir húsnæðismálastjórn, og hverju máli skiptir að vera að stofna til allrar þessarar skrifinnsku á þessu sviði? Svo eru önnur atriði varðandi fjármál og heilbrigðisástæður og annað slíkt. Ég hugsa, að menn þurfi bæði að hafa lækni, lögfræðing og byggingarsérfræðinga til þess að geta með einhverju móti útfyllt þetta og kannske einhverja fleiri sérfræðinga, sem ég skal ekki fara nánar út í, og það er ástæðulaust að vera að lengja tímann með að rekja þetta meir. En ég vil leyfa mér að álíta, að ef hægt er í skjóli núgildandi löggjafar að stofna til, eins og ég sagði, annarrar eins skrifinnsku og þessarar, þá beri að breyta því, og ein till. okkar miðar einmitt að því. Það stendur í 6. gr. núgildandi húsnæðis-laga, í g-lið: „Félagsmálaráðherra skal að fengnum tillögum húsnæðismálastjórnar setja með reglugerð nánari ákvæði um veitingu lána, er húsnæðismálastjórn hefur með höndum. Um lánveitingar til einstaklinga skal þar m. a. setja ákvæði, sem tryggji, að farið sé eftir ástæðum umsækjenda, húsnæði, fjölskyldustærð, efnahag, lántökumöguleikum o. fl. Enn fremur um hámarksstærð íbúða, sem veita má lán til.“

Það er sennilega í skjóli þessa ákvæðis og svo skjóli almennra ákvæða um heimild félmrh. til þess að setja reglugerð um hitt og annað, sem slíkar reglur og lánin hafa verið settar. Til þess að girða nú fyrir þetta, leggjum við til, að það sé ákvæðið um þetta atriði einvörðungu eftirfarandi, að húsnæðismálastjórn, — og það er rétt, að hún sjálf setji það, en ráðh. sé ekki að setja reglugerð um það, hvernig umsóknareyðublöð séu eða annað slíkt um lán, — að húsnæðismálastjórn sjálf skuli setja almennar reglur um veitingu lána og í samræmi við þær reglur skuli útbúið umsóknareyðublöð um lán, einföld, skýr og hentug til afnota fyrir almenning. Lengra teljum við ástæðulaust að löggjöfin eða framkvæmd hennar fari í þessu efni.

Í breytingum við sömu grein leggjum við til, að niður falli þrjú ákvæði núgildandi húsnæðismálaggjafar, sem okkur sýnist að séu þess eðlis, að þau séu ekki löggjafarákvæði og því illu heilli inn í löggjöfina komin og ættu að falla niður, eins og t. d., að heimilt sé að setja það skilyrði fyrir láni, að bygging skuli hafin á tilsettum tíma árs, að bygging sé hafin áður en

skriflegt lánsloforð er gefið, nema leyfi húsnæðismálastjórnar komi til, og að bygging sé undirbúin með þeim hætti, sem húsnæðismálastjórn telur nauðsynlega. Önnur ákvæði, sem fljótt á litð virðast kannske eðlilegri, eins og þar sem segir: Á meðan ekki er unnt að fullnægja lánsfjárbörf til íbúðabygginga, skulu þeir umsækjendur að öðru jöfnu sitja fyrir, er byggja minni íbúðir, enda fullnægi íbúðarstærðin þörfum viðkomandi fjölskyldna að dómi húsnæðismálastjórnar, — ákvæði eins og þetta teljum við, eða svipað þessu, að kæmi auðvitað bara inn í þær almennu reglur, sem húsnæðismálastjórnin setur sér um lánsveitingar og meira þurfi ekki um að segja í löggjöfinni. Það þarf heldur ekki að vera að segja það í lögum, að ákveða skuli í reglugerð, hver skilríki umsækjandi skuli láta fylgja umsókn sinni, og um önnur almenn skilyrði fyrir lánveitingu. Þetta kemur eðli málsins samkvæmt inn í reglugerðina og á ekki heima sem lagaákvæði. Þessi atriði og önnur slík leiðir af því, hversu mönnum voru á sínum tíma mislagðar hendur með flutning þessa máls á síðasta þingi, og ég held, að það hafi varla önnur mál verið lögð fyrir þingið, sem fleiri brtt. hafa verið fluttar við og samþykktar, ekki aðeins af stjórnarandstöðunni, heldur af stjórnarliðinu einnig, eins og menn rekur minni til um meðferð þessa máls á síðasta þingi. Og það var því miður vegna þess, að það var miklu meira miðað við að sýnast heldur en að gera raunverulegar ráðstafanir til úrbóta í þessu veigamikla máli. Sýndarmennskan mætti hverfa, en meiri atorka koma í stað hennar.

Þá kem ég að þeim þætti þessa máls, sem segja má að sé grundvöllurinn og undirstaðan undir því, að hægt sé á næstu árum að leysa úr þessu vandamáli, og það er, að á hverjum tíma sé nægjanlega mikil sparifjármýndun í landinu, sem sé grundvöllur undir lánsfjárvæitingar til íbúðabygginga.

Í núgildandi húsnæðismálaggjöf eru ákvæði um sparnað til íbúðabygginga, skyldusparnað annars vegar og hins vegar frjálsan sparnað. Það er lagt töluvert mikið upp úr skyldusparnaðinum, en miklu minna upp úr frjálsa sparnaðinum. Nú vil ég segja það, að út af fyrir sig er ég ekki andstæður þeirri hugsun að innleiða skyldusparnað í einhverri mynd, sem hefur þann tilgang að fá ungmenni fyrst og fremst til að halda til haga einhverju af atvinnutekjum sínum og spara til efri árána og til þess m. a. að skapa sér aðstöðu til þess að stofna heimili. En ég vek þó athygli á því, að aldrei getur slíkur skyldusparnaður verið nema svipur hjá sjón, hjá því, að á hverjum tíma eigi sér stað frjáls sparnaður án nokkurrar þvingunar. Það eitt að þurfa að lögleiða skyldusparnað er vegna þess, að það er eitthvað bogið við efnahagskerfið í þjóðfélaginu, og það er eitthvað bogið við trú einstaklinganna á gildi þess að spara, og það er það, sem skiptir miklu meira máli en skyldusparnaðurinn, að vekja trú og traust æskunnar og unglinganna á gildi almenns og frjáls sparnaðar á hverjum tíma. Þess vegna leggjum við til, að megináherzlan sé lögð á það að gera ráðstafanir, sem eru líklegar til þess að auka almennan

og frjálsan sparnað í þjóðfélaginu frá því, sem nú er, og það hyggjumst við gera með ákvæðum okkar um húsnáð, þar sem mælt er svo fyrir í frv. okkar, að setja skuli á stofn undir yfirstjórn húsnæðismálastjórnar og veðdeildar Landsbanka Íslands sérstakt form sparilána á bönkum og sparisjóðum, er nefnist húsnáð. Og það er svo tvennt, sem á að verða til þess að örva menn til þessarar sérstöku sparifjármýndunar: annars vegar það, að menn fái hærri vexti, ef menn leggja tilteknar upphæðir, minnst 5 þús. kr. á ári í fimm ár, inn á þessa sérstöku reikninga, og í öðru lagi, að menn geti lagt ákvæðinn hluta af tekjum sínum á hverju ári, ekki þó meira en 5 þús. kr., skattfrjálst inn á þessa innlánsreikninga. Það er með öðrum orðum annars vegar hærri vextir og hins vegar tiltekið skattfrelsi, sem að okkar dómi ætti að nægja til þess að örva til nýrrar og aukinnar sparifjármýndunar í landinu, og við erum þeirrar skoðunar, flm. þessa máls, að ef að einhverju slíku ráði væri hnigið, mundi skapast grundvöllur til þess, að á ný gæti aukizt spariféð í landinu, sem því miður er ekki, og verður þá að segjast, að því miður er sparifjármýndunin ekki með þeim hraða, sem nauðsynlegt og æskilegt er. Við höfum haft í skattalögum ákvæði um skattfrelsi sparifjár. Það er kannske gengið allt of skammt í þeim ákvæðum. Hér er verið að leggja til, að tekið sé upp miklu róttækara ákvæði um skattfrelsi á tekjum manna, ef það sé lagt inn á sérstaka innlánsreikninga. Okkur er því miður ekki kleift að áætla neitt um, hvað slíkt gæti leitt til mikillar aukinnar sparifjármýndunar, en það er skoðun flutningsmanna frv., að það sé líklegra til þess að leiða til miklu bæði heilbrigðari og meiri sparifjármýndunar en ákvæði núgildandi húsnæðismálaggjafar um skyldusparnað, og leggjum við þess vegna til, að þau ákvæði falli niður úr lögnum.

Það er ekki einungis, eins og ég sagði áðan, miklu mikilvægari hinn frjálsi sparnaður eða að fyrir hendi sé almennt hugarfar hjá eldri og yngri fyrir sparnaði í landinu, — það er ekki aðeins það, að það sé mikilvægara en hægt sé að mynda eitthvert sparifé með lögþvingun, heldur hefur það — hygg ég — þegar komið fram, að það eru margir vankantar og erfiðleikar á leið hinna lögþvinguðu sparifjármýndunar, og þannig var það t. d., að það dróst úr hömlu fyrir núverandi hæstv. ríkisstj. að setja reglugerð um það, hvornig skyldusparnaður skyldi framkvæmdur, og mun það ekki hafa verið fyrr en 1. okt., sem sett var um það reglugerð. En hæstv. félmrh. hefur lýst því yfir hér í þinginu, að sú reglugerð hafi eiginlega verið sett aðeins til bráðabirgða og eigi að gilda bara til áramóta, en frá áramótum eigi að koma ný reglugerð og ný aðferð til þess að framkvæma skyldusparnaðinn. Mig furðar ekkert á því, þó að hæstv. ríkisstj. hafi orðið erfitt að koma saman reglugerðinni um skyldusparnaðinn, en ég hygg einnig, að ákaflega erfið muni reynast í framkvæmd sú nýja reglugerð, sem boðuð hefur verið og byggjast á á einhvers konar sparimerkjum, sem eru þess eðlis, að tiltekinn hluta af tekjum unglunga á ekki að greiða þeim út nema í slíkum

sparimerkjum, sem skyldusparnaðurinn á að grundvallast á. En þegar á að fara að framkvæma þetta, munu menn áreiðanlega reka sig á, að undanþáguákvæði löggjafarinnar eru svo mörg og margþætt, að það verður erfitt fyrir atvinnurekendur og einstaklingana sjálfa að átta sig á því, áður en lýkur. Ég held, að þess vegna væri miklu hollara að horfast í augu við staðreyndirnar strax og einbeita huganum að því að gera raunhæfar ráðstafanir til þess að örva almennan og frjálsan sparnað í landinu, en lofa skyldusparnaðinum a. m. k. í bili að leggjast á hilluna.

Ég skal þá koma að kaflanum um útrýmingu heilsuspillandi húsnæðis, en IV. kafla núgildandi húsnæðismálaggjafar fjallar um það og er framhald af því, sem áður var ákvæðið um þetta atriði í húsnæðismálaggjöfinni 1955. Á það ber að leggja megináherzlu, að grundvallarreglan skyldi vera sú, að framlög ríkissjóðs til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis væru til jafns við framlög sveitarfélaganna. Að visu er það svo, að í upphafi var framlögum ríkissjóðs þó sett hámark 3 millj. kr., sem á síðasta þingi var hækkað upp í 4 millj. kr. Í fyrsta lagi var ekki í öndverðu hægt að gera sér grein fyrir þörfum sveitarfélaganna í þessu efni og kannske að vissu leyti skiljanlegt, að þingið vildi hafa einhver takmörk í þessu efni, en meginreglunni mega menn þó ekki gleyma og verða að viðurkenna, að að svo miklu leyti t. d. sem höfuðborgin eða Reykjavík er að glíma við að útrýma heilsuspillandi húsnæði, sem fyrst og fremst er í herskálum og álíka lélegu húsnæði, þá er það ekki sök bæjaryfirvaldanna í Reykjavík, að búið er í þessum herskálum, heldur hefur þetta skapast af þjóðfélagsástæðum, sem bæjarstjórn voru algerlega óviðráðanlegar, og af ytri aðstæðum, sem ríkisvaldinu ekki heldur á sínum tíma voru viðráðanlegar.

Ég vék að því í upphafi, hversu miklir fólksflutningar hefðu orðið hingað til Reykjavíkur og nágrennis á stríðsárunum af atvinnuástæðum og vegna breytingar á efnahagsskipun þjóðfélagsins. Þegar herinn var svo farinn hér úr nágrenni, stóðu eftir þessir herskálur, og í fyrstu var ekki um annað að ræða en fólkið tæki þessa herskála til afnota, oft og tíðum án leyfis eða nokkurrar tilstuðlunar bæjaryfirvalda. Útrýmingin á herskálunum og öðru slíku heilsuspillandi húsnæði er eitt af erfiðustu viðfangsefnum bæjar- og sveitarfélaganna og fyrst og fremst Reykjavíkur, en er þess eðlis, að bæjarfélagið hér verður að leggja á sig mjög miklar og þungar byrðar til þess að reyna að koma í framkvæmd útrýmingu þessa heilsuspillandi húsnæðis. Það er ekki aðeins, að það séu ekki frambærileg húsakynni fyrir fólk að búa í og af fjárhagslegum og þjóðfélagslegum aðstæðum sé nauðsynlegt að búa almennig betri aðstöðu en þetta, heldur hefur það einnig gífurleg áhrif, að hin uppvaxandi kynslóð þurfi ekki að búa við svo léleg húsakynni sem hér er um að ræða. Það skiptir sem sagt íbúana ekki aðeins máli heilsufarslega, heldur einnig uppeldislega í mjög ríkum mæli. Þetta hefur verið skilið af bæjarstjórn Reykjavíkur, og vil ég leggja áherzlu á það, að byggingaráform bæjar-

stjórnar Reykjavíkur eru eingöngu takmörkuð og bundin við útrýmingu heilsuspillandi húsnæðis og þá fyrst og fremst herskálanna og álíka húsnæðis eins og þeir eru.

Berinn hefur á undanfórnum árum sem sagt takmarkað frumkvæði sitt við það að aðstoða einstaklingana til þess að komast úr þessu heilsuspillandi húsnæði og í mannsæmandi íbúðir. Það liggur augljóslega fyrir, að bæjarsjóður Reykjavíkur getur ekki verið lánastofnun í slíku sambandi nema að takmörkuðu leyti, og þess vegna var það í öndverðu, að bæjarstjórn Reykjavíkur batt vonir sínar við, að framlög ríkissjóðs til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis skyldu vera til jafns við framlög bæjarsjóðs eða annarra sveitarfélaga. En í framkvæmdinni hefur þetta orðið svo, að Reykjavíkurbær hefur lagt af mörkum til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis á undanfórnum árum 4.5 millj. kr. 1955, 10 millj. kr. 1956 og 10 millj. kr. 1957 á fjárhagsáætlun, en umfram þessi áætluðu framlög er lagt, eins og nú er komið, um 10 millj. kr., og hefur þess vegna alls á þremur árum þurft að verja um 34.5 millj. kr. til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis. Á þessum sömu þremur árum hafa ríkissjóðsframlögin til Reykjavíkurbæjar í þessu sama skyni verið 10 millj. kr. Hér er algerlega borinn fyrir borð réttur bæjarfélagsins, og þetta kann ekki góðri lukku að stýra, ef ekki er ríkari skilningur á löggjafarsamkomunni fyrir skyldu ríkisvaldsins til þess að láta ekki á sér standa til þess að koma á þessum vettvangi til móts við aðgerðir sveitarfélaga.

Ég skal ekki draga í efa, að mönnum sé þetta atriði ljóst, en samt er það svo, að framlögin hafa á undanfórnum árum hér á Alþingi verið skorin við neglur, á sama tíma sem þó hafa verið stórkostlega hækkuð framlög ríkissjóðs til ýmissa annarra almennra þarfa, sem ég ætla ekki að telja eftir, bæði á sviði landbúnaðar, iðnaðar og sjávarútvegs og fleiri sviðum. En framlög til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis hafa lítið sem ekkert hækkað, voru hækkuð um eina millj. á s. l. ári eða með löggjöfinni frá síðasta þingi. Við lögðum þá til, sjálfstæðismenn, að þetta ákvæði í löggjöfinni væri algerlega óbundið og lögin fjölluðu aðeins um meginregluna, að ríkissjóðsframlögin til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis skyldu á hverjum tíma vera jöfn við framlög bæjar- og sveitarfélaganna. Þegar sú till. hafði verið felld, lögðum við þó til, í samræmi við það til þess að hafa eitthvað afmarkað í fjárlögum, að þar yrði framlagið hækkað upp í 10 millj. kr., og það var einnig fellt. Nú hefur bæjarstjórn Reykjavíkur nýlega samþykkt ályktun, sem felur í sér áskorun til þings og stjórnar að hækka framlögin til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis úr 4 millj. kr. og upp í 12 millj. kr. á hafði verið felld, lögðum við þó til í samræmi við það. Þetta var samþykkt með atkvæðum allra bæjarfulltrúa Reykjavíkur og af öllum flokkum og þingmönnum Reykjavíkur falið að beita sér fyrir, að þetta næði fram að ganga á þinginu. Ég gerði tilraun til þess að fá samstöðu um þetta atriði við núv. stjórnarflokka, en varð ekki ágengt í því. Mér var tilkynnt af hálfu fulltrúa Framsfl., sem ég talaði við og að hvers tilhlutan

málið var rætt á flokksfundi, að sá flokkur væri ekki að svo komnu reiðubúinn til þess að standa með slíku máli, og það sama var mér sagt frá Alþfl. Ég skal taka það fram, að ég átti viðræður við formann þingflokks Alþýðubandalagsins, Einar Olgeirsson, og fékk aldrei endanleg svör, og það var af þeim ástæðum, að hann var við önnur störf upptekinn, en hann hafði hins vegar látið í það skina, að hann væri málinu hlynntur, en vildi þó á því nokkrar breytingar, og geri ég ráð fyrir, að það komi fram undir meðferð málsins, og vil ég vissulega mega vænta stuðnings úr þeirri átt. Og ef til vill kynni svo að vera, að bæði Alþfl. og Framsfl. muni, áður en þessu þingi lýkur, vera reiðubúin til þess að standa að einhverri lagfæringu í þessu máli, eins og hér er farið fram á, enda þótt báðir þessir flokkar hafi ekki að svo komnu viljað standa að flutningi málsins með okkur sjálfstæðismönnum, og það skiptir í sjálfu sér litlu máli eða engu, heldur öllu máli hitt, að þingið endanlega afgreiði þetta mál þannig, að það verði tekið meira tillit en nú er til þarfa og erfiðleika sveitarfélaganna. Það er alveg rétt, og ég vil láta það koma fram hér, að það, sem ríkissjóður hefur lagt fram til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis á undanfórnum árum til sveitarfélaganna, hefur að langmestu leyti farið til Reykjavíkur, en það er eingöngu vegna þess, að önnur sveitarfélög hafa gert lítið tilkall til þessa framlags. Málið liggur þess vegna þannig fyrir, að um leið og önnur sveitarfélög hafa fengið fullnægt kröfum sínum í þessu efni, fer fjarri, að framlög ríkissjóðs hafi verið til jafns við framlög Reykjavíkurbæjar, sem ég gerði grein fyrir áðan, og það er út af fyrir sig ekki aðeins að hér sé gengið á rétt sveitarfélaga, heldur er hér beinlínis verið að mismuna sveitarfélögunum, Reykjavík annars vegar og öðrum bæjar- og sveitarfélögum hins vegar, og á þó höfuðstaðurinn að sjálfsögðu við langgramm-astan reip að draga í þessu efni.

Þá leggjum við til, að inn í kaflann um útrýmingu heilsuspillandi húsnæðis komi nýtt ákvæði þess eðlis, að ef sveitarfélögin stofni hjá sér byggingarsjóði, skuli ríkissjóður skyldur til þess á hverjum tíma að leggja slíkum sjóðum jafnmikið árlegt framlag og sveitarfélögin kunna að ákveða í sína byggingarsjóði.

Eins og fram kemur í grg. fyrir frv. okkar, hefur bæjarstjórn Reykjavíkur nýlega ákveðið að stofna byggingarsjóð Reykjavíkur í því skyni að greiða fyrir byggingu íbúða til þess að útrýma heilsuspillandi íbúðarhúsnæði í bænum. Þessi sjóður er eftir ákvörðun bæjarstjórnar stofnaður með 42 millj. kr. framlagi, en síðan er gert ráð fyrir, að árlegar tekjur hans auk ýmissa annarra séu framlög úr bæjarsjóði eftir ákvörðun bæjarstjórnar og væntanleg framlög úr ríkissjóði til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis. Það liggur að sjálfsögðu ekki fyrir vitað, hvað framlag Reykjavíkurbæjar muni verða á árinu 1958, ekki fyrr en fjárhagsáætlun hefur komið fram og verið afgreidd, en það má ætla, að það verði aldrei minna en 10 millj. kr., og ef ætti að framfylgja meginreglunni um jafnhátt framlag frá ríkissjóði í þessu sambandi, þyrfti að vera ekki minna en 10 millj. kr. vegna Reykjavíkur einnar.

En miðað við reynslu undangengins árs, ættu að dómi bæjarstjórnar Reykjavíkur um 2 millj. kr. til viðbótar að fullnægja öðrum sveitarfélögum. Ég held, að það væri til mjög mikils góðs, ef fleiri sveitarfélög mynduðu slíka byggingarsjóði hjá sér í þessum takmarkaða tilgangi, að útrýma heilsuspillandi húsnæði, og ríkissjóði beri að koma í þessu efni til móts við bæjarfélögin.

Þegar nú bæjarstjórn Reykjavíkur hefur myndað sinn byggingarsjóð með 42 millj. kr. framlagi, er nokkuð fróðlegt að reyna að gera sér grein fyrir, hverjar mundu verða tekjur þessa sjóðs á næsta ári og hversu miklar líkur eru þá til þess, að bæjarstjórn Reykjavíkur geti haldið áfram og framkvæmt þau áform, sem uppi eru til þess að útrýma heilsuspillandi húsnæði. Og ég tel ekki ósennilegt, að það mundi vera að einhverju leyti með þessum hætti, að vextir af stofnfénu mundu nema um 1½ millj. kr. á árinu, afborganir útistandandi skulda, þ. e. a. s. sem eru innifaldar í stofnfénu, mundu nema um 2½ millj. kr., og komi þá aftur til endurútlána. Ef reiknað er með framlagi bæjarsjóðs, 10 millj. kr., og jöfnu framlagi ríkissjóðs, 10 millj. kr., eru komnar 26 millj. kr. tekna á þessu ári, og þá ætti að mega ætla, að innborganir kæmu frá kaupendum þess íbúðarhúsnæðis, sem bærinn hefur byggt til þess að útrýma heilsuspillandi húsnæði, A- og B-lán, og hefur það verið áætlað um 12 millj. kr. Þetta þýðir það, að Reykjavíkurbær mundi hafa 26 millj. kr. handbært fé til að halda áfram framkvæmdum sínum á næsta ári án nokkurs ríkissjóðsframlags, en 36 millj. kr., ef jafnhátt framlag kemur frá ríkissjóði. En af þessu mikla fé mun samt sem áður ekki veita, til þess að hægt sé að framfylgja þeirri áætlun, sem uppi er um að útrýma heilsuspillandi húsnæði á næstu 4–5 árum, eins og ályktað var í bæjarstjórninni 1955, og ætti þess vegna að vera lokið á árinu 1960 eða 1961, því að þegar hefur þessi áætlun nokkuð dregið. En miðað við þessa tekjumöguleika, er alveg augljóst, að Reykjavíkurbær gæti haldið áfram með fullum hraða áætlun sinni um íbúðabyggingar til þess að útrýma heilsuspillandi húsnæði, og þá mundi því verða framfylgt alveg skilyrðislaust, að enginn herskáli til íbúðar væri lengur til í höfuðstaðnum, þegar komið væri fram yfir árið 1960. Hvort tekst að ljúka því á árinu 1960 eða 1961, fer nokkuð eftir atvikum, en ekki sízt eftir þeim skilningi, sem löggjafarsamkoman veitir bæjar- og sveitarfélögunum í þessu mikilvæga máli.

Ég skal svo ekki á þessu stigi málsins hafa fleiri orð til þess að skýra þetta mál. Mér er fullljóst, að húsnæðisvandamálin á hverjum tíma eru margbrotin og hafa verið mjög margþætt hjá okkur. Ég er ekki í nokkrum vafa um, að með samþykkt þessa frv. væru þó töluvert miklar umbætur gerðar á húsnæðismálalöggjöf þeirri, sem nú er í gildi. Ég vildi mega vænta fulls stuðnings af hálfu stjórnarliðsins hér á þingi fyrir þessu máli, og eins og ég hef þegar vikið að áður, er nú auðvitað miklu veigameira, að menn sameinist á hverjum tíma um raunhæfar umbætur í málunum, heldur en hitt, að jafnveigamikil mál eins og hér er um að ræða líði í raun og veru fyrir það, að deilur eru uppi um, hvort ein

eða önnur ríkissjórn hefur verið annarri afkastameiri á sviði þessara mála. Ég ætla ekki að ræða þann þátt málanna að svo komnu. Ég hef sagt áður og haldið því fram hér, að ég tel, að núv. hæstv. ríkisstj. hafi verið mjög mislagðar hendur um framkvæmd húsnæðismálanna. En það er ævinlega gott, þegar menn bæta ráð sitt, og hún mundi verulega geta bætt ráð sitt í þessum málum með því að styðja frv. það, sem hér er flutt.

Um þetta frv. geri ég svo ráð fyrir venju samkvæmt, að að lokinni umr. yrði því vísað til heilbr.- og félma., enda munu þær n. hafa haft þetta mál til meðferðar á síðasta þingi.

Umr. frestað.

Á 34. fundi í Nd., 6. des., var frv. tekið til frh. 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Nd., 9. des., var fram haldið 1. umr. um frv.

Félmrh. (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti. Hér liggur fyrir til umræðu frv. til laga um breytingu á húsnæðismálalöggjöfinni, sem gengið var frá á síðasta þingi. Það er af flm. gerð sú grein fyrir tilgangi þessa frv., að þeir hafi, flm. og þeirra flokkur, mikið að athuga við þá húsnæðismálalöggjöf, sem sett var á síðasta þingi, og vilja nú freista þess að fá á henni breytingar í þá átt, sem þeir telja vera til bóta.

Í 1. gr. er sú efnisbreyting einkum, að sá fulltrúi, sem tilnefna skal í húsnæðismálastjórn af Landsbanka Íslands, seðlabankanum, skuli hafa atkvæðisrétt. Ég verð að segja, að þetta er nokkuð seint séð hjá hv. flm. Þetta ákvæði breyttist ekki með setningu húsnæðismálalöggjafarinnar á síðasta þingi. Þetta var eitt af þeim atriðum, sem var tekið óbreytt upp úr löggjöf þeirri, sem gildi undir yfirráðum fyrrverandi hæstv. ríkisstj. Þegar sú löggjöf var sett undir forsæti Ólafs Thors, þótti rétt að hafa þann háttinn á, að fulltrúi Landsbankans hefði að visu setu í húsnæðismálastjórninni, en ekki atkvæðisrétt um lánveitingar, og það er nákvæmlega eins og það er nú. Og ég efast stórlega um, að Landsbankinn eða fulltrúi hans í húsnæðismálastjórninni eigi að hafa áhrifavald á það, til hvaða einstaklinga lánin séu veitt. Ég hygg, að það sé miklu eðlilegra, að um það fjalli þeir fulltrúar í húsnæðismálastjórn, sem ekki þurfa sérstaklega að hafa bankasjónarmiðir fyrst og fremst í huga, heldur þörf þeirra, sem um lánin sækja. Ég efast um, að það sé til bóta að gera bankasjónarmiðunum í því tilliti herra undir höfði en gert var með fyrrv. löggjöf og gert er með núv. löggjöf. Ég skal ekki fjölyrða frekar um það atriði. Ég sem sé er þeirrar skoðunar, að það væri ekki til bóta að breyta því.

Við 2. gr. núgildandi löggjafar er lagt til, að 2., 3. og 4. tölulíður í 2. gr. falli í burtu og í staðinn komi, að setja skuli á stofn tækniráð húsnæðismálastjórnar, sem skipað sé fulltrúum frá eftirtöldum aðilum: húsnæðismálastjórn, iðnaðardeild atvinnudeildar háskólans, húsameistara ríkisins, teiknistofu landbúnaðarins, Landsambandi iðnaðarmanna, Félagi ísl. iðnrekenda, byggingarvörudeild Sambands ísl. samvinnufélaga og

Félagi isl. byggingarefnakaupmanna. Það er nærri því, að það sé stofnað þarna heilt félag. Það er svo fjölmenn, þetta ráð, sem þarna á að stofna, að það væri eiginlega miklu nær að kalla það félag, sem þarna væri komið á fót.

Nú er það þó þannig, að í gildandi löggjöf er einmitt gert ráð fyrir tækniráði, og er ákvæði um það einmitt í þessari sömu grein laganna, í 2. gr., að visu undir öðrum tölulið. Þar segir:

„Heimilt er félagsmálaráðherra að skipa nefnd sérfróðra manna húsnæðismálastjórn til aðstoðar og ráðuneytis um tæknileg mál, og ákveður ráðherra þóknun til nefndarmanna.“

Þarna er heimild í lögunum um að koma upp tækniráði, en ekki gert ráð fyrir, að það sé svona mikið bákinn eins og nú er gert ráð fyrir af hv. flm. þessa frv. Allar líkur eru til, að þessi heimild verði notuð, því að húsnæðismálastjórn hefur rætt það mál, hvort ekki sé heppilegt að kalla tæknifróða menn til ráðs með húsnæðismálastjórninni, og hefur till. um nokkurt skeið legið í húsnæðismálastjórn um það atriði að skjóta því til ráðuneytisins, að þessi heimild væri notuð. Ég held, að það geti verið gott, að húsnæðismálastjórnin kalli sér til ráðuneytis færa tæknimennnaða menn, og til þess er heimild, en að hafa það slíkan mannsafnað eins og gert er ráð fyrir í 2. gr. þessa frv. held ég að verði nokkuð þunglamalegt í framkvæmd og óvíst, að ráð manna gefist betur, þó að þeir komi fleiri saman, — til þess þurfi það a. m. k. allt að vera vitrir menn og góðgjarnir, og geri ég nú ráð fyrir, að þessi samtök gætu lagt til eitthvað af slíkum mönnum. En svo mikið er víst, að þetta yrði heilmikið bákinn.

En það felst meira í þessari 2. gr. frv. en þetta, því að mér skilst, að 2., 3. og 4. töluliður í 2. gr. laganna eigi að falla niður gegn því, að þetta um hið fjölmenna tækniráð komi inn í staðinn. Og hvað er það þá, sem hv. flm. vilja fá út úr núgildandi löggjöf, að því er þetta snertir? Það eru — með leyfi forseta — þessir liðir, sem hljóða þannig:

Í fyrsta lagi á að falla niður: „Að fylgjast jafnan nákvæmlega með byggingarkostnaði í landinu í því skyni að finna, hverjir byggja ódýrust hús, hvaða gerðir íbúðarhúsnæðis reynast bestar og hagkvæmastar og með hvaða hætti þeim verði komið upp með sem minnstum kostnaði. Í þessu skyni er húsnæðismálastjórn heimilt að láta fara fram samkeppni um uppdrætti og byggingu hagkvæmra íbúða og veita lán þeim, sem geta tekið að sér að byggja hagkvæmar íbúðir af ákveðinni meðalstærð með minnstum kostnaði.“

Þetta vilja flm. endilega að falli niður úr gildandi löggjöf. Ég veit ekki, hvað það er, sem þarna ætti að vera til boga góðri framkvæmd í húsnæðismálum. Ég held, að samkeppni um uppdrætti og byggingu hagkvæmra íbúða sé einungis af því góða, og ég skil ekkert í því, ef fulltrúar hinnar frjálsu samkeppni vilja endilega forðast, að það sé boðin út gerð uppdráttar og framkvæmd byggingar íbúðarhúsnæðis. Ég held, að þarna ætti einmitt frjáls samkeppni fyllsta rétt á sér, einmitt í þeim tilgangi að þrýsta þessu verði niður, a. m. k. niður í námunda

við það, sem raunverulega er hægt að byggja íbúðarhúsnæði fyrir. En það vitum við að er ein af meinsemdunum hér nú, að það er okrað á neyð fólksins, húsnæðisskortinum. Hann er gerður að gjaldeyri fyrir þá, sem nú geta byggt íbúðir og selt með okurgróða, selt hús langt fyrir ofan raunverulegt kostnaðarverð. Ef hægt væri að fá útboð í íbúðarhúsnæði og komast með þeirri leið í námunda við rétt verð, mundi það auðvitað rýra möguleika þeirra, sem nú á mjög óskemmtilegan hátt auðgast á neyð annarra manna. Ég get því ekki með nokkru móti fallið á, að það sé ástæða til að fella niður úr gildandi löggjöf ákvæði eins og þessi, sem öll miða að því, að við fengjum komið upp íbúðarhúsnæði fyrir lægri tilkostnað en nú gerist.

Þá leggja hv. flm. enn fremur til, að eftirfarandi málsgrein falli niður úr löggjöfinni: „Að setja þau skilyrði fyrir lánun, sem telja má að stuðli að því, að byggðar verði fyrst og fremst hagkvæmar íbúðir af hóflegri stærð.“

Hvað er þetta? Vilja menn endilega, að ákvæði um það, að við byggjum hagkvæmar íbúðir til þess að geta byggt fleiri, falli niður? Vilja menn, að það sé alveg frjálst og helzt gefin bending um það, að menn eigi að byggja sem stærstar íbúðir, jafnvel kannske fyrir óhóflegt verð? Það er þetta ívennt, sem þarna er lagt til að falli niður. (JóhH: Hæstv. ráðh. hefur misskilið.) Er það? (Gripið fram í.) Eru það ekki töluliðirnir, sem átt er hér við? (Gripið fram í.) Þetta er þá ætlun ykkar að standi kyrrt í löggjöfinni? Mér kom það mjög undarlega fyrir sjónir, ef það væri ætlunin að fella einmitt þessi ákvæði niður, sem öll eru til þess að reyna að knýja fram réttmætt verð í sambandi við byggingarkostnaðinn.

Í framhaldi af þessu er svo 4. töluliðurinn, að þarna á: „Að koma á fót og annast leiðbeiningarstarf í því skyni að lækka byggingarkostnað og koma á hvers konar umbótum í húsagerð og vinnutækni við byggingu íbúðarhúsa.“

Þá er 3. mgr. í 2. gr. (Gripið fram í.) Næst á eftir 12. tölulið, já, mgr. þar? Það er orðað þannig í frv., að þetta sé 2., 3. og 4. mgr. 2. gr. En þá erum við komnir að því, sem þeir segjast vilja fella niður flm. Það, sem þeir þá vilja fella niður sérstaklega, er sem nú skal greina, herra forseti:

„Húsnæðismálastjórn er heimilt að láta undirbúa byggingu íbúðarhúsaferfa í kaupstöðum með því að láta gera skipulagsuppdrætti af þeim í samráði við skipulagsnefnd ríkisins. Þegar slíkir uppdrættir hafa verið samþykktir af skipulagsnefnd og félmrh., er viðkomandi bæjarfélagi skylt að heimila byggingar og láta af hendi öða útvega landsvæði fyrir þær, ef með þarf með eignarnámi, og fer um eignarnám samkvæmt l. nr. 61 frá 1917. Sömuleiðis er viðkomandi bæjarfélagi skylt að leggja nauðsynlega vegi og leiðslur um slík hverfi innan hæfilegs tíma að mati húsnæðismálastjórnar og félmrh.“

Þetta er þá ágreiningslaust það, sem þeir vilja sérstaklega láta fella niður úr gildandi löggjöf, og er þá rétt að víkja nokkrum orðum að því.

Þeir vilja ekki, flm. frv., að húsnæðismálastjórninni sé heimilt að láta undirbúa byggingu

íbúðahverfa í kaupstöðum og geta knúð fram, ef töf er á skipulagningu í bæjarfélagi, að geta þá sjálf látið gera uppkast að skipulagsupprætti og ganga frá honum í samráði við skipulagsnefnd ríkisins, skipulagsstjóra. Ég held nú, að til þessa komi því aðeins, að skipulagning í bæjarfélagi komi í veg fyrir, að það sé hægt að hefjast handa um nauðsynlegar aðgerðir til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis. Það má kannske segja, að því séu ekki gerandi skórnir, það sé engin ástæða til að ætla, að neitt bæjarfélag láti á því standa. Ef ég nú geng út frá því og geng inn á þann hugsunarhátt, þá vil ég segja, að þá er ekki líklegt að neitt bæjarfélag verði fyrir hörðu af ákvæðum gildandi laga, því að þá mundu bæjarfélögin vitanlega reyna að hafa til skipulag eftir eigin höfði, samþykkt af sama aðila, skipulagsstjóra ríkisins, til þess að hægt væri að ráðast í viðkomandi byggingarframkvæmdir.

Ég tek eftir því, að flm. frv. fara þeim orðum um þetta ákvæði, að það sé óhæfa, það sé fullkomin óhæfa, að gengið sé svo freklega á rétt sveitarfélöganna, en það kemur því aðeins til að stangast nokkuð við aðgerðir sveitarfélagsins, að það standi á skipulagningu svæðis, sem nauðsynlegt sé til þess að byggja á slíkar íbúðabyggingar, heil íbúðahverfi. Ég held nú, að um svona atriði hljóti alltaf á milli húsnæðismálastjórnar og sveitarstjórnar að verða gott samkomulag og ákvæðin á gildandi löggjöf kæmu því aðeins til framkvæmda, að óhæfilegur dráttur væri á því, að bæjarfélagið sæi fyrir skipulagningu slíks svæðis, og slíkur dráttur væri farinn að standa í vegi fyrir byggingaraðgerðum. Það kemur ekki til mála, að húsnæðismálastjórn færi að knýja fram skipulagningu eftir þessari heimild, nema því aðeins að þetta stæði af hendi bæjarfélagsins mjög fyrir framkvæmdum.

Ég vil því gera mér vonir um það, að þeir leggi ekki mikið kapp á að taka þetta ákvæði út úr núverandi húsnæðismálastöð. Þetta er eins konar öryggisventill til þess að gera það tryggt, að framkvæmdir til úrbóta í húsnæðismálum þyrftu ekki að stranda, þó að bæjarfélag bæri fyrir sig, að það stæði á skipulagningu á viðkomandi svæði, og þá geti húsnæðismálastjórnin samt með aðstoð æðstu skipulagsyfirvalda flýtt fyrir skipulagningu á þessu viðkomandi svæði.

Ég þarf því ekki að taka það fram, að ég tel næsta ástæðulaust og teldi það spilla nógildandi húsnæðismálastöð, ef þessi öryggisventill væri tekinn í burtu. En að telja það óhæfu, fullkomna óhæfu gagnvart sjálfsákvörðunarrétti sveitarfélaga, það tel ég algerlega ofmælt, því að þarna ætti í allflestum tilfellum að vera gott samkomulag um það milli bæjarfélagsins að flýta fyrir skipulagningu, þar sem húsnæðismálastjórn teldi nauðsynlegt að koma upp skipulögðu hverfi íbúðarhúsa. Og það væri þá aðeins, að út af bæri um það, sem þessi grein kæmi til framkvæmda, en þá væri hennar líka þörf. Þá þyrfti hún að geta komið til framkvæmda.

3. gr. frv. er um það, að staflidurinn g í 1. mgr. og 2., 3. og 4. mgr. 6. gr. laganna falli burt, en einn staflidur (g) komi í staðinn. Og þessi staflidur, sem á að koma í staðinn, er um, að húsnæðismálastjórn skuli setja almennar reglur um veit-

ingu lána, í samræmi við þær reglur skuli útbúin umsóknareyðublöð um lán, einföld, skýr og hentug til afnota fyrir almenning. Þetta er viðvíkjandi 6. gr. Og staflidur g í 6. gr., — ég tel, að það muni vera hann, sem eigi að falla niður, ásamt 2., 3. og 4. málsg. 6. gr., — þessi g-liður, sem lagt er til að falli niður, að mér skilst, er svona, með leyfi hæstv. forseta:

„Félmrh. skal að fengnum till. húsnæðismálastjórnar setja með reglugerð nánari ákvæði um veitingu lána, er húsnæðismálastjórn hefur með höndum. Um lánveitingar til einstaklinga skal þar m. a. setja ákvæði, sem tryggji, að farið sé eftir ástæðum umsækjenda, húsnæði, fjölskyldustærð, efnahag, lánþögn og guleikum o. fl. Enn fremur um hámarksstærð íbúða, sem veita má lán til.“

Ég er þeirrar skoðunar, að það væri sízt til bóta, eins og ástatt er, að falla aftur frá því, að við lánveitingarnar sé farið eftir ástæðum umsækjenda, m. a. tekið tillit til þess, við hvernig húsnæði þeir búa, hver er fjölskyldustærð þeirra, og þannig láta barnmörgu fjölskyldurnar heldur sitja fyrir um lán, og til efnahags, láta það líka ráða nokkru um það, hvort þær fá lán eða ekki, taka þá fátækustu fyrst, og lánþögn og guleika, sem þeir hafa að öðru leyti, og enn fremur að setja hámark fyrir stærð þeirra íbúða, sem veita megi lán til. Ég fæ ekki séð, að það væri til bóta, meðan við ekki getum leyst allra vanda í húsnæðismálunum, að taka ákvæði eins og þessi út úr reglugerð og setja einhverjar almennar lauslegar reglur í staðinn. Ég jata það fyllilega, að það var tilgangur minn og annarra, sem að löggjöfinni stóðu í fyrra, að þess yrði betur gætt en hingað til, að þeir, sem fengju lánin, væru einmitt fólk, sem byggði við þröngt eða lélegt húsnæði, það væri fátækt fólk, það væru barnmargar fjölskyldur og að þeim væri þó ekki heimilt að byggja stærri íbúðir en upp að ákveðnu hámarki, og þar hefur verið staðnæmt við 360 rúmmetra, nema því aðeins að um mjög stóra fjölskyldu sé að ræða, þá er húsnæðismálastjórn heimilt að fara út fyrir það.

Hv. flm. gera ráð fyrir því, að í samræmi við þær almennu lauslegu reglur, sem þeir vilja láta koma, verði umsóknareyðublöðin höfð í samræmi við skilyrðin. Þetta er auðvitað augljóst mál. Þegar löggjöfin ætlast til þess, að tekin sé ákvæðin tillit við lánveitingarnar, þá þurfa þau atriði, sem hafa áhrif á, hvort lánið verður veitt eða ekki, að koma skýrt fram í því umsóknareyðublaði, sem sent er út til fólksins, sem ætlar að sækja um lán. Þá gefur viðkomandi allar þær upplýsingar, sem áhrif hafa á lánveitingu eða synjun um lánveitingu. Hann gefur í fyrsta lagi upplýsingar um, við hvernig húsnæði hann bý. Það er grundvallaratriðið. Og þá eru spurningar á umsóknareyðublaðinu um það, að hann geti lýst með því að svara spurningunum, hvernig húsnæðið sé, hvort það sé þröngt eða rúmgott, hvort það sé rakafull íbúð, hvort það sé köld íbúð, hvaða gallar og kostir séu á henni. Sé lýsingin þannig, að þetta fólk býi við dágott húsnæði, er það auðvitað grundvallaratriði fyrir því, að það megi synja þar um lán, meðan a. m. k. ekki er hægt að veita nema þeim, sem allra verst

eru settir um húsnæði, lán. Ef í lélegri fjölskyldu-íbúð er stór fjölskylda, þá er það gefið upp og svarað spurningum um það. Ef efnahagur er mjög bágborinn, þá er það auðvitað atriði, sem gerir þörfina enn brýnni að koma til hjálpar með lánveitingu. Sjálfsagt er líka, að það séu á umsóknareyðublaðinu gefnar upplýsingar um það, hvort umsækjandi hafi nokkra aðra lánstöku-möguleika, hvort hann sé t. d. meðlimur í lífeyrissjóði, sem geri það nokkurn veginn líklegt eða kannske alveg fullvist, að hann fái eða hafi fengið lífeyrissjóðslán allt upp að 100 þús. kr. Víst skiptir það miklu máli, hvort maðurinn nýtur slíkar aðstoðar frá því opinbera eða ekki, og allt þetta þarf því að vera á umsóknareyðublaðunum og heimtaðar upplýsingar um það.

Þetta vilja flm. frv. að falli í burtu. Það er sjónarmið út af fyrir sig, ég jata það, en ég held, að menn verði þá að gera það upp við sig, hvort menn telja eðlilegra, að svona upplýsingar séu gefnar, til þess að hægt sé af húsnæðismálastjórn að láta þá ganga fyrir, sem eru fátækir, hafa stórar fjölskyldur, búa við lélegt húsnæði o. s. frv., eða hitt, að með þessi lánveitingamál fari tveir, þrír eða fjórir menn. Það voru skv. fyrrverandi löggjöf tveir menn, sinn frá hvor-um stjórnarflokk þá, þeir tóku við þeirri upp-hæð, sem löggjöfin fékk þeim í hendur til þess að úthluta til húsnæðismála, skiptu henni að jöfnu á milli sín, annar sneri sér svo í norður og hinn sneri sér svo í suður, og svo bara veittu þeir lán flokksbræðrum og kunningjum án tillits til íbúðarástands, án tillits til fjöl-skyldustærðar, án tillits til efnahags o. s. frv., og þurfti engin eyðublað að fylla út til þess að ganga úr skugga um þetta. Það má vel vera, að þeir menn, sem standa að baki frv., og aðrir telji réttara að hafa þetta svona. Það væri náttúrulega ósköp frjálstlegt og lítið vandmeðfarnar þær 20, 30, 40, 50 millj. kr., sem á ári hverju væri varið til þessara mála, en við vitum ósköp vel, það blasa við okkur dæmi núna um fátæka fólkið, sem er með sínar umsóknir enn frá 1955, sem var skilið eftir, meðan þetta ástand var og engar reglur um úthlutun lána. Það segir til sín. Ég fyrir mitt leyti er alveg fráhverfur því að hverfa að því ráði aftur að hafa engar reglur eða svo óljósar reglur, að það sé hægt að láta einhleypa mann, sem hefur gott herbergi hér í bænum, kannske á íbúð eða tvær íbúðir, eins og dæmin eru til um, og veita honum svo lán, áður en stór barnafjölskylda, sem býr í kjallara eða bragga, fær lán. En þetta gerðist og þetta mundi gerast áfram, ef húsnæðismálastjórn væri ekki bundin reglum um það, hvernig hún eigi að veita lán, hverja hún eigi að láta sitja á hakanum, bótta ekki því gott.

Út frá þessu skal það jatað, að húsnæðismála-stjórn hefur samið spurningaeyðublað til þeirra, sem sækja um lán. Þeir eiga að gefa upplýsingar um þau meginatriði, sem máli skipta. Enn fremur eiga þeir að gefa upplýsingar um það húsnæði, sem þeir ætla sér að kaupa eða byggja. Og mér fannst að hv. 1. flm. væri enn óánægðari með, að það skyldu vera heimtaðar upplýsingar um húsnæðið, sem umsækjandinn ætlar sér að byggja. Nú er það svo, að hver maður, sem ætlar sér að byggja íbúðarhús, kemst ekki hjá því fyrr

Alþt. 1957. C. (77. löggjafarþing).

eða síðar, að hann verður að gera sér grein fyrir því sjálfur, hvernig hann ætlar að hafa það hús, og það er ekkert neyðarúrræði að snúa sér til tæknilega menntaðs manns, arkitekts eða bygg-ingarmeistara, og leita ráða hjá honum, áður en farið er að teikna það meira að segja. Og allt þetta þarf í raun og veru. Ef samilega skyn-samlega er farið af stað með íbúðarhússbygg-ingu, þarf að vera búð að gera þetta, áður en rokið er í bygginguna. En það er allt of mikið um þetta, að menn rjúka í að byggja hús án þess að hafa jafnvel nokkra teikningu til. Og allir þeir tæknilega menntuðir menn, sem um þessi mál hafa fjallað, innlendir og útlendir, nú á yfirstandandi ári, hafa sagt: Hér er ákaflega mikið áfátt hjá Íslendingum, þeir fara af ákaf-lega lítilli fyrirhyggju út í byggingar, og leiðir það stundum til þess, að byggingin stendur miklu lengur yfir en ella þyrfti að vera. — En það kostar sína peninga, vextirnir af því fjár-magni, sem safnað fyrir í hálfgerð hús, eru engir smámunir, eins og vaxtafótur er hér á landi. Og nú höfum við einmitt horft upp á það, að hundruð, ef ekki þúsund íbúðir hafa verið sundurflakandi hálfgerðar hér hátt upp í tvö, jafnvel þrjú ár hjá einstaklingum, sem hafa farið á stað með byggingar svona lítið undir-búnar.

Það er því ekki alveg út í hött, eins og hv. 1. flm. frv. lét skína í, að ýmsar spurningar eru á lánstöku-eyðublaðinu um það, hvernig hús eigi að vera, sem eigi að verða veð fyrir væntanlegu láni. Ég heyrði t. d., að hv. flm. hneykslaðist á því, að það væri spurt um á lánstöku-eyðublaðinu, hvaða þykkt einangrunar væri tilskilin. Ég verð að segja það, að fyrir notagildi húss og bara það, að hús-ið sé reglulega vel veðhæft, þýðir það ekkert lítið, að húsið sé vel einangrað, og í okkar kalda landi er það eitt frumskilyrði þess, að við byggj-um gott íbúðarhús, að einangrun sé ekki ófull-nægjandi. Það borgar því áreiðanlega bæði blekið og pappírinn, sem fer til þess að upplýsa það, hvernig einangrun eigi að vera í húsinu, að svara þeirri spurningu á umsóknareyðublaðinu, og það er í því öryggi fyrir báða, lánveitandann og eig-anda væntanlegs húss.

Það voru fleiri atriði, sem hv. þm. hneykslaðist á að væri verið að spyrja um. En það eru allt saman atriði, sem hver einasti maður verður að viðurkenna að hafa þýðingu, bæði fyrir þá lánastofnun, sem á að eiga veð í viðkomandi fast-eign, og fyrir þann mann, sem ætlar sér að eiga þetta hús sem eign. Þetta eru allt saman atriði, sem sá, sem ætlar að byggja, þarf að horfast í augu við fyrr eða síðar, og er þá langbezt og skynsamlegast, að hann geri sér grein fyrir því og kalli menn til ráða um þetta, sem vit hafa á, einmitt um leið og hann stígar fyrstu sporin til þess að undirbúa bygginguna. Og hafi hann gert það, þá er það ekkert nema smávægi eitt að taka á sig það ómak að festa niðurstöðuna af þessari sameiginlegu athugun hans og væntanlegs smíðs eða þess, sem ætlar að teikna húsið, á spurninga-eyðublaðið, sem hann þarf að senda frá sér til þess að reyna að tryggja sér lán. Og nú er það ætlunin, og á það er mjög fast þrýst, m. a. af lánastofnunum eins og t. d. seðlabankanum, að

á meðan sé verið að vinna upp þau hundruð — ég vil segja þær þúsundir hálfgerðu íbúða og reyna að tryggja þeim lán og koma þannig þeim hálfgerðu íbúðum, sem nú eru hér og annars staðar, í nothæft ástand, sé reynt að draga svoltið úr byggingu nýrra íbúða með því að gera mönnum að skyldu að senda fyrst uppdrátt að húsi, fá svar við því, hvort hann fái lán eða ekki, áður en hann byrjar, eða að öðrum kosti eigi hann á hættu að fá ekki lán úr þessu lánakerfi. Þetta er til þess að reyna að koma því á hreint, að menn reyni að tryggja sér þá fjárhagslegu aðstöð, sem völ er á frá því opinbera, frá fyrstu byrjun, frá því áður en þeir byrja eða um leið og þeir byrja á byggingunni, en ekki að fara út í bygginguna án þess að hafa samráð við nokkurn mann, án þess að hafa látið teikna húsið, án þess að hafa tryggt sér lán o. s. frv., eins og menn hafa gert að undanfögnu. Það er eingöngu með umsókninni, með mörgum spurningum á henni verið að þrýsta mönnum til þess að horfast í augu við væntanlega byggingarerfiðleika strax og gera sér grein fyrir þeim — og að svo miklu leyti sem þeir geta ekki sjálfir gert sér grein fyrir þeim að kalla þá faglega menntaða menn til.

Ég legg því ekki mjög mikið upp úr því, þó að því sé slegið upp í blaði og um það sé talað hér á Alþ., að það sé illa farið með blessað fólkið, sem ætli að reyna að koma sér þaki yfir höfuðið, að það þurfi að leita til tæknifróðs manns, það þurfi að leita til lögfræðings jafnvel, það þurfi að leita til lækis. Þetta eru nú allt saman ýkjur reyndar. En sannleikurinn er sá, að það er ekki nema rétt, og það er ekki nema gott, að fólk, einmitt um leið og það undirbýr þetta mikla átak að koma þaki yfir höfuð sér, þurfi að leita ráða hjá ýmsum fróðum mönnum um hinar ýmsu hliðar þess mikla vandamáls að byggja gott hús. Og þá eiga þeir að veita þessar upplýsingar í svörum við spurningum á eyðublaðinu, sem sent er út frá húsnæðismálastjórn, svo að þeir, sem brýnasta þörfina hafa og beztar upplýsingarnar gefa, geti tryggt sér það að sitja fyrir um hið takmarkaða lánsfé og að þeir, sem betur eru staddir, fái ekki lán, fyrr en þörf hinna hefur verið fullnægt. Og ég held nærri því, að ef við töluðum um þetta án flokkadrátta, þá værum við öll saman sammála um það, að svona þarf þetta að vera, meðan við höfum ekki nægilegt fjármagn til að sinna allra þörf.

Ég a. m. k. lit þannig á málin, að einmitt þegar eftirspurnin eftir lánsfé er miklu meiri en hægt er að fullnægja, þá er enn þá vandfarnara með lánsfé. Þá má það miklu síður henda um mann, sem hefur möguleika til að bjargast á eigin spýtur, eða mann, sem býr við sæmilegt húsnæði, að af hinu takmarkaða fé sé tekið lánsfé handa honum, því að vitanlega skerðir það möguleika hinna. Þá riður á, að það séu einmitt skynsamlegar og sanngjarnar reglur, sem tryggi, að hið takmarkaða lánsfé fari til þeirra, sem brýnasta og mesta þörfina hafa og í mestum nauðum eru staddir. Með losaralegum reglum fjarlægjumst við þetta. Með engum reglum, eins og starfað var áður samkvæmt fyrrverandi löggjöf, erum við komnir í órafjarlægð frá því að gegna þessari skyldu, að geta borið ábyrgð á því, að þessu tak-

markaða lánsfé til húsnæðismála sé varið á skynsamlegan og réttlátan hátt.

Þá eru næstu greinar í frv. allar um það að fella niður 10., 11. og 12. gr. núgildandi húsnæðismálagaga, þ. e. a. s. greinarnar um skyldusparnaðinn, alveg. Ég minnst þess, að hv. stjórnarandstaða barðist mjög á móti því, að nýmælið um skyldusparnað yrði lögleitt á síðasta þingi, en það var nú samt gert, og er því ekkert hissa á því, þó að þeir vilji enn þá fella það í burtu og setja í staðinn ákvæði um frjálsan sparnað. Nú er það svo, að í gildandi löggjöf eru líka lagaákvæði um frjálsan sparnað, svo að hugmyndin um frjálsan sparnað er í lögum. Þarf að visu nokkurn tíma til þess að koma henni í fulla framkvæmd, en ég veit ekki betur en að því sé unnið af húsnæðismálastjórn, og til þess hefur hún fengið alla aðstöðu.

En um skyldusparnaðinn er það að segja, að það er ekki svo auðvelt að fella hann niður í einu vetfangi, án þess að það fylgi þá slíkri till. einhverjar till. um fjárföflun til húsnæðismála í staðinn, því að í gegnum skyldusparnaðinn er talið líklegt að komi um 15 millj. kr. a. m. k. á ári, og meðan við höfum jafntakmarkað fé og við höfum til úrlausnar í húsnæðismálunum, er mér ekki um það út af „prinsíp“-ástandum einum að fella niður 15 millj. kr. tekjur frá húsnæðismálunum. Ég sé ekki betur heldur en með hreinni niðurfellingu þessara greina um skyldusparnaðinn í gildandi löggjöf féllu niður þær tekjur, sem ætlað er að komi í gegnum það. Ég geri ekki ráð fyrir, að það yrði mikið á mununum um það, hvað gæti komið inn í gegnum hinn frjálsa sparnað samkvæmt gildandi löggjöf og samkvæmt hins vegar þeim till., sem í þessu frv. eru um frjálsan sparnað.

Þá held ég, að það sé aðeins eftir eitt atriði frv., sem máli skiptir og ég hef ekki vikið að enn þá, og það er, að í staðinn fyrir orðin „4 millj. kr.“ í 16. gr. laganna komi 12 millj. kr. Það er í raun og veru hin mikla efnisbreyting á gildandi löggjöf, finnst mér. Hitt finnst mér allt saman fremur vera til þess að spilla gildandi löggjöf. En hver sá, er gæti útvegað 12 millj. kr. í staðinn fyrir 4 millj. kr., um það mundi muna 8 millj. kr. í viðbót.

Í fyrrverandi húsnæðismálagöggjöf var sérstakur kafli um útrýmingu heilsuspillandi húsnæðis, og í þeirri löggjöf voru ekki ætlaðar 4 millj. kr., eins og núna, til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis, heldur 3 millj. kr. Hjá fyrrverandi ríkisstj. voru 3 millj. kr. ætlaðar til þess hlutverks. Þegar löggjöfin var sett í fyrri, var þessi upphæð hækkuð um 25%. Hún var hækkuð úr 3 millj. kr. í 4 millj. kr. Og nú er ákvæði um það, að þessar 4 millj. eiga því aðeins að greiðast, að bæjarfélög eða sveitarfélög leggi fram jafnmikið fé á móti, og þannig var lagaákvæðið líka áður. Það þýddi því, að meðan 3 millj. voru ætlaðar af ríkisfé til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis, var gert ráð fyrir, að á móti kæmu 3 frá sveitarfélögunum, þ. e. a. s. til þessa hlutverks voru af þjóðfélagsins hendi ætlaðar 6 millj. Samkv. þessari löggjöf, sem flm. eru svo sérstaklega óánægðir með, eru ætlaðar 8 millj. kr. til þessa hlutverks, svo framarlega sem sveitar-

félögin leggja á móti ríkisfénu, 8 í staðinn fyrir 6. Þetta var talið sómasamlegt, 3 millj. framlagið hjá fyrrv. ríkisstj., og ég man ekki eftir, að flm. þessa frv. kæmu með neinar brtt. um, að það væri brýn nauðsyn að hækka það, hækka úr 3 þá. En þegar þær eru orðnar 4, kemur till. um það frá þeim, sem stóðu að fyrrv. ríkisstj., sjálfstæðismönnum, að það hækki úr 4 og upp í 12, þrefaldist frá því, sem núna er, fjórfaldist frá því, sem áður var. Vissulega er full þörf á þessu. Það skal ekki úr því dregið af minni hendi. Það er full þörf á því, bæði hér í Reykjavík og í kaптunum úti um land og í sumum bæjarfélögum líka, og það væri hægt að koma þessu fé fyrir, ef rösklega væri gengið að því verkefni að útrýma heilsuspillandi húsnæði.

Það var reyndar svo, að meðan þessar 3 millj. voru á fjárlögum, voru þær ekki notaðar til fulls einu sinni. Í fyrra stóðu sakirnar þannig, þegar við vorum að ræða hina nýju húsnæðismálalöggjöf, að þær 3 millj., sem höfðu verið á fjárlögum þá, það ár og árið á undan, höfðu ekki verið notaðar til fulls, hvorki af Reykjavík né neinum öðrum bæjarfélögum, svo að í viðbót við þessar 4 millj., sem nú voru teknar inn á fjárlögin, var afgangur eftir af hinni lægri fjárveitingu. Nú virðist hafa verið gert nokkuð mikið hér í Reykjavík sérstaklega til þess að byggja samkvæmt þessum kafla laganna, og það má segja, að það sé útlit fyrir, að nú gangi a. m. k. þessar 4 millj. upp. Þó var það þannig, þegar seinast voru athuguð þessi mál, að Reykjavíkurbær var ekki búinn að útrýma jafnmörgum íbúðum og ríkið hafði lagt fram fé til til útrýmingar. En lagaákvæðin voru þannig í fyrrverandi löggjöf og eru óbreytt nú í núverandi löggjöf þannig, að samkvæmt þessum kafla á viðkomandi bæjarfélag, sem ætlar að nota sér ríkisframlög samkvæmt honum, að byggja húsnæði, þetta og þetta margar íbúðir, til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis í sama sveitarfélagi. Þegar þessar byggingar eru komnar upp, og það liggur fyrir vottorð um, að þær séu orðnar íbúðarfærar og fólk úr heilsuspillandi húsnæði í bæjarfélaginu komið í þær, þá á hins vegar að koma vottorð frá lögreglustjóranum í Reykjavík um það, að þetta og þetta og þetta heilsuspillandi húsnæði samkvæmt vottorði borgarlæknis hafi nú verið tekið úr notkun sem íbúðarhúsnæði og jafnað við jörðu, hafi það verið braggar. Þegar svona er komið, þá er ríkinu skylt að leggja fram jafnmikið fé og sveitarfélagið hefur lagt fram skv. þessum kafla laganna. Svona voru lögin, og svona eru þau. Ríkið á því ekki að leggja fram einn einasta eyri þarna. Fyrr en búið er að ljúka byggingu og búið er að útrýma, enda er ekki hægt að vera öruggur um, að heilsuspillandi húsnæði sé útrýmt, með öðrum hætti en svona.

En hvað hefur húsnæðismálastjórnin gert? Hún hefur lagt fram fé. Seinast þegar var tekin skýrsla, nú í haust, var hún búin að leggja fram fé til útrýmingar 99 íbúðum, 70 þús. kr. á íbúð, að ég hygg, en Reykjavíkurbær var ekki búinn að útrýma nema 34, svo að enn þá hefur ekki staðið upp á ríkið. Það er ranghermt, ef því er haldið fram, en því hafði verið haldið fram í sumar, að það væri ekki Reykjavíkurbær að

kenna, það væri ríkið, sem vanefndi sínar skyldur. En það er sem sé ekki rétt enn.

Í grg. með þessu frv. er sagt, að það sé ekki ólíklegt, að um 10 millj. kr. verði nú næst ætlaðar á fjárhagsáætlun Reykjavíkur til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis, — ekki ólíklegt. Það er ekki fullt svo sem, að Reykjavíkurbær fari svona hátt í þetta. Ég tek það ekki alveg sem örugga vissu, enda er því slegið bara svona fram. Eftir þeim umræðum, sem fram hafa farið í bæjarstjórn Reykjavíkur um þessi mál, er ekki ólíklegt, að um 10 millj. kr. verða ætlaðar til þessara mála á fjárhagsáætlun 1958. Verði það, ef Reykjavíkurbær gerir þetta og notar þá upphæð á fjárhagsáætlun, — til er nú það, að upphæðir hafa verið teknar á fjárhagsáætlun og ekki notaðar, — þá væri mjög æskilegt, að ríkið gæti svarað með sams konar upphæð, þegar byggingarnar væru komnar á það stig, sem lögin ákvæða, og búið væri að útrýma hinu heilsuspillandi húsnæði. Þó er galli á þessu í framkvæmdinni, og hann er sá, að þrátt fyrir það, þó að búið sé að greiða úr ríkissjóði hér í Reykjavík margar millj. kr. í þessu skyni á undanföllum árum og í ár, er það bara staðreynd, að fólk í verstu bröggum situr í þeim enn eða hefur verið fært til — í betra tilfelli — í eitthvað skárri bragga og er þar, en fólk úr aftur skárra húsnæði oft og tíðum komið í hin nýju og nýtzkulegu raðhús, sem bærinn hefur verið að byggja og bærinn hefur verið að leggja fram fé til og ríkið einnig að leggja fé til, svo að það flógrar að manni, að þó að ríkið legði fram 10 eða 12 millj. og bærinn sínar 10 eða 12, þá kynni einmitt fólk, sem við hörmulegasta húsnæðisástandið býr og hefur búið, að vera þar eftir enn og aðeins þokað eitthvað til í lítið eitt skárri bragga. Og meðan þetta er svo, þá er ég ekki alveg ánægður með framkvæmdina, þá er það ekki alveg eins göfugt að setja stórfé í þetta til þess að hjálpa öðrum, sem kannske eru ekkert verr staddir í sjálfa sér en það fólk, sem verður að láta sér nægja 70 þús. kr. lán með háum vöxtum í gegnum húsnæðismálakerfið. Það er líka allt eins gott, að það sé eitthvert samræmi í hlutunum og maður sjái, að með göfugum löggjafarákvæðum sé framkvæmdin eitthvað í námunda við bókstafinn. Það er þessi skuggi á um framkvæmdina að því er snertir útrýmingu heilsuspillandi húsnæðis, að það virðist ganga sorglega seint á hið versta húsnæði og fólk sé eftir í því, þó að fólk fái aðstoð til þess að komast í nýtt og gott húsnæði, sem þó hafði jafnvel öllu betri húsnæðisástæður fyrir.

Ég teldi því, að það væru ekki síður ástæður fyrir okkur að reyna að koma okkur niður á skynsamlega og örugga aðferð til þess að útrýma hinu versta húsnæði og losa hinar verstu braggabúðir og kjallaraíbúðir og hanaþjálfkalof og reyna að koma okkur bókstaflega saman, stjórnarflokkar og stjórnarandstaða, um löggjafarákvæði til þess. Ég óttast, að það sé ekki hægt með öðru móti en löggjöf verði sett, sem gefi ráð fyrir samstarfi ríkis og sveitarfélaga um byggingu leiguhúsnæðis einmitt fyrir þetta fólk, ef við ætlum að útrýma því versta og hjálpa þeim, sem nauðulegast eru staddir. Ég held, að það verði ekki gert samkv. þessum kafla, hversu

rikulega sem væri veitt fé til hans á fjárlögum og á fjárhagsáætlun Reykjavíkurbæjar, sveitarfélaganna yfirleitt, því að það er ekki á færi þessa fólks að leggja fram neinar 40 þús. kr. sem tryggingarfé, eins og nú mun vera heimtað af því fólki, sem á að fá aðstoð bæjarsjóðs Reykjavíkur og ríkissjóðs að öðru leyti til þess að komast í hin nýju raðhús eða þær byggingar, sem bæjarfélagið er að koma upp. Með því móti verður það ekki það fólk, sem er alsnautt, og síst af öllu fólki með stærstu fjölskyldurnar, stærstu barnafjölskyldurnar, sem fær úrbót sinna húsnæðismála. 40 þús. kr. eru ekki í handraðanum, og á því stendur, og þá er gengið fram hjá þeim bragganum og að þeim næsta, sem kannske er miklu skárri. Og síðan á annaðhvort að útrýma honum ellegar færa fólkið úr lakasta bragganum í hann aftur í staðinn. Og þannig gengur það víst oftast nær til.

Ég vil, áður en málið fer til n., láta sem sé í ljós þá skoðun mína, að ég hef ekki fundið neitt í þessu frv., sem sé til verulegra bóta, og mörg ákvæði frv., sem fjalla um að fella niður önnur ákvæði úr gildandi löggjöf, tel ég vera til skemmda, til skaða, og vænti þess, að flutningsmenn leggi ekki áherzlu á að fella neitt út úr gildandi löggjöf, sem væri tjón af að væri fellt niður. Hitt get ég vel fallið á, að þeir fylgi eftir, eins og þeir hafa máttinn til, að fella niður skyldusparnabáttinn, því að það virðist mér vera þeirra „prinsíp“-mál, og þeir eru þar greinilega á allt annarri skoðun. En þá yrði líka að tryggja með einhverjum hætti svipaða fjárfletun til húsnæðismálanna í staðinn, ef skyldusparnabáttiryrirkomulagið ætti að falla úr lögum.

Það er viðurkennd þörfin fyrir 12 millj. kr. til útrýmingar heilsuspillandi húsnæði. En ekki væri ég ánægður með það eitt, þó að allur þingheimur yrði sammála um að þrefalda nú þá upphæð, sem á fjárl. er, nema því aðeins að þingið tryggði það jafnframt, að þá yrði þeim 12 millj. kr. varið til þess að jafna við jörðu braggahverfin hér í borginni hreint og beint án tillits til þess, hvort fólkið, sem í þeim bröggum byggir, hefur 40 þús. kr. handbæjar til þess að leggja fram á borðið sem tryggingarfé, áður en það fengi von um nýja íbúð.

Flm. (Jóhann Hafstein): Hæstv. forseti. Auðvitað þarf miklu meira en 12 millj. kr. frá ríkinu nú í eitt skipti til þess að jafna við jörðu allar herskálaíbúðirnar hér í Reykjavík og sums staðar annars staðar og óhæft húsnæði, enda sést það nú ósköp augljóslega af því, að eins og ég upplýsti í minni fyrstu ræðu, þá hefur Reykjavíkurbær varið á undanförunum 3 árum 34½ millj. kr. í þessum tilgangi, að útrýma bröggum og öðru heilsuspillandi íbúðarhúsnæði. En til þess að þetta megi verða, þarf að viðurkenna meginregluna, að ríkið á hverjum tíma leggi fram fé til jafns við sveitarfélögin, eins og ég hef lagt megináherzlu á, og ég tel mig hafa sýnt fram á það og skal sýna enn betur fram á það, að ef þeirri meginreglu verður framfylgt, þá er öruggt, að herskálum öllum hér í Reykjavík á að verða útrýmt á næstu fáum árum, 2–3 árum eða eitt-hvað þ. u. l., eins og horfur eru á þeim málum í

dag, og skal ég víkja að því nánar. En þetta vildi ég strax láta fram koma af tilefni þeirra lokaorða, sem fram komu í ræðu hæstv. félmrh.

Ég skal svo leyfa mér að víkja nokkuð að þeim atriðum, sem fram komu hjá hæstv. ráðh. í sambandi við þetta húsnæðismálafrumvarp okkar sjálfstæðismanna.

Fyrsta atriðið er þá það, að hæstv. félmrh. segir, að það hafi áður verið í löggjöfinni, sem við leggjum nú til að falli niður úr gildandi löggjöf, að fulltrúi Landsbankans í húsnæðismálastjórn skuli eigi hafa atkvæðisrétt um lánveitingar. Því miður er þetta, eins og margt fleira, sem fram kom hjá hæstv. ráðh., byggt á misskilningi. Þetta ákvæði var ekki í húsnæðismálagöggjöfinni frá 1955 og kom þess vegna inn í löggjöfina sem nýmæli með húsnæðismálagöggjöfinni frá síðasta þingi. Hins vegar mun efni málsins hafa verið það, að fulltrúi Landsbankans afsalaði sér í viðræðum við þáverandi ríkisstjórn og samningum, sem á milli stjórnarinnar og Landsbankans áttu sér stað, rétti, sem hann samkvæmt lögnum hafði til þess að fjalla um lánveitingar, og var það, eins og ég segi, samningsmál á milli Landsbankans og hæstv. ríkisstj., stóð að visu ekki lengur en þeir samningar stóðu, sem þá voru gerðir, og laga-lega réttinn hafði fulltrúi Landsbankans eftir eldri löggjöfinni.

Ég hef áður látið það koma fram, að ég taldi alltaf óheppilega þá framkvæmd á lánveitingunum, að slíkur háttur væri hafður, og um þetta atriði eins og annað vil ég segja það, að það var ekki runnið undan rifjum okkar sjálfstæðismanna í þáverandi stjórnarsamvinnu sjálfstæðismanna og Framsf. Það er þess vegna ósköp eðlilegt, að sjálfstæðismenn strax í fyrra, þegar þetta nýmæli var sett inn í lögin, legðu til, að það félli niður, og telji enn rétt, að ákvæðið falli niður og sé óviðeigandi. — Þessa leiðréttingu taldi ég rétt að láta fram koma.

Þá eru ákvæði frv. um tækniráð. Hæstv. félmrh. segir, að þetta mundi eftir okkar tillögum verða geysilega mikið bákn og heill mannsöfnuður og miklu réttara væri að kalla þetta félag heldur en ráð, í samræmi við þær till., sem í frv. felast.

Nú vil ég vekja athygli hv. þm. á því, að það er lagt til, að tækniráðið mundi skipað fulltrúum frá tilteknum aðilum, og auðvitað mundi geta nægt, að það væri einn fulltrúi frá hverjum aðila. Og þegar þessir aðilar eru taldir saman, sem í tillögum okkur er um að ræða, þá eru þeir níu. Þetta tækniráð, sem í huga hæstv. ráðh. er orðið að slíku feiknabákni og mannsöfnuði, eins og hann sagði, að réttara væri að kalla það félag, það þyrfti þó ekki samkv. okkar tillögum að vera fjölskipaðra en níu manna ráð, og fá eru nú þau félögin á landi voru, sem telja þó ekki eitthvað fleiri meðlimi en níu, þó að þau kunni e. t. v. að þekkjast.

Auðvitað þarf ekki mikið að deila um þetta atriði frv., og ég tek undir það með hæstv. ráðh., að sumt af því, sem lagt er hér til, er að sjálf-sögðu ekki stórvægilegt. En ákvæði þessu um tækniráðið er þó ætlað að koma í stað miklu óákveðnara ákvæðis gildandi löggjafar um heimild til þess að kveðja sér til ráðuneytis tæknilega sérfróða menn, en í eldri lögnum stendur um

þetta, að við lausn þessara mála er húsnæðismálastofnun ríkisins heimilt að leita samvinnu við hvern þann aðila, sem hefur sérþekkingu á þessum málum, og er opinberum aðilum skylt að veita stofnuninni hverjar þær upplýsingar, er hún óskar. Og félmrh. er heimilt að skipa nefnd sérfróðra manna húsnæðismálastjórn til aðstoðar. Hvor tveggja þessi ákvæði teljum við að væru betur komin í ákvæðum frv. okkar um skipun tækniráðs, sem ætti fulltrúa frá þeim aðilum, sem þar um ræðir.

Síðan hófst nokkuð langur kafli í ræðu hæstv. félmrh., sem ég skal ekki gera að umtalsefni, af því að hann byggðist á misskilningi á tillögum okkar, og það á auðvitað hver maður leiðréttingu orða sinna í slíku sambandi, og skal ég ekki fara fleiri orðum um það.

Það, sem við leggjum til í 2. gr. okkar frv. og misskilnið hafði verið af hæstv. félmrh., er það, að niður falli málsgreinarnar, sem koma á eftir töluðunum í 2. gr., og ráðherraþing væk nokkuð að, eftir að á það hafði verið bent. En veigamesta atriðið í þeim greinum, sem þar eiga að falla niður, er ákvæði um, að húsnæðismálastjórninni sé heimilt að láta undirbúa byggingu íbúðarhúsa-hverfa í kaupstöðum með því að láta gera skipulagsupprætti af þeim í samráði við skipulagsnefnd ríkisins. Efni þessarar greinar er það, að þegar húsnæðismálastjórn eða ef húsnæðismálastjórn sýnist svo, þá getur hún látið skipuleggja bæjarhverfi í bæjum og þorpum, og þá á skv. löggjöfinni viðkomandi bæjarfélagi að vera skylt að heimila, að þarna sé byggt, skylt að láta af hendi landsvæði fyrir það, ef með þarf með eignar-námi, og sömuleiðis er viðkomandi bæjarfélagi skylt að leggja nauðsynlega vegi og leiðslur um slík hverfi innan hæfilegs tíma að mati húsnæðismálastjórnar og félmrh. Í þessu sambandi talaði félmrh. um, að það væri nauðsynlegt að hafa þessa heimild í lögum, ef bæjarfélag vanrækti þessa skyldu sína, og þar af leiðandi t. d. væri settur fóturinn fyrir þá framkvæmd að útrýma heilsuspillandi húsnæði. Það er hvergi minnst á útrýmingu heilsuspillandi húsnæðis í þessu sambandi. Þess vegna ætur samkv. löggjöfinni verið hér um að ræða, að húsnæðismálastj. láti skipuleggja bæjarhverfið, skipi bæjarfélaginu að láta landsvæði af hendi, leggja götur og holræsi og annað og þetta bæjarhverfi verði byggt, án þess að einni einustu heilsuspillandi íbúð þess vegna verði útrýmt. Þetta ákvæði er ekkert í sambandi við önnur ákvæði löggjafarinnar um útrýmingu heilsuspillandi húsnæðis. Og ég lagði áherzlu á það í minni fyrri ræðu, að það væri alveg með ólíkindum, að fulltrúar, fimm fulltrúar í húsnæðismálastjórn, kosnir af sameinuðu þingi og einn frá Landsbankanum, gætu haft skilning um fram kjörna sveitarstjórnar- og bæjarfulltrúa af fólkinu sjálfu til þess að fjalla um þessi málefni þeirra. Og ef ákvæði eins og þetta ætti að koma til framkvæmda og heimildin að vera notuð, þá gæti það hæglega leitt til hins mesta ófarnaðar, og ég á þar fyrst og fremst við það, ef húsnæðismálastjórnin telur, að hennar mati, að bæjarfélagi sé fært og kleift að leggja götur og holræsi um slík nýbyggð hverfi, en hins vegar vel kann svo til að haga, að það hafi ekkert bol-

magn til þessara framkvæmda. Ég efast um, að það sé nokkurt ákvæði í núgildandi löggjöf, sem gangi eins freklega á rétt sveitarfélaganna og þetta ákvæði húsnæðismálastjórnarinnar. Það hefur ekki komið til neinna framkvæmda á þessu enn þá, og ég sagði það — held ég — í minni fyrri ræðu, að ég teldi naumast nokkrar líkur til þess, að þessi heimild yrði notuð, en hún væri svo óeðlileg og slæmt fordæmi, að þess vegna bæri þingmönnum skylda til að fella hana úr löggjöfinni.

Hæstv. ráðh. sagði, að þetta kæmi ekki til, nema stæði á skipulagsupprætti frá sveitarfélagunum. Um það segir ekkert í löggjöfinni. Húsnæðismálastjórn getur bara hreinlega haft allt aðra skoðun á því, hvernig eigi að skipuleggja bæjar- og sveitarfélag, heldur en bæjarstjórnin. Við skulum taka dæmi, að Reykjavíkurbæjarstjórnin hefur til meðferðar núna skipulag á nýju íbúðahverfi, sem stundum er kallað Háaleitishverfi. Það er stórt og mikið íbúðahverfi, sem á um leið að skapa eins konar nýjan miðbæ, sem stundum hefur verið kallað, og þarna er gert ráð fyrir að geti búið kannske 20 þús. manna, á þessu tiltekna svæði, í framtíðinni. Samkv. þessu ákvæði húsnæðismálastjórnarinnar gæti húsnæðismálastjórn tekið sér fyrir hendur skipulagningu þessa svæðis eða við skulum segja annars svæðis, sem eitt-hvað styttra væri á veg komið hjá bæjarfélaginu, og krafist þess, að hverfið væri skipulagt skv. þeim till., sem húsnæðismálastjórn óskaði eftir, og bæjarfélagið tækist á herðar allar þær skyldur, sem hér er talað um, að leggja götur og holræsi um slíkt hverfi. Það er ekkert, sem útilokar þetta eftir löggjöfinni, og það sýnir bezt. hversu óeðlilegt ákvæðið er sem löggjafarákvæði og hversu það stangast og stríðir við eðli málsins um veigamikinn sjálfstjórnarrétt bæjar- og sveitarfélaganna, sem frá öndverðu hefur verið viðurkenndur í íslenskri löggjöf.

Þegar ráðherra kom að því að svara þeirri gagnrýni, sem fram hefur komið á þeirri skrifinnsku, sem upp hefur verið tekin af núverandi húsnæðismálastjórn með þeim nýju umsóknar-eyðublöðum undir lánveitingar, sem gefin hafa verið út og mönnum verið skylt að útfylla, áður en þeir fá möguleika til lána, þá lét hann sér sæma í leiðinni að bera fyrirv. húsnæðismálastjórnarmönnum slíkan ófögnuð á brýn, bera á þá slíkan ófögnuð í sambandi við lánveitingar, að mig stórfurðar á þeim stóryrðum. Hæstv. félmrh. segir, að fyrirv. húsnæðismálastjórnarmenn, sem voru tveir tilteknir menn, sem mönnum er kunnugt um, hafi veitt lán af opinberu fé í þessu sambandi eða almannafé til norðurs og suðurs án minnsta tillits til ástæðna, efnahags og kringumstæðna umsækjendanna, en af pólitískum og persónulegum ástæðum, eftir því sem heim hafi sýnt. Ja, ég segi: Þegar hæstv. ráðh. á Alþingi viðurkennir slík orð um opinbera starfsmenn, er viðkunnanlegra að láta ekki sitja við stóryrðin ein, heldur færa þeim nokkurn stað. Ég held, að þeir menn, sem hér eiga hlut að máli, Hannes Pálsson og Ragnar Lárusson, sem áður áttu sæti í húsnæðismálastjórn og fjölluðu um lánveitingarnar, hafi yfirleitt hvor um sig

getið sér orð sem samvirkusamir menn í starfi sinu, og það er naumast að minun dómi viðunandi, að menn, sem hafa tekið að sér störf og unnið störf í opinbera þágu, eins og þessir tveir viðkomandi aðilar, þurfi að þola slík ámæli af hálfu hæstv. ráðherra hér á þingi, án þess að þeim sé fundinn nokkur staður, og að sjálfsögðu hafa þessir viðkomandi aðilar ekki tækifæri á slíkum vettvangi til þess að bera hönd fyrir höfuð sér. Það má ekki minna vera en af hálfu annarra þm. sé átalinn slík framkoma eins og þessi, og hún er með engu móti verjanleg.

Flest af því, sem hæstv. félmrh. sagði um það, að við leggjum til að draga úr skriffinnskunni og hafa bæði umsóknareyðublöð og lánaúthlutunarreglur einfaldari, — flest af því, sem hann um þetta sagði, fær naumast staðigt, vegna þess að hann lætur hverju sinni liggja að því, að um leið og við viljum hafa úthlutunarreglurnar einfaldari og almennari, þá sé eiginlega bara með því verið að tryggja, að þeir fátækustu og mest þurfandi fái ekki lánin, en auðveldara sé að veita lánin af handahófi og persónulegum sjónarmiðum. Þetta er mikill misskilningur. Við leggjum hins vegar til í okkar frv., að um lánveitingar séu settar almennar reglur og húsnæðismálastjórnin sjálf, en ekki hæstv. félmrh., hver sem hann er á hverjum tíma, skuli á grundvelli þeirrar reynslu, sem hún hlýtur að hafa bezta og mesta á þessu sviði, setja sér almennar reglur um veitingu lánanna og í samræmi við þær reglur skuli útbúa umsóknareyðublöð um lán, einföld, skýr og hentug til afnota fyrir almenning.

Þegar slíkt lagaákvæði er fyrir hendi, getur náttúrulega húsnæðismálastjórn gengið æði langt í því að ákveða mörkin eða skorðurnar með reglu, sem hún setur um lánveitingar. En þó er það beinlínis ákveðið í lögunum, að það sé tilætlun löggjafans, að reglurnar og eyðublöðin undir lánsumsóknirnar séu einföld, skýr og hentug til afnota fyrir almenning.

Menn sjá það greinilega, að í skjóli slíks löggjafarákvæðis er auðvitað hægt að tryggja engu síður en áður, að misfellur eigi sér ekki stað um lánveitingar, hvorki persónulegar né pólitískar lánveitingar eigi sér stað, þannig að þeir, sem minnsta þörfina hafa, fái úrlausn. En þó vil ég nú af margítrekuðum ummælum hæstv. félmrh. um, að það verði auðvitað að sjá þeim, sem fátækastir eru og erfiðasta aðstöðu hafa, fyrir lánun, og engu síður en öðrum, taka það fram, að í þessu felst ekki endilega að sjálfsögðu réttasta aðferðin í sambandi við lánveitingar til íbúðabygginga til þess að leysa úr húsnæðisskortinum er einfaldlega sú að byggja nægjanlegt húsnæði, og það er ekki víst, að það verði fyrir gert með því að veita það takmarkaða lánsfé, sem á hverjum tíma er fyrir hendi, til þeirra fátækustu. Þvert á móti verða menn við framkvæmd slíkrar löggjafar að varast að láta þau ákaflega eðlilegu sjónarmið, sem ríkjandi eru í hugum manna, að það beri ekki síður að hjálpa þeim, sem minni máttar eru og síður eru efnum búnir, heldur en öðrum, — menn verða þó að varast að ganga svo langt í þessum sjónarmiðum,

að það e. t. v. verði þeim til minnsts gagns, sem það átti að gagna, eða m. ö. o. þeim, sem búa í hinu lélega eða heilsuspillandi húsnæði. Og ef framkvæmd slíks löggjafarákvæðis fer út í öfgar, getur hún beinlínis leitt til þess, að það er dregið úr hraða byggingarframkvæmdanna.

Þeir, sem fara með framkvæmd slíkrar löggjafar á hverjum tíma og lánveitingar, eru að sjálfsögðu alltaf í miklum vanda staddir. En mér er nær að atla, að ef við legðum eða hefðum frá öndverðu lagt megináherzluna á það sjónarmið, sem mest vegur, að byggja sem mest, að það sé með einu eða öðru móti tilbúið hæfilegt og hentugt húsnæði, — og ég undirstrika það, ég er ekki að tala fyrir því, að menn byggji „spekúla-sjóns“-húsnæði, og hef aldrei gert, — en ef menn hefðu lagt megináherzlu á það og kannske ef til vill umfram hitt, hversu miklar og þröngar reglur við þurfum að setja um úthlutun takmarkaðs lánfjár, þá e. t. v. værum við nokkru lengra á veg komnir með að útrýma húsnæðisskortinum en við jafnvel erum í dag. Mér er alveg ljóst, að það er nokkur hætta á því, að slík ummæli eins og þessi, sem ég nú hef viðhaft, séu mistúlkuð og kannske rangtúlkuð og ranglega eftir mönnum höfð og látið í þeim liggja annað en raunverulega í þeim liggur. En ég tel, að menn geri sér fyllilega grein fyrir því, að það er ekki einhlítt það sjónarmið eitt í þessum málum, að lánveitingin eigi endilega í slíku tilfelli eins og hér um ræðir að ganga til þess, sem minna bolmagn hefur efnahagslega, heldur en annars, sem meira bolmagn hefur til þess að byggja húsnæðið og koma því í kring og ljúka því, því að þegar byggt hefur verið nægilegt húsnæði fyrir þá aðila, sem búa í bæjunum og hér í þessu landi, þá er ekki þetta vandamál lengur við að stríða, sem erfiðleikarnir stafa af, þ. e. a. s. húsnæðisskortinn. Hafi þeir fátækustu eða þeir, sem minna eru efnum búnir, þá ekki aðstöðu til þess að útvega sér nægjanlega hagkvæmt húsnæði með leigukjörum eða kaupum frá öðrum, þá verður auðvitað það opinbera, bæði bæjar- og sveitarfélögin og ríkisvaldið, að halda áfram sínum ráðstöfunum til þess að jafna á milli þjóðfélagsborgaranna í þessu efni eins og svo mörgum öðrum.

Þá leyfi ég mér að vikja að því, að hæstv. félmrh. fannst lítið til koma þess, sem ég hafði gagnrýnt þessar fjölþættu reglur eða fjölþættu spurningar, sem menn þyrftu að svara, þegar menn væru að biðja um lán frá húsnæðismálastjórn, og m. a. talaði um það, að menn þyrftu að gefa upp þykktir einangrunar, og af þessu mætti nú sjá, hvað ég væri að fara villur vegar, því að hvað væri nauðsynlegra og sjálfsagðara en menn strax í upphafi við byggingu gerðu sér grein fyrir, hvers konar einangrun þeir ætluðu að hafa í húsið og hversu þykka, og við stórtöpuðum fé á því, Íslendingar, að ráðast í íbúðabyggingar án þess að gera okkur grein fyrir, hvernig þeim í öndverðu skyldi hagað.

Ég er sammála hæstv. félmrh. um það, að við höfum bæði fyrir og síðar gert allt of mikið að því að ráðast í byggingarframkvæmdir án þess að hafa þær nægjanlega vel undirbúnar. En það má heldur ekki ganga út í öfgar í þessu sam-

bandi, og ég er sannfærður um, að það eru áreiðanlega langsamlega fæstir af þeim, sem bæði fyrr og síðar hafa byggt hér, sem hafa á þann hátt, sem hér er til ætlað til umsóknareyðublöðunum, gert sér grein fyrir einstöku atriðum í sambandi við byggingarframkvæmdir og hvernig þeir ætluðu að byggja. Og ráðherra tekur í þessu sambandi mjög sláandi dæmi, þegar hann talar einmitt um einangrunina, að það sé nauðsynlegt að gera sér grein fyrir, hvernig eigi að einangra, áður en maður byrjar að byggja. Ég get sagt hæstv. félmrh. það, að ég hef sjálfur staðið í því að byggja hús og ég hef gengið á milli margra sérfræðinga til þess að leita mér upplýsinga um það, hvers konar einangrun ég ætti að hafa í húsinu, hver hefði mest einangrunargildi og hvað þeir vildu leggja til að ég gerði í þessu sambandi, án þess að ég fengi nokkurn tíma nokkur skýr svör um þetta. Hvort einangrar nú betur gosull eða kork eða vikurplötur o. s. frv.? Hvað kostar hvert um sig, og hvað er líklegt að maður muni hagnast eða tapa í hitunarkostnaði og öðru eftir því, hvernig einangrunin er? Ég tala nú ekki um það, þegar er verið að tala um það hér, að menn verði beinlínis að gefa upp þykkt einangrunarinnar fyrir fram og nánar sem sagt að skilgreina, þá held ég að það sé fátt, sem lýsir því betur, hvað framkvæmdin er hér komin út í miklar ófgar, einmitt í slíku litlu dæmi eins og þessu. Í fyrsta lagi skiptir það ekkert húsnæðismálastjórn, sem er að veita þetta litla lán, hvort það er notuð gosull, kork, vikur eða ný einangrun, sem nú er komin á markaðinn og er að taka mikið við af korki, — það skiptir þessa húsnæðismálastjórn engu máli. Það má segja, að það gæti skipt hana máli, að húsið ætti að uppfylla viss skilyrði um einangrun, viss lágmarksskilyrði um einangrun, sem náttúrulega er framfylgt almennt talað hér, og ég efast um, að nokkur hús hafi verið byggð hér í seinni tíð af þessum, sem við köllum nýttizkúhús, svoleiðis, að þau séu ekki forsvaranlega einangruð, þannig að þess vegna væri hægt að veita út á þau lán og þau hefðu sitt veðgildi. Hitt er það, að það eru kannske einstaka menn, sem setja einhvern alveg sérstakan og óþarflega mikinn íburð í einangrunina, ja, kannske ekki óþarflega mikinn íburð að öðru leyti en því, að hún kostar þessa menn í bili töluvert miklu meira en aðra, en það verður þeim þá ef til vill, þegar til lengdar lætur, líka ódýrara.

Ég ætla, að þetta nægi til þess að benda á það, sem ég var að leggja áherzlu á, að enda þótt þeir vildu og þyrftu að fá tilteknar upplýsingar og miða lánveitingar við tilteknar meginreglur og við tilteknar þarfir fólksins í heild, þá má ekki ganga svo langt, að farið sé út í slíka smámuni, að framkvæmdin verði kannske í mörgum tilfellum skrípaleikur, og ég leyfi mér að fullyrða, að það er útilokað, að þetta umsóknareyðublað, sem menn nú eiga að fylla út, geti orðið grundvöllur undir lánveitingum í framtíðinni öðruvísi en það verði bæði meira og minna rangt sagt frá af hálfu þeirra, sem útfylla það, sumum vísitandi og öðrum óafvitandi, af því að þeim er ómögulegt annað en segja óafvitandi eitthvað rangt frá, sem verið er að inna þá eftir, og út

í þá ófæru á ekki að ganga, og þetta eiga menn að sjá í öndverðu og stemma á að ósi.

Mér heyrðist, að hæstv. félmrh. væri að tala um, að seðlabankinn, — ég heyrði það nú ekki greinilega, gat lítt skilið það, nema að takmörkuðu leyti, — að seðlabankinn væri nú eða fyrir hans tilverknað verið að leggja áherzlu á, að lokið væri sem fyrst þeim íbúðum, sem nú eru í smíðum. Ja, ef það er rétt, að seðlabankinn hafi lagt einhverja sérstaka áherzlu á það í sambandi við samninga, sem milli hans og ríkisstj. kunna að hafa verið gerðir, þá er það út af fyrir sig sjónarmið, sem ég er mjög samþykkur. Þá er lögd áherzla á að flýta sem allra mest, að til verði nýtt íbúðarhúsnæði. Og þá er ekki verið að spyrja að því, hvað viðkomandi maður hafi mörg stig, sem er að byggja þetta íbúðarhúsnæði, heldur bara að íbúðarhúsnæðið verði til. En það er allt önnur hugsun, og þá er ég hræddur um, að framkvæmdinni á þessu stigakerfi verði að fresta um einhvern tiltekinn tíma, ef þetta er rétt. Þetta var svo óljóst hjá hæstv. ráðh., að þetta er kannske ekki það, sem nú er að ræða. En hafi seðlabankinn lagt áherzlu á það við ríkisstj. og samið um það, að lánsfé það, sem nú kann að koma á næstunni til íbúðabygginga, verði fyrst og fremst til þess að ljúka þeim íbúðum, sem fyrir hendi eru, þá auðvitað má fresta um ótiltekinn tíma og kannske alveg þessu stigakerfi, því að ef við með einhverjum ráðum gætum haft fjármagn til þess að ljúka mjög snögglega og með meiri hraða en ella hefur verið við það íbúðarhúsnæði, sem nú er í smíðum, þá hef ég viljað halda því fram bæði fyrr og síðar og mundi geta leitt að því nánari rök við meðferð þessa máls, að húsnæðisskortinum væri útrýmt hér á næstu 3—4 árum, bæði hér í Reykjavík og annars staðar. Þessi sjónarmið lagði ég megináherzlu á, þegar ég flutti hér ásamt öðrum sjálfstæðismönnum í fyrra þáttill. um öflun erlends lánsfjár til íbúðabygginga, fyrst og fremst í þeim tilgangi að ljúka nú með miklum hraða því íbúðarhúsnæði, sem væri í smíðum, og ef það væri gert á tilteknum tíma, væri húsnæðisskortinum á öðrum tilteknum tíma þar með útrýmt.

Ég hyggt næstum því, að ég gæti farið með þessar tölur nú, en skal þó ekki gera það, bæði getur eitthvað verið ruglað í huga mínum og auk þess eru þær ekki þær nýjustu, sem nú væri hægt að hafa, þar sem nokkuð er um liðið frá því, að ég gerði grein fyrir þessum skoðunum mínum hér á þingi, og væri þess vegna eðlilegra, að það atriði væri nánar athugað undir meðferð málsins.

Ég skal svo ekki hafa fleiri orð um þetta atriði, en kem þá að ákvæðum frv. okkar um það að fella niður skyldusparnaðinn, en leggja áherzlu á að auka möguleikana og aðstöðuna til frjáls og samningsbundins sparnaðar í hinum svokölluðu húsinnlánum, eins og við höfum orðað það í 4. gr. frv. okkar.

Hæstv. félmrh. segir: Það dugir ekki að leggja til, að skyldusparnaðurinn sé felldur niður, nema koma með till. um nýja fjáröflun í staðinn, því að áætlað hefur verið, að hann gefi 15 millj. kr. á ári, og er það meira fé en svo, að ég vilji ljá

mitt lið til þess, að sú fjárveiting falli niður, ef annað kemur ekki í staðinn. — Auðvitað er þetta rétt hjá hæstv. félmrh. En tillögur okkar um frjálsan sparnað eru einmitt miðaðar við það, við trúna eða traust okkar á því, að ef þeim yrði framfylgt, mundi verða til meiri sparifjármýndun í landinu heldur en ella með skyldusparnaðinum. Í fyrsta lagi gerði ég grein fyrir því í minni framsöguræðu, að eðli málsins samkvæmt væri sá sparnaður miklu haldbetri og veigameiri fyrir þjóðfélagið, að ekki sízt unglíngar og hin uppvaxandi kynslóð fyndi hjá sér hvöt til sparnaðar og treystu þannig á fjármálastarfsemi þjóðfélagsins, að þess vegna drægi ekki úr skyldusparnaðarviðleitinni. Í öðru lagi, að þegar settar væru á stofn innan peningastofnana landsins sérstakar innlánsdeildir eða hin svokölluðu húsinnlán eða innlánsreikningar, sem líklega væri réttara að kalla það, og það tvennt, sem við leggjum til, færi saman, að þessi lán bæru hærri vexti en önnur innlán og auk þess mættu menn verja, eins og í okkar tillögu kemur fram, tilteknum hluta af atvinnutekjum sínum til þess að leggja inn á þessa innlánsreikninga 5000 kr. á ári, þannig að þessar 5000 kr. væru skattfrjálsar, þá væri ástæða til að ætla, að af þessu mundi leiða miklu meiri sparnað, sem yrði grundvöllur undir aukin lán til íbúðabygginga, heldur en af núgildandi ákvæðum löggjafarinnar annars vegar um skyldusparnað og hins vegar um þann frjálsa og samningsbundna sparnað, sem þar er um að ræða. Að visu mætti segja: Já, skyldusparnaðurinn má vera, en herðum þá bara ákvæðin um hinn frjálsa sparnað, aukum vextina og gefum ákveðið skattfrelsi, og þá höfum við þetta tvennt. — En þó er þetta tvennt ekki samrýmanlegt, vegna þess að það verður að ætla og gefa hinn uppvaxandi kynslóð rúm til þess að njóta hins frjálsa sparnaðar með hærri vöxtum og sérstöku skattfrelsi af atvinnutekjum, sem hún ekki mundi njóta, ef ætti að taka svo og svo mikinn hluta af tekjunum í lögbvingaðan skyldusparnað. Þess vegna höfum við álitnið, að þetta tvennt yrði a. m. k. að óreyndu að útiloka hvort annað, og ef það sýndi sig, að þessi nýmæli um húsinnlánin bæru góðan árangur, þá væri fram komið það, sem okkur renndi grun í, að skyldusparnaðurinn væri hvorki til gagns né nauðsynlegur. Ég hef sagt áður, og við segjum það, að við treystum okkur ekki til að áætla, hvað mikla nýja sparifjármýndun muni af þessu leiða, — það veit ég að hv. þm. skilja, að erfitt er að gera, — en menn verða sjálfir að meta þetta við sig og reyna þá að gera upp við sig, hvað þeir teldu að það mundi áorka miklu til aukinnar sparnaðarviðleitni hjá almenningi, ef þessi hlunnindi væru veitt, sem um er að ræða, þ. e. a. s. hækkaðir vextir og skattfrelsi.

Þá er komið að ákvæðum frv. um útrýmingu heilsuspillandi húsnæðis, og þau taldi hæstv. félmrh. langsamlega veigamest. Hann minnti þó á í því sambandi, að þegar húsnæðismálalöggjöfin var sett 1955, voru ekki af ríkisins hálfu ætlaðar nema allt að 3 millj. kr. til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis á móti framlögum bæjarfélaganna. Þetta er rétt, og ég gerði einnig grein fyrir þessu, að svo hefði þetta verið. En megin-

reglan var þó strax viðurkennd í upphafi þessi, að nú leggur sveitarfélag fram fé til íbúðabygginga í því skyni að útrýma heilsuspillandi íbúðum, annaðhvort sem óafturkræft framlag eða lán, og skal ríkissjóður þá leggja fram jafnháa fjárhæð á móti. Þetta er sú meginregla, sem strax í öndverðu var viðurkennd, er enn í núgildandi lögum, var hins vegar í upphafi með þeirri takmörkun, að skylda ríkisins næði þó ekki nema allt að 3 millj. kr. á ári.

Sannleikurinn er sá, að þessi lög tóku gildi 10. maí 1955, og mér er engin launung á því, að við vorum ýmsir, sem stóðum að þáverandi stjórnarsamstarfi, sem töldum þessa upphæð of litla. Á hitt var þó að líta, að sveitarfélögin þurftu nokkurn viðbúnað í sínum byggingarmálum til að geta orðið aðnjótandi ríkissjóðsframlaganna, og ég hygg, að fæst þeirra eða engin hafi verið búin á þessum tíma að hafa fyrir fram viðbúnað í málinu nema Reykjavíkurbær, en hann byrjaði á árinu 1954 að undirbúa áætlun um byggingu íbúðarhúsa til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis á grundvelli þess ákvæðis stjórnarsamningsins milli sjálfstæðismanna og framsóknarmanna eftir alþingiskosningarnar 1953, að stjórnin vildi beita sér fyrir öflun nýs lánsfjár til íbúðabygginga og vinna að því að leysa þau mál til frambúðar.

Ég mæli þess vegna á engan hátt bót þeirri takmörkun, sem í upphafi var sett í löggjöfina. En ég vil minna á það, að að endu ári 1955, og löggjöfin, eins og ég sagði, tók gildi 10. maí, samþykktu þáverandi stjórnarflokkar til viðbótar við þetta framlag, sem hér er um að ræða, að verja af greiðsluafgangi ríkissjóðs þetta fyrsta ár, sem íbúðalánalöggjöfin var í gildi, 13 millj. kr., enda skal fjárhæð þessari skipt til A-lána samkv. I. kafla laganna og til útrýmingar heilsuspillandi íbúðum samkv. II. kafla laganna í sömu hlutföllum og fé hefur verið heitið til þessa samkv. lögum og samningum við bankana. M. ö. o.: þeir stjórnarflokkar, sem ákváðu við afgreiðslu húsnæðismálalöggjafarinnar vorið 1955 að takmarka framlögin til heilsuspillandi húsnæðis af hálfu ríkissjóðs við 3 millj. kr., samþykktu strax eftir 8 mánuði að leggja 13 millj. kr. af greiðsluafgangi ársins 1955 til íbúðalána, til A- og B-lána, eins og ég gerði grein fyrir áðan og lesið var úr löggjöf, sem þá var sett til þess að veita lán af greiðsluafgangi ríkissjóðs 1955 og er í 22. gr. fjárl. fyrir árið 1956.

Það bar að fagna því, þegar núverandi stjórnarflokkar hækkuðu framlagið, þótt ekki væri nema úr 3 millj. kr. upp í 4 millj. kr. En ég tel þó, að þar með hafi ekki verið komið til jafns við það, sem fyrrv. stjórnarflokkar voru búinir að gera í þessu máli, og á síðasta þingi lagði ég áherzlu á það, eða við sjálfstæðismenn — það mun hafa verið í Ed. — fluttum um það tillögur og líka reyndar þegar málið kom til Nd., að í húsnæðismálalöggjöfinni væri ekkert hámark, m. ö. o. bara meginreglan staðfest, og það er helzt að okkar vilja, að svo fremi sem sveitarfélögin leggi fram fé til útrýmingar heilsuspillandi íbúðum, þá skuli ríkissjóður leggja jafnhátt framlag. Það var fellt. En við lögðum einnig til að hækka þessar 4 millj. upp í 10 millj. kr.

Hæstv. félmrh. segir, að það hafi ekki verið rökkegla gengið að úthlutun heilsuspillandi húsnæðis og 3 millj., sem varið var 1955, hafi alls ekki verið notaðar til fulls. Nú getur verið, að sveitarfélögin hafi í þessum efnum gert minni kröfur en ætla mætti, eins og ég sagði áðan, af því að þau höfðu ekki haft sinn viðbúnað nægjanlegan í þessu máli. Hitt liggur þó fyrir, að Reykjavíkurbær einn varði miklu meira en 3 millj. kr. til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis á þessu eina ári, 1955, svo að miðað við það er mér alveg óskiljanlegt, að afgangur hafi verið af þessum 3 millj. kr., og þyrftu nánari skýringar að koma um það, hvernig í því liggur, aðrar en þá þær, ef ráðh. vill hengja sig í það, sem hann lagði veigamikla áherzlu á, mjög mikla áherzlu á, að samkv. lögnum bæri ríkinu ekki að leggja fram féð, fyrr en búið væri að útrýma heilsuspillandi húsnæðinu. Og þetta er satt; þetta var í upphaflegu l., og þetta er óbreytt. Þetta ákvæði töldu margir, — ég held úr öllum flokkum — mjög óeðlilegt, og í framkvæmdinni viðurkenndi einnig húsnæðismálastjórn það, og þess vegna hefur verið veitt fé í lán út á byggingar til útrýmingar heilsuspillandi íbúða, án þess að búið væri að rífa hið heilsuspillandi húsnæði, og það munu hafa gert bæði fyrrverandi húsnæðismálastjórn og núverandi húsnæðismálastjórn. Við lögðum til í fyrri undir meðferð málsins, að þessu ákvæði væri breytt, og í nýju ákvæði hér í frv. okkar um framlög ríkisins til byggingarsjóða sveitarfélaga, sem kynnu að verða stofnaðir til að veita lán til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis, leggjum við til, að önnur aðferð verði höfð í þessu sambandi, en ákvæðið er svo hljóðandi, með leyfi hæstv. forseta:

„Nú stofnar sveitarfélag byggingarsjóði í því skyni að veita lán til nýbygginga, svo að útrýmt verði heilsuspillandi húsnæði, og skal þá ríkissjóður leggja slíkum sjóði jafnhátt árlegt framlag og veitt er úr sveitarsjóði og með sömu kjörum, enda hafi ráðh. staðfest reglugerð byggingarsjóðsins. Sveitarfélagi ber skylda til að sjá um, að ónothæft húsnæði sé tekið úr notkun jafnóðum og tekið er í notkun húsnæði, sem ríkissjóður hefur veitt framlag til samkvæmt þessari grein.“

Tekið sé úr notkun eða rífið ónothæft húsnæði, jafnframt og tekið er í notkun það nýja húsnæði, sem var verið að byggja í þessu sambandi, og annað er ekki framkvæmanlegt. Og við skulum taka dæmi, sem sýnir þetta afar einfaldlega. Reykjavíkurbær er t. d. með byggingu sinna raðhúsa. Þar eru 144 íbúðir. Öllum þessum íbúðum hefur verið úthlutað, og þær eru afhentar fokheldar fólki, sem býr í herskálunum og öðru heilsuspillandi húsnæði. Sá, sem fær í hendur íbúðina fokhelda, þarf að sjálfsögðu töluverðan tíma til þess að vinna að fullkomnum íbúðarinnar, áður en hann getur flutt úr sínu húsnæði, en á þessu stigi málsins er komið miklu meira fé í íbúðina eða töluvert meira fé en jafnvel nemur framlögum bæjarins og ríkissjóðs samanlagt. Og þannig mun það vera nú, að fokheldar íbúðir í samþýlishúsum hér í Reykjavík kosta um 200 þús. kr., og gert er ráð fyrir með þeim reglum, sem nú virðist vera samkomu-

Alþt. 1957. C. (77. löggjafarþing).

lag um milli bæjarins og húsnæðismálastjórnar, að aðilarnir geti haft aðstöðu til þess að fá lán út á þetta, 50 þús. kr. frá Reykjavíkurbæ og 50 þús. kr. samkvæmt þessum kafla húsnæðismálagjafarinnar, eða 100 þús. kr., og þá er einnig gert ráð fyrir, að þessir aðilar geti orðið aðnjótandi 70 þús. kr. láns af A- og B-lánum hins almenna veðlánakerfis eða byggingarsjóðs ríkisins eða hvernig því nú er skipt eða hvað menn vilja kalla það, og eru þá komnar um 170 þús. kr. Reykjavíkurbær hefur í mörgum tilfellum borgað aðilum fyrir innréttingu herskála, þegar þeir eiga hlut að máli, 25—30 þús. kr., svo að þarna eru komnar fjárreiður frá því opinbera, ríki og bæ, um 200 þús. kr. Auk þess hefur verið talað um það, að Reykjavíkurbær reyndi til þess að létta fyrir þessu fólki að veita nokkur bráðabirgðalán, a. m. k. meðan þyrfti að bíða eftir A- og B-lánum hins almenna veðlánakerfis. Svona standa þessi mál, og ef ekki er nú hægt að fá 50 þús. kr. framlagið frá ríkissjóði til útrýmingar heilsuspillandi íbúðarhúsnæðis á móti framlagi bæjarins, fyrr en sá aðili, sem hefur fengið þetta íbúðarhúsnæði fókheldt, er búinn að ganga frá öllum sínum hlutum, það mikið frá húsnæðinu, að hann geti flutt inn í það, og þess vegna sé hægt að rífa herskálann, þá sjá menn, að hér er í raun og veru um löggjafarákvæði að ræða, sem mundi miða til þess eins að hindra alla framkvæmd þessara mála og stríða gegn þeim vilja og innri tilgangi, sem á bak við löggjöfina er, og bæði vilja löggjafans í þessu sambandi og einnig bæjar- og sveitarfélaga, sem eru að vinna að þessum málum.

Menn mega þess vegna, tel ég, með engu móti vera að karpa um það, að það standi ekki upp á ríkissjóði eða framlög ríkisins, fyrr en sé búið að útrýma hinu heilsuspillandi íbúðarhúsnæði. Þvert á móti verður að gera kröfu til þess, að framlög ríkissjóðs til sveitarfélaganna, hver sem þau verða, mikil eða lítil, vonandi til jafns, eins og ég hef verið að tala um, komi jafnóðum og bæjar- og sveitarfélögin eru að byggja þetta eða hafa forgöngu um að byggja þetta íbúðarhúsnæði, því að annað er naumast framkvæmanlegt.

Og ég fæ ekki séð, við hvað það styðst, að hæstv. ráðh. segir, að það hafi ekki rökkegla verið gengið að verki við útrýmingu heilsuspillandi húsnæðis, a. m. k. ekki, ef lítið er á framkvæmd þessara mála í Reykjavík, því að það liggur fyrir, að á fjárhagsáætlun Reykjavíkurbæjar hefur verið á undanförunum þrem árum: 1955 eða því ári, sem þessi húsnæðismálaggjöf var ekki til, en varð til í maímánuði, varið til þessara mála 4.5 millj. kr., 1956 áætlaði Reykjavíkurbær 10 millj. kr. til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis og 1957 10 millj. kr., m. ö. o. 24.5 millj. kr. á þessum þrem árum. Á sama tíma hefur Reykjavíkurbær fengið frá ríkissjóði til þessara mála 10 millj. kr. á móti 24.5 millj. kr.

Nú sagði hæstv. félmrh. áðan að vísu: Já, það er ekki það sama að áætla framlög í fjárhagsáætlun og gera það, standa við áætlarnir. — Í þessu tilfelli liggur málið þannig, að umfram þetta fé, sem áætlað hefur verið á fjárhagsáætlun Reykjavíkurbæjar, hefur Reykjavíkurbær til sömu framkvæmda ekki alls fyrir löngu varið 10 millj.

kr. í bili, m. ö. o. alls þá samkvæmt því, sem áætlað var á fjárhagsáætlun, og umfram það, sem áætlað var, samtals 34 millj. kr., á sama tíma sem frá ríkinu hafa komið 10 millj. króna.

Hér er misrétti, sem á sér stað, og ranglæti, sem verður að leiðrétta. Það kann ekki góðri lukku að stýra, að í þessu tilfelli sé höfuðstaðurinn svo herfilega afskiptur, því að þetta gerðist á sama tíma sem framlög til ýmissa annarra almennra þarfa, eins og ég hef margbent á, hafa verið stórkostlega aukin, bæði á sviði landbúnaðar, sjávarútvegs, iðnaðar og í öðrum atvinnugreinum og til ýmissa félagsmála, tryggingarmála o. s. frv., og er hægt að rekja það allt saman nánar. En á sama tíma sem ýmis slík framlög hafa hækkað margfaldlega, hafa þessi framlög til útrýmingar heilsuspillandi íbúða til sveitarfélaganna og þá fyrst og fremst í þessu sambandi til Reykjavíkurbæjar verið skorin við nögl. Og þó að Reykvíkingar kunni að vera umburðarlyndir, þá er engin ástæða til þess, að þeir láti bjóða sér þann órétt til lengdar. Í bæjarstjórn Reykjavíkur hafa allir bæjarfulltrúarnir, hvaða flokki sem þeir fylgja, sameinast um að beina þeirri áskorun til Alþingis, að það hækki þetta framlag nú úr 4 millj. kr. og upp í 12 millj. kr., og eins og fram kemur í grg. okkar, vitum við ekki enn, hvað áætlað verður 1958 frá Reykjavík í þessu skyni. En þar sem nú hefur á undanförunum tveimur árum verið varið 10 millj. kr. á fjárhagsáætlun, þá er engin ástæða til að ætla, að það verði minna fé, en spurningin er, hvort bæjarstjórnin telur sér fært og telur þörf á því að veita meira fé en 10 millj. kr. á fjárhagsáætluninni 1958, og það er náttúrulega spurningin um það, sem felst fyrst og fremst í því, sem við segjum hér í okkar grg., eins og hæstv. ráðh. vitnaði til. En þegar t. d. flokksmenn hans báru fram till. — það var víst í marzmánuði — um byggingarsjóð Reykjavíkurbæjar, gerðu þeir till. um, að meðal árlegra tekna hans skyldi vera framlag á fjárhagsáætlun hverju sinni og þá 10 millj. kr. M. ö. o.: frá þeirra hendi liggur fyrir till. um 10 millj. kr. til húsnæðismálanna frá bæjarstjórn Reykjavíkur árið 1958, og ég geri ekki ráð fyrir því, að þeir eigi eftir að minnka það héðan í frá. Og það er mjög ólíklegt, að sjálfstæðismenn, sem hafa beitt sér fyrir 10 millj. kr. framlagi tvö undanfarin ár, muni nú draga úr því.

Hæstv. félmrh. talaði töluvert um það í lok sinnar ræðu, að enda þótt menn gætu nú með einhverju móti aflað þessa fjár, sem margir mundu áreiðanlega vilja leggja hönd að verki með, þá væri þó galli enn, og hann væri sá, að fólkið í verstu bröggunum mundi sitja eftir og tæplega væri fyrir því séð, hvernig ætti að hjálpa því til að komast inn í húsnæði. Það hefði ekki þetta fé, sem á vantaði til að fullgera húsnæðið eða borga tryggingargjöld o. s. frv., tryggingarfé til bæjarins, sem borgað er inn í öndverðu.

Þegar á þetta er litið, þá er ósköp eðlilegt, að menn hugsi sem svo: Ja, hvernig í ósköpunum á þetta efnaminnsta fólk að geta byggt íbúðir með þeim kröfum, sem til þeirra eru gerðar, og ekki meiri lánsmöguleikum en um er að ræða? — Þetta er alveg satt. Sízt mundi ég vilja gerast

talsmaður þess að mæla á móti því, að þetta fólk gæti fengið bæði lengri og hagstæðari lán, ef til þess virtust vera einhverjir möguleikar. En á hitt er einnig að líta, að við verðum að horfast í augu við staðreyndirnar, eins og þær eru á hverjum tíma, og hvernig hefur nú þetta fólk, sem fram að þessu hefur getað staðið í því að byggja þessar nýju og góðu íbúðir hér í Reykjavík, gert það, miðað við þann lánsfjármarkað, sem fyrir hendi var? Ég býst við því, að okkur veitist öllum nokkuð erfitt að skilgreina og skýra það. Og við marga hef ég átt tal, sem sjálfir hafa sagt við mig, hafa að visu staðið þó í nokkrum örðugleikum í lok byggingarinnar: Það er kannske ekki það, sem er erfitt að skilja, þó að mig vanti nokkra tugi þús. kr., hitt skil ég sjálfur miklu síður, hvernig í ósköpunum ég þó hef getað klotið það að koma þessu máli í framkvæmd — byggja yfir mig og fjölskyldu mína — af ekki meiri efnum en það var gert, þegar til þess var stofnað.

Í byggingarmálunum hefur verið beitt ótrúlega mikilli samhjálpi, bæði fjölskyldna og vina, og ótrúlega mikið eigið átak lagt fram af einstaklingunum og því miður í sumum tilfellum þannig, að þeim hefur orðið það ofraun. Og þegar á þessa annmarka er bent, eins og hæstv. félmrh.: Ja, ef ég vissi það, að fólkið í bröggunum fengi þetta, þessar 12 millj. kr., og einnig þeir, sem verst eru staddir, þá skal ég ekki vera á móti því, — þá spyr ég í fyrsta lagi: Hver á að sannfæra hæstv. ráðh. um þetta? — og í öðru lagi: Hvað vill hann gera? Ekki fær fólkið íbúðirnar, ef féð er ekki lagt fram. Það er þó fyrsti möguleikinn til þess, að líkur séu til, að þetta fólk fái sínar íbúðir.

Ég upplýsti í fyrri ræðu minni nokkuð og skal endurtaka það hér, hvernig horfurnar eru í stórum dráttum, og skal ég ekki fara of mikið út í einstök atriði.

Um útrýmingu heilsuspillandi húsnæðis í Rvík er það svo í dag, að á þessum tveimur, þremur árum, sem bæjarfélagið hefur í þessu staðið, er búið að afhenda eða tilbúna til úthlutunar um 280 íbúðir, 144 íbúðir í raðhúsum, 16, sem byggðar voru í framhaldi af Bústaðavegshúsum, og 120 í Gnoðavogshúsum, sem sumar eru núna fokheldar og verða á næsta ári og eru þannig afhentar, eða 280 íbúðir.

Ef við reynum að gera grein fyrir tekjumöguleikum hins nýstofnaða byggingarsjóðs Reykjavíkur á næsta ári, þá eru þær þannig, að vextir af stofnfé eru áætlaðir 1.5 millj. kr., afborganir útistandandi skulda 2.5 millj. kr., framlag bæjar-sjóðs 10 millj. kr., ef við áætluðum það það, og mótframlag ríkissjóðsins, ef það væri það sama, þá eru það 10 millj. kr., og loks eru áætlaðar innborganir frá kaupendum 120 íbúða í hinum svokölluðu Gnoðavogshúsum um 12 milljónir króna. Þarna yrði um að ræða 24 milljóna króna handbært fé, ef ekki er talið, að þær komi inn, þessar innborganir, 12 millj. kr., frá kaupendum íbúðanna í Gnoðavogshúsum, sem þó er engin ástæða til, en ef það er reiknað með, þá 36 millj. kr. Byggingarkostnaðurinn við hinar 120 íbúðir við Gnoðavog, það sem eftir er nú, er áætlaður 12 millj. kr., byggingarkostnaður rað-

húsa við Bústaðaveg, það sem eftir er, 1½ millj., byggingarkostnaðar við að gera foheldar 100 íbúðir við Elliðaárvog, sem nú er verið að ljúka teikningum að og fóru fram samkeppnisteikningar um á s. l. ári, 14 millj. kr. og byggingarkostnaður við 200 íbúðir nýjar, sem byrjað yrði á á árinu og yrðu lengra eða skemmra á veg komnar, um 8½ millj. kr., eða alls 36 millj. kr. En það þýðir, að það er hægt til viðbótar við 280 íbúðir, sem foheldar eru og afhentar á þessu ári, sem nú er að fara í hönd, að gera foheldar 100 íbúðir og byrja byggingu á 200 nýjum íbúðum í viðbót. Þá stæði málið þannig í árslok 1958 hjá Reykjavíkurbæ, að það væri ýmist búið að afhenda, gera foheldar eða byrja á og komið lengra eða skemmra á veg með 500 íbúðir, sem öllum er varið til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis. En þegar Reykjavíkurbær hóf þessa byggingarframkvæmd sína, var byggt á ýtarlegri rannsókn, sem fram hafði farið á því, hversu margar fjölskyldur byggju í bröggum eða herskálum, og voru þar þá 540 fjölskyldur. Nú var vitað um, að töluvert af þessum fjölskyldum var bæði með hugleiðingar, sem þær höfðu gert grein fyrir, og stóðu sjálfar í byggingarframkvæmdum, svo að það mátti þegar frá upphafi áætla, að um 40 af þessum fjölskyldum mundu sjá sér fyrir íbúðarhúsnæði sjálfar a. m. k., og vildu þó sumir áætla meira, þannig að það þyrfti ekki að áætla nema byggingu 500 nýrra íbúða til að útrýma herskálunum í Reykjavík. Þarna, eins og ég segi, mundi í árslok 1958 vera um að ræða íbúðarhúsnæði, sem er 280 íbúðir foheldar nú um þessi áramót, og um næstu áramót yrðu það alls 580 íbúðir, sem væru margar fullbúnar, sumar foheldar og aðrar lengra eða skemmra á veg komnar.

Þetta hygg ég að ætti að færa mönnum heim sanninn um það, að ef ekki stendur á ríkissjóðsframlaginu á móti framlagi Reykjavíkurbæjar, bæði næsta ár og næstu 2—3 ár, 1959 og 1960, þá er það alveg öruggt, að sú áætlun, sem gerð var um útrýmingu allra herskála í Reykjavík og heilsuspillandi húsnæðis, á að geta verið komin í framkvæmd, eins og til var stofnað upphaflega, á 4—5 árum, hygg ég að það hafi verið orðað, sem mundu sjálfsagt þurfa að vera 5—6 ár, því að eitthvað er þessi áætlun þegar, eins og upplýst hefur verið og við höfum gert rækilega grein fyrir í bæjarstjórninni, orðin á eftir áætlun, og skal ég ekki fara að rekja ástæðurnar til þess. En hún er þó ekki lengra á eftir áætlun en það, að allar líkur eru á því, að upp úr árinu 1960 mundi því takmarki, að búið væri að endurbyggja fyrir flesta eða alla þá, sem í herskálunum búa og ýmsu öðru lélegu húsnæði, vera náð eða ætti að geta verið náð, og þeim mun fremur ef sérstakar ráðstafanir eru nú gerðar til þess, að lánsfé sé látið til þess að ljúka því íbúðarhúsnæði, sem nú er í byggingu.

Ég vil nú að lokum mega vænta þess, að ef ekki getur orðið samkomulag um það hér í þinginu, þ. e. a. s. meiri hluti ekki fæst fyrir öllum þeim brtt., sem fluttar eru í þessu frv. okkar sjálfstæðismanna, að þá náist þó a. m. k., áður en lýkur, í einu eða öðru formi meirihlutasamþykki Alþ. fyrir meginatriðum málsins. Og það vil ég

taka undir með hæstv. félmrh., að það má segja, að ákvæðin hér um útrýmingu heilsuspillandi íbúðarhúsnæðis, annars vegar aukin ríkissjóðsframlög til þess og hins vegar ný ákvæði varðandi byggingarsjóði sveitarfélaganna, sem stofnaðir eru í því skyni að útrýma heilsuspillandi húsnæði, eru sjálfsagt veigamestu ákvæðin. Ég gerði grein fyrir því áðan, að um það ákvæði hefur verið samstaða í bæjarstjórn Reykjavíkur milli fulltrúa frá öllum flokkum, og ég vildi mega vænta þess, að um það gæti einnig, áður en lýkur, orðið samstaða hér á Alþ. milli fulltrúa hinna einstöku flokka.

Félmrh. (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti. Ég skal nú ekki ræða málið almennt núna, ég gerði það nokkuð hér í upphafi fundar, en vikja að nokkrum atriðum, sem hv. frsm. kom nú að.

Hann sagði, að það þyrfti áreiðanlega miklu meira en 12 millj. á ári frá ríki og sveitarfélögum til þess að ná fljótt því marki að útrýma heilsuspillandi húsnæði, og má vera, að það sé rétt. En það held ég þó, að nokkuð mundum við þokast fljótlega í áttina með því að útrýma því, ef 12 millj. kr. væru lagðar fram af ríki og bæ og gengið á röðina þannig, að útrýmt væri örugglega því versta eftir hendinni, og það er sú aðferð við það, sem við þyrftum fyrst og fremst að geta orðið sammála um löggjöf um, stjórnarflokkar og stjórnarandstaða. Það er sannast að segja svo, að ég er afar hræddur um, að það liðu kannske áratugir og við horfðum sífellt upp á hið versta og hörmulegasta húsnæði, þó að of fjár væri veitt úr bæjarsjóði og ríkissjóði, meðan eingöngu eru farnar þær leiðir, sem nú eru farnar. Það er sem sé áreiðanlegt, að það fólkið, sem í versta húsnæðinu býr, hefur engar 30—40 þús. kr. að leggja fram á fyrsta stigi byggingarmálsins fyrir sig til þess að geta orðið aðnjótandi hinna hagkvæmustu lána frá bæjarfélagi og ríkissjóði. Og það er það, sem að er. Og þar vék ég að því, að það væri athugandi, hvort við gætum ekki eiginlega orðið frekar sammála um það að hefjast handa um lagasetningu og framkvæmd, sem kæmi þessu fólki til nota, t. d. með því að hefja byggingu leiguhúsnæðis handa því fólki, sem ekkert fé hefur fram að leggja sem sína hlutdeild í byggingarkostnaði. Og ég er afar hræddur um það, að hvað sem liði fjárveitingum af hendi ríkissjóðs og bæjarfélaga, verði þetta fólk lengst út undan, nema því aðeins að þannig væri tekið á málunum til þess að koma upp íbúðarhúsnæði yfir það. Annað er svo það, að ég skal láta það í ljós hér, að ég er þeirrar skoðunar, að þær íbúðir margar, sem bæjarfélögin eru að byggja og sérstaklega Reykjavíkurbær, verði of dýrar. Ég veit ekki, hvernig á því stendur, en mér virðist þær vera anzi dýrar, þegar þær núna, rúmlega foheldar, að visu með miðstöðvarkerfi, eru komnar upp í 240—260 þús., — er það ekki? — eins og skilist er við þær, þegar eigendurnir taka við þeim (Gripið fram í.) — og fjögurra 267, er það ekki? (Gripið fram í: Nei.) Ja, ég er hræddur um, að það sé milli 240 og 260 þús. kr., sem fjögurra herbergja íbúðin kostar nú, þegar Reykjavíkurbær afhendir hana einstakl-

ingunum. Það finnst mér afskaplega dýrt. Það er þó hægt að horfast í augu við þá staðreynd, gleðilegu staðreynd, að í verkamannabústöðunum, sem voru teknir í notkun núna fyrir hálfum mánuði, voru fjögurra herbergja íbúðirnar á 260 þús. kr. fullgerðar, og það virðist vera þannig mögulegt að byggja allforsvaranlegar íbúðir, — það voru góðar íbúðir, ég skoðaði þær, — og stóðu í 260 þús. kr. fullgerðar. Ég held því, að við verðum að leggja okkur alla fram um það með útbóðum og hverjum ráðstöfunum sem hægt er að reyna að koma byggingarkostnaðinum niður, og mér finnst, án þess að ég vilji ásaka neinn, að þær íbúðir, sem Reykjavíkurbær er að byggja, verði anzi dýrar, nálgist það, sem íbúðir ganga kaupum og sölum á hinum frjálsa sölumarkaði hér í Reykjavík, og hann er of hár. Hann er ekki miðaður við raunverulegan kostnað. Það er alveg vitað, að það eru tugir þúsunda króna, sem eru teknar af milliliðum í sambandi við húsnæðisur hér í bænum í skjóli hinnar miklu eftirspurnar.

Þá heyrði ég það enn þá, að hv. frsm. leggur eysilega mikla áherzlu á, að það verði felld út úr 2. gr. gildandi húsnæðislöggjafar þessi málsgrein, með leyfi forseta:

„Húsnæðismálastjórn er heimilt að láta undirbúa byggingu íbúðarhúshúshverfa í kaupstöðum með því að láta gera skipulagsuppdrátti af þeim í samráði við skipulagsnefnd ríkisins. Þegar slíkir skipulagsuppdráttir hafa verið samþykktir af skipulagsnefnd og félmrh., er viðkomandi bæjarfélagi skylt að heimila byggingarnar og láta af hendi eða útvega landsvæði fyrir þær, ef með þarf með eignarnámi, og fer um eignarnám skv. lögum nr. 61 frá 1917. Sömuleiðis er viðkomandi bæjarfélagi skylt að leggja nauðsynlega vegi og leiðslur um slík hverfi innan hæfilegs tíma að mati húsnæðismálastjórnar og félmrh.“

Það má segja kannske, að þarna séu allverulegar kvaðir og skyldur lagðar á bæjarfélög um það, að ekki standi á skipulögðu byggingarsvæði, þegar aðgerðir ætti að gera á þann veg að byggja íbúðarhúshúshverfi. En ég fullyrði, að það eru engar líkur til þess, að húsnæðismálastjórn haldi þannig á þessu ákvæði, að ekki væri fyrst leitað samkomulags við viðkomandi bæjarfélag um að skipuleggja ákveðið svæði og leggja til land, og því aðeins að á þessu væri ófyrirgefanlegur dráttur, kæmi til þess, að húsnæðismálastjórn ýtti á framkvæmd með því að nota þessa heimild. Hitt er vitað, að bæði að því er snertir einstaklinga hér í borg og aðra, sem ætla að byggja, þá er oft og tíðum hvað erfiðast að komast af stað, af því að það er ekki til skipulagt svæði, sem bæjaryfirvöldin benda á, eða fáanlegar lóðir, og það stendur fyrir allri framkvæmd löngum og löngum. Ég dyl það því ekki, að ég er þeirrar skoðunar, að það sé ekki til bóta á gildandi löggjöf að fella þetta ákvæði niður. Hins vegar veit ég það, að því verður ekki heitt af neinum hrottaskap gegn neinu bæjarfélagi og fyrst reyndar samkomulagsleiðir. Dugi þær ekki, þá gæti náttúrlega til þess komið, að þessi öryggisventill kæmi í „funksjón“, þannig að húsnæðismálastjórn léti undirbúa skipulagn-

ingu fyrir íbúðarhúshúshverfi, og gæti þó því aðeins komist fram með það, að samþykki skipulagsnefndar fengist fyrir.

Þá er það sýnilegt, að við erum alveg öndverðrar skoðunar um, hvernig útlánareglur eigi að vera. Ég fór um það nokkrum orðum hér áðan, að eins og þetta var, þá var það svo, að það voru engar útlánareglur. Þeir góðu menn, þessir tvímenningar, voru engu bundnir um það, hvernig þeir vörðu því lánsfé, sem þeir höfðu á milli handa. Þeir voru því ekki að brjóta neinar reglur eða nein lög eða bregðast neinum trúnaði, þegar þeir bara veittu lánin eftir eigin geðþóttu. Það var þannig: bara eftir eigin geðþóttu, persónulegum geðþóttu. Ég þekki þessa menn báða. Og á þeim var staðið, af kunningjum, flokksbræðrum og úr öllum áttum stóðu á þeim jarnin. Og þegar þeir þurftu engar lagareglur að brjóta, engar reglur að brjóta, hvað þá? Ja, þá fór það þannig, að það var togað út úr þeim lán til þeirra, sem minni þörf höfðu á því en þeir, sem eftir sátu og fengu ekkert. En þetta vita þeir ósköp vel og jata líka sjálfir. Þeir menn, sem vilja hafa það þannig, ég skil það ósköp vel, að þeir vilja engar reglur hafa, vilja hafa það eins og það var. En ég segi bara: Eftir því sem við erum með takmarkaðra fé á milli handa, eftir því er nauðsynlegra, að reglurnar séu strangari um, að út úr hópi þeirra hundraða, sem bíða, séu fyrst og fremst teknir þeir, sem mestrar hjálpar eru þurfi. Og það verður ekki gert öðruvísi en að reglur séu um það, að þeir, sem lánin veita, skuli taka tillit til ástands íbúðarhúsnæðis, sem fólkið býr við, fjölskyldustærðar, efnahags, lánamöguleika og þar fram eftir götunum. Og það er þetta, sem í núverandi stigakerfi er tekið ákveðið tillit til.

Viðvíkjandi svo greinargerðum fyrir því, hvernig hús þeir ætli að byggja, hvernig hús það eigi að vera, sem þeir séu að sækja um lán til, þá eru meginatriði í eðlilegri útbóðslýsingu lögð til grundvallar fyrir þeim spurningum, sem umsækjandinn á að svara. Og ég hef haldið því fram, að í raun og veru sé ekki hyggilegt fyrir neinn að fara af stað með byggingu íbúðarhúsnæðis, nema hann sé, annaðhvort á eigin spýtur eða í samráði við kunnáttumenn, búinn að gera sér grein fyrir því: Hvernig kemur hún til með að líta út, kostnaðaráætlunin að því húsi, sem ég ætla að byggja? Og þá er eins gott fyrir hann að hafa aflað sér þessarar vitneskju á byrjunarstiginu, áður en hann fer að sækja um lánið meira að segja, heldur en að gera það í miðjum klíðum, þegar hann er kominn út í ógöngur með bygginguna, sem hann fór fyrirhafnarlítið að hefja.

Ég held, að hvað sem við ræðumst við um þetta, hvort það eigi að vera strangar reglur eða losaralegar reglur, þá verðum við alltaf ósamála um þetta, hv. 1. flm. frv. og ég. Það er þarna greinilegt, að það er grundvallarskoðanamunur okkar á milli um það. En ég held, að ég geti varið það fyrir hverjum sem er, að einmitt meðan féð er takmarkað, ríður á, að það sé látið ganga til þeirra, sem mesta hafa þörfina.

Viðvíkjandi því, sem ég vék að því, að seðlabankastjórnin legði núna ríka áherzlu á, að það yrði lögð öll áherzla á að ljúka því íbúðarhús-

næði, sem nú er hálfgerð, — en þær íbúðir skipta hundruðum, líklegast eru þær yfir þúsund bara hér í Reykjavík einni saman og eru sumar búna- ar að standa í byggingu frá því á árinu 1955 og hafa ekki komist á það stig, að hægt væri að taka þær til notkunar enn þá, þá er það sammæli húsnæðismálastjórnar og mín og stjórnar seðlabankans, að það sé mikil nauðsyn, og ég heyri líka skoðun hv. 1. flm. frv., sem hér liggur fyrir, að það sé höfuðnauðsyn að geta lokið sem allra flestum af þessum íbúðum sem fyrst, tekið þær í notkun, og það muni áreiðanlega hafa áhrif á bæði húsaleigu og húsaölur hér í bænum og þar að auki bæta úr mjög miklu af húsnæðisskortri hér í borg og hér í nágrenninu. Og það er vissulega rétt. Nú er það, eins og hv. flm. er kunnugt, að lánveitingarnar koma eingöngu til húsa, sem eru á því byggingarstigi, að þær eru orðnar fokheldar, og það, sem yrði úthlutað nú af lánum, færi því til húsa, sem eru á hinum síðari hluta byggingarstigs. Og þá hefur verið um það rætt, að í sambandi við það fé, sem nú verður útvegað, verði í stigakerfinu einmitt aukinn þungi þess, hversu lengi viðkomandi umsækjandi um lán sé búinn að stríða við sína byggingu. Ef hann sé búinn að vera í tvö ár, þá er sýnilegt, að hann hefur átt í miklum erfiðleikum með að koma húsinu áfram og þá verði aukinn þungi þeirra stiga, sem gefin eru fyrir tímann, frá því að húsið varð fokhelt, til þess að ýta þessu fram, og inn á þetta hefur verið gengið. Þetta er orðið bundið fastmælum og kemur til framkvæmda nú. Ég vænti, að þetta atriði liggja skýrt fyrir mönnum nú, og það virðist vera þess eðlis, að menn séu yfirleitt sammála um að það sé réttmætt gagnvart þeim, sem lengi eru búnir að berjast við að koma sínu húsnæði áfram og hefur ekki unnizt það á t. d. tveimur árum, og með tilliti til þess að fá húsnæði, sem búið er að binda mikið fjármagn í, þá sé einmitt rétt að gera þetta.

Viðvíkjandi fjárupphæðinni til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis, þá stendur það fast, sem ég áðan sagði, að núverandi stj. hefur hækkað þetta fjárframlag um 25%, úr 3 millj. í 4, og tekjurnar til húslánakerfisins jók hún líka stórlega frá því, sem áður var, og framlagið til byggingar verkamannabústaða var hækkað úr tæpum 2 millj. í 4 og útveguð 8 millj. kr. lánsupphæð á því sviði. Þetta er í raun og veru allstórt átak, miðað við það, sem áður var, en einmitt hafði hv. frsm. skýrt frá því, að fyrrverandi ríkisstj. hefði haft það sem eitt sinna höfuðmála að reyna að afla fjár til húsnæðismálanna til þess að leysa þau til frambúðar. Og ég vil segja það, að ef þau mál hafa verið leyst til frambúðar að áliti fyrrverandi ríkisstj. með 3 millj. kr. framlagi til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis, með tæpum 2 millj. kr. til verkamannabústaða og með þeirri fjárföflun, sem þá stóð að baki veðlánakerfinu, þá er búið að gera æði miklu meira en sú ríkisstj. ætlaðist til með því að hækka framlagið til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis úr 3 í 4 millj., sem þýðir, að í staðinn fyrir 6 millj. koma nú 8, þegar tekið er tillit til mótfamlags frá sveitarfélögum, og að í staðinn fyrir 2 millj. til verkamannabústaða koma 4, sem þýðir, að mótfamlag sveitarfélaganna á að vera 4 millj. í

staðinn fyrir 2 áður, og síðan, að svo að tugum millj. skiptir er aflað fjár til byggingarsjóðs og veðlánakerfisins samkv. þeirri löggjöf, sem var lögfest hér á síðasta þingi. Svo er hægt að koma að vísu og segja: Ja, þörfin er enn meiri en svo, að hún sé leyst með þessu. — En það er ólíkt myndarlegar tekið á þessum málum nú en með þeirri löggjöf, sem áður gildi, og hafði þó verið ætlað að leysa þessi mál til frambúðar. Að hinu leyttinu er svo, eins og allir vita, sú skoðun manna, að Íslendingar verji meira af þjóðar- tekjunum til fjárfestingar en nokkur önnur þjóð geri og að það sé ekki hægt að leyfa sér, hvorki að því er snerti byggingu íbúðarhúsnæðis né aðra fjárfestingu, að halda í horfinu, eins og við höfum gert að undanförunu, hvað þá heldur að auka. Það er því tvennt, sem kemur til greina: Í fyrsta lagi: Er hægt að útvega það fé, sem brtt. þeirra, sem að frv. standa, fer fram á? Og í annan stað: Er hægt að koma því saman við fjárfestingargetu þjóðarinnar að margfalda aðgerðir þjóðfélagsins í þessum málum? Ef við rekumst á þetta hvort tveggja sem lítt yfirstiganlega örðugleika, þá finnst mér, að við verðum fyrst og fremst að gera allt, sem hægt er, til þess að byggja hagkvæmar íbúðir, ekki allt of stórar, vanda vel til þeirra og nota á allan hátt eigin framlög einstaklinganna, eins og hér hefur verið gert, og hafa strangar reglur um það, að ýtrasta réttlætis sé gætt um lánveitingarnar fyrir einstaklingana, sem eru að berjast við að byggja. Þá dugir ekkert handahóf. Það væri miklu fremur hægt að leyfa sér að hafa um þetta losaralegar reglur eða engar reglur, ef við hefðum nægilegt fé til þess að verja til þessara mála. En það höfum við takmarkað, og þess vegna verðum við að gæta alls í þessum málum, eins og reynt er að gera með þeim reglum, sem settar hafa verið af húsnæðismálastjórn. Ég hef þar á engan hátt gripið inn í, engar tillögur gert um þessar reglur, nema ég tel það skynsamlegt, að þær bæði taki tillit til efnahags og aðstöðu fólks í húsnæðismálum, lánamöguleika, og líka, að viðvíkjandi nýjum lánveitingum séu gefnar eins góðar upplýsingar og hægt sé um, hvernig það húsnæði sé, sem menn ætli að færast í fang að byggja, áður en lán sé veitt.

Umr. frestað.

Á 36. fundi í Nd., 10. des., var enn fram haldið 1. umr. um frv.

Flm. (Jóhann Hafstein): Herra forseti. Þegar frá var horfið þessum umr. í gær, voru nokkur atriði, sem fram höfðu komið í ræðu hæstv. félmrh., sem ég vil gera lítilla að umtalsefni.

Hæstv. félmrh. talaði um það, að sér fyndist, að íbúðir þær, sem verið væri að byggja hér í Reykjavík með forgöngu bæjarstjórnar til útrýmingar heilsuspillandi húsnæðis, mundu vera of dýrar, og sérstaklega bar hann mikinn kvíðboga fyrir því, að þeir efnaminnstu mundu ekki geta notið góðs af þeim framkvæmdum, sem hér er um að ræða.

Í fyrsta lagi varðandi það, að íbúðirnar séu of dýrar, þá vil ég taka fram, að þegar ég hef talað í þessu sambandi um fokheldar íbúðir, bæði fyrir

og síðar í umr., og einnig ef minnst hefur verið á verðlag í því sambandi, þá er það í raun og veru miklu meira, sem búið er að gera við þessar svokölluðu bæjaríbúðir, heldur en í venjulegum skilningi er átt við, þegar talað er um fokheldar íbúðir. Þannig eru raðhús bæjarins, sem byrjað var á samkvæmt þessari byggingaráætlun, afhent í því ástandi, að þau eru það, sem venjulega er kallað fokheld, en auk þess eru þau með tvöföldu gleri í gluggum, útihurðum og hitalögn og auk þess gengið frá þeim og máluð að utan. Hitalögnin, hin sameiginlega hitalögn, sem þegar er búið að byggja, frágangur húsanna allur að utan, tvöfaldir gluggar og útihurðir er allt umfram það, sem í venjulegum skilningi er átt við um fokheldar íbúðir. En þegar kemur að fjölbýlishúsunum við Gnoðavog, er enn þá lengra gengið í þessu efni en í raðhúsunum og byggingarframkvæmdunum komið töluvert lengra áfram, þar sem þar er um fleiri sameiginleg atriði á milli íbúðanna að ræða en í raðhúsunum, sem ganga þarf frá sameiginlega, áður en íbúðirnar eru afhentar. Allt þetta ber að hafa í huga, og til viðbótar vil ég taka það fram, að það hefur verið lögð áherzla á að hafa þessar byggingar hagkvæmar. Raðhúsin eru 4 herbergja íbúðir með sérinngangi fyrir hverja fjölskyldu, fyrir hvert svokallað hús eða hverja íbúð. Í fjölbýlishúsunum eru 2 og 3 herbergja íbúðir, og þar er einn sameiginlegur stigauppgangur fyrir 8 íbúðir. Áætlanir eru nú á kreiki um raðhús, sem eru einfaldari að formi en þessi, sem nú þegar hafa verið byggð, og þá væru að vissu leyti kannske ekki eins aðlaðandi fyrir fólkið, en engu að síður fullkomin og hagkvæm hús, en t. d. fleiri um stigang og lóðir ekki þar af leiðandi hægt að aðgreina eins og í fyrra tilfellinu. Að sjálfsögðu er hægt að athuga þetta mál nánar, en ég vil leggja áherzlu á, að bæjarstjórn Reykjavíkur hefur sent húsnæðismálastjórninni hverju sinni allar þær áætlanir, sem hún hefur haft á þjónunum til þess að byggja, svo að útrýmt verði heilsuspillandi húsnæði, og þessum áætlunum hafa fylgt mjög ýtarlegar kostnaðaráætlanir, og er mér ekki kunnugt um, að í einu tilfelli hafi komið fram nein athugasemd frá húsnæðismálastjórn.

Ég held þess vegna, að óhætt sé að slá því föstu, að bæði er hér um hagkvæmar íbúðir að ræða, a. m. k. miðað við það, sem gerist bæði hér í Reykjavík og annars staðar, og auk þess held ég, að það sé alveg óhætt að slá því föstu og menn geti verið öruggir um það, að byggingarframkvæmd Reykjavíkurbæjar verður hagað með það fyrir augum, að gersamlega verði útrýmt herskálunum og öðru svipuðu heilsuspillandi húsnæði, og þar af leiðandi verður einnig séð fyrir þörfum þeirra, sem verst eru settir efnalega.

Ég vil vekja athygli á því, að þegar hafa barnflestu fjölskyldurnar fengið úthlutað húsnæði í raðhúsunum, og nú mun taka við úthlutun á 3 herbergja íbúðum og 2 herbergja í Gnoðavogshúsunum, og verður að sjálfsögðu enn að taka verulegt tillit til stærðar fjölskyldnanna. En ég vil líka minna á þá staðreynd, að þegar rannsókn var gerð á því, hverjir byggju í herskálum, sem byggingaráætlun er grundvöllur á, þá er veru-

legur fjöldi, sem býr í herskálunum, milli 50 og 100 íbúðir, þar sem aðeins er um að ræða einstaklinga, einstaklinga eða einstæðar mæður, ef til vill með eitt eða tvö börn. Slíku fólki er auðvitað hægt að koma fyrir í miklu einfaldari og minni íbúðum en þegar hafa verið byggðar í þessu skyni eða þá í leiguhúsnæði.

Nú vil ég taka það fram, að bæjarstjórn Reykjavíkur hefur á undanförunum árum lagt megináherzlu á það í sambandi við sínar byggingarframkvæmdir að gera einstaklingunum eða fjölskyldunum kleift að eignast þær íbúðir, sem bæjarstjórnin hefur haft forgöngu um að byggja. Engu að síður hefur því sjónarmiði verið hreyft, að ef til vill verði, áður en lokið verði þeirri framkvæmd að rífa alla herskála og heilsuspillandi húsnæði, að byggja eitthvert leiguhúsnæði, þótt ekki yrði í stórum stíl, af hálfu bæjarstjórnar. En það er einnig á að líta, að bæjarstjórn Reykjavíkur hefur yfir að ráða töluvert miklu leiguhúsnæði í dag, og sumt af því fólki mundi vafalaust og hefur þegar óskað eftir að vera aðnótandi hinna nýju íbúða, sem eigendur og kaupendur þeirra, og væri þá hægt að ráðstafa því leiguhúsnæði, sem þannig losnar, til þess fólks, sem nú býr í herskálum og heilsuspillandi húsnæði og hefur ekki bolmagn sjálft til þess að eignast eða byggja sér húsnæði.

En í þessu sambandi vil ég taka fram, að það ber að forðast í lengstu lög að byggja leiguhúsnæði fyrir fólki af hálfu bæjarstjórnar, miðað við þá reynslu, sem af því hefur fengist. Þetta er ekki aðeins dómur minn um þetta atriði, heldur er þetta skoðun meiri hluta bæjarstjórnar Reykjavíkur, og þetta sjónarmið kom mjög berlega fram af hálfu fulltrúa þeirra höfuðborga Norðurlanda, sem sátu hér á höfuðborgaráðstefnu á s. l. sumri. Ég vil í því sambandi geta þess, að fyrrverandi forseti bæjarstjórnar Oslóborgar, Ole Bull, hæstaréttarlögmaður, gat þess á þessari ráðstefnu, að það hefði nú á síðari árum verið horfið frá þeirri leið af hálfu borgarstjórnar í Osló að byggja leiguhúsnæði til þess að ráða bót á húsnæðisvandráðunum. Og það er kunnugt, að það er ekki aðeins, að frá þessari stefnu hefur verið horfið, eftir því sem verða má, að byggja slíkar nýbyggingar, heldur hefur Oslóborg beinlínis afhent stór íbúðahverfi, sem borgin átti og leigði, þeim, sem þar bjuggu, afhent það íbúðunum til eignar og umsjár. Þetta kom ekki aðeins fram hjá fulltrúum Oslóborgar, heldur einnig frá fulltrúum annarra höfuðborga á þessari ráðstefnu og er alveg í samræmi við reynsluna hér í Reykjavík. Öll reynslan staðfestir, að það er miklu farsælli og heillavænlegri stefna að leggja megináherzlu í samstarfi bæjarins og borgaranna á að ráða einhverja bót á húsnæðisskortinum, að miða framkvæmdir sínar við það, að einstaklingarnir sjálfir eða fjölskyldurnar geti orðið eigendur íbúðarhúsnæðisins.

Það hefur einnig blandast inn í þetta mál, að íbúðirnar séu ekki nógu litlar, sérstaklega kom það fram, þegar húsnæðismálaggjöfin var sett á síðasta þingi, að það yrði umfram allt að takmarka lánveitingarnar við stærð íbúða og reyna að minnka íbúðirnar, eftir því sem verða mætti. Við sjálfstæðismenn vorum alveg ófeminnir við

að halda því fram þá, að hér væri horfið inn á mjög óheillavænlega braut og ekki líklega til góðs. Sömu sjónarmið komu einmitt fram á þeirri höfuðborgaráðstefnu Norðurlanda, sem ég vitnaði til áðan, að alls staðar eru borgarstjórnirnar að hverfa frá smábúðunum, 2 herbergja íbúðunum, og gera íbúðirnar stærri. Allt miðar að því, þvert á móti því, sem virtist vera tekið upp við setningu húsnæðismálalöggjafarinnar hér, eða a. m. k. miðað við þau sjónarmið, sem fram komu hjá aðalstuðningsmönnum þeirra, að það ætti endilega að minnka íbúðirnar, og það kom fram hér í umr. á þingi, að í raun og veru væri óhæfa 4 herbergja íbúðirnar, sem bæjarstjórn Reykjavíkur hefur beitt sér fyrir byggingu á í raðhúsunum. Ég vara alvarlega við þessu sjónarmiði. Það getur látið vel í eyra, að það eigi ekki að vera að byggja eins og kallað er lúxus-íbúðir og stórar íbúðir, — um að gera að hafa íbúðirnar nógu litlar, 2 herbergja og eins herbergis íbúðir og allir fái eitthvert húsnæði. En vandinn er ekki leystur með því, að byggðar séu litlar íbúðir, sem eru yfirfullar af fólki og fullnægja engan veginn sómasamlegri þörf þeirra, sem í þeim búa.

Ég leyfi mér að vekja athygli á því, að stærð íbúða hefur farið vaxandi, meðalstærð íbúða í Rvík, og ég verð að telja það mjög eðlilega og ánægjulega þróun. Þannig liggja fyrir tölur um það, að 1935 var meðalstærð íbúða í höfuðstaðnum 298 m², 1945 301 m², 1950 325 m² og 1956 353 m². Ég tel, að hér sé um að ræða mjög heillavænlega þróun, sem æskilegt væri að við gætum haldið og ekki þyrfti að hverfa aftur til baka til þess, sem síðar mun hefna sín, vegna þess að áður en varir er orðið óheillavænlegt þéttbýli í hinum minnstu íbúðum.

Það er vert að athuga, að í Reykjavík hefur íbúðafjöldinn á herbergiseiningu, ef honum er deilt niður og þá eldhús með talið, verið 1928 1.09 íbúar á herbergiseiningu, 1940 1.18, 1950 1.05 og 1956 0.99, eða a. m. ö. : það er ekki einn íbúi á herbergiseiningu árið 1956. Þetta er ekki síður athyglisvert, þegar það er haft í huga, að nærri helmingur allra íbúða í Reykjavík, eða 46.4%, er byggður frá árslokum 1940 og til ársloka 1956. Það er líka rétt, að mönnum finnst stundum ganga seint að greiða úr húsnæðisskortinum. Og það er eitt atriði, sem menn hafa ekki gert sér fyllilega ljóst í því sambandi, og það er hinn bætti efnahagur fólksins, sem gerir meiri kröfur, þ. e. a. s., það eru gerðar meiri kröfur til húsnæðisins, að það sé stærra og betur búið, og þar af leiðandi tekur auðvitað nokkru lengri tíma að bæta úr húsnæðisskortinum, og sennilega er óhætt að slá því föstu, að hér í Reykjavík væri enginn húsnæðisskortur, ef við byggjum við sömu lífskjör að þessu leyti og fyrir 20 árum eða sömu skilyrði eða sama „standard“, eins og það er orðað. En það er alveg nákvæmlega sama reynslan sem við reukum okkur á hjá hinum Norðurlandabjóðunum.

Ef við litum á skiptingu íbúðanna í stærðir í Reykjavík, þá er það nokkuð athyglisvert, að 1928, eða fyrir tæpum 30 árum, eru af öllum íbúðunum í bænum eins herbergis íbúðir með eldhúsi, — eldhúsið er alls staðar innifalið, — eins herbergis íbúðir eru 24.8% af íbúðunum í bænum. 1940 eru eins herbergis íbúðir 8.8%, 1950

6.2%, 1956 5.2, og miðað við byggingar, sem byggðar voru á árinu 1956, eru eins herbergis íbúðir með eldhúsi 0.3%. Það er a. m. ö. o. varla nokkuð eða í hverfandi mæli, sem byggðar eru þessar minnstu íbúðir, og því, eins og ég sagði áðan, tel ég að beri mjög að fagna. 2 herbergja íbúðir voru af öllum íbúðum borgarinnar 1928 31.1%, 1940 30.2%, 1950 28.3% 1956 25.3% og 1956 10.1%, miðað við þær byggingar, sem byggðar voru á árinu. Þeim hefur sem sagt hlutfallslega einnig fækkað, 2 herbergja íbúðunum. En ef við lítum á 3 herbergja íbúðir eða íbúðir, sem eru minnst 3 herbergi eða fleiri, þá voru þær 1928 44.1% af öllum íbúðum borgarinnar, eru orðnar 61% 1940, 65.4% 1950, 69.5% 1956, og af þeim íbúðum, sem byggðar voru 1956, 89.6%.

Ég hef leyft mér að vekja athygli á þessum staðreyndum hér til þess að vara alvarlega við þeim hugsunarhætti að ætla sér að leysa eða bæta úr húsnæðisskortinum með því að hverfa aftur að því ráði að byggja hinar minnstu íbúðir.

Eftir þeim áætlunum, sem nú eru um stærðir íbúða í Stokkhólm borg, þá er gert ráð fyrir því, að a. m. k. 55% af öllum þeim íbúðum, sem byggðar verða á næstunni, séu a. m. k. 3 herbergja íbúðir og stærri. Við erum að visu þarna enn á nokkru hærri stigi en þeir. En ég held, að þegar allt kemur til alls, þá beri, eins og ég sagði áðan, að fagna þróuninni, sem orðin er, og gjalda varhug við afturhvarfi frá henni.

Það liggja einnig fyrir upplýsingar um það, að það er að því leyti svipað ástand t. d. hjá nágrönnum okkar, að því er haldið fram, að nú liggja fyrir töluverður húsnæðisskortur í borg eins og Stokkhólmi, en ef „standardinn“ væri sá sami og fyrir 20 árum eða því um líkt, ef menn byggju við sömu skilyrði, þá væri ekki við nein húsnæðisvandráði að etja. Þetta eru allt saman veigamikil atriði, sem menn verða að gera sér fulla grein fyrir, þegar þessi vandasömu mál eru rædd. Að sjálfsögðu er eðlilegt, að slík sjónarmið eins og hér er hreyft verði nánar athuguð undir meðferð málsins og ekki sízt þegar málið kemur til meðferðar í nefnd.

Ég vil svo loks að gefnu tilefni vekja athygli á því, að ég hreyfði því sjónarmiði hér í gær við umr., að það væri ekki einhlítt á takmörkuðum lánamarkaði að miða við það sjónarmið eitt, að þeir, sem verst væru settir, minnst efnum búir eða fátækastir, ættu á hverjum tíma að sitja fyrir lánsfénu, það væri ekki einhlítt vegna þess, að það væri aðeins eitt ráð til að bæta úr húsnæðisskortinum og það væri að byggja nógu mikið nýtt húsnæði. Ég hafði þann fyrirvara á orðum mínum, að e. t. v. mundu einhverjir hafa freistingu til þess að leggja út af þeim öðruvísi en þau eru meint, og ég gerði það af alveg sérstöku og ásettu ráði vegna þeirra fulltrúa, sem blöðin hafa hér í þingsölunum og hafa það verkefni að greina satt og rétt frá því, sem sagt er af hálfu þm. Nú vill svo vel til, eftir að við höfum þá tækni, að umr. þm. eru teknar upp, að það er í raun og veru alltaf hægt að afsanna það, sem ósatt er sagt frá í blöðunum. En samt sem áður er það hvítleitt, að fréttaritarar blaðanna skuli ekki geta staðizt þá freistingu að fara algerlega rangt með mál þm., sérstaklega þegar þm. sjálfir

hafa haft fyrirvara um það, að þeir ættu í því efni að gæta varúðar. Þetta segi ég að gefnu til efni, því að ekkert af því, sem stendur í morgun í Þjóðviljanum um það, hvað ég hafi sagt um lánveitingar til efnaminna fólks og fátæks, fær staðizt við það, sem ég raunverulega sagði í minni ræðu í gær. Ég hefði gjarnan viljað lesa þessa ræðu upp og bera hana saman við umsögn Þjóðviljans. Því miður var ekki búið að vélrita þessa ræðu nú, og það er auðvitað hægt að gera það á öðrum vettvangi. En það, sem menn verða að gera sér grein fyrir og festa sjónir við hér, er að húsnæðismálin verða ekki leyst með því að segja ósatt frá um úrlausn þeirra, leynd meginatriðum í sambandi við úrlausnir þeirra. Og því verður ekki mótmælt, og sú staðreynd stendur alveg óhögguð, að það er ekki einhlítt til þess að leysa úr húsnæðisvandræðunum að veita takmörkuðu fjármagni öðru fremur til þeirra, sem erfiðasta aðstöðu hafa til þess að eignast húsnæði og byggja yfir sig. Það er ekki einhlítt. Á þetta benti ég, á sama tíma sem ég lagði áherzlu á, að framkvæmd Reykjavíkurbæjar til útrýmingar heilsu- spillandi húsnæðis væri við það miðuð að liðsinna öllum og ekki síður þeim efnaminni og fátækari í þessu efni. En fagurgali og stórar yfirlýsingar og ósannindi, eins og fram hafa komið bæði hér í þinginu og í frásögnum í blöðum um það, sem hér er sagt, verður ekki þeim húsnæðislausu til neinna úrbóta. Mér er að vísu alveg ljóst, að engir skilja þetta betur en þeir sjálfir, sem eiga við erfiðleikana að stríða. En vegna þess, að hér hefur svo augljóslega verið rangt með farið í einu af dagblöðunum, eins og ég gerði grein fyrir áðan, og af því að beinlínis blaðinu var gefin ákveðin vísbending af minni hálfu um, að það skyldi ekki láta það henda sig að mistúlka það, sem sagt var, þá vildi ég láta þetta fram koma. Ég mun svo, þegar fyrir liggur afrit af ræðunni, gera ráðstafanir til þess, að mönnum verði síðar í þessum umr. ljóst það, sem hér hefur misfarizt hjá fréttamönnum, sem staddir eru hér með leyfi þingsins, en að vissu leyti verða þm. að bera traust til, að þeir fari ekki vísvitandi rangt með mál þeirra.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

12. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. RH og BÓ).

Á 37. fundi í Nd., 11. des., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 46 14. apríl 1954, um tekjuskatt og eignarskatt [78. mál] (þmfrv., A. 129).

Á 38. og 39. fundi í Nd., 12. og 14. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Nd., 16. des., var frv. enn tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 23 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Ragnhildur Helgadóttir): Herra forseti. Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er endurflutt á þessu þingi, og hef ég leyft mér að flytja það ásamt hv. 2. þm. Reykv. (BÓ). Efni þess er, að koma megi til skattfrádráttar gjafir, sem fólk hefur gefið einhverjum þeirra aðila, sem taldir eru í 1. gr. frv., en það eru kirkjur, enn fremur félög og stofnanir, sem vinna að vísindum og menningar- og mannúðarmálum. Frádráttinn skal binda því skilyrði, að upphæðin fari ekki fram úr 15% af nettótekjum gefanda.

Skattamál hvers þjóðfélags eru jafnan erfið viðfangs og vandi að ákveða, hverju skuli haldið og hverju skuli sleppt. En við flm. þessa frv. teljum það nauðsyn, að ákvæði sem þetta sé í islenzkum skattalögum.

Ég mun ekki eyða dýrmætum tíma Alþingis í að fara út í málið nákvæmlega, en rifja upp helztu rökin fyrir því, að málið er flutt hér.

Eins og kunnugt er, stendur fjárskortur mjög fyrir þrifum starfsemi þeirra aðila, sem tilgreindir eru í frv., og þeir gætu þokað góðum málum lengra áleiðis, ef þessi fjárþröng kæmi ekki til. Þessir aðilar efna oft til fjáröflunar eftir ýmsum leiðum, sem eru kostnaðarsamar og hvítleiðar sjálfum þeim og öðrum. Sumir þeirra fá beinan opinberan stuðning og aðrir óbeinan. Margsinis hefur sýnt sig, að fólk vill styðja þessa aðila, enda horfir starf þeirra almennt til almannaheilla. Þessi stuðningur yrði vafalaust meiri, ef veitt yrðu skattfríðindi, eins og fram á er farið í þessu frv., og hefur það sýnt sig víða annars staðar í heiminum, þar sem þetta hefur verið framkvæmt. Svo er t. d. í Bandaríkjunum — og einnig í Bretlandi, þó að nokkuð öðruvísi sé því komið fyrir í framkvæmd þar. Í Bandaríkjunum er fólk heimilt á þennan hátt að verja til vissra stofnana allt að 20% af brúttótekjum sínum, og ég hygg, að sú heimild hafi nýlega verið hækkuð í 30%. Það, sem þeir kalla brúttótekjur, er að vísu ekki alveg það sama og við köllum svo. Þó er það meira en talið er nettótekjur hjá okkur.

Oft hafa hér á landi slíkar heimildir verið veittar einstökum aðilum um takmarkaðan tíma, svo hefur verið um kvenfélagið Hringinn, Samband ísl. berklasjúklinga o. fl., svo að nokkur séu nefnd. En það hefur áður komið fram og m. a. þegar eitt þessara mála var á dagskrá hér á Alþingi, að ýmsir þingmenn mundu fremur og engu síður vilja ljá slíkum málum stuðning, ef heimildin væri almenn í skattalögum, enda rísa á þessu sviði jafnan nýjar þarfir og þær gömlu hverfa úr sögunni.

Flutningsmönnum þessa frv. finnst tími til kominn, að gangskör sé gerð að því að styðja á þennan hátt þann félagsskap hér á landi, sem í frv. er um rætt, og ætti þá úr að draga ásókn þessara aðila í opinberar fjárhirzlr, en slík ásókn hlýtur að aukast, eftir því sem fólkið er krafðið um stærri fúlgur í skatta til hins opinbera og verður síður aflögufært til þessara mála.

Ég vil leggja til, að málinu verði vísað til hv. fjhn. að lokinni þessari umr.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til fjhn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

13. Útsvör (frv. RH og BÓ).

Á 37. fundi í Nd., 11. des., var útbýtt:

Fr. til 1. um breyt. á l. nr. 66 12. apríl 1945, um útsvör [79. mál] (þmfrv., A. 130).

Á 38. og 39. fundi í Nd., 12. og 14. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Nd., 16. des., var frv. enn tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. Deildin leyfði með 23 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Ragnhildur Helgadóttir): Herra forseti. Ég vil um þetta mál vísa til þess, sem ég sagði hér áðan um mál, sem prentað er á þskj. 129. Legg ég til, að því verði einnig vísað til hv. fjhn. deildarinnar.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til fjhn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

14. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. SÁ o. fl.).

Á 36. fundi í Nd., 10. des., var útbýtt:

Fr. til 1. um breyt. á l. nr. 46 14. apríl 1954, um tekjuskatt og eignarskatt [81. mál] (þmfrv., A. 131).

Á 37. fundi í Nd., 11. des., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Sigurður Ágústsson): Herra forseti. Fr. á þskj. 131, sem tekið er hér til meðferðar í hv. d., fjallar um að fella niður tekjuskatt sjómanna af þeim tekjum, sem þeir afla yfir þann tíma, sem þeir eru lögskráðir á íslensk fiskiskip á skatt-árinu. Skal þetta gilda jafnt um þá sjómenn, sem taka kaup í hlut af afla, sem hina, sem greitt er kaup í peningum. Þetta er hljóðan 1. greinar.

Í 2. gr. segir: „Lög þessi öðlast þegar gildi, og eru jafnframt úr gildi numin lög nr. 37 10. maí Alþt. 1957. C. (77. löggjafarþing).“

1957, um aukinn skattfrádrátt til handa skipverjum á fiskiskipum.“

Eins og fram kemur í grg. með frv., verður ekki lengur hægt af hendi hins háa Alþingis og hæstv. ríkisstj. að skjóta á frest nauðsynlegum aðgerðum til að tryggja sjávarútveginum nægilegt vinnuafli á fiskiskipin. Þessi mikilvæga lífæð þjóðarinnar má ekki veikjast vegna samkeppni frá öðrum atvinnugreinum þjóðfélagsins um vinnuaflið, — atvinnugreinum, sem sjálfsagt eiga rétt á sér, en hafa þó ekki jafnríka þýðingu fyrir efnahagslega afkomu þjóðarinnar og sjávarútvegurinn.

Hnattstaða Íslands veldur því, að á sviði sjávarútvegs höfum við betri skilyrði til fiskveiða en flestar, ef ekki allar aðrar þjóðir. Við stendur landsins eru aflasæl fiskimið, sem Íslendingar sjálfir hafa ekki fram til þessa getað hagnýtt sér sem skyldi. Hins vegar hafa fiskimið vor verið öðrum þjóðum gullnáma um langan aldur. Fyrir stórhug þjóðarinnar hafa þó verið stigin merk spor undanfarna áratugi í þessari atvinnugrein, bæði til lands og sjávar, sem hafa orsakað, að efnahagsleg þróun þjóðarinnar hefur verið meiri og öruggari á þessu tímabili en nokkurn Íslending hefði dreynt um fyrir tveim áratugum.

Skefjalaus rányrkja annarra fiskveiðþjóða við stendur landsins og þó sérstaklega á grunnmiðunum hefur að sjálfsögðu átt sinn ríka þátt í því, að sjómenn vorir hafa oft gengið með skarðan hlut frá borði.

Öll þjóðin treystir því, að ekki verði langt að bíða, þar til stækkun landhelginnar verður framkvæmd, og ég tel þá framkvæmd mjög aðkallandi og engan veginn megi slá henni á frest miklu lengur.

Tæplega verður um það deilt, að sjávarútvegurinn hlýtur enn um langan aldur að verða sá atvinnuvegurinn, sem sér þjóðinni fyrir mestum hluta þess gjaldeyris, sem henni er nauðsynlegt að hafa til ráðstöfunar til kaupa á nauðpurftum sínum.

Á undanförunum árum hefur verið reynt að halda í horfinu með útgerð fiskiskipafloata með því að ráða mikinn fjölda erlendra fiskimanna, aðallega Færeyinga, á skipin. Á s. l. vetrarvertíð munu hafa verið ráðnir á fjórtánda hundrað erlendra sjómanna á íslensku fiskiskipin, og munu Íslendingar verða að yfirfæra yfir 20 millj. kr. í erlendum gjaldeyri til greiðslu á tekjum hinna erlendu sjómanna á þessu ári.

Þegar það er svo haft í huga, að færeysku sjómennirnir, sem ráðnir eru með sömu kjörum á fiskiskipin og stéttarbræður þeirra hér heima, fá mikinn hluta af þessum tekjum sínum yfirfærðan í erlendri mynt, er þar um hlunnindi að ræða, sem íslenskir sjómenn fara algerlega á mis við. Færeyingarnir fara með sinn aflahlut til Færeyja og kaupa þar nauðpurftir sínar fyrir helming þess verðs, sem stéttarbræður þeirra verða að greiða fyrir sams konar varning á Íslandi. Á þennan hátt bera færeysku sjómennirnir mun meira úr bótum en íslensku sjómennirnir.

Það er því ekki að undra, þó að færeyskir sjómenn vilji frekar ráða sig á íslensku fiskiskipin en á fiskiskip annarra þjóða, enda fara þeir ekki dult með þá skoðun sína.

Um það verður ekki deilt, að útvegsmenn hér á landi gera betur við sjómenn sína hvað ráðningarkjör snertir en þekkist hjá öðrum þjóðum, og þó verður erfiðara með hverju ári sem líður að manna fiskiskipafloptann með íslenskum áhöfnum. Það er ekki að ástæðulausu, þó að spurt sé að, hver sé raunveruleg orsök þess, að fleiri og fleiri dugandi sjómenn hætta að stunda sjómennsku, eiga þeir í vændum erfiðara og áhættusamara starf með löngum vinnudegi og oft miklu lægri tekjum en jafnaldrar þeirra hafa, sem vinna reglubundinn 8 stunda vinnudag í landi.

Ástæðan fyrir þessari öfugþróun hjá sjávarútveginum er m. a. sú, að ungu mennirnir sjá fram á það, að ef þeir leggja fyrir sig sjómennsku, eiga þeir í vændum erfiðara og áhættusamara starf með löngum vinnudegi og oft miklu lægri tekjum en jafnaldrar þeirra hafa, sem vinna reglubundinn 8 stunda vinnudag í landi.

Þrátt fyrir það að íslenskir útvegsmenn gera betur við sína sjómenn en aðrar þjóðir treysta sér til að gera, verður að viðurkenna þá staðreynd, að fiskimenn vorir hafa, þegar á allt er litið, lakari efnahagslega afkomu en þeir menn, sem í landi vinna.

Að sjálfsögðu eiga verkföllin vorið 1955 sinn stóra þátt í því, að sjómaðurinn unír nú verr hag sínum en áður. Kauphækkarnir, sem þá áttu sér stað á flestum eða öllum sviðum, hafa valdið útvegsmönnum stóruknunum útgjöldum og hafa beinlínis orsakað þverrandi getu útgerðarinnar til að tryggja sjómönnum lífvænleg kjör.

Til að fyrirbyggja allan misskilning vil ég taka það fram, að í sjálfu sér höfðu breytingar til hækkunar á launakjörum hins almenna verkamanns ekki veruleg áhrif í þessum efnunum. En allar þær hækkarnir, sem sigldu í kjölfar þessa verkfalls á öllum öðrum sviðum og valdið hafa straumhvörfum til óheilla fyrir útgerðina, hafa beint og óbeint valdið því, að útvegsmenn hafa ekki getað gert það vel við áhafnir fiskiskipanna sem æskilegt og raunar nauðsynlegt hefði verið.

Til sönnunar málflutningi mínum vil ég aðeins benda á eitt dæmi, að frá því í ársbyrjun 1956 og fram til þessa tíma hafa eigendur dráttarbrauta margfaldað tilkostnað sinn við að taka fiskibáta upp í dráttarbraut. Er mér kunnugt um eina slíka dráttarbraut, sem hefur á nefndu tímabili fimmfaldað þjónustu sína í þessum efnunum og telur sig þar með vera að selja þessa þjónustu sína á sama gjaldi og aðrar dráttarbrautir gera.

Það er óhætt að fullyrða, að aðalmeinsmegin, sem þjáir sjávarútvegin um þessar mundir, er hinn ört hækkandi tilkostnaður við rekstur útgerðarinnar, án þess þó að geta gert sómasamlega við sjómennina, sem bera hita og þunga dagsins í sambandi við þennan rekstur.

Það er ekki að furða, þótt margir spyrji: Hvað veldur því, að svona er komið fyrir aðalatvinnuvegi þjóðarinnar? Er orsakanna að leita hjá útgerðarmönnum, að þeir kunni ekki skil á þessum rekstri, eða höfum við Íslendingar lakari sjómenn en aðrar þjóðir, sem stunda fiskveiðar? Ég fullyrði, að þarna sé ekki vandkvæðanna að leita. Flestir útgerðarmenn eða nær allir hafa fulla kunnáttu til þessarar starfsemi, og sjómennirnir eru án efa mun hæfari til sinna starfa en þekkist hjá stéttarbræðrum þeirra með öðrum þjóðum.

Þó að sjávarútvegurinn sé eina atvinnugreinin

í íslensku þjóðlífi, sem hefur möguleika til að keppa á erlendum mörkuðum með sölu sjávarafurða og það jafnvel í harðri samkeppni við aðrar fiskiveiðþjóðir, er honum þó meinað að geta starfað með eðlilegum hætti, þar sem hann um margra ára skeið hefur ekki fengið greitt það verð fyrir afurðirnar, sem sannanlegt er að verið hefur raunverulegt framleiðsluverð. Af þessari ástæðu er komið fyrir sjávarútveginum eins og raun ber vitni um, þó að segja megi, að s. l. tvö ár hafi keyrt um þvert bak í þessum efnunum, þar sem til viðbótar ranglega skráðu framleiðsluverði hefur sjávarútvegurinn átt við þverrandi aflabroð að etja.

Á undanförunum árum hefur verið sýnd viðleitni frá því opinbera til að bæta hið ranglega skráða framleiðsluverð sjávarafurða með löggjöf um báttagjaldeyri, framleiðslusjóð og nú í ár með löggjöf um útflutningssjóð. Það er þó sorgleg staðreynd, að sjávarútvegin hefur ekki með þessum aðgerðum frá því opinbera verið fært að sjá sér farborða, og hafa því útgerðarmenn ekki getað bætt kjör sjómanna sinna, sem þó var aðkallandi til að tryggja rekstur fiskiskipanna.

Það er höfuðnauðsyn að tryggja sjávarútveginum þann mannafla, sem honum er þörf á til að geta gegnt því hlutverki að sjá þjóðinni fyrir gjalddeyri, svo að hún geti keypt hinar margbreytilegu nauðpurftir sínar frá öðrum þjóðum.

Þegar þess er gætt, að sjávarútvegurinn flytur út árlega afurðir, sem nema 90—95% af verðmæti allra útfluttra afurða, mætti öllum vera ljóst, hvað það er áriðandi fyrir þjóðarheildina að viðurkenna nauðsyn þess, að þessum atvinnuvegi og þeim einstaklingum, sjómönnum, sem við hann starfa, sé séð fyrir efnahagslegu öryggi.

Forráðamenn þjóðarinnar hafa sýnt viðleitni í þá átt að auka fiskiskipastólinn með því að gera samninga um kaup á 12 fiskibátum, 240—250 rúmlasta, frá Þýskalandi, auk þess sem ráðgert er, að byggð verði 15 botnvörpuskip á næstu árum.

Allt krefst þetta meiri mannafla við sjávarsíðuna, bæði á skipin og til að vinna að aflanum í landi. Af reynslu undanfarinna ára bera margir útvegsmenn kvíðboga fyrir vertíðinni, sem á að hefjast eftir þrjár vikur. Fæstir útvegsmenn hafa fullráðnar skipshafnir, og fyrirsjáanlegt er, að útvegsmenn hafa enn þörf fyrir fjölda erlendra fiskimanna til að geta fleytt skipum sínum á vetrarvertíðinni. Hvernig til tekst í þeim efnunum, er enn óráðið. En eitt er öllum ljóst, að áriðandi er að reyna á allan hátt að hvetja unga menn til að taka raunhæfan þátt í störfum við þennan atvinnuveg þjóðarinnar. Verður að sjálfsögðu að leita ýmissa ráða, til þess að það megi takast.

Með frv. því, sem hér er flutt, teljum við flm. stigið rétt spor til að glæða áhuga ungra manna fyrir sjávarútveginum. Það er von mín, að hv. þm. séu sammála oss flm. um nauðsyn þeirra skattfriðinda, sem frv. fjallar um.

Að lokinni þessari umr. vil ég biðja hæstv. forseta að vísa málinu til sjútvn. og til 2. umr. (Forseti: Ekki fjárhagsnefndar?) Ég sé, að hæstv. forseta þykir einkennilegt, að ég óska eftir, að frv. sé vísað til hv. sjútvn. Sú n. hefur nú ekki enn fengið neitt mál til afgreiðslu eða umsagnar á þessu þingi, svo að mér finnst tímabært, að

hún fái a. m. k. eitt mál, áður en þinghlé verður tekið.

Björn Ólafsson: Herra forseti. Ég verð að segja, að ég er alveg sammála hv. flm. í því, að ekki má minna vera en hv. sjútn. fái eitt mál til athugunar, áður en þinginu er lokið. Það hefur nú staðið á þriðja mánuð, og nefndin hefur jafnan hingað til verið frekar athafnasöm og haft æði mikið að gera. En þetta athafnaleysi nú bendir til þess, að sjávarútvegurinn sé orðinn nokkurs konar olnbogabarn hér í þingsölunum.

Þessu frv. er fyrst og fremst ætlað að hjálpa til þess að þvo þann smánarblett af þjóðinni, sem nú hvílir á henni í sambandi við útveginn, og hann er sá, að Íslendingar skuli undanfarin ár ekki hafa getað gert út skip sín nema með því móti, að nálega annað hvert rúm í hverju skipi sé skipað útlandingum. Það er þungt að þurfa að gera slíkt að umtalsefni, sem að visu öllum er kunnugt. En þó að margt gangi aftur á bak og öfugt í þjóðfélaginu um þessar mundir, þá er þetta atriði eitt af því, sem við verðum að leiðrétta. Og það verður ekki gert, nema Íslendingar sjálfir séu í hverju rúmi á sínum skipum. Við verðum að gera þær ráðstafanir, sem duga, til þess að það megi takast.

En þá vaknar spurningin: Hvers vegna ganga ungir menn af skipunum, og hvers vegna fæst enginn til að bætast við þann hóp, sem hefur stundað sjómennsku?

Ég held, að svarið liggi mjög glöggst fyrir. Svarið er það, að þessir menn fá betur borgaða vinnu sína í landi en á sjónum. Þó þarf ekki að deila um það, að sjómennskan er einhver erfiðasta og áhættusamasta starfsgrein, sem hér er unnin. Hv. frsm. skýrði frá því, að hér hafi unnið 1400 Færeyingar á skipunum á s. l. ári. Ég hygg, að telja megi, að jafnmargir menn hafi gengið af flotanum undanfarin þrjú ár. Og hvert hafa svo þessir menn farið? Og þarf að undrast, þótt þeir hafi farið af flotanum, þegar tekið er tillit til þess mismunar í kaupgreiðslum, sem þeir fá á landi og á skipunum? Þeir, sem ganga í land, gerast flestir „handlangarar“ í iðnaðarvinnu í landi. Þeir geta með því að vinna 10 stundir á dag fengið í kaup hálf túsund þús. kr. á mánuði. Ég hygg, að enginn sjómaður hafi það að jafnaði eða mjög fáir á fiskiflotanum. Vilji þessir „handlangarar“, sem má segja að hafi mjög léttu vinnu í landi, vinna 12 tíma, eins og sjómennirnir gera á sjónum, þá geta þeir haft hálf túsund þús. kr. á mánuði. Finnst nokkrum furðu gegna, að þeir menn, sem vinna erfiðustu vinnuna, gangi í land til þess að vinna léttari vinnu, sem þeir fá miklu betur greidda? Þarna liggur meginástæðan fyrir því, að við höfum ekki sjómenn til þess að manna fiskiflota landsins.

Einnig má í þessu sambandi benda á, að iðnaðarvinnutaxtar hér á landi, sérstaklega hér í Reykjavík, eru nú svo háir, síðan uppmælingar komust í algleyming, að það er mjög lítil vandi fyrir þessa atvinnugrein að greiða handlöngrum sínum hátt kaup. Þegar menn geta unnið fyrir 3—7 hundruð krónum á dag við léttu uppmælingarvinnu, þá er hægt að gera sér grein fyrir því, að slíkar atvinnugreinar freisti þeirra, sem bæði

hafa erfiða og áhættusama vinnu og þar að auki verr greidda.

Í þessu sambandi er rétt að gera að umtalsefni þau vanskil, sem orðið hafa við Færeyinga, við þá útlandinga, sem við höfum fengið á skipin. Það getur ekki talizt vansalaust fyrir þjóðina, að í blöðunum sjáist dag eftir dag, að gerðar séu samþykktir í félögum sjómanna í Færeyjum um, að þeir ráði sig ekki í skiprúm á Íslandi, nema því aðeins að þeim séu greidd þau laun, sem þeir unnu fyrir á þessu ári. Ég verð að segja, að það er varla hægt að lesa þessar frásagnir kinnroða-laut. Ég veit ekki, hverjum þetta er að kenna, hvort um er að kenna því, að ekki hefur fengizt yfirfærsla á kaup þeirra, eða hvort hér er um vanskil að ræða frá hendi útgerðarmanna, sem ráðið hafa þessa menn til starfa. Og mér finnst því meiri vansi við þessi vanskil, þar sem í hlut eiga bláfátækir fiskimenn frá Færeyjum, sem verða að sjálfsögðu að lifa á þessu kaupi með fjölskyldu sína.

Um það var talsvert rætt á síðasta þingi að hækka verulega skattfrádrátt sjómanna. Stjórnarflokkarnir vildu ekki fallast á þær till., sem sjálfstæðismenn báru fram, og samþykktu lægri till. Nú er ekki sýnilegt, að neinn árangur hafi orðið af samþykkt þessara till. frá stjórnarflokkinum, og ég tel, að þær hafi ekki komið að neinu gagni í því, að fleiri Íslendingar fengjust á skipin en verið hefur. Þess vegna er nauðsynlegt að gera nú það áttak m. a., að ríkissköttum sé létt af sjómannastéttinni. Hins vegar er ég ekki þeirrar skoðunar, að það sé einhlítt. En þetta getur hjálpað mjög mikið til þess að fá leiðréttingu á þessu leiða máli. Þess vegna er ég á þeirri skoðun, að þinginu beri að samþykkja þá breytingu, sem hér er um að ræða. Ég tel, að sjómannastéttin eigi að húa við alveg sérstök kjör í þessum efnum, önnur kjör en aðrir þegnar í þjóðfélaginu, vegna þeirra starfa, sem hún hefur með höndum.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 18 shlj. atkv.

Till. um að vísa frv. til sjútn. felld með 12:5 atkv.

Fr. vísar til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

15. Skemmtanaskattur og þjóðleikhús (frv. BBen).

Á 37. fundi í Nd., 11. des., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 57 5. júní 1957, um breyt. á l. nr. 56 frá 31. maí 1927, um skemmtanaskatt og þjóðleikhús [81. mál] (þmfrv., A. 132).

Á 38. og 39. fundi í Nd., 12. og 14. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.
Á 40 fundi í Nd., 16. des., var frv. enn tekið til 1. umr.

Frv. af seint fram komið. — Deildin leyfði með 23 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Frv. þetta er nátengt frv. um breyt. á lögunum um menningarsjóð og menntamálaráð, og leyfi ég mér að tala um bæði málin í einu, ef hæstv. forseti hefur ekki því neitt í móti. Það ætti að spara umr.

Á síðasta þingi var sett löggjöf til þess að auka verulega frá því, sem verið hefur, fé, sem varið er til ýmiss konar menningarmála, æðri vísinda og þeirra þarfa, sem menntamálaráði sérstaklega er ætlað að annast um og eins útgáfu menningarsjóðs og Þjóðvinafélagsins, sem er mjög samtvinnuð og ómögulegt að greina á milli, eins og menn vita.

Ég hygg, að enginn ágreiningur sé um það, að þörf hafi verið á auknu fé frá því sem verið hefur, og í heild sé heldur ekki ágreiningur um það, hvernig skipta beri þessu fé. Sjálf sagt má deila um það, og reynslan mun skera úr um, hvort þar sé að öllu leyti um heppilega skiptingu að ræða eða ekki, og eins, hvort það fé, sem ætlað er til aukinnar útgáfu menningarsjóðs, kemur að því gagni, sem ætlað er. Þetta er atriði, sem má deila um, og ég hygg, að úr því sem komið er, sé langeðlilegast, að reynslan verði látin skera úr. En um heildarfjárförfina veit ég ekki til að neinn ágreiningur sé, þó að auðvitað megi þræta um það, hvort fjárveitingin eigi að vera milljóninni meiri eða minni, og sumir munu ef til vill telja, að of riflega sé fé ætlað samkvæmt þeim frv., sem ég legg hér fram.

Það, sem máli skiptir, er hitt, hvernig eigi að afla fjárins. Ofan á varð sú till. ríkisstj., sem mér er ekki grunlaust um að hæstv. fjmrh. eigi verulegan hlut að, að taka féð fyrst og fremst með skatti á aðgöngumiða á kvikmyndasýningar og dansleiki, en ekki fyrst og fremst með sérstökum skatti á áfengissölu, eins og ein sú nefnd, er unnið hafði að undirbúningi þessa máls, hafði gert að till. sinni.

Þetta er efni, sem ég hef töluvert hugsað um og fjallað um, vegna þess að á sínum tíma voru sumir áhugamenn um sínfónihljómsveit t. d., sem höfðu þá till. fram að færa að ráða fram úr hennar fjárhagsvandræðum með skatti á kvikmyndasýningar. Ég taldi það mjög óráðlegt að tengja slíkt menningarmál sem sínfónihljómsveitina þannig saman við jafnaugljósan skatt á almenningsþarfir eins og kvikmyndasýningar. Slíkt mundi, þegar til lengdar léti, verða til þess að skapa óvinsældir hjá þeim, sem kvikmyndamiðana þyrftu að borga, óvinsældir meðal þeirra á starfsemi, sem þeir þannig væru látnir styrkja, svo að ég taldi, að þarna væri um einstaklega óheppilega fjáröflunarleið að ræða.

En hæstv. ríkisstj. var annarrar skoðunar og gerði þessa fjáröflunarleið að aðaluppistöðunni nú, þegar aukins fjár skyldi varið til menningarþarfa, bæði hljómlistar og æðri vísinda og annars slíks.

Ég hygg, að þessi fjáröflun hvíli á miklum miskilningi á nytsemi kvikmyndanna, ef svo má

segja, sem mikilvægum þætti í skemmtanalífi borgarbúa. Sú furðulega kenning heyrðist raunar hér fyrir nokkrum vikum í Sp., að talið var, að kvikmyndirnar ættu verulegan þátt í auknum drykkjuskap, og einn hv. þm., gamalreyndur og mikilsvirtur, taldi, að það mundi helzt horfa til aukinnar reglusemi í landinu, ef höft yrðu sett á kvikmyndasýningar frá því, sem verið hefði. Út frá þessu sjónarmiði, og það var einn af mikilsvirtustu þm. Framsfl., sem þessa kenningu hafði, er að visu skiljanlegt, að aukin séu gjöld á kvikmyndum, en látið vera að leggja aukin gjöld á gróða áfengisverzlunarinnar, eins og ég hef talið eðlilegra. En ég er ekki í neinum vafa um það og þekki töluvert til um líf manna hér í Reykjavík sem vaxinn upp hér, hafandi eytt minum unglingsárum fyrst hér og síðan allri starfsævi, þá þori ég að fullyrða, að kvikmyndirnar eru einn hollasti og beztu þáttur í tómstundaeyðslu fólksins, og þær eru einmitt sá þátturinn, sem á drýgstan hlut að máli um það að halda unglíngum og raunar fullorðnu fólki líka frá þeim skemmtunum, sem leiða beint til neyzlu áfengis og óhóflegs drykkjuskapar, áður en yfir lýkur.

Ég held þess vegna, að ef menn í alvöru líta á þetta, eins og ég veit að hver og einn og einasti þm. vill, alveg án tillits til flokka eða stjórnmálaskoðana að öðru leyti eða persónulegra viðhorfa, þá erum við allir sammála um það, að við eigum að stuðla að því að halda niðri óhóflegri áfengisneyzlu og berjast á móti áfengisbólinu. Það er óhagganleg sannfæring mín, að kvikmyndirnar eigi ríkan þátt í þeirri baráttu. Segja má, að kvikmyndir og kvikmyndir eigi ekki saman nema nafnið. En það er alveg sama eins og bók á ekki saman nema nafnið, því að bók getur verið hinn beztu fróðleikur og háfleygasta skemmtun, ef svo má segja, á annan bóginn og rusl og óþverri á hinn bóginn. Þrátt fyrir það segja menn og telja yfirleitt, að það sé holl tómstundaiðja að verja tómstundunum til lestrar og bókiðju. Alveg eins er það með kvikmyndir, að í þeim er auðvitað ákaflega mikið rusl og leiðindi, um leið og margt af því er eins og annað — og raunar flest — miðlungsskemmtun; sumt aftur á móti afbragðsskemmtun og þroskandi á alla vegu.

En aðalatriðið er það, að segja má um unga og gamla, að iðjuleysið er upphaf alls ills. Ef menn hafa ekki annað að gera en þvælast hér á götum, sjoppum og dansleikjum, þá er viðbúið, að það leiði, áður en yfir lýkur, til þess, að menn leiðist miklu frekar en ella út í drykkjuskap og óreglu. Ég veitti því einu sinni athygli, er ég var dómsmrh. og renndi augunum yfir rannsókn í máli, að á einni tiltölulega saklausri kaffistofu hér, þar sem þurfti að yfirheyra fólk, sem þar var stadd síðari hluta laugardags og mest voru unglíngar, að þá kom í ljós, að hér um bil hver og einasti þeirra var meira og minna undir áhrifum áfengis. Þetta var mál, sem var tekið algerlega af tilviljun, að þarna var leitað inn á laugardegi og þurfti að fá vitnisburð þeirra, sem við voru staddir. En það sýnir, að þessar kaffistofur, þar sem alls ekki er leyfilegt að fara með vín, ekki veitt og strangar refsingar við, ef vín er drukkið, eru að vissu leyti mjög hættuleg gróðrarstía fyrir það, sem við viljum forðast í

þessum efnum, þar sem ég hygg aftur á móti, að það sé algert einsdæmi, a. m. k. hef ég aldrei vitað það eða séð, að menn sætu að drykkju inni á kvikmyndahúsum eða færu þangað undir áhrifum vins, vegna þess að menn hafa alls ekki gaman af að sitja þar meira eða minna drukknir, hálf-kennndir eða örur af vini. Fólk leitar annaðhvort til slíkrar skemmtunar eða þá fer á þá staði, þar sem vin er frekar haft um hönd.

Þetta er, held ég, ákaflega þarfur fróðleikur fyrir menn að hugleiða, — þykir kannske ekki mjög mikils virði í fljótu bragði, en það er raunsæ leið til þess að koma í veg fyrir óreglu og vandræði. Þess vegna tel ég það mjög miður farið og mjög stórt atriði, að ekki sé þessum skemmtunum íþyngt með skatti til hinnar æðri menningar á þann veg, sem hér er gert, einnig, og á það legg ég áherzlu, vegna þess, að áður en lýkur mun slík sérsköttun óhjákvæmilega leiða til meiri eða minni óvilja til þess, sem er verið að taka fé af mönnum til með svo ósanngjörnum hætti.

Það er hins vegar ljóst, að gróði ríkisins af áfengisverzluninni er svo mikill, að sáralitlu munar, þó að áfengisverzlunin á einn eða annan veg yrði skylduð til þess að leggja fram fé í þessu skyni.

Ég hef fengið tekið saman yfirlit um það, hversu áfengisgróðinn, frá því að núverandi hæstv. fjmrh. tók við, hefur farið fram úr áætlun, og sú fjárhæð, sem ég legg til að í þessu skyni sé tekin af áfengisgróðanum og varið til þessara mála, er ekki nema brot af því, sem áfengisgróðinn á þessum árum hefur farið fram úr áætlun þeirri, sem hæstv. fjmrh. hverju sinni hefur fengið samþ. Og er þó samkvæmt þeim till., sem ég geri, ætlað til þess, að framlagið hækki um hálfa millj. kr. frá því, sem lög nú gera ráð fyrir.

Ég sé ekki ástæðu til þess að fjölyrða meira um þetta mál. Þetta er eitt af þeim málum, sem ég er sannfærður um að sanngjarnir menn fallast á, áður en yfir lýkur. Það má vel svo vera, að vegna kappgirni og flokkshyggu verði þetta mál stöðvað nú eða fellt. Ég veit það, að ýmsir þm. voru mér sammála í fyrra um, að það væri ekki heppilegt að leggja þetta gjald á kvikmyndasýningarnar, en féllust þó á það, vegna þess að að þeim var lagt af þeirra flokkum. Það má vel vera, að hæstv. ráðh., menntmrh. og fjmrh., setji einnig stolt sitt í það að hindra það, að þessi löggjöf nái fram að ganga. Ég efast þá ekki um, að þeim muni takast það að þessu sinni. En dropinn holar steininn, ekki með afli, heldur með því að falla nógu oft, og eins mun fara með þetta mál, að því verður haldið vakandi, þangað til það nær fram að ganga. Og hæstv. menntmrh., sem ég veit að í raun og veru er mjög umhugað um að skipa þessum málum skynsamlega, þó að honum mistakist sumt eins og öðrum, yrði maður að meiri, ef hann samþ. þetta frv. nú þegar í stað þess að láta það ganga fram síðar, eftir að áhrif hans eru orðin minni og hæstv. fjmrh. en þau eru nú.

Menntmrh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Ég fagna því, að hv. 1. þm. Revkv. skuli hafa farið viðurkenningarorðum um þau markmið, sem

lagasetningin um menningarsjóð og menntamálaráð og skemmtanaskatt og þjóðleikhús á s. 1. vori átti að þjóna. Það kom mér raunar varla á óvart. Það getur varla verið um það ágreiningur, að brýna nauðsyn hafi borið til þess að verja mun meira fé en undanfarin ár hefur verið gert til eflingar menningar, æðri vísinda og lista.

Hv. þm. gat þess, að hann hefði á s. 1. vori viljað og vildi enn fara aðra leið en ofan á varð til þess að afla þessa nauðsynlega fjár, hann hefði verið þeirrar skoðunar, og svo hefði verið um marga fleiri þm., að æskilegra hefði verið að taka það fé, sem samkomulag gæti orðið um að verja í þessu skyni, af hagnaði áfengisverzlunarinnar, en ekki hækka á skemmtanaskatti, en um það er hér raunverulega að ræða.

Nú efast ég ekki um, að hv. þingmanni, eins og raunar öllum hv. þm., er ljóst, að í raun og veru er ekki rétt að tala um tekjuafgang áfengisverzlunar sem sérstakan skattstofn, sem komi til greina að nota í þessu skyni eða einhverju öðru. Tekjur áfengisverzlunar eins og tekjur tóbaksverzlunar eru einn af hinum almennu aðaltekjustofnum ríkisins. Það, sem tekið er af tekjuafgangi áfengisverzlunarinnar, er í raun og veru tekið úr ríkissjóði. Það að ætla ákveðinn hluta af tekjum áfengisverzlunar í einhverju ákveðnu skyni jafngildir því algerlega að leggja til, að jafnhá fjárhæð sé veitt á fjárlögum ríkisins. En það er einmitt fyrir þetta, sem um mörg undanfarin ár hefur ekki getað náðst neitt samkomulag hér á hinu háa Alþingi að taka beinlínis inn á fjárlög ríkisins verulegar fjárhæðir til eflingar menningar, æðri vísinda og lista.

Í þessu sambandi má einnig minna á það, sem hv. 9. landsk. þm. hélt fram í ræðu um annað mál fyrir skömmu, þar sem hann mælti mjög eindregið gegn því, að tekinn yrði hluti af ákveðnum tekjustofnum ríkisins og varið í tilteknu skyni. Ég skil vel og þekki þau rök, sem hann flutti fyrir því máli sínu. En hafi það verið rétt, sem hann sagði um það tiltekna tollamál, er auðvitað ekki rétt að lögbinda að veita ákveðnum hluta af tekjum ríkis af áfengisverzlun í tilteknu skyni.

Ástæðan til þess, að sú leið var farin á s. 1. vori að leggja sérstakt gjald á kvikmyndasýningar, var einfaldlega sú, að skemmtanaskattur hefur frá upphafi hér á Íslandi — og svo mun raunar vera í fleirum löndum — verið innheimtur í því skyni að efla menningarmál. Skemmtanaskattur var hér á landi fyrst lagður til þess að byggja þjóðleikhúsið, sem þá var talið eitt brýnasta menningarverkefni, sem um væri að ræða. Eftir að þjóðleikhúsið var fulllokið, var skattinn umskipt til helminga milli þjóðleikhúss og byggingar félagsheimila, sem talin voru og eru mjög brýnt menningarviðfangsefni, sérstaklega í dreifbýlinu. Þá voru lestrarfélög og kennslukvikmyndir einnig látin njóta góðs af skemmtanaskattinum. M. ö. o.: skemmtanaskatti hér á Íslandi hefur frá upphafi vega verið ætlað það hlutverk að vera lyftistöng menningarmálum, æðri vísindum og listum.

Það kom í ljós, þegar ég athugaði þetta mál á s. 1. vori, að skemmtanaskattur hér á Íslandi var orðinn hlutfallslega lægri en hann gerðist í ná-

lægum löndum. Þá má segja, að beinast hefði legið við að gera ráð fyrir því, ef meiningin væri að nota skemmtanaskattinn áfram sem tekjufestofn í þágu menningarmála, að hækka hann. Á því voru hins vegar þeir annmarkar, að mjög verulegar undanþágur höfðu verið lögleiddar frá gjaldskyldu skemmtanaskatts. Mjög mörg af hinum stærstu kvikmyndahúsum voru undanþegin greiðslu skemmtanaskatts, þannig að það hefði verið mjög óeðlilegt, komið ranglátlega niður, ef við það eitt hefði verið látið sitja að hækka skemmtanaskattinn. Það var eingöngu vegna þessara undanþagna, sem í gildi voru, sem sú leið var farin að hafa það gjald, sem ákveðið var og samkomulag varð um að leggja á, sérstakt gjald, en ekki einfaldlega hækkan á skemmtanaskatti, sem annars hefði verið eðlilegasta og sjálfsagðasta leiðin, ef á annað borð tilætlunin var að láta skemmtanaskatt standa áfram undir ýmsum kostnaði við ýmis menningarmál.

Ég er alveg sammála því, sem hv. 1. þm. Reykv. sagði um nytsemi kvikmynda sem hinna hollustu skemmtana, sem unglingum er völ á, ef þær eru rétt valdar, og sem einna hentugustu og ódýrustu dægradvalar, sem almenningur getur átt kost á.

Ég mundi ekki hafa lagt til, að sú fjárflyunarleið væri farin, sem farin var á s. l. vori, ef ég hefði ekki vitað, að þrátt fyrir hið nýja gjald mundi skemmtanaskattur hér á Íslandi ekki verða hærri en hann gerist í nálægum löndum. Mér hefði ekki fundizt rétt að fara inn á þá braut að hækka skemmtanaskatt umfram það, sem hann er í nálægum löndum, því að þá hefði verið hægt að segja með réttu, að verið væri að íþyngja íslenskum kvikmyndahúsgestum með óeðlilegum hætti. Skal ég nú í örfáum orðum gera grein fyrir því, hvernig skemmtanaskatti er varið hér og í nálægum löndum.

Hér kosta aðgöngumiðar að kvikmyndahúsum, svo sem kunnugt er, nú 10 kr., 12 kr. og 14 kr. Algengasta verðið mun vera 12 kr. verðið. Skemmtanaskattur er hér af hverjum 12 kr. miða 29.77%. En í nálægum löndum er skemmtanaskatti farið svo sem hér segir: Í Danmörku er skemmtanaskattur 5/11 af brúttóverði miðans eða 45.4%. Í Svíþjóð er hann þannig, að hann er 30% af fyrstu krónunni, en 45% af afganginum, þannig að á 3 kr. miða er skemmtanaskattur 40%. Í Noregi er skemmtanaskattur 30% af útsöluverðinu, en þess er að gæta, að flest kvikmyndahús í Noregi eru rekin af sveitarfélögum, og þess vegna hefur hækkan skemmtanaskatts á undanförunum árum ekki fylgt hækkan ýmissa annarra skatta. Í Englandi er skemmtanaskattur 31.2% af brúttóverði miðans og í Frakklandi 32% af brúttóverði miðans. Hér á Íslandi er skatturinn, eftir að hið nýja gjald hefur verið talið með, undir 30%, 29.77% af brúttóverði miðans, en í nálægum löndum er hann frá 30, þar sem hann er allra lægstur, og upp í 45.4% af brúttóverði miðans. Vegna þessara staðreynda get ég ekki fallizt á þá skoðun, að með hinu nýja gjaldi hafi kvikmyndasýningum verið íþyngt óeðlilega.

Þess má enn fremur geta, að kvikmyndasýningar hér á Íslandi eru tiltölulega mun ódýrari í hlutfalli við meðalmánaðarkaup manna en þær eru nokkurs staðar í nálægum löndum. Þetta var

auðvitað önnur meginorsök fyrir því, að þessi litla hækkan, sem varð á verði kvikmyndahússmiðanna, 1 kr., gæti ekki talizt óeðlileg. Ég endurtek, að ég hefði ekki mælt með þessari leið til þess að afla hins nauðsynlega fjár til eflingar menningar, ef það hefði haft í för með sér annaðhvort, að skemmtanaskattur hér hefði orðið tiltölulega hærri en í nálægum löndum eða verð aðgöngumiða í kvikmyndahús hefði hér orðið tiltölulega hærri en er í nálægum löndum.

Þessar skýringar vildi ég láta fram koma þegar við 1. umr. málsins.

Að síðustu langar mig svo til að geta eins atriðis varðandi grg. þá, sem fylgir þessu frv., þar sem er um lítills háttar misskilning eða mishermi að ræða. Í henni segir, með leyfi hæstv. forseta:

„Nefnd sú, sem fyrrverandi menntmrh., hv. 1. þm. Reykv., skipaði í samvinnu við þáverandi landbrh., Steingrím Steinþórsson, skilaði tillögum sínum ásamt greinargerð til menntmrh., sem þá var orðinn Gylfi Þ. Gíslason, með bréfi, dags. 4. jan. 1957. Á grundvelli þessara tillagna lét ráðherra — með aðstoð nýrrar nefndar, er hann skipaði — semja þrjú lagafrv., sem lögð voru fyrir síðasta Alþingi og náðu samþykki þess. Sú laga-setning hefur nú tekið gildi undir þessum heitum: Lög um vísindasjóð, lög um menningarsjóð og menntamálaráð og lög um breyt. á l. nr. 56 frá 31 maí 1927, um skemmtanaskatt og þjóðleikhús.“

Hér er ekki farið með af fullri nákvæmni. Endurskoðun laganna um skemmtanaskatt, þar sem hin nýja gjaldheimta var ákveðin, var alls kostar óháð endurskoðuninni á lögunum um menntamálaráð. Sú endurskoðun hafði verið ákveðin áður en þessi nefnd, sem fyrrverandi ráðh. skipaði, lauk störfum. Raunar var það svo, að þegar ég tók við störfum í menntmrn., hafði sú nefnd, sem fyrrverandi ráðh. skipaði, enn ekki tekið til neinna verulegra starfa, en ég hafði samráð við hana og hún lauk störfum tiltölulega fljótlega og starfaði vel samkvæmt þeim skoðunum, sem þar urðu ofan á. En sú nefnd lagði einmitt til, að lagt yrði 1 kr. gjald á hverja flösku af seldu áfengi, svo að í raun og veru er þar um sömu hugsun að ræða og felst í þessu frv. Þegar ég fékk þessar till., hafði önnur nefnd, sem ég hafði skipað til þess að endurskoða gildandi lög um menningarsjóð og menntamálaráð, þegar tekið til starfa, og fól ég þá þeirri n. að athuga um aðrar tekjuöflunarleiðir en þá, sem hin n. hafði stungið upp á, ásamt öðrum verkefnum sínum, auk þess sem ég fól henni í samráði við tollstjóra og sérfræðing í menntmrn. varðandi innheimtu skemmtanaskatts að athuga till. um að gera gagnagerar breytingar á innheimtufyrirkomulagi skemmtanaskattsins, sérstaklega að því er varðar undanþágurnar, sem í gildi voru. Hin n., sem ekki var skipuð fyrst og fremst með tilliti til flokkssjóðarmiða, en í áttu þó sæti menn, sem tilheyrðu öllum þeim stjórnmálaflokkum, sem í landinu starfa, varð sammála um þá tekjuöflun, sem það frv., sem ég síðan lagði fram, gerði ráð fyrir, þ. e. um hið nýja gjald á kvikmyndasýningarnar, svo að það er ekki hægt að líta þannig á, að aðeins ein n., sem um tekjuöflun til menningarmála hafi fjallað, þ. e. n., sem Birgir Kjarnar var formaður í, hafi lagt til að afla fjárins sem

hluta af tekjum áfengisverzlunarinnar. Önnur n. var á einu máli um að fara hina leiðina, þá leið, sem raunverulega var farin. Og ég veit, að það, sem mest áhrif hafði á þá n., var athugun, sem hún lét gera á hæð skemmtanaskattsins í nálægum löndum. Það var fyrst og fremst það sjónarmið, sem ég gat um áðan, að þrátt fyrir þetta nýja gjald yrði hvorki skemmtanaskatturinn hærri en þar né heldur aðgöngumiðaverð hærri en þar, sem réð því, að sú nefnd mælti með þeirri leið, sem raunverulega farin var.

Annað hef ég ekki fram að taka í sambandi við frv., en vildi láta þessar upplýsingar koma fram þegar við 1. umr.

Umr. frestað.

Á 42. fundi í Nd., 17. des., var frv. tekið til frh. 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 45. fundi í Nd., 18. des., var fram haldið 1. umr. um frv.

Flm. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Það voru þrjú atriði í ræðu hæstv. menntmrh., sem ég vildi gera aths. við Hann taldi ekki rétt hermt í grg. minni varðandi undirbúning þeirrar laga-setningar, sem hér er um að ræða. Ég tel, að þar hafi í einu og öllu verið sagt rétt frá og engin ástæða til aths.

Hann gat þess, að skipuð hefði verið viðbótar-nefnd við þá, sem ég og hæstv. fyrrv. félmrh. komum okkur saman um á sínum tíma. Þetta er rétt, og þetta kom einnig fram í minum ummælum. Hitt vil ég leiðrétta, þegar hann sagði og var raunar ósammála sjálfum sér, að ýmist sagði hann, að sú n., sem hann hefði skipað, hefði verið ópólitísk eða skipuð mönnum af öllum flokkum. Sú n. var algert einkafyrirtæki hæstv. ráðh., og þó að í henni væri einn ágætur sjálfstæðismaður, var hann ekki valinn í neinu samráði við Sjálfstf. né taldi hann sig vera umboðsmann flokksins þar. Það er vitað mál, að þessi ágæti maður er einmitt bróðir hæstv. ráðh., og hef ég ekkert við það að athuga, að hæstv. ráðh. sýni honum traust, hann á mikið traust skilið, en í þessari n. var hann sem fulltrúi bróður síns, en ekki flokksins, og hafði ekkert samráð við flokkinn. Þess vegna eru till. algerlega einkamál þeirra bræðra, en Sjálfstæðisflokknum með öllu óviðkomandi.

Ég vil svo taka fram eða vekja athygli á því, að hæstv. ráðh. sagði, að sá væri munurinn, að ef skatturinn væri lagður á kvikmyndahús, þá væri ekki verið að taka tekjur af ríkissjóði, en hins vegar væri það gert, ef skatturinn væri lagður á áfengið.

Þetta er algerlega komið undir því, hvernig skattheimtunni er fyrir komið. Ef sá háttur er hafður, sem upphaflega var gerð till. um í frv. um vísindasjóð, að lagt væri sérstakt gjald á hverja flösku áfengis, þá er þar um nýtt gjald að ræða, sem ekki á neinn hátt þarf að snerta tekjur ríkissjóðs frekar en sérstakt gjald á hvern kvikmyndahússmiða.

Hitt má segja, að eins og ég geri till. í frv. minu nú, þá taki það tekjur af ríkissjóði. Það er

rétt. Ef hæstv. ráðh. vill heldur ná sams konar gjaldi með því að leggja skattinn beint á hverja áfengisflösku og vill vera frv. fylgjandi, sé það gert, þá er ég því fyllilega sammála. En ég vek athygli á því, að það gjald, sem ég legg til að tekið sé, nemur ekki nema litlum hluta þess, sem hæstv. núverandi fjmrh. árlega hefur vanmetið tekjurnar af áfengisverzluninni fyrir fram, annaðhvort visvitandi eða af vanþekkingu eða dómgreindarleysi, árum saman reiknað þetta rangt, — ja, ef hæstv. ráðh. veit fleiri skýringar, þá væri mjög fróðlegt að heyra þær, en ég kann ekki í fljótu bragði aðrar en þessar þrjár.

Það er sem sagt einungis þarna verið að taka lítinn hluta af því fé, sem hæstv. fjmrh. hefur haft til ráðstöfunar utan fjárl. Það er ekki verið í raun og veru að svipta Alþingi ráðstöfunarrétti á þeim tekjum, sem áætlaðar hafa verið, þegar það er að ákveða útgjöld fjárl., heldur einungis verið að draga úr þeim mun, sem hæstv. fjmrh. hefur gert m. a. í því skyni, að því er sumir segja, að hann geti farið fram hjá ákvæðum fjárl. um bindingu útgjalda.

Að þessu leyti hygg ég, að það muni ekki verða tilfinnanlegt fyrir góð málefni, þó að þetta gjald yrði á lagt. Aðalatriðið er það, hvort menn telja, að nær sé, að gróði af áfengissölu renni til þessara þarfa og þyngja eigi neytendum áfengisins í þessu skyni, eða hvort torvelda eigi aðsókn að kvikmyndahúsum.

Ég gat þess á dögnum, að enginn vafi væri á því, að kvikmyndirnar væru eitt af því, sem helzt drægi úr og keppti við áfengisneyzlu. Það gladdi mig mjög, að hæstv. menntmrh. virtist vera því sammála og er þess vegna ósammála tveimur hv. þm. Framsfl., sem hafa talið áfengisneyzlu eiga sérstaklega uppsprettu sína hjá þeim lærdómi, sem menn fá af því að skoða kvikmyndir, en það voru hv. 1. þm. Eyf. (BSt) og hv. þm. Barð. (SE), sem þann boðskap fluttu hér.

Hv. 1. þm. Eyf., hinn ágæti vinur vor, forseti Ed., gat þess í umr. í Sp., að hann væri heiðursfélagi í tilteknu ungmennafélagi, og er það mjög ánægjulegt. En þá ætti hann einnig að hafa aðgang að því, sem stóð í Skinfaxa, málgagni ungmennafélaganna, ekki alls fyrir löngu og var prentað upp í öðru blaði, þar sem alveg sama skoðun kom fram á því, hvílkir varnarmeðal kvikmyndasýningar væru gegn áfengisneyzlu, eins og ég hef hér gerzt talsmaður fyrir. Þar var tekið til orða eitthvað á þann veg, að ef unglingar færu á kvikmyndahús og eyddu þar kvöldinu, þá væru þeir úr hættu að þessu leyti, en ef þeir slæddust inn á sumar tegundir veitingahúsa, væru á rangli um göturnar, og ef þeir færu á dansleiki, þá væri voðinn vís í þessum efnum. En ef þeir sæktu kvikmyndahús eða færu á betri tegund veitingahúsa, þá væri hættan minni en ella.

Þarna er sagt á raunsæjan hátt það, sem er aðalatriði þessa máls, og þess vegna tel ég, að þeir menn séu að gera meiri skaða en þeir í fljótu bragði gera sér grein fyrir, sem vilja þyngja kvikmyndunum að þessu leyti, torvelda aðsókn þeirra beinlínis á kostnað kvikmyndanna, léttu undir með áfengisneyzlunni, vegna þess að það er hægt og sjálfsgætt að hækka verðið á áfeng-

inu sem þessum viðbótarskatti nemur, og þá verður það þeim mun dýrara, menn eiga erfiðara með að veita sér það, í stað þess að nú verður þeim mun dýrara að fara í kvikmyndahúsin. Og það gjald er verulega tilfinnanlegt fyrir fjölskyldur, þar sem margir unglingar eru, sem alloft sækja þessar skemmtanir.

Hæstv. menntmrh. gerði mikið úr því og taldi það hafa ráðið úrslitum í þessu máli, að komið hefði í ljós, að skemmtanaskattur hér væri miklu lægri en hann væri erlendis. Ja, ég spyr nú: Eru hundrað í hættunni, þó að einn skattur sé lægri á Íslandi en einhvers staðar annars staðar í heiminum? Ætti það ekki einmitt að vera stolt hæstv. menntmrh. að reyna þó að halda einum skatti lægri en þar, sem spurnir fara af því líkum skatti annars staðar? Eða er viðleitnin sú að keppa eftir því að slá í öllum greinum skattheimtunnar öll þau met, sem menn hafa heyrt getið um? Meiri þýðingu hefur þó, og því gera menn sér hér ekki ætíð nógu vel grein fyrir, að erlendis eru sökum aðstæðna og veðurfars miklu meiri möguleikar fyrir unglinga og raunar fullorðna líka til að eyða sínum tómstundum á heilbrigðan hátt heldur en er hér á Íslandi. Í stórborgum erlendis eru að visu margar hættur og margar freistingar, en þar er líka margt fagurt og gott hægt að læra og eyða sínum stundum við að kynna sér. Þar eru söfn, menntastofnanir, leikhús, hljómléikar og ýmislegt þess háttar, sem við höfum ekki að bjóða neitt í líkingu við, ekki einu sinni hér í Reykjavík, hvað þá viðs vegar úti um landið, þar sem byggð er fyrst að myndast í þéttbýli. En að þessu slepptu er veðurfar í hinum suðlægari löndum svo miklu mildara, að útivist, að leik margs konar, íþróttastundun, gönguferðum og öðru slíku, er miklu hægari en hér á landi, þar sem segja má, að veðurfar og birta er með þeim hætti, að menn eru nokkurn veginn — allur þorri manna — innilokaðir í húsum verulegan hluta ársins. Þess vegna er það ákaflega aðkallandi fyrir þá, sem í alvöru vilja sinna uppeldismálum þjóðarinnar, og ég efast ekki um, að hæstv. menntmrh. sé í þeim hópi, að gera sér einmitt grein fyrir þessu, að hve miklu leyti viðfangsefnið er annars eðlis hér á landi en í útlöndum. Einmitt þess vegna eru kvikmyndirnar með öllum sínum göllum, m. a. þeim, að þær eru á öðru tungumáli en okkar, þýðingar-meiri liður í uppeldinu hér en víðast hvar annars staðar og minni ástæða til þess að keppa við aðrar þjóðir um skattlagningu einmitt á þeim, vegna þess að hér er um svo lítið að ræða, úrvalið er svo lítið, — alveg eins og kemur fram í þessum ummælum Skinfaxa, sem ég veit að hljóta að liggja fyrir hér á lestrarsal þingsins, — úrvalið er svo lítið fyrir þann æskulýð, sem ekki hefur ákveðnu starfi að gegna í sínum tómstundum, og hættan á því, að einmitt sé leitað til þess, sem oft er auðveldast, til áfengisneyzlu, svo mikil, að við verðum að gera róttækari ráðstafanir á móti þeirri hættu hér en víðast hvar annars staðar. Og í þeim efnum hafa kvikmyndirnar, eins og ég segi, meiri þýðingu hér en annars staðar, þar sem ég til þekki, og því legg ég ríka áherzlu á, að þessi skattálagning verði flutt af kvikmyndunum og yfir á áfengið.

Menntmrh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Ég hef vakið athygli á því við fyrri hluta 1. umr., að það væri á missskilningi byggt hjá hv. flm. þessa frv., sem segir í grg. þess, en þar stendur, með leyfi hæstv. forseta:

„Á grundvelli þessara till.“ — þ. e. a. s. till. nefndar er hann hafði skipað 24. marz 1956 — „lét ráðh. með aðstoð nýrrar n., er hann skipaði, semja þrjú lagafrv., sem lögð voru fyrir síðasta Alp. og náðu samþykki þess. Sú lagasetning hefur nú tekið gildi undir þessum heitum: Lög um vísindasjóð, lög um menningarsjóð og menntamálaráð og lög um breyt. á lögum nr. 56 frá 30. maí 1927, um skemmtanaskatt og þjóðleikhús.“

Í n., sem ég skipaði til þess að endurskoða lög um skemmtanaskatt og til að gera till. um fjáröflun til vísindasjóðs, áttu sæti þessir menn: Friðfinnur Ólafsson, Haukur Snorrason, Vilhjálmur Þ. Gíslason, Gils Guðmundsson og Jakob Benediktsson. Verkefni n., sem fyrirv. ráðh. hafði skipað og var undir forsæti Birgis Kjarans, var eingöngu að fjalla um vísindasjóðshugmyndina og gera till. um stofnun vísindasjóðs, þ. á m. um fjáröflun til hans. Starf að því að endurskoða lög um menningarsjóð og endurskoða lög um skemmtanaskatt hlýtur því að vera algerlega óskýlt hinu fyrri verkefni og reyndist það auðvitað í reynd.

N. undir forsæti Birgis Kjarans skilaði mjög ýtarlegu áliti og ágætri grg. um starfsemi vísindasjóða í nálægum löndum og um nauðsyn þess að stofna vísindasjóð hér á landi. En sú hugmynd sá engan veginn dagsins ljós með skipun þeirrar n., heldur er hún gömul, var, að því er ég man bezt, fyrst sett fram og verulega rökstudd í grein, sem einn nm. skrifaði á fyrri hluta stríðsáranna, og sú hugmynd um stofnun vísindasjóðs hafði verið margrædd síðan, einnig á opinberum vettvangi. En þó að skýrsla n. um nauðsyn slíkrar sjóðsstofnunar og grg. um starfsemi slíkra sjóða í öðrum löndum væri ágæt, þóttu mér till. hennar um fjáröflun ekki líklegar til þess að ná fram að ganga og verða málinu til framdráttar. Aðalhugmynd n. var sú að taka ákveðinn hluta af áfengisgróðanum í þágu þessara mála. En ég endurtek það, sem ég sagði í ræðu minni við fyrri hl. umr., að þar er í raun og veru verið að vísa á ríkissjóðinn. Það tjáir ekki að halda því fram, að um nýja tekjuöflun sé að ræða, vegna þess að gera megí ráð fyrir, að útsöluverð áfengis hækki jafnmikið og hinu nýja gjaldi á hverja flösku nemur, vegna þess að hér er um almennan tekjustofn ríkisins að ræða, svo að ef út frá almennum verðpólitískum sjónarmiðum þykir fært eða rétt að hækka áfengið, þá er sá tekjauki peningur, sem eftir venjulegum reglum á að lenda í ríkissjóði. Þess vegna var hér í raun og veru um það eitt að ræða að ávísa á ríkissjóð. Það er lítill vandi að koma fram með slíka hugmynd. Hitt er meiri vandi, að fá samþykki Alp. á henni.

Þess vegna var það, að ég ákvað að fela hinni nefndinni, sem skipuð hafði verið til að endurskoða lög um menningarsjóð og til að endurskoða lög um skemmtanaskatt, einnig að leita nýrra leiða til tekjuöflunar fyrir menningarsjóð, en það var nefndin, sem ég gat um áðan hvernig skipuð hefði verið.

Sú nefnd athugaði ýmsar leiðir, og m. a. kynnti hún sér sérstaklega skemmtanaskattinn, hæð hans hér og hæð hans í nálægum löndum, og þegar reynslan sýndi, að ekki aðeins skemmtanaskatturinn hér var mun lægri en í öllum nálægum löndum, heldur einnig verð aðgöngumiðanna líka lægra en í nálægum löndum, miðað við tekjur, varð sú nefnd á einu máli um að mæla með því, að sú leið yrði farin, sem farin var.

Samsetningu þeirrar nefndar ber sérstaklega að skoða með hliðsjón af því, hvert var aðalverkefni hennar, að endurskoða gildandi lög um menningarsjóð. Í hana voru valdir tveir menn úr menntamálaráði, annar fulltrúi Sjálfstf. þar og hinn fulltrúi Framsfl. þar. Enn fremur var valinn framkvæmdastjóri menntamálaráðs, sem er starfsháttur þar mjög kunnugur, og Jakob Benediktsson, sem er kunnur að því að hafa þekkingu og áhuga á menningarmálum. Ég skipaði síðan Friðfinn Ólafsson sem formann í nefndinni sem sérstakan fulltrúa minn. Þeir í nefndinni voru úr menntamálaráði eða úr starfslíði þess, eins og ég taldi langeðlilegast með hliðsjón af aðalverkefni nefndarinnar, sem var endurskoðun laganna um menningarsjóð. Þeim var síðan einnig falið að endurskoða lög um skemmtanaskatt, því að á því var brýn nauðsyn, og ég taldi ekki ástæðu til að skipa sérstaka nefnd til þess, heldur taldi rétt að láta þessa menn einnig vinna það verk í samráði við þá, sem sérfróðastir voru á því sviði, þ. e. tollstjórnann og deildarstjórnann í menntmrn.

Þegar síðan mér sýndist þurfa að leita nýrra ráða til þess að afla nauðsynlegs fjár, ef hægt ætti að vera að koma vísindasjóði á laggirnar, þóttu mér það langeðlilegustu vinnubrögðin að beina því til þessarar nefndar, sem starfandi var, að hún fengi til athugunar álit fyrri nefndarinnar, sem starfaði undir forsæti Birgis Kjarans, og segði álit sitt um tillögur þeirrar nefndar og leitaði nýrra ráða, því að ég hafði mikinn áhuga á því, að nú færi ekki eins og gert hefur undanfarin 10 ár, að hugmyndin um vísindasjóð yrði rædd, en ekki yrði úr henni. Ég hafði mikinn áhuga á því að láta hugmyndina einmitt geta náð fram að ganga og vildi því leita ráða, sem mér þættu líkleg til þess að geta hlotið stuðning hér á hinu háa Alþ.

Það tókst. Sú nefnd varð sammála, og ég undirstrika sérstaklega þetta, — ég er búinn að skýra frá því, hvornig hún var skipuð, — að hún varð öll á einu máli um að leggja til, að sú leið væri farin, sem farin var. Að öðru leyti vann hún — eins og fyrri nefndin — starf sitt með ágætum, þ. e. starfið að endurskoðun laganna um menningarsjóð og endurskoðun laganna um skemmtanaskatt. Síðara verkefnið var sérstaklega vandasamt, eins og hv. fyrrv. menntmrh. án efa kannast við. Framkvæmd þeirra laga var að ýmsu leyti í óefni. Þær undanþáguheimildir, sem smám saman höfðu verið veittar, voru í raun og veru að stefna skemmtanaskattinum sem tekjustofni í verulega hættu og þannig að vissu leyti að kippa grundvelli undan þeirri starfsemi, sem skemmtanaskatturinn hefur stutt, þ. e. starfsemi þjóðleikhússins og starfsemi félagsheimilassjóðs. Með þeirri breytingu, sem nú hefur verið gerð á

Alþt. 1957. C. (77. löggjafarþingi).

skemmtanaskattslögunum, eru frekari undanþáguveitingar en þegar hafa verið leyfðar stöðv aðrar, svo að öruggt má nú telja, að þær nytsemdarstofnanir, sem njóta skemmtanaskattsins, þ. e. þjóðleikhúsið og félagsheimilassjóður, eigi að geta verið öruggar, ekki um minnkandi tekjur af skemmtanaskatti í framtíðinni, heldur vaxandi tekjur af honum.

Ég skal ekki ræða málið almennt frekar. Ég endurtek, að ég er sammála hv. þm. um það, að kvikmyndir geta haft og hafa miklu menningarhlutverki að gegna og sérstök ástæða er til að gera æskulýðnum kost á því að njóta menningarlegra kvikmynda í ríkari mæli en nú á sér stað. Ég er honum sammála um, að það gæti án efa orðið nýtsamt í hinna bráðnauðsynlegu baráttu gegn því, að unglingar leiti á náðir áfengis sér til dægrastyttingar, ef dægrastyttingu skyldi kalla.

En ég er enn sem fyrr þeirrar skoðunar, að með þeirri smávægilegu hækkun, sem vegna þessara ráðstafana varð á verði kvikmyndamiða, þ. e. um eina krónu, sé ekki með óeðlilegum hætti torveldað, að unglingar geti notið kvikmynda sér til gagns.

Í því sambandi vildi ég gjarnan geta þess, að í menntmrn. er nú til athugunar að gera allverulegar breytingar á skipulagi og starfsemi kennslukvikmyndasafnsins. Ég vona, að fyrir framhaldsþingið verði hægt að leggja nýtt frv. til laga um kvikmyndasafn ríkisins, þar sem sú merka stofnun fái aukið verkefni frá því, sem verið hefur, og vonandi einnig aukin fjárráð. Með því móti vona ég að hægt verði að stuðla að því, að kvikmyndirnar með aðstoð skólanna geri æskulýðnum meira gagn en átt hefur sér stað hingað til.

Það kæmi einnig mjög vel til athugunar að efna til sérstakrar samvinnu kvikmyndahúsanna í landinu, sem nú eru sum í opinberri eða hálf-öpinberri eign og sum í einkaeign, einmitt í því skyni að afla kvikmynda til landsins, sem hafa sérstakt menningargildi, og gera þá um leið ráðstafanir til þess, að unglingar eigi að þeim greiðan og ódýran aðgang. En þar sem hér er í raun og veru um annað mál að ræða en það, sem hér er til umr., og mál, sem væntanlega kemur síðar til umr. á þessu þingi, vil ég ekki tefja tíma d. með því að fjölyrða um það.

Flm. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Það var mjög brostlegt að heyra ráðagerðir hæstv. menntmrh. til þess að létta undir með æskulýðnum að sjá það, sem hann kallar hollar kvikmyndir. Það á sem sagt að láta opinbera stofnun fá auknar tekjur til þess, að því er manni skilst, að geta sýnt meira af fræðslukvikmyndum. Þetta kann að vera ágætt, en þetta er gersamlega utan við það verkefni, sem hér er um að ræða, og það er algerlega tóm mál að ætla fyrst að skattleggja æskulýðinn með þeim hætti, sem hæstv. ráðh. beitti sér fyrir á síðasta þingi, og síðan fara að fleygja í hann einhverjum smámólum fyrir milligöngu einhverrar opinberrar stofnunar, þar sem við vitum að peningarnir mundu fyrst og fremst fara til þess að halda við einhverjum skjólstaðingum núverandi virðulegs stjórnarliðs. Þar er ekki verið að leysa raunverulega þörf, heldur

verið að fitla við mikilsvert mál á allra óhagkvæmasta veg, sem hugsanlegur er.

Hæstv. menntmrh. sagði, að það mundi ekki hafa náð samþykki Alþ. að leggja skatt á áfengis-sölu í þessu sambandi.

Ég þori að fullyrða og veit, að meiri hl. Alþ., a. m. k. Nd., vildi í fyrria samþ. þær brtt., sem fram voru bornar, en það var hæstv. menntmrh. fyrir atbeina hæstv. fjmrh., sem beinlínis beitti handjárnvaldinu á stjórnarliðið til þess að knýja það að ganga á móti því, sem það hafði löngun til. Þetta er sannleikur málsins. Þetta veit hæstv. menntmrh. ofur vel, og hann veit, að ef þm. væru frjálssir að því að greiða atkvæði um þetta, eins og hver teldi rétt vera, mundi mitt frv. nú fljúga í gegn. Það þýðir ekki að koma hér og tala um, að það sé þingheimur eða þingmenn á móti því, sem hæstv. sessunautur ráðherrans er einn á móti, hæstv. fjmrh. Það er bezt, að sá hljóti heiður, sem heiður ber, það sé sagt skýlaust, að þarna strandar sjálfsagt ekki einu sinni á hæstv. menntmrh., heldur á yfirgangi hæstv. fjmrh. Og að segja, að það sé verið að skerða tekjur ríkisins með því að leggja skatt á áfengissölu, en það sé ekki gert með því að leggja það á kvikmyndirnar, er gersamlega út í bláinn, þar sem vítað er, að bæði áfengi og kvikmyndasýningar eru nú þegar skattstofn ríkisins. Hvort tveggja er skattstofn. Að vísu er kallað, að skatturinn á kvikmyndirnar fari til sérstakra þarfa, en kvikmyndirnar hafa verið skattlagðar í þágu ríkisins að undanförunu eins mikið og skattaleggjendurnir hafa frekast treyst sér til, þangað til nú þessi síðasta rannsóknarnefnd hæstv. ráðh. finnur það út, að einhvers staðar séu dæmi þess að sé hærri skemmtanaskattur en á Íslandi, og þá er um að gera að fara strax í kapphlaup við það met og verða ekki minni.

Ég ítreka það, sem ég sagði áður, að það var algerlega ranghermi hjá hæstv. ráðh. og gert til þess eða með þeirri afleiðingu, að það hlaut að gefa mönnum ranga mynd af því, sem átti sér stað, þegar talað var um, að einn nm. hefði verið sjálfstæðismaður, og gefið í skyn, að skipun hans til starfsins hefði gert það að verkum, að Sjálfstfl. á einhvern hátt væri bundinn við þessar tillögur. Af um 35 þús. eða rúmlega 35 þús. sjálfstæðiskjósendum í landinu fann hæstv. ráðh. engan annan en bróður sinn til þess að skipa í nefndina. Það er bezt, að það komi alveg fram. Sá maður er mjög mætur maður, og ég hef á honum fullt traust, en þvílík meðferð á opinberu valdi og vitna svo til þess, að sjálfstæðismaður hafi einnig verið í nefndinni, sýnir ákaflega vel viðsýni þessa hæstv. ráðh. og sanngirni hans.

Það kom líka mjög vel fram, sem ég raunar vissi áður, að hæstv. ráðh. vill ekki láta hið sanna vitnast um samhengi þeirrar löggjafar, sem sett var í fyrria, að þegar frumvörpin voru þá borin fram, var greinargerðum þeirra hagað þannig, að ómögulegt eða mjög erfitt væri að átta sig á, hvað væri frá hverjum komið. Það var til þess, að hæstv. ráðh. gæti eignað sér og sínum skjólstæðingum mál, sem að verulegu leyti var frá öðrum runnið. Það tekur því ekki hér að þræta um þetta. Plögginn tala sínu máli, og sagan mun um þetta dæma. En það hefur aldrei

verið talið mikilmannlegt að vera að eigna sér annarra manna verk og hafa ekki annað að hrósa sér af en stolnar fjaðrir, en það er það, sem hæstv. ráðherra bersýnilega er að leitast við að gera.

Hér er þá það mikilvægast, hvort menn telja, að hlífa eigi áfengissölnunni við nýju gjaldi til þess að standa undir þeim nauðsynjum, sem hér er verið að verja fé til, eða hvort menn vilja leggja þetta á kvikmyndirnar, sem ég held fram að séu skæðasti keppinautur áfengisneyzlunnar í landinu og vil vitna til þess, sem ég gat um í minni síðustu ræðu. Þá hafði ég ekki tilvitnunina úr Skinfaxa við höndina, en í Íslendingi hinn 13. des. er vitnað í þessa Skinfaxagrein, og með leyfi hæstv. forseta, vildi ég lesa upp það, sem um þetta segir:

„Margir velta því fyrir sér, af hverju þetta stafi, hvers vegna ungir menn hafi það helzt fyrir umræðuefni, er þeir hittast á förunum vegi, hvað þeir hafi verið fullir um síðustu helgi eða þá hvar þeir eigi að fara á fyllir um næstu helgi.

Skýringin á þessu fyrirbæri er fyrst og fremst iðjuleysi. Á það einkum við um æsku Reykjavíkur og annarra bæja landsins. Ungu fólkið í bæjunum hefur svo undarlega lítið gagnlegt við tímunn að gera. Eftir að vinna er úti kl. 5–7 á daginn, þá verður gatan athvarf flestra, og hendingin ein ræður oft og tíðum, hvert haldið er. Sé farið í kvikmyndahús eða setzt inn í sæmilegt kaffihús, má nokkurn veginn gera ráð fyrir, að kvöldið verði rólegt og laust við allan skrills-hátt. Sé farið á dansleik, verður annað uppi á teningnum“ o. s. frv.

Þarna er lýst, að vísu með nokkuð sterkum orðum, þessu sama sem ég legg megináherzlu á, að fyrir þá, sem í alvöru vilja vinna á móti því, að æskulýðurinn leiðist út á villigötur, er það mjög mikilsvert, þangað til annað þarfara viðfangsefni hefur verið fengið, að ekki sé verið að íþyngja kvikmyndunum með óþarfa gjöldum, heldur séu gjöldin, þegar um þetta tvennt er að velja og í þessu sérstaka skyni, tekin af því, sem kalla má bölvaldinn mikla, áfenginu.

Menntmrh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð. — Ég er satt að segja alveg hissa á pexi hv. þm. um þetta efni. Hann heldur hér sömu ræðuna hvað eftir annað og bætir engu nýju efnisatriði við, þó að hann komi aftur í ræðustólinn.

Ég vildi aðeins segja þetta að síðustu: Það er eitt aðalatriði í því, sem hann hefur sagt í öllum þeim ræðum, sem hann hefur haldið um málið, og það er, að þingvilji hafi verið fyrir því í vor að fara þá leið til tekjuöflunar fyrir vísindasjóð, sem hann nú stingur upp á í sínu frv., það hafi aðeins verið að kenna ofríki mínu og hæstv. fjmrh., að sú leið hafi ekki verið farin.

Hv. þm. var menntmrh. í mörg ár, áður en ég tók við því starfi. Ef það er rétt, að það væri þingvilji og hefði verið þingvilji fyrir því að fara þá leið, sem hann stakk upp á, til að stofna vísindasjóð, því var það þá ekki gert? Geta menn ekki af þessu markað, að það er rangt, sem hv. þm. segir um þetta efni?

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til menntmn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

16. Menningarsjóður.

Á 37. fundi í Nd., 11. des., var útbýtt:

Fr. til 1. um breyt. á l. nr. 50 5. júní 1957, um menningarsjóð og menntamálaráð [82. mál] (þmfrv., A. 133).

Á 38., 39., 40. og 42. fundi í Nd., 12., 14., 16. og 17. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá

Á 45. fundi í Nd., 18. des., var frv. enn tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Bjarni Benediktsson): Herra forseti. Ég get vísað til þess, sem ég hef sagt um þetta mál í sambandi við fyrri málið. Þetta er í raun og veru hvort tveggja eitt og hið sama og því ástæðulaust að endurtaka nú það, sem uppi var látið við umr. um hitt málið.

Ég vil einungis taka fram vegna ummæla hæstv. menntmrh. í síðustu ræðu hans um það mál, eftir að ég hafði lokið mínum ræðutíma, að það fer mjög illa á því með ráðh., að þeir séu svo óþolgóðir, að þeir hreyti hnífilyrðum í þm., þó að þeir noti sitt málfrelsi og ræði um þau mál, sem flutt eru á Alþ., og gerist svo djarfir að neita ranghermi því, sem stjórnarherrarinn leyfa sér að viðhafa.

Það, að hæstv. menntmrh. er svo óþolinmóður, að hann þolir ekki að taka þátt í venjulegum þinglegum umr., sýnir, að hann á töluvert eftir að læra um það, hvers eðlis þingræði og lýðfrelsi í raun og veru er.

Ég skal svo ekki orðlengja það frekar. En vegna þess, sem hann sló fram, að ef ég teldi, að þingvilji væri fyrir því að leggja þetta gjald á áfengið, af hverju ég hefði þá ekki gert till. um það, þá er því til að svara, að það er einmitt það, sem ég er að gera till. um, og sú n., sem ég skipaði ásamt hæstv. þáv. félmrh., 1. þm. Skagf. (StgrSt), bar einmitt till. fram að meginefni til sammála því, sem ég nú geri till. um. Þetta var skoðun mín, meðan ég var í fyrrv. stjórn, og er óbreytt skoðun mín. Ég er sannfærður um það, að ef þingmenn fengju nú að greiða frjálst atkvæði um þetta, þá mundi mín till. um þetta verða ofan á. Ég veit, að þm. fá það ekki, og þess vegna verður legið á málinu að þessu sinni, en það haggar ekki því, að það mun verða tekið upp aftur, þangað til sú réttarbót fæst, að þetta verði lagfært. E. t. v. er þess skemmra að bíða en hæstv. menntmrh. nú hyggur.

Hinnu hefði verið vit í hjá hæstv. menntmrh., að vita mig fyrir að gera ekki fyrr gangskör að lög-

gjöf um vísindasjóð en ég gerði, sem sagt á árinu 1956. Því til er að svara, að á þeim árum, sem ég gegndi því starfi, var svo margháttuð lög-gjöf, sem varð að knýja í gegn á stuttum tíma, og við því líka örðugleika að etja að fá samþykki fyrir henni allri og þá fyrst og fremst löggjöf-inni um skólakostnaðinn, að einfaldlega vannst ekki tími til þess að koma þessari réttarbót á. En ég hygg, að auk margrar minni háttar lög-gjafar, mjög þýðingarmikillar, eins og um bóka-söfn, svo að aðeins eitt dæmi sé nefnt, verði ætíð litið þannig á, að löggjöfin um skólakostnaðinn sé ein mesta endurbót, sem gerð hefur verið í þeim efnum. Og vonir mínar standa einungis til þess, að þeirri löggjöf verði fylgt, en ekki t. d. nú við setningu þessara fjárl. eða síðari verði farið fram hjá ákvæðum hennar. En hætt er við, að svo verði gert, ef hæstv. menntmrh., hver sem hann er á hverjum tíma, hefur ekki ríkan skilning á því, að eins og til hagar í nútímaþjóð-félagi, er almenningsfræðslan undirstaða í senn hinna æðri vísinda og hagsældar þjóðarinnar. Það er tóm mál að tala um almenningsfræðslu, ef ekki er séð fyrir nægu skólahúsnæði fyrir barna- og unglingaskóla. Og sérstaklega ef settir verða hjá þeim staðirnir, sem í órastri uppbyggingu eru, t. d. sjálfur höfuðstaðurinn, þá er voðinn vís, og ég vona, að sú ógæfa eigi ekki eftir að bera við á þessu þingi, að það verði gert.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til menntmn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

17. Sveitarstjórnarkosningar (frv. JPálm).

Á 37. fundi í Nd., 11. des., var útbýtt:

Fr. til 1. um breyt. á l. nr. 81 23. júní 1936, um sveitarstjórnarkosningar [83. mál] (þmfrv., A. 134).

Á 38. og 39. fundi í Nd., 12. og 14. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Nd., 16. des., var frv. enn tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 23 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Jón Pálmason): Herra forseti. Í grg. fyrir þessu frv. er gerð nokkur grein fyrir því, af hvaða ástæðum það er flutt.

Þannig er mál með vexti, eins og flestir eða allir hv. þm. vita, að frá því að sveitarstjórnarkosningalögin voru samþ. árið 1936, hefur það alltaf gengið svo til, að það eru fleiri eða færri af kjósendum, sem atkvæðisrétturinn er tekinn af við hverjar kosningar. Stafar þetta af því, að langt bíl liður á milli kosninga í kaupstöðum og

kaupstúnum annars vegar og sveitahreppum hins vegar. Kjörskrárnar, sem kosið er eftir, eru samdar í febrúar ár hvert og eru því orðnar 11 mánaða gamlar, þegar kosningar fara fram í kaupstöðum og kaupstúnum. Á þessu tímabili hefur fjöldi fólks skipt um heimilisfang, og þótt það hafi verið meira á þá hliðina, að fólk flytjist úr sveitahreppum í kaupstaði, er það líka til, að það flyzt á milli kaupstúna og kaupstaða. Samkvæmt lögnum er engin heimild til að setja fólk, sem skiptir um heimilisfang á þessu bili, á aukakjörskrá á þeim stað, sem það hefur flutzt til, og það missir atkvæðisréttinn, af því að það er ekki komið inn á kjörskrá á gamla dvalarstaðnum, sem samin var í febrúar, og því fellt út af kjörskrá, eftir að það flutti.

Samkvæmt lögum er hannað, að menn megi kjósa á tveim stöðum sama árið, en grunur minn er samt sá, að það eigi sér nokkuð víða stað, að menn, sem skipta um heimilisfang, geti verið á tveim kjörskráum og geti komið því við að kjósa í kaupstað í janúarmánuði, en í sveitahreppi í júnimánuði, og skortir á, að gott eftirlit sé í þessum efnum.

Það er augljóst mál, að hraða verður afgreiðslu þessa máls, áður en þinghlé hefst, til þess að heimilt verði að taka fólk, sem flutzt hefur milli sveitarfélaga á tímabilinu febrúar 1957 og til loka þessa árs, á kjörskrá fyrir kosningarnar í janúar n. k. í því sveitarfélagi, sem það hefur flutzt í.

Þetta er sjálfsagt réttlætismál, og óska ég þess, að því verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. allshn.

Páll Þorsteinsson: Herra forseti. Mér þykir rétt að segja hér nokkur orð um þetta mál og ekki sízt til athugunar fyrir þá n., sem fær málið til athugunar.

Frv. það, sem hér liggur fyrir, er um breyt. á l. nr. 81 frá 1936, um sveitarstjórnarkosningar, en eins og öllum hv. þm. er kunnugt, þá eru mörg almenn ákvæði í l. um kosningar til Alp., sem eiga að gilda um framkvæmd sveitarstjórnarkosninga, svo að ekki er hægt að komast hjá því að skoða bæði þessi lög í einni heild, ef maður á að átta sig á því, hvernig frv. eins og þetta gripur inn í kosningalögin.

Það er meginregla samkv. gildandi kosningalögum, að kjördagur er ákveðinn síðasti sunnudagur í júnimánuði. Á þeim kjördegi fara fram kosningar til Alþingis samtímis um allt land, og síðasta sunnudagur í júnimánuði fara einnig fram kosningar í hreppsnefndir í öllum sveitahreppum landsins.

Ákvæði kosningalaga um kjörskrár eru sýnilega sett í sambandi við þessa ákvörðun kjördagsins. Samhengi þessara ákvæða í kosningalögnum verður þá á þessa leið: Manntal er tekið yfir allt land, miðað við 1. des. ár hvert. Eins og þetta er núna framkvæmt, hefur Hagstofa Íslands þetta aðallega með höndum. Sendir hún skrár sínar sveitarstjórnunum til athugunar og leiðréttinga, en þær geta naumast unnið þetta verk fyrir en um eða eftir áramót.

Það er áreiðanlega ekki út í bláinn að miða manntal við 1. des. eða taka það undir árslokin.

Flutningar fólks eru mjög tíðir milli sveitarfélaga og eiga sér stað raunar í öllum mánuðum ársins, en ekki sízt á haustmánuðunum.

Þær skrár, sem gerðar eru í sambandi við manntalið, gilda um margvíslega þjónustu í þjóðfélaginu, og reikningsár hjá ríki og sveitarfélögum er miðað við almanaksárið. Manntalsskrárnar, sem gerðar eru, hafa því mikla þýðingu og mynda einnig grundvöll undir kjörskrár, sem sveitarstjórnir semja í febrúar, eða skömmu eftir að þær hafa fengið í hendur manntalsskrár hagstofunnar til leiðréttinga.

Kjörskrár á að semja í febrúarmánuði, og eiga þær síðan að leggjast fram almenningi til sýnis tveim mánuðum fyrir kjördag. Um leið og kjörskrá er lögð fram, hefst kærufrestur, sem veitir kjósendanum rétt til að gæta hagsmuna sinna í sambandi við þær kosningar, sem fram eiga að fara, og gefur honum þannig kost á að fylgjast með því, hvort hann sé þar réttilega skráður, og koma fram leiðréttingu, ef svo er ekki.

Kjörskrá á að liggja frammi í 4 vikur á stað, sem er auglýstur fyrir kjósendum, og kærufrestur helzt þangað til 3 vikur eru til kjördags, eða m. ö. o., ef kjósa á þann 29. júní, þá rennur kærufrestur út 8. júní. Fáum dögum eftir að kærufrestur rennur út, tekur kjörskrá gildi, eða 15. júní, og innan hálf mánaðar, frá því að kjörskrá öðlast gildi, sem hefur fengið þessa athugun, fara kosningar fram, þegar kosið er á þessum kjördegi, síðasta sunnudegi í júní.

Þegar þessi ákvæði kosningalaganna eru athuguð í heild og samhengi þeirra, er augljóst, að þar er hnitmiðað við það, að kjósendum gefist færi á að fylgjast með, hvar þeir eru settir á kjörskrá, og að koma fram leiðréttingu, ef þar er ekki farið að þeirra vilja eða eftir því, sem eðlilegt er, að kjörskrá öðlast gildi fáum dögum áður en kosning fer fram og að kjördagurinn sé síðasti sunnudagur í júnimánuði. En af einhverjum ástæðum, sem ég kann ekki að rekja, hefur löggjafanum þótt rétt að gera undantekningu frá þessari meginreglu kosningalaganna, og það er þegar fram fara kosningar til bæjarstjórna í kaupstöðum landsins. Það er staðreynd, að bæjarstjórnarkosningar eru ákveðnar síðasta sunnudagur í janúarmánuði, en ekki á hinum almenna kjördegi í júní.

Vegna þessarar tilfærslu koma fram þeir annmarkar, sem getið er um í grg. frv. og flm. lýsti og ég vissulega viðurkenni að eru fyrir hendi.

Þá er að athuga, hvernig ákvæði þessa frv. mundu verka, ef lögfest yrðu, og hvernig samhengið yrði, ef litið er á hin almennu ákvæði kosningalaganna.

Hér er gert ráð fyrir því, að kjörskrá skuli semja í desembermánuði og að hún öðlist gildi 1. janúar ár hvert. Það er augljóst, að með því að ætla svona skamman tíma til undirbúnings við samningu kjörskrár yrði nær ómögulegt að koma því við, að sveitarstjórnir gætu leiðrétt þær manntalsskrár, sem hagstofan lætur þeim í té og mynda stofn að kjörskrá í hverju sveitarfélagi og kaupstað. Og þó að sveitarstjórnirnar reyndu að hafa sem hraðastar hendur í þessum efnum, fengist enginn tími til þess að koma á kærufresti og gefa kjósendum færi á að sannreyna,

hvort þeir séu á kjörskrá eða ekki, ef ætti að hafa þann hraða á að ganga frá þessu öllu í desembermánuði. Er þetta spor aftur á bak og fráleitt að svipta kjósendur þeim rétti, sem þeim er tryggður í kosningalögunum, — rétti til að kynna sér, hvort þeir séu settir á kjörskrá eða ekki. Ef reynt yrði hins vegar að bæta úr þessu og komið á kærufresti að nafninu til, lenti sá tími á jólahelginni eða jólafriinu. Annar tími yrði ekki veittur til þess samkv. þeim till., sem hér koma fram í frv., og þá ætti ofan á öll þau miklu umsvif, sem jólahaldinu eru samfara, að bæta því við, að kjósendur yrðu að vera í óðaönn við að kynna sér, hvort þeir væru á kjörskrá, og bera fram kæru, ef þeir finna þar eitthvað athugasvert, og yfirvöldin síðan á eftir að fella úrskurði um slíkar kæru og koma fram leiðréttingum.

Ég held því, þegar þessi mál eru athuguð, að það sé ekki raunhæf lausn á þeim annmörkum, sem hv. flm. benti á, að ætla sér að lögfasta þær till., sem fram koma í þessu frv.

Ég skal svo ekki fara miklu lengra út í þetta mál, en vildi láta þessar athugasemdir falla, áður en nefnd fær það til athugunar.

Loks vil ég segja það sem mína skoðun, að mér finnst vel koma til álita að ráða bót á þeim annmörkum, sem hér um ræðir, á þann veg að stefna að því fyrr en seinna að færa til kjördaginn við bæjarstjórnarkosningar í kaupstöðum helzt að færa hann þannig, að hann verði hinn sami og er í sveitunum, hinn lögboðni kjördagur, þ. e. síðasti sunnudagur í júnimánuði, því að þá leystust af sjálfu sér þeir annmarkar, sem frv. fjallar um. Ef svo við nánari athugun kæmu fram rök fyrir því, að óhentugt væri að hafa kjördag við bæjarstjórnarkosningar í júnimánuði, þá finnst mér vel koma til álita að stefna að því að mætast þarna á miðri leið, þ. e. að ákveða kjördag ekki síðasta sunnudag í júní, heldur t. d. síðast í marz eða apríl og stytta þá fresti, sem gefnir eru og nauðsynlegir eru í sambandi við kjörskrár, þannig að kjörskrá gæti öðlæzt gildi síðast í marz, og láta þá kjörskrá gilda í júní, þegar kjósa á til Alp. það sama ár.

Auk þessa er það í raun og veru fleira, sem styður það, að rétt sé að færa kjördag við bæjarstjórnarkosningar fram á vor eða fram undir vor.

Það er algengt, að breytingar verði á bæjarstjórnarmeirihlutum, þegar bæjarstjórnarkosningar fara fram, og það væri því réttlætismál, að fráfaraði bæjarstjórnarmeirihlutum eða framkvæmdastjórn þeirra væri gefið færi á að ganga frá reikningsskilum næstliðins árs, áður en þeir skila af sér, því að það er ekki hægt að ætlast til þess, að þeim gefist tími til að ganga frá slíkum reikningsskilum í janúarmánuði og því síður þau ár, sem bæjarstjórnarkosningar fara fram, því að eðlilega hlýtur undirbúningur slíkra kosninga að grípa meira eða minna inn í störf bæjarstjórnanna í þeim mánuði.

Þessi orð læt ég falla til athugunar fyrir þá nefnd, sem fær málið til athugunar.

Flm. (Jón Pálmason): Herra forseti. Flest af því, sem hv. þm. A-Sk. (PP) tók fram í ræðu sinni, er lýsing á alkunnum atriðum í sambandi

við kosningalögin, sem allir þekkja, sem þeim eru kunnugir. Hins vegar viðurkenndi hv. þm. það, sem ekki er hægt annað en viðurkenna, að annmarkar eru fyrir hendi í þessum efnum, sem frv. gerir tilraun til að leiðrétta, en þeir eru, að kosningarrétturinn er tekinn af fjölda manna á því ári, sem þeir flytjast milli sveitarfélaga og kosningar fara fram á.

Ég þykist vita, að hv. þm. hafi veitt því athygli, að frv. fer ekki fram á neinar breytingar varðandi kosningar til Alþingis, heldur fer fram á, að samin verði önnur kjörskrá til sveitarstjórnarkosninga. Verður annaðhvort að gera það til þess að koma fram leiðréttingum í þessum efnum ellegar hitt, sem auðvitað getur komið til mála, að færa saman kosningatímamann eða breyta honum frá því, sem hann nú er. Það er algerlega óhæft að hafa þann hátt, sem nú er á hafður, vegna þess að kosið er eftir kjörskrá, sem tilheyrir sitt hvoru ári. Það á t. d. að kjósa í bæjarstjórn Reykjavíkur í n. k. janúarmánuði eftir kjörskrá, sem gildi árið 1957, og ef í Reykjavík ættu að fara fram kosningar til Alp. í vor, þá yrði kosið eftir kjörskrá sem var samin í ársbyrjun 1958, sem sagt kjörskrá annars árs.

Út af mótbárum hv. þm. um það, að of lítill tími sé til að semja kjörskrá í desember, frá því að manntal er tekið í des., sem eigi að öðlast gildi í ársbyrjun, og að kærufrestur yrði því nokkuð stuttur, þá væri hægt að komast hjá vandræðum af þessum sökum með því að heimila að hafa kærufrest þangað til viku fyrir kjördag. Með þeim hætti gætu kjósendur borið fram sínar kvartanir, ef þeir hafa ekki verið settir á kjörskrá eins og vera ber, en það er algengast, að fólk breyti um heimilisfang annaðhvort á haustin eða um áramótin.

Það er alveg óhæft, að allur sá fjöldi af fólki, sem flyzt til Reykjavíkur frá því í febr. í fyrra, fái ekki að hafa kosningarrétt hér nú, en væri eðlilegt, að það fólk, sem þannig flyzt frá sveitarfélögunum úti á landi, fengi ekki að kjósa þar, en ætti að kjósa hér. Mér er kunnugt um, að í mínu héraði eru kjósendur, sem þangað hafa flutzt, og einnig um fólk, sem þaðan hefur flutzt, að ýmist er atkvæðisrétturinn alveg tekinn af þeim eða þá að þeir verða að kjósa í allt öðrum bæjar- eða sveitarfélögum en þeir eiga nú heima í. Þess vegna er hin ríkasta nauðsyn á því, að þetta misræmi sé leiðrétt. Til þess að koma þessu í framkvæmd í þetta sinn, við næstu kosningar í bæjarfélögum og kaптúnunum, mætti taka inn á aukakjörskrá kjósendur, sem hafa breytt um heimilisfang frá því í febrúar í fyrra og þangað til um næstu áramót. En að öðru leyti er þetta framtíðarmál, sem þarf að athugast. Og ég jata, að vel getur komið til mála í framtíðinni till. sú, sem hv. síðasti ræðumaður (PP) stakk upp á, að færa þetta betur saman, því að þetta er ólag hið mesta að hafa svo mikið bil á milli kosningatímans í sveitahreppum annars vegar og kaup- túnahreppum og bæjum hins vegar eins og nú er.

Ég vænti þess því, að hv. allshn. afgreiði þetta mál sem allra fljótast og að því verði hraðað gegnum hv. Alp., hvort sem á því verða gerðar einhverjar breytingar frá því, sem er í frv., eða ekki. Það legg ég ekki áherzlu á, heldur að gengið

sé þannig frá málum, að þessi annmarki, eins og hann liggur fyrir nú, sé leiðréttur.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til allshn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

18. Sauðfjárbaðanir.

38. fundi í Nd., 12. des., var útbýtt:

Fr. til 1. um sauðfjárbaðanir [88. mál] (þmfrv., A. 148).

Á sama fundi og 39., 40. og 42. fundi í Nd., 14., 16. og 17. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Frsm. (Ásgeir Bjarnason): Herra forseti. Eins og grg. þessa frv. ber með sér, var þeim Páli A. Pálssyni yfirdýralækni og Steingrími Steinþórssyni búnaðarmálastjóra falið að semja þetta frv. af núverandi landbrh. Ein aðalbreytingin í frv. þessu er sú, að aðeins skuli baða sauðfé annað hvert ár, en skv. gildandi lögum ber að gera það árlega.

Einkum hin síðari ár mun það hafa komið fyrir, að lögum mun ekki alltaf hafa verið framfylgt í þessum efnun. Veigamesta ástæðan fyrir því, að svo hefur farið, er sú, að sauðfé hefur átt við allharða sjúkdóma að etja, og það hefur líka sýnt sig, að þetta getur vel gengið án þess að valda skaða, og ber að þakka það nýjum og betri baðlyfjum en áður var völ á að fá.

Fr. þetta gerir ráð fyrir, að það skuli einungis notuð viðurkennd baðlyf, jafnframt því sem eftirlit með böðun á að vera miklu strangara en verið hefur. Þá eru og sektarákvæði frv. miklu strangari en nú er, svo að menn munu varla sjá sér hag í því að framfylgja ekki frv., ef að lögum verður.

Fr. miðar yfirleitt í þá átt, að böðun skuli framkvæmd af samvirkusemi og nákvæmni undir eftirliti traustra manna.

Mér finnst ekki óviðeigandi, þegar þessi mál eru rædd, að minnst að nokkru á þann skaða, sem íslenzkir bændur og Íslendingar hafa hlotið á sínum tíma og átt í miklum erfiðleikum við að stríða, þann fjárkláða, sem geislaði hér á öldum áður. Það er talið, að fjárkláðinn hafi borizt til landsins 1760, að öllum líkindum með spönskum hrútum, sem keyptir voru hingað og áttu að vera til kynbóta. Á árunum 1762—79 er talið að hafi drepizt og verið drepizt um 279 þús. sauðfjár, eða álíka margt sauðfé og mun hafa farizt í móðuharðindunum. Árið 1784 mun hafa verið hér á landi aðeins um 49 þús. fjár eða um það bil 15 sinnum færri en nú er talið í landinu, enda fóru þá saman einhver mestu harðindi, sem kom-

ið hafa yfir þjóðina, þ. e. móðuharðindin, ásamt kláða þeim, er herjaði á sauðfjáreign manna þá skömmu áður, og fór hann yfir allt landið að undanteknum Austfjörðum. Árið 1856 er sauðfjáreign landsmanna talin vera komin upp í 712 þús. eða sem næst þeirri fjáreign, sem nú er. Og þá kom síðari fjárkláðinn, og er einnig talið, að hann hafi komið frá Spáni. Þá fækkaði sauðfénu niður í 310 þús., eða um 4 kindur af hverjum 7, sem til voru. Það hefur því, að mér skilst, af völdum fjárkláða í þessi tvö skipti og móðuharðindanna verið drepizt og drepizt því sem næst ein millj. sauðfjár á rúml. einni öld.

Hér er farið fljótt yfir sögu, en ég minnst á þetta hér vegna þess, að menn voru lengi ráðbrota, hvað gera skyldi, þegar fjárkláðinn geislaði. Þetta hafði líka lamandi áhrif á landsbúa alla, sem þó hvergi kiknuðu, heldur hófu baráttuna að nýju og tókst að sigrast á þessum örðugleikum.

Eins og reynsla undanfarinna ára sýnir, er ekki lengur neinn vandi að útrýma kláða, ef upp kemur. Þó má ekki gleyma því, að varlega ber að fara og vega og meta, hvort enn þá sé kominn tími til að slaka til í þessum efnun.

Landbn. flytur þetta frv. eftir beiðni landbrn. Hafa einstakir nm. óbundnar hendur um afgreiðslu málsins, og mun n. athuga frv. nánar fyrir 2. umr. Að öðru leyti vísa ég til þeirrar greinilegu grg., sem frv. fylgir.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr með 23 shlj. atkv.

Á 76. og 77. fundi í Nd., 11. og 14. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 82. fundi í Nd., 22. apríl, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 148, 388).

Frsm. (Ásgeir Bjarnason): Herra forseti. Í vetur, þegar 1. umr. fór fram um frv. til 1. um sauðfjárbaðanir, gat ég um helztu breytingar í frv. frá núgildandi lögum, jafnframt því sem ég lýsti því, hve miklum skaða fjárkláðinn olli á sínum tíma, og því bæri að fara varlega í þessum efnun. Enn þá fyrirfinnst kláði í sauðfé, og hefur hans orðið meira vart á þessum vetri en undanfarandi. M. a. af þeim orsökum getur landbn. ekki fallizt á að samþ. frv. óbreytt frá því, sem það var lagt fyrir þingið, og leggur n. því til, að samþ. verði þær brtt., sem eru á þskj. 388.

Fyrri till. er þess efnis, að baða skuli sauðfé árlega, en í frv. er gert ráð fyrir, að það skuli aðeins baðað annað hvert ár, og er 2. brtt. afleiðing af fyrri brtt. Vænti ég þess, að hv. þm. geti fallizt á að samþ. frv. ásamt þeim brtt., sem liggja fyrir á þskj. 388.

Steingrímur Steinþórsson: Herra forseti. Ég ætla ekki að fara að halda ræðu um þetta mál, mun heldur ekki fara að heita mér mikið í því. Hins vegar virðist mér, að það væri jafngott að láta frv. þá daga hreinlega uppi eins og að fara að samþ. þessar breyt. á því, því að samkv. nú-

gildandi lögum ber að baða á hverju ári. Og það er í raun og veru meginbreytingin í því frv., sem nú liggur fyrir, að það þurfi ekki að baða nema annað hvert ár, nema sérstakar ástæður séu fyrir hendi. En ég vildi aðeins um leið geta þess, að þessi breyting á frv. er borin fram í algeru samráði við yfirdýralækni, sem hefur haft með höndum útrýmingu fjárkláða hér í landi um alllangt skeið og hefur orðið mikið ágengt um það efni. En meginástæðan til þess, að í frv. er lagt til, að ekki sé skylda að baða nema annað hvert ár, er, að nú hin síðustu árin hafa komið fram svo öflug varnarlyf gegn óþrifum, hvort sem það er færilús eða annað slíkt, þó annað en sjálfur kláðinn, sem þarf að taka á með alveg sérstökum tókum, ef hann kemur upp, að það er álit manna, að sé vel að þessu unnið, þá sé alveg nægileg böðun vegna þessara kvilla annað hvert ár. Hins vegar eru í frv. ströng ákvæði um það, að ef eitthvað þykir bera út af, þá er alltaf hægt að taka fram í og fyrirskipa böðun á hverju ári.

Nú þarf enginn að vera í vafa um það, að böðun á hverju ári um land allt er dýrt fyrirtæki og það mjög dýrt, ekki einungis í því mikla starfi, sem er því samfara að baða hátt upp í milljón fjár á landinu, eftir því sem vöxturinn er nú að verða, heldur líka vegna þess, að oft verða áhrifin af þessari þrifaböðun þau, að féð þrífst verr, það verður fódurfrekara, og þess vegna verður allur kostnaður við þetta miklu meiri. Nú er ég vitanlega eins áhugasamur og hv. landbn. um það, að ekki sé slakað um of á í þessum efnun, því að það vitum við að ekki má gera. En ég tel ákvæði frv. um það, hvernig hægt er að taka málið upp, ef nokkur grunur er að út af bregði, svo sterkt, að það ætti að vera óhátt, að þrifaböðun væri aðeins lögboðin annað hvert ár. Ég tel það og verð að visu að viðurkenna, að ég styð mig þar við reynslu fróðari manna en mín í þessum efnun, og nefni ég þar fyrst yfirdýralækni, sem hefur haft einmitt mjög mikið með þessi mál að gera hér hjá okkur.

Ég veit, að það er til einhver slæðingur af kláða hér enn, og það mun sjálfsagt lengi vera. En kláðinn er orðinn það dempaður hér, að hann hefur hvergi komið upp, þannig að nokkurt verulegt tjón hafi orðið af honum. Þetta eru einstök tilfelli, sem alltaf upp á síðkastið hefur tekizt að kæfa, vitanlega með eftirliti og með öruggri meðferð þá, tvíböðun í þeim baðlyfjum, sem til þess henta.

Ég er nú fyrir mitt leyti á því, að það sé meiri þörf á strangara eftirliti með þessu, því að það er ég alveg sannfærður um og veit með vissu, að ef verkið er vel framkvæmt, þá er vel hægt að halda niðri öllum óþrifum í fé — nema þá kláðanum — með böðun annað hvert ár. En hitt mun rétt, að á vissum stöðum landsins hefur eftirlit verið slægt og ekki í því lagi, sem ætti að vera, og þess vegna hefur ekki tekizt að útrýma færilús og öðrum slíkum óþverra úr fé fyllilega, en það eru heil héruð hér á landi, þar sem ekkert ber á slíku. Það er því strangara eftirlit, sem þarf í þessum efnun, og það væri sjálfsagt ástæða til þess að herða á því að einhverju leyti. En mér finnst dálítið varhugavert að vera að leggja á menn stóran aukakostnað, því að hann er mik-

ill, við að fyrirskipa útrýmingarböðun hvert ár og sjá svo í gegnum fingur með það, að þetta sé ekki framkvæmt nema að nokkru leyti. En þau héruð landsins, sem framkvæma þetta reglulega, — ég er alveg sannfærður um, að þau hafa allt í lagi hvað þetta snertir, ef þrifaböðun annað hvert ár er framkvæmd á réttan hátt.

Mig langaði aðeins til að skjóta þessu fram. Ég ætla ekki að fara að hefja neinar deilur um þetta. Ég mun greiða atkv. á móti þessari brtt., sem hér liggur fyrir. Mér finnst hún óþörf og að hún komi ekki til að gera þrifaböðunina í raun og veru öruggari, vegna þess að þar, sem eftirlit bilar, — það eru sjálfsagt allmörg fjárbú, þar sem ekki er baðað, svo að árum skiptir, og það er þar, sem hundurinn liggur grafinn, það megið þið vera alveg sannfærðir um.

Ég vildi aðeins láta þessar aths. koma fram, um leið og þetta mál er afgreitt, en mun ekki að líkindum ræða frekar um það. Ég er alveg viss um, að innan mjög fárra ára verður það tekið í lög, að ekki sé skylda að hafa þrifaböðun á hverju ári, og það er aðeins eðlileg afleiðing af þeirri tækni, sem nú er þegar fengin, og þeim miklu öruggari baðlyfjum, sem við höfum nú heldur en áður var.

Frsm. (Ásgeir Bjarnason): Herra forseti. Hv. 1. þm. Skagf. (StgrSt) talaði hér gegn þeim breyt., sem n. hefur lagt fram varðandi það frv., sem hér er til umr., og taldi hann ekki ástæðu til, að þær yrðu samþ.

Ég vil geta þess strax, að ég hef rætt um þessi mál við yfirdýralækni, Pál A. Pálsson, og vill hann heldur, að þetta frv. gangi fram ásamt þeim breyt., sem n. leggur til, en núgildandi lög séu látin standa áfram, vegna þess að þótt þar sé gert að skyldu að baða árlega, þá eru ýmis önnur ákvæði það gölluð í þeim lögum, að það er ekki hægt að ná sama tilgangi með þeim og því frv., ef að lögum verður, sem hér er til umr.

Ég vil taka það fram, að samkvæmt þessu frv. er eftirlit með böðun mun strangara en samkvæmt núgildandi lögum, og það atriði út af fyrir sig að framkvæma böðun á sómasamlegan og samvirkusamlegan hátt er mjög þýðingarmikið, til þess að böðun komi að þeim notum, sem til er ætlað. Og ég er ekki sömu skoðunar og hv. 1. þm. Skagf. í þeim efnun, að það sé mjög kostnaðarsamt að baða sauðfé árlega. Ég held aftur á móti, að sé það gert á þeim tíma, fyrri hluta vetrar, eins og flestir ættu að gera, þá sé það ekki mjög kostnaðarsamt og sé því óþarfi að tala um aukinn fódurkostnað og annan kostnað í því sambandi. Ég álit, að það sé hlutur, sem maður á ekki að nefna, hjá því, ef maður sér fram á, að óþrif í sauðfé fari vaxandi, eins og reynslan hefur sýnt á þeim vetri, sem nú er. Og ég hef einmitt heyrt, síðan þetta frv. var lagt fyrir Alp., marga bændur vera á andstæðri skoðun við það, að baða skuli annað hvert ár. Ég veit, að þetta er dálítið mismunandi eftir landshlutum, en yfirleitt hygg ég, að bændastéttin sé á einu máli um, að það beri ekki að slaka mikið til í þessum efnun frá því, sem nú er, heldur hið gagnstæða.

Mér finnst, að málið horfi dálítið öðruvísi við, ef það væri þannig ástatt nú, að það fyrirfyndust

hvergi óþrif í sauðfé hér á landi. En þar sem slíkt er ekki til staðar, finnst mér, að það sé óvarkárnir af hv. Alþ. að samþ. lög, sem eru á einhvern hátt tilslökun frá því, sem verið hefur, heldur eigi að gera hið gagnstæða.

Ég er þeirrar skoðunar, þó að við samþ. þetta frv. nú, og þegar það sýnir sig svo eftir nokkur ár, að það fyrirfinnast hvergi óþrif í sauðfé, að þá sé fyrst kominn tími til þess að baða sauðfé annað hvert ár eða þá láta lengra líða á milli, eftir því sem þá þykir ástæða til. En mér finnst ekki þær staðreyndir vera til staðar nú, að það beri að taka slíkt til greina.

Ég vil enn fremur benda á það, að í fyrra, þegar frv. að lögum var sent til allra hreppsnefnda á landinu, svöruðu aðeins 48 hreppsnefndir, en svörin voru allóssamhljóða, og aðeins 31 sagðist geta fyrir sitt leyti samþ. það, að þrifaböðun færi aðeins fram annað hvert ár, en 17 voru á móti. En það, sem mér finnst athyglisverðast í þessu, er það, hversu fáar hreppsnefndir hafa svarað, þannig að það liggur alls ekki ljóslega fyrir, hver vilji hinna er, sem ekki hafa gefið sín svör.

Ég vil mjög mæla gegn því, að þetta frv. verði ekki samþ. á þessu þingi og þau lög verði látin vera, sem nú gilda, vegna þess að ef þau gilda áfram, þá næst alls ekki sá árangur, sem þeir, sem sömdu þetta frv., hafa ætlað til, og annar þeirra aðila var hv. 1. þm. Skagf., en hinn held ég að hafi verið yfirdýralæknirinn, Páll A. Pálsson. Og tel ég, að hann fyrir sitt leyti geti fallist á þær brtt., sem n. færir fram við frv. nú, og vænti ég, að hv. alþm. geri slíkt hið sama.

Steingrímur Steinþórsson: Herra forseti. Það er aðeins af því, að hv. þm. Dal. var að fara þarna með tölur um álit hreppsnefnda, að ég tel réttara, að þær séu þó réttar í þingtíðindunum. Það er rétt, að í fyrra ákvað búnaðarþing, að Búnaðarfélag Íslands skyldi senda öllum hreppsnefndum fyrirspurn um það, með þeim upplýsingum, sem fyrir lágu, hvort þær teldu rétt að hafa þrifaböðun á hverju ári eða aðeins annað hvert ár. Þetta gerði svo Búnaðarfélagið strax eftir búnaðarþing í fyrra, og það er náttúrliga bændum ekki til neins sóma, hve þátttakan í svörum var lítil, en hún var þó nokkru meiri en hv. þm. Dal. sagði. Það voru eitthvað rúm 60 sveitarfélög, sem svöruðu, og það voru eitthvað rúm 40, sem vildu aðeins hafa böðunina annað hvert ár, og eitthvað um 20, sem vildu hafa hana á hverju ári. Þetta eru nú réttu tölurnar. Þetta skiptir ekki miklu máli, ég skal viðurkenna það, en þannig var nú þetta. Og ég skal ekkert segja um, hvað þeir, sem ekki svöruðu, — sem er mikill meiri hluti, þetta er tæplega $\frac{1}{3}$ af hreppsfélögum landsins, sem barna hefur látið til sín heyra. — ég skal ekkert segja um álit þeirra, sem ekki svöruðu. En ég vildi aðeins leiðrétta þetta hér hvað þetta atriði snertir.

Að öðru leyti ætla ég ekki að halda uppi umræðum um þetta mál, og ég skal viðurkenna, að það á ekki eingöngu að taka tillit til þess, sem bændur sjálfir segja um þetta efni. Það verður að fara eftir því, sem þeir menn, sem við verðum að telja að séu vitrastir í þessum efnum, álíta rétt, og ég verð að segja það, að mér finnst, að

maður eins og okkar yfirdýralæknir og fleiri dýralæknar ættu að vera í raun og veru það leiðarljós, sem við færum eftir í þessum efnum. Hitt er alls ekki að mínum dómi rétt, og ég var þó mörg ár fjármaður á mínum yngri árum og stundaði fé og vissi vel, hve miklar breytingar um fódurgjöf og annað oft varð að gera vegna þess að féð var baðað, oft varð að stytta heitartíma fjárins fyrri part vetrar, ef það var baðað þá. Ekki má baða það of seint heldur, því að þá fer það að geta haft hættuleg áhrif á væntanlegan burð. Það er margt, sem kemur til mála í þessu efni, og ég hef a. m. k. ekki orðið var við, að það sé búið að gera sér fyllilega grein fyrir, hvað það atriði er.

Ég vil því ekki á neinn hátt slá af því, sem ég sagði í þessum fáu orðum áðan um það, að böðun hefur alltaf mikinn kostnað, bæði beinan kostnað að sjálfsögðu, en líka óbeinan kostnað í för með sér.

Frsm. (Ásgeir Bjarnason): Herra forseti. Út af þeim ummælum, sem hv. 1. þm. Skagf. fór hér með varðandi þátttökuna í þeim svörum, sem bárust, vil ég geta þess tölum mínum til skýringar, að þær standa í grg. frv., eins og það var lagt fyrir Alþingi. En það má vel vera, og ég skal á engan hátt vefengja það, að hv. 1. þm. Skagf. fari með réttar tölur og að ástæðan fyrir því, að hans tölur séu réttari en mínar, séu þær, að Búnaðarfélagi Íslands hafi horizt svör, eftir að frv. var lagt fyrir Alþ., en þess gat hv. þm. ekki.

Að öðru leyti vil ég bara ítreka það, sem ég sagði hér áðan, að ég vænti þess, að frv. verði samþykkt.

ATKVGR.

Brtt. 388,1 samþ. með 16:4 atkv.

1 gr., svo breytt, samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 388,2 (ný 2. gr.) samþ. með 22 shlj. atkv.

3.—10. gr. samþ. með 23 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísar til 3. umr. með 22 shlj. atkv.

Á 83. fundi í Nd., 25. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 84. fundi í Nd., 28. apríl, var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 439).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 85. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði horizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 86. fundi í Ed., 29. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til landbn. með 12 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

19. Sala jarðarinnar Raufarhafnar.

Á 21. fundi í Sp., 19. des., var útbýtt frá Nd.:
Frv. til 1 um heimild handa ríkisstj. til að selja Raufarhafnarhreppi land jarðarinnar Raufarhafnar og um heimild til eignarnáms á erfðafesturéttindum [96. mál] (þmfrv., A. 191).

Á 50. fundi í Nd., 11. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Gísli Guðmundsson): Herra forseti. Það frv., sem hér liggur fyrir til umræðu, er flutt samkv. ósk hreppsnefndar Raufarhafnarhrepps, og efni þess er að heimila ríkisstj. að selja Raufarhafnarhreppi jörðina Raufarhöfn, sem er ríkiseign.

Það er a. m. k. eitt nýlegt fordæmi fyrir því, að ríkið hafi selt sveitarfélagi lönd, og fyrir þessu þingi liggur einnig annað frv. um heimild til slíkrar sölu.

Þetta frv. er að miklu leyti sniðið eftir lögum, sem samþykkt voru á síðasta þingi um sölu á löndum í Kópavogskaupstað, en einnig er hér höfð hliðsjón af 4. gr. laga nr. 64 1941, um jarðkaup ríkisins vegna kaupþúna og sjávarþorpa.

Ég vil leyfa mér að leggja til, að frv. verði að lokinni þessari umræðu vísað til 2. umr. og hv. landbn., en til þeirrar nefndar var vísað sams konar frv., sem var til umræðu nýlega.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til landbn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framár.

20. Hegningarlög.

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:
Frv. til 1. um breyt. á hegningarlögum, nr. 19 12. febr. 1940 [101. mál] (þmfrv., A. 217).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Frsm. (Gísli Guðmundsson): Herra forseti. Þetta frv., sem hér liggur fyrir um breytingar á hegningarlögum, er flutt af allshn. Það er ásamt nokkrum öðrum frv., sem eru á dagskrá í dag, flutt að beiðni dómsmrn., en nm. hafa áskilið sér rétt til þess að flytja brtt. við frv.

Þetta frv. er samið af hegningarlaganefnd, sem skipuð var af fyrrv. dómsmrh. til þess að endurskoða hegningarlögin og þó, að því er virðist, sérstaklega VII. kafla hegningarlaganna. A. m. k. er talið, að það sé sá kafla, sem endurskoðaður hefur verið af n. En í þessari hegningarlaga-

Alpt. 1957. C. (77. löggjafarþing).

nefnd eiga sæti Þórður Eyjólfsson hæstaréttardómari, sem er formaður n., Ármann Snævarr prófessor í lögum og Jónatan Hallvarðsson hæstaréttardómari.

Þær breytingar, sem felast í þessu frv., eru aðallega á VII. kafla hegningarlaganna.

Ég skal geta þess, að í sambandi við þetta frv. á þskj. 217 eru, eins og ég hef áður sagt, flutt nokkur önnur frv., 18 samtals, sem einnig eru á dagskrá í dag. Þau eru öll með nokkrum hætti í sambandi við þetta frv., sem nú er til umr. Ég mun því ekki gera grein fyrir þeim sérstaklega, en vænti þess, að það, sem nú hefur verið mælt fyrir þessu frv., geti einnig skoðast sem framsaga fyrir því, að hin frv. eru lögð fram af hálfu n. En þessi frv., sem einnig eru á dagskránni, eru á þskj. 218—235.

Ég geri ráð fyrir því, að allshn. vilji gjarnan fá tólm til þess að athuga málin nánar, og vildi því óska eftir því við hæstv. forseta, að samráð yrði milli hans og n. um það, hvenær þetta frv. og hin málin, sem ég hef nú nefnt og einnig eru á dagskrá nú, verða tekin næst á dagskrá. En ég vil leggja til, að þessu frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og sömuleiðis hinum öðrum frv., sem ég áður nefndi í sambandi við þetta mál.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Ég tel rétt, að það komi hér fram, að mál þetta hefur mér vitanlega enn ekki fengið neina efnismeðferð í allshn. Það var að visu boðaður fundur í gær á óvenjulegum tíma. Ég hafði bundið mig og gat ekki þar mætt. Það má vera, að n. hafi þá athugað málið og kosið frsm., en annars var málið eingöngu tekið upp að beiðni hæstv. ríkisstj. og skoðað sem hennar mál, svo að nefndarathugun mér vitanlega er ólokið. Ég sé því meiri ástæðu til þess að taka þetta fram vegna þess, að það stendur hér í grg., sem barst með frv., með leyfi hæstv. forseta:

„Endurskoðun þessi hefur einnig tekið til ákvæða sérлага, sem standa í tengslum við ákvæði þessa kafla hegningarlaganna. Eru lögð fram sérstök frv. á þskj. 218—235 til breytinga á þeim lögum. Efnislega ber að skoða öll þessi frv. eina heild, en þau eru hér sundurskilin af formsástæðum og samkvæmt ósk allshn. Nd., sem flytur frv.“

Ég kannast ekki við að hafa verið með í því að bera fram slíka ósk. Ég lét það algerlega afskiptalaust, hvort frv. væru sundurskilin eða ekki. Ástæðan til þess, að það var gert, var sú, að skrifstofustjóri Alþ. taldi réttara form á að breyta þessu, og allshn. skaut því til n., sem frv. hefur samið, hvort hún teldi eðlilegra að lúta þessari athugasemd skrifstofustjórans eða hafa allt í einum bálki, eins og upphaflega var lagt til, þannig að það er ákvörðun n. sjálfrar, en alls ekki allshn. Nd., sem mér vitanlega hefur ekkert kynnt sér það mál, hvort frv. ætti að sundurskilja eða ekki.

Málið er auðvitað eðli sínu samkvæmt hreint stjórnsrfrv., og það eina eðlilega hefði verið, að það hefði verið borið fram af sjálfri hæstv. ríkisstj. Hitt hefur svo tíðkæst stundum, að n. tæki mál upp f. h. eða að beiðni ríkisstj. og ég taldi,

að svo væri gert hér og ríkisstj. mundi gera grein fyrir málinu, en ekki leggja það á n., sem hefur þá ekki fyrr en í gær athugað málið nokkurn skapaðan hlut að efni til.

Ég bendi sem sagt á, að hin þinglega athugun málsins er eftir. Það skiptir engu máli, hvort málið verður látið ganga aftur til n. formlega eða ekki, ef n. tekur málið upp til venjulegrar þinglegrar meðferðar, en sú meðferð hefur ekki enn þá farið fram mér vitanlega.

Frsm. (Gísli Guðmundsson): Herra forseti. Mér var nú ekki fyllilega ljóst, af hverju hv. 1. þm. Reykv. (BBen), sem á sæti í allshn., var að gera athugasemd í þessu máli. Ég held, að ég hafi tekið það glögglega fram í minni framsöguræðu, að málið væri flutt eftir beiðni hlutaðeigandi ráðuneytis, og ég held, að ég hafi líka í framsögu beint þeirri ósk til hæstv. forseta, að málið yrði ekki tekið á dagskrá nema í samráði við allshn., til þess að hún hefði ráðrúm til þess að fjalla um málið. Hins vegar er ekki venja að visa til n. málum, sem eru flutt af nefnd.

Þskj., sem þetta frv. er á, var útbýtt fyrir nokkru hér í hv. deild og hefur verið á dagskrá undanfarið, þó að það hafi ekki komið til umr. fyrr en í dag, og fundur sá, sem hv. þm. minntist á að haldinn hafi verið í allshn. nýlega, fjallaði ekki um þetta mál, heldur um önnur mál, sem n. hefur haft til meðferðar. En úr því að farið er að ræða það, skal ég taka það fram, sem ég sá nú ekki beinlínis ástæðu til á þessu stigi málsins, að þegar þetta mál kom frá ráðuneytinu, eða réttara sagt frá þeirri nefnd á vegum ráðuneytisins, sem frv. hefur samið, hegningarlaganefndinni, var aðeins um eitt frv. að ræða, en við nánari athugun virtist mönnum í n., að réttara væri að skilja frv. í sundur. N. var bent á þetta, eins og hv. þm. tók fram, og ég átta mig ekki á því, að hv. þm. er að tala um, að n. hafi ekkert um það fjallað, því að ég man ekki betur en n. ræddi þetta nokkrum sinnum, bæði fyrr í vetur og nokkru síðar, þ. e. a. s. þessa formshlið málsins. Niðurstaðan varð sú í nefndinni, að málið skyldi sett fram í þessu formi og flutt þetta mörg frv. Það atriði er aðeins formlegs eðlis, en ekki efnislegs á neinn hátt, eftir því sem ég fæ skilið.

Nefndin fær svo vantanlega aðstöðu til þess að athuga frv. milli umr.

Ólafur Björnsson: Herra forseti. Mér skilst, að meginefni þeirra frv., sem hér liggja fyrir, — og skal ég að visu játa, að það er ekki nema takmarkað, sem ég hef getað kynnt mér þau enn þá, — sé það, að því leyti sem ekki er þá eingöngu um formsbreytingu að ræða, að með þessum frv., ef að lögum verða, sé takmörkuð frá því, sem nú er, heimild dómstóla til þess að ákveða réttindasviptingu, ef menn verða sekir um brot gagnvart hegningarlögunum. Það mun t. d. vera takmörkuð heimild dómstóla til þess að svipta menn kosningarrétti til Alþ. o. s. frv. Enn fremur eru úr ýmsum lögum numin burt ákvæði um það, að óflekkað mannorð, eins og það er orðað, sé skilyrði fyrir ýmiss konar réttindum, atvinnuréttindum og öðru slíku. Eins og kemur fram í grg. fyrir því frv., sem hér er sér-

staklega til umr., virðist þannig tilgangurinn, svo langt sem þetta nær, sá að milda afleiðingar refsisdóms fyrir þá, sem fyrir honum verða.

Ég dreg enga dul á það, að lögfræðileg þekking mín ristir ekki djúpt, og ég ætla mér ekki þá dul að ræða þá hlið málsins hér á hv. Alþ., þar sem margir af færustu lögfræðingum landsins eiga sæti. Hins vegar snertir refsilöggjöfin, bæði hin almennu hegningarlög og önnur refsilöggjöf, fleiri en lögfræðingana, og þess vegna leyfi ég mér að koma hér fram með órlitlar athugasemdir í tilefni af því, að þessi frv. hafa verið lögð fram, og tek það fram, að þar tala ég aðeins úr hópi hinna óbreyttu borgara, sem við slíka löggjöf búa, en ekki sem sérfræðingur.

Samkvæmt þeim skilningi, sem ég við lauslega athugun hef lagt í þessi lagafrv., er tilgangur þeirra sá að milda, svo langt sem þau ná, ákvæði refsisdóms. Lögfræðingar þeir, sem undirbúið hafa þessi lagafrv., vitna í það, að hér sé um að ræða þróun í sömu átt og refsilöggjöfin hafi gengið í okkar nágrannalöndum, og dreg ég ekki í efa, að það sé rétt. En það er annað atriði, sem ég vildi vekja athygli á og er tilefni til þess, að ég stend hér upp. Jafnframt því að lögð eru þannig fyrir Alþ. frv. um að milda afleiðingar þess fyrir sakborninga, að þeir eru orðnir brotlegir við hin almennu hegningarlög, þá hefur þróun löggjafarinnar á ýmsum sviðum gengið hér í gagnstæða átt, og á ég þar fyrst og fremst við hina viðtæku löggjöf um efnahagsmál, sem sett hefur verið á undanförunum áratugum. Sem dæmi má þar nefna löggjöf um verðlagsmál, húsnæðismál, gjaldeyris- mál, skattamál o. s. frv. Á sviði þessarar löggjafar hefur þróunin sífellt gengið í þá átt, að það eru fleiri og fleiri verknaðir, sem eru gerðir refsiverðir, og þyngri og þyngri hegningar, sem við þeim eru lagðar. Ég nefni sem dæmi af handahófi lítið frv., sem útbýtt var hér í hv. Nd. fyrir fáum dögum um breytingu á lögum um húsnæðis- málstofnun o. fl.

Eins og hv. þm. er kunnugt, voru á síðasta Alþ. sett lög um skyldusparnað. Þar var að því leyti um nýmæli að ræða, að mönnum er nú ekki — eða þeim, sem þessi lög taka til — heimilt að ákveða það lengur sjálfum, hvernig þeir skipta því, sem þeir vinna sér inn, á milli þess, sem þeir nota eða eyða og spara. Við sjálfstæðismenn vorum að visu andvígir því, að þessi leið væri farin, og töldum hana ekki líklega til að ná tilætluðum árangri og lögðum fram till. um annað, sem við töldum líklegra til árangurs til þess að afla fjár til húsnæðismálanna. Þær till. voru felldar, og er ekki ástæða til þess að rekja það nánar. En uppgötvað hefur verið, að á því að framkvæma þessi lög um skyldusparnað eru ýmsir framkvæmdaörðugleikar. Reglugerð um þessi efni var síðbúin, eins og kunnugt er, og nú er lagt fram þetta frv., þar sem m. a. í grg. er talað um nauðsyn þess að koma á ströngu eftirliti með framkvæmd skyldusparnaðar og enn fremur sagt, að til þess að framkvæma slíkt eftirlit er óhjákvæmilegt að heimila allströng viðurlög, ef út af er brugðið ákvæðum laga og reglugerðar hér að lútandi. Það er talið nauðsynlegt að setja sérstök refsíákvæði, ef menn verða brotlegir við lög in um skyldusparnað. Þessi refsíákvæði eru ákveðin

í 5. gr. þessa lagafrv. Þar er nú ekki gengið lengra en það, að brot gegn lögum þessum og reglugerðum á að varða sektum allt að því 10 þús. kr. En á síðasta Alp. voru einnig samþ. lög um svipað efni, þar sem voru lögin um bann gegn því að taka húsnæði, sem teiknað var sem íbúðarhúsnæði, eins og það var orðað, til annarra nota. Þar voru sektarákvæðin allmiklu strangari, eins og kunnugt er, eða heimilað að ákveða allt að því einnar milljón kr. sekt, sem munu vera þau ströngustu sektarákvæði, sem hér hafa þekkt, en jafnframt sett lágmarksákvæði, þannig að sektin átti að nema a. m. k. 10 þús. kr.

Ég nefni þessi dæmi aðeins sem dæmi af handahófi. Það er á öllum öðrum sviðum slíkrar löggjafar, sem þróunin hefur gengið í sömu átt, að það eru fleiri og fleiri verknaðir, sem eru gerðir refsiverðir, og viðurlögin, ef út af er brugðið, eru stöðugt þyngd.

Það má einnig vekja athygli á því, að undirbúningur annars vegar þeirra mála, sem hér hafa verið lögð fyrir, og undirbúningur hinna ýmsu þátta efnahagslöggjafarinnar, eins og húsnæðismálalöggjafarinnar, er með töluvert ólíkum hætti. Þessi lagafrumvörp, sem hér hafa verið lögð fyrir, hafa verið undirbúin af okkar færustu sérfræðingum í refsirétti. Það eru menn eins og prófessor Ármann Snævarr, Þórður Eyjólfsson hæstaréttardómari, Jónatan Hallvarðsson hæstaréttardómari, sem hafa undirbúið þessi lög og þá auðvitað kynnt sér lagaákvæði í nágrannalöndunum og þróun löggjafar þar um svipuð efni. Hvað snertir þá margvislegu lagasetningu, sem sett hefur verið um efnahagsmál, er undirbúningurinn með öðrum hætti. Tökum t. d. húsnæðismálalöggjöfina. Þeir menn, sem undirbúa þau frumvörp fyrir Alp. og leggja þá m. a. fram sínar tillögur um refsíákvæði, ef menn gerast brotlegir við slík lög, eru sérfræðingar hæstv. ríkisstj. í húsnæðismálum, Hannes Pálsson, Sigurður Sigmundsson og hvað þeir nú heita. Er ekki líklegt, — ég fer ekki að leggja neitt persónulegt mat á þessa menn og hina sérfræðingana, sem undirbúið hafa hegningarlögin, enda skiptir það ekki máli, — en hvað sem því líður: Er ekki líklegt, að sjónarmið þessara manna verði ákaflega mismunandi, að það verði töluvert önnur sjónarmið, sem liggja því til grundvallar, þegar verið er að endurskoða hegningarlöggjöfina, en þau, sem liggja til grundvallar breytingum á efnahagsmálalöggjöfinni?

Það var einmitt einn af þessum sérfræðingum, sem staðið hafa að undirbúningi þessa frv., sem ég af tilviljun kom til að tala við um milljónasektarfrumvarpið, sem samþ. var hér á síðasta þingi. Hann vakti athygli mína á því, að ákvæðið um lágmarkssekt, þessa 10 þús. kr. lágmarkssekt, bryti mjög í bága við þróun refsilöggjafarinnar í öðrum löndum, enda er það náttúrlega sýnt, að refsingin, sem þannig verður ákveðin, stendur í öfugu hlutfalli við efnahag sakborninga. Fyrir auðugan mann skiptir það ekki miklu máli, þó að honum sé gert að greiða 10 þús. króna sekt, en fyrir fátæklinginn gegnir öðru máli. En dómstólarnir hafa þarna ekki neitt svigrúm eða neina heimild til þess að hafa sektina lægri en 10 þús.

kr., ef menn á annað borð gerast brotlegir við þessi lög.

Það var þetta atriði, sem ég taldi ástæðu til að vekja athygli hv. þdm. á einmitt í sambandi við þau frumvörp, sem hér liggja fyrir um breyt. á hegningarlögunum og refsíákvæði í samræmi við þau, — það mikla misræmi, sem þannig er um að ræða varðandi þróun refsilöggjafarinnar, þegar um er að ræða viðurlög við afbrotum, sem þó — eins og löggjafingar orða það — almennt eru talin svívirðileg að almenningssáliti, að í þeim efnum virðist þróunin ganga stöðugt í þá átt að milda viðurlögin við slíkum afbrotum. Áftur á móti þegar um efnahagsmálalöggjöfina er að ræða, gengur þróunin í hina gagnstæðu átt, hún gengur stöðugt í þá átt að þyngja viðurlög við slíkum brotum. Er ekki hætt á því, að þetta leiði þá til þess, að hin ýmsu ákvæði refsilöggjafarinnar, ef á heildina er litið, verði í innbyrðis meira eða minna ósamræmi?

Nú er sá munur á, hvað snertir annars vegar brot gegn hegningarlögunum, að hegningarlögin eru sett í samræmi við réttarmeðvitund almennings, þannig að yfirleitt er ekki ágreiningur um það, að slík brot séu refsiverð. Allt öðru máli gegnir hins vegar um hina víðtæku efnahagslöggjöf, sem sett hefur verið á undanförunum áratugum. Hún er að meira eða minna leyti í andstæðu við réttarmeðvitund almennings.

Það er í rauninni nýmæli, að það skuli vera refsiverður verknaður að ráðstafa eigin húsnæði, t. d. á þann hátt, sem menn sjálfir óska eftir. Slíkt þekktist ekki fyrir fáum áratugum. Sama máli gegnir t. d. um verðlagslöggjöfina og ákvæði um viðurlög við brotum gegn verðlagslöggjöfinni, að það eru líka nýmæli. Sama máli gegnir um gjaldeyrislöggjöfina. Fyrir 30 árum eða svo var hverjum heimilt að kaupa og selja erlendan gjaldeyri eftir vild. Hvað skattalögin snertir er það að visu þannig, að það hefur allengi verið í lögum, að mönnum hefur verið skylt að telja fram til skatts, en fyrir 30—40 árum voru skattar yfirleitt það lágir, að menn töldu ekki ómaksins vert að svíkja undan skatti.

Þessi víðtæka löggjöf um efnahagsmál er þannig þess eðlis, að nærri því hver borgari í hjóðfélaginu er meira eða minna brotlegur við hana. Um það er öllum kunnugt, að svo er.

Mikil hætt er og á því, að hið mesta handahóf verði á framkvæmd slíkrar löggjafar, þannig að það verði að meira eða minna leyti komið undir skoðunum dómara og annarra embættismanna, sem um slík brot fjalla, hver viðurlögin verða. Tökum sem dæmi brot gegn ákvæðum húsaleigulöggjafarinnar um það, að menn megi ekki breyta íbúðarhúsnæði í atvinnuhúsnæði. Ef við tökum sem dæmi höfunda „gulu“ bókarinnar, þá telja þeir og þeir, sem hafa sama hugsunarhátt og þeir, að hér sé um hinn svívirðilegasta glæp að ræða og viðeigandi, að viðkomandi séu dæmdir í hina þyngstu refsingu. Aðrir líta svo á, að hér sé um að ræða ótilhlýðilega skerðingu á eignarréttinum, og hafa tilhneigingu til að taka vægt á slíkum brotum. Það hlýtur að auka enn öryggisleysið í þessum málum, að vegna þess, hvers eðlis þau eru, ræður meira eða minna

handahóf, bæði í því, hverjir það verða, sem dæmdir verða fyrir brot á slíkri löggjöf, og hvernig verður á þau litið. Sú hættu er á, að sú þróun, sem hér er um að ræða, leiði svo til almenns virðingarleysis fyrir lögum og rétti í landinu.

Ég get ekki látið hjá líða einmitt í tilefni af þessum frumvörpum, sem hér eru lögð fram, að vekja athygli á þeirri þróun, sem hér hefur orðið, og því mikla misræmi í refsiaðkvæðum, ef litið er á löggjöfina í heild, sem hér verður um að ræða, og finnst, að hv. Alp. geti ekki látið hjá líða að athuga þessa hlið á málinu, áður en þau frumvörp, sem hér liggja fyrir, verða endanlega afgreidd.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Ég heyrði, að það hafði komið illa við hv. þm. N.-Þ., að ég skyldi vera svo djarfur að taka hér til máls. Mér var nú ekki kunnugt um þau þingsköp, sem legðu þá skyldu á þingmenn að leita samþykkis þessa hv. þm. til þess að ræða um þingmál, en hafi þau verið sett, hefur hann ástæðu til þess að finna að því, að ég skyldi hér tala. Annars sé ég enga ástæðu til þess að biðja hann velvirðingar á því, að ég skyldi nota mér minn þingmannsrétt.

Ástæðan til þess, að ég taldi rétt að tala hér, var annars vegar, að hans ummæli urðu ekki skilin á annan veg en þann, að nefndin hefði að einhverju leyti að efni til athugað þetta mál, og hins vegar villandi umsögn í sjálfri grg. frv. Ég legg á það áherzlu, að n. sjálf hefur efnislega alls ekki athugað málið. Ég þóttist höggva í það í ummælum hv. þm. N.-Þ., að hann segði, að nm. hefðu áskilið sér rétt til þess að flytja eða vera með brtt. við málið. Ég áskil mér fullan rétt til þess að vera með eða á móti málinu, eftir því sem athugun leiðir í ljós. N. hefur sem sagt alls ekki athugað málið efnislega. Það hefur þar alls ekki verið rætt. N. hefur ekki enn þá gert sér grein fyrir, hvert efni frv. er. Hún hefur einungis skv. þinglegri veltu af kurteisni við hæstv. ríkisstj. tekið að sér að flytja mál, sem í raun og veru er stjórnmál og stjórnnin hefði að sjálf-sögðu jafnvel og raunar einfaldar lagt fram sjálf, en af einhverri ástæðu vildi koma inn í þingið fyrir milligöngu nefndarinnar. N. gerði þetta að sjálf-sögðu, en áskildi sér, — og það kom glögglega fram á nefndarfundum, þar sem ég hef verið viðstaddur, að við áskildum okkur rétt til að taka afstöðu til málsins eftir því, sem athugun sannfærði hvern og einn um, hvort rétt væri að vera með málinu eða móti. Ég hef ekki enn gert mér grein fyrir þessu, og það er rétt, að það liggi alveg ljóst fyrir. Með því móti er ég alls ekki að hafa neitt á móti frv. Síður en svo. En við sjáum, að hér muni vera um allflokkið mál að ræða, þar sem grg. með þessari einu síðu rúmlega, sem sjálft frv. er, er eitt-hvað á 13. eða 14. blaðsíðu, og með frv. fylgja í kjölfarið eitthvað 18 eða 19 önnur frv. Svo stendur herna það, sem ég las upp áðan, að það væri eftir ósk allshn. Nd., að frumvörpin hefðu verið skilin sundur. Það er hægt að segja, að það væri með samþykki allshn. Nd., það væri rétt sagt. En ég kannast ekki við það, að við höfum borið

fram þá ósk. Til þess skorti okkur alla athugun á málinu, til þess að við gætum gert okkur grein fyrir því, hvort væri rétt að fara svona að eða ekki. Það, sem gerðist mér vitanlega, var það, að okkar ágæti og mjög lögsþaki skrifstofustjóri Alþingis taldi, að það væri eðlilegra að bera málið fram í 20 pörtum en einum. Um þetta vildi ég fyrir mitt leyti ekki kveða upp neinn dóm, heldur vorum við allir sammála um, að það væri eðlilegt, að hinir ágætu lögfræðingar, sem frv. höfðu samið upphaflega, réðu þessu, eftir atvikum í samráði við skrifstofustjóra Alþingis, og að n. væri alveg jafnásátt með hvorn háttinn sem tekinn væri. Þetta skiptir í sjálfu sér ekki miklu máli. En rétt er það, sem rétt er. Ef hinir nm. hafa borið upp einhverja ósk, hafa þeir gert það sem sagt að mér óafvitandi, en ég veit ekki til þess, að málið hafi borið að með öðrum hætti en ég skýri hér frá. Og það er kannske dálítið óvenjulegt, að mál, sem upphaflega er flutt sem eitt, sé strax fyrir fæðinguna partað niður í 20 hluta. En það voru sem sagt semjendur frv. sjálfir, sem það gerðu, að minni vitund eftir ábendingu frá skrifstofustjóranum, en þar kom engin ósk frá okkur til greina. Úr því að verið er að tala um þetta á annað borð og þykir ástæða til þess að taka það fram í grg., þá sé ég ekki, af hverju má ekki skýra frá því hér í deildinni og af hverju hv. frsm. þarf að fara að hornhagldast við mig, þó að ég bendi á þetta.

Frsm. (Gísli Guðmundsson): Herra forseti. Því fer nú mjög fjarri, að ég ætli mér að hafa nokkra íhlutun um það, hvenær hv. 1. þm. Reykv. tekur til máls hér á hv. Alp., enda held ég, að ummæli mín hafi ekki gefið nein tilefni til að ætla slíkt.

Ég vil aðeins út af því, sem ég sagði áðan um það, að þetta mál hefði verið nokkrum sinnum til meðferðar í allshn., áður en það var flutt, leyfa mér að vitna hér til fundargerðar nefndarinnar, sem ég hef hér fyrir framan mig.

Málið er fyrst tekið fyrir á fundi n. fimmtudaginn 7. nóv. og þá bókað, að lagt sé fram bréf dómismrh., dags. 14. okt., þar sem þess er óskað, að nefndin flytji frv. um breytingar á almennum hegningarlögum. Næst er málið tekið fyrir á fundi 6. des. og þá ákveðið að flytja frv. til laga um breytingu á almennum hegningarlögum. Þá er málið tekið fyrir á fundi n. 11. febr. Þar er ákveðið — og vitnað til fundargerðar frá 6. des. — að flytja breytingar á hegningarlögum þannig, að frv. því, er n. var sent, verði skipt skv. ábendingum skrifstofustjóra Alþingis. Þetta er á fundi n. 11. febr.

Það fer ekki á milli mála, hvað hér hefur gerzt, að n. ákveður að flytja breytingar á hegningarlögum þannig, að frv. því, er n. var sent, verði skipt. Svo er það orðað í fundargerðinni. Það er tekið fram, að þetta sé gert skv. ábendingum skrifstofustjóra Alþingis. En að sjálf-sögðu er það ekki skrifstofustjóri Alþingis, sem ákveður það, hvernig frv. skuli flutt, heldur er það n., sem frv. flytur. Málinu var síðan útbýtt hér á hv. Alþingi með þeirri grg., sem því fylgir, og frv. og grg. hafa legið frammi til sýnis öllum þingmönnum síðan. Málið hefur nokkrum sinnum verið tekið á dagskrá, og hefur engin aths.

verið gerð í n. eða utan við orðalag grg. fyrr en nú. Þess vegna leyfði ég mér að fara eftir orðalagi grg. í framsöguræðu minni.

Ég held, að ég hafi svo ekki meira um þetta að segja. Það var auðvitað aðeins mín skoðun, að ekki hefði verið mikið tilefni til þeirrar aths., sem hv. þm. gerði í öndverðu, og lét ég hana koma fram. En hv. þm. þarf af þeim ástæðum ekki að óttast það, að ég ætli að fara að gera hér neinar tilraunir til þess að varna honum máls, enda ekki í minni valdi, og ég hef heldur ekki neina löngun til þess, enda hlýði ég oft með ánægju á mál þessa hv. þm.

Bjarni Benediktsson: Herra forseti. Ég verð þá að veita hv. þm. þá ánægju að hlusta á mig ör-lítið lengur, en skal verða mjög stuttur.

Ég þakka honum fyrir að lesa þetta upp úr fundargerðinni, sem hann las, og ég hygg, að það staðfesti beggja okkar mál, að það er auðvitað rétt hjá honum, enda hefur mér aldrei dottið í hug að vefengja það, að n. ákvað að flytja frv. Vitanlega ákvað n. það. Hins vegar vil ég taka fram, að ég heyrði hv. þm. ekki halda því hér fram, að það hefði verið eftir okkar ósk, að upphaflega frv. var skipt niður í 20 hluta. Ég heyrði hann ekki halda því fram. Og aths. mín við það var ekki við hans orð, heldur við orð grg. frv., sem hvorugur okkar hefur samið, og það eru hinir lögvisu aðalsemjendur frv., sem það hafa sett inn, en ekki við. Það má segja, að þetta skipti svo litlu máli, að það taki því ekki að vera að deila um það, en rétt er rétt. Og þegar við þann 11. febr. samþykkjum að flytja frv., eru þau komin til okkar í þessum 19 eða 20 pörtum aftur frá lögspækingunum öllum saman. Svona liggur í málinu, og við höfðum engir okkar neinar óskir um það, hvorki til né frá, að breyta málinu, frá því að það upphaflega kom fram. Við sögðum bara: Ef þeir lögfróðu menn, sérfræðingar, sem um þetta fjalla, telja það heppilegra að athuguðu máli, þá látum við það alveg afskiptalaust og flytjum það eins og þeir telja æskilegt. Þetta skilst mér vera ósköp einföld málsmeðferð og n. ekki nema til hróss. En úr því að annað kemur fram hérna og er sagt í grg., þá er rétt, að það sanna sé sagt.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 26 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

21. Eftirlaun.

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:

Frv. um l. um breyt. á tilskipun 31. maí 1855, sem lögleiðir á Íslandi lög 5. jan. 1851, um eftirlaun [102. mál] (þmfrv., A. 218).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

22. Sóknarnefndir og héraðsnefndir.

Á 52. fundi í Nd., 1. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 36 16. nóv. 1907, um skipun sóknarnefnda og héraðsnefnda [103. mál] (þmfrv., A. 219).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

23. Dómtúlkar og skjalabýðendur.

Á 52. fundi í Nd., 27. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 32 2. nóv. 1914, um heimild fyrir stjórnarráðið til þess að veita mönnum rétt til þess, að vera dómtúlkar og skjalabýðendur [104. mál] (þmfrv., A. 220).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

24. Lífeyrissjóður embættismanna.

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 51 27. júní 1921, um lífeyrissjóð embættismanna og ekkna þeirra [105. mál] (þmfrv., A. 221).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

25. Hlutfélag.

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:
Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 77 27. júní 1921, um hlutfélag [106. mál] (þmfrv., A. 222).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 25 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

26. Verzlunaratvinna.

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:
Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 52 27. júní 1925, um verzlunaratvinnu [107. mál] (þmfrv., A. 223).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 26 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

27. Veitingasala o. fl. (frv. allshn. Nd.).

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:
Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 21 15. júní 1926, um veitingasölu, gistihúshald o. fl. [108. mál] (þmfrv., A. 224).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 25 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

28. Iðja og iðnaður.

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:
Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 18 31. maí 1927, um iðju og iðnað, og l. nr. 105 1936, um breyt. á þeim lögum [109. mál] (þmfrv., A. 225).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 26 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

29. Tannlækningar.

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:
Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 7 14. júní 1929, um tannlækningar [110. mál] (þmfrv., A. 226).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 27 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

30. Lækningaleyfi.

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:
Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 47 23. júní 1932, um lækningaleyfi, um réttindi og skyldur lækna og annarra, er lækningaleyfi hafa, og um skottu-lækningar [111. mál] (þmfrv., A. 227).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 27 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 27 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

31. Leiðsaga skipa.

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 48 19. júní 1933, um leiðsögu skipa [112. mál] (þmfrv., A. 228).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 27 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

34. Niðurjöfnunarmenn sjóttjóns.

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 74 11. júní 1938, um löggilta niðurjöfnunarmenn sjóttjóns [115. mál] (þmfrv., A. 231).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 26 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

32. Sveitarstjórnarkosningar (frv. allshn. Nd.).

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 81 23. júní 1936, um sveitarstjórnarkosningar [113. mál] (þmfrv., A. 229).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 27 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

35. Kosningar til Alþingis (frv. allshn. Nd.).

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 80 7. sept. 1942, um kosningar til Alþingis [116. mál] (þmfrv., A. 232).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 26 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

33. Fasteignasala.

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 47 11. júní 1938, um fasteignasölu [114. mál] (þmfrv., A. 230).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

36. Atvinna við siglingar (frv. allshn. Nd.).

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 66 17. júní 1946, um atvinnu við siglingar á íslenskum skipum [117. mál] (þmfrv., A. 233).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 28 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

37. Löggiltir endurskoðendur.

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 89 29. des. 1953, um löggilta endurskoðendur [118. mál] (þmfrv., A. 234).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 26 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

38. Réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins.

Á 52. fundi í Nd., 14. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 38 14. apríl 1954, um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins [119. mál] (þmfrv., A. 235).

Á 54., 55. og 56. fundi í Nd., 20., 24. og 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 26 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

39. Iðnlánasjóður.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 67 13. júní 1946, um iðnlánasjóð [139. mál] (þmfrv., A. 275).

Á 59. fundi í Nd., 3. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Magnús Jónsson): Herra forseti. Ég vil leyfa mér, ef forseti hefur ekkert við það að athuga, að mæla einnig nú fyrir næsta máli á dagskránni, þar sem þessi tvö mál eru nátengd hvort öðru.

Með frv. þessum, sem annað er um breyt. á lögum um iðnlánasjóð og hitt er um breyt. á lögum um gjald af innlendum tollvörutegundum og við hv. 5. þm. Reykv. flytjum, leggjum við til annars vegar, að fjárráð iðnlánasjóðs séu mjög verulega aukin, og hins vegar, að iðnlánasjóður verði gerður að stofnlánasjóði fyrir iðnaðinn, þannig að hann veiti eingöngu stofnlán, en ekki rekstrarlán.

Ég þarf ekki hér að fara mörgum orðum um mikilvægi iðnaðarins í þjóðfélaginu, það er öllum hv. þm. kunnugt. Það er samkvæmt síðustu skýrslum, sem eru frá 1950, svo, að áætlað er, að um 21% þjóðarinnar hafi beinlínis framfæri sitt af iðnaði, en af þeim eru um 5,7%, sem hafa framfæri sitt af fiskiðnaði. Til viðbótar þessu eru svo um 10%, sem hafa framfæri sitt af byggingum, sem að verulegu leyti er líka iðnaður, þó að þar komi einnig til greina almenn verkamannavinna.

Það gefur auga leið, að iðnaðurinn, svo þýðingarmikill sem hann er í þjóðfélaginu og margþættur, hefur vitanlega eins og aðrar atvinnugreinar mikla þörf fyrir stofnlán til þess að koma sér upp nauðsynlegum húsum til starfrækslunnar og nauðsynlegum vélum, sem til viðkomandi framleiðslu þarf. Eini sjóðurinn í þjóðfélaginu, sem hefur veitt lán í þessu skyni, þegar undan er skilinn fiskiðnaður, sem fær lán úr fiskveiðisjóði, er iðnlánasjóður. Hins vegar eru fjárráð hans mjög lítil, þannig að honum hefur verið allsendis ókleift að veita nokkur viðhlítandi stofnlán til framkvæmda í iðnaðinum. Iðnlánasjóður mun hafa verið stofnaður samkvæmt lögum frá 1935, en um síðustu áramót voru eignir hans ekki nema um 6½ millj. kr., og það gefur vitanlega auga leið, að með slíkum fjárráðum er ekki hægt að sinna nema mjög smávægilegum lánbeiðnum, þannig að öll meiri háttar uppbygging iðnaðarins verður að fara fram eftir öðrum leiðum.

Stærstu iðnfyrirtæki hérlandis, svo sem sementsverksmiðja og áburðarverksmiðja, hafa verið reist með erlendum lánum, enda er að sjálfsögðu ekki, þó að iðnlánasjóður yrði eflður svo sem við gerum ráð fyrir í frv. okkar, möguleiki til þess, að hann geti staðið undir slíkum stórframkvæmdum í iðnaði. Yrði hins vegar horfið að því ráði að efla iðnlánasjóð, svo sem við leggjum til, ætti honum smám saman að geta orðið kleift að veita iðnaðinum mjög verulega aðstoð til uppbyggingar allra almennra iðnfyrirtækja.

Við leggjum til, að helmingur af gjaldi af innlendum tollvörutegundum renni í iðnlánasjóð, en

þetta mundu verða 5—6 millj. kr. á ári, miðað við það gjald eins og það er nú.

Við teljum, að það sé í alla staði eðlilegt, að iðnaðurinn njóti a. m. k. hluta þessa gjalds. Raunar má segja, að hann ætti að njóta þess að öllu leyti, en þar sem hér er um verulegan tekjustofn að ræða fyrir ríkissjóð, höfum við á þessu stigi málsins a. m. k. ekki talið fært að ganga lengra en taka helming gjaldsins. Öllum hv. þm. er kunnugt, að fiskveiðiasjóður hefur fyrst og fremst verið byggður upp af gjaldi, sem framleiðendur fiskafurða hafa sjálfir greitt til sjóðsins með sérstöku álagi. Það, sem við leggjum hér til að gert verði varðandi iðnaðinn, er því hliðstætt, enda þótt að visu þetta gjald sé ekki tekið nema af sumum framleiðsluvörum íslensks iðnaðar.

Eftir að iðnaðarbankinn kom til sögunnar, hefur horfið nauðsynin á því, að iðnlánasjóður veiti rekstrarlán, enda í rauninni ófært, að sjóðurinn geri það, þegar hann hefur jafnlitil fjárráð og raun ber vitni um. Og enda þótt hann yrði eflidur eins og við gerum ráð fyrir, væri það þó ástæðulaust, að sjóðurinn sinnti slíkri rekstrarlánastarfsemi, þar sem hliðstæðir sjóðir gera það ekki.

Frá hálfu samtaka bæði iðnaðarmanna og iðnrekenda hafa hvað eftir annað komið fram óskir um það, að komið yrði upp byggingarlánasjóði fyrir iðnaðinn, sem gerði kleifa þá uppbyggingu hans, sem nauðsynleg er, því að það mun öllum landsmönnum vera ljóst, að það þarf að leggja ríka áherzlu á að efla sem mest í þjóðfélaginu allan þjóðhagslega heilbrigðan iðnað, því að ef við eigum að verða þess umkominn að leggja varanlegan grundvöll að traustu efnahagskerfi, verður ekki fram hjá því gengið, að iðnaðurinn hefur þar mjög mikilvæga þýðingu, og það er raunar svo, að bæði um landbúnað og sjávarútveg er það að segja, að á slíkum atvinnuvegum er erfitt að byggja, þannig að frá ári til árs getur orðið — vegna ýmiss konar örðugleika stafandi frá árferði — mjög mismunandi framleiðsla þessara atvinnuvega. En um iðnaðinn er það að segja, að það eru miklu meiri möguleikar á því að hafa þar ráð á, hversu sú þróun verður og hversu mikilli framleiðslu má gera ráð fyrir á hverju ári.

Það er því undirstöðuatriði fyrir hvert þjóðfélag, sem vill byggja upp traust atvinnulíf, traust efnahagskerfi, að hafa þroskaðan iðnað.

Ég sé ekki ástæðu til þess að orðlengja frekar um þessi frumvörp. Þau lágu hér bæði fyrir á síðasta Alþingi, en urðu þá ekki útrædd. Eins og ég áðan gat um, grípa málin svo mjög hvort inn í annað, að það er í rauninni ekki auðið annað en taka þau til meðferðar í sömu nefnd, því að við óskum að sjálfsögðu ekki eftir því, að frv. til laga um iðnlánasjóð verði afgreitt, eins og það hljóðar hér, nema því aðeins að frv. um gjaldið af innlendum tollvörutegundum fái samtímis afgreiðslu, þar sem það frv. leggur undirstöðuna að fjárráðum sjóðsins.

Það mun vera skylt að vísa til fjhn. því frv., þar sem um er að ræða breytingu á ákvæðum laga, sem varða tekjuöflun ríkissjóðs, og sé ég því ekki annað fært en leggja til við hæstv. forseta, að þessu frv., sem hér um ræðir undir þessum dagskrárlið, um breytingu laga um iðnlána-

Alþt. 1957. C. (77. löggjafarþing).

sjóð, verði einnig vísað til þeirrar hv. nefndar. Og til þess að ég þurfi ekki aftur að tala um seinna málið, þar sem ég í rauninni hef gert það að nægilegu umtalsefni, leyfist mér kannske um leið að gera till. um, að því frv. verði einnig vísað til hv. fjhn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 60. fundi í Nd., 4. marz, var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

40. Gjald af innlendum tollvörutegundum.

Á 57. fundi í Nd., 27. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 60 1939, um gjald af innlendum tollvörutegundum [140. mál] (þmfrv., A. 276).

Á 59. fundi í Nd., 3. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 60. fundi í Nd., 4. marz, var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til fjhn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

41. Skipakaup o. fl.

Á 58. fundi í Nd., 28. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 94 27. des. 1956, um heimild fyrir ríkisstj. til skipaþauka, lántöku og sérstakra ráðstafana í útgerðarmálum til þess að stuðla að jafnvægi í byggð landsins [142. mál] (þmfrv., A. 279).

Á 61. fundi í Nd., 6. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Kjartan J. Jóhannsson): Herra forseti. Í grg. þessa máls er nokkuð rakin í örfáum dráttum forsaga málsins. Ég skal nú leitast við að rekja það nokkru nánar, þótt ég geri ráð fyrir, að flestir hv. þm. séu því eitthvað kunnugir og því óhætt að fara fljótt yfir sögu.

Frá því að togveiðar hófust hér fyrir alvöru,

hafa skipin, veiðarfærin og aðferðin sjálf við veiðarnar tiltölulega lítið breytt, að öðru leyti en því, að skipin hafa verið stækkuð og fengið aflmeiri vélar. Jafnframt því hefur varpan verið stækkuð og vírarnir lengdir.

Þessar breytingar valda því, að skipin eru nú afkastameiri, ef fiskigengd er jöfn, auk þess sem þau geta togað á meira dýpi en áður var, en aðferðin, gerð vörpunnar og skipanna, er að mestu hin sama. Þó varð sú breyting á hjá okkur Íslendingum, þegar nýsköpunarskipin svonefndu voru keypt, auk þess sem áður er getið um stærðina, að vélar nokkurra þeirra eru nú dieselvélar í stað gufuvéla, eins og áður var, en gufuvélararnar í þeim allar olíukyntar, í stað þess að áður voru þær allar kolakyntar. Þegar þau skip voru keypt, var svo óalgennt að hafa dieselvélar þannig, þótt allir séu víst sammála nú um, að það væri heppilegra, en þegar skipin voru keypt, vildu flestir kaupendanna heldur gufuskipin. Hjá sumum réð það sjónarmið að visu, að dieselskipin komu seinna en gufuskipin, en þörfin var sums staðar orðin svo brýn fyrir skipin af atvinnuástæðum, að kaupendur töldu ekki verjandi að bíða eftir seinni skipunum.

Það mun allan tíðni síðan því var hreyft hér á landi, að byggja ætti tveggja þilfara togara, þar sem varpan og fiskurinn væru tekin inn yfir skut, en ekki á síðu skipsins, eins og verið hefur.

Ég hygg, að Andrés Gunnarsson vélstjóri hafi fyrstur hreyft þessu máli 1945 eða 1946. Hann smíðaði líkan af slíku skipi og reyndi að koma því til leiðar, að slíkt skip yrði byggt. Til þess fékkst þó ekki sá stuðningur, sem þurft hefði, hvorki hér né í Englandi, en þar mun hann einnig hafa reynt að koma málinu á framfæri.

Næst fréttist svo það, að enskt fyrirtæki fær tundurpilli og lætur breyta honum og hefja á honum togveiðar, en taka vörpuna með aflanum í inn yfir skutinn. Sú tilraun gafst svo vel, að fyrirtækið hefur síðan látið byggja stórt verksmiðjuskip með svipuðu lagi. Þá er vitað, að Rússar hafa látið byggja nokkur slík skip. Og nú á s. l. ári hafa Vestur-Þjóðverjar látið byggja þrjú slík skip. Ensku og rússnesku skipin eru verksmiðjuskip, gerð til veiða á fjarlægum miðum og miðuð við, að þau geti verið lengi í veiðiferð. Þýzku togararnir eru minni, eða af svipaðri stærð og stærstu togarar okkar, og ef rétt er frá greint í timaritum þeirra, er verðið svipað og á nýjustu togurum okkar. Þeir eru að hálfu verksmiðjuskip. Það er gert ráð fyrir, að þegar sótt er á fjarlæg mið, sé í upphafi veiðiferðar unnið úr aflanum um borð, einkum ef afli er tregur, en síðari hluta veiðiferðarinnar er skipið fyllt af ísuðum fiski á venjulegan hátt. Þjóðverjar hafa um leið reynt nýjungar í véla- og skráfuútbúnaði, sem þó eru meira aukaatriði að sinni, nema það, að á einu skipinu er skiptiskráfa. Það er vafalaust hentugt fyrir skip, sem þurfa ýmist að toga eða sigla langan veg, en hefur áður verið notað á togurum, sem byggðir voru fyrir Norðmenn í Þýskalandi.

Þá skal ég leitast við að gera lauslega grein fyrir þeim mun, sem er á togurum af venjulegri gerð og þessum nýju skipum.

Venjulegur togari hefur eitt þilfar. Á því er togvindan, og inn á það er varpan og aflinn tekinn. Þar fer einnig fram öll vinna við fiskinn, þar til hann er tilbúinn til að leggjast í salt eða ís í lest skipsins. Einnig fer þar fram aðgerð á vörpunni, ef með þarf.

Þarna eru menn að vinna lítt varðir fyrir sjó og veðrum, á meðan varpan er tekin, og auk þess liggja togvirkarnir fram og aftur um þilfarið, en á virunum er talið að sé 10–15 tonna átak, en meira, ef festur koma fyrir, og hefur þá iðulega komið fyrir, að togvirkarnir hafa slitnað og verið hætt við slysum og stundum orðið slys að. Meðan varpan er tekin, liggur skipið flatt fyrir sjó og vindi.

Á nýju gerðinni eru þilförin tvö. Á efra þilfari er togvindan, og inn á það er varpan dregin með aflanum í. Síðan er aflann hleypt úr henni niður um op aftast á efra þilfari niður á neðra þilfar. Virarnir liggja beint frá togvindu í gálga. Þegar varpan er dregin inn, eru mennirnir, sem að því vinna, á efra þilfari, allhótt yfir sjó, auk þess sem skipinu er haldið upp í á meðan.

Öll vinnan við aflann fer fram undir þiljum, og færðbönd eru notuð til að létta vinnuna líkt og í verksmiðju í landi.

Vegna þess að ekki er geymdur fiskur eða unnið að honum á efra þilfari, verður þar góð aðstaða til aðgerða á vörpunni, ef með þarf.

Þótt þessar lýsingar séu mjög ófullkomnar, vona ég, að af þeim sé ljóst, hvað aðstaða öll til vinnu er betri á nýju gerðinni, og alveg vafalaust, að slyshætta er verulega minni.

Að sögn skipverja, sem reynt hafa báðar gerðirnar, er mikill munur á, hve skemmri tími fer í að taka inn vörpuna og aflann á nýju skipunum, og ætti því tíminn, sem þau hafa veiðarfærin í sjó, að lengjast að öðru jöfnu. Auk þess segja þeir, að auðvelt sé og hættulaust að toga, þótt veðrið sé mun verra en unnt er að gera með skipum af gamla laginu.

Þetta eru aðalatriðin og ástæðurnar til, að sjálf-sagt er fyrir okkur að fá þessa nýju gerð togara.

Ýmsar aðrar nýjungar skipta minna máli, en auðvelda þó stjórn skipsins og auka nýtni þess, eins og t. d. skipsskrúfan og sjálfstýring, svo að eitthvað sé nefnt.

Það er enginn vafi á því, að sérstaklega er heppilegt að ákveða þetta nú, áður en gengið er frá samningum um smíði þeirra 15 togara, sem ákveðið hefur verið að fá til landsins, og það er einmitt mikilsvert, að það verði a. m. k. tvö af fyrstu fjórum skipunum, sem við fáum, með þessu lagi, því að eftir þeim upplýsingum, sem fengizt hafa, er ekki búizt við, að fleiri skip fáiist á ári en 4–5, og væri sjálf-sagt, að við áskildum okkur rétt til að fá öll síðari skipin af nýju gerðinni, ef við óskum og segjum til um það með hæfilegum fyrirvara.

Ég er ekki í vafa um, að þeir, sem kynnast og reyna nýju gerðina, vilja ekki síðar eldri gerðina. Það segja líka, eins og ég sagði áðan, skipverjar, sem reynt hafa nýju skipin.

Hitt er aftur á móti ekki víst, að við teljum okkur henta að hafa útbúnað að öllu eins til vinnslu aflans og aðrar þjóðir hafa gert. Við

stöndum þar allt öðruvísi að vígi, erum nær fiskimiðunum og eigum nægar verksmiðjur til að vinna aflann í landi. Sá útbúnaður fer eftir því, sem væntanlegir eigendur kynnu að óska og um semst, enda auðvelt að breyta því eða bæta úr síðar, ef henta þykir.

Ég vil leyfa mér að óska eftir, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. sjútvn.

Gunnlaugur Þórðarson: Herra forseti. Mál það, er hv. þm. Ísaf. hefur hér hreyft, er mjög atvagnisvert, og var skilmerkilega gerð grein fyrir því hér í ræðu hv. þm. Ísaf. Ég vil aðeins bæta því við, þar eð því hefur verið haldið fram af ýmsum, að fiskurinn verði verri, þegar með aflann er farið eins og gert er á þessum nýju togurum, þ. e. a. s. hann er ekki hífður inn, heldur dreginn inn, að þeir, sem hafa reynslu af þessu, segja, að fiskurinn sé engu lakari, nema síður sé, í þeim skipum, sem draga vörpuna inn yfir skutinn. Ég vil eindregið styðja tillögu þá, sem hér er komin fram.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til sjútvn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

42. Eftirlit með happdrættum.

Á 32. fundi í Sp., 5. marz, var útbýtt frá Nd.: Frv. til l. um eftirlit með happdrættum og almennum fjársöfnunum [147. mál] (þmfrv., A. 289).

Á 66. fundi í Nd., 14. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 67. fundi í Nd., 17. marz, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Pétur Pétursson): Herra forseti. Ég hef leyft mér að flytja á þskj. 289 frv. til laga um eftirlit með happdrættum og almennum fjársöfnunum.

Það liggur í augum uppi, að það er ekki nema eðlilegt og sjálfsagt, að haft sé nokkurt eftirlit með því frá hendi hins opinbera, bæði að því er snertir happdrætti og fjársöfnunarstarfsemi, því að allur almenningur styður þessa starfsemi mjög með fjárframlögum, eins og kunnugt er. Fólk styður fjársafnanir og happdrætti, kannske í tvennum skilningi: annars vegar er vonin um að hljóta vinning og þó kannske fyrst og fremst vegna þess málefnis, sem viðkomandi aðilar eru að berjast fyrir. Það er því alveg eðlilegt, að almenningur fái á öllum tímum fulla vitneskju um það, hvernig þessu fé er varið og hvernig málin að öðru leyti ganga fyrir sig.

Árið 1957 var 30 aðilum veitt heimild til að

koma upp happdrættum hér á landi fyrir utan stóru flokkahappdrættin, sem allir vita um. Það er vitaskuld ekki nokkur leið, og það veit það enginn, hversu miklu miðasala hefur numið í öllum þessum happdrættum. Það hefur enginn yfirlit yfir það, svo að óbrigðult sé, en það er óhætt að fullyrða, að hér er um kannske milljónatugi að ræða.

Það fylgist enginn með því í raun og veru, hvernig þessum upphæðum er öllum varið, eða það er ekkert algert yfirlit til yfir það, en allt eru þetta framlög almennings til styrktar tilteknum málefnum, og mér finnst, að það geti hvorki komið undir neina tortryggni né óvinsemd í garð þeirra málefna, þó að fylgt sé með því og almenningi gefin skýrsla um það á hverjum tíma, hvernig þessum fjármunum er varið. Þvert á móti finnst mér, að viðkomandi ætti að hafa áhuga fyrir því, að öll hugsanleg tortryggni væri úr sögunni, og því er það, að mér finnst, að frá sjónarmiði þeirra, sem halda happdrætti eða hafa fjársafnanir, sé mjög eðlilegt, að slíkt eftirlit sé látið vera á frá hendi hins opinbera.

Í 1. gr. frv. er tiltekið, til hverra þetta nær. Í 2. gr. er gert ráð fyrir því, að skýrsla skuli birt um fjársafnanir í Lögbirtingablaði, þegar annaðhvort hefur farið fram dráttur í happdrættinu eða fjársöfnun er lokið, þar sem skýrt sé frá því, hvaða vinningar koma upp og svo hvernig fénu er varið eða á að verja því. Í 3. gr. er gert ráð fyrir, að skipuð sé þriggja manna nefnd, sem hafi eftirlit með því, að þessum tilgangi sé náð, og gerðar séu viðeigandi ráðstafanir, ef ekki er farið eftir því, sem hugmyndir þeirra, sem annast fjársöfnunina, segja til um. Þar er gert ráð fyrir því, að dómsmrn. geti svipt hlutaðeigandi aðila leyfi til að hafa fjársöfnun með höndum um lengri eða skemmri tíma. Í 4. gr. er svo gert ráð fyrir, að sett sé reglugerð um nánari framkvæmd þessa máls.

Ef þetta eftirlit mætti verða til þess, að almenningi gæfist betur kostur á því að fylgjast með, hvernig því fé er ráðstafað, sem þannig er lagt fram af fúsum og frjálsum vilja, og fengi auk þess betri upplýsingar um vinninga og annað í sambandi við happdrættið, þá tel ég þetta sjálfsagða ráðstöfun frá hendi hins opinbera. Málið er svo einfalt í eðli sínu, að ég sé ekki ástæðu til þess að fara mörgum orðum um það nú, en legg til, herra forseti, að því sé vísað til fjhn. að lokinni þessari umr.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til fjhn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

43. Búnaðarmálasjóður.

Á 71. fundi í Nd., 24. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 38 15. febr. 1945, um stofnun búnaðarmálasjóðs [158. mál] (þmfrv., A. 335).

Á 73. og 74. fundi í Nd., 27. og 28. marz, var frv. tekið til l. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 75. fundi í Nd., 28. marz, var frv. enn tekið til l. umr.

Frsm. (Jón Sigurðsson): Herra forseti. Þetta frv. er flutt samkvæmt beiðni stjórnar Búnaðarfélags Íslands. Það er samið af fjhn. búnaðarþings og samþykkt að efni til af búnaðarþingi með 21:2 atkv., en tveir voru fjarverandi.

Húsbýggingarmál Búnaðarfélags Íslands hefur lengi verið á dagskrá. Skortur á hentugu húsrými fyrir starfsemi félagsins veldur með hverju ári sem líður sívaxandi óþægindum og lamar á ýmsan hátt starfsemi Búnaðarfélags Íslands.

Það er nú svo komið, að félagið verður að hafa bækiðstöðvar á mörgum stöðum úti í bæ, bæði fyrir skrifstofur og fyrir bókasafn félagsins.

Bæjarstjórn Reykjavíkur lét Búnaðarfélagi Íslands í té lóð undir húsið á ágætum stað í bænum, við svokallað Hagatorg. Hefur bæjarstjórn Reykjavíkur auðsýnt Búnaðarfélaginu mikinn skilning og velvild í þessu máli, sem vert er að þakka fyrir og yfirlýst var á síðasta búnaðarþingi af núv. búnaðarmálastjóra, Steingrími Steinþórssyni.

Árið 1956 ákvað búnaðarþingið, að hafizt skyldi handa um bygginguna og að Búnaðarfélag Íslands og Stéttarsamband bænda reistu hús í félagi yfir starfsemi sína. Byggingarframkvæmdir hófust á síðari hluta ársins 1956. Síðan hefur verið unnið að byggingunni, svo sem fjárfestingarleyfi hafa heimilað hverju sinni.

Þó að byggingin sé enn skammt á veg komin og Búnaðarfélag Íslands og Stéttarsamband bænda hafi enn allmikið fé handbært til byggingarinnar, er nú þegar augljóst, að með þeim byggingarkostnaði, sem nú er orðinn, hrekkur það fé engan veginn til.

Búnaðarþingið var því nokkurn veginn einhuga um, að leita yrði úrræða til fjáröflunar. Taldi búnaðarþing eðlilegast að leita til bændanna sjálfra um nauðsynlegt viðbótarframlag til að koma byggingunni upp, svo að það, sem gert hefur verið og gert verður, þyrfti ekki að grotna niður sökum fjárskorts.

Með þetta í huga og óviðunandi húsakost, sem þegar hefur verið lýst, samþykkti síðasta búnaðarþing að óska eftir, að Alþingi samþykkti bráðabirgðaákvæði, er heimilaði að innheimta á árunum 1958—61 $\frac{1}{2}$ % viðbótargjald af söluvörum bænda, er renni til húsbýggingarinnar. Með þessu framlagi er talið tryggt að húsið komist upp.

Eins og oft vill verða um meiri háttar framkvæmdir, voru í fyrstu allskiptar skoðanir um, hvernig hafa skyldi þessari byggingu. Ekki var þessi ágreiningur þó af pólitískum toga spunninn, heldur af mismunandi skoðunum á ýmsum

atriðum og það nokkuð sitt á hvað. En eftir að endanlega var gengið frá teikningunni og byrjað var á byggingunni, hafa þessar raddir þagnað að mestu.

Á síðasta búnaðarþingi voru aðeins tveir menn, sinn úr hvorum flokki, af 25 búnaðarþingsmönnum, sem lýstu sig mótfallna þessari till., sem hér liggur fyrir, með tilliti til fyrri afstöðu sinnar í málinu. Það er því tæplega hægt að gera kröfu til öllu jákvæðari undirtekta í máli, sem fjallar um fjárkröfur á hendur búnaðarþingsmönnum sjálfum og stéttarbræðrum þeirra.

Ég vona því, að Alþingi taki þessu máli vel og afgreiði það svo, að það verði að lögum á yfirstandandi Alþingi.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Ég er sammála hv. síðasta ræðumanni um það, að húsakostur Búnaðarfélags Íslands, sem félagið býr nú við, er þannig, að ekki er viðunandi, og það geta þess vegna allir verið sammála um, að það sé nauðsynlegt fyrir Búnaðarfélagið að fá bætt húskynni frá því, sem nú er. En með þessu frv. er gert ráð fyrir að leggja nýjan skatt á bændastéttina, sem nemur um 2 millj. kr. á ári. Tekjur búnaðarmálasjóðs 1956 voru 1 millj. 740 þús. kr., og það er mjög sennilegt, að tekjur búnaðarmálasjóðs 1957 hafi verið um eða yfir 2 millj. kr., vegna þess að það var allmikil framleiðsluaukning. Það má þess vegna gera ráð fyrir því, að tekjur búnaðarmálasjóðs í ár verði um 2 millj. kr. með því að leggja $\frac{1}{2}$ % á seldar búvörur.

Með þessu frv. er gert ráð fyrir að hækka prósenttöluna úr $\frac{1}{2}$ í heilan, og verða þá tekjurnar, eftir að þetta frv. hefur verið samþ., 4 millj. kr.

Nú vil ég aðeins leyfa mér að koma með nokkrar spurningar: Hvað er gert ráð fyrir, að það hús, sem nú er búið að teikna, muni kosta uppkomið með því verðlagi, sem nú er? Hversu mikið af þessu húsi þarf Búnaðarfélagið og bændasamtökin fyrir sína starfsemi? Hversu mikið er nú í byggingarsjóði fyrir þetta hús, og er líklegt, að það verði unnt að koma þessu húsi upp á skömmum tíma, enda þótt ekki skorti fé, m. a. þá vegna þess, að fjárfestingarleyfi eru takmörkuð?

Það getur vel verið, að hv. frsm. sé ekki tilbúinn að svara þessum spurningum á þessum fundi. Þess gerist ekki þörf. Mér nægir að fá svör við þessum spurningum næst þegar málið verður tekið fyrir, við 2. umr., ef það er betra. En ég spyr vegna sjálfs mín, og ég spyr um þetta vegna margra bænda, sem hafa spurt mig, hvort þetta sé nauðsynlegt vegna hagsmuna þeirra.

Búnaðarþing hefur samþykkt samhljóða að leggja þennan skatt á, og það mætti þess vegna ætla, að bændastéttin væri í heild sinni samþykk þessu.

Ekki skal ég leggja neinn dóm á það, hvort meiri hluti bænda sé þessu fylgjandi eða ekki. En ég heyri það á ýmsum bændum, að þeim finnst óþarft að hækka þetta gjald til búnaðarmálasjóðs, og má vel vera, að það sé vegna þess, að þessa bændur vanti upplýsingar í málinu, upplýsingar, sem ekki fylgja þessu frv., og ég með því að koma hér með þessar fsp. vil gefa hv. formanni landbn. tækifæri til þess að gefa þær

upplýsingar í málinu, sem bændur óska eftir að fá. Ég geri ráð fyrir því, að þeir bændur verði fái, sem ekki vilja leggja eitthvað að sér til þess að fá nauðsynlegt húsnæði fyrir starfsemi Búnaðarfélagsins, en þá þarf að sannfæra bændur um, að þetta sé nauðsynlegt. Það hefur verið sagt, en ég get ekkert um það fullyrt, af því að ég er málinu ekki nógu kunnugur, að hér væri ekki verið að byggja aðeins fyrir Búnaðarfélagið eða bændasamtökin, heldur miklu meira, og menn eru ekki sammála um, hvort það beri að leggja skatt á bændur í því skyni.

Mig langar til þess að fá svar við spurningum mínum og upplýsingar í þessu máli og tel, að það sé eðlilegt og sjálfsagt, að bændastéttin í heild fái upplýsingar, vegna þess að hér er um skatt að ræða á bændur. Ef frsm. hv. hefur ekki við höndina tölur til þess að svara spurningum mínum, má alveg fresta því mín vegna til næsta fundar og málið getur í dag gengið til 2. umr., þótt þessum fsp. verði ekki svarað.

Frsm. (Jón Sigurðsson): Herra forseti. Ég hef nú því miður ekki við höndina allar þær tölur, sem 1. þm. Rang. spurðist fyrir um, og þó að ég muni svona nokkuð, þá er alltaf vissast að fara rétt með, og læt ég þess vegna hjá líða að svara nokkru af því, sem hann spurði um. En viðvíkjandi þeim tekjum, sem hann taldi að búnaðarmálasjóður hefði, get ég upplýst það, að þær eru núna, að mig minnir, 1 millj. og 700 þús. kr., voru núna síðast, þegar var gert upp. Og alltaf má deila um, hvað mikið þær vaxa núna næstu árin. En það verður væntanlega alltaf eitthvað meira, en hvort það verður á næsta ári komið upp í 2 millj. kr., það er annað mál, og það fer líka vitanlega eftir ýmsu öðru, m.a. framleiðsluárferði o. fl.

Þá dró þm. það nokkuð í efa, að bændastéttin væri samþykkt þessu. Það er náttúrlega engum vafa bundið, og það er svo um öll mál og ekki sízt um svona stórmál, þar sem á að taka gjald af mönnum, að þá eru alltaf einhverjir menn, sem skerast úr leik og vilja ekki vera með og finna sér eitthvað til. Það er ávallt svo í hverju einasta máli, en búnaðarþingið, sem samanstendur nú af fulltrúum fyrir bændur um allt land, er komið það langt, að þeir eru svo að kalla orðnir sammála um þetta. Það sýnist mér bera vott um, að þessi ráðstöfun muni ekki vera að ástæðulausu. A. m. k. er svo mikið víst, að búnaðarþingsmönnum er ljós þörfin og náttúrlega ljósari en mörgum öðrum, og ég fullyrði það og enda raunar dró nú ekki hv. 1. þm. Rang. það í efa, að eins og nú er háttað húsakosti Búnaðarfélags Íslands, er það til stórtjóns fyrir félagið og alla starfsemi þess, sem bændastéttin þá einnig lifur fyrir.

Þegar menn ræða um það, hvað mikil álög þetta eru, þá ætla ég, að þetta sé ekki nema svona hátt á annað hundrað krónur á meðalbónda, og miða ég þar við framleiðslu bús, sem gert er ráð fyrir hjá framleiðsluráði, og svo mikið er víst, að það er aldrei nema partur úr lambsverði á ári, og það get ég ómögulega talið að sé ægilegt, þ.e. a. s. þegar tekið er meðaltal.

Það er ekki hægt að segja, að þetta sé neinn

ægilegur skattur til þess að koma upp framtíðarheimili fyrir búnaðarfélagsskapinn í landinu, sem hefði þá sína miðstöð þarna, eins og hugsað er, og ég efast um, að í þessu felist í raun og veru nokkuð meiri stórhugur en þegar Búnaðarfélag Íslands með svo að segja tvær hendur tómar byggði sitt búnaðarfélagshús í kringum aldamótin. Þetta til þess að gera stóra og myndarlega hús var á þeim tíma geysilegt átak, sem við höfum búið að fram á þennan dag og búum að enn, og ég er ekki sannfærður um, að þetta sé, miðað við tíma og allar aðstæður, afskaplega miklu meira átak.

Svo læt ég útrætt um þetta að sinni.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Ég taldi ástæðu til að gera fyrirspurnir, og ég er þeirrar skoðunar enn, þótt ég hafi ekki lýst mig andvigan frv. að svo komnu máli.

Ég hef sagt, að ýmsir bændur, sem við mig hafa talað, hafi nokkuð við þetta að athuga, og þeir hafa spurt mig, hvort þetta væri nauðsynlegt, til þess að Búnaðarfélagið fengi viðunandi þak yfir höfuðið. Mér hefur verið svarafátt vegna þess að mig hefur skort upplýsingar. Ég tel, að það geti verið málinu til góðs, að það verði gefin skýr svör við þeim fsp., sem ég bar fram, og ég veit, að hv. 2. þm. Skagf. kemur með þau svör á næsta fundi. Ég er sannfærður um það.

Um það, hvort hér er um háan eða lágan skatt að ræða, skulum við ekki metast, en hitt er vitanlega ljóst, að þegar um 2 millj. kr. er að ræða og 6000 bændur, þá eru það 330 kr. á nef, og ég fullyrti áðan, að tekjur búnaðarmálasjóðs væru með ½% gjaldi um 2 millj. kr., vegna þess að þær höfðu verið árið 1956 1 millj. 740 þús. kr., eftir því sem mér var gefið upp á skrifstofu framleiðsluráðsins, og ég er viss um, að með þeirri fjölgun, sem hefur orðið á sauðfé, og vaxandi mjólkurframleiðslu má gera ráð fyrir, að tekjurnar séu nú, miðað við ½%, 2 millj., eða 4 millj., ef það er 1%.

Það er ástæðulaust, að við séum að deila um þetta, hv. 2. þm. Skagf. og ég, en bændurnir geta spurt eigi að síður, hvort það sé nauðsynlegt, að þeir borgi til jafnaðar 660 kr. á ári til þess að byggja þetta hús. Það er eðlilegt, að þeir spyrji. Þess vegna verða nauðsynlegar upplýsingar að liggja fyrir í þessu máli. Við skulum bíða með að ræða frekar um þetta, þangað til þessar umbeðnu upplýsingar liggja fyrir.

ATKVGR.

Fr. v. á 2. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 78., 81., 85. og 87. fundi í Nd., 15., 21. og 29. apríl, 5. maí, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

44. Húsnæði fyrir félagsstarfsemi (frv. PP).

Á 78. fundi í Nd., 15. apríl, var útbýtt:

Fr. til l. um húsnæði fyrir félagsheimili Sambands íslenzkra barnakennara [171. mál] (þmfrv., A. 385).

Á 79. fundi í Nd., 17. apríl, var frv. tekið til l. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 23 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Páll Þorsteinsson): Herra forseti. Samband íslenzkra barnakennara eru félagsamtök, sem allir starfandi barnakennarar í landinu eiga aðild að. Þessi félagsamtök láta í té ýmiss konar þjónustu, og er óhjákvæmilegt fyrir þau að hafa skrifstofu hér í bænum. Fram að þessu hafa þessi félagsamtök ekki átt eigið húsnæði fyrir starfsemi sína. En nú nýlega hefur sambandið fest kaup á húsnæði í nýju húsi við Þingholtsstræti 30 hér í bæ. Það hús, sem stendur við Þingholtsstræti 30, er stórt og innréttað sem íbúðir, nokkuð margar íbúðir í húsinu í heild. En eignarhluti Sambands íslenzkra barnakennara er aðeins lítill hluti af húsnæðinu öllu, eða sem samsvarar einni íbúð á neðstu hæð hússins. Þar sem þetta húsnæði er nýtt, hefur sá eignarhluti, sem Samband íslenzkra barnakennara á í því, aldrei verið tekinn til íbúðar. Það er nýlega frá því gengið, svo að það sé fullgert.

Nú er það Sambandi íslenzkra barnakennara mikið nauðsynjamál að geta búið um félagsstarfsemi sína í þessu húsnæði, sem það hefur keypt í því skyni. En vegna þess að það er innréttað sem íbúð, þykir a.m.k. vafi leika á, að rétt sé eða heimilt að taka það til afnota fyrir félagsstarfsemi án þess að leita um það lagaheimildir frá Alþingi.

Á síðustu dögum, sem þingið sat fyrir páska, komu á minn fund fulltrúar frá stjórn Sambands íslenzkra barnakennara og fóru þess á leit, að ég flytti inn í þingið till. um þetta efni. Þá var hér raunar til afgreiðslu á þingi frv., sem fór í svipaða átt, þ. e. að veita Vinnuveitendasambandi Íslands hliðstæða fyrirgreiðslu. Niðurstaðan varð sú, að ég flutti ekki brtt. við það frv., heldur gekk það breytingalaust í gegnum þingið, og er það nú orðið að lögum. En nú hef ég orðið við þessari beiðni stjórnar Sambands íslenzkra barnakennara og flutt það frv., sem hér er til umr. Vænti ég þess, að hv. þdm. líti með fullkominni sanngirni á þá málavexti, sem hér er um að ræða, og þetta frv. megi fá sem skjóttastan og greiðastan gang í gegnum þessa hv. þingdeild.

Ég tel eðlilegast, að þetta frv. fari til athugunar hjá heilbr.- og félmn. að þessari umr. lokinni, og geri það að till. minni.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

45. Vegalög (frv. SB).

Á 1. fundi í Ed., 11. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 36 14. maí 1955, um breyt. á vegalögum, nr. 34 22. apríl 1947 [8. mál] (þmfrv., A. 8).

Á 5. fundi í Ed., 18. okt., var frv. tekið til l. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 6. fundi í Ed., 21. okt., var frv. aftur tekið til l. umr.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Herra forseti. Með frv. þessu er lagt til, að upp í vegalög verði teknir fimm nýir þjóðvegir í Norður-Ísafjarðarsýslu. Í fyrsta lagi, að af Ármúlavegi verði lagðar þjóðvegaálmur að bæjum í Skjaldfannadal, Laugalandi og Skjaldfönn. Í öðru lagi, að nýr vegur verði tekinn í þjóðvegatölu, Grunnavíkuvegur, frá Sandeyri um Snæfjallaheiði að Sætúni í Grunnavík. Í þriðja lagi, að Laugardalsvegur af Ögurvegi hjá Laugardalsárbrú fram Laugardal að Efstadal verði tekinn í þjóðvegatölu. Enn fremur er lagt til, að tveir vegarspottar í Hólshreppi, yzta hreppnum við sunnanvert Ísafjarðardjúp, verði teknir í þjóðvegatölu. Það er Reiðhjallavegur, af Bolungavíkuvégi í mynni Syðridals að Reiðhjallavirkjun, orkuveri því, sem nú er unnið að að reisa þar, og í öðru lagi Skálavíkuvegur, frá Bolungavík til Skálavíkur ytri.

Fr. þetta er, eins og segir í grg. þess, flutt skv. ósk hreppsnefnda í héraðinu. Það er al-kunna, að mjög brestur á það, að samlegar samgöngur á landi hafi skapast við Ísafjarðardjúp. Hefur þó á síðustu árum verið unnið markvisst að því að bæta úr í þessum efnum. En engu að síður á það alllangt í land, að akvegasamband skapist um sunnanvert Ísafjarðardjúp við Ísafjarðarkaupstað, höfuðstað Vestfjarða, og þorpin utar með Djúpinu, Bolungavík og Hnífsdal.

Mér er fyllilega ljóst, að þeim framkvæmdum verður ekki hraðað eingöngu með því, að frv. eins og þetta verði samþykkt og nýir vegir teknir í þjóðvegatölu. Að því máli verður að vinna á öðrum vettvangi, nefnilega við fjárveitinga-valdið, og stuðla að því, að auknar fjárveitingar fáið til þess að ljúka þeim vegagerðum. En þeir vegir, sem lagt er til með þessu frv. að teknir verði upp í þjóðvegatölu, eru einnig mjög nauðsynlegir fyrir sveitir héraðsins. Þess vegna er lagt til, að breyting verði gerð á vegalögum og þessir vegir teknir í þjóðvegatölu.

Síðan vegalög voru síðast opnuð munu lífin nú um tvö ár. Það hefur verið venja undanfarið, hér á hv. Alþ. að opna vegalög, eins og það er kallað, með tveggja, þriggja ára millibili. Ég hygg, að tími sé þess vegna kominn nú til þess, að hv. þm. komist að með brtt. við vegalög í samræmi við óskir og þarfir héraða sinna. Vænti ég þess vegna, að þetta frv. hljóti lagagildi á

þessu þingi, og vil leyfa mér að heina þeirri eindregnu ósk til hv. samgmn., sem fær þetta mál til meðferðar, að hefja þegar, svo sem háttur hefur verið undanfarin ár, samvinnu við samgmn. hv. neðri deildar um þinglega meðferð vegalaga-breytingar.

Ég leyfi mér svo að óska þess, að málinu verði vísað til 2. umr. og hv. samgmn.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég geri ráð fyrir því, að þetta frv. til breytingar á vegalög- unum, sem hér liggur fyrir, fari til nefndar og verði, eins og venja er, athugað af samgöngu- málaneftndum beggja deilda, þ.e.a.s. af ½ af öllum þingmönnum, svona hér um bil.

Það er oft búið að breyta vegalögnum, sið- an ég kom í þing. En átök um þau mál hafa ekki orðið hér nema einu sinni, ef ég man rétt, í þessari deild, 1940. Þá var minni hl. í þessari d., sem vildi breyta alveg um stefnu í vegamálun- um, ekki halda áfram eins og gert hafði verið fram að þeim tíma og þó miklu meira siðan, að taka upp í þjóðvegatölu alla mögulega vegi, jafnvel heimreiðir á einstaka bæi. Þessi átök, sem hér voru þá í deildinni, leiddu til þess, að þá kom ákaflega greinileg og skýr skýrsla frá vegamálastjórninni um vegina. Það kom lengd á þeim vegum, sýsluvegunum, á þjóðvegunum í heild í hverri einstakri sýslu, hvað mikill hluti af þeim væri akfær, hvað mikill hluti slarkfær, þegar góð tíð væri, og hvað mikill hluti ófær bílum, og svo náttúrlega líka fyrir landið í heild.

Þetta yfirlit, sem þá kom, sýndi, að sumar sýslur landsins voru búnar að fá alla sína þjóð- vegi ágætlega akfæra, aðrar ekki nema að mjög litlu leyti. Siðan hefur orðið gróflega mikil breyting, og það fyrsta, sem ég vildi biðja þessa stóru tíu manna nefnd, sem fær þetta mál til at- hugunar, er það að fá nú aftur slíkt yfirlit, svo að maður geti séð, hvernig ríkisvegirnir eru á vegi staddir í hverri einstakri sýslu. Gangurinn í þessu hefur verið sá, að um leið og ríkið hefur tekið upp sem ríkissjóðsveg einhvern veg ein- hvers staðar í einhverri sýslu, hvar sem það er, hafa sýsluvegirnar stytzt að sama skapi. Þess vegna þarf þessi nefnd líka að afla upplýsinga um það, hvað nú eru langir sýsluvegir í hverri sýslu og hvernig þeir eru á vegi staddir. Sumir af þeim eru orðnir ágætir, eins góðir og þjóð- vegirnir, aðrir ekki færir á bíl nema part úr ári og sumir aldrei. Þessa skýrslu langar mig líka til að fá, bæði fyrir landið í heild sinni og sund- urliðaða fyrir hverja einstaka sýslu. Þetta gefur upplýsingar um málið, sem ég tel alveg nauðsyn- legt að komi fram og komi skýrt fram.

En að fengnum þessum upplýsingum tel ég að eigi að athuga og athuga mjög gaumgæfilega, hvort það ætti að breyta hér til, flokka þjóð- vegina sundur í ákveðna flokka. Það var talað um þrjá flokka 1940, þegar deilt var um þetta harðast hér í þessari deild: Einn, sem væri hreinir þjóðvegir, sem engum blandaðist hugur um að væru lagðir fyrir ríkisheildina. Þeir væru lagðir til að tengja saman einstaka landshluta, stærri og minni, og þeir ættu að vera góðir og vel við haldið að öllu leyti. Þeir ættu að vera fyrsta flokks, þeir tengdu saman hinar einstöku

heildir þjóðarinnar, einstakar sýslur og einstakar heildir og þéttbýli við þær, þannig að þeir væru góðir hvenær sem væri allt árið um kring. Í annan flokk kæmu svo þjóðvegir, sem væru að visu fyrir heildina, en þó fyrst og fremst fyrir minni takmörkuð svæði og þá, eins og nú hagar til hér á landi, fyrst og fremst fyrir sýslurnar. Þar tæki ríkið þátt í með því t.d. að leggja til hálfan stofnkostnað þeirra og hálf t.d. viðhald. Það væri ekki nauðsynlegt að hafa þá eins ágæta og hina vegina og ekki eðlilegt, að ríkið tæki þá að öllu leyti á sig. Í þriðja flokk kæmu svo vegir, sem væru enn þá meira „lókalt“, en þó samt fyrir minni eða stærri heildir, en ekki bara veg- ur heim á einn einstakan bæ, eins og nú er komið þó nokkuð af í þjóðvegatölu.

Ég vildi biðja nefndina að athuga þetta. Og ég vildi nú helst sjálfur, að málið fengi þá með- ferð núna, að vegamálastjórnin — kannske í sambandi við einhverja mþn., sem sett væri í málið — athugaði um hvern einstakan veg og athugaði það svo fljótt, að fyrir næsta þingi gæti legið hvort tveggja. Það er hugsanlegt að flokka alla þjóðvegina niður í þessa þrjá flokka, sem ég hef nú nefnt, og svo sýsluvegi og hreppavegi þar fyrir utan. En ef þessi leið er farin áfram, sem við höfum verið á, bætist þetta við, og þá verður það svona og svona. Ég hefði langhelzt vilj- að forðast þá afgreiðslu á málinu. En hvort sem ofan á verður nú hér á þessu þingi, þá óska ég alveg ákveðið eftir því, að það komi góðar og glöggar upplýsingar um þjóðvegina og sýsluveg- ina í heild, lengd þeirra í heild, yfir landsheild- ina og yfir hverja einstaka sýslu og í hvernig á- standi þeir eru, því að ef það væri nú svo, að nokkuð mörg hundruð kílómetrar af þeim veg- um, sem ríkið á að sjá um, væru nú alls ekki farandi út á í bíl, þá er náttúrlega spurning, hvort það á að bæta miklu við, meðan ástandið er þannig. Ég segi ekkert um, að það sé þannig, — ég segi: ef það væri svona.

Það, sem ég vildi með þessu sérstaklega meina og leggja áherzlu á, er, að n. athugi þetta tvennt og láti það koma greinilega fram til Alþ., annað- hvort núna eða síðar, hvernig ástatt sé með þá vegi, sem nú séu ríkissjóðsvegir, hvað þeir séu langir og hvað mikill hluti af þeim sé í því á- standi, að þeir séu færir, ágætlega færir alltaf allt árið, hvað mikill hluti slarkfær tíma úr árinu og hvað mikill hluti alveg ófær, og hvort það gæti ekki verið vit í því að flokka vegina niður eftir þeirri þýðingu, sem þeir hafa fyrir þjóðar- heildina, og láta viðkomandi sýslufélög sjá um bæði nýlagningu og viðhald að einhverju leyti í þá vegi, sem hafa meira „lókala“ þýðingu fyr- ir viðkomandi héruð. Þetta vildi ég biðja n. að athuga, og skal svo bæta því við, að í þingtíðind- unum 1940 getur hún bæði séð þær umræður, sem urðu um þetta hér í þinginu þá, og eins þær till., sem þá komu fram og hnigu í þessa átt.

Sigurvin Einarsson: Herra forseti. Hv. 1. þm. N-M. benti hér á, að þörf væri á skýrslu frá vega- málástjórninni yfir það, hvernig vegirnir í land- inu væru á sig komnir. Ég vil taka undir þetta með honum. Það er full þörf á því. En það var aðeins vegna þess, sem ég kvaddi mér hljóðs, að

hann hélt hér fram skoðun, sem ég hef oft heyrt hjá honum áður, þ.e., að flokka beri alla vegi í landinu, og benti hann á, hvernig mætti réttlæga flokka þá, í fyrsta lagi í ríkisvegi, sem ríkið kostaði að öllu leyti, væru aðallega milli héraða og þéttbýlis, í öðru lagi vegi, sem ríkið kostaði að hálfu t.d., væru innan sýslna eða þess háttar, og í þriðja lagi vegi, sem ríkið ætti ekki að kosta að neinu leyti.

Ég vil ekki láta hjá líða við þessa 1. umr. að benda á það, að mjög held ég að það sé varhugavert að fara að taka upp þessa flokkun núna, þegar svo langt er komið, að heil héruð eru búin að fá svo að segja alla vegi í þjóðvegatölu. Út yfir hverja ætli þetta mundi nú ganga? Fyrst og fremst út yfir þau héruð, sem hafa orðið aftur úr og út undan og vantar mikið af vegum. Ef ég á að fara að flokka það, sem eftir er, og setja einhvern hluta þeirra vega yfir á héruðin alfarið, þegar önnur héruð, sem urðu á undan, eru búin að fá kannske alla sína vegi lagða á ríkiskostnað, þá finnst mér þetta talsvert varhugavert. En þetta verður vafalaust betur athugað í nefndinni. En ég vil þó ekki láta hjá líða að benda á það misræmi, sem kynni þarna að koma fram. Mér er kunnugt um það, að á Vestfjörðum er svo háttáð um vegi almennt, að það væri ekkert happ fyrir það hérað eða þann landsfjórðung að fá slíka flokkaskiptingu nú, þegar önnur héruð eru búin að fá í þjóðvegatölu og lagða sína vegi, sum að mestu leyti og önnur kannske að öllu leyti. En að því leyti teldi ég þessa skýrslu mjög nauðsynlega, að hún væri sannarlega þörf bending fyrir hv. fjv. um það, hvernig ætti að skipta því vegafé, sem í heild er lagt til vega í landinu. Og þá yrðu þau héruð betur úti í þeirri skiptingu, sem hefðu orðið of mikið út undan hingað til. Ég tel því, að þessi skýrslusöfnun frá vegamálastjórninni sé nauðsynleg, eins og hv. þm. benti á, en ég vara við að flokka vegina, fyrst það var ekki gert fyrir nokkur hundruð árum.

Flm. (Sigurður Bjarnason): Það er hárrétt, sem hv. þm. Barð. tók hér fram til svars við ummælum hv. 1. þm. N-M., að sú flokkun vega, í þrjá flokka, sem hv. 1. þm. N-M. ræddi um, gæti og mundi áreiðanlega verka mjög ranglátlega, eins og þessum málum er nú komið.

Hv. þm. Barð. færði öll rök að því, og ég skal ekki endurtaka þau. En hv. 1. þm. N-M. sagði, að það ætti að byggja þessa flokkun á því, hverja þýðingu vegirnir hefðu fyrir þjóðarheildina. Hvað vill hann leggja til grundvallar í þessu sambandi? Þéttleika byggðarinnar? Framleiðslumagn þeirra landsvæða, sem hlut eiga að máli? Eða hver er sá mælikvarði, sem hann vill leggja til grundvallar við þessa flokkun?

Fljótt á lítið fæ ég ekki betur séð en þessi kenning hans mundi þýða það, eins og þýðing fyrir þjóðarheildina er nú almennt skilin, að strjálbýlustu og afskekktustu landshlutarnir ættu síðast að koma til greina við úthlutun vegafjár. Það ætti lengst að draga að veita fé til þeirra vega, sem lagðir eru um strjálbýlustu og afskekktustu héruðin. En ef þessari meginreglu væri fylgt, hvað er þá orðið eftir af öllu hinu mikla tali

hans og mín og okkar margra hv. þm. um jafnvægi í byggð landsins? Erum við þá ekki komnir nokkuð langt frá kenningunni um nauðsyn þess? Það mundi ég ætla.

Í sambandi við flokkunina kemur það einnig til greina, að svo er nú komið fjárhag sveitarfélaga, sem eiga að standa undir kostnaði við hreppavegi, og sýslna og héraða, sem eiga að standa undir sýsluvegunum, að þessir aðilar hafa bókstaflega ekkert fjárhagslegt bolmagn til þess að risa undir verulegum framkvæmdum í þessum efnum. Ég held þess vegna, að með því að setja ákveðna þjóðvegi að öllu leyti yfir á hreppa og sýslur, væri hreinlega verið að ákveða, að þessir vegir skyldu ekki lagðir, vegna þess að það er vitað, að þessir aðilar hafa ekki fjármagn til þess að risa undir kostnaðinum. Ég held þess vegna, að slíkur flokkun sé ekki framkvæmanleg.

Hins vegar tek ég fylgilega undir það hjá hv. 1. þm. N-M., að nefndunum beri að fá allar upplýsingar, sem hugsanlegar eru, um ástand veganna, bæði þjóðvega, sýsluvega, hreppavega og fjallvega og hvers konar vega í landinu. Það er heldur ekkert nýtt, að þess sé óskað. Samgöngumálanefndir þingsins hafa alltaf byrjað á því, þegar ákveðið hefur verið að opna vegalög, að óska skýrslu um þetta frá vegamálastjóra, og sú skýrsla hefur alltaf borizt. Seinast þegar vegalög voru opnuð var þar mjög greinilega flokkun lengd akfærra þjóðvega, lengd þeirra vega, sem teknir höfðu verið í þjóðvegatölu, lengd sýsluvega og akfærra sýsluvega, hreppavega o.s. frv. Allt þetta liggur fyrir frá því að vegalög voru seinast opnuð hér á hv. Alþingi, og að sjálf-sögðu kemur ekkert annað til greina en samgöngumálanefndirnar byggja starf sitt og tillögur að lokum að verulegu leyti á einmitt þessum upplýsingum, sem vegamálastjóri á áreiðanlega mjög gott með að gefa.

En ég vil að lokum segja það, að ef ætti að koma á einhverri flokkun að því er snertir vegi, þá ætti það helzt að vera á þá leið, að fjárveitingavaldið gerði sér það ljóst á hverjum tíma, hvernig ástætt sé um vegamál einstakra héraða, og það sé nokkuð farið eftir því við ákvörðun fjárveitinga, hversu langt er komið framkvæmdum í hverju einstöku héraði á sviði samgöngumála.

Því miður er það sjónarmið enn þá of mikils ráðandi, þegar vegafé er úthlutað, að skipt er þeim 10, 12 eða 14 millj. kr., sem lagðar eru fram til nýbygginga þjóðvega, milli héraða, stundum reynt að hafa þessar upphæðir nokkuð jafnar, en ekki nándar nærri tekið nógu mikið tillit til þess, hversu langt framkvæmdirnar eru á veg komnar í hinum einstöku héruðum. Það er t.d. hægt að benda á einstaka landshluta, stóra kaupstaði og blómleg landbúnaðarhéruð, sem ekki eru komin í samband við aðalakvegakerfi landsins. Það er ekkert vit í því að vera að þróa svipuðum fjárveitingum í þessi héruð og veitt er til vega í héruðum, sem þegar eru búin að fá alla þá vegi, sem þau þurfa á að halda. Það er engin skynsemd í þessu. Ég held þess vegna, að það, sem þurfi að gera, sé að semja samræmda framkvæmdaáætlun um að ljúka sem fyrst vegagerðum um þau héruð, sem enn eru

vegalaus og án akvegasambands við meginakvega-kerfi landsins. Það er það, sem langsamlega mest er aðkallandi í þessum málum nú, en ekki, að ríkisvaldið og við hér á hv. Alþingi förum að setjast niður og reyna að plokka út einhverja spotta, sem eigi að setja á meira og minna févana hreppsfélög og sýslufélög. Ég held, að það sé ákaflega lítið gagnleg vinna, og ég vil ekki skora á neinn að taka það verk að sér, og ég veit reyndar, að þó að hv. samgmn., sem vinnur að vegalagabreytingu, — þ.e.a.s. báðar samgöngumálanefndir þingsins — sé allliðsterk, þá getur hún varið tíma sínum í allt annað betur en stunda slík vinnubrögð. En sem greinilegastar upplýsingar um ástand veganna frá vegamálastjóra teldi ég mjög æskilegt að gætu legið fyrir bæði hv. samgöngumálanefndum og fyrir þinginu í heild.

Jón Kjartansson: Herra forseti. Það er engu líkara en hv. þingmenn viti ekki, hvernig hátt-að er flokkun vega hér á landi eins og stendur. Ég veit ekki betur en flokkunin sé einmitt þannig, að það séu þrír flokkar vega: þjóðvegir, sýsluvegir og hreppavegir, — þjóðvegir, sem eru að öllu leyti kostaðir af ríki, — sýsluvegir, margar sýslur og líklega meiri hluti sýslna á landinu hafa myndað með sér sýsluvegasjóði og leggja ærið mikið fé á fasteignir innan sýslunnar til þess að rísa undir þessum vegum og fá svo lögboðin framlög úr ríkissjóði; hreppavegir, sem eru eingöngu kostaðir af hreppunum og e. t. v. styrktir eitthvað af sýslusjóði. Hitt er algerlega rangt, að ég hygg, að heimreiðir séu kostaðar sem þjóðvegir. A. m. k. þekki ég ekki til þess. Hitt getur verið, að þjóðvegir liggi fast við bæi. En ég veit ekki betur en það sé í öllum sýsluvegasamhykkum, þar sem ákveðið er, að heimreiðir skuli kostaðar eingöngu af viðkomandi bónda, en ekki af ríki eða sýslu. Þetta getur hv. l. þm. N-M. fengið upplýsingar um hjá vegamálastjóra, ef hann trúir mér ekki. Ég hygg, að gallinn sé sá, að margar sýslur hafa vanrækt að koma upp hjá sér sýsluvegasjóðum, því að með því verða bær út undan.

Það er ekki til neins fyrir okkur hér að fara að deila um, hvernig eigi að skipta vegafé, því að það er svo margt, sem kemur þar til greina, bæði samgöngur á landi og sjó. Sum héruð hafa engar samgöngur á sjó. Til þessa alls verður að taka tillit, ef á að fara að deila um, hvernig vegakerfið er í heildinni. En ég vildi aðeins láta það koma fram, að skipting vega er, eins og hv. þingmaður tók fram, þegar orðin þrír flokkar.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég vil fyrst benda þm. V-Sk. á það, að ef hann væri kunnugur um landsheildina, mundi hann geta fundið upp undir 20 bæi, sem hafa verið lagðir heim til þjóðvegir, og á tvo af þeim án þess að vera teknir í vegalög. Það hefur verið gert fyrir viðkomandi þingmenn, svo að það eru nú komnir þó nokkrir þjóðvegaspottar í heimreiðir á bæi. Ég skal ekki fara að nefna bæina núna. Hann getur fengið að vita um þá hjá vegamálastjóra. En það er hægt að nefna þá, ef hann langar til

að heyra það, svo að það var ekki að ófyrirsynju sem ég sagði það.

Það er náttúrulega alveg rétt, sem hv. þm. Barð. tók fram, ef farið yrði í þá flokkun á þjóðvegum eða þá vegi, sem maður vildi hafa þjóðvegi, sem ég minntist á, og það væri gert í hugsunarleysi og án nokkurra sérstakra at-
hugasemda, þá gæti það komið ákaflega misjafn-
lega á sýslurnar, af því að það er svo nú, að
sumar sýslurnar hafa ekki orðið eftir sýsluvegi,
að heitið geti. Það er sýsluvegur á beitarrhús-
sums staðar, af því að það eru engir eðlilegir
vegir til orðnir í sýslunni til að taka upp í
sýsluvegatölu. Í þessu er engin heil brú. Það er
ekkert vit í þessu, meðan aftur í öðrum sýslum
eru ólagðir vegir um heilar sveitir. Hér er núna
á till., sem komnar eru, till. um veg heim á tvo
einstaka bæi — heimreiðarvegir. Það eru nokkr-
ir km. Önnur er um heimreið á tvo bæi, sem
eiga að njóta vegarins o. s. frv. Ein er um veg,
sem liggur við hliðina á öðrum, 1½ eða 2 km
frá veginum, sem liggur eftir endilangri sveit-
inni, til þess að ná í tvo bæi o. s. frv. Þannig
eru þessar tillögur. Þess vegna eru engin undur,
þó að mönnum detti í hug að reyna að koma
betra skipulagi á þetta en er, og það er ósköp
vel hægt að gera það, þegar fyrir liggur skýrsla
um vegina.

Þegar fyrir liggur skýrsla um vegina og mað-
ur sér, hvar þeir eru á vegi staddir, þá er ósköp
hægt að ákveða það, að til bráðabirgða skuli
ríkið kosta svo og svo mikið af vegum í þessa
sýslu, sem hefur orðið aftur úr, og svo færast
þeir inn í þann flokk síðar, sem þeim ber sam-
kvæmt heim lögum, sem sett yrðu um það. Það
er ósköp vel hægt að koma því þannig lagað
fyrir. En að láta sér detta í hug, að það eigi að
leggja álíka mikið upp úr því að hafa góðan veg,
þar sem fara um á annað þúsund bílar á dag
eða þrír bílar á öllu árinu, það er náttúrulega
slík fjarstæða, að slíkt á ekki einu sinni að heyr-
ast. Það er óskaplegur munur á umferðinni og
þörfinni á vegunum eftir því, hvar er í landinu,
og eftir því á að flokka þá. Vegirnir, sem mörgu
bílarnir fara um, þurfa að vera góðir. Þeir eiga
að vera góðir af mörgum ástæðum, fyrst og
fremst til þess að fólkið komist fljótt um þá,
í öðru lagi til þess að það sé ódýrara fyrir bíl-
ana, sem fara þar, bæði viðhald og benzín og
allt, sem þar að lýtur, og það er allt önnur þörf
á því að hafa slíkan veg góðan, sem fara um
kannske á annað þúsund bíla á dag að meðaltali
allt árið eða þar sem fer um kannske einn bíll á
viku að sumrinu og svo ekki meir. Það er ger-
samlega ólík þörf.

Þess vegna er það, að það er ekki nokkur
vafi á því, að það, sem hér verður gert í þessu
máli, og það getur vel verið, að það verði ekkert
gert í því annað en að fá þessar skýrslur, og
að þingið fái þá að sjá þær, en þetta sé ekki
bara fyrir nefndina, eins og mér skilst að það
hafi verið, eftir því sem þingmaður N-Ísf. læt-
ur í veðri vaka. Þær hafa reyndar ekki alltaf
komið jafnnákvæmar og jafngóðar eins og 1940,
og þær hafa þá ekki alltaf komið fyrir þingheim,
þó að nefndin hafi fengið þær. Þess vegna óska

ég eftir, að þær komi í því formi, að maður fái að sjá þær og athuga þær. Og ég hef þá trú, að þó að þið núna haldið, að það sé ofvaxið hreppunum að standa undir hreppavegunum, þá sé það á misskilningi byggt. Ég veit, að það eru til hreppavegir, og þurfti ekki að fá neina vitneskju um það hjá þingmanni V-Sk., og veit líka, að það eru til sýsluvegir og tiltölulega fáir sýsluvegasjóðir. Það eru líka til fjallvegir og ræktunarvegir. Þetta veit ég allt. En ég veit líka, að það eru hreppar, sem hafa komið fram með sjálfboðavinnu — og ekkert verið betur staðir en margir aðrir — ágætum vegum innan sinna vébanda. Þeir eru til. Það er eftir því, hvernig að því er unnið og að því er staðið heima í hreppunum. Ég veit ekki betur en t.d., svo að ég fari í kjördæmi þingmanns, Eyjafjarðarsýsluna, en allur vegurinn frá Dalvík og alla leið fram undir, — ja, fram undir hvað, — líklega að Göngustaðakoti, hafi verið lagður í þegnsskylduvinnu, þar sem hver einasti maður vann. (BSt: Miklu lengra.) Miklu lengra, — jaja, það getur vel verið, ég man ekki, hvað langt hann komst fram í dalinn. Hann var bara allur lagður í þegnsskylduvinnu, og unnu að honum allir menn, karlar sem kvenmenn, til að koma honum á fram. Þannig hafa verið gerð átök hér og þar um landið í vegavinnu, svo að það er fjarri því, að menn séu ekki til til að vinna það, þó að fjármagn sé ekki til til þess að kaupa þá vinnu, ef þannig er að því staðið og vilji er fyrir hendi og ekki búið að telja mönnum trú um það, að þeir eigi að fá allt frá öðrum og ekkert frá sjálfum sér.

Þess vegna óska ég eftir því og endurtek það, sem ég sagði áðan, — ég óska eftir því, að nefndin útvegi bæði þessar upplýsingar og leggi þær fyrir þingið sem heild, en geymi þær ekki hjá sér, þó að hún kunni að fá þær, og í öðru lagi athugi gaumgæfilega, hvort ekki sé rétt að flokka vegina og gera þeim dálítið misjafnt undir höfði eftir því, hvaða þörf þjóðfélagið hefur fyrir þá sem heild, og eftir því, hve mikið þeir eru notaðir, því að það er allt annað, hvort það er t.d. komið austur í mitt kjördæmi, miðað við einn sýsluveg þar, sem fara kannske eftir svona 100, 200 eða 300 bílar á ári, eða við komum í einhvern stað, þar sem fara fleiri bílar á dag um veginn en um fyrirtalda veginn allt árið.

Bernharð Stefánsson: Herra forseti. Þegar svipað frv. þessu var borið fram á þinginu í fyrra af sama flm. og nú, lét ég í ljós ekki ósvipaðar skoðanir og hv. 1. þm. N-M. gerði nú, a.m.k. um sum atriði. Ég lagði þá áherzlu á það, að ef vegalögnum yrði breytt á annað borð, yrði reynt að gæta samræmis og einherrar ákveðinnar reglu um það, hvað ættu að vera þjóðvegir og hvað ekki, og ég beindi því þá, að mig minnir, til hv. samgöngumálanefnda þingsins, að þær reyndu að gera ráðstafanir til þess, að þessi mál yrðu athuguð af þeim stjórnarvöldum, sem málið heyrði undir, á milli þinganna. Niðurstaðan varð ekki sú, að Alþingi gerði neitt í þessu máli, svo að mér sé kunnugt, heldur dagaði frv. uppi, og engin ályktun var gerð um frekari undirbúning. Mönnum finnst það ef til vill

koma í bága við það, sem ég hef nú sagt, að ég er einn af þeim þingmönnum, sem nú fyrir 1. umr. málsins hafa borið fram brtt. við frv. En ég get sagt það strax, að þessar brtt., sem ég hef borið fram ásamt hv. þm. Ak., eru bornar fram til þess, að mitt kjördæmi verði ekki afskipt, ef farið verður á annað borð að breyta vegalögnum með þeim hætti, sem gert hefur verið oft undanfarið.

Ég held, að það sé nú töluvert ofmælt, sem hv. þm. Barð. sagði, að það væri svo misjafnt, hvað sinnt hefði verið vegamálum í hinum einstöku héruðum, að sum héruð væru búin að fá alla vegi tekna í þjóðvegatölu, en sum ekkert (SE: Ég sagði það nú ekki.) — eða eitthvað í þá áttina sagði hann áreiðanlega, að sum héruð væru búin að fá alla vegi. Mér dettur í hug, hvort hann hafi fengið þessa fræðslu hjá fyrirrennara sínum, því að ég man, að hann sagði það einu sinni í þingræðu, að ég væri búinn að leggja þjóðveg heim á hvert heimili í Eyjafjarðarsýslu. En það er nú allt annað en svo sé, og ég trúi því tæplega heldur, sem hv. þm. N-M. sagði, að í einhverri sýslu væri það svo, að það væri enginn sýsluvegur til nema á beitarrhús á einum stað og þeir hefðu gert það að sýsluvegi vegna þess, að þeir hefðu ekki haft neinn annan veg, hitt væru þjóðvegir. Og mér þætti ákaflega fróðlegt að fá að heyra, hvaða sýsla þetta er.

Svo er það nú, eins og hv. þm. Barð. skaut hér inn í, að það er nú víst að verða lítil þörf á því að leggja vegi að beitarrhúsum, því að þau eru nú víst ekki mörg orðin til í landinu.

Hv. þm. Barð. talaði um misræmi, sem væri, og misrétti á milli héraða, og mér skildist á honum, að þetta misrétti mundi verða meira, ef vegalögin væru endurskoðuð í heild og tekin einhver ákveðin og föst stefna um þau. Ég efast um þetta, því að einmitt það reiptog, sem verið hefur um vegalögin undanfarið, að þingmenn hafa hver um sig otað sínum tota, og fer dálítið eftir ýmsum atvikum, hvað hverjum verður á gengt, — ég held, að sú aðferð, sem höfð hefur verið undanfarið um setningu vegalaga eða breytingu á vegalögum, sé einmitt vel til þess fallin að auka misrétti og misræmi. Ég held, að það sé miklu minni hætt á því, ef málið er athugað í heild með auðvitað hag þjóðarinnar í heild sinni fyrir augum, því að vitanlega er það hagur allrar þjóðarinnar, að vegir komi, samilegir vegir komi, þar sem á þeim er sérstök þörf. Og ég er ekkert viss um, að þessi aðferð leiddi til þess, sem hv. þm. N-Ísf. bjóst við, að þannig skipuleg vinnubrögð yrðu til þess, að strjálbýlið yrði á eftir undir öllum kringumstæðum. Það færi eftir ástæðum og yrði að meta, hvað heppilegt og rétt væri í því efni.

Þetta kapphlaup um nýja þjóðvegi er auðvitað háð til þess að létta gjöldum af sýslum og hreppum, aðallega sýslum, því að það eru nú sýsluvegir aðallega, sem teknir eru í þjóðvegatölu. En fjárlagafrv., sem liggur fyrir þessu þingi, ber með sér, að það getur verið víðar þröngt í búi en hjá sýsluvegasjóðum eða hreppssjóðum, því að það sýnist nú samkv. fjárlagafrv., að það sé ekki miklu bætandi á ríkissjóð eins og stendur, hvorki til vega né annars, nema þá með því

að innheimta ný gjöld, sem þá koma niður á þjóðinni engu síður en gjöld til sýsluvegasjóðs og önnur gjöld til sveitarsjóða.

En það er margt, sem taka þarf tillit til, ef á að setja vegalög af skynsamlegu viti. Og það er alveg rétt, sem hér var nefnt áðan, að eitt af því, sem þarf að taka tillit til, er það, hvað mikil þörf er veganna og hvað mikið þeir eru notaðir. Þetta stendur mikið í sambandi við atvinnuvegi og atvinnuhætti í viðkomandi byggðarlögum. Það er vitanlega miklu meiri þörf fyrir veg í þeim byggðarlögum, þar sem bændurnir hafa daglega mjólkursölu til bæjar, heldur en í þeim byggðarlögum, sem ekki þurfa á vegum að halda til annars en flytja heim vörur úr kaupstað og koma haustafurðum á markað, og líka, eins og nefnt var, að sum héruð í landinu eru áreiðanlega þannig, að sjóleiðin er eðlilegasta leiðin. Og það er náttúrulega eitt af því, sem þarf að athuga um sum strandhéruð, hvort það borgar sig ekki betur að styrkja þá verulega samgöngur á sjó á þeim stöðum heldur en leggja dýra vegi yfir fjöll og firnindi. M.ö.o.: ég held, að það séu ekki heppileg vinnubrögð, að einn einstakur þm. beri fram vegalagafrumvarp um nokkra nýja þjóðvegi, síðan keppumst við hinir þingmennirnir við að bera fram brtt. við það um nýja þjóðvegi í okkar héruðum og svo ráði meira og minna tilviljun um það, hvað af þessu verður samþykkt, ef þá nokkuð af því verður samþykkt. Ég held, að hitt væri miklu heppilegri leið, eins og hv. þm. N-M. hélt fram, að þetta mál væri allt saman rannsakað frá rótum af til þess hæfum mönnum, og þar yrði auðvitað vegamálastjóri að vera einn aðalmaður í, og síðan gerð vegalög eftir þá rannsókn. Og væri þá óskandi og reyndar hægt að vona, að ef þannig væri farið að, þá þyrfti ekki að breyta þeim vegalögum, sem þannig væru sett, annað hvert ár, eins og hv. þm. N-Ís. sagði að mundi nú vera reglan. Mig minnir, að það megi heita regla mörg undanfarin ár, að vegalögnum hafi verið breytt einu sinni á hverju kjörtímabili, en ekki eins oft og hann minnti að væri, — að það hafi verið nokkurn veginn regla.

Ég skal nú ekki orðlengja þetta frekar, en ég vildi mjög taka undir þá ósk, sem hv. þm. N-M. bar fram, að hv. n., sem málið fer til, taki málið í heild sinni og grundvöll þess og allar aðstæður til ræðilegrar athugunar. Það er e.t.v. ekki hægt fyrir þingnefnd að leggja svo mikla vinnu fram sem til þess þarf, og ef n. ekki treystir sér til þess eða samvinnunefndir beggja deilda treystu sér til þess, þá held ég, að væri miklu réttara að láta málið bíða og beina því til ríkisstj. að láta slíka heildarathugun fara fram heldur en taka nú einhverja vegarspotta inn á vegalögin, svona án verulegrar athugunar, og láta að miklu leyti tilviljun ráða, hvaða vegarspottar það eru, eins og reyndar mér virðist hafa verið gert stundum, þegar vegalögum hefuri verið breytt.

Sigurvin Einarsson: Herra forseti. Hv. 1. þm. Eyf. sagði, að ég hefði haldið því fram, að sum héruð væru búin að fá alla vegi, sem þau þyrftu á að halda. Það getur vel verið, að ég hafi sagt

þetta ónákvæmt, en ég ætlaði þó a.m.k. að segja, að sum héruð væru búin að fá svo að segja alla vegi, og ég er ekki viss um, nema til séu héruð, þar sem allir vegir, sem vegir eru nú, eru í þjóðvegatölu, — svo að þetta er nú líklega ekki fjarri sanni hvað snertir sum héruð. Hitt, að ég hafi þessar fregnir frá fyrirrennara mínum, þá þarf það ekki til að koma.

Ég ætlaði mér alls ekki að bera hv. 1. þm. Eyf. það á brýn, að hann sé búinn að koma vegi heim á hvern einasta bæ, hvað sem um það kann að hafa verið sagt áður. (BSt: Væri það eitthvert ódæði?) Nei, ég segi það ekki. En við Gísl Jónsson erum báðir Barðstrendingar, þekkjum sýsluna út og inn og þurfum hvorugur annan að bera fyrir því, hvernig háttað er vegum í Barðastrandarsýslu, eða fá upplýsingar í þeim efnum hvað það kjördæmi snertir, en ég hef engar upplýsingar um Eyjafjörð sérstaklega.

Mér virtist það koma fram í ræðu hv. 1. þm. Eyf., að hann teldi jafnvel, að ég væri á móti því að fylgja þarna einhverri reglu í vegagerð. En það er alls ekki svo. Það er allt annað að fylgja einhverri reglu eða fara að flokka vegina niður, og það var það, sem ég var að vara við. Það var sú flokkun, sem hv. 1. þm. N-M. nefndi. Ég get ekki fallist á slíka flokkun. En það er allt annað mál að skapa sér einhverjar reglur um það, hvar vegir og hvernig vegir eru lagðir og hvað skuli kostað af ríki og hvað skuli kostað af sýslusjóðum eða hreppum eða bændum. Hann aftur á móti setti fram sína hugmynd um ákveðnar reglur. Og í síðari ræðu sinni virtist reglan vera fyrst og fremst sú hjá honum, hvað margir bílar færu um vegina á dag, m.ö.o., hvað notkunin á vegum væri mikil. Og það var þessi hugmynd, sem ég hef oft heyrt hann halda fram áður, en ég vildi mótmæla, af því að út af því gæti orðið mikið ósamræmi á milli landshluta og einstakra héraða. Og um það verður varla deilt, að það yrði afleiðingin af því. Hann sagði í seinni ræðu sinni, að ef þetta væri gert af skynsemi, þá þyrfti þetta misræmi ekki að koma fram. Það getur vel verið, að það megi með skynsemi skapa einhverja reglu, en þá má ekki flokka vegina eftir þessu lögmáli, sem hann lauslega benti á.

Ég held, að það væri ákaflega hæpið að fara alveg eftir bílatölunni eða notkuninni, hve mikil hún væri, um það, hvort ríkið ætti að kosta að öllu leyti veginn eða heimahérað að einhverju leyti. Og hv. 1. þm. Eyf. nefndi fleira, sem hann vildi láta taka í þessar hugsanlegu reglur, t.d. þá vegi, sem væru notaðir daglega til mjólkurflutninga. Þarna reukum við okkur strax á þá staðreynd, að vegur, sem samkv. hugmynd hv. 1. þm. N-M. mundi tvímælalaust lenda í 3. fl., er vegur, sem flutt er mjólk eftir á hverjum einasta degi árið um kring. Það vill svo til, að það er slíkur vegur heima í minni fæðingarsveit. Það eru ekki margir bílarnir, sem fara hann á dag, og á veturna fer ekki einn einasti bíll þennan veg nema sá, sem flytur mjólkina. Ja, í hvaða flokki ætli hann lenti nú, ef hann lenti þá í nokkrum? — Nei, það yrði áreiðanlega margs að gæta. En hitt vildi ég leggja áherzlu á, að sú athugun fari fram, sem hv. 1. þm.

N-M. benti réttilega á, þ.e. að fá nákvæmar skýrslur um vegina í landinu og sundurliða, hvað eru fullgerðir vegir og hvað eru hálfgerðir vegir, því að svo fylgir það líka sums staðar í dreifbýlinu, að þó að vegur sé kominn að nafninu til, þá er það ekki nema hálfgerður vegur.

Það er því fjarri því, að ég vilji mæla gegn því, að regla sé upp tekin í þessum málum, en ég mæli gegn því, að farið sé nú að flokka vegina eftir því, hversu mikið þeir eru notaðir, hvort þeir eru á milli einhverra ákveðinna höfuðhéraða, því að úr því gæti skapast og hlyti að skapast mjög mikið misræmi.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 13 shlj. atkv. og til samgmn. með 13 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram, en brtt. við það búrast á þskj. 10, 11, 13, 19, 23, 25 og 40.

46. Pósthög.

Á 9. fundi í Ed., 25. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á pósthögum, nr. 31 1940 [32. mál] (þmfrv., A. 43).

Á 14. fundi í Ed., 31. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 15. fundi í Ed., 1. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Alfred Gíslason): Herra forseti. Ef ég eignast hlut á heiðarlegan hátt, á ég rétt á að ráðstafa honum að vild. Ég get geymt hann, gefið eða selt, og meðan ég stend í skilum við aðra menn, er ekki leyfilegt að taka hlutinn frá mér, nema fullt gjald komi til. Fáí ég sendibréf stílað á mitt nafn, er það mín lögmæt eign, ekki aðeins bréfsefnið, heldur líka umslag og álimd frimerki. Engum dettur í hug að efast um þetta. Ein er þó undantekning frá þessari almennu reglu um eignarrétt. Póststjórn landsins er með lögum tryggður eignarréttur á vissum hlutum, sem aðrir hafa keypt og vilja eðlilega telja sína eign.

Í 17. gr. póstaganna er kveðið svo á, að pósthjórnn skuli láta búa til eyðublöð undir pósta-ávisanir, póstkrofur, póstinneimtur, fylgibréf, póstkviðanabækur og m. m. og tiltaka verðið á þeim. Í sömu gr. er einnig ákvæði um, að eyðublöðin skuli seld á tilteknu verði, og síðan er því slegið föstu, að þessi seldu eyðublöð skuli, ásamt seldum frimerkjum fyrir burðargjald sendinganna verða eign pósthjórnnarinnar, um leið og þeim er skilað til flutnings.

Nú mun enginn sjá ofsjónum yfir, að pósthjórnn skuli hafa heimild til að eigna sér notuð eyðublöð eða áprentuð frimerki, enda eyðublöðin þá orðin nauðsynlegar kvittanir fyrir

ir skilvisi hennar. En það gegnir öðru máli um álimdu frimerkin. Þar sjá margir rautt, þegar á eignarrétt pósthjórnnarinnar er minnst. Er þó ekki við hana að sakast í þessu efni, því að hún er aðeins að framfylgja settum lögum, þegar hún í slíkum tilfellum tekur það, sem hún á ekki að álit fjölda manna.

Notuð frimerki eru ekki verðlaus vara, og því er mörgum sárt um þau. Verðmæti þeirra stendur oftast í réttu hlutfalli við áritað verðgildi, þannig að notuð tíu króna frimerki eru t. d. miklu dýrari söfnunarvara en notuð 10 aura frimerki.

Nú vill svo til, að pósthjórnn fær fyrir tilstilli nefnds lagaákvæðis ókeypis þau frimerki, sem safnarar sækjast mest eftir og greiða hæst verð fyrir. Algengu, ódýru frimerkin eru í reyndinni undanþegin lagaákvæðinu, og þeim fær viðtakandi sendingar óáreittur að halda.

En hvernig er þetta lagaákvæði til komið? Ég veit það ekki satt að segja. En mér finnst að því einhver keimur vafasams heiðarleika. Ákvæðið nær svo til eingöngu til verðmætustu notuðu frimerkjanna og aðeins til þeirra, sem auðvelt er að hrifsa úr höndum viðskiptavinanna. Viðtakandi sendingar er til neyddur að skila eyðublaðinu með álimdum frimerkjum, ella fær hann ekki sendingu sína afhenta. Þar eru því hægt heimatökin. Verðlitlu frimerkin og þau, sem umstangsmeira væri að endurheimta, eru látin sigla sinn sjó. Þau eru leifarnar af borði ríka mannsins viðskiptavinum pósthjórnnarinnar til handa.

Það er eðlileg afleiðing þess, sem á undan er gengið, að pósthjórnn reyni að gera sér mat úr þessum feng sínum, enda hefur hún komið upp innan sinna vébanda sérstakri stofnun, sem nefnist Frimerkjasala. Þar eru eingöngu seld þau notuðu frimerki, sem lögin hafa skipt um eigendur á. Eru þau seld í lokuðum böggjum og eftir þyngd og þannig tilreidd kölluð „kilóvara“. Minnir þessi söluháttur nokkuð á happdrætti, en böggjarnir eru mjög eftirsóttir, og fá ferri en vilja. Er ásóknin sögð mikil og þeir aðgangsfrekastir, sem hafa sölu notaðra frimerkja að atvinnugrein.

Ég get ekki leynt því, að mér finnst þessi viðskiptabragur og allt, sem honum fylgir, ósamboðið póstmálastofnun ríkisins. Hún ætti að telja hann fyrir neðan sína virðingu. Lagaákvæðið um eignarrétt pósthjórnnarinnar á notuðum frimerkjum er óvinsælt meðal almennings. Á nokkurra mánaða eða missíra fresti gýs óánægjan upp í dálkum dagblaðanna, þar sem þá er deilt hart á þetta ákvæði. Sennilega standa oft að baki slíkra blaðagreina atvinnumenn á sviði frimerkjasölu. En óánægjan er langtum viðtakari. Þúsundir landsmanna stunda frimerkjasöfnun sér til ánægju, og þeir munu flestir telja sig órétti beitta með lagaákvæðinu. Aðrir viðurkenna óréttmæti þess, þótt þeir annars hafi engan áhuga á málefnum, frimerkjasöfnun. En fordæmingin á þessari tilhögun er almenn, og hún verður ekki kveðin niður með neinum dómi. Þótt ákvæðið sé ekki af hæstarétti talið brjóta í bág við stjórnskrána, samrýmist það einhvern veginn illa réttarmeðvitund hins óbreytta borgara. Hneigið til söfnunar innan vissra takmarka er

frekar talin dyggð en löstur. Fjöldi unglunga safnar frímerkjum, útendum og innendum. Munu uppallendur telja það holla tómstundaiðju. Hún beinir huganum frá því, sem lakara er, og þroskar ýmsa heppilega eiginleika. Með margnefndu lagaákvæði er lagður steinn í götu þessara unglunga og raunar fjölda manna, sem af litlum efnum, en ríkum áhuga gefa sig að frímerkjasöfnun. Þeir fá ekki verðmætu frimerkin, sem heimilum þeirra kunna að berast, heldur renna þau án endurgjalds til völdugrar ríkisstofnunar, sem selur þau fyrirferðarmiklum frímerkjakaupmönnum. Hjá þeim geta unglungarnir og aðrir lítills megandi áhugamenn loks fengið þau keypt, en þá eru þau orðin býsna dýr. Slík eru áhrif þessarar milliliðastarfsemi.

Ég læt útrætt um þetta mál. Ég veit, að mig brestur þekkingu í lögspeki og að ég er lítt kunnugur á sviði póstmála, og má því vel vera, að mér hafi láðst að draga fram einhver mikilsverð atriði í málinu. Það kemur þá væntanlega fram við athugun á frv. því, sem fyrir liggur, og umræður um það. En ég hef flutt þetta frv. á þskj. 43 af því, að ég tel hér um sanngirnmál eitt að ræða.

Ég vil að lokum biðja hv. þdm. að veita því athygli, að í þessu frv. er gert ráð fyrir, að einungis þeir viðtakendur póstsendinga, sem þess sérstaklega óska, fái að halda álfmdum frímerkjum sínum. Komi ekki fram bein ósk um slíkt, falla frímerkjin ásamt eyðublöðum eftir sem áður í hlut póststjórnarinnar. Það er þannig farinn hér meðalvegur. Með því ættu áhugamenn um frímerkjasöfnun að fá sitt og póststjórnin þó að halda einhverju eftir, sem hún þá óumdeilanlega væri heiðarlega að komin.

Herra forseti. Ég vil leggja til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. samgm.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til samgm. með 8:3 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

47. Hluti sveitarfélaga af söluskatti.

Á 36. fundi í Ed., 11. des., var útbýtt:

Frv. til l. um hluta sveitarfélaga af söluskatti [87. mál] (þmfrv., A. 146).

Á 38. fundi í Ed., 12. des., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 11 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Efni þessa frv. er það, að meðan söluskattur er á lagður að lögum, skuli fjórðungur hans renna í jöfnunarsjóð sveitarfélaga, þaðan skuli þeirri upphæð skipt milli allra sveitarfélaga á landinu eftir íbúatölu.

Það er kunnara en frá þurfi að segja, hversu mjög skortir á, að sveitarfélögin á Íslandi hafi næga tekjustofna til að standa undir margháttaðum útgjöldum. Eini tekjustofn þeirra, sem nokkru nemur, er útsvörin. En þó að ríkisvaldið hafi lagt sífellt aukin útgjöld á sveitarfélögin, hefur hin hliðin verið vanrækt, að afla þeim nýrra tekjustofna, því að takmörk eru fyrir því, hversu hátt er hægt að fara með útsvörin og langt þar að ganga.

Samtök sveitarfélaganna og fundir þeirra hafa hvað eftir annað á undanförunum árum bent á nauðsyn þess að fá að lögum heimild til nýrra tekjustofna. Vil ég nefna þar bæði fulltrúafundi og landsþing Sambands ísl. sveitarfélaga, bæjarstjórafundi, sem haldnir hafa verið, og nú síðast fundi bæjarstjórnanna af Vestur-, Norður og Austurlandi. Allar þessar samþykktir og áskoranir ganga í þá átt að skora á Alþ. og ríkisstj. að afla nýrra tekjustofna. Í þessum ályktunum hefur oft verið minnt á þá leið, sem hér er nefnd í frv., að sveitarfélögin fái hluta af söluskattinum. Held ég, að óhætt sé að fullyrða, að Samband ísl. sveitarfélaga og yfirleitt allar sveitarstjórnir standi einhuga að baki því máli, sem hér er flutt.

Ég vil vísa til grg., sem fylgir frv., og umr., sem urðu um þetta sama mál á síðasta þingi, tel ekki ástæðu til að orðlengja það frekar að sinni, en vænti þess, að málið fái góðar undirtektir á Alþingi. Ég legg til, að frv. sé vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til fjhn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

48. Skipun prestakalla.

Á 19. fundi í Sp., 13. des., var útbýtt frá Ed.:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 31 4. febr. 1952, um skipun prestakalla [90. mál] (þmfrv., A. 158).

Á 44. fundi í Ed., 17. des., var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 12 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Í Vatnsendaprestakalli í Suður-Þingeyjarprófastsdæmi eru 3 kirkjusóknir, Þóróddsstaðasókn, Ljósavatnssókn og Lundarbrekkusókn í Bárðardal, en ákveðið er, að prestssetur skuli vera að Vatnsenda, og svo hefur verið um alllangt skeið.

Fyrir 3 eða 4 árum var þetta prestakall veitt ungum presti, sem enn hefur ekki tekið sér þar aðsetur. Fyrst hafði hann aðsetur að Fremstafelli í Ljósavatnssókn, nú hefur hann aðsetur í Laugaskóla og stundar þar kennslu með prestsstörfum sínum. Þessi prestur er að vísu einhleypur. En þó mundi hann hafa gerzt bóndi að Vatnsenda, ef

honum hefði ekki litizt jörðin svo óhentug, að hann hikaði við að fara þangað.

Ýmsir menn í þessum sóknum viðurkenna, að þetta sé rétt, og hafa fengið áhuga á því að fá breytt um prestssetur.

Presturinn, Stefán Lárússon, skrifaði mér bréf, dags. 29. nóv., um þetta mál og óskaði þess, að ég færi fram á það við Alp., að það heimilaði að breyta um prestssetur. Ég hafði frétt um þessi mál í haust og gerði mér þess vegna ferð að Vatnsenda til að líta á aðstæður þar og gekk þá úr skugga um, að allt væri rétt, sem presturinn heldur fram um óhentugleika staðarins.

Presturinn segir í þessu bréfi, sem ég nefndi áðan, með leyfi hæstv. forseta:

„Orsök þess, að ég tel nauðsynlegt að breyta um prestssetur, er fyrst og fremst sú, hversu Vatnsendi er orðinn óheppilegur sem prestssetur og þá ekki sízt á síðustu tímum. Skal nú í stuttu máli lýst helztu göllum Vatnsenda sem prestsseturs til rökstuðnings ofanefndu:

1) Byggingar eru yfirleitt mjög ófullkomnar. Íbúðarhúsið er orðið gamalt, og þyrfti að kosta stórfé til aðgerðar á því, en þó gæti það aldrei fullnægt nútíma kröfum. Skepnuhús eru gersamlega óhæf, og þyrfti að byggja öll útihús að nýju. Hjá því yrði alls ekki komizt, ef um búskap ætti að vera að ræða á jörðinni.

2) Girða þyrfti tún og engjar alveg að nýju.

3) Lega Vatnsenda er og að því leyti óhagstæð, að prestssetrið liggur í ca. 2 km fjarlægð frá þjóðvegi, og er enginn upphlaðinn vegur heim að prestssetrinu. Verður því oft og tíðum illfært bifreiðum og stundum alveg ófært mikinn hluta vetrar. Er þetta augljóst mál, því að hér er um mikið snjópláss að ræða.

Loks skal þess getið, að það verður að teljast til galla á Vatnsenda, að þar nýtur ekki sólar í þrjá til fjóra mánuði yfir veturinn.“

Það er nú vitanlega ekki ný ástæða. Þetta prestssetur stendur við suðausturhorn Ljósavats, sem allir kannast við, sem hafa farið þarna um þjóðveginn, undir háu fjalli, sem skyggir á sól, þegar hún gengur lágt í skammdeginu.

Nú hefur sérstaklega komið til mála, og ég tel rétt að skýra frá því, að flytja prestssetrið í nýbýlahverfi, sem ríkið er að koma upp við Fremstafelli. Þar er kostur á mjög fallegum stað og hentugum fyrir prestssetur, vel í sveit settum og að öðru leyti fögrum stað og góðum undir hæfilegt bú fyrir prest að reka. Og sá staður hefur það fram yfir Vatnsenda, að þangað verður leidd samveita, héraðsrafveita frá Laxárvirkjuninni, mjög fljótlega, en ekki er gert ráð fyrir því, að Vatnsendi geti komizt í slíkt samband vegna legu sinnar, og er það mikill ókostur.

Presturinn segir í áður nefndu bréfi:

„Staður sá í Kinnarfelli, er einna hagstæðastur virðist vera fyrir nýtt prestssetur, hefur ýmsa ótvíræða kosti fram yfir Vatnsenda, og skal nú til samanburðar getið hinna helztu:

1) Staðurinn er nálægt þjóðvegi í hæfilegri fjarlægð, rétt við akbrautina að Fremstafelli.

2) Ræktunaraðstaða er mjög góð og landrými, er hentar presti.

3) Gert er ráð fyrir, að áður en langt um líður

verði rafmagn frá Laxárvirkjuninni leitt í nýbýlahverfið og nærliggjandi svæði.“

Þá segir enn fremur í bréfinu:

„Prófasturinn í Þingeyjarsýsluprófastsdæmi hefur látið sér mjög annt um þetta mál, og í byrjun þessa árs ritaði hann kirkjustjórninni og biskupi bréf, þar sem hann gerði ýtarlega grein fyrir aðstæðum varðandi prestssetursmálið. Felldi hann inn í bréf þetta ályktun sóknarnefnda hinna 3 sókna prestakallsins.“ — En þar hafa fjallað um þetta mál, þó að ég hafi ekki ályktanir þeirra hér við höndina. — „Í árslok 1956 sótti ég,“ segir presturinn, „til landnáms ríkisins um land á umræddum stað og fékk svarbréf frá landnámsstjóra, herra Pálma Einarssyni, dags. hinn 22. marz þ. á.“

Það hljóðar svo:

„Á fundi nýbýlastjórnar ríkisins 14. þ. m. var lagt fram erindi yðar, herra sóknarprestur, ásamt meðmælum hreppsnefndar Ljósavatsnhrepps, dags. 28/11, og er í erindinu farið fram á að fá land fyrir prestssetur í landi landnáms ríkisins í Kinnarfelli.

Nýbýlastjórn samþykkti viðkomandi þessu eftirfarandi:

Nýbýlastjórn heimilar afhendingu eins þeirra býla, er skipulögð hafa verið í hverfi þessu á þeim stað, sem óskað er eftir í erindinu, og mun samþykkja prest sem ábúanda á því og mundi, að því er tekur til ræktunar, veita stuðning sem til annarra nýbýla, enda verði séð fyrir byggingu íbúðarhúss með sama hætti og gert er á öðrum prestssetrum.

Það skal fram tekið, að staðsetning húsakosts og stærð og gerð peningshúsa verða að vera ákveðin í samráði við landnám ríkisins. Að sjálf-sögu fer afhending lands fyrst fram, er fyrir liggur samþykki biskups og kirkjumálastjórnar fyrir færslu prestssetursins á þennan stað.“

Þannig er svar nýbýlastjórnar.

Nú er það auðvitað mál, að prestssetur verður ekki flutt, nema heimilt sé að lögum um skipun prestakalla. Ég flyt ekki till. um það, að ákveðið verði í þeim l., að prestssetrið skuli flutt. Hins vegar er till. mín með þessu frv. sú, að Alp. veiti heimild til þess að flytja prestssetrið, ef kirkjustjórninni lízt það ráðlegt að athuguðum öllum þeim atriðum, er til greina koma, þegar slíka ákvörðun á að taka.

Fyrir í prestakallalögum er heimild nákvæmlega eins og þessi að því er snertir Hvítanes í Ögurbíngum í Norður-Ísafjarðarprófastsdæmi, svo að hér er ekki um að ræða, að farið sé fram á það, sem ekki er fordæmi fyrir.

Mér skilst, að málum eins og þessum hafi hér á Alp. jafnan verið vísað til menntmn. til athugunar, og ég vil þess vegna leggja til, að að þessari umr. lokinni verði málinu vísað til menntmn. deildarinnar.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti. Ég skal á þessu stigi málsins ekki neitt tala um frv. sjálf, en vil aðeins beina því til hæstv. menntmn., sem fær málið til meðferðar, að svipað þessu stendur á með nokkuð mörg fleiri prestssetur á landinu, og hún þarf að taka málið upp í n. á miklu breiðari grundvelli en þetta.

Annars er þetta talandi tímanna tákn, að þegar hér var seinast rætt um prestana, mátti ekki heyra nefnt að flytja verulega prestssetrin, þó að það væri nú gert við einstaka þeirra, sett heimild inn í lögin viðvikjandi öðrum, sem búið er að framkvæma sums staðar og annars staðar ekki, og þá alltaf talið, að þeir þyrftu að búa í sóknunum og sem næst miðsvæði sóknanna. Síðan hafa fleiri prestar fengið leyfi til þess að þjóna brauðum og sitja langt burt frá sófnuðinum. Þannig var Viðvíkurprestakalli þjónað af presti, sem í mörg ár sat á Sauðárkróki, og á Ísafirði sat prestur, sem átti að þjóna í Sléttuhreppi, sem þá var í byggð. Og nú situr þessi á Laugum, þó að hann eigi að þjóna Vatnsendaprestakalli, o. s. frv. Sýnir sig m. ö. o., að það, sem menn þá héldu fram, var tóm vitleysa, framkallað af prestunum sjálfum. Samgöngurnar eru orðnar þannig í landinu nú, að það er ósköp hægt fyrir presta að sitja nokkuð langt frá sínum prestaköllum og komast þangað þessa fáu sunnudaga, sem þeir bera við að messa.

Þess vegna held ég, að málið þurfi að takast upp á miklu breiðari grundvelli en hér er, og ég bið n. að athuga þá sérstaklega, ef hún ekki vill fara út í miklar breytingar, önnur prestaköll, sem svipað stendur á um og þetta. Presturinn, sem núna þjónar t. d. austur á Héraði, á að sitja á Kirkjubæ, en hann situr á Eiðum í annarri sýslu og þjónar þaðan og þaðan ekur hann alla leið upp í Möðrudal til að messa, á annað hundrað kílómetra vegalengd.

Þannig er það víðar, sem þarf að athuga þetta mál, og þess vegna bið ég n. að athuga það á breiðari grundvelli en þetta frv. eitt gefur tilefni til.

Sigurvin Einarsson: Herra forseti. Ef þessu máli verður vísað til menntmn., þá vil ég geta þess strax, að ég tel litlar líkur til, að n. geti haft fund um málið fyrir jól vegna annríkis hér í þinginu, enda sé ég ekki, að því liggi svo mikið á, en vil þó geta þessa. Annað er það, að ég teldi heppilegt, að hv. flm. léti n. í té með bréfi þá kafla úr bréfi prestsins, sem hann las hér áðan. Mér skilst, að þetta sé privatbréf til hans, en hann gæti tekið upp úr því bréfi þá kafla, sem hann las hér upp og máli skipta fyrir n. að hafa fyrir sér.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til menntmn. með 12 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

49. Innflutnings- og gjaldeyrismál, fjárfestingarmál o. fl.

Á 55. fundi í Ed., 24. febr., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 88 24. des. 1953, um skipan innflutnings- og gjaldeyrismála, fjárfestingarmála o. fl. [127. mál] (þmfrv., A. 258).

Á 56. fundi í Ed., 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Björn Jónsson): Herra forseti. Ég hef leyft mér að flytja ásamt hv. þm. Ak. (FS) og hv. 1. þm. Eyf. (BSt) frv. það, sem hér liggur fyrir til 1. umr. og fjallar um breyt. á l. nr. 88 frá 24. des. 1953, um skipan gjaldeyris- og innflutningsmála, fjárfestingarmála o. fl. Breyting sú, sem frv. gerir ráð fyrir, er sú, að settar verði á stofn allt að þrjár innflutnings- og gjaldeyrisafgreiðslur utan Reykjavíkur. Skipi ríkisstj. að fengnum till. innflutningsskrifstofunnar forstöðumenn þessara stofnana, en þeir taki síðan ákvarðanir samkv. l., eftir nánari starfsreglum, sem ríkisstj. setji.

Með frv. þessu er á engan hátt breytt við tilgangi gildandi l. um þessi efni, heldur eingöngu fjallað um framkvæmdaratriði. Sú skipan þessara mála, að sækja verði öll mál, sem varða innflutningsleyfi, gjaldeyrisleyfi og fjárfestingarleyfi, til yfirvalda í Reykjavík, hefur lengi sætt gagurýni og kröfur verið settar fram í blöðum og á mannfundum víða um land um breytingar í svipaða átt og frv. þetta gerir ráð fyrir. Sérstaklega hefur eindreginn áhugi skapast í þessu efni í byggðarlögum, sem eiga stórar og vel settar verzlunar- eða iðnrekstrarmiðstöðvar. Er þar skemmst að minnast þess, að þrír stjórnmálaflokkar á Akureyri, þeir sem nú fara með stjórn kaupstaðarins, birtu í málefnaþingi sínum nú fyrir skömmu viljayfirlýsingu um þessi mál og ákváðu að beita sér fyrir því, að innflutningsskrifstofa verði sett upp á Akureyri fyrir kaupstaðinn og aðrar byggðir norðanlands. Er það von manna norður þar, að slík ráðstöfun mundi hafa verulega hagnýta þýðingu til hagræðis verzlunar fyrir fjölmenn byggðarlög og ýmsum framkvæmdum og atvinnurekstri öðrum þar um slóðir.

Ekki mun mörgum betur kunnugt um það óhagræði, sem það er miklum hluta landsmanna að þurfa að sækja afgreiðslu allra þessara mála til Reykjavíkur, en hv. alþingismönnum, svo mjög sem hvers konar fyrirgreiðsla í þeim efnum mæðir á þeim í mörgum tilfellum. Þeim mun því ljósara en svo, að þörf sé að orðlengja um, að þessi skipan bakar einstaklingum, stofnunum og fyrirtækjum mjög veruleg útgjöld og fyrirhöfn og oft og tíðum einnig óþarfar tafir á framkvæmdum, jafnvel þótt viðunandi úrlausnir fáiast að lyktum í þeim málum, sem um er að ræða.

Hitt gefur svo líka auga leið, að ýmsar ákvarðanir í þessum málum hljóta, hversu grandvarir embættismenn sem að þeim standa, að verða teknar af takmarkaðri eða litilli staðarlegri þekkingu á þörfum og aðstæðum, sem máli skipta, og er því jafnan veruleg hætta á, að þær verði tilviljunum háðar eða móttist af þeim aðstæðum, sem málsaðilar hafa til þess að reka erindi sín. Mætti

rekja ýmis dæmi um þetta, bæði gömul og ný, þó að ég sleppi því að sinni.

Ég ætla, að því verði ekki andmælt með rökum, að ýmsar atvinnugreinar og þá alveg sérstaklega verzlun og iðnrekstur búi að ýmsu leyti við lakari aðstöðu viðast um land en hér í höfuðborginni og það í svo ríkum mæli, að það hamli oft og tíðum eðlilegri og æskilegri þróun þeirra. Innflutningsverzlunin er svo til öll rekin hér, og verzlunarfyrirtæki úti um land verða að sækja hingað nálega allar sínar þarfir, sem henni við koma. Vitanlega skapar þetta mikil útgjöld fyrir fyrirtæki úti um land, útgjöld, sem fyrirtæki í höfuðborginni hafa ekki af að segja.

Fullkomlega er eðlilegt af hagkvæmiástæðum, að mikill hluti innflutnings fari fram í gegnum Reykjavík, en það haggar ekki því, að nokkrir aðrir staðir í landinu gætu líka verið hlutgengir í þessu efni, t. d. Akureyri með sína 8 þús. íbúa, miðsvæðis í fjölmennum byggðarlögum, með greiðar samgöngur á alla vegu. Sýnast engar ástæður mæla gegn því, að hið opinbera veiti íbúum slíkra byggða svipaða þjónustu og íbúum höfuðstaðarins hvað þessi mál snertir og stuðli þannig að æskilegu jafnvægi.

Svipað mætti um iðnaðinn segja, einkum þann, sem rekinn er fyrir innlendan markað. Að því leyti sem hann þarfnast erlendra hráefna, þarf hann oftast að sækja þau til innflutningsfyrirtækja í Reykjavík og öll leyfi til þess hið sama. Í höfuðborginni og nærliggjandi byggðum er tíðast allt að helmingur markaðarins fyrir hina unnu vöru. Flutningskostnaður til þessa markaðssvæðis er því jafnan stór liður í rekstrarkostnaði, kostnaðarliður, sem fyrirtæki höfuðborgarinnar hafa miklum mun minna af að segja. Ber hér allt að sama brunni, að í engu er á bætandi þann aðstöðumun til margs konar atvinnurekstrar, sem þegar er fyrir hendi, heldur beri að draga úr honum, ef ekki á að vera vaxandi hætta á, að atvinnuþróunin bíði hnekk og framkvæmdaþrek og framkvæmdavilji lamist víða, þar sem öll skilyrði ættu þó að vera til staðar, ef rétt væri á haldið.

Í seinni tíð hafa ýmsar ráðstafanir verði gerðar af hendi ríkisstj. til þess að efla atvinnulíf í þeim landshlutum, sem harðast hafa orðið úti hvað snertir fólksflutninga til Reykjavíkur, oftast af atvinnuástæðum, og flutninga til nálægari kaupstaða, og vantar þó víða mikið á, að nægilega mikið sé að gert. Þessar aðgerðir flestar horfa til aukinnar framleiðslu og hagsbóta fyrir þjóðarheildina, en sjálfsagðasta ráðstöfun ríkisvaldsins til þess að skapa landsmönnum jafnrétti til atvinnu og afkomu ætti þó að vera í því fölg-in að veita þeim sem jafnasta almenna þjónustu í hverri grein. Slíkar ráðstafanir ættu raunar ekki að koma á eftir beinum styrkveitingum af ríkisfé.

Með þessu frv. er gert ráð fyrir því, að settar verði á stofn allt að þrjár innflutnings- og gjaldeyrisafgreiðslur utan Reykjavíkur. Vel mætti hugsa sér, að þetta yrði framkvæmt á þá lund, að fyrsta skrefið yrði að setja slíka stofnun á fót á Akureyri, en það er án alls vafa kjörnasti staður til þess af augljósum ástæðum. Ef reynslan þar yrði góð, sem réttmætt virðist að vona, mætti

halda áfram á sama hátt annars staðar, þar sem aðstæður krefðust helzt.

Því kynni að verða haldið fram, að slík breyting sem hér er til ætlazt að gerð verði, mundi verða kostnaðarsöm og ekki sé á bætandi nýjum skrifstofubáknum hins opinbera. Vafalaust er það rétt, að þetta hefur nokkurn kostnað í för með sér, en fullvist er líka, að sá kostnaður borgaðist aftur margfaldlega fyrir þjóðina í heild í minni útgjöldum, minni fyrirhöfn og minni töfum mikils fjölda af einstaklingum og fyrirtækjum. Ekki verður heldur gengið fram hjá þeirri staðreynd, að allir þeir, sem leyfi hljóta til innflutnings eða gjaldeyriskaupa, greiða hlutfallslega jafnt kostnað þann, sem af framkvæmd laganna um þessi efni stafar, og er því um engar kröfur um forréttindi að ræða, þótt ætlazt sé til nokkurrar lagfæringar í þá átt, sem frv. gerir ráð fyrir. Og svo rífleg eru þessi gjöld, að þau fara árlega milljónum kr. fram úr kostnaði vegna laganna. Samkv. ríkisreikningnum 1954 varð hagnaður þannig af rekstri innflutningsskrifstofunnar 2.4 millj. rúmar, og mun hann fremur hafa farið vaxandi síðan. Ég hygg, að þessi rekstrarafgangur mundi tæp-lega skerðast tilfinnanlega, þótt þetta frv. yrði samþ.

Ég vil svo að lokum leggja til, að frv. verði vísað til hv. fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til fjhn. með 11 shlj. atkv.

Á 70. fundi í Ed., 20. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 258, n. 322 og 323).

Frsm. meiri hl. (Björn Jónsson): Herra forseti. Eins og ljóst er af þskj. 322 og 323, hefur fjhn. klotnað um afstöðu til þessa frv., sem hér liggur fyrir, þannig að við 4 nm. mælum með samþykkt þess, en 1 nm., hv. 4. þm. Reykv. (Eggþ), leggur til, að því verði vísað til ríkisstj. Allir nm., sem standa að áliti meiri hl., hafa þó lýst sig óbundna um afstöðu til brtt., sem fram kynnu að koma, og einnig áskilja þeir sér rétt til að flytja brtt.

Fjhn. hefur rætt þetta frv. á 5 fundum og leit-að um það umsagnar nokkurra aðila, sem mikið eru riðnir við innflutnings- og gjaldeyrismál, þ. á m. forstöðumanna innflutningsskrifstofunnar, sem mættu á einum fundi n. og lögðu þar fram álit, sem minni hl. fjhn. birtir sem fskj. með nál. sínu.

Við 1. umr. þessa máls gerði ég nokkra grein fyrir helztu ástæðunum fyrir flutningi þess, en þær eru fyrst og fremst þær, að flutningsmenn telja, að með þessari breyt., sem frv. gerir ráð fyrir, yrði aðstöðumunur, sem ríkt hefur milli íbúa úti á landi og íbúa höfuðstaðarins annars vegar gagnvart þeim leyfisveitingum, sem frv. fjallar um, allmikið jafnaður. Í öðru lagi, að slík aðstöðujöfnun gæti haft gagnleg áhrif á verzlun-ar- og atvinnumál ýmissa byggðarlaga og stuðlað að eðlilegri þróun þeirra. Í þriðja lagi, að komið yrði í veg fyrir handahófslega afgreiðslu mála, með því að staðarleg þekking væri fyrir hendi,

er ákvarðanir væru teknar. Og í fjórða lagi, að sparaður yrði kostnaður og fyrirhöfn og tafir verzlunar- og atvinnufyrirtækja og einstaklinga við að sækja öll slík mál í hendur embættismanna í höfuðborginni.

Ég tel ekki ástæðu til að endurtaka þau rök, sem ég færði fyrir frv. við 1. umr. málsins, enda hefur ekkert komið fram við athugun þess í fjhn., sem haggi þeim. Það virðist vera viðurkennt af öllum aðilum, að þörf sé á bættri þjónustu innflutnings-skrifstofunnar við þá landsmenn, sem fjarri búa höfuðstaðnum. Kemur þessi viðurkenning m. a. fram í því, að forstjórar innflutningsskrifstofunnar segja í áliti sínu, að nauðsynlegt sé, að utanbæjarmenn fái forgang um viðtöl og alla afgreiðslu mála, en telja hins vegar, að ef þeim væri tryggt slíkt og þeir myndu það greinilega í framkvæmd, mundu þeir ekki telja sér hagstætt, að starfrækt væru útibú frá innflutningsskrifstofunni.

Ég vil á engan hátt gera lítið úr þekkingu forstöðumanna innflutningsskrifstofunnar, en kemst þó ekki hjá að benda á, að í þessu gætir nokkurs misskilnings. Ég er viss um, að enginn ætlar til þess, að utanbæjarmenn, sem þeir kalla, hafi forgang um alla afgreiðslu mála, og undrar mig satt að segja, að á slíku skuli tæpt. Það, sem hér er um að ræða, er eingöngu jafnari aðstaða til þess að fá afgreiðslu mála, en ekki nein forréttindi.

Það, sem forstjórar innflutningsskrifstofunnar telja, að það mundi breyta afstöðu manna úti á landi til þessa máls, ef svo væri farið að sem þarna er bent á, held ég, að sé misskilningur. Ég held, að þeir, sem við skipulagið búa eins og það er, séu um það dómbærari en jafnvel forstjórar skrifstofunnar, og væri að sjálfsögðu hægt að leiða vitni að því, ef þörf gerðist.

Hv. minni hl. fjhn. virðist telja sjálfsagt að leggja gegn þessu frv. vegna þess, að forstöðumenn innflutningsskrifstofunnar telja, að það þurfi meiri athugunar við, og séu því andvígir í núverandi mynd, en þeir þekki hins vegar bezt til framkvæmdar þessara mála. Ég held, að þessir ágætu embættismenn þekki fyrst og fremst eða a. m. k. bezt aðra hlið á þessu máli, þ. e. a. s. þá, sem snýr að þeim sem embættismönnum. Afstaða þeirra virðist mér mótast af því öðru fremur, hvernig auðveldast sé fyrir þá að framkvæma sín embættisstörf. Hins vegar virðist mér skorta verulega á, að þeim sé nægilega ljós sú hlið málsins, sem snýr að atvinnu- og viðskiptalífínu viðs vegar um land. Kemur þetta raunar glögglega fram í áliti þeirra, þar sem þeir koma aðeins auga á eitt einasta atriði, sem sé hagkvæmt við þá breytingu, sem hér er lögð til, þ. e. a. s. að menn geti sparað sér símtal. Orðið er ekki einu sinni haft í fleirtölu. Og þar með eru allir kostirnir við þessa breytingu upp taldir að þeirra dómi. Hins vegar verður sjón þeirra miklu skarpri, þegar um það er að ræða að leita uppi ókostina við nokkuð breytta skipan þessara mála. En þar sýnist mér þó vera um allmiklar missýningar að ræða í ýmsum atriðum, og tel ég rétt að víkja nánar að því, þar sem hv. minni hl. n. virðist eingöngu byggja sína skoðun á þessu áliti frá forstöðum innflutningsskrifstofunnar.

Alpt. 1957. C. (77. lögjafarþing).

Fyrsta og þá sennilega stærsta mótbára gegn frv. er færð sú, að samræmi í leyfisveitingum verði minna, ef ekki lítið, ef frv. komi til framkvæmda. Í sambandi við þetta hlýtur að vakna spurning á þessa leið: Ef fullt samræmi er í leyfisveitingum nú, hlýtur það samræmi að byggjast á nokkuð föstum reglum, sem forstöðumönnum innflutningsskrifstofunnar eru settar eða þeir sjálfir setja sér, og ef slíkar reglur eru til staðar, hvaða örðugleikar geta þá verið á því, að aðrir embættismenn geti einn farið eftir þessum reglum?

Auðvitað er sjálfsagt að viðurkenna það, að menn geta verið misjafnlega hæfir til starfa, en erfitt bygg ég að muni reynast að sanna það fyrir fram, að þeir embættismenn, sem þessum málum kynnu að stýra úti á landi, gætu ekki alveg eins farið að settum reglum og þeir, sem hér eru búsettir. Ég held, að þessi röksemd fái því ekki staðizt. Þvert á móti held ég, að samræmi í leyfisveitingum stæði mjög til bóta, ef staðarleg þekking, sem ekki getur ávallt verið fyrir hendi nú, gæti komið til skjalanna í ríkara mæli.

Þá er sagt, að heildaryfirlit, sem þurfi að vera daglegt, verði erfitt, ef innflutningsskrifstofurnar verði fleiri, í því formi sem það er nú, svo og skýrslugerðir. Auðvitað er það hverju orði sannara, að heildaryfirsýn þarf ávallt að vera til staðar í þessum efnunum, en ekki verður séð, að á því þurfi að verða nein breyting til hins verra frá því, sem nú er. Að svo miklu leyti sem innflutnings- og gjaldeyrisgreiðslur þær, sem frv. gerir ráð fyrir, hefðu algerlega sjálfstætt ákvörðunarvald, yrði það að sjálfsögðu byggt á því, að aðalskrifstofan úthlutaði til þeirra ákveðnum hluta gjaldeyris, sem fyrir hendi væri til ákveðinna nota í tilteknum viðskiptalöndum. Yfirsýn yrði því nákvæmlega jafnmikil eða lítil eftir atvikum og áður hefur verið.

Þá er því haldið fram, að dreifing ákvörðunarvaldsins mundi þýða lausari tök á þeim vanda, sem ávallt þarf við að fást. Hver er þessi vandi? Mér virðist hann vera sá að takmarka gjaldeyris-eyðsluna við getu þjóðarinnar og ráðstafa þeim gjaldeyri, sem takmarka þarf, í samræmi við hagsmuni hennar og þarfir eftir heildarákvörðunum ríkisstj. og eftir viðskiptasamningum við aðrar þjóðir og loks að dreifa þessum gjaldeyri meðal landsmanna.

Þetta frv. tekur eingöngu til hins stíðastalda þáttar þess vanda, sem við er að fást, og miðar einmitt að því, að sá mikilsverði þáttur sé tekinn fastari tökum en áður, en ekki öfugt, eins og látið er liggja að.

Í e-lið fylgiskjals hv. minni hl. og einnig í ftil h-lið skýtur aftur upp þeirri grýlu, að væntanlegir forstöðumenn útibúa innflutningsskrifstofunnar yrðu tæplega vaxnir störfum sínum. Slíkt eru svo bersýnilegar getsakir, en ekki rök, að naumast þarf orðum að því að eyða.

Sjálfsagt er að fallast á það, sem rétt er í þessu áliti, og það er þá fyrst og fremst það, að nokkur kostnaðarauki yrði af framkvæmd þessa frv. Gerði ég það atriði að umtalsefni við 1. umr. málsins og taldi þá og tel enn, að 2—4 millj. kr. gróði af rekstri stofnunarinnar réttlæti fyllilega aukna þjónustu og nokkuð aukinn kostnað, sem

aldrei gæti þó numið nema litlu af þeim gróða, sem þarna er um að ræða.

Að samanlögðu tel ég, að mótbáruur hv. minni hl. séu síður en svo það veigamiklar, að þær réttlæti andstöðu við þetta frv. Hinu vil ég svo á engan hátt neita, að nokkur vandi mun að sjálfsögðu verða á höndum um framkvæmdir, en þó áreiðanlega ekki ófyrstíganlegur, ef góður vilji er fyrir hendi.

Frsm. minni hl. (Eggert Þorsteinsson): Herra forseti. Ég vil í upphafi máls míns leiðrétta það mjög ákveðið, að mitt álit beri að skoða á einhvern hátt á þann veg, að ég sé andvígur þeim hugmyndum, sem hv. flm. þessa frv. hafa túlkað í umræðum um málið í n. og þeir hafa nú bætt hér við, framsögu hv. frsm., hv. 8. landsk. þm. Ég vil fyllilega taka undir nauðsyn þeirrar þjónustu, sem við fólkið í dreifbýlinu er nauðsynlegt að inna af hendi, að það verði gert sem ýtarlegast og þá þannig, að það komi að fullum notum og nái fyllilega þeim tilgangi, sem ég efast ekki um að liggi að baki flutningi frv. En þessar ástæður eru fyrst og fremst rökin til þess, að ég taldi ekki, að fengnum þeim upplýsingum sem n. hafði aflað sér, að nógu tryggilega væri frá þessum hlutum gengið, þ. e. a. s. þjónustunni við fólkið í dreifbýlinu. Þess vegna legg ég til í nál. mínu á þskj. 323, að málið verði athugað nánar og betur gengið frá þessum grundvallaratriðum, sem ég itreka aftur nú, þó að ég efist ekki um þann tilgang, sem liggi til þess, að þetta mál er hér flutt af þeim hv. 8. landsk., þm. Ak. og hv. 1. þm. Eyf. Ég sem sagt dreg ekki í efa þær hugmyndir, sem að baki flutnings frv. liggja, en tel eftir þeim upplýsingum, sem n. hefur aflað sér og m. a. er frá skýrt í nál. mínu í því fskj., sem þar fylgir með, að annmarkar séu á frv. Nefndin eða nefndarformaður hafði auk þess samband við banka- stjóra seðlabankans, sem einnig mun hafa nokkur afskipti af endanlegri afgreiðslu þessara mála. Og það var sem sagt einróma álit allra þeirra, sem til var leitað, að undanskildum ráðuneytis- stjóra viðskmrn., sem taldi sig ekki hafa aðstöðu til að dæma um málið, — það var þó einróma álit þessara aðila, seðlabankans og stjórnar innflutningsskrifstofunnar, að á þessu væru þeir annmarkar, sem nauðsynlegt er að mínu viti að taka tillit til, og taldi ég því eftir atvikum rétt, að málinu yrði vísað til ríkisstj. til nánari athugunar. Málið yrði síðan endurflutt í þeim búningi, þar sem tryggilega væri frá þeim hlutum gengið, sem frv. er ætlað að ná til.

Hv. frsm. meiri hl. sagði, að álit stjórnarmanna innflutningsskrifstofunnar mótaðist fyrst og fremst af þeirri þekkingu þeirra, sem snýr að þeim persónulega sem embættismönnum. Ég vil ekki vanmeta þessa þekkingu manna, sem um margra ára skeið, a. m. k. sumir þeirra, eru samfleytt búnir að starfa að þessum vandasömu málum, vandasömu þjónustu, og tel það vera eitt höfuðatriði að fá frekari rannsókn á málinu og vísa því til ríkisstj. til þeirrar rannsóknar.

Það eina, sem hv. frsm. virðist viðurkenna af greinargerðinni frá innflutningsskrifstofunni, sem ég lét fylgja með á þskj., er það, að nokkur

kostnaðarauki verði af framkvæmd málsins á þann veg, sem frv. ætlast til.

Ég verð nú að segja, að það var ekki vandlega lesið eða vandlega hugsaðar þær röksemdir, þegar ekki fæst önnur viðurkenning en þetta á þessari grg. Ég efast ekki um, að hv. frsm. er það eins vel ljóst og mér og öðrum nm., að þegar valdi á sömu hlutunum er dreift á of marga staði, kostar það enn þá tímafrekari og vafasamari framkvæmd, a. m. k. að mínu viti, eftir því sem afgreiðslan og ákvörðunarvaldið er á fleiri stöðum. Þetta gæti í mörgum tilfellum þýtt það, ef frv. eða nánast sú heimild, sem frv. veitir ríkisstj., yrði notuð í því formi, sem frv. ákvarðar, að þá gæti það í mörgum tilfellum verkað nákvæmlega öfugt við þær röksemdir, sem hv. flm. hafa haft fyrir sínu máli. Ég tel t. d., að það verði ákaflega vandfundnir þeir staðir, sem slíkar afgreiðslur ættu að vera á, og það yrði að fara mjög nákvæmlega í að staðsetja hinar nýju afgreiðslur þannig, að það væri í raun og veru bót fyrir dreifbýlisfólkið að ná til þeirra manna. Stjórnarmenn skrifstofunnar segja, og ég hef ekki ástæðu til að rengja það, að þeir láti nú þegar utanbæjarfólk ganga fyrir um viðtöl og aðra afgreiðslu, vegna þess að það eigi erfðara með að komast til bæjarins, en hv. frsm. virðist lítið vilja með þetta gera og telur, að það sé ekki vansalaust að brydda á slíkum hlutum.

Ég vil sem sagt itreka þá meginskoðun mína, sem er undirstaða þessa sérstaka nál. míns, að málinu verði að þessu sinni vísað til ríkisstj. til nánari athugunar, þar sem framkvæmd einstakra ákvæða frv. er ekki það ljós, að það sé sýnt þrátt fyrir málflutning flutningsmanna, að það eigi að vera til aukinnar þjónustu fyrir dreifbýlisfólk, — að þá sé af frv. sjálfu ekki ljóst, hvernig sú aukna og bætt þjónusta á að vera, og það sé nauðsynlegt, að það komi skýrar fram, áður en Alþ. endanlega afgreiðir frv. um slíka hluti.

Ég tel ekki þörf á því að hafa þessi orð fleiri umfram það, sem nál. segir til um, og tel, að það sé nægjanlegur rökstuðningur fyrir því, að málinu verði á þessu stigi vísað til ríkisstj. til frekari undirbúnings.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Hv. þm. Vestm. (JJós) og ég féllumst á það með tveimur öðrum nm. að mæla með samþykkt þessa frv., en áskildum okkur að sjálfsögðu rétt til að flytja brtt. eða fylgja brtt., sem fram kynnu að koma. Ég vil geta þess fyrst, að við erum samþykkir meginsteftu frv., þeirri að greiða fyrir mönnum, sem þurfa að leita til innflutningsskrifstofunnar um fyrirgreiðslu.

Ég skal að vísu taka það strax fram, að mín skoðun er sú, að æskilegasta sporið væri að leggja innflutningsskrifstofuna niður. Það er trúlegt, að það sé ekki tímabært nú, en vonandi koma þeir tímar einhvern tíma, að verzlun verði orðin það frjáls og innflutningur og gjaldeyris- ástand með þeim hætti, að ekki þurfi að halda uppi sérstakri skrifstofu með fjölmennu starfsliði til þess að vinna þá úr, sem eiga að njóta þeirra gæða heimsins að fá innflutning á hinum og þessum vörutegundum.

Nokkuð sama máli má segja að gegni um fjárfestingarvaldið, en ég skal ekki fara út í það hér. En eins og kunnugt er, þá er aðalverkefni innflutningsskrifstofunnar að úthluta innflutningsleyfum fyrir þær vörur, sem innflutningsleyfi þarf fyrir, enn fremur að úthluta fjárfestingarleyfum, þar sem þeirra þarf með, sem er í flestum greinum, nema almennar íbúðir af tiltekinni stærð, og í þriðja lagi hefur svo innflutningsskrifstofan með verðlagsmálin að gera, a. m. k. að nokkru leyti. Eins og sakir standa í Þjóðfélaginu nú, þar sem jafnmargar vörur eru háðar innflutningsleyfum og þar sem þeir, sem vilja ráðast í einhverjar framkvæmdir, eru jafnháðir valdi þessarar skrifstofu og þar sem gjaldeyrisástandið er jafnhörmulegt og það er nú í dag, er vitanlegt, að það kostar mikla vinnu, fyrirhöfn og oftast nær vonbrigði fyrir þá, sem þurfa að leita til innflutningsyfirlvalda þurfa að leita.

Að þessu leyti teldi ég það verulega bót, ef fólk þyrfti sem skemmst að sækja til þessara valdamanna, og því mjög eðlilegt, að slíkar skrifstofur eða afgreiðslustöðvar væru víðar en á einum stað í landinu. Að visu telja forstöðumenn innflutningsskrifstofunnar ýmis vandkvæði á því að skipta þessu í fleiri staði. En þó að margt sé skynsamlega mælt og af reynslu talað í þeirra umsógn, sem prentuð er með álitni minni hl. fjhn., get ég þó ekki fallist á það að öllu leyti. Ég býst við, að í mörgum öðrum tilfellum hafi sams konar röksemdir komið fram, að þar sem ein stofnun hefur verið, mætti ekki dreifa því. Það er sérstaklega í sambandi við bankamálin, sem þessari röksemd hefur mjög oft skotið upp, bæði þannig, að þegar einstakir staðir, fjórðungar eða byggðarlög úti á landi, hafa óskað eftir að fá útibú frá höndum, hafa oft og tíðum verið hafðar uppi þessar mótbárur, að þetta yrði í rauninni að vera allt á einum stað, frá aðalbankanum. Sömu leiðis þegar uppi hafa verið raddir um það að stofna nýjar lánsstofnanir eða banka, t. d. iðnaðarbanka, svo að eitt dæmi sé nefnt, eru þessar sömu röksemdir hafðar, að það mætti ekki dreifa þessu valdi, það ætti, ef ég má nota það orð, að „sentralisera“ þetta sem allra mest. Ég fyrir mitt leyti er alveg á gagnstæðri skoðun og held, að það gæti verið að mörgu leyti til bóta og mjög til fyrirgreiðslu fyrir almenning úti á landi, ef þessar afgreiðslustöðvar yrðu fleiri en nú er. Hitt er svo annað mál, að það er mikill vandi á höndum, þegar á að ákveða, bæði hvar þessar stöðvar skuli vera og í öðru lagi, hvert skuli vera verkefni þeirra og valdsvið.

Í frv. þessu er aðeins um að ræða heimild til ríkisstj. Sú heimild er þó bundin við það, að slíkar innflutnings- og gjaldeyrisafgreiðslur utan Reykjavíkur megi ekki vera fleiri en þrjár, og er þá gert ráð fyrir einni í hverjum landsfjórðungi. Þetta er nú gott og blessað. En þegar það er athugað nánar, er ekki víst, að þessi skipan verði til aukinnar fyrirgreiðslu fyrir allan landslýðinn, heldur jafnaframt fyrir fólk í ýmsum byggðarlögum til aukins erfiðis og fyrirhafnar.

Við skulum taka sem dæmi, að slík stöð, af-

greiðslu- og gjaldeyrisstöð, yrði sett t. d. á Akureyri, höfuðborg Norðurlands, og svo yrði fyrir mælt, að þangað skyldu allir úr Norðlendinga-fjórðungi sækja um þessi mál. Ég býst við t. d., að íbúar Vestur-Húnavatnssýslu mundu ekki telja sér neina aukna fyrirgreiðslu að því að vera skipað að sækja um öll þessi mál til Akureyrar í stað Reykjavíkur, því að yfirleitt er það þannig, ég vil segja allan ársins hring, að íbúar þessarar sýslu eiga miklu oftast erindi og auðveldari samgöngur hingað suður en norður til Akureyrar. Ef landinu væri þannig skipt í fjórðunga t. d. og ákveðin ein stöð, í þessu tilfelli Akureyri, yrði sumum íbúum þessa fjórðungs miklu erfiðara um vik en áður. — Sama máli gegndi t. d. um Vestfirðingafjórðung, ef ákveðin yrði afgreiðslustöð fyrir hann á Ísafirði. Ég býst við til dæmis, að íbúar í Stykkishólmi og Búðardal, svo að tvö dæmi séu nefnd, mundu ekki þakka fyrir og telja það aukna fyrirgreiðslu, heldur þvert á móti til aukins trafala að þurfa að sækja um öll þessi mál til Ísafjarðar í stað Reykjavíkur. Þannig mætti lengi nefna dæmi og flm. þessa frv. munu ekki hafa hugsað þessa hlið út í ásar, heldur sett allt sitt traust á ríkisstj., að hún mundi finna þá réttu lausn þessara mála.

Enn fremur er þetta atriði, hvort eigi að skipta landinu þannig niður í fjórðunga, að hver fjórðungur ætti þá að sækja til sinnar afgreiðslustöðvar og alls ekki hafa heimild til þess að leita til annarra. Ef svo væri, er hér stefnt mjög aftur á bak, og gæti jafnvel komið í það horf, sem var hér áður fyrr, þegar mönnum var jafnvel bannað að viðlagðri refsingu að verzlun út fyrir sitt ákveðna byggðarlag, og munu sjálf-sagt ýmsir kannast við það, þegar Hólmfastur á Brunnastöðum var hýddur fyrir brot gegn þeim ströngu ákvæðum.

Nú má vera, að þetta sé hugsað þannig, að þó að landinu yrði þannig skipt niður í innflutnings-eða gjaldeyrisfjórðunga eða héruð, mættu menn þó sækja til þeirrar stöðvar, sem þeir vildu. Í framkvæmd yrði þetta að sjálfsögðu nokkuð örðugt, sérstaklega ef ætti að hafa þann háttinn á, eins og kom m. a. fram hjá frsm. meiri hl., að aðalstöðvarnar eða aðalmiðstöðin hér í Reykjavík yrði þá væntanlega að úthluta hverjum fjórðungi vissum hluta gjaldeyris. Það er náttúrlega erfitt í framkvæmd, ef svo hverjum er heimilt að sækja til þeirra stöðva, sem hann vill.

Þetta eru aðeins ábendingar í sambandi við framkvæmdina, en þó er fleira, sem hér þarf að gæta að, og það er t. d. þetta: Eiga þessar stöðvar úti á landi aðeins að vera útibú, sem taka á móti umsóknum, en geta ekki tekið neinar ákvarðanir eða úthlutað leyfum án þess að bera það undir aðalstöðina? Ef við lítum t. d. á útibú banka, þá mun það vera nokkuð sít á hvað með valdsvið útibúanna. Sumir útibússtjórnarnir munu telja sig hafa heimild til þess að ákveða sjálfir og upp á sitt eindæmi lánveitingar án þess að bera það undir aðalbankann, en í öðrum útibúum mun vera gagnstæð regla og venja, þannig að um öll meiri háttar mál verða útibússtjórnarnir að bera sig saman við og fá samþykki aðalbankans til.

Ef valdsvið og verkefni þessara afgreiðslu-

stöðva ætti að vera það eitt að taka á móti umsóknnum og hlýða á mál manna, en verða svo að leita samþykkis aðalstöðvanna til innflutnings- og gjaldeyrisleifa, gæti svo farið, að þessi nýja skipan yrði aðeins til aukins trafala og aukinnar tímaeyðslu. Ef hins vegar þessar nýju stöðvar ættu að hafa beinlínis úthlutunarvald í töluvert ríkm mæli, gæti þetta a. m. k. fyrir þá íbúa, sem þar búa og í næsta nágrenni, orðið til aukinnar fyrirgreiðslu og sparað tíma og fyrirhöfn.

Ég ætla ekki á þessu stigi að hafa um þetta fleiri orð, en vil endurtaka það, að við hv. þm. Vestm. erum samþykkir meginstefnu þessa frv., þó að við teljum, að mjög þurfi vandlega að því að fara og með mikilli gát, að hin nýja skipan yrði ekki til aukinna erfiðleika fyrir eitthvað a. m. k. af landslýðnum. Ég geri því ráð fyrir, að við 3. umr. flytjum við brtt. við þetta frv., og m. a. er það athugandi, hvort þarf ekki að rýmka heimildina, þannig að það sé ekki aðeins bundið við í mesta lagi eina afgreiðslu- og innflutningsstöð í hverjum landsfjórðungi. Þannig er t. d. háttáð samgöngum hjá okkur og sambandi byggðarlaga, að það getur verið nauðsynlegt að hafa þetta nokkru rýmra og frjálssara en í frv. er.

Enn fremur gæti komið til mála, hvort í frv. sjálfu ætti að ákveða, að hver slík innflutnings- og gjaldeyrisaufgreiðsla skyldi fá til frjálsrar ráðstöfunar — án þess að bera hvert einstakt atriði undir aðalstöðina — vissan hluta þess gjaldeyris, sem á hverjum tíma er fyrir hendi, en að því er var vitnað hér í umsagnir, þá liggur nú fyrir umsögn innflutningsskrifstofunnar, og ég vil, til þess að það valdi engum misskilningi, taka það fram í sambandi við gagnrýni hv. frsm. meiri hl. á þeirri umsögn, að allt stjórnsýsluð í innflutningsskrifstofunni stendur að þeirri umsögn, þannig að þeir þrír fulltrúar, sem stjórnsýsluflokkarnir eiga, og m. a. sá, sem Alb. á þar, hefur skrifað undir þetta og mætti á nefndarfundum og var alveg sammála þessari umsögn, sem prentuð er í álit minni hl., í einu og öllu.

Hins vegar lá ekki fyrir skrifleg umsögn seðlabankans eða aðalbankastjóra hans, en formaður n., hæstv. forseti, átti tal við hann um það mál, og skilaboð hans voru á þá leið, að bankastjórnin teldi þetta mjög athugandi og jafnvel væri því fylgjandi að meginstefnu til, en það væri í rauninni tilgangslaust að tala um þetta, þar sem enginn gjaldeyrir væri til. — Mér finnst rétt, að þetta álit aðalbankastjóra seðlabankans komi hér fram.

Eins og ég gat um, höfum við hv. þm. Vestm. í undirbúningi brtt. nokkrar við frv., sem við munum bera fram við 3. umr.

Frsm. meiri hl. (Björn Jónsson): Herra forseti. Ég hef ekki miklu við mína framsöguræðu að bæta. Það hefur ekki komið neitt það fram, sem gefur tilefni til þess að vera langorður. Mér þykir vænt um að heyra það nú, að hv. 4. þm. Reykv. (Eggþ) skuli vera meginefni þessa frv. fylgjandi, en ég vil þó jafnframt benda honum á, að afstaða hans í n. og hans nál. er í algerri mótsögn við þá yfirlýsingu. Ég vil biðja hann í því sambandi að athuga, að hér er aðeins um heimildarlög

að ræða og að ekki gerist annað, þó að þetta frv. sé samþykkt, heldur en það, að ríkisstj. verður heimilt að setja upp umræddar innflutningsskrifstofur, ef hún kemst að þeirri niðurstöðu, að á því séu ekki óyfistiganleg vandkvæði. Hins vegar, ef frv. er vísað til ríkisstj., getur hún að vísu athugað málið, en hefur ekki heimild til framkvæmda, jafnvel þó að hún og sérfræðingar hennar telji þær æskilegar. Ég held þess vegna, að ef hv. 4. þm. Reykv. væri þessu máli raunverulega svo hlynntur sem hann annars vill vera láta, hefði hann átt að fylgja meiri hl. fjhn. En ég vil ekki fullyrða um, hvort afstaða hans kann að stafa af því, að hann hefur ekki áttáð sig á því, að þarna er aðeins um heimild að ræða, en ekki fyrirskipun.

Viðvíkjandi því, sem kom fram bæði í ræðum hv. 4. þm. Reykv. og hv. 6. þm. Reykv. um það, að í þessu frv. væri ekki farið nákvæmlega út í einstök atriði, vil ég segja það, að slíkt væri í algeru ósamræmi við þau lög, sem hér er um að ræða. Í lögum um innflutnings- og gjaldeyrismál, fjárfestingarmál o. fl. er allt ákvörðunarvald í stórum dráttum falið í hendur ríkisstj. Hún setur forstöðumönnum innflutningsskrifstofunnar starfsreglur, hún ákveður valdsvið þeirra, til hennar er hægt að áfrýja málum, hún ákveður, hvaða vörur skuli vera á frílista, o. s. frv. Það er líka auðsæilegt, að mjög margt í þeim reglum, sem settar eru um úthlutun á gjaldeyri, hlýtur að vera háð breytingum, og algerlega útlokað að lögfesta um það mjög ýtarlegar reglur. Ég held þess vegna, að þetta frv. sé að þessu leyti í fullu samræmi við lögin. Það má e. t. v. segja, að það sé jafnónákvæmt og lögin eru í heild sinni, en það tel ég fyllilega eðlilegt.

Ég get tekið undir ýmislegt, sem hv. 6. þm. Reykv. sagði um þetta mál. Það eru mörg atriði það varðandi, sem þurfa nánari athugunar við en gerð hefur verið enn þá og ætlað er til að ríkisstj. láti sérfræðinga sína gera og hún hlýtur að gera, ef þetta frv. verður samþykkt.

Það er alveg rétt, að frv. mundi aldrei ná til allra landsmanna. En ég tel það hins vegar enga röksemd, að það megi ekki gera allstórum hluta landsmanna aukið hægræði, vegna þess að ekki sé hægt að láta alla njóta þess.

Þó að þetta frv. yrði að lögum, er ákvörðunarvaldinu í heild ekki breytt á neinn hátt. Æðsta vald í þessum málum er áfram í höndum ríkisstj. Ég gæti reyndar bætt því við, að ég tel, að ákvörðunarvaldið í þrengri merkingu mætti gjarnan færa meira saman en nú er. Það er t. d. alkunnugt, að það eru í raun og veru starfandi tvær innflutningsskrifstofur, vegna þess að frílistinn, eins og hann nú er, er raunverulega ekki frílisti og bankarnir geta ekki veitt greiðsluheimildir til greiðslu allra þeirra vörutegunda, sem á honum eru. Ég teldi miklu eðlilegra, að þetta ákvörðunarvald allt væri á einum stað, en frv. fjallar ekki um það atriði málsins, og ræði ég það því ekki frekar.

Frsm. minni hl. (Eggert Þorsteinsson): Herra forseti. Hv. frsm. meiri hl. (BjörnJ) telur það nú vera góða framför af minni hálfu að viðurkenna

þær röksemdir, sem til flutnings þessa frv. liggja. Ég vænti þess nú, þó að hann hafi dregið í efa minn vilja til þessa máls áður, að þá mætti honum vera ljóst eftir bæði viðræðurnar í n. og utan nefndarfunda um þetta mál, að ég hef frá upphafi verið hugmyndinni, sem til frv. liggur, samþykkur. En það er einmitt vegna þess, að ég vil, að það sé á raunhæfan hátt bætt úr þeim erfiðleikum, sem fólkið í dreifbýlinu á við að etja, að ég legg til, að málinu sé á þessu stigi vísað til ríkisstj. til nánari athugunar, þannig að það mætti vera fullkomlega ljóst öllum þeim, sem hér eiga hlut að máli, hver not þessu fólki yrðu að slíku frv.

Ástæða nr. 2 til þessarar afstöðu minnar er sú, að ég vil ekki, að það sé á neinn hátt verið að gefa fólki undir fótinn um það úti á landsbyggðinni, að stórlega sé úr þessum vandkvæðum bætt með flutningi þessa frv., því að það dreg ég enn þá í efa vegna ónákvæmni frv. um staðsetningar hinna nýju afgreiðslna og um önnur framkvæmdaratriði. Með samþykkt frv. er um það eitt að ræða, að ríkisstj. er fengin heimild til að gera hluti, sem enginn veit nákvæmlega í dag um, hvernig á að framkvæma. Það kom glögglega í ljós í ræðu hv. 6. þm. Reykv., hverjir annmarkar eru á framkvæmd þessa máls. Og meðan ekki er upplýst um, hvernig einstök framkvæmdaratriði málsins eiga í raun og veru að vera, tel ég, að málið geti nálgast það að vera eingöngu blekking fyrir þetta fólk, sem væntir þess að fá aukna fyrirgreiðslu með samþykkt málsins. Til viðbótar þeim annmörkum, sem hv. 6. þm. Reykv. benti á áðan, vil ég aðeins ítreka það, sem ég vék lítillega að í minni framsöguræðu, að það eru fjórir stjórnarmenn í stjórn núverandi innflutnings-skrifstofu hér í Reykjavík, og mér skilst, að þeir séu tilnefndir af þeim fjórum stjórnmalaflokkum, sem fulltrúa eiga á hv. Alþingi. Er möguleiki til þess, að við þessar afgreiðslur úti á landi væri hægt að sameinast um einn mann, þegar jafnhart er sótt eftir því af stjórnmalaflokkunum og nú er að eiga fulltrúa á núverandi innflutnings-skrifstofu? Yrði ekki útkoman sú, að þarna bætust einungis við 12 nýir menn með takmarkaða getu og möguleika til þess að bæta úr þeim annmörkum, sem eru á núverandi fyrirgreiðslu fyrir þetta fólk? Mér hefur heyrzt það á blöðum reyndar allra stjórnmalaflokkanna í landinu, að það væri komið nóg af slíkum nefndum, sem gerðu misjafnlega lítið gagn, að því er sumir segja. Ef það yrði nú niðurstaða af framkvæmd þessa máls, að þarna yrðu að koma þrisvar sinnum fjórir til viðbótar við þá fjóra, sem nú eru starfandi, og með þá takmörkuðu aðstöðu til þess að auka þá fyrirgreiðslu, sem ætlað er til, þá sé ég ekki tilganginn.

Á þetta vil ég aðeins benda. Ég vil svo ítreka það að lokum, sem hv. frsm. furðaði sig á áðan, að ég er röksemdum flutningsmanna frv. samþykkur, en efast hins vegar um, að frv. fullnægi því að gegna því hlutverki, sem ég efast þó ekki um að flm. ætlast til. Þess vegna vil ég láta frekari rannsókn fara fram á málinu, áður en það er endanlega afgreitt og samþykkt héðan frá Alp., til þess að það blekki engan og villi ekki á sér heimildir.

ATKVGR.

Till. um að vísa frv. til ríkisstj. felld með 10:3 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: AG, Eggþ, PZ.

nei: BjörgJ, BjörnJ, FÞ, GTh, JJós, KK, SB, SÓÓ, SE, BSt.

JK greiddi ekki atkv.

3 þm. (FRV, FS, HermJ) fjarstaddir.

1 þm. gerði svofellda grein fyrir atkv.:

Alfreð Gíslason: Herra forseti. Eins og aðrir hv. ræðumenn, sem hér hafa talað á undan, tel ég hugmyndina, sem á bak við þetta frv. er, góða og athyglisverða. Hins vegar tel ég það mjög óljóst og óákveðið, hvernig lög um þetta efni yrðu framkvæmd, og meðan svo er, tel ég ekki rétt að setja um það lög, jafnvel ekki heimildarlög, og þess vegna segi ég já.

1. gr. samþ. með 10:1 atkv.

2. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 72. fundi í Ed., 24. marz, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 73. fundi í Ed., 25. marz, var frv. aftur tekið til 3. umr.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Við 2. umr. þessa máls gat ég þess, að við hv. þm. Vestm. (JJós), sem báðir eigum sæti í fjhn., mundum bera fram brtt. við 3. umr. málsins. Þessar brtt. hafa því miður orðið það síðbúnar, að þær liggja ekki fyrir prentaðar, og vil ég leyfa mér að leggja þær fram skriflegar og biðja hæstv. forseta að leita afbrigða, til þess að þær megi koma fyrir.

Þessar brtt. eru tvær. Það er sú fyrri, að úr 1. gr. falli niður orðin „allt að þrjár“. Þar segir: „Ríkisstjórninni er heimilt að ákveða, að settar skuli á stofn allt að þrjár innflutnings- og gjaldeyrisafgreiðslur utan Reykjavíkur“ — að niður falli orðin „allt að þrjár“, og enn fremur orðin í næstu línu: „þó ekki fleiri en ein í hverjum landsfjórðungi.“

Upphaf þessarar málsgreinar yrði því þannig, ef brtt. okkar væru samþykktar:

„Ríkisstjórninni er heimilt að ákveða, að settar skuli á stofn innflutnings- og gjaldeyrisafgreiðslur utan Reykjavíkur á þeim stöðum, sem bezt teljast til þess fallnir.“

Það er felld niður þessi takmörkun, að það skuli þó aldrei vera fleiri en ein í hverjum landsfjórðungi.

Ég minntist nokkuð á það við 2. umr., hverjar væru ástæður fyrir þessu, en staðhættir hér á landi geta vel verið þannig, að óheppilegt sé að binda sig við eina skrifstofu í hverjum landsfjórðungi, ef á að setja upp skrifstofur utan Reykjavíkur til fyrirgreiðslu fyrir fólkið. Málin geta legið þannig fyrir, að af samgöngu- og viðskiptaástandum sé eðlilegra að hafa þetta óbundið, og við það er till. okkar miðuð, því að vitanlega er tilgangurinn sá að greiða fyrir fólkinu, en ef bundið væri sig eingöngu við einn stað í hverj-

um landsfjórðungi, gæti svo farið, að viss byggðarlög væru verr sett en áður.

Síðari brtt. er viðaukatill., að aftan við greinina bætist: „Þær afgreiðslur, sem þannig eru settar á stofn, skulu fá sjálfstæðan rétt til úthlutunar innflutnings- og gjaldeyrisleyfa, eftir því sem nánar verður ákveðið í reglugerð.“

Það var minnst á það við 2. umr., að eftir þessu frv. væri ekkert um það sagt, hvort þessar nýju afgreiðslur ættu að fá sjálfstæðan úthlutunar-rétt eða vera háðar innflutningsskrifstofunni í Reykjavík um allar leyfaveitingar innflutnings og gjaldeyris.

Við flm. þessarar brtt. teljum eðlilegt og í rauninni sjálfstæð, að ef á að stofna fleiri slíkar afgreiðslur, verði þær afgreiðslur, til þess að gagni komi fyrir landsfólkið, að fá nokkuð sjálfstæðan úthlutunar-rétt, og yrði það væntanlega í framkvæmd þannig, að ríkisstj. eða þeir aðilar aðrir, sem hér koma til greina, gjaldeyrisbankar að sjálfsgöngu og ef til vill innflutningsskrifstofan í Reykjavík, mundu úthluta vissum kvóta eða ákveðinni upphæð, sem hver skrifstofa mætti úthluta sjálfstætt. Það er því efni þessarar síðari brtt. okkar, að þessar afgreiðslur skuli fá sjálfstæðan rétt til úthlutunar innflutnings- og gjaldeyrisleyfa, en að sjálfsgöngu verður að ákveða um þetta nánar í reglugerð, sem gert er ráð fyrir í frv. að ríkisstj. setji um þessi mál.

Ég þarf ekki að hafa fleiri orð til skýringar þessum tveimur brtt., en vænti þess, að þær fái góðar undirtektir.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 342) leyfð og samþ. með 14 shlj. atkv.

Frsm. meiri hl. (Björn Jónsson): Herra forseti. Frá minnu sjónarmiði er það að segja um þessar brtt., sem hv. 6. þm. Reykv. flytur, að þær mundu í framkvæmdinni breyta ákaflega lítilu, en ég tel þær skemma frv. og get vel fallist á það, að þær verði samþ. Þar sem hér er eingöngu um heimildarlög að ræða, tel ég það ekki geta sakað neitt, þó að svo sé um hnútana búið, að fleiri en ein afgreiðsla geti verið í sama landsfjórðungi, ef það þykir tiltækilegt og heppilegt, þó að ég hins vegar geri tæplega ráð fyrir því, að svo yrði í reyndinni.

Í frv., eins og það nú er, segir að forstöðumenn hinna væntanlegu innflutningsskrifstofa taki ákvarðanir samkvæmt lögum, eftir nánari starfsreglum, sem ríkisstj. setur, en aftur á móti er svo ákveðið í till. hv. 6. þm. Reykv., að þær hafi sjálfstætt ákvörðunarvald, eftir því sem nánar er tilgreint í reglugerð. Raunverulega er þarna verið að segja hið sama, en þó e. t. v. skýrar með því orðalagi, sem er gert ráð fyrir í brtt. hv. þm., að það sé í öllum tilfellum svo um búið, að innflutningsskrifstofurnar hafi eitthvert sjálfstætt ákvörðunarvald. Að sjálfsgöngu hefur það alltaf verið ætlun okkar flm., að svo yrði, og tel ég þess vegna, að þessi breyt. sé ekki á nokkurn hátt til skaða, en frekar til bóta.

ATKVGR.

Brtt. 342,1 samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 342,2 samþ. með 10 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 9:1 atkv. og afgr. til Nd.

Á 37. fundi í Sp., 26. marz, var frv. útbýtt frá Nd. eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 343).

Á 73., 74. og 75. fundi í Nd., 27. og 28. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 76. fundi í Nd., 11. apríl, var frv. enn tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjhn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

50. Félagsmálaskóli verkalýðssamtakanna.

Á 75. fundi í Ed., 28. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um félagsmálaskóla verkalýðssamtakanna [166. mál] (þmfrv., A. 366).

Á 76. fundi í Ed., 11. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Björn Jónsson): Herra forseti. Ég hef leyft mér að flytja ásamt hv. samflokksmönnum mínum frv. um félagsmálaskóla verkalýðssamtakanna, sem hér liggur fyrir til 1. umr.

Þessu frv. er ætlað að bæta úr þörf, sem margir telja brýna og vaxandi á almenntri fræðslu fyrir hinn mikla fjölda, sem skipar verkalýðssamtök-in, um málefni verkalýðssamtakanna og þau mikilvægu verkefni, sem þeim er ætlað að leysa af hendi fyrir alþýðuna í landinu.

Enda þótt sýnt sé, að sú hugmynd að koma fræðslumálum alþýðusamtakanna í fastara og betra horf en verið hefur, eigi vaxandi viðurkenningu að fagna, tel ég ástæðu til að víkja nokkuð að höfuðástæðunum fyrir því, að við flm. höfum kosið að beita okkur fyrir lausn málsins í því formi, sem frv. okkar gerir ráð fyrir.

Svo vill til, að í grannlöndum okkar, Norðurlöndum, hafa um áratugaskeið starfað skólar hliðstæðir þeim, sem hér er rætt um að stofnsetja. Reynslan af þeim skólum er sú, að verkalýðshreyfing viðkomandi landa telur sér þá ómissandi. Svo vel hafa þeir verið sóttir, að orðið hefur að auka þá með árunum og bæta nýjum við.

Þegar þess er gætt, að við Íslendingar búum á margvíslegan hátt við líkar aðstæður, félagslegar og menningarlegar, virðast ríkar ástæður til að ætla, að slíkar menntastofnanir gæfu hér

svipaða raun, ef rétt væri á haldið. Miklu viðar um heim eru slíkir skólar starfandi og þykja nýtar stofnanir fyrir félagsfólk verkalýðssamtakanna, trúnaðarmenn þeirra og forustumenn.

Reynslan af hinum erlendu verkalýðsskólum er því augljós vísbending um það, að félagsmálaskóli verkalýðssamtakanna eigi hér mikilsverðu hlutverki að gegna, þótt ekki telji ég hana þurfa að hafa úrslitabýðingu.

Sterkustu röksemdirnar þarf ekki að sækja út fyrir landssteinana. Þær liggja fyrir, ef athuguð eru viðfangsefni íslensku verkalýðshreyfingarinnar, sem án alls vafa munu vaxa með hverju ári sem liður og reyna því meira á hæfni hennar, menntun og félagslegan þroska. Tökum t. d. eina af frumskyldum verkalýðssamtakanna við félagsmenn sína, samningssgerð við vinnuveitendur um laun, vinnutíma, aðbúnað á vinnustöðum, öryggisráðstafanir og hvers konar kjaraatriði. Slíkar samningssgerðir krefjast viðtækrar þekkingar, ekki aðeins á högum þeirra, sem við þær eiga að búa og eiga kjör sín og afkomu undir ákvæðum þeirra, heldur líka á fjölmörgum sviðum félagsmálalöggjafarinnar, svo sem vinnulöggjöf, tryggingalöggjöf, öryggislögum o. s. frv., og enn verður við slíkar samningssgerðir að kunna í meginatriðum skil á atvinnurekstri þeim, sem kemur við sögu, og síðast, en ekki sízt á þeim verkunum, sem samningssgerðin hefur á almenningshag.

Þetta eina verkefni alþýðusamtakanna krefst mikillar þekkingar, sem ætlað er til að félagsmálaskólinn hjálpi til að veita.

Samningssgerðir við atvinnurekendur eru nú í höndum margra hundraða stjórnarmanna og forustumanna í verkalýðsfélögunum um land allt og eftirlit með framkvæmd þeirra í höndum enn fleiri trúnaðarmanna á velflestum vinnustöðum verkafólks á sjó og landi, en úrslitavaldið í öllum þessum málum er í höndum þeirra tugþúsunda manna og kvenna, sem skipa samtökin og hljóta að beita dómgreind sinni og þekkingu við endanlegar ákvarðanir.

Því fer þó víðs fjarri, að hin beinu faglegu mál í þrengstu merkingu séu hin einu verkefni verkalýðshreyfingarinnar og þau séu hin einu þeirra, sem krefjast þekkingar og menntunar.

Viðfangsefnin ná þvert á móti langt út fyrir þann ramma. Forganga verkalýðshreyfingarinnar í atvinnumálum þjóðarinnar í heild og nær því í hverri byggð sérstaklega er alkunnug. Margvísleg afskipti af hvers konar framfaramálum hið sama. Forusta um tryggingamál og margvíslega löggjöf, um réttindamál, sem varða hagsmuni verkalýðsstéttarinnar, samstarf og margs konar skipti við ríkisstjórnir um efnahagsmál þjóðfélagsins, barátta fyrir lausn húsnæðismála, rekstur hvíldar- og dvalarheimila almenninga, rekstur félagsheimila og fjölþætt menningarleg starfsemi, barátta fyrir auknu vinnuöryggi á sjó og landi, barátta fyrir aukinni framleiðslu og fullkomnari atvinnutækjum, allt eru þetta málefni verkalýðshreyfingarinnar, misjafnlega vel á veg komin, viðfangsefni, sem hún mun glíma við næstu ár og áratugi, og verkefnin eru þess eðlis, að þau halda stöðugt áfram að vera viðfangsefni, hversu vel sem að þeim er unnið og hve

góður árangur sem næst. Og þeim mun ekki fara fækkandi, heldur þvert á móti, jafnvel næsta framtíð kann trúlega, a. m. k. ef verkalýðshreyfingin fær aðstöðu til að gera sjálfa sig hæfa til þess, að færa henni í hendur stórfelldari verkefni en nokkru sinni fyrr, og ný svið opnast henni til starfa og áhrifa.

Nú munu ef til vill einhverjir segja, að hingað til hafi verkalýðshreyfingin getað sinnt verkefnum sínum án þess að eiga nokkurn sérskóla og að hún hafi getað alið upp fjölda vel hæfra forustumanna og kvenna úr sínum röðum. Svipaðar röksemdir munu oft hafa heyrt áður, þegar um nýjungar í skólumálum hefur verið rætt. Ekki munu t. d. allir hafa verið sammála um hina viðtæku húsmæðrafræðslu á sínum tíma og jafnvel ekki um þörf búnaðarfræðslunnar áður fyrr, en litla stoð hygg ég, að röksemdir gegn þeim þáttum menntunar teldust nú hafa.

Vist er rétt, að verkalýðshreyfing okkar hefur alið upp margt hinna mætustu manna og hæfustu, sem hafa átt sinn mikla þátt í þeim stórvirkjum, sem unnin hafa verið með þjóðinni síðustu 50–60 árin. Svo mundi sjálfsgagt enn verða reyndin framvegis, hversu sem um það málefni fer, sem hér er um fjallað. En hér ber að setja markið enn herra. Hver félagsmaður í verkalýðssamtökunum þarf að fá aðstöðu til að afla sér slíkrar fræðslu, að hann kunni góð skil á öllum helztu viðfangsefnum samtakanna, hlutverki þeirra í þjóðfélaginu og markmiðum. Öllum, sem falinn er trúnaður sem stjórnarmönnum eða trúnaðarmönnum á öðrum sviðum, er það lífsnauðsyn. Margt í okkar þjóðlífi hefur breytzt á þá lund á síðari tímum, að aðstaða öll hefur farið versnandi fyrir hvers konar meiri háttar félagshreyfingar að veita félögum sínum viðhlitandi upplýsingar og fræðslu í venjulegu félags- og fundarstarfi einu saman.

Menn kjósa nú fremur aðrar leiðir í þeim efnum. Öldin er nú orðin önnur en þegar félagshreyfingar, svo sem verkalýðshreyfingin og samvinnuhreyfingin, voru tiltölulega fámennir áhugamannahópar og viðfangsefnin auk þess einfaldari og auðskildari en þau nú eru.

Ég hef hér í örstuttu máli lýst nokkrum forsendum fyrir nauðsyn þess, að stofnaður verði félagsmálaskóli verkalýðssamtakanna. Í því sambandi mætti benda á, að samvinnuhreyfingin hefur lengi átt sinn skóla og mun telja sér tilvist hans lífsnauðsynlega, en samvinnuhreyfingin og verkalýðshreyfingin eru um margt hliðstæður. Að visu er samvinnuskólinn að verulegu leyti menntastofnun til starfsmenntunar, en er þó félagsmálaskóli að verulegu þræði. Líkt er um skóla verzlunarstéttarinnar og að nokkru um bændaskólana. Félagsmálaskóli verkalýðshreyfingarinnar yrði einnig hvort tveggja í senn, menntastofnun til starfsþjálfunar framkvæmdamanna samtakanna og jafnframt skóli, sem veitti almenna fræðslu, sem hverjum manni yrði hollt að hafa notið, til hverra starfa sem hann síðar yrði kvaddur í þjóðfélaginu. Því skyldi ríkið ekki kosta slíkan skóla fyrir verkalýðshreyfinguna, eins og það gerir að öllu leyti hvað við kemur skóla samvinnuhreyfingarinnar og verzlunar-

stéttarinnar svo og marga skóla fámennra starfsstétta?

Í sambandi við hugmyndina um sérskóla verkalyðsfélaganna hefur komið fram sú skoðun hjá einstöku mönnum, að ekki væri líklegt, að slíkur skóli yrði mikið sóttur, og jafnvel, að nauðsynlegt mundi reynast að greiða nemendum laun, meðan á námi stæði.

Erfitt er að sjálfsögðu að fullyrða um þetta atriði að öreyndu. Athyglisvert er þó, að ótta um þetta hefur ekki orðið vart í verkalyðsfélögunum eða á þingi Alþýðusambands Íslands, þegar þetta mál hefur borið þar á góma, og ættu þessir aðilar þó að hafa bezta aðstöðu til að vita hug almennings í þessu efni.

Hin erlenda reynsla er líka athyglisverð að þessu leyti með þeim þjóðum, sem á margan hátt búa við lík skilyrði og við, Norðurlandþjóðunum. Skóli sænska alþýðusambandsins í Brunsvík hefur starfað óslitið frá 1928, yfir 30 ár, og fyrir 7 árum þótti sænsku verkalyðsfélögunum nauðsynlegt að bæta við nýrri glæsilegri menntastofnun fyrir meðlimi sína, skólanum í Runö. Í Finnlandi tók fyrsti verkalyðsskólinn til starfa fyrir rúmum tug ára, og reynslan af honum varð slík, að fyrir tveim árum reyndist nauðsynlegt að setja annan skóla þar á stofn, stærri og glæsilegri hinum fyrri. Með Dönun starfa nú tveir verkalyðsskólar, þar af annar nýr. Í Noregi hefur slíkur skóli starfað um aldarfjórðungsskeið. Ég hygg, að það væri mikið vanmat á þroska íslenskra verkalyðsins að ætla honum svo miklu minni vilja til menntunar en stéttarbræðrum hans á Norðurlöndum, að hann mundi láta sinn verkalyðsskóla veslast upp vegna lítillar aðsóknar, meðan slíkar stofnanir sækja stöðugt á í grannlöndum okkar. Sá munur er áreiðanlega ekki á verkalyðsstéttinni hér og í Svíþjóð, Danmörku, Noregi og Finnlandi, að slíkar ályktanir séu réttlætanagerar. Sá reginmunur er hins vegar á, að með þessum grannþjóðum hefur alþýðustéttunum verið gefið tækifæri og aðstaða til að sækja sína félagsmálaskóla, meðan hér hefur ríkt tómleti um þau efni, tómleti, sem nú er orðið til vanskæmdar fræðslumálum þjóðarinnar.

Þetta mál er ekki nýmæli hér á hv. Alþingi Núv. hæstv. félmrh. þar fram á Alþingi 1954 frv. um gagnfræðaskóla verkalyðssamtakanna og enn flutti hann á Alþingi 1955 frv. um skóla verkalyðssamtakanna, en hvorugt þessara frv. varð þó útrætt.

Frv. þessi vöktu hins vegar hina mestu athygli, og áhugi verkalyðssamtakanna fyrir framgangi þeirra kom fram í fjölda áskorana frá einstökum félögum innan þeirra og einnig í einróma samþykki Alþýðusambandsþings 1954.

Þetta frv. er að meginefni hið sama og frv. Hannibals Valdimarssonar frá 1955, en þó breytt í nokkrum atriðum. Þannig er nú í frv. heimilað að skipta námstímanum í tvö þriggja mánaða námskeið, ef betur reyndist henta sú skipan en halda skólann í 6 mánaða samfelldu starfi. Þá eru enn fremur gerðar minni háttar breytingar aðrar, svo sem um stjórn skólans og greiðslu kostnaðar við rekstur hans svo og um námsgreinar, en tilgangur þessa frv. er að öllu hinn

sami og var með frv. Hannibals Valdimarssonar, enda nú flutt í samráði við hann.

Nú eins og áður er gert ráð fyrir því, að stjórn skólans verði að mestu í höndum heildarsamtaka verkalyðsfélaganna, svo sem tíðkast um Norðurlönd. Verkalyðshreyfingin er ekki og á ekki að vera háð ríkisvaldinu og mundi því að sjálfsögðu ekki una því, að fræðslumál hennar yrðu sett undir þess stjórn. Verkalyðshreyfingunni sjálfri er líka bezt treystandi til að ráða fram úr þeim vandamálum, sem verða kynnu á vegi þessarar stofnunar hennar.

Flutningsmenn hafa þó talið rétt, að tryggt yrði samráð við hið opinbera með því, að félmrn. veldi einn mann í skólanefnd og staðfesti reglugerð fyrir hann, sem samin yrði af skólanefndinni.

Um einstök ákvæði frv. að öðru leyti tel ég ekki ástæðu til að fjölyrða nú við 1. umr. Til þess gefst að sjálfsögðu tækifæri, þegar frv. hefur verið rætt og athugað í hv. heilbr.- og félmrn. og álit hennar liggur fyrir.

Við flm. höfum talið rétt, þar sem hér er um að ræða algerlega nýja menntastofnun, að reyna ekki of fast að henni með lagabókstaf, svo að verkalyðssamtökunum, sem ætlað er að njóta hennar og stjórna henni, gefist nægilegt svigrúm til að haga ýmsum framkvæmdatriðum að vilja sínum og í samræmi við reynsluna, jafnóðum og hún fæst.

Ég leyfi mér að leggja til, að að lokinni þessari umr. verði málinu vísað til hv. heilbr.- og félmrn.

Eggert Þorsteinsson: Herra forseti. Ég vil á þessu frumstigi málsins aðeins lýsa því yfir, að eins og fram hefur komið á þskj. 36, sem við tveir hv. samfloksmenn mínir höfum flutt, hefur þetta mál verið allengi til umræðu meðal verkalyðsfélaganna, eins og framsögumaður málsins hefur þegar um getið, en við þessar umræður málsins hafa menn ekki orðið á eitt sáttir um ýmis framkvæmdatriði þess.

Það hefur verið gerð tilraun til þess að reyna að ná um þetta samkomulagi, en þær litlu tilraunir, sem gerðar hafa verið, hafa ekki borið þann árangur, sem þó hefði mátt vænta.

Eins og ég sagði, er ljóst, að skoðanamunur er um þetta mál milli þess frv., sem hér liggur fyrir, og þáttill. þeirrar, er ég áður gat um, og er hann einungis í framkvæmdatriðum, en að sjálfsögðu er þar ekki um grundvallarmismun að ræða, þ. e. a. s. um, hver tilgangurinn með stofnuninni eigi að vera, og má því ætla, að samkomulag geti tekizt um þetta á síðara stigi málsins. En þar sem nú er komið sérstakt frv. fram um málið, tel ég nauðsynlegt, að flutt verði annað frv. á grundvelli þeirrar þáttill., sem ég áðan gat um, í von um, að á síðara stigi málsins megi ná saman endum um framkvæmd málsins.

Ég get svo að mestu tekið undir nauðsyn þess, sem frsm. skýrði glögglega, nauðsyn þess, að málið nái fram að ganga sem allra fyrst, en þó þannig, að fyrir fram verði ekki dregið úr þeim möguleikum, sem slík fræðsla á að geta haft og þarf að hafa, ef hún á að koma að fullum notum.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 9:4 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

51. Kirkjugarðar.

Á 78. fundi í Ed., 15. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um kirkjugarða [170. mál] (þmfrv., A. 382).

Á 81. fundi í Ed., 18. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frsm. (Sigurvin Einarsson): Herra forseti. Þetta frv. um kirkjugarða á þskj. 382 er flutt af menntmn. samkv. beiðni dóms- og kirkjumrn.

Árið 1955 skipaði þáv. kirkjumálaráðherra nefnd til að endurskoða lög og tilskipanir um málefni kirkjunnar. Nefndina skipuðu biskup Íslands, herra Ásmundur Guðmundsson, ráðuneytisstjóri í dóms- og kirkjumálaráðuneytinu, Guðstaf Jónasson, og biskupsritari, sr. Sveinn Víkingur.

Nefndin hefur samið það frv., sem hér er til umræðu. Frv. er ætlað að koma í stað laga nr. 64 frá 23. júní 1932, um kirkjugarða.

Helztu ákvæði þessa frv., er fela í sér breytingar á eldri lögnum, snerta eftirfarandi atriði: Um friðun kirkjugarða, um skipulagsnefnd kirkna og kirkjugarða, um möguleika til að tvígrafa í sömu gröf, um að slétta skuli yfir gröf í stað þess að hlaða upp leiði, um legstaðaskráningu og tölu-merkingu leiða, um fjölskyldugrafreiti innan kirkjugarðs, um friðunartíma grafa, um minnismerki á leiði, um bann við timbur- og steinsteypugirðingum um leiði, um meðferð duftkera, þegar líkbrennsla fer fram, um tekjur kirkjugarða, þ. e. 2% af útsvörum, um kirkjugarðasjóð, um heimgrafreiti og um uppgjöft og flutning líka.

Menntmn. hefur rætt frv. á tveimur fundum, en á þó að mestu leyti eftir að athuga þetta frv., sem er allfyrirferðarmikið og er í 39 greinum, og nm. hafa óbundnar hendur um brtt. við frv.

Ég sé ekki ástæðu til, að frv. verði vísað til nefndar, þar sem það er flutt af nefnd og athugun n. á því mjög skammt komin.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 13 shlj. atkv.

Á 83. fundi í Ed., 22. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

52. Fræðslustofnun launþega.

Á 79. fundi í Ed., 17. apríl, var útbýtt:

Frv. til l. um fræðslustofnun launþega [174. mál] (þmfrv., A. 398).

Á 82. fundi í Ed., 21. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 12 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Eggert Þorsteinsson): Herra forseti. Frv. það, sem hér um ræðir og ég hef leyft mér að flytja ásamt hv. þm. Ak., fjallar um fræðslustofnun launþega.

Á tveimur undanförunum þingum hef ég og tveir samflokksmenn mínir flutt þáttill. um þetta sama efni, þ. e. a. s. um fræðslustofnun launþega, eins og það var nefnt, og er frv. þetta samið á grundvelli þeirrar meginstefnu, sem í þeirri þáttill. var mörkuð.

Höfuðtilgangurinn með því að koma slíkri fræðslu á, sem frv. að lögum um fræðslustofnun launþega gerir ráð fyrir, er að halda uppi fyrir trúnaðarmenn og félagsfólk verkalýðsfélaga og annarra launþegasamtaka hvers konar skipulögðu fræðslustarfi, er stuðla megi að auknum áhuga, þekkingu á sögu, heilbrigðu starfi og starfsháttum viðkomandi samtaka.

Það fer ekki milli mála, hve starfsemi verkalýðssamtakanna er að verða snar þáttur í daglegu starfi síaukins fjölda þjóðarinnar. Það má því með sannni segja, að skyldurækni og þekking starfsmanna verkalýðsfélaganna sé ekki aðeins nauðsyn fyrir meðlimi viðkomandi samtaka. Slíkir eiginleikar eru orðnir beint hagsmunaaatriði beggja aðila, þeirra, sem vinnuna selja, og hinna, er vinnuna kaupa.

Enginn getur haft á móti því, að slík stofnun, sem er í lífrænu sambandi við sjálfa vinnuna, yrði á stofn sett, og fáir, sem kynnt hafa sér alla starfshætti, munu efast um nauðsyn þess, að slík stofnun sé starfrækt.

Það er hægt að deila um þjóðhagslega nytsemd menntastofnana, og vissulega er fræðslukerfi þjóðarinnar orðið ærið umfangsmikið og dýrt. Um menntun eða fræðslu til aukins skilnings á réttindum og skyldum vinnandi fólks setti hins vegar ekki að þurfa að deila.

Hvernig hyggjumst við flm. þá láta stofnun þessa ná tilgangi sínum í þessu þýðingarmikla hlutverki? Er nú rétt að víkja að því örlítið nánar.

Eins og fram kemur í grg., er hér ekki hugmyndin að setja á stofn stórt skólabákn á einum stað í landinu, sem vart mundi ná tilgangi sínum eða ná þannig til sem flestra um öll nauðsynleg atriði, er máli skipta, þ. e. að færa námið til fólksins.

Þess er vart að vænta, að trúnaðarmenn og stjórnarmeðlimir einstakra verkalýðsfélaga færu að setjast á skólabekk langtímum saman til þess að öðlast slíka fræðslu.

Meginhluti þessara starfa er í dag unninn í hvíldar- og frítímum verkafólksins og þá sem algerlega ólaunað áhugastarf. Langrar skólavistar verður því vart krafizt til slíkra starfa, enda

algerlega óraunhæft, og öll almenn fræðsla í skyldunámi orðin það fullkomin, að þess ætti ekki að gerast sérstaklega þörf í slíkri stofnun.

Í sambandi við umræður um þessi mál að undanfögnu hefur æði oft verið vitnað til Norðurlandanna um framþróun þessara mála þar. Í þessum tilvitnunum hefur gætt nokkurs misskilnings. Í Danmörku t. d. er hin almenna skóla-skylda tveimur árum styttri en hér, og ber því meira á eins konar framhaldsfræðslu hins almenna náms í þessum stofnunum þar, sem ekki ætti að vera bein þörf á hér.

Þegar hinum fastákveðna skólatíma lýkur, er efnt til eins konar stuttra námskeiða, „kúrsusa“, eins og þeir nefna það þar, þar sem mögulegt er að velja á milli hinna einstöku félagsmálagreina. Sá hluti í starfi þessara stofnana mun betur eiga við alla starfshætti hér og verða heilladrýgri. Leiðirnar, sem til greina koma að álit okkar flm., eru:

1) Að efna til námskeiða um lengri eða skemmri tíma fyrir trúnaðarmenn og almenna meðlimi verkalyðssamtakanna.

2) Að annast útgáfu á bókum, blöðum, bæklingum og hvers konar öðru prentuðu máli. Í þessu sambandi er rétt að minnast sérstaklega á nauðsyn þess að gefa út handbók, t. d. um fundarstjórn, fundarreglur, gjaldkera- og ritarastörf, meginefni laganna um stéttarfélög og vinnudeilur, atvinnuleysistryggingar, orlof, um réttindi og skyldur opinberra starfsmanna, öryggi á vinnustöðum, uppsagnarréttindi verkafólks, svo að nokkuð sé nefnt.

3) Að koma upp bókasafni og safna heimildum um sögu og starfsemi launþeganna hér á landi og erlendis.

4) Að útvega eða láta gera kvikmyndir og önnur sjónkennslutæki, er stuðli að tilgangi stofnunarinnar.

5) Að leigja slíkt efni til verkalyðsfélaga eða annarra launþegasamtaka um land allt.

6) Að senda fyrirlesara eða erindreka um landið til þess að ræða þessi mál á fundum viðkomandi samtaka og gangast fyrir öðrum slíkum fræðslufundum.

7) Að hvetja til aukins fræðslu- og menningarstarfs innan samtakanna.

8) Að leita samvinnu við skóla landsins og stuðnings þeirra við þetta fræðslu- og menningarstarf launþegasamtakanna.

Af þessu má augljóslega ráða, að megináherzla er á það lögð, að fræðslan geti farið fram við sem flestar aðstæður og verið hreyfanleg með tilliti til hinna dreifðu félaga vinnandi fólks um land allt, að sem flestir eigi kost á því að njóta þess, sem fram verður fært, án verulegs tilkostnaðar.

Eftir að lýst hefur verið í meginráttum tilgangi þessarar stofnunar, kynni ef til vill einhver að segja, að slíkt fyrirtæki ætti að reka á kostnað og ábyrgð launþegasamtakanna sjálfra. Því er þá til að svara, að til þess hafa launþegasamtökin ekkert fjárhagslegt bolmagn og ekki fyrirsjáanlegt, að svo geti orðið í náinni framtíð, en hliðstæða er til um slíkt framlag ríkisins við fræðslu annarra starfsgreina. Erlendis tíðkast það jafnvel, að einstök verkalyðssambönd kosti

efnilega menn úr sínum röðum til slíks náms, en þess verður vart að vænta hér, svo mjög sem fjárhagur verkalyðsfélaganna hér á landi er þröngur.

Eins og ég minntist á í upphafi máls míns, er hér um svo umfangsmikið nauðsynjastarf að ræða, að telja verður undir þjóðfélagslega nauðsyn að rækt sé. Í Alþýðusambandi Íslands munu nú vera nálega 30 þús. manns, karlar og konur, í rúmlega 160 sambandsfélögum og í Bandalagi starfsmanna ríkis og bæja um það bil 3000 manns. Þegar svo er tekið tillit til allra þeirra, er þessar þúsundir manna hafa viðskipti við með sölu vinnu sinnar, má öllum ljóst vera, hve mikið er í húfi, að farsællega takist um lausn allra þeirra deilna, sem óhjákvæmilega rísa upp um hin fjölmörgu atriði, er til greina koma á hverjum einasta degi.

Farsælli lausn þessa vanda verður vart fundin en stóruaukin fræðsla um öll þau atriði, er máli skipta.

Það er ætlun okkar flm., að fastakostnaður og kennslukostnaður greiðist úr ríkissjóði, bókakaup og bæklingaútgáfa ásamt leigu kvikmynda yrði að einhverjum hluta gegn mótframlagi viðkomandi stéttasamtaka.

Frv. þetta um fræðslustofnun launþega gerir ráð fyrir, að í stjórn stofnunarinnar skipi Alþýðusamband Íslands þrjá fulltrúa, Bandalag ríkis og bæja einn, en form. yrði skipaður af menntmrh.

Þá er og hugsanlegt, að sérstakt fræðsluráð yrði einnig starfrækt, er kæmi saman tvisvar til þrisvar á ári eða oftar, ef þurfa þætti, er væri ráðgefandi, en ólaunað.

Ég mun láta þessi orð nægja um málið að sinni. Eins og ég gat um í upphafi, er þáltill. um þetta efni flutt á síðasta Alþingi og aftur nú, en hefur ekki hlotið afgreiðslu. Ég vil vænta þess, að sá tími, sem hv. þdm. hafa nú haft málið til athugunar, tryggi því jákvæða afgreiðslu yfirstandandi þings. Það, sem þó sérstaklega eykur á vonirnar um þessa afgreiðslu Alþingis, er, að hæstv. ríkisstj. hefur heitið verkalyðssamtökunum því, að málið skuli ná fram að ganga.

Að svo mæltu óska ég eftir, að málinu verði að lokinni þessari umr. vísað til heilbr.- og félmn.

Félmrh. (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti. Eins og hv. frsm. minntist á hér áðan, liggja nú þrjú mál fyrir hv. Alþingi, sem öll fjalla um fræðslustofnanir í þjónustu launþega í landinu.

Það er í fyrsta lagi frv. um verkalyðsskóla eða frv. um félagsmálaskóla verkalyðssamtakanna, í öðru lagi þáltill. um fræðslustofnun launþega, og nú loks þetta frv., sem hér er lagt fram, frv. til l. um fræðslustofnun launþega, og virðist byggt á sömu hugsun og þáltill. sú, sem fyrir þinginu hefur legið í fyrra og nú.

Á nokkrum undanförunum árum hefur verið hreyft þessu máli í frumvarpsformi, og var ég tvisvar, ef ekki þrisvar, flm. að frv. um verkalyðsskóla, sem byggt var upp mjög svipað því, sem frv. um félagsmálaskóla verkalyðssamtakanna er byggt upp eftir, frv., sem liggur nú fyrir þinginu. Í fyrra bættist svo við þáltill. um fræðslustofnun launþega almennt, og virtist það

mál vera hugsað í verulegum atriðum á annan hátt heldur en félagsmálaskólinn fyrir verkalyðshreyfinguna eina.

Það er einnig rétt, sem hv. frsm. tók fram, að þegar núv. ríkisstj. var mynduð, var um það samið, að á þessu kjörtímabili skyldi verða stofnað til skóla fyrir verkalyðssamtökin.

Þetta, að það liggja þrjú mál fyrir þessu hv. þingi um fræðslu launþega í landinu, sýnir, að það er vakandi áhugi fyrir þessu máli og þörfin viðurkennd af mörgum fyrir þess konar fræðslu. Hitt virðist aftur vera ljóst, að mönnum kemur ekki alveg saman um, í hvaða formi þessi fræðsla sé æskilegust, hvaða stakk eigi að sniða henni.

Ég skal játa það, að þegar ég flutti mitt frv. upphaflega um verkalyðsskóla, var það í fyrsta lagi af því, að mér var það fyllilega ljóst af löngu starfi í verkalyðshreyfingunni, að slíkrar fræðslu væri mikil þörf innan þeirra félagssamtaka. Það er ekki aðeins, að það séu mörg hundruð manna á hverju ári, sem gegna störfum í stjórnnum verkalyðsfélaganna, en verkalyðsfélögin eru nú milli 160 og 170, og í þeim hópi eru margir menn, sem eru nýliðar árlega og finna það tilfinnanlega, að þeir kunna ekki nægilega vel til verka og finna, að það hvílir á þeim þung ábyrgð í þessum störfum, enda er því ekki neitað, að það veltur ekkert á litlu fyrir þjóðfélagið, hvernig þessi störf eru af hendi leyst og hvort það er gert af þekkingu og ábyrgðartilfinningu eða ekki. En auk þess eru mörg hundruð trúnaðarmanna í þjónustu verkalyðshreyfingarinnar, aðrir en þeir, sem sitja beint í stjórnmalum, og má þar sérstaklega nefna þá menn, sem kosnir eru sem trúnaðarmenn á vinnustöðum. Vinnulöggjöfin ætlar þessum mönnum bæði allviðtæk réttindi og líka alþingar skyldur, og þeir eiga að verða sá fyrsti aðili, sem fjallar um hvert það deilumál, sem upp kemur á vinnustað, hvort sem það er viðvikjandi góðum efdum eða lélegum á gerðum samningum við atvinnurekendur eða framkvæmdaratriði á vinnustöðum. Og þessi trúnaðarmaður á að snúa sér beint til verkstjórnandans, ef það dugir ekki, þá til atvinnurekandans og reyna að fá þessi mál leyst, áður en þau magnist sem deilumál.

Það, hvernig trúnaðarmanninum á hinum einstaka vinnustað tekst að sinna sínum skyldustörfum, er mjög þýðingarmikið fyrir vinnufriðinn í landinu, því að ef við eigum dugandi og lagna og vel menntaða trúnaðarmenn á sem allra flestum vinnustöðum, mætti vel svo fara, að margt það ágreiningsefnið, sem síðar verður alvarlegt ágreiningsefni og deilumál, hefði verið hægt að útklára á byrjunarstigi af þessum trúnaðarmanna-hópi, sem starfandi er í þjónustu verkalyðshreyfingarinnar. Og það eru einmitt þess konar menn, sem í okkar nágrannalöndum fyrst og fremst veljast til þess að leita sér fræðslu og menntunar og þekkingar í verkalyðsskólunum.

Það var leitað umsagnar um þáttill. um fræðslustofnun launþega til Alþýðusambands Íslands, og Alþýðusambandið sendi umsögn um þá till., og umsögnin var á þá lund, að Alþýðusamband Íslands mæli svo sem engan veginn á móti því, að komið sé á fót almennri fræðslustofnun fyrir

launþega almennt, það má vel vera, að þess sé þörf. En það tók Alþýðusambandið fram í sinni umsögn, að það teldi slíka fræðslustofnun launþega ekki geta komið í stað þess félagsmálaskóla, sem verkalyðshreyfingin hefur borið fram kröfur um á undanförunum árum að komið yrði á fót og Alþýðusambandsþing tvisvar sinnum skorað á Alþingi og ríkisstj. að gera að veruleika.

Í þessari umsögn var heitið á þá, sem stæðu að flutningi þáttill., að taka hana aftur og sameinast heldur um frv. um félagsmálaskóla, og var þá beðið eftir því að fá úr því skorið, hvort ekki fengist samkomulag um flutning þess. Það virtist þó ekki vera fáanlegt að sinni, og sýnist mér nú, að þeir, sem stóðu að flutningi þáttill. um fræðslustofnun launþega, hafi nú valið þann kostinn að flytja heldur þær hugmyndir, sem í ályktuninni fólust, í frv.-formi.

Ég mundi telja æskilegt, að allt yrði reynt, sem hægt væri, til þess að sameinast væri um lausn þessa máls í samræmi við gefin fyrirheit í stjórnarsáttmálanum og að það yrði ekki látið verða þessu þarfa menningarmáli alþýðustéttanna að fótakefli, að menn togist á um formsatriði málsins, þegar hvorir tveggja virðast viðurkenna þörfina fyrir framgang málsins í sjálflu sér.

Það er rétt, að frv. það, sem liggur fyrir þinginu um félagsmálaskóla verkalyðssamtakanna, er þrengra að því leyti, að þar er eingöngu átt við, að skóli skuli stofnaður og rekinn í þjónustu alþýðusamtakanna, verkalyðshreyfingarinnar, og er þar alveg farið að fordæmi okkar nágrannahjódna um það efni. Hér virðist vera horft á það, að þessi fræðslustofnun eigi að vera fyrir verkalyðssamtökin, en einnig fyrir Bandalag starfsmanna ríkis og bæja. Ég veit ekki, hversu almennur áhugi er innan þeirra samtaka fyrir því, að stofnað sé til sérstakrar menntastofnunar fyrir opinbera starfsmenn og embættismenn ríkisins. Ég hef hvergi séð þeirri hugsun hreyft úr þeim röðum, og ég veit heldur engin dæmi þess í nágrannalöndum okkar, að það séu neinar sérstakar fræðslustofnanir fyrir opinbera starfsmenn og embættismenn og samtök þeirra.

Þeirri fræðslu, sem verkalyðssamtökin á Norðurlöndum hafa haldið uppi, hefur verið fundið form í hinum svonefndu verkalyðsskólum. Danir eiga tvo slíka skóla, hafa starfrækt annan þeirra í þrjátíu ár í Hróarskeldu. Það þótti þeim ekki nóg, og svo stofnuðu þeir annan í Esbjerg. Hann var tekinn til starfa fyrir stríð. Julius Bomholt, sem síðar varð menntmrh. Dana, var þá skólastjóri hans. En hann lenti í því, að þegar Danmörk var hertekin, þá tóku Þjóðverjar húsakynni skólans og löðu þau undir sig, og voru þau að kalla gereyðilögð, þegar Danmörk varð aftur frjáls. En þá féll ekki niður hugsunin um að endurnýja Esbjergskólann, heldur var þegar í stað ákveðið að koma á fót öðrum skóla í Esbjerg eða rétt við Esbjerg í stað þess, sem undir lok var liðinn. Og nú eru Danir þeirrar skoðunar, að hinn hrjátíu ára gamli skóli og ég vil segja mjög veglegi verkalyðsskóli í Hróarskeldu svari nú ekki nógu vel kröfum tímans að því er ytri skilyrði snerti, og hafa því keypt stóra landeign rétt norðan við Helsingjaeyri til þess að reisa þar veg-

legan verkalyðsskóla, sem sennilega verður þá sá þriðji hjá þeim, ef þeir halda áfram rekstri Hróarskelduskólans þrátt fyrir það.

Norðmenn eiga tvo slíka skóla, Finnar tvo og Svíar tvo. Þeir eru lengi búinir, Svíar, að reka skóla í Brúnsvík, og hafa margir af helztu verkalyðsleiðtogum þeirra nú einmitt verið á Brúnsvíkurskólanum, en fyrir fimm eða sex árum stofnuðu þeir til mjög veglegs verkalyðsskóla rétt fyrir utan Stokkhólm, Runöskólans, sem ég hef haft tækifæri til þess að skoða og sjá, hvernig starfærktur er.

Þetta sýnir, að okkar næstu nágrannabjóðir, frændþjóðir, hafa komið upp hver hjá sér skólakerfi til þess að annast fræðslu fyrir verkalyðssamtökin algerlega út af fyrir sig. En það er rétt, að þær hafa ekki látið við þetta sitja. Það eru auk þessara föstu verkalyðsskóla hjá þeim starfandi á vegum verkalyðshreyfingarinnar og með ríkisstyrk fjöldamargir kvöldskólar hingað og þangað um landið, sem annast þessi fræðsluviðfangsefni líka, og auk þess stofnar verkalyðshreyfingin til margra stuttra námskeiða, einkánlega í sambandi við sumarfríin eða orlofsdvalir verkafólks, og tekur þá þar fyrir í léttara formi einstök fræðsluefni.

Útvarpsfræðsla á sér einnig nokkuð stað í öllum okkar nágrannalöndum um verkalyðsmál. Hingað til hefur nú ríkisútvarpið íslenska ekki opnað sínar dyr fyrir þeim möguleika, en ætti að gera það vissulega, ætti að sýna þá viðsýni, því að það er vitanlega mýmargt, sem hægt er að fræða um um verkalyðsmál, sem ekki er nein pólitísk fræðsla, heldur hrein og bein almenn félagsmálafræðsla, sem öllu fólki í verkalyðshreyfingunni er höllt að njóta.

Ög svo er í fimmta lagi alkunnugt bæði í Svíþjóð og Noregi, að háskólarnir þar reka fræðslustarfsemi, sem er kölluð „folkeuniversitet“, og halda uppi fræðslu í margs konar efnum, sem alþýðumanninum kemur að góðu gagni sem þjóðfélagsþegni og borgara og þar að auki sem meðlim í félagssamtökum eins og verkalyðshreyfingunni.

Það er því áreiðanlegt, að þó að við eignuðumst hér einn verkalyðsskóla á Íslandi, sem ég tel vera bráða nauðsyn á, þá er hann ekki búinn að leysa alla þætti þessara mála á þann hátt, sem æskilegt og nauðsynlegt er.

Ég hefði talið, að það væri rétt, að það lægju fyrir einhverjar upplýsingar um það, hvað Bandalag starfsmanna ríkis og bæja leggur ríka áherzlu á, að komið sé á fót slíkri fræðslustofnun fyrir þau samtök. Það má vel vera, að slíkur áhugi sé vakandi í þeirra samtökum og þeir telji sér þetta nauðsynlegt. En þó er meginhlutinn af því fólki, sem þar er um að ræða, allt öðruvísi settur að því er snertir bæði launabaráttu og félagsmálalega aðstöðu, jafnvel menntunaraðstöðu, — meginþorrinn af því fólki allt öðruvísi settur en fólkið í verkalyðsfélögunum, og ég tel, að það séu miklu minni líkur til þess, að það sé eins brýn og aðkallandi þörf að stofna sérstaklega til ákveðinnar fræðslustofnunar fyrir þau félagssamtök og það fólk, sem í þeim er, eins og þörfin er brýn hins vegar fyrir það í verkalyðshreyfingunni.

Það var vikið að því, að það gæti verið þörf á þessu í Danmörku, af því að skólaskylduáldurinn

væri þar skemmri en hér. Ég geri nú ekki mjög mikinn mun á því, að alþýðufræðsla Dana sé miklu lakari en hér á Íslandi. Mér er ekki kunnugt um annað en flest ungmennti í Danmörku fari í framhaldsskóla, þegar barnaskólanum sleppir, í unglingaskóla og miðskóla og í gagnfræðaskóla líkt og hér, og að menntunargrundvöllurinn sé ákaflega svipaður í þessum löndum, bæði í Noregi, Danmörku og Svíþjóð, og á Íslandi að því er það snertir, svo að það sé ekki ríkari ástæða fyrir Dani og Norðmenn og Svía af þeim sökum að berja í bresti slæmrar unglingafræðslu eða barnafræðslu með því að stofna sína verkalyðsskóla og þeir séu reknir þess vegna. Ég held, að það sé alger misskilningur.

Nei, við höfum alveg jafnbrýna þörf fyrir verkalyðsskóla alveg út af fyrir sig, sem sé óháður öðrum hlutverkum en því að vinna fyrir verkalyðshreyfinguna eina, fyrir þau 30 þús. manna samtök, sem hér er um að ræða, og tel ég þá þörf vera jafnbrýna, þó að við höfum hér skyldunám unglinga til fimmtán ára aldurs og í framhaldi af því miðskóla og gagnfræðaskóla.

Hér er gert ráð fyrir því, að félagsmálaskólinn, sem ekki er skilgreindur nánar, verði rekin í stuttum eða löngum námskeiðum og heyrir undir fræðslustofnun launþega. Ég er ákaflega hræddur um, að það verði lítill fögnuður yfir því í verkalyðshreyfingunni að eiga einhverja undirdeild hér suður í Reykjavík í almennri fræðslustofnun launþega. En það mun koma í ljós á sínum tíma, hversu ánægð verkalyðshreyfingin yrði með það. Ég hefði haldið, að þessi verkalyðsskóli, sem mig hefur dreymt um og rétt hefur verið um á Alþýðusambandsþingum, ætti einmitt ekki að vera í Reykjavík, ekki einu sinni sem sjálfstæð stofnun og því síður sem undirdeild í annarri stofnun.

Að því er snertir önnur ákvæði þarna, sem víkja að því, að þetta eigi að vera viðtækara en sá félagsmálaskóli, sem fjallað er um í öðru frv., því að þessi stofnun eigi að sjá fyrir almennu fræðslustarfi með fyrirlestraferðum, skuggamyndasýningum, kvikmyndasýningum, útgáfu fræðslurita, blaða, þá skal það tekið fram, að ég hef ekkert á móti slíkri starfsemi fyrir fólkið í launasamtökunum og þá kannske sérstaklega fyrir þá, sem starfa í Bandalagi starfsmanna ríkis og bæja, ef þörf þykir sérstaklega fyrir þessa starfsemi því fólki til fræðslu og upplýsingar. En ég held því fram, og ég veit, að ég hef með mér mjög marga í verkalyðshreyfingunni, sem eru þeirrar skoðunar, að þó að með myndarskap væri staðið fyrir fyrirlestraferðum, skuggamyndasýningum og kvikmyndasýningum og útgáfu fræðslurita, þá mundi það ekki draga neitt úr því, að við höfum fulla þörf á, að einn félagsmálaskóli komi, sem sé alveg í þjónustu verkalyðssamtakanna.

Í 3. gr. kemur það fram, að stjórn fræðslustofnunar launþega á að vera skipuð þrem fulltrúum frá Alþýðusambandi Íslands, einum frá stjórn Bandalags starfsmanna ríkis og bæja og einum skipuðum af menntmrh. Þannig er það sýnt, að atvinnusamtökin eiga að eiga þarna meiri hluta í stjórninni. En þessi stofnun á að hafa fræðsluskyldur langt út fyrir raðir verkalyðs-

hreyfingarinnar, og ég er alveg viss um það, að þessi skóli væri fullhlaðinn verkefnum, þó að hann ætti eingöngu að þjóna 30 þús. manna félagsshreyfingu í landinu og honum væri ekki ætlað meira.

Þess vegna segi ég, að ef það er sérstök þörf á að koma á fót fræðslustofnun fyrir Bandalag starfsmanna ríkis og bæja, þá er ég þeirrar skoðunar, að það ætti að vera önnur stofnun, og mundi ekkert af veita. Það eru líka fjölmenn samtök. Svo framarlega sem þeir finna, að þá vanti slíka stofnun, má biðja um það út af fyrir sig. Félagsmálaskólinn út af fyrir sig hefði ærnum verkefnum að gegna og gæti í raun og veru tæpast innt af hendi nema brothluta af þeim verkefnum, þó að hann ætti að helga sig verkefnum í þjónustu verkalyðshreyfingarinnar eingöngu.

Ég vil því mælast til þess, að þegar þetta mál kemur til nefndar, verði það athugað, hvort línur geti ekki skipzt um það, að hægt sé að sameinast um lausn þessa máls á þann veg, að félagsmálaskóli fyrir verkalyðshreyfinguna geti tekið til starfa og verði sem sé lögfestur. Það er mér ekkert meginatriði fyrir mitt leyti, að svo miklu leyti sem ég á hlut að því máli, þó að einhverju verði breytt í því frv., sem hér liggur fyrir um félagsmálaskóla. Það má vel vera, að eitthvað af því, sem hér er hugsað viðvikjandi starfi hans, mætti fara betur og gæti orðið samkomulag um það. En ég álit, að í annan stað ætti þá að athuga, hvort brýn þörf sé fyrir að koma upp fræðslustofnun fyrir Bandalag starfsmanna ríkis og bæja. og má vel vera, að þar hentaði þetta form, að starfsemin væri rekin í fyrirlestrum manna, sem ferðuðust um landið, og sýndar væru skuggamyndir og kvikmyndir og gefin út smáfræðslurit. En það er ég alveg sannfærður um, að það dugir okkur ekki til þess að inna af hendi það viðtæka fræðslustarf, sem við þurfum að fá innt af hendi fyrir unga fólkið, sem á hverju ári bætist við í stjórnmálverkalyðsfélaganna, og fyrir trúnaðarmennina á vinnustöðvunum og hina mýmörgu menn, sem gegna hinum og þessum trúnaðarstörfum, sem þeir eru kosnir til fyrir verkalyðshreyfinguna og þjóðfélagið á mikið undir að séu vel af hendi leyst.

Ég er alveg sannfærður um það, að við þurfum að sinna þessum málum svo mikið, að við þyrftum auk slíks skóla, sem væri okkar höfuðstöðvar fræðslumálanna fyrir verkalyðshreyfinguna, að koma upp kvöldskólum og námskeiðum hingað og þangað og verkalyðshreyfingin að geta styrkt þá fræðslustarfsemi út um land allt á vegum verkalyðsfélaganna sjálfra. Og það að eiga þátt í slíku starfi auk hins fasta skólahalds bygg ég að væri ærið verkefni fyrir skólastjóra félagsmálaskólans og þá kennara, sem hann kynni að hafa sér til aðstoðar í störfum, þó að hann ekki líka þyrfti að fara að sinna fræðsluþörfum þeirra mörðu opinberu starfsmanna, sem ættu kröfu á þessa stofnun, ef málið væri leyst á þann hátt, sem ráð er fyrir gert í þessu frv.

Mér finnst þess vegna málinu vera drepit af mikið á dreif, þessari stofnun ætlað viðtækara verkefni en ein stofnun með góðu móti kemst yfir og slakað til á þeirri kröfu verkalyðssamtak-

anna að fá einn skóla út af fyrir sig til þess að sinna sínum brýnustu fræðslustörfum, og skal þá ljúka máli mínu með því að óska þess eindregið, að þeir, sem að þessum tveim frv. standa, athugi allar leiðir í nefnd til þess að fá fullt samkomulag um stofnun félagsmálaskólans og þá í annan stað samkomulag um, hvernig skuli haga fræðslu fyrir opinbera starfsmenn. En ég held, að þetta sé í verulegum atriðum það ólíkt og hvor tveggja verkefnin svo viðtæk, að þau verði ekki með góðu móti innt af höndum með einum skóla, sem ætti að vera fyrir allt landið og sinna hvoru tveggja, svo að sómasamlegt væri.

Flm. (Eggert Þorsteinsson): Herra forseti. Ég var nú að leitast við að finna það í ræðu hæstv. félmrh., sem hann raunverulega hefði að þessu frv. að finna, og fræddist nú ekki um þá hluti umfram það, sem augljóst var af þeim tveim frv., sem hér um ræðir, og því, sem á milli þeirra ber. Og ég vil þá sérstaklega mótmæla því, sem var niðurstaðan í hans ræðu, að verið væri að slaka að einhverju leyti á kröfu verkalyðssamtakanna um það, að til yrði ákveðinn verkalyðsmálaskóli, sem sinnti þessum verkefnum, sem við erum nú sammála um að nauðsyn sé að rækja. Ég hef ekki komið auga á eitt einasta orð í þeirri skrifuðu ræðu, sem ég flutti hér áðan, í þá átt og sé ekki, að frv. það, sem ég ásamt þm. Ak. hef lagt hér fram, beri þess á nokkurn hátt vott, að verið sé að slaka í einu eða neinu á kröfu verkalyðssamtakanna um þetta mál, og mótmæli því alveg eindregið.

Það er augljóst af ræðu hæstv. ráðh. eins og frv., sem fram hafa verið lögð, að það, sem á milli ber, er það, hvort þegar við gildistöku laganna eigi að setja á stofn ákveðinn skóla, sem starfi á einum stað í landinu. Ég mótmæli því í leiðinni, að ég hafi á nokkurn hátt látið að því liggja, að það væri nauðsynlegt, að þessi skóli starfaði hér í Reykjavík, og veit ekki til, að það standi nokkurs staðar í okkar grg. (Gripið fram í.) Það er rétt, að það stendur þar. Hins vegar er staðurinn út af fyrir sig ekki atriði okkar flm. Það getur verið til umr. hvaða staður sem er. Hitt er aðalatriðið að mínu viti, eins og ég hef reynt að leggja megináherzlu á í minni ræðu áðan, að námið yrði fært til fólksins sjálfs. Það yrði reynt að hafa þennan skóla, sem við erum sammála um að verði að myndast, sem afleiðing þeirrar starfsemi, sem áður hefur farið fram um þessa fræðslu, það sé ekki byrjað á því að stofna skólann, heldur verði hann afleiðing starfseminnar. Og ég skal taka undir það með ráðh., að ég efast ekkert um, að þessi skóli kemur til með í framtíðinni að verða stofnaður og hafa nægjanlegt verkefni. Það er ég honum fyllilega sammála um. En hitt hefði ég talið eðlilegra, að byrjað yrði á þeirri fræðslu, sem hann virtist nú vera okkur sammála um, flm., að nauðsynlegt væri að rækja, að hún yrði undanfari þess skóla, sem síðar yrði stofnaður á þann hátt, sem í frv. greinir og ég greindi frá áðan í minni framsöguræðu.

Ég vil svo undirstrika það, að mér fannst nú, að meginhlutinn í ræðu hæstv. ráðh. félli um sjálfan sig, þar sem hann talaði um, að við hefðum á einhvern hátt slakað á kröfum verkalyðssamtak-

anna, þegar við gerum það beinlínis að till. okkar, að meiri hlutinn sé skipaður af miðstjórn Alþýðusambands Íslands, þ. e. meiri hlutinn í stjórn stofnunarinnar, þannig að þá ætti nú að vera tryggt, að honum sé stjórnað eingöngu eftir vilja og kröfum verkalyðssamtakanna á hverjum tíma. Og það er heldur ekki, eins og ég áðan sagði, fyrir það girt, að þessi félagsmálaskóli verði stofnaður, heldur að ákveðinn og nauðsynlegur undanfari eigi sér stað, áður en sjálfur skólinn tekur til starfa.

Ég er enn þá þess vegna með sömu efasemdirnar eins og ég var áðan, þegar ég flutti mína framsögu, um það, að hægt verði að koma fræðslunni í jafnalmenn not með stofnun eins skóla, hvar á landinu sem er, hvort sem það er í Reykjavík eða annars staðar, að það megi á þann hátt ná svo fullkomnu starfi sem nauðsynlegt er að hér verði gert, og tel, að þessi undanfari sé nauðsynlegur. Og ég álit, að það ætti að vera óhætt að treysta þeirri stjórn, sem þarna yrði yfir stofnunina sett. Hún yrði í nánnum tengslum við verkalyðssamtökin, og á hverjum tíma gæti hún í framkvæmdinni breytt því, sem nauðsynlegt kynni að vera á hverjum tíma, þar sem Alþýðusambandinu yrði tryggður meiri hluti í báðum tilfellum, að mér skilst.

Ráðh. lagði mikla áherzlu á það, að ekkert hefði heyrzt um það frá opinberum starfsmönnum, að neinn vilji væri frá þeim um þessi mál eða neinar viljayfirlýsingar frá þeim sézt um þessa hluti. Ég kann nú ekki beinlínis að benda á neinar sérstakar till., sem fram hafa komið um þessi mál frá þeirra hendi, en hitt er mér jafnljóst, að þeir eiga ekki við minni erfiðleika að eiga meðal sinna trúnaðarmanna en verkalyðsfélögin hafa átt á undanförunum árum, og ég tel, að það sé ekkert minna þar í húfi, að reynt verði að koma upp þeirri fræðslu til að fyrirbyggja sem mest erfiðleika þar, eins og í alþýðusamtökunum sjálfum, og hvort það er nauðsyn á því að hafa þetta tvær aðskildar stofnanir út af fyrir sig, það sé ég a. m. k. ekki fyrr en verkefnið sýna það, að þau séu ofviða þessari stofnun.

Ég sem sagt mótmæli því, að rök okkar með þessu frv., bæði frv. sjálfu og í þeirri framsögu, sem ég áðan hélt, séu á nokkurn hátt tilslökun af okkar hálfu við kröfur verkalyðssamtakanna, heldur langtíð fremur til þess að koma til móts við þær óskir, sem verkalyðssamtökin hafa fram lagt, á sem raunhæfastan hátt, að eðlileg þróun eigi sér stað um framgang þessara mála, og áður en eitt ákveðið skólabákn er stofnað, hvar á landi sem það er, þá verði verkefni þess skóla sannað með þeim störfum, sem frv. okkar gerir ráð fyrir.

Ég skal taka undir það, að það væri vissulega æskilegt, að hægt væri að ná samkomulagi um þessi tvö mál. En við framsögu og 1. umr. fyrria málsins, um félagsmálaskóla alþýðusamtakanna, þá lýsti ég því hér yfir, að ég teldi það kannske eðlilegast, að annað frv. yrði um þetta flutt, ef það mætti verða til þess að ná samkomulagi um málið, og þrátt fyrir ýmis svigurmáli í garð okkar flm. af hálfu ráðh. um þetta mál, tel ég nú, að ekki sé útilokað, að í a. m. k. meginatriðum megi fá samkomulag um málin, eftir að það liggur ljóst fyrir þingheimi, hvað á milli ber.

Félmrh. (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti. Það er augljóst öllum, að þau tvö frv., sem hér liggja fyrir þessari hv. deild, fara ekki sitt í hvora áttina. Ég tók það fram, að þetta frv. gerði ráð fyrir, að sú fræðslustarfsemi, sem í því er gert ráð fyrir, væri viðtækari, ætti að ná til fleiri. Og þar með er þeirri stofnun, sem hér um ræðir, ekki ætlandi fyrir sig að sinna fræðsluþörfum verkalyðshreyfingarinnar, heldur einnig annarrar fjölmennrar hreyfingar. Þetta segi ég að sé tilslökun, því að ég veit það, að þegar búið er að dreifa kröftum þessarar stofnunar til þess að eiga að sinna fræðslukröfum tveggja þessara félagsamtaka, verður hún ekki eins afgerð fyrir verkalyðshreyfinguna eins og skóli, sem hefði það sem sitt eina hlutverk.

Hugsum okkur t. d., að það hafi allt í einu verið smeygt inn í lög, að bændaskólarnir skuli ekki lengur vera alveg sérskólar fyrir bændur, heldur skuli þeir einnig annast iðnfræðslu fyrir iðnaðarmenn. Ég er alveg viss um það, að bændurnir teldu gengið á hlut sinn með því, þeir teldu verið að drepa því máli á dreif og slaka til, eins og ég orðaði það áðan. Það er ég sannfærður um, að verkalyðshreyfingin hefði ekki sömu not þessarar almennu fræðslustofnunar, sem ætti að gegna miklu viðtækara hlutverki og sinna eins allt öðrum fræðslukröfum heldur en verkalyðshreyfingin legði áherzlu á vegna annarra manna og annarra hagsmuna, og þar með yrði skólinn ekki sá sami fyrir verkalyðshreyfinguna.

Hv. flm. vék að því, að það væri alveg jafnmikil þörf Bandalags starfsmanna ríkis og bæja fyrir slíka fræðslustarfsemi eins og fyrir verkalyðshreyfinguna. Ég dreg það í efa. Mér finnst aðstaðan vera að mörgu leyti mjög ólík.

Við skulum segja, að verkalyðshreyfingin þurfi á þessu fyrst og fremst að halda fyrir sína mörgu starfsmenn, stjórnendur 160 verkalyðsfélaga, trúnaðarmenn, sem skipta mörgum tugum í sumum félögum, því að það má vera einn trúnaðarmaður skv. íslenskri löggjöf á hverjum þeim vinnustað, þar sem eru fimm menn vinnandi, og svo alla þá mörgu, sem eru kosnir til trúnaðarstarfa í þessum 160—170 verkalyðsfélögum. Er þessi sama þörf ríkjandi hjá Bandalagi starfsmanna ríkis og bæja? Hvað eru mörg hundruð trúnaðarmenn starfandi hjá þeim, sem vinna dag hvern að félagslegum málum? Mér er ekki kunnugt um það. Ég held það sé ein stjórn, hvort sem hún er nú fimm eða sjö manna, hér í Reykjavík fyrir öll samtökin, og það er held ég þeirra trúnaðarmannaskari. Það er allt annað, svo að það er á miskilningi byggt, ef menn halda það, að Bandalag starfsmanna ríkis og bæja sé í sömu brennandi brýnu þörfinni fyrir að fá komið á fót fræðslustofnun fyrir sig og sína starfandi trúnaðarmenn eins og verkalyðshreyfingin er það. Og það eru hreint ekkert einföld mál, sem trúnaðarmenn verkalyðsfélaganna þurfa við að glíma, þó að ég víki nú hvorki að stjórnendum né trúnaðarmönnum á vinnustöðunum. Hvert einasta verkalyðsfélag verður að hafa sína samninganefnd, og hún verður sannarlega að vera vel að sér í öllum félagslegum málum, ef hún á að geta innt sitt hlutverk af hendi. Hún þarf að hafa þekkingu, sem að haldi kemur, þegar hún situr

að störfum og á í samningaviðureign við slynga og vel menntaða atvinnurekendur, eins og í mörgum tilfellum er um að ræða. Og allt þetta lið okkar þurfum við að þjálf, við þurfum að fræða það, brynja það þekkingu og þjálf það í þessum málum, til þess að þeir geti staðið sig á borð við þá, sem þeir eiga í viðskiptum og stundum í glímu við.

Hv. frsm. gat þess, að þetta frv. væri flutt, ef það mætti verða til þess, að það næðist samkomulag. Það bezta var, ef það hefði verið eitt frv. um málið, og eftir því var leitað. Það var beðið um það í umsögninni um þáttill, að hún yrði tekin aftur og menn sameinuðust heldur um að semja frv. um félagsmálaskólann og leggja það sameiginlega fram, því að þá var ekki búið að gera það núna á þessu þingi. Það fékkst ekki. Það var leitað til hv. 4. þm. Reykv. um það, þegar frv. hafði verið samið, hvort hann vildi vera meðflm. að því. Hann tók sér umhugsunarfrest um það, en taldi það svo ekki geta orðið, og þá fyrst var hitt frv. flutt, eftir að hafði verið leitað samkomulags og samráðs. Svo þegar kemur annað frv., þá er það eftir mínum skilningi ekki til þess að greiða fyrir framgangi máls, heldur hreint og beint hlýtt ég að líta svo á, að þegar frv. eru orðin tvö um sama mál, þá sé lítil von um framgang þess á því þingi. Ég vil því segja, að það var til tafar framgangi á því loforði stjórnarsáttmálans, að stofnaður skyldi verkalyðsskóli, þegar í fyrra kom fram þáttill. um að hverfa af þeim grundvelli og athuga heldur möguleika á því að koma upp almennri fræðslustofnun launþega, sem átti að ná út fyrir verkalyðshreyfinguna. Og þegar svo í framhaldi af þeirri þál. er komið fram frv. til laga um aðra tilhögun málsins en við höfum beðið um í verkalyðshreyfingunni fram að þessu, stofnun, sem eigi líka að sinna þörfum Bandalags starfsmanna ríkis og bæja, auk þarfa verkalyðshreyfingarinnar, þá tel ég, að málinu hafi líka verið drepið á dreif og að þetta hljóti að verða því til tafar. Og ég harma það.

Við áttum þess fullan kost að hafa samráð um samningu eins frv. um þetta, og nú, eftir að svona er komið, er aðeins um það að ræða, að menn fái ist til þess að þrautreyna það að semja sig saman um eitt mál og að þessi frv. yrðu þá bæði tekin til baka. Ég sé ekki neina aðra leið til þess, ef þetta, sem nú hefur gerzt í málinu, á ekki að verða til þess að koma í veg fyrir framgang þess á þessu þingi. En sennilegast þykir mér það, úr því sem komið er, að það, að frv. eru orðin tvö um málið, verði einmitt til þess, að hvorugt þeirra verði samþykkt á þessu þingi, og ættum við þá að hugleiða það að fara öðruvísi af stað með það mál á næsta þingi, því að við eigum rétt á því samkvæmt stjórnarsáttmálanum, að málið verði leyst á kjörtímabilinu. Hins vegar var ekkert samið um neina fræðslustofnun launþega almennt, aðeins um verkalyðsskóla, og það eitt er því í samræmi við stjórnarsáttmálann.

Ég gef þó ekki upp alla von um það, þrátt fyrir það, þó að nú séu tvö frv. hér í gangi um svipað mál, að málið farist við það. En ég er sannfærður um, að þetta er til tafar, og það harma ég.

Flm. (Eggert Þorsteinsson): Herra forseti. Það virðist aðallega standa í vegi fyrir því að fá meðmæli hæstv. félmrh. með þessu frv., að við flm. höfum ætlað til þess að 1 af 5 stjórnarmeðlimum skyldi vera tilnefndur af Bandalagi starfsmanna ríkis og bæja. Hins vegar er það till. okkar í frv., að 3 af 5 stjórnarmönnum séu tilnefndir af miðstjórn Alþýðusambands Íslands.

Þegar svo á sama tíma á að segja hv. þd., að verið sé að drepa á dreif þeim kröftum, sem þessi stofnun gæti lagt fram til verkalyðssamtakanna, þá fæ ég ekki skilið slíkan málflutning.

Ég sé ekki annað en það sé á valdi þess meiri hluta, sem í stjórninni er, að ákveða, hvaða kröfum sé sinnt á hverjum tíma, og ég treysti þremur mönnum tilnefndum af miðstjórn Alþýðusambands Íslands til að sjá svo um, að hlutur verkalyðshreyfingarinnar, sem félagsbundinn er í Alþýðusambandi Íslands, sé ekki fyrir borð borinn. Ég treysti þeim til þess. Það, sem er aðalljóðurinn á því að hafa starfsmannafélög opinberra starfsmanna þarna með eða Bandalag starfsmanna ríkis og bæja, að álitu hæstvirts ráðherra, á að vera, að þeir hafi ekki nema sjö trúnaðarmenn, þeirra miðstjórn sé hér í Reykjavík. Ég veit þó, að félagsmálaráðherra veit betur. Hann veit, að það eru starfsmannafélög í hverjum einasta bæ á landinu, þar sem nokkuð er til af opinberum starfsmönnum, og munu þeir fáir, sem eru án þeirra, svo að það er um fleiri trúnaðarmenn en það að ræða, auk þess sem þeir munu eiga trúnaðarmenn á sínum vinnustöðum líkt og Alþýðusambandið, þó að þeir hafi þá sérstöðu, sem er rétt og hann benti réttilega á, að þeir eru á margan hátt lögverndaðir umfram það, sem verkalyðshreyfingin hefur af slíkum hlunnindalögum að segja, og þeim eru takmörk sett í sínum samtökum með þessum lögum. En ekki sízt vegna þeirra takmarkana, sem þar eru, væri þörf á því, að þeir hefðu betri og skipulagðari samtök en þeir þó hafa, og ætti verkalyðshreyfingin sízt að setja fætuna fyrir þá fræðslu, sem gæti hjálpað í þeim efnum.

Félmrh. tekur einnig fram, að hann telji, að þáttill, sem flutt var á síðasta þingi og endurflutt nú, — og harmar það mjög, — verði þessu máli til tafar og það séu ekki beinar efndir á þeim ríkisstjórnarloforðum, sem gefin voru á sínum tíma.

Ég verð nú að segja, að það er ekki svo langt síðan, að frv. kom fram um félagsmálaskóla verkalyðssamtakanna, eða nánast um það bil viku á undan þessu frv. hér, tæpri viku þó, en miðstjórn Alþýðusambandsins vannst þó tími til þess að senda það frv. öllum verkalyðsfélögum til athugunar, og ég efast ekki um, að þetta frv. okkar hv. þm. Ak. fái sömu hlýju meðferðina hjá sambandsstjórn og hún gefi verkalyðsfélögunum kost á að ræða það mál sín í milli, ef ekki verður hægt að komast að samkomulagi á þessu þingi.

Ég sé ekki, að þessir 8 dagar, sem hafa liðið á milli úthýtingar þessa frv. okkar hv. þm. Ak. og hv. þm. Alþýðubandalagsins hér, eigi að ríða baggamuninn um, hvort þetta frv. nái fram að ganga á þessu þingi. Það er heldur léttvæg afsökun.

Á öllum þeim tíma, síðan ríkisstj. tók þetta loforð upp, hefði átt að vinnast tími til þess eða a. m. k. verið hægt að nota þann tíma til þess að koma á skipulögðum viðræðum milli þeirra, sem misjafnar skoðanir hefðu um þau mál, og verið hægt að koma fram frv. um það efni, ef samkomulag hefði verið um það í ríkisstj., en mér er ekki kunnugt um, að þessi mál hafi verið sérstaklega rædd þar.

Það verður þess vegna ekki með neinum rökum, neinum sönnum rökum, sett á kostnað þáttill. þeirrar, sem við útbýttum í upphafi þessa þings, eða þess frv., sem nú er flutt réttum 6 eða 7 dögum eftir að flutningur hins frv. hefst, — að þessi órskammi tími eigi að verða til þess, að hægt sé að fótta það á einhvern hátt framan í verkalyðssamtökunum, að málið nái ekki fram að ganga á þessu þingi. Það eru of léttar afsakanir.

Ég vil svo að lokum, þrátt fyrir alla þá harma, sem ég efast ekki um að félmrh. beri út af framgangi þessa máls, vænta þess, að samkomulag geti náðst um þetta mál. Þeir 7 dagar, sem í milli frv. eru eða útbýtingar þeirra hér á þingi, geta aldrei orðið til þess, að málið nái ekki fram að ganga á þessu þingi. En ítreka vil ég það, að ég er reiðubúinn fyrir mitt leyti að taka upp viðræður um það, eins og ég hef alltaf tjáð mig um, og reyna að ná samkomulagi um þessa hluti, og til þess skal ekki á mér standa.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

53. Matreiðslumenn á skipum.

Á 81. fundi í Ed., 18. apríl, var útbýtt:

Frv. til 1. um bryta og matreiðslumenn á far-skipum og fiskiskipum [176. mál] (þmfrv., A. 409).

Á 82. fundi í Ed., 21. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frsm. (Björgvin Jónsson): Herra forseti. Frv. það, sem hér er til umr., er flutt af iðnn. eftir óskum frá Sambandi matreiðslu- og framreiðslumanna, og fylgir því allýtarleg grg., þannig að þess gerist ekki þörf að skýra til muna hinar ýmsu gr. frv. Iðnn. deildarinnar stendur óskipt að flutningi málsins, en einstakir nm. áskilja sér rétt til þess að fylgja og flytja brtt. N. hefur sent frv. til umsagnar skipafélögum og Alþýðusambandi Íslands. Alþýðusamband Íslands mælir eindregið með framgangi málsins, en skipafélög-in telja sig mótfallin því.

N. telur að athuguðu máli, að þar sem hér er um frv. að ræða, sem ekki eykur á nokkurn hátt

útgjöld skipafélaganna, heldur á þvert á móti að geta orðið til sparnaðar, þá sé ekki ástæða til að taka mótmæli skipafélaganna til greina. Matreiðsla og framreiðsla var löggilt sem iðngrein árið 1941, og árið 1955 tók matsveina- og veitingaþjónaskólinn til starfa í sjómannaskólanum. Það virðist því augljóst, að nauðsynlegt er að veita hinum iðnlærðu matsveinum og framreiðslumönnum svipaðar tryggingar í lögum hvað við kemur þeim störfum, er beinlínis heyra undir iðngrein þeirra, eins og iðnaðarmenn í öðrum iðngreinum hafa nú þegar. Engum dytti í hug í dag að ráða matsvein eða framreiðslumann sem rafveitustjóra, svo að dæmi séu nefnd, og enda þótt einhverjum dytti slíkt í hug, þá mundi sá hinn sami fljótlega reka sig á lögvernd þá, sem rafvirkjar og rafmagnsfræðingar njóta hvað við kemur þeim störfum. Ekkert er því hins vegar til fyrirstöðu í lögum, að skipafélag geti ráðið rafvirkja eða mann alveg ófaglærðan í framreiðslu eða matreiðslu til brytastöðu á skipi.

Telja má eðlilegt, að þeir iðnaðarmenn, sem lagt hafa á sig iðnnám í þessum greinum, vilji fá forgangsáðstöðu til starfa, er beinlínis heyra undir iðngrein þeirra. Þá er og þess að geta, að mjög mikil verðmæti fara í gegnum hendur þeirra manna, sem fást við þessi störf. Á sérþekking í faginu að tryggja það að öðru jöfnu, að verðmætin séu betur nýtt. Hinn kunni útgerðarmaður Guðmundur Jörundsson gat þess t. d. í útvarps-erindi fyrir fáum dögum, að hann þekkti þess dæmi, að allt að 100 þús. kr. munur væri á fæðis-kostnaði sambærilegra skipa á einu ári.

Iðnnám ásamt þriggja vetra skólagöngu á og hlýtur að tryggja það, að matsveinar og brytar geti látið í té fyrsta flokks fæði við lágmarks-kostnaði. En það er og hlýtur að vera forgangskrafa í þessum þætti framleiðslunnar eins og öllum öðrum, að unnt sé að skapa hámarksnýtni fyrir lágmarksverð.

Í 5. gr. frv. eru ákvæði, sem tryggja það, að þeir ófaglærðir menn, sem nú vinna að þessum störfum, geti á næstu fimm árum eftir gildistöku laganna fengið viðurkenningu til starfans. Hér er um sanngirnismál að ræða og fylgt sömu venjum og áður hefur verið gert við setningu hliðstæðra laga.

6. gr. er aðallega sett í l. með tilliti til fiski-flotans, en þar er enn þá mjög örðugt að fá til starfa lærða matreiðslumenn. Hins er rétt að geta, að hlutarsjómenn greiða sjálfir fæðiskostnað sinn, og kemur misræmi í fæðiskostnaði hinna ýmsu skipa hvergi jafngreinilega í ljós og þar, þar sem mismunurinn nemur oft hundruðum króna og jafnvel þúsundum hjá skipverjum á einstökum skipum á einu úthaldi. Sést jafnvel það gleggst á því, hver nauðsyn ber til þess, að menn með sérþekkingu í matreiðslu séu á sem flestum skipum.

Mál þetta hefur mjög lengi verið eitt helzta baráttumál Sambands matreiðslu- og framreiðslumanna. Vona ég, að hv. deild taki því með velvild og skilningi, þar sem fullyrða má, að það er til bóta.

Ég vil svo aðeins endurtaka, að einstakir nm. í iðnn. hafa áskilið sér rétt til að flytja og fylgja brtt., sem fram kynnu að koma.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 84. fundi í Ed., 25. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

2.—7. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 85. fundi í Ed., 28. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 84. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 85. fundi í Nd., 29. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til iðnn. með 20 shlj. atkv.

Á 102. fundi í Nd., 22. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 409, n. 543).

Frsm. (Emil Jónsson): Herra forseti. Þetta mál er komið hingað frá hv. Ed., sem hefur afgreitt það óbreytt eins og það var lagt fyrir þá hv. d. Efni málsins er, að það verði gert að skyldu, að matreiðslumenn eða brytar — eða matreiðslumenn og brytar — skuli vera á öllum vélknúnum skipum, sem eru 800 smál. og stærri og hafa minnst 20 manna áhöfn fyrir utan eldhús- og þjónustufólk. Á fiskiskipum og flutningaskipum, sem eru 25 smál. brúttó eða stærri, og á farþegaskipum, sem eru 25—800 smál. brúttó, er skylt að hafa matsveina.

Í 2. gr. er síðan skýrt frá, hvernig þessir menn skuli afla sér réttinda til þess að sinna störfunum, og er þar gert ráð fyrir, að menn geti aflað sér þessara réttinda með ýmsu móti. Þetta er talið vera svipað fyrirkomulag og tíðkast hjá nágrannahjóðum okkar erlendis, og hér er enda um stéttir að ræða, sem hafa fengið iðnréttindi sín viðurkennd fyrir allöngu, svo að það er ekki óeðlilegt, að þessi ákvæði verði lögtekin.

Iðnn. hefur haft málið til meðferðar og sent það til umsagnar matsveina- og veitingaþjóna-skólanum, Landssambandi islenzkra útvegsmanna og Fiskifélagi Íslands. Umsagnir hafa ekki borizt frá öðrum en matsveina- og veitingaþjónaskólanum, sem hefur lagt til, að breyting verði gerð á 4. gr. frv., sem iðnn. hefur tekið upp í sínum brtt. á þskj. 543. Breytingin er í því fólgin, að til þess

Alpt. 1957. C. (77. löggjafarþing).

að öðlast brytaréttindi skuli vera jöfn aðstaða bæði veitingaþjóna eða framreiðslumanna annars vegar og matreiðslumanna hins vegar, að þeirra skólavist eða undirbúningur skuli vera hliðstæður, en það var það ekki fyllilega eins og var gert ráð fyrir að haga þessu skv. 4. gr. frv.

Iðnn. hefur sem sagt á þessa brtt. fallizt og gert hana að sinni á þskj. 543. Enn fremur hefur iðnn. gert það að till. sinni, að 2. mgr. 1. gr. verði umorðuð og henni breytt nokkuð verulega, vegna þess að við töldum, að smærri fiskiskip þyrftu ekki í öllum tilfellum á matsveini að halda. Þess vegna er því ákvæði frv. breytt, að skyldan til þess að hafa matsvein verði bundin við 25 smál. stærð á skipi, og verði hún í staðinn bundin við það, að þau skip, sem ekki koma til heimahafnar daglega, skuli hafa þessa menn á skipunum. Breytingin verður þess vegna, eins og hún er orðuð á þskj. 543, 1. brtt., að á fiskiskipum, flutningaskipum og farþegaskipum, sem ekki koma til heimahafnar daglega, er skylt að hafa matsveina, í staðinn fyrir að þetta var í frv. bundið við 25 smálestar brúttó.

Ég sé ekki ástæðu til þess að hafa um þetta litla frv. fleiri orð. Allir nm. í iðnn. voru sammála um að mæla með því með þessum tveim breytingum.

ATKVGR.

Brtt. 543,1 samþ. með 20 shlj. atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 543,2 (ný 4. gr.) samþ. með 21 shlj. atkv.

5.—7. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 24 shlj. atkv.

Á 103. og 105. fundi í Nd., 23. og 27. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 107. fundi í Nd., 28. maí, var frv. enn tekið til 3. umr. (A. 546).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 18 shlj. atkv. og endursent Ed.

Á 109. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að frv. væri endursent frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 115. fundi í Ed., 2. júní, var frv. tekið til einnar umr.

Eggert Þorsteinsson: Herra forseti. Iðnn. þessarar deildar flutti þetta mál fyrir allöngu, og var því að lokinni 3. umr. hér vísað til hv. Nd., en hefur nú tekið þar allmiklum breytingum. N. flutti þetta mál í upphafi að ósk ákveðinna samtaka hér á landi, Sambands matreiðslu- og framreiðslumanna, en við þær breytingar, sem á því hafa verið gerðar í Nd., hafa þessi samtök aftur óskað eftir því, að hv. iðnn. hér tæki málið til athugunar á ný.

Ég hef rætt við nokkra af iðnn.-mönnum, og eru þeir mér sammála um að óska eftir því, að málinu verði á ný vísað til iðnn. þessarar deildar,

jafnvel þó að það kunni að kosta það, að það fái ekki endanlega afgreiðslu þessa þings. — Það er sem sagt ósk mín hér, að málinu verði vísað til iðnn. á ný.

Forseti (BSt): Ég tel ekki, að það þurfi, því að n. hefur það að sjálfsögðu til athugunar, en á hinn bóginn skal ég verða við þeim tilmælum, ef n. er sammála, að fresta umr.

Umr. frestað, en málið var ekki á dagskrá tekið framár.

54. Listamannalaun.

Á 86. fundi í Ed., 29. apríl, var útbýtt:
Frv. til 1. um listamannalaun [182. mál] (þmfrv., A. 447).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.
Frv. of seint fram komið og of skammt var liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shl. atkv.

Flm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Þetta frv., sem ég flyt á þskj. 447, er í öllum verulegum greinum samhljóða frv., sem ég flutti fyrir tveim árum, á þinginu 1955—56.

Um langan aldur hefur íslenska ríkið veitt fjárstyrk, viðurkenningu, til ýmissa sinna beztu listamanna. En það er hvort tveggja, að þessi mál hafa nú um skeið verið of laus í reipum, of mikil óvissa um styrkveitingar frá ári til árs, og hitt, að heildarfjárhæð, sem veitt er til listamanna, hefur farið hlutfallslega lækkandi hina síðustu áratugi.

Með þessu frv. er ætlunin að reyna að ráða bót á hvoru tveggja. Í fyrsta lagi að fá meiri festu en nú hefur verið um hrið í úthlutun listamannalauna. Nú er það svo, að það er háð fjárlagaákvæði á hverju ári, hver er heildarupphæð þessara listamannastyrkja, og enn fremur, hver aðili úthlutar þessum styrkjum.

Fyrir allmörgum árum hafði þó sú skipan verið upp tekin af Alþingi að taka hina viðurkenndustu listamenn þjóðarinnar inn á 18. gr., og var almennt farið að líta á það sem nokkurt öryggi um, að listamennirnir nytu slíks styrks, ekki aðeins frá ári til árs, heldur áframhaldandi, ef þeir höfðu komist inn á 18. gr. Það vakti megna óánægju hjá íslenskum listamönnum, þegar sú breyting var á gerð fyrir nokkrum árum, að þessar fjárveitingar voru teknar út af 18. gr.

Með þessu frv. er ætlazt til þess, að tiltekinni tölu viðurkenndra listamanna verði veitt föst listamannalaun. Það er af ásettu ráði tekið hér upp heitið listamannalaun, en ekki styrkur, enda á það ekki að vera hugsunin á bak við viðurkenningu til listamanna, að þar sé um styrk að ræða, heldur laun.

Í 2. gr. er svo gert ráð fyrir, að sex menn séu kjörnir af Alþingi til þess að hljóta hæstu launin, sem eru 20 þús. kr. árslaun auk verðlagsuppbótar

samkvæmt vísitölu, eins og greinir í 8. gr. frv. Það er ætlazt til, að þetta verði þeir listamenn, sem bestir þykja og mesta viðurkenningu hafa hlotið hjá þjóðinni. Það er gert ráð fyrir, að sameinað Alþingi ákveði um val þeirra með skriflegri atkvgr. og umræðulaust. Það er þá svipað og þegar fram fer kosning trúnaðarmanna á Alþingi, að þá fer slík kosning fram umræðulaust, enda ástæðulítið og að ýmsu leyti óheppilegt, ef ætti að fara að hafa umræður með öllum þeim ágreiningi og metingi, sem þá kynni vafalaust fram að koma.

Í 3. gr. er svo gert ráð fyrir, að sex listamenn skuli fá 15 þús. kr. árslaun, 12 skuli hljóta 12 þús. kr. árslaun og 12 8 þús. kr. árslaun, allt með verðlagsuppbót samkv. 8. gr. frv., en hins vegar gerir frv. ekki ráð fyrir, að Alþingi kjósi þessa menn, heldur sé það menntmrh., sem ákveði, hverjir þessara launa skuli njóta, en eftir tilnefningu, eins og nánar er greint í 4. gr. Það er gert ráð fyrir, að heimspekideildin sjálf eða fimm menn, sem hún tilnefni, og menntamálaráð, hvor aðili í sínu lagi, geri till. til ráðh. um það, hverjum skuli veita listamannalaun eftir 3. gr., og ráðh. tekur svo ákvörðunina eftir þessa tilnefningu.

Það er gert ráð fyrir því, að val þessara listamanna og ákvörðun um laun þeirra séu ekki til eins árs í senn, eins og nú er, heldur skuli þessi skipan vera nokkuð varanleg, og því er sett það ákvæði í 6. gr. frv., að veiting listamannalauna skuli fylgja sami réttur og veiting embættis, eftir því sem við getur átt, en þó án aldurshámars og án eftirlauna til maka, enda greiðist ekki lífeyris-sjóðsgjald af listamannalaunum. Enn fremur er gert ráð fyrir, að ráðherra geti svipt mann listamannalaunum, ef hann gerist sekur um afbrot eða mjög vítavert framferði. Þá er einnig gert ráð fyrir, að maður missi listamannalaun, ef bau atvik koma til. sem 7. gr. mælir fyrir um, en það er, ef maður hverfur úr landi, nema það sé til þess að geta stundað list sína betur í íslenska þágu, og skal þá ráðherra meta það, en einnig ef maður tekur við föstu starfi með árslaunum, sem svara 8. launaflokki opinberra starfsmanna eða meira, að þá megi tilnefna mann til hinna sömu listamannalauna, en þó sé þetta ekki fortakslaust, heldur megi tilnefna hann til sömu listamannalauna eða annarra og veita honum á ný.

Í 5. gr. eru talin fjögur atriði, sem hafa skal til hliðsjónar, þegar meta skal veitingu listamannalauna eftir 3. gr. Það er í fyrsta lagi, hversu arðbær listgreinin er almennt, í öðru lagi, hvort maður gegnir föstu starfi og hversu vel launuð, í þriðja lagi, hvort maður hafi eftirlaunarétt, og í fjórða lagi, hvort maður hafi verulegar tekjur af eignum eða fjárafla utan sinna listgreina. Það skal tekið fram, að um þessi atriði öll munu listamenn ekki samdóma, en ég skal ekki fara út í frekari rökstuðning á þessu stigi, en tel þó, að í meginatriðum sé það æskilegt, að þessum sjónarmiðum sé fylgt.

Þá er í 9. gr. frv. nýmæli frá því, sem var í hinu fyrra frv. fyrir tveim árum. Það er, að auk hinna föstu listamannalauna, sem ég nú hef lýst, skuli eigi minna en 650 þús. kr. á ári renna til úthlutunar handa þeim listamönnum, sem ekki

njóta fastra listamannalauna, og enn fremur, að greiða skuli eins og á listamannalaunin að öðru leyti uppbót eftir visitölu. Þá er einnig það nýmæli í 9. gr., að fé, sem listamanni er veitt til utanfarar eða sem sérstök viðurkenning fyrir tilgreint listaverk, eitt eða fleiri, skuli vera skattfrjálst.

Það skal tekið fram, að í hópi listamanna hafa löngum verið uppi óskir, eindregnar óskir um það, að listamannalaun séu yfirleitt skattfrjáls. Hér er farin sú millileið, að utanfararstyrkir og verðlaun fyrir tilgreind ákveðin listaverk skuli skattfrjáls, en ekki listamannalaun eða styrkir að öðru leyti.

Það er sem sagt annað meginatriði þessa frv. að skapa meiri festu og öryggi um veitingu listamannalauna, en hitt meginatriði þessa frv. er að hækka nokkuð heildarupphæð þess fjár, sem til þessa er varið. Nú mun það vera 1 millj. og 200 þús. kr., sem renna til listamannastyrkja. Ef borð er saman annars vegar fjárveitingar til listamanna og hins vegar heildarupphæð ýmissa greina fjárlaga eða jafnvel heildarupphæð fjárlaga, þá kemur í ljós, að á tæpum þrem áratugum, eða frá því 1931, hafa fjárveitingar til listamanna farið hlutfallslega mjög lækkandi. Ef t. d. er miðað við 14. og 15. gr. fjárlaga, sem báðar fjalla um menningarmál, og litið á heildarupphæð þessara greina annars vegar og fjárveitingu til listamanna, eins og var á árunum eftir 1931 og nú, þá kemur í ljós, að hér er um verulega lækkun að ræða, þannig að ef hlutföllin væru þau sömu og á þessum árum, sem ég greindi, ættu listamannalaun að nema nú, ekki 1.2 millj. kr., heldur um það bil 5 millj. kr., aðeins til að halda sama hlutfalli.

Með þessu frv. er ekki gengið eins langt og þessi samamburður kynni að benda til, en heildarupphæð listamannalauna samkv. 2., 3. og 9. gr., sbr. 8. gr. um visitöluuppbótina, mundi nema 2 millj. og 13 þús. kr., í stað þess að nú er það 1 millj. og 200 þús. kr.

Ég vænti þess, að sem fyrst liði að þeirri stund, að Alþingi geti sett löggjöf um listamannalaun, sem skapi meiri festu og öryggi um þessi mál, og að gert sé betur við listamennina en nú er og verið hefur um langan aldur.

Mér er kunnugt um það, að settar hafa verið í það nefndir að reyna að finna einhverja lausn á þessum málum, býst við, að það séu ein 12 eða 13 ár síðan ein slík stjórnskipuð nefnd var að verki. Hún samdi frv., sem ekki náði fram að ganga. Eins ætla ég, að núv. hæstv. menntmrh. hafi, skömmu eftir að hann tók við embætti sínu, sett til þess menn að undirbúa slíkt, en því miður hefur ekki verið neitt lagt enn fyrir Alþingi í þeim efnum. Ég skal ekki fara út í að öðru leyti þær margvíslegar till., sem uppi hafa verið um skipan þessara mála, en vænti þess, að sú skipan í meginatriðum, sem hér er lagt til, geti öðlæzt fylgi hv. alpm. En að sjálfsögðu er ég sem flm. reiðubúinn til allra viðræðna um breytingar og endurbætur á þessu frv.

Þetta frv. er upphaflega samið og flutt fyrir tveim árum að tilhlutan stjórnar Rithöfundafélags Íslands og höfundur þess þáverandi ritari félagsins, Helgi Hjörvar skrifstofustjóri. Eins og

ég gat um, eru nokkrar breytingar gerðar á frv. nú frá því, sem áður var, og er 9. gr. aðalnýmælið frá því, sem áður var.

Ég skal ekki hafa fleiri orð um þetta mál að sinni, en legg til, að málinu sé vísað til 2. umr. og menntmn.

Menntmrh. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Hinn 2. okt. 1956 skipaði ég nefnd manna til þess að gera tillögur um, hvernig veiting listamannalauna yrði felld í fastara form og betur að skapi þeirra, er launanna njóta, en verið hefur um skeið, eins og segir í skipunarbréfinu. Í nefnd þessa voru skipaðir Helgi Sæmundsson, Guðmundur G. Hagalín, Gunnlaugur Scheving, Jón Leifs, Páll Ísólfsen, Snorri Hjartarson, Steingrímur J. Þorsteinsson, Þorsteinn Hannesson og Ævar R. Kvaran.

Nefnd þessi varð sammála og skilaði tillögum sínum til ráðuneytisins í janúarlök 1957. Aðalatriði tillagna þessarar nefndar eru tvö. Hið fyrra lýtur að því, hvernig listamannalaunum skuli úthlutað. Lagði nefndin til, að ákveðin tala listamanna skyldi hljóta föst heildurslaun og þeir menn skipa listráð. Öðrum listamannalaunum skyldi úthluta 5 manna nefnd, sem skipuð yrði til þriggja ára af menntamálaráðherra, heimspékideild háskólans, menntamálaráði, listráði og fulltrúaráði Bandalags ísl. listamanna. Til listráðs skyldi hins vegar kosið af 12 manna kjöraráði, til nefndu af menntamálaráðherra, háskólaráði, menntamálaráði og stjórn Bandalags ísl. listamanna.

Hitt aðalatriði till. n. var, að flokkar listamannalauna skyldu vera þrír og launin ákveðin í hverjum flokki. Þessi till. nefndarinnar hefði þýtt það, að þeim, sem hlotið hafa listamannalaun, hefði fækkað mjög verulega, eða úr rúmlega 100 í um það bil 60, en upphæð þeirra launa, sem gert var ráð fyrir í till. nefndarinnar, var í 1. flokki 20 þús. kr. í grunnlaun, í 2. flokki 15 þús. í grunnlaun og í 3. flokki 10 þús. í grunnlaun.

Eftir að nefndin hafði skilað þessu álitni til menntmrn., ræddi það álitnið við nefndina sjálfa og við ýmsa aðra aðila, sem mikinn áhuga hafa haft á skipun þessara mála. Það kom í ljós, að tillögur n. varðandi sjálfa tilhögun úthlutunarinnar virtust ekki sæta verulegri gagnrýni. Hins vegar þótti ýmsum, jafnvel mjög mörgum, sem málið var rætt við, nefndin gera ráð fyrir allt of mikilli fækkun þeirra, sem nyttu listamannalauna, þannig að mér þótti óvænlega horfa um, að samkomulag gæti náðst um till. nefndarinnar óbreyttar, eða litlar horfur væru á því, að meiri hl. Alþingis mundi vilja samþykka þá skipun, sem nefndin hafði lagt til. Þetta varð til þess, að ráðuneytið hóf enn frekari athugun á málinu og hefur samið annað frv., sem í ýmsum meginatriðum er samhljóða till. nefndarinnar, en vísar þó frá þeim í veigamiklum atriðum, sérstaklega að því er varðar væntanlega tölu þeirra, sem listamannalauna geta notið.

Í menntmrn. hefur verið samið frv. um listamannalaun, sem í eru eftirfarandi meginatriði:

1) 10 listamenn skulu hljóta föst heildurslaun, 35 þús. kr. á ári. Skulu þeir skipa listráð og vera

ríkisvaldinu til ráðuneytis um listmál. Árlega skal úthluta listamannalaunum í þrem flokkum, að upphæð 20 þús. kr., 12 þús. kr. og 6 þús. kr., og skulu ekki færri en 25 listamenn njóta 20 þús. kr. launa. Í þessum till. er leitast við að taka tillit til sjónarmiða þeirra, sem vilja auka festu í úthlutuninni frá því, sem verið hefur, og hafa ákveðna tölu listamanna á tilteknum launum, en hins vegar er tala þeirra, sem listamannalaunin geta fengið, ekki bundin við neitt hámark, svo að það er algerlega á valdi úthlutunarnefndar, svo sem verið hefur, hvort eða um hversu mikla fækkun launþega yrði að ræða.

2) Gert er ráð fyrir, að tilhögun úthlutunarinnar verði eins og nefndin gerði ráð fyrir. Þess er þó rétt að geta, að hún hafði ætlað 12 mönnum setu í listráði, en í frv. því, sem ég hef samið, er þeim fækkað í 10.

3) Nefndin hafði gert ráð fyrir, að listamannalaun skyldu vera skattfrjáls. Ákvæði þess efnis eru ekki í þessu frv.; hins vegar er bætt við grein um, að listamannalaun skuli breytast í hlutfalli við breytingar á kaupgjaldsvísitölu.

Þetta eru meginatriði þess frv., sem samið hefur verið í menntmnr. og ég hef gert mér vonir um að líklegri væri til þess að hljóta stuðning, annars vegar listamannanna sjálfra og hins vegar Alþingis, heldur en till. nefndar þeirrar, sem ég gat um áðan, óbreyttar. Ég hef þó ekki viljað leggja þetta frv. fyrir hið háa Alþingi, fyrr en helztu samtökum listamanna hefði verið gert kleift að kynna sér efni þess og segja á því álit sitt, því að ég tel ekki rétt, að Alþingi lögfesti skipan á þessum málum, nema því aðeins að um sé að ræða a. m. k. verulegan stuðning úr þeirri átt, frá þeim aðilum, sem launanna eiga að njóta.

Þegar ég hafði skipað nefndina á sínum tíma, áttu í henni sæti fulltrúar allra helztu listgreinanna eða menn, sem tilheyrðu helztu listgreinum í þjóðfélaginu. Mér var því sérstök ánægja, að svo skyldi til takast, að nefnd þessi yrði sammála, en jafnmikil vonbrigði hins vegar að því, að í ljós skyldi koma, að ýmsir aðrir áhrifamenn í samtökum listamanna skyldu ekki reynast ánægðir með tillögur nefndarinnar, sem ég með mikilli gleði hefði gert að mínum tillögum hér á hinu háa Alþingi, ef ég hefði orðið þess var, að þær nytu óskipts stuðnings samtaka listamanna eða helztu áhrifamanna í þeim samtökum. En þegar ég varð þess var, að svo varð ekki, sérstaklega vegna þess, hve mikilli fækkun þeirra, sem listamannalauna njóta, var gert ráð fyrir, þótti mér rétt að gera tilraun til samningar annars frv., sem bætti úr þessum annmarka, og það er það, sem leitast hefur verið við að gera með samningu þess frv., sem ég gat um áðan. Það mun nú um þessar mundir verða sent samtökum listamanna til umsagnar og umræðu. Niðurstöður þeirra umræðna og umsógn samtakanna mun væntanlega liggja fyrir, áður en Alþingi kemur saman næst. Ef þær undir-

tektir verða jákvæðar, mun ég leggja frv. í meginatriðum eins og það, sem ég lýsti, eða með þeim breytingum, sem góðan stuðning hljóta í samtökum listamanna, fyrir næsta Alþingi.

Flm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Mér var kunnugt um þá nefndarskipun, sem hæstv. menntmrh. gat um, frá í okt. 1956, enda gat ég þess í framsöguræðu minni. Eins og hann tók fram, bar svo við, að áður en þessi nefnd hafði setið fjóra mánuði á rökstólum, hafði hún náð samkomulagi um frv. En m. a. vegna þess, að nú er komið á annað ár síðan þessi nefnd lauk störfum og skilaði sínum till. og engar till. frá hæstv. ráðh. hafa lítið dagsins ljós eða verið sýndar Alþingi, þótti mér ekki rétt að biða lengur með endurflutning þessa frv. um listamannalaun.

Ég vænti þess, að sú nefnd, sem fær þetta frv. til meðferðar, fái að sjá frv. hæstv. ráðh., til þess að hún geti rætt það og borið það saman bæði við frv. n. og það frv., sem hér liggur fyrir. En vitanlega er æskilegast, að sem víðtækast samstarf og samvinna geti orðið um skipan þessara mála, og um leið hitt, að vonin um samstarf og allsherjarsamkomulag verði ekki til þess, að ekkert verði gert í þessum málum, því að það hefur verið einn aðalannmarkinn á meðferð þessara mála, að vegna þess að ekki hafa allir orðið sammála, hefur allt verið látið reka á reiðanum og engin löggjöf um þessi efni sett. Málin geta legið þannig fyrir, að ekki sé hægt að biða von úr víti eftir, að allir verði sammála. Og ég verð að segja það, að þó að ég sé bjartsýnismaður í eðli mínu, há hef ég engar vonir um það, að allir íslenskir listamenn verði sammála um þá skipan, sem að lokum verður ofan á. En það er tvennt, sem ég vil sérstaklega láta í ljós sem mína ósk. Það er annars vegar, að það verði þó sem víðtækast samkomulag, og hins vegar, að málinu verði hraðað. Þannig að sem fyrst verði sett löggjöf um þetta þýðingarmikla mál til að tryggja festu og öryggi.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til menntmnr. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

55. Fræðslumyndasafn ríkisins.

Á 49. fundi í Sp., 2. júní, var útbýtt:

Frv. til l. um fræðslumyndasafn ríkisins [194. mál] (þmfrv., A. 609).

Frv. var aldrei tekið á dagskrá.